WILLI
BREDEL

NEPOȚII

WILLI BREDEL

NEPOȚII

WILLI BREDEL

NEPOŢII

Roman

Traducere de
MARIANA ŞORA

EDITURA PENTRU
LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Bucureşti — 1966

Coperta şi ilustraţiile de *L. Nazarov*

Willi Bredel
DIE ENKEL
Roman
Aufbau-Verlag Berlin
1962

PARTEA ÎNTÎI

ÎNFRÎNGEREA

CAPITOLUL I

1

Se auzi soneria.

Ca de obicei cînd suna de recreaţie, Theodor Sinder, dirigintele clasei a V-a B, scoase ceasul din buzunar, clătină din cap, ca şi cum soneria l-ar fi surprins, şi-şi continuă lecţia :

— Să rezumăm : preistoria germanilor, adică vremea din care nu ne-a rămas nici un document scris, era învăluită pînă nu de mult într-un întuneric adînc, de nepătruns. Domnea în general părerea că în acele vremuri viaţa se limita la o vegetare sumbră, aproape animalică, fără impulsuri spirituale şi fără năzuinţe superioare.

De pe coridor pătrundea zvon de glasuri. Şcolarii începură să tragă cu urechea. Bineînţeles, era a V-a A, care întotdeauna isprăvea cea dintîi. Un profesor „pe cinste", grăsunul de Rochwitz ! Se auziră şuşoteli şi chicoteli de la o bancă la alta. Apoi cineva spuse limpede :

— Isprăveşte, păcătosule !

Mirat şi supărat, Sinder îşi ridică faţa uscăţivă. Purta un guler înalt care îi acoperea pudic gîtul slăbănog. Îşi strînse

buzele subţiri şi livide, iar degetele osoase ale mîinii drepte începură să tremure, semn că-l apucase furia.

Cu ochi ageri, elevii observau fiece mişcare a profesorului. Urmăreau cu satisfacţie desfăşurarea obişnuită a tuturor simptomelor cunoscute : întîi arunca o privire surprinsă pe ceasul de aur, cu capac, îşi potrivea ochelarii cu un gest nervos, apoi degetele-i ca nişte picioare de păianjen îşi continuau jocul neliniştit. Mîna stîngă era de obicei sub pupitru, nevăzută. Urmau priviri repezi şi severe care aveau menirea să înnăbuşe hîrşîitul picioarelor şi murmurul clasei. Apoi venea în sfîrşit exclamaţia aşteptată cu nerăbdare :

— Am terminat... Heil Hitler !

Dar nu se ajunsese încă pînă acolo. Theodor Sinder, care preda istoria şi germana, era obligat, conform cu noile dispoziţii privitoare la învăţămîntul istoriei, să treacă la rezumarea lecţiei, să expună un fel de concluzie practică.

— Ce învăţămînt tragem pentru vremurile noastre din imaginea de ansamblu a preistoriei strămoşilor noştri ?

— Că s-a terminat ora !

Toată clasa chicotea. Unii întoarseră capul ; auziseră desigur că asta o spusese Fritz, cel mai obraznic, însă, după Berni, şi cel mai înzestrat din clasă.

— Sinde, Sinde ! Numai şi numai Sinde ! [1] şopti cineva în acelaşi colţ al clasei.

Sinder ridică din nou capul. Dar privirea lui mînioasă nu putu să domine agitaţia.

Se rezemă şi continuă să citească din cartea de istorie, aşa cum era dispoziţia :

— Spre sfîrşitul perioadei glaciare, cînd Germania de astăzi era acoperită pînă la nivelul munţilor de altitudine mijlocie de gheţari înalţi, se ivi în cîmpia din nordul Germaniei aşa-zisul vînător de reni. El este strămoşul rasei nordice.

Fritz Elzner ieşi din şirul de bănci şi se duse la fereastră. Aruncă în stradă o privire plină de invidie. Băieţii năvăleau din clădirea şcolii şi nu numai Fritz, ci toţi auzeau strigătele, rîsetele, pălăvrăgeala turbulentă a sutelor de voci. Numai

[1] Joc de cuvinte intraductibil. *Sinder* poate fi considerat ca o pronunţie dialectală sau neglijentă a cuvîntului *Sünder* (=păcătos) ; de unde porecla profesorului, iar *Sinde* o deformare asemănătoare a cuvîntului *Sünde* (=păcat). Deci : Păcat, păcat, numai păcat.

pentru clasa a V-a B, şcoala nu se terminase încă pentru că „păcătosul“ iar nu-şi făcuse norma.

— Cu timpul, această rasă nordică începu să joace un rol hotărîtor în dezvoltarea întregii omeniri.

Pe măsură ce creştea neliniştea în clasă, mîna dreaptă a lui Sinder tremura tot mai tare. Însă nu mai ridică privirea ; citi înainte :

— Această rasă nordică constituie obîrşia marii grupe de popoare a indogermanilor, căreia îi aparţin perşii, hinduşii, grecii, romanii, germanii, celţii şi slavii. Iar coasta Mării Baltice şi a Mării Nordului deveni leagănul popoarelor, locul de baştină al omenirii.

Hîrşîitul picioarelor, trăncăneala şi batjocura deveniseră atît de zgomotoase, încît nimeni nu mai înţelese ultimele fraze. Atunci Sinder bătu cu palma pe pupitru şi dintr-o dată se făcu linişte. Calm, corect, cu voce aproape domoală, Sinder pronunţă vorbele salvatoare, mult aşteptate :

— Am terminat ! Heil Hitler !

Înjurîndu-l tare pe diriginte, elevii ieşiră din bănci şi părăsiră clasa, înghesuindu-se. Servietele şi le pregătiseră de mult, din timpul lecţiei.

2

Un singur elev, Jörgen, fiul unui funcţionar la percepţie, un băiat cu părul blond-închis şi creţ, cu nasul cîrn şi gura proeminentă, rămăsese la locul său şi scotocea în geantă. Sinder îşi strînsese catalogul şi caietele, şi le luase sub braţ, cînd băiatul se apropie de el încet, ezitînd.

— Domnule Sinder ! Aş... aş vrea să vă... să vă spun ceva.

Theodor Sinder îşi puse mîna încă tremurîndă pe umărul îngust al băiatului şi întrebă :

— Care-a fost cel mai rău ?

Băiatul se trase puţin înapoi şi răspunse :

— Asta nu ştiu, domnule Sinder ! Şi adăugă încet, parcă jignit : Doar nu sînt un pîrîtor.

— Dar parcă voiai să-mi spui ceva, nu ?

Băiatul ridică ochii, dădu din cap şi zise :

— Ăştia toţi ţin unul cu altul, domnule Sinder. Suşotesc între ei şi... şi vorbesc urît despre Führer. Sînt...

— Cine ? întrebă Sinder. Ce se vorbeşte ?

— Păi, Berni Frese... Băiatul înghiţi în sec de agitat ce era... şi Viktor Brenten şi Hans Stierling... ăştia care-au fost pionieri[1] şi... şi tot se mai agită.

Cu o mînă nesigură, Sinder îşi potrivi ochelarii. Îl fixă pe elev şi-l întrebă :

— Ce agită ?

— S-a întîmplat aşa, domnule Sinder ; am organizat în clasă o anchetă. S-a primit directiva ca toţi să răspundem. Întrebarea era : „De ce sînt pentru Führer ?" În clasa noastră toţi sînt pentru Führer, afară de trei.

Băiatul învinsese ezitarea de la început ; raporta acum fără să se mai poticnească şi fără să caute cuvintele :

— Berni Frese a spus : „Eu nici nu-l cunosc pe Führer". Hans Stierling a spus că ancheta e o tîmpenie. Iar Viktor Brenten a spus : „Eu sînt pentru tatăl meu". Tat-su e comunist, domnule Sinder. E căutat de poliţie.

Sinder se uită în tăcere la băiatul îmbujorat de zel şi de enervare. Simţea că această comunicare putea să-i aducă o serie de supărări şi neplăceri pe care ar fi dorit să le evite. Era un duşman al socialismului. Fusese dintotdeauna. Maximele de viaţă şi le rezuma ocazional prin cuvintele : „naţional", „liberal" şi „creştin". Faţă de tot ce era nou, lua instinctiv o atitudine de neîncredere şi de ostilitate. Naţional-socialismul i se părea suportabil numai fiindcă promitea să menţină şi să cultive tradiţiile. Evita, pe cît posibil, să ia hotărîri, indiferent de ce natură şi de ce gravitate. Ceea ce aflase acum îl indispunea, aşa că zise doar atît :

— Bine, Jörgen, noi amîndoi ştim acum cu cine avem a face, nu-i aşa ? Hai, du-te !

Elevul părăsi încet clasa. Sinder îl urmări cu o privire piezişă, apoi îşi scoase ochelarii, însă uită să le şteargă sticlele şi rămase gînditor... Pentru nimic în lume băiatul n-ar fi vrut să fie un pîrîtor... nu, pîrîtori şi denunţători n-avea Sinder în clasa lui, asta-l bucurase întotdeauna. Ştia că era poreclit „păcătosul", Dumnezeu ştie din ce motiv. I-ar fi

[1] Organizaţie de elevi cu caracter democratic, dar neoficial, în Germania Republicii de la Weimar ; dizolvată de regimul hitlerist.

plăcut să afle cine născocise porecla şi cine o pronunţa mai des. Nu putuse afla niciodată... „Păcătosul" — oribil cuvînt !... Şi totuşi, îi venea să zîmbească.

Pe trepte, îi ieşi în cale colegul său Hugo Rochwitz, de parcă-l pîndise. Tocmai ăsta ! bodogăni Sinder în gînd. Nu putea să sufere această paiaţă burtoasă, cum îi zicea pe ascuns vecinului său de clasă. Un lăudăros, ca toţi ignoranţii, şi un palavragiu ca mai toţi proştii, pe deasupra şi prefăcut.

— Să te înconjuri de oameni corpolenţi, Sinderică ! Rochwitz îşi aşeză braţul, jovial, pe umerii osoşi ai lui Sinder. Te bucuri şi tu că a mai trecut o zi, nu ? Măi, măi, nu mă mai privi atît de chiorîş ! Încearcă şi tu să iei viaţa mai uşor. Ia spune, ai fost întotdeauna atît de... plin de fiere ? Rochwitz se opri în mijlocul treptelor, îl apucă nestingherit pe Sinder de mîneca paltonului şi îndreptînd o privire scrutătoare asupra colegului său care-şi întorsese capul, îi zise : Ştii, Sinder, cîteodată am impresia că nu eşti de acord cu vremurile noi. N-am dreptate ? Nu-ţi place această primăvară care mătură toate vechiturile ? O găseşti prea furtunoasă, păcătos bătrîn ? Ha, ha, ha !

Cîţiva şcolari coborîră în fugă şi trecură pe lîngă cei doi profesori, scoţîndu-şi şepcile. Sinder şuieră indignat :

— Ce-ţi veni ! Golanii ăştia aud tot !

Pe faţa cărnoasă a celuilalt se ivi un rînjet de satisfacţie :

— Răspunde-mi la întrebare !

Sinder se smulse şi-şi netezi mîneca, apoi, pornind înainte, spuse :

— Nici prin gînd nu-mi trece !

Greoi şi masiv, Rochwitz îl urmă, bălăbănindu-se, şi strigă după el :

— Asta-mi ajunge... asta-mi ajunge !

Sinder coborî în grabă ultimele trepte, cu paşi ţepeni ; de la poarta şcolii făcu o întorsătură bruscă şi o luă înainte, pe stradă. Fierbea de mînie ; tremurul mîinii se transmise bastonului său noduros, încît părea că ameninţă cu el.

— Puşlamaua ! murmură printre dinţi.

Rochwitz stătea pe ultima treaptă şi rîdea, frecîndu-şi mîinile. Apoi îşi scoase pălăria cu un gest larg, căci directorul, Friedrich Hagemeister, cobora treptele. Pe faţa lui Rochwitz mai dăinuia un zîmbet.

— Domnule director, îmi daţi voie să vă însoţesc o bucată de drum ?

Hagemeister îşi potrivi pălăria şi-şi netezi părul lung şi cărunt pe după urechi.

— Mă mai întrebi, stimate coleg ? Te rog chiar.

Ieşiră în stradă şi porniră alături. Hagemeister nu părea dispus să converseze ; se uită în treacăt la vitrina unei tutungerii, privi în depărtare spre fabrica de azbest de pe malul canalului, unde nişte macarale încărcau în şlepuri grămezi de saci, şi în sus, spre norii uriaşi ca nişte munţi, care pluteau peste oraş în acea zi sumbră de primăvară timpurie. Rochwitz, în schimb, era dornic de conversaţie şi încercă de cîteva ori s-o urnească dar nu reuşi. În cele din urmă, zise :

— Adineauri am avut o convorbire cu domnul Sinder.

— Aşa ? făcu Hagemeister.

— Şi, pe cît mi se pare, o convorbire puţin îmbucurătoare pentru Sinder.

— A-a ?

Hagemeister îşi căută de drum cu paşi măsuraţi.

— Vorbind deschis, domnule director, aşa cum e felul meu, ştiţi ce cred ? Eu cred că acest Sinder este împotriva statului nostru. Eu sînt...

Hagemeister îl întrerupse.

— Vai, vai, dragă colega ! Bătrînul Theodor Sinder, acest om funciarmente onest şi ultraconservator ?

— Da, da, domnule director, da, da ! Ultraconservator, v-aţi exprimat foarte just. Tocmai asta e cauza... Da, da, domnule director, vă spun eu, Sinder este împotriva lui Hitler, este un filosemit. Ştiţi cum a numit el măsurile de apărare ale guvernului împotriva cametei evreieşti ? Boicotarea evreilor. Luaţi seama : boicotarea evreilor. Şi a izbucnit într-un hohot de rîs cînd un elev din clasa lui a raportat că mamă-sa nu cumpără ouă de la evrei. Vă spun eu : Sinder ţine cu evreii... De altfel, ştiţi cum îşi încheie Sinder orele ? „Am terminat cu Heil Hitler". Spuneţi şi dumneavoastră, nu este asta culmea neobrăzării ? Şi ştiţi cum îl numeşte clasa în mod semnificativ ? Păcătosul ! Gîndiţi-vă, pă-că-to-sul !

Hagemeister, penibil impresionat răspunse:
— Ce vor să însemne toate astea, domnule coleg?
— Domnule director, mi-am permis numai să vă comunic opinia mea, deocamdată strict personală, despre domnul Theodor Sinder.

3

De la fereastra ultimului etaj al şcolii de pe Wiesendamm[1], privirea străbate pînă în adîncul parcului municipal, care se întinde pe cîţiva kilometri pătraţi cu pădurici, pajişti, terenuri de sport, cursuri de apă şi un lac splendid. Pe terenurile de sport, tineretul se zbenguia după sfîrşitul orelor de clasă. Duminica, asociaţiile sportive organizau acolo meciuri de handbal şi de fotbal. Seara, pe vreme frumoasă, lumea se plimba pe pajişti sau umplea restaurantul de pe malul lacului. Perechi de îndrăgostiţi treceau pe potecile dintre tufişuri şi prin crîngurile de mesteceni şi fagi din spatele foişorului. Păduricea de mesteacăn şi pajiştea de pe lîngă foişor fuseseră locurile preferate ale tinerilor pionieri din Barmbeck[2]. Acolo venise de atîtea ori grupa lor veselă să danseze şi să se joace, alteori se aşezaseră în semicerc în jurul conducătorului de pionieri, Fred Stahmer, şi ascultaseră conferinţele sale, sau unul dintre ei citise cîte ceva dintr-o carte interesantă. Toate astea aparţineau trecutului, căci guvernul hitlerist dizolvase asociaţia. Mulţi pionieri se întîlneau totuşi în secret, şi rămăseseră prieteni. Nu se mai întruneau în grupuri numeroase, ci în cercuri restrînse. O astfel de prietenie îi unea pe Berni Frese, Viktor Brenten şi Hans Stierling.

În această după-amiază, Viktor şi Berni stăteau pe una din băncile mari de piatră de lîngă foişor şi-l aşteptau pe prietenul lor, Hans. Se mirau că întîrzia atîta, căci Hans era de obicei cel mai punctual dintre ei. Amîndoi purtau încă paltoane şi Berni avea un şal de lînă. Şedeau pe bancă şi-şi bălăbăneau picioarele.

---

[1] Stradă din Hamburg.
[2] Suburbie muncitorească a Hamburgului.

— N-ai veşti de la taică-tu ? întrebă Berni.
— Nimic ! Viktor îşi învîrtea şapca pe un deget. Bunica zice că atîta vreme cît nu ştim nimic de el, totul e bine.
— Despre bunicu-tău ştiţi ceva ?
— Da, dar nimic bun. E tot la primărie. Bunicii nu i se îngăduie să-l viziteze.
— Poate că taică-tău nu mai e la Hamburg.
— Cine poate şti... E urmărit cu străşnicie.
Privirile celor doi băieţi alunecau peste pajiştile de joc şi de odihnă al căror verde proaspăt făcea bine ochiului, chiar şi în acea zi neprietenoasă de aprilie.
— În casa de lîngă noi a stat un zidar, îl cheamă Drews, Arthur Drews. Un sportiv, un atlet. L-au omorît în bătăi, la primărie.
Viktor se uită în ochii prietenului său :
— De unde ştii ?
— Nevastă-sa i-a povestit mamei şi eu am ascultat la uşă.
— Dacă-l prind pe Fred Stahmer, ar putea s-o păţească la fel.
— Şi taică-tău tot aşa.
— Ce spui ?! Viktor ridică privirea, speriat. Apoi zise : Sper că n-o să-l prindă.
Atunci Berni se dădu mai aproape de prietenul său şi-i dezvălui în şoaptă planul.
— Ascultă, trebuie să fugim şi noi. Poate la Lübeck sau la Kiel... Cîteva săptămîni rezistăm sigur, iar în cîteva săptămîni, zice unchiul meu Emil, care e socialist de ani de zile, în cîteva săptămîni, zice el, naziştii s-au dus... Cunosc la Lübeck adresa unui pionier care a petrecut o dată o noapte la noi. Ne ducem la el ; o să ne adăpostească pe undeva... Şi apoi o să scriem lozinci pe pereţii caselor, peste tot. Pe cei din S.A. îi ducem de nas. Ei, ce zici ? Mă întreb dacă să mergem singuri sau în trei, cu Hans ? Pentru că unchimeu spune aşa : „În doi — taină ascunsă ; în trei, cazi în cursă.“
— Ai fost vreodată la Berlin ? întrebă Viktor.
— Nu, de ce întrebi ?
— La Berlin ar trebui să plecăm. E oraş mare, acolo nu ne găseşte nimeni.
— Şi Lübeckul e destul de mare, remarcă Berni. Dacă-l întîlnim pe Fred — asta s-ar putea întîmpla — el o să fie

cu siguranţă de acord cu planul nostru şi o să ne ajute. Atunci am putea să şi...

— Uite-l pe Hans ! şopti Viktor, arătînd spre crîngul de mesteceni.

Deşi abia împlinise nouă ani, la fel ca Berni şi Viktor, Hans arăta mai vîrstnic, fiind mai înalt şi mai puternic. Se număra printre cei mai buni sportivi ai clasei şi era cel mai tare la box, atît în a da lovituri cît şi în a le încasa. La strîmtoare era bine să-l ai de prieten ; se pricepea să pună la respect pe toţi şi să-i facă respectaţi şi pe prietenii săi. Asta o simţise pe pielea sa Dieter Ahlersmeyer care-i calomniase pe pionieri. Într-o zi, Hans se răstise la el şi-l provocase la un meci de box fără mănuşi. Ca să nu apară ca un laş în faţa clasei, Dieter se văzuse nevoit să primească. După gardul fabricii de gaz, cu nişte directe şi upercuturi date după toate regulile artei şi bine plasate, Hans apărase onoarea pionierilor.

Berni şi Viktor vedeau că Hans se tot uită înapoi. Li se părea că ezită să iasă din crîng şi să vină spre ei. Acum le făcu semn cu mîna să se apropie. Viktor şopti :

— Ce-o fi avînd ? Haidem !

Se ridicară de pe bancă şi alergară spre Hans. Acesta le făcea mereu semn cu mîna şi striga ; în sfîrşit îl înţeleseră : „Îndărătul turnului."

În spatele foişorului de cărămidă lustruită se afla, la capătul straturilor de flori, o îngrăditură de tufişuri dese, spini şi păducei — un ascunziş minunat pentru jocuri. În desişul încîlcit al acestor tufişuri, stăteau acum pe vine alături cu Hans, care, abia trăgîndu-şi răsuflarea, izbucni :

— Sînt... urmărit !

— Urmărit ? Berni şi Viktor schimbară o privire scurtă. Urmărit de cine ? Se ţine cineva după noi ?

Hans dădu din cap.

— De... cei din grupă [1]... şi Jörgen e printre ei... şi Kurt grăsunul.

— Cîţi sînt ? întrebă Berni.

— Şase sau şapte.

— Păi, şi noi sîntem trei.

---

[1] Aluzie la grupa copiilor celor mai mici (pînă la 14 ani, numiţi în germană *Pimpfen)* ai organizaţiei tineretului hitlerist.

Iar privirea lui parcă spunea : tu singur faci cît trei.

Hans îl înţelese şi dădu din mînă cu dispreţ.

— Laşii ! Vor să ne spioneze ! Să ne pîrască... Trebuie să ne întîlnim într-altă parte. Trebuie să ne fixăm alt loc de întîlnire.

În timp ce vorbea, se furişă prudent printre tufişuri spre micile grădini de zarzavat de la marginea oraşului, de unde o cărare îngustă, puţin umblată, ducea pe lîngă şcoala Lichtwark, spre Winterhude [1].

4

Directorul, domnul Hagemeister, stătea la fereastra cancelariei sale, cu mîinile la spate, şi privea strada prin perdea. Treceau vehicule huruind, iar pe trotuarul din faţă, de-a lungul canalului, umblau pietoni. Lîngă piciorul podului de peste canal şedeau, ca în fiecare zi, şomeri care pescuiau cu undiţa, mai răbdători încă decît victimele urmărite, peştii. Aruncînd o privire rapidă peste această privelişte cotidiană, puteai crede că totul rămăsese ca odinioară şi ca întotdeauna. Dar cîte nu se schimbaseră ! Ce nelinişte şi teamă pătrunsese în viaţa fiecăruia ! Nimenea nu scăpa de ea. O nesiguranţă paralizantă domnea zi şi noapte. Unii miniştri ţineau discursuri în stilul acelora pe care altădată numai în cluburile de sport le-ai fi putut auzi. Personalităţi suspuse îndemnau deschis la omoruri şi crime. Era aspră, această „primăvară a lui Hitler", cu nopţi cînd cuţitarii îşi făceau de cap.

Hagemeister era trist, ba chiar îngrozit, căci considera ceea ce se abătuse asupra naţiunii drept o nenorocire, dar nu resimţea nici cel mai mic îndemn spre revoltă. Detesta orice fel de fanatism, chiar şi antifascismul — după părerea sa, fanatic. Raţiune, omenie şi toleranţă, iată principiile sale dintotdeauna şi de acum. Începuse o vreme în care aceste virtuţi socotite de el intangibile erau denumite fenomene de degenerescenţă, o vreme în care noţiuni ca acelea de justiţie şi dreptate pierduseră orice sens şi orice valoare, iar statul şi instanţele judiciare le interpretau în mod arbitrar şi după

[1] Suburbie a Hamburgului.

necesităţi, sau pur şi simplu le ignorau. Putea duce asta la ceva bun ? Nu, toate aveau să sfîrşească rău. Dar să înoate împotriva curentului ? Să opună rezistenţă fie şi numai rămînînd fidel vechilor sale principii ? Nu simţea în el nici capacitatea, nici puterea s-o facă.

Hagemeister chibzuise dacă n-ar fi mai bine să părăsească învăţămîntul, să iasă la pensie. Avea şi vîrsta şi anii de serviciu. Soţia îl întrebase dacă e sigur că va primi pensie. Hagemeister izbucnise într-un rîs amar: Dacă era sigur ? Exista vreun lucru de care puteai fi sigur ? Întrebarea ei simplă îşi făcuse efectul. Renunţase la acest proiect. Se silise să se convingă singur că oameni ca el trebuie să rămînă la posturile lor ca să împiedice dezastrul. Da, e o chestiune de onoare, se persuadă singur Hagemeister, capitularea laşă e nepermisă, ar fi nedemnă de el. Voia să reziste în acea vreme de groază, voia ca, la sfîrşitul ei, să poată răspunde la întrebarea: „Unde ai fost ? Ce ai făcut ?“, ca şi pe vremuri abatele Sieyès [1]: „Am trăit !“

Hagemeister auzi paşi pe coridor şi se întoarse. Dar paşii se îndepărtară. Privirea îi căzu pe birou. Acolo zări foaia aceea odioasă: „Lege împotriva supraaglomerării şcolilor şi universităţilor germane.“ Făcu un pas, o luă în mînă şi reciti expunerea de motive, o elucubraţie strigătoare la cer ca stil şi conţinut: „Conform cu principiul că tot ce e de rasă străină trebuie exclus din conducerea politică, din justiţie şi din funcţiile publice în interesul cetăţenilor arieni ai statului şi în scopul de a înlătura influenţa iudaică şi elementele comuniste, art. 109 din Constituţia de la Weimar se îngrădeşte prin următoarea lege...“

„A îngrădi“ era un cuvînt la modă. Scîrbit, Hagemeister aruncă foaia pe masă. „A îngrădi“ devenise, ca să zicem aşa, termenul tehnic constituţional în loc de „a abroga“.

Fascicola cu legea zăcea de-a curmezişul peste o foaie de hîrtie scrisă cu litere mari şi drepte, memoriul profesorului Rochwitz, care urma să fie discutat în acea zi la consiliul profesoral. Hagemeister îl puse deasupra. Memoriul conţinea atacuri infame, suspiciuni răutăcioase, care vor

---

[1] *Abatele Sieyès* (1748—1836), politician francez, foarte prudent. Întrebat fiind de un cunoscut ce a făcut în timpul Revoluţiei franceze şi al anilor de teroare contrarevoluţionară care i-au urmat, a răspuns: „Am trăit !“

aduce probabil după sine anchete şi audieri cu duiumul. Un tip infect, acest Rochwitz, un intrigant şi un vînător de posturi, membru în partidul naţional-socialist din anul 1927, lucru care se aflase abia acum... Ce vrea omul ăsta, de fapt ? gîndi Hagemeister. Nu era nici măcar un pedagog cît de cît capabil, acest semidoct şi palavragiu. Hagemeister se plimbă prin odaie cu paşi mici, cu capul înclinat gînditor... Se pare că există oameni care urzesc intrigi dintr-o răutate înnăscută şi nu se simt bine decît într-o atmosferă împuţită de bîrfeală. Îşi făcea reproşuri că nu o dibuise mai de mult pe această lichea, pe acest stupid amator de bere şi de glume proaste. În anii din urmă îl suportase din politeţă colegială şi-i trecuse multe cu vederea. Acum individul îşi dăduse arama pe faţă : era un membru al S.A.-ului şi un fanfaron, o ciupercă veninoasă care creştea văzînd cu ochii în această primăvară bogată în furtuni.

Cineva bătu la uşă.

— Intră !

Profesorii intrară ; Hugo Rochwitz în frunte. Aruncă braţul în sus.

— Heil Hitler !

Hagemeister ridică şi el dreapta, în timp ce privirea îi lunecă peste birou.

— Heil Hitler ! Luaţi loc, colegi.

Rochwitz trecu prin cameră rînjind, legănîndu-şi corpul şi braţele. Îl urmă domnişoara Schotte, o persoană de modă veche, care de 28 de ani preda la primele clase. Apoi, unul după altul, ceilalţi paisprezece profesori ai şcolii. Majoritatea ridicară braţul drept într-un gest fugitiv.

5

Pe vremuri, la şcoala de pe Wiesendamm, consiliile pedagogice erau nişte consfătuiri interesante, de un nivel ridicat, unde îţi puteai îmbogăţi cunoştinţele. Aveau loc discuţii aprinse, uneori chiar înverşunate. Dar cum la astfel de conferinţe scopul nu era ca cineva să triumfe, ci ca fiecare să tragă foloase, tonul rămînea colegial, cu toată ascuţimea obiectivă a argumentelor. De astfel de consfătuiri îşi amintea

Hagemeister, în timp ce Rochwitz expunea motivarea memoriului său. Era clar că intenţiona să provoace un scandal. Ataca direcţia şcolii, profesorii, spiritul şi metodele şcolii în mod cinic, obraznic şi grosolan. Se ridicase în picioare, lucru neobişnuit pentru vorbitorii de la consiliile pedagogice şi perora tare:

— Da, trebuie s-o spunem în sfîrşit: aşa nu mai merge. Revoluţia naţională, această operă epocală, revoluţionară, a lui Adolf Hitler, este valabilă nu numai pentru lumea germană din afara acestei şcoli, ci şi pentru şcoală. Tocmai şi mai ales pentru şcolile germane dintre care face parte, presupun eu, şi a noastră. Dar, colegi şi colege, ce trebuie să constatăm cu mirare? Vechea rutină mai dăinuie. Mai mult. Măsurile guvernului nostru naţional-socialist sînt batjocorite în văzul lumii, şi anume de către profesori. Se fac...

— Aduceţi dovezi, domnule coleg Rochwitz.

Cel care îl întrerupsese era Rudolf Fielscher, un om cu părul cărunt şi faţa îngustă, de mulţi ani de zile membru al Ligii Kyffhäuser[1] şi preşedinte de onoare al Uniunii foştilor combatanţi.

— Am să aduc, nu vă temeţi, ripostă Rochwitz, dar figura lui arăta mirarea că fusese întrerupt tocmai de acest profesor. Înainte însă de a vă relata unele incidente particulare, aş vrea să declar categoric şi limpede: În şcoala noastră, spiritul nou care determină astăzi în Germania viaţa poporului nostru, nu a fost încă înţeles. Vă spun pe faţă, sînt nu numai hotărît să intervin fără menajamente, am fost şi invitat s-o fac. Pe viitor, tot ce este bolnăvicios, va fi eliminat.

— De ce nu îndreptat? întrebă Fielscher.

— Pentru că n-avem timp de asta, răspunse Rochwitz. Pentru că cei care sînt contaminaţi de această boală iudeo-materialist-marxistă — căci despre aceasta vorbesc — sînt nişte bolnavi îndărătnici şi în mare parte incurabili.

Hagemeister lăsase capul în jos. Îi era ruşine în prezenţa colaboratorilor săi şi nu îndrăznea să se uite în ochii lor. Cînd ridică privirea din nou, o îndreptă asupra bătrînului Fielscher. Atitudinea acestuia, dîrză şi mînioasă, îi dădu

---

[1] Asociaţia militarilor naţional-socialişti, purtînd numele muntelui Kyffhäuser, în care, după legendă, zace împăratul Frederic I Barbarosa, de unde va ieşi într-o zi pentru a reface un imperiu măreţ.

putere. Aşa că îl întrerupse pe Rochwitz, lucru pe care voise să-l evite cu orice preţ, şi o făcu chiar aspru şi dojenitor.

— Domnule coleg Rochwitz, vă aflaţi aici într-un consiliu profesoral, nu la o întrunire populară. Discursurile politice ţineţi-le vă rog în altă parte. Expuneţi acum punctele de acuzaţie precise, privitoare la şcoala noastră, sau mă văd obligat să vă retrag cuvîntul.

— Foarte just! îl aprobă Fielscher.

Cîţiva profesori dădură aprobativ din cap. Sinder nu scoase un cuvînt şi nu dădu din cap; şedea rigid, ca neînsufleţit, cu buzele sale subţiri strînse.

— Mă rog, continuă Rochwitz iritat. N-aveţi nevoie de lămurire politică. Bine, am să fiu mai clar. Există printre noi un profesor care ştie că un număr dintre elevii săi continuă să facă parte din organizaţii interzise, duşmănoase statului, că participă deci la asociaţii secrete, dar îi acoperă.

— Nemaipomenit! strigă Heitebrecht, dirigintele clasei I. Aruncă o privire în jur asupra colegilor şi se întoarse apoi spre Rochwitz: Numiţi-l.

— Colegul Sinder.

Ochii tuturor se îndreptară asupra lui Sinder, care stătea nemişcat şi rigid, ca şi cum n-ar fi auzit nimic.

— Domnului Sinder i s-a atras atenţia asupra participării elevilor săi la asociaţii secrete duşmănoase statului, continuă Rochwitz, totuşi n-a întreprins absolut nimic ca să pună capăt acestor uneltiri. Domnul Sinder rîde de glumele evreieşti ordinare care se fac în clasă, domnul Sinder...

— Oare ştie într-adevăr să rîdă? întrebă domnişoara Schotte, dar nimeni nu luă în seamă remarca.

— Domnul Sinder are neobrăzarea să încheie fiecare oră cu cuvintele: „Am terminat cu Heil Hitler!“ Domnul Sinder refuză să dea un răspuns la o întrebare deschisă, cinstită, asupra atitudinii sale faţă de statul naţional-socialist. Vă întreb pe dumneavoastră, domnule director, şi pe dumneavoastră, colegi şi colege care exercitaţi profesiunea plină de răspundere de profesori şi de educatori ai sufletului german, cît timp veţi mai tolera asta?

Hagemeister îl întrerupse din nou. Vorbi alegîndu-şi cuvintele încet, cu o linişte voită:

— Domnule coleg Rochwitz, dumneavoastră aduceţi acuzaţii serioase împotriva colegului Sinder. Cred că fac bine

dacă-i dau colegului Sinder ocazia să vă răspundă... Vă rog, domnule coleg Sinder.

Din nou, toate privirile se îndreptară asupra acestui om firav, cu faţa colţuroasă şi boţită. Sinder se ridică, dar nu începu să vorbească imediat, continuînd să se uite în gol, ca absent. Încet, cu o voce surdă, spuse :

— Domnule director, un singur lucru este exact, am primit de la un elev un denunţ privitor la trei dintre colegii săi. Acest fapt vi l-am comunicat. Tot restul...

— Interesant ! observă Rochwitz.

— Tot restul sînt minciuni sfruntate.

— Controlaţi-vă cuvintele, vă sfătuiesc ! se stropşi Rochwitz.

— Sînt minciuni sfruntate ! repetă Sinder tare şi se aşeză.

Hagemeister se adresă lui Rochwitz :

— Domnule coleg Rochwitz, aţi indicat ca martor, dacă pot să mă exprim astfel, pe elevul Jörgen Kuhnert din clasa a V-a B ?

— Da.

— Atunci să-l auzim.

— Mă gîndesc că este inutil, domnule director, dacă Sinder v-a comunicat ceva despre asociaţiile secrete din clasa sa.

— A făcut-o.

— Aş putea să aflu ce aţi întreprins în consecinţă ?

— Nu, domnule coleg Rochwitz, lucrul acesta trebuie să-l lăsaţi în seama mea. Aţi mai adus şi alte acuzaţii pe care trebuie să le clarificăm. Să-l întrebăm deci pe martorul dumneavoastră. Domnule coleg Pinnerk, vă rog să aveţi amabilitatea de a-l chema pe elevul Kuhnert ; aşteaptă în sala de alături. Apoi, adresîndu-se din nou lui Rochwitz, directorul declară : Anchete în şcoală, fără ştirea şi învoirea conducerii şcolii sînt, după cum ştiţi desigur, nepermise. În acest caz însă, cred că este indicat să facem o excepţie.

Profesorul Pinnerk se întoarse în cancelarie cu elevul Kuhnert. Hagemeister îi făcu semn băiatului să se apropie.

— Vino încoace, băiete... Stai aici. Aşa. Ei, acum povesteşte !

— A fost o propunere a şefului nostru de grupă Hartwig, să facem...

Hagemeister îl întrerupse :

— Vorbeşti despre ancheta pe care aţi făcut-o în clasă, nu-i aşa ?
— Da, domnule director.
— Asta nu ne interesează astăzi. Despre anchetă vom vorbi altădată. Am să-ţi pun cîteva întrebări, Jörgen ! S-au spus la voi în clasă glume evreieşti ?
— Nu, domnule director.
— Ei, gîndeşte-te bine.
— Sigur nu, domnule director ! Glume evreieşti ? Nu.
— Domnule coleg Rochwitz, aveţi să puneţi întrebări marto... elevului dumneavoastră ?
— Pentru acest caz, am un alt martor.
— Tot din clasa a V-a B ?
— Da.
— Aşa ? Va să zică aşa ! Ei, acum a doua întrebare, Jörgen. Cum îşi încheie lecţia domnul Sinder ? Vreau să întreb, ce spune el la urmă de tot ?
— Heil Hitler !
— Da... Dar nu spune doar „Heil Hitler", spune şi că s-a terminat lecţia, nu e aşa ?
— Da, domnule director.
— Repetă acum exact de tot ce spune.
Băiatul se gîndi. Nu pricepea bine ce voiau de la el. În cele din urmă, spuse :
— Cînd domnul Sinder ajunge la sfîrşitul orei, spune : „Am terminat" ! şi apoi „Heil Hitler" !
Prin sala de consiliu trecu un murmur şi o şuşoteală. Numai Theodor Sinder nu se mişca ; părea că nici nu respiră.
— Vrea cineva să mai pună întrebări elevului ? Nimeni ? Atunci eşti liber, Jörgen. Poţi să pleci.
După ce băiatul părăsi cancelaria, Hagemeister spuse către Rochwitz, care, neemoţionat de rezultatul acestei audieri, scria mereu :
— Domnule coleg Rochwitz, presupun că simţiţi nevoia să ne adresaţi cîteva cuvinte.
Rochwitz ridică privirea şi faţa i se strîmbă într-un rînjet.
— Vă înşelaţi ! Singurul fapt esenţial, tocmai existenţa acestor asociaţii secrete, a rămas neclarificat. Despre asta vom mai vorbi, desigur, dar în alt loc.

Îşi adună notiţele, se ridică împingînd brusc scaunul şi plecă.

— Plecaţi, domnule coleg ? întrebă Hagemeister.

— Da, plec ! strigă Rochwitz din prag şi pe faţa-i puhavă se citea ură şi furie.

CAPITOLUL II

1

— Uite banii, mamă ! Nu vreau s-o faci pe gratis. Ia-i, ştiu cît înghite băiatul şi cît îţi dă de lucru... Eu nu l-aş da la altă şcoală, l-aş lăsa în şcoala de pe Wiesendamm...

Frieda Brenten coborî privirea de la Cat spre nepoţelul ei de trei ani, Peter, băieţelul fie-si, care şedea pe podea jucîndu-se cu nişte păpuşi. Întotdeauna avusese copii de îngrijit, nu numai pe ai ei, ci şi pe ai fraţilor, ai fiicei, ai vecinilor, şi acum venise Cat cu băiatul ei cel mare. Frieda Brenten însă obosise de atîţia copii, voia în sfîrşit să aibă „regatul ei", cum obişnuia să spună, numai pentru ea. Carl îi ceruse să-i promită şi să jure că nu va mai răbda ţipete de copii în jurul ei.

Păpuşile cu care se juca mititelul erau tare ponosite, cu feţele cojite şi zgîriate ; dar micuţul ţinea la ele şi cînd simţi privirea bunicii asupra sa, ridică o păpuşă învelită în nişte petice şi zise :

— Bunico, uite-o pe Liese-ochioasa ! Frieda Brenten dădu din cap şi surîse. Asta, şi îi întinse o altă păpuşă care pe vremuri avusese ochi ce se închid, asta-i Liese-care-doarme, vezi bunico... iar asta e Liese-ţăranca. Netezi restul de moţ de păr galben ca paiul al păpuşii.

Ce omuleţ adorabil, gîndi Frieda Brenten, dar acum să-l mai iau şi pe cel mare al lui Walter şi Cat ? Nu şi nu, nu mai vreau. Cîtă osteneală îşi dăduse cu copilul fratelui ei, „contele" cum i se spusese micului Edmond, care fusese veşnic bolnav şi n-o lăsase în pace nici ziua nici noaptea. Asta se petrecuse cu douăzeci de ani în urmă, dar ea îşi amintea de toate ca şi cum s-ar fi întîmplat ieri, se vedea

alergînd pe la medici, la policlinică, la farmacie, veghind noaptea la patul copilului şi purtîndu-l în braţe ziua. Băiatul avusese o erupţie purulentă care se întinsese peste tot corpul. Trebuia să-i schimbe pansamentele, trebuia să fie atentă ca micuţul să nu se scarpine şi să nu se infecteze din nou. Ce zile şi săptămîni istovitoare şi triste trăise atunci! Iar părinţii? Fratele ei? Nevastă-sa, Anita? Se certaseră între ei şi apoi se despărţiseră. Şi puştiul rămăsese pe capul ei... Iar astăzi? „Frumosul Edmond“, aşa-i ziceau cu mîndrie părinţii săi, era angajat într-un magazin de textile pe Grossen Burstah [1]. Odată trecuse pe Burstah şi aruncase o privire prudentă în magazin. Un bărbat înalt, bine îmbrăcat, cu o faţă rotundă şi deschisă, dar în care uşor îl puteai recunoaşte pe micul Edmond, vorbea cu o clientă. Devenise într-adevăr un bărbat chipeş, voinic şi impunător. Frieda nu îndrăznise să intre, fiindcă el nu mai venise s-o vadă de vreo zece ani. Zece ani... Nu i-o reproşa lui, ci fratelui ei, pe care mîndria de a avea un astfel de fiu îl făcuse încrezut. Nu, nu mai voia. Nu, niciodată... Şi apoi Cat venise cu un aer de parcă pentru ea, pentru bunică, nici n-ar exista dreptul de a alege, ca şi cum totul s-ar înţelege de la sine. „Cel mare de fapt înseamnă un ajutor în casă“ spusese Cat. Oare de ce nu se căsătoriseră, ea şi Walter? Cînd ai un copil, doar trebuie să-ţi iei răspunderea... Îi reproşa şi fiului că nu era conştient de datoriile lui de tată — aşa găsea ea. Dar, în sfîrşit, cine, afară de Cat şi de el putea să ştie ce era între ei? Totuşi, oricum ar sta lucrurile, acum, că exista băiatul, ar fi trebuit demult să se căsătorească. Ce viaţă era asta?

Îngrozitoare vremuri, neînţeles de îngrozitoare trăiau. Bărbatul ei, Carl, era arestat de două luni, şi nu avea nici o ştire de la el. Numai ideea că stătea la închisoare i se părea de neînţeles şi de nesuportat. În ciuda a tot ce se întîmpla în Germania, mai exista în ea credinţa că eşti dezonorat dacă ai stat vreodată la închisoare. Ştia bine — ştia sigur! — că bărbatul ei nu era un răufăcător, dar, iată, stătea la închisoare! Ştia că nici fiul ei nu era un răufăcător, dar îl căuta poliţia! Era greu de priceput, pentru fata onestului Johann Hardekopf, că în astfel de vremuri urmă-

[1] Arteră în Hamburg.

riţi sînt cei cinstiţi şi onorabili, iar persecutorii lor sînt mişeii şi criminalii.

Ultima dată îl văzuse pe Walter în februarie — sau, poate, pe la începutul lui martie. Unul dintre noii oameni de la putere tocmai vorbea la radio, îndemnînd poliţia cu o voce răguşită şi plină de ură să procedeze energic, să aresteze, să împuşte, să extermine comunismul. La plecare, Walter o îmbrăţişase pe mamă-sa. În clipa aceea, ea a simţit că băiatul îşi ia rămas bun pentru multă vreme. Îmbrăţişările nu făceau parte, în familia lor, dintre lucrurile cotidiene. „Băiete, toţi sînt împotriva voastră!“ Lacrimile îi curgeau pe obraz. El o strînsese la piept. „Toţi ? Mamă, nu sîntem puţini. Dar tu, tu nu faci parte dintre noi ?“ o spusese cu surîsul pe buze. Ea însă simţise o frică, o teamă adîncă. „Băiatul meu, poate că n-am să te mai văd niciodată! Tata e bătrîn, lui o să-i dea drumul într-o bună zi. Dar dacă te prind pe tine, atunci...“ El îi ştersese lacrimile de pe obraz şi spusese: „O să am grijă să nu mă prindă, mamă“.

Cat şedea fără să spuie o vorbă în faţa bunicii fiului ei, îi vedea privirea absentă şi ar fi dorit să ştie la ce se gîndeşte.

Frieda Brenten se gîndea că fiul ei trăieşte undeva, în ilegalitate. Cînd îi spusese că are să trăiască de acum înainte în ilegalitate, ea nu ştia încă ce înseamnă asta şi se jenase să-l întrebe. A doua zi însă, îl întrebase pe băcan. Acesta îi explicase sensul cuvîntului. De atunci era şi mai stăpînită de frică. Trăia va să zică în afara legii, subteran, în fiecare ceas al zilei şi al nopţii tot pe fugă, urmărit mereu, nicăieri în siguranţă, fără pace şi fără apărare. Bietul băiat!

Ei, şi-acuma venise Cat! În mijlocul acestei răsturnări şi învălmăşeli, atitudinea ei era uluitor de liniştită şi de ponderată. Frieda o admira. Dar Cat nu avea răbdare să stea acasă, era mereu pe drumuri, iar copilul toată ziua de capul lui.

Cat se ridică nemulţumită, dar încă nedecisă. Nu înţelegea că bunica feciorului ei, care era şi copilul lui Walter, putea să ezite să-l primească în asemenea împrejurări deosebite. O pricepea cu atît mai greu. cu cît ştia de ce puţine

mijloace dispunea soacră-sa ca să-şi cumpere strictul necesar. Doar îi aducea nu numai copilul ci şi bani! De-ar şti, îşi zise Cat, ce greu fac rost de ei! Şi nu putea să-i spună că avea nevoie de timp şi de libertate de mişcare pentru munca ei politică ilegală.

Din colţul de sofa unde stătea, Frieda Brenten ridică privirea spre ea. N-ai decît să fii supărată, fată dragă! Dacă ai avea experienţa mea, m-ai înţelege.

Mititelul de la picioarele ei se juca cu Liese-ochioasa, care nu voia să doarmă. O scutura, îi trăgea palme. Frieda Brenten se uita la el şi dintr-o dată simţi dorinţa să ia copilul în braţe, să-l strîngă la piept.

— Peter, vino la bunica!

Micuţul îşi părăsi îndată păpuşile, se căţără pe sofa şi se lipi de obrazul ei. Avea o mare nevoie de afecţiune.

— Vrei să vină şi Viktor la bunica? îl întrebă ea.

Mititelul dădu din cap cu vioiciune şi-i cuprinse gîtul cu braţele.

Cat respiră uşurată.

2

Cîtva timp după aceea, într-o seară, Frieda Brenten şedea în odaia de zi şi cîrpea ciorapii grozav de găuriţi pe care Cat îi lăsase pentru băiatul ei cel mare. Viktor era ocupat să-şi facă lecţiile. Atunci cineva sună la uşă şi se pomeniră cu un vizitator neobişnuit: Herbert, fiul cel mai mare al fratelui ei, Ludwig.

— Tu eşti? S-a întîmplat ceva la voi?

— Nu, tanti Frieda. Am venit şi eu să te văd. Dădu mîna şi cu Viktor. Frieda Brenten era însă bănuitoare.

— Te-a trimis tata?

— Nu! Şi nici mama nu ştie nimic... de fapt, tanti Frieda, am venit mai ales din pricina lui Viktor.

— Aşa, pentru Viktor?

— Da. Pentru chestiuni şcolare... Doar sîntem amîndoi la şcoala de pe Wiesendamm.

Viktor îl cunoscuse pe Herbert Hardekopf doar fugitiv. Auzise cîndva că ar fi rude. Şi acum venise din pricina

lui ? Nu-l slăbi din ochi, îl cercetă şi Herbert îi plăcu. Avea picioare lungi şi pantaloni scurţi, mult prea strîmţi. Şi pardesiul pe care acum îl scotea, era scurt.

Frieda Brenten îşi măsura din ochi nepotul. Nu mai venise de mult pe la ea şi crescuse între timp. Dar nu era bine hrănit. Bineînţeles, cu o mamă ca a lui... Nu descoperi în figura lui Herbert nici o urmă de asemănare cu Hermine şi se gîndi : Ce noroc ! Cu-atît mai mult seamănă cu taică-su. Exact aşa arătase Ludwig la 14 ani. Oare fiul era din acelaşi aluat moale, uşor de mînuit, ca şi tatăl ? Pe vremuri îl dominase pe frate-său cu uşurinţă, deşi era numai cu doi ani mai mare decît el.

Herbert se uită cam stingherit la mătuşă-sa.

— Toţi sînt sănătoşi ? întrebă Frieda Brenten. Şi... so-ră-ta şi frate-tău ?

Nu-şi amintea numele celorlalţi doi copii ai fratelui său. Cît se înstrăinaseră unul de altul !

— Aveţi de discutat ceva secret ?

— Nu tocmai, tanti.

— Va să zică, totuşi ! Ei, staţi de vorbă liniştiţi, eu o să-ţi pregătesc ceva de mîncare. Ţi-o fi foame, nu ?

— Asta da, tanti Frieda.

Ea se duse la bucătărie.

Viktor se tot întrebase, oare ce avea să-i spună Herbert Hardekopf ? Chestiuni şcolare ? Herbert se aplecă spre el şi începu să vorbească în grabă :

— Repede, tanti Frieda nu trebuie să ştie... Se face o anchetă asupra tuturor celor care au fost pionieri. Mai ales voi, cei dintr-a V-a B, sînteţi vizaţi. Se pare că te-ai declarat împotriva lui Hitler şi pentru comunişti, ca şi taică-tu. Rochwitz i-a asmuţit pe cei dintr-a V-a A, să vă tragă o bătaie, adică celor din clasa ta care au fost pionieri. Atmosfera-i încărcată la şcoală.

Mîine o şterg cu Berni la Lübeck, se decise Viktor în gînd. Fie ce-o fi ! Să nu ne mai sîcîie !

— Eşti şi tu pionier ? îl întrebă pe Herbert, dar îşi dădu îndată seama că era o întrebare prostească. Dacă Herbert ar fi pionier, l-ar cunoaşte, deşi e mai mare cu cîţiva ani. De fapt, voise să întrebe dacă ţine cu pionierii.

— Nu, răspunse Herbert. Eu am fost la şoimi.

— Aa, aşa ? zise Viktor decepţionat.

— Ce ai de gînd ?

Viktor ridică din umeri.

— Vor ca toţi să intre în grupa lor.

— N-am să intru niciodată ! strigă Viktor indignat.

— Nici eu, îl aprobă Herbert, deşi mama ar vrea.

— Ei, aţi stat de vorbă ? zise Frieda Brenten, aducînd o farfurie cu sandvişuri.

— Da, tanti.

— Ai făcut vreo poznă, Viktor ?

— Nu, bunico ! Dar cei din grupa lui Hitler sînt împotriva noastră, a pionierilor.

— Doamne, strigă Frieda Brenten, îngrozită. Aţi început şi voi să faceţi politică ? Nişte puşti ca voi ! Mi se pare că nu sînteţi întregi la minte !

Cei doi băieţi izbucniră în rîs şi Herbert zise :

— Tanti Frieda, tata spunea ieri că naziştii nu sînt întregi la minte.

— Gata cu pălăvrăgeala ! le porunci Frieda Brenten. Nu vreau să mai ascult prostii de-astea ! Staţi jos şi mîncaţi !

3

Viktor se vede în vis, fugind împreună cu Berni, urmărit de S.A. Aceştia trag după ei. Cizmele lor grele răsună pe caldarîm. Ce mai aleargă ! Dar Berni şi cu el sînt mai iuţi. Ţîşti ! Fug ca iepurii pe ulicioara strîmtă, de-a lungul caselor vechi. Acum dau cu ochii de strada mare, animată... Dar iată că şi de acolo vin spre ei bandiţi în cămăşi cafenii... O capcană ? Sînt pierduţi ? Nu, Berni are prezenţa de spirit să intre sub o poartă joasă. De acolo pornesc mai multe scări, iar treptele încep de-a dreptul din gang, ducînd spre interiorul casei. S-o ia într-acolo ? Nu, Berni e descurcăreţ, ştie că nu e ieşire. La capătul gangului lung, stau nişte lăzi cu gunoi. Înainte ca primul soldat S.A. să ajungă la poartă, Berni a dispărut îndărătul lăzilor tîrîndu-se pe brînci, iar Viktor îl urmează. Ceata se apropie bocănind. Ce mai înjură şi ameninţă ! Ce mai aleargă pe trepte în sus şi în jos. Umblă

din casă-n casă. Unul trece aproape de tot de lăzile cu gunoi. Viktor îl recunoaşte pe Rochwitz în uniformă S.A., cu un revolver în mînă. Burtosul de Rochwitz în chip de conducător S.A.

Viktor s-a trezit. Răsuflă chinuit şi precipitat. Îl cuprinde frica. Vrea să mă prindă, dar nu pune el mîna pe mine !... Trebuie să plec, să fug. Berni şi cu mine trebuie să dispărem. Dar Hans ? Hans e puternic, Berni în schimb e isteţ şi inventiv.

— Ce-i cu tine, băiete ? îl întreabă Frieda Brenten. Respiri greu.

— Nimic, bunico ! Numai că... numai că... Rochwitz vrea să mă prindă.

— Cine mai e şi ăsta ?

— Un profesor de la noi de la şcoală, care-i conducător S.A.

— Sigur, ai făcut vreo poznă, mă băiete.

— Nu, bunico, ne urăşte pe noi, pionierii, şi ne persecută.

— Atunci, eu în locul tău aş fi foarte prudent. Auzi ?

— Da, bunico.

— Şi acum, dormi !

Viktor nu poate adormi. Cum să adoarmă, cînd mîine va fi departe de casă, probabil pentru săptămîni întregi ?... Iar bunica o să-l aştepte, o să-l caute, o să-şi facă griji... Trebuie să-i lase o scrisoare ca să ştie tot şi să nu-l caute... Dar dacă S.A.-ul găseşte scrisoarea ? Trebuie să-i scrie să ardă scrisoarea după ce a citit-o. Să sperăm că aşa o să şi facă ! Dar ea nu cunoaşte regulile de urmat în ilegalitate... Mai bine să nu scrie.

— Tot nu dormi ?

— Bunico, mîine... dar să nu fii îngrijorată... mîine am să plec. Să nu mă trădezi, bunico.

Frieda Brenten se ridică încet în capul oaselor în pat. Simte un fior în spate.

— Ce tot vorbeşti ? Unde vrei să te duci ?

— Bunico, pot să vin la tine în pat ?

— Da, băiete, hai.

După ce o pune să jure că n-o să spuie nimic, Viktor îi povesteşte tot. Sînt multe de spus ca s-o facă să înţeleagă că trebuie să fugă şi să trăiască în ilegalitate.

Pe Frieda o ia ba cu cald, ba cu frig. Stă pe gînduri, caută un mijloc ca să-l abată de la această nebunie. Ce să-i spună ?

— Avem o adresă bună în alt oraş, bunico, adresa unui pionier care o să ne ajute. Aşa că să nu fii îngrijorată.

— Nu sînt de loc îngrijorată, răspunse Frieda Brenten clănţănind din dinţi. Ştiu că eşti serios.

Îşi munceşte creierii : ce ar putea să inventeze ?... Doamne, ce să-i spun ca să-l reţin ? Nimic, nimic nu-i dă în gînd. E năucită şi desperată. Ce ar putea să-l impresioneze pe acest copil ? Nu cumva să-i spună ceva greşit ! Dar nu-i dă în gînd nici o idee şi dintr-o dată izbucneşte în plîns.

Viktor rămîne mut de mirare şi consternare. Se aştepta la orice, dar la asta nu.

— De ce plîngi, bunico ? Vezi bine că nu pot să fac altfel. Şi am să mă întorc.

— Dar la mine nu te gîndeşti de loc ? spune Frieda Brenten plîngînd. Pe bunicul mi l-au luat. Tata a plecat. Nu te am decît pe tine... Dacă pleci, rămîn singură, singură de tot.

Vorbele ei i se aşază pe inimă ca o greutate. Suspină adînc.

— Nu mai plînge, bunico. Îl ai pe Peter !

— Pe el ? E încă un prunc ! Tu însă eşti băiat mare ! Eşti singurul meu sprijin... Ce să fac fără tine ?

Viktor simte cît e de amărîtă bunica şi ce frică îi e. Ţine mult la ea şi nu poate s-o ştie nefericită. O îmbrăţişează iarăşi şi iarăşi şi o sărută şi iar o sărută. Apoi îi vin şi lui lacrimile şi făgăduieşte să n-o părăsească niciodată, fie ce-o fi, şi să suporte tot, pe cei din grupă, pe Rochwitz, S.A.-ul, tot, tot.

4

O emoţie după alta.

Frieda Brenten aleargă din odaie în bucătărie şi din bucătărie iar în odaie. Închide vesela în dulapuri, aşază ghivecele de flori de pe pervazul ferestrei pe dulapul din bucătărie, atîrnă o pătură de lînă în faţa ferestrei mari

dinspre stradă, ca să nu străbată nici o rază de lumină cînd va aprinde lampa. Uşa de la intrare a închis-o de mult, a pus lanţul de siguranţă şi şi-a făgăduit să nu lase pe nimeni să intre, orice s-ar întîmpla.

Viktor nu e de loc de acord cu măsurile ei. Şade îmbufnat în colţul sofalei.

— Bunico, n-o să vedem şi n-o să ştim nimic din ce se întîmplă.

— Copil prost, ce vrei să vezi ?

— Stăm aici ca într-o capcană de şoareci.

— Aşa ?... Tu ai vrea poate să te bagi printre ei, nu ?

Viktor era convins că Berni şi Hans erau pe stradă. Dacă le povesteşte mîine că a stat în locuinţa camuflată, o să-l considere probabil un laş.

Făcînd cumpărăturile în ziua aceea, simţise că era ceva în aer. Pe stradă, lumea umbla nu numai cu figuri posomorîte ca de obicei în ultima vreme; acum pe feţe se citea ură şi mînie. Văzuse grupuri adunate pe sub porţi, auzise şuşoteli. Apoi, cînd Repsold, într-un moment cînd nu era nimeni în prăvălie afară de ea, o sfătuise să nu iasă pe stradă seara, că o să fie ceva scandal, îşi dăduse seama de ce avea să se întîmple. De aceea neliniştea de pe străzi. De aceea aceste figuri înverşunate. Naziştii plănuiau o manifestaţie cu torţe, prin Barmbeck şi Uhlenhorst [1], iar muncitorii voiau să se opună. Frieda Brenten considera ca o adevărată nebunie să te mai împotriveşti naziştilor, cînd aveau guvernul şi poliţia de partea lor. Ce puteau să facă muncitorii împotriva lor ? O să-i împuşte, o să-i arunce în temniţi — parcă n-ar fi destui oameni închişi pînă acum ! — o să fie urmăriţi şi hăituiţi. Probabil că şi Walter era destul de nechibzuit ca să se amestece. Iar Cat la fel. Cat nu se mai arăta de loc în ultima vreme. Frieda Brenten ar fi fost mai puţin neliniştită dacă n-ar fi avut copiii la ea. Dacă li se întîmplă o nenorocire copiilor, vina va cădea pe ea. Ce noroc că cel mare se întorsese acasă. Ea îi spusese :

— Dacă în seara asta nu veneai la timp, Viktor, muream de îngrijorare.

— Parc-aş fi copil mic !

— Bine, bine.

---

[1] Cartier din Hamburg.

— Mama lui Berni e mult mai înţelegătoare. Nu i-e frică de loc.

Din depărtare se auzi o fanfară. Viktor deveni atent.

— Bunico, se apropie !

Şi se năpusti la fereastră.

— Pleacă de la fereastră, nătărăule !

Frieda Brenten îl apucă de braţ şi-l trase înapoi, apoi stinse lampa. Numai din bucătărie pătrundea o dîră de lumină în cameră.

— De ce te agiţi aşa ? Viktor se ghemui iarăşi în colţul sofalei. Abia au ajuns în colţul străzii.

— Să nu mai îndrăzneşti să te arăţi la fereastră ! Frieda Brenten se duse la Peter, care stătea în genunchi, în întuneric, în faţa fotoliului bunicului şi o culca pe Liese-ochioasa, într-un colţ de fotoliu. Eşti cuminte, mititelule ?

— Liese-ochioasa vrea lumină, bunico !

— Numaidecît o să avem iar lumină, puişorule. Să nu miorlăi, că o întristezi pe bunica.

Fanfara se auzea mai tare. Pe stradă însă era linişte desăvîrşită. Frieda Brenten îşi căutase de lucru la pătura din faţa geamului, trăgea de ea şi o potrivea ca şi cum n-ar fi fost bine aşezată. Adevărul e că voia să arunce, pe furiş, o privire în stradă. Nu se vedea nici ţipenie de om. Toate ferestrele şi prăvăliile erau cufundate în întuneric. Numai felinarele ardeau. Şi Viktor se furişase iarăşi la fereastră.

— Uite, bunico, vin pe strada noastră !

Într-adevăr, văzu şi ea o mulţime de făclii aprinse pe Arndtstrasse. Simţea cum o cuprinde frica.

— Acum să ne depărtăm de la fereastră ! Îl strînse în braţe pe Viktor. Doamne, băiete, ce bine-mi pare că eşti cu mine.

— Fricoasă mai eşti, bunico !

Frieda se aşeză pe sofa, ţinîndu-l pe Viktor lipit de ea.

— Vrea şi Peter ! strigă mititelul alergînd spre ea în întuneric şi cerînd bunicii să-l ridice pe sofa.

— De ce indivizii ăştia fac marşuri numai seara, cînd lumea vrea să doarmă ?

— Pentru că ziua le e frică, răspunse Viktor.

— Le e frică şi lor ? întrebă bunica neîncrezătoare.

— Mai întrebi ? spuse băiatul.

În clipa aceasta se auziră nişte şuierături stridente de ţignal, urmate numaidecît de un vacarm îngrozitor, care

acoperi chiar şi sunetele fanfarei. Strigăte şi urlete pătrundeau din stradă în casă. Pocnituri şi zornăit de geamuri sparte, pietre şi geamuri căzute pe caldarîm, ţipete şi răcnete. O învălmăşeală uriaşă de oameni ce se băteau, se rostogoleau pe stradă.

Frieda Brenten ţinea amîndoi copiii lipiţi de ea ; tremura toată şi îngîna : Vezi, vezi ? Dar ei nu vedeau nimic, absolut nimic, auzeau doar gălăgia, din ce în ce mai tare. Focuri de armă pocneau în mijlocul tumultului, ca nişte lovituri de bici. Şi iarăşi ţipete. Şi iarăşi bubuitul surd al unor bufnituri pe caldarîm.

Viktor asculta cu ochii mari, deschişi în întuneric. Auzi cîteva strigăte şi desluşi : „Jos cu ei ! Jos !... Călăi ai muncitorilor !... Faceţi loc !... Loc !"

Se auzeau urlete de sirene care se umflară pînă deveniră asurzitor de stridente. Apoi iarăşi împuşcături ca nişte plesnete de bice. Ţipete, tropăitul enervant al sutelor de picioare alergînd. Comenzi răstite : „Faceţi loc, loc !" şi din nou bufnituri surde şi zornăit de geamuri sparte.

— Doamne ! Doamne ! gemu Frieda, mirîndu-se în acelaşi timp că, în ciuda zarvei de pe stradă, copiii se ţineau liniştiţi în întuneric.

Cineva bătu la uşă. Frieda Brenten ascultă, atentă. Într-adevăr, bătăile în uşă se repetară.

— Bunico, e cineva la uşă.

— Taci, băiete, şuşoti ea, dîndu-i un ghiont lui Viktor.

Bătaia în uşă se repetă, nu prea tare, dar grăbit, parcă rugător.

— Sigur, nu e un S.A., şopti Viktor.

— Să deschidem ?

— Da, bunico !

Şi copilul dădu fuga spre uşă.

Frieda Brenten zări un tînăr trecînd spre bucătărie, cu faţa mînjită de sînge, cu îmbrăcămintea murdară şi ruptă.

— Ascundeţi-mă, sînt urmărit !

— Aici ? întrebă Frieda Brenten, uluită. Aici, la noi ?

— În pod, bunico !

Viktor luă la repezeală cheia podului din cuiul de pe dulapul de bucătărie şi alergă înainte pe scara dinspre pod. Fugarul rănit îl urmă. Frieda Brenten rămase în

uşă, aşteptînd. Viktor coborî apoi treptele, furişîndu-se fără a face cel mai mic zgomot şi intră în apartament.

— Ai încuiat ?

— Da, bunico.

— Aşa, acum facem lumină !

Întoarse comutatorul din bucătărie şi din odaia de zi. Se purta ca şi cum totul ar fi fost în cea mai perfectă ordine, ca şi cum n-ar fi dîrdîit de teamă cu cîteva minute înainte. Viktor se uita mirat la ea, căci pe stradă se mai auzeau urlete, chiar dacă nu mai era zarva înfiorătoare de înainte.

— Bunico, şopti el, nu-ţi mai e de loc frică ?

— Taci, prostule ! Şi de ce mi-ar fi frică ?

La care băiatul într-adevăr nu mai ştiu ce să răspundă.

Acum se auziră bătăi tari, poruncitoare, la uşă. Frieda Brenten puse degetul pe buze, făcîndu-i semn lui Viktor să tacă şi se duse să deschidă. În faţa uşii stăteau doi poliţişti şi trei oameni din S.A.

— Slavă Domnului ! îi primi Frieda Brenten. Intraţi, vă rog !

— De ce „slavă Domnului“ ? întrebă un poliţist.

— Că aţi venit. Acuma cred că o să se termine gălăgia înfiorătoare de pe stradă.

— Cineva a fugit încoace !

Şi poliţistul o fixă pe Frieda Brenten scrutător pe sub coif.

— Aici, la mine ? Se uită în ochii lui, cît se poate de sincer. Ei, asta ne-ar mai lipsi.

Deodată simţi un nod în gît. Cineva cobora treptele dinspre pod. Văzu apoi că era un tip în uniformă cafenie.

— Uşa spre pod e închisă, spuse acesta.

— O ţineţi totdeauna închisă ? o întrebă poliţistul.

— Bineînţeles, răspunse ea. Vreţi cheia ?

Viktor se uită la ea înmărmurit. Frieda Brenten luă cheia din cui. Poliţistul zise către ceilalţi :

— Dacă uşa a fost închisă, n-a putut să intre nimeni. Trebuie să se fi ascuns într-altă parte.

— Am văzut precis că a intrat în casa asta ! insistă iritat un S.A.

Oamenii mai ezitară o clipă, apoi plecară. Frieda Brenten închise uşa, dar rămase în picioare lipită de ea, ascultînd atent. Îi auzi certîndu-se, îi auzi coborînd treptele, îi auzi părăsind casa. Abia acum se întoarse şi se uită la Viktor.

— Au plecat.

Copilul îi sări de gît :

— Ai fost minunată, bunico... minunată !

Frieda Brenten însă simţea că o părăsesc puterile ; se duse clătinîndu-se pînă la sofa.

— Dumnezeule sfinte, ce frică mi-a fost !

Mititelul adormise în fotoliul bunicului. În timp ce Frieda Brenten îl culcă în pat, Viktor dădu fuga pînă în stradă, unde se făcuse linişte. Pe caldarîm zăceau bucăţi de lemn, provenite din fel de fel de obiecte de prin case, găleţi burduşite, cioburi de sticlă şi de ghivece de flori, dar nici ţipenie de om. La intervale de cîteva minute, treceau patrule de poliţie. Viktor zări cîţiva poliţişti în colţul dinspre Zimmerstrasse. Iscodi atent să vadă dacă pe sub porţile caselor vecine nu se ascundeau niscaiva agenţi. Nu se vedea nici o mişcare. Intenţiona să încuie poarta şi apoi să-l aducă pe fugar din pod, ca să-l panseze şi să-l îngrijească. Bun lucru că l-am salvat, îşi zise.

— Bunico, am închis poarta. Mă duc să-l aduc.

— Întîi pune apă la încălzit ca să se poată spăla.

Viktor puse un cazan de apă pe reşoul cu gaz şi alergă în pod.

Fugarul nu părea să fi împlinit 18 ani. Era un băiat vioi, cu o figură simpatică. Strînse cu recunoştinţă mîna Friedei Brenten şi a lui Viktor şi rîse cu poftă, pentru că naziştii nu-l prinseseră.

— Tare-ar vrea să pună gheara pe mine !

— Cred că o păţeai rău dacă reuşeau. Nu ? zise Frieda Brenten.

— Pot să vă spun ce m-ar fi aşteptat. M-ar fi stîlcit în bătăi şi apoi m-ar fi aruncat într-un lagăr de concentrare.

— Îmi închipui că ai tras o spaimă grozavă.

— Cred şi eu, răspunse el ştergîndu-se pe faţă. Oh, am murdărit prosopul cu sînge.

— Nu-i nimic. Ia să văd, e grav ? Rana de la cap trebuie s-o pansăm. Cred că am un plasture. Înainte de a porni să-l aducă, mai adăugă : Ştii bine ce te aşteaptă dacă te prinde şi totuşi te expui.

— Bineînţeles ! răspunse adolescentul. Ca muncitor cinstit, nu se poate altfel ! Dacă nu-i punem cu botul pe labe pe banditii ăştia, o să facă din noi ce vor.

Frieda Brenten se duse să caute un plasture şi tifon. Viktor zise repede :

— Să ştii că nu gîndeşte aşa. Şi bunicul meu e comunist şi zace într-un lagăr de concentrare.

— Bărbatul ei ?

— Da, răspunse Viktor mîndru. Şi tatăl meu e comunist, acum în ilegalitate. E căutat de poliţie.

Tînărul rîse înveselit.

— Atunci am nimerit-o bine... Se poate, doamnă dragă, zise către Frieda Brenten, care se întorcea tocmai cu pansamentul, din moment ce bărbatul dumneavoastră e într-un lagăr de concentrare, de ce încercaţi să convingeţi un muncitor că nu trebuie să lupte împotriva naziştilor, că doar ei sînt zbirii ? Altfel, bărbatul dumneavoastră nu mai iese cîte zile o avea !

— Ia apropie capul ! porunci Frieda Brenten, şi protejatul ei, stînd pe un scaun de bucătărie, trebui să se aplece pentru ca bătrînica cea măruntă să-l poată pansa.

CAPITOLUL III

1

De-a lungul malului, pe sub fagii şi teii străvechi ai aleilor îngrijite, mergeau în aceeaşi direcţie cu fluviul domol, pe care alunecau cutere pîntecoase şi vaporaşe de excursie, Walter Brenten şi Ernst Timm.

— Mai există mîţişori şi muguri pe toate ramurile ! şopti Walter. Şi ce aer ! Într-adevăr, o mireasmă deosebită. I se părea că nu mai văzuse niciodată un cer atît de înalt şi de senin. Ernst, minunată idee să fixezi aici întîlnirea.

— Nu-i aşa ? încuviinţă Timm. Din cînd în cînd, omul trebuie să dea cu nasul prin iarbă şi frunziş şi să simtă o gînganie pe mînă. Dar ascultă : confirmi, deci, că muncitorii discută între ei dacă dictatura lui Hitler va fi de lungă sau scurtă durată. Dacă cei mai mulţi cred că va fi de scurtă durată, atunci trebuie să le spunem că asta depinde de noi. Numai noi, muncitorii, putem să scurtăm viaţa fascismului. Mulţi însă îşi spun cu toată seriozitatea : dacă dictatura fas-

cistă va fi de scurtă durată, de ce să ne riscăm pielea în mod inutil ? Ceea ce ar însemna că adoptăm lozinca social-democrată : să-i lăsăm să se uzeze singuri. Asta însă e curată capitulare — ce să mai discutăm ! — deci, e tocmai ceea ce doreşte banda de hitlerişti. Cred că în articolul tău de fond trebuie să scoţi în evidenţă acest pericol.

Walter îl asculta, dar în acelaşi timp toate simţurile îi erau deschise spre acea zi de primăvară. Se uita mereu, încîntat, printre ramuri, la fluviu. Pe mal, la umbră, zări ghiocei. Şi ce aer tare şi delicios ! Oftă adînc.

— Ce ai ? îl întrebă Timm.

— Nimic... dar nu ne aşezăm ?

— Cum vrei... Eu propun să legi articolul al doilea, cel despre Teddy [1] cu primul. Aminteşte de vorba lui, ultima spusă în libertate : „Hitler înseamnă război !" Cine nu vrea să vadă importanţa acestui pericol, nu-l micşorează prin asta. Cine îl neagă, va pieri prin el. Să dovedeşti că Thaelmann este conducătorul cel mai capabil şi cel mai consecvent al mişcării muncitoreşti germane, că este de fapt mai mult decît atît : conducătorul întregului popor german muncitor, omul care a dat dovadă şi o va da întotdeauna, că la el vorba şi fapta sînt una. Gîndeşte-te, el ne-a învăţat să n-o luăm razna cu iluziile, ci să analizăm situaţia politică în ansamblul ei, cu capul limpede, şi să hotărîm sarcinile şi metodele acţiunii politice, pornind de la fapte. El ne-a învăţat să nu pierdem din ochi, niciodată, scopul final : cucerirea puterii politice. Perseverenţa, curajul, eroismul sînt bune, dar nu ajung...

— Ele trebuie puse în serviciul cauzei juste, îl întrerupse Walter.

— Asta, fără doar şi poate, se înţelege de la sine ! ripostă Timm, aproape cu bruscheţe, uitîndu-se la Walter cam pieziş. Cel mai important lucru este o politică justă. Ea va asigura succesul.

Se aşezară pe o bancă rotundă ce înconjura un trunchi uriaş de fag. Timm privi copacul şi remarcă, parcă vorbind cu sine însuşi :

— Trebuie să ai rădăcini puternice şi adînci, atunci rezişti oricărei furtuni.

[1] Nume familiar, sub care era cunoscut secretarul general al Partidului Comunist din Germania, Ernst Thaelmann (1886—1944).

Walter îl examină pe Ernst Timm... Să fie într-adevăr strungar, muncitor metalurgist ? Mai degrabă ai putea crede că acest bărbat în pardesiu gri, cu un barbişon îngrijit şi tîmplele cărunte, este un inginer sau un savant. Au trecut mai bine de 12 ani de cînd am făcut cunoştinţă cu el, îşi zise Walter, pe vremuri, la strung, cînd cu puciul lui Kapp [1]. Cîte evenimente nu trăise, cît suferise şi luptase Ernst Timm în anii aceştia ! Urmăriri, arestări, condamnări, cinci ani de închisoare ! Dacă n-ar fi fost pus în libertate anul trecut, în decembrie, naziştii l-ar fi omorît de mult. N-ar trebui să rămînă la Hamburg. Aici îl cunoaşte prea multă lume.

— Eşti atent ?

Walter tresări :

— Bineînţeles.

— Aşa ? Distruge minciunile ridicole născocite de Goebbels, care nu are dovezi împotriva lui Teddy şi nici nu poate avea.

— Cum s-a putut întîmpla, de fapt, ca Thaelmann...

— Lasă asta, Walter, despre asta vorbim altă dată. Tu şi cu mine sîntem elevii lui, nu-i aşa ? Să arătăm acum ce am învăţat de la el şi că sîntem demni a fi elevii lui... Pune tot ce simţi în vorbele pe care le scrii. Nu trebuie să te ruşinezi. Cîteodată credem că numai inteligenţa are drepturi. Asta e fals, şi inima trebuie să vorbească. Dacă vorbim din inimă, găsim urechi deschise... Există toate condiţiile pentru ca ziarul să apară încă înainte de Întîi Mai ?

— Da, afară de cazul că s-ar întîmpla ceva rău de tot.

— La ce te gîndeşti ?

— Păi, tipografia ar putea fi descoperită... eu aş putea fi prins...

— Nu se va întîmpla nici una, nici alta, sper. Amîndoi abia am scăpat de gherlă.

Se uitară unul la altul rîzînd. Are probabil 50 de ani, gîndi Walter, dar rîde şi acum la fel de ştrengăreşte ca pe vremea cînd voia să-l înveţe pe şeful său să se poarte cuviincios !

— Mai ai încă o întîlnire spre prînz, aici, în apropiere ?

— Da, la Blankenese [2].

---

[1] Încercare nereuşită, a junkerilor şi a burgheziei reacţionare, de a răsturna Republica de la Weimar (în 1920).

[2] Staţiune de odihnă situată în estuarul Elbei, nu departe de Hamburg.

— Stai într-un loc sigur ?

— Absolut sigur... în pod, la unchi-meu, care are peste 70 de ani. Spre bătrîneţe, a devenit un pasionat al aştrilor. Şi-a instalat în pod un mic observator. Are o lunetă care trece prin lucarnă, e amuzant de tot...

— Ştie de ce stai la el ?

— Bineînţeles ! A fost printre primii membri ai partidului social-democrat. După război, şi-a întors faţa din ce în ce mai mult de la pămînt spre cer. Se pare că a avut încă din tinereţe o înclinare spre ştiinţele naturale.

— Dacă te simţi în siguranţă acolo...

— Susţine că-i dispreţuieşte pe oameni, dar e o comoară de om.

— În curînd va trebui să părăseşti Hamburgul, zise Timm. Trebuie să înlocuim oamenii.

— Dar tu, Ernst ?

— Şi eu.

Un bărbat care ducea de lesă un cîine ciobănesc, venea spre ei.

— Hai să plecăm, şopti Timm. Apoi adăugă tare : Rămîi cu bine, la revedere !

Dădu mîna cu Walter şi plecă.

Walter mai rămase cîtva timp sub fag, îşi aprinse o ţigară, aşteptă să treacă omul cu cîinele şi mai aruncă o privire spre Ernst, care tocmai cotea pe o alee laterală.

2

Pe şoseaua Elbei, armatorii, marii negustori şi misiţii îşi clădiseră vile care nu erau mai prejos decît conacele junkerilor, nici ca mărime, nici ca lux. Devenise de bonton în marea burghezie a oraşului hanseatic să se imite obiceiurile britanice, amenajîndu-se terenuri de golf şi de polo. Sportul nautic cu vele era considerat acum ca un sport al leneşilor ; cuvîntul la modă era : mişcare !

Walter zări fete zvelte jucînd tenis cu parteneri masculini voluminoşi. Domni mai în vîrstă, în pantaloni bufanţi, cu ţigări de foi în gură şi crose de golf sub braţ, treceau agale peste pajişti. Pe grilajele înalte ale parcurilor se că-

ţăraseră băieţi şi fete din cartierele noi, învecinate, şi urmăreau jocul cu priviri de cunoscători.

Dincolo de şoseaua Elbei se clădiseră după război blocuri moderne, care transformaseră satele de pe malul Elbei, odinioară pierdute şi cufundate într-o atmosferă de visare, în nişte suburbii. Trenuri locale duceau la Osdorf, Schenefeld şi Halstenbeck, unde locuia o burghezie mijlocie — procurişti, contabili, secretari şi şefi de birou — care dorea ca cel puţin ca aspect exterior să se ridice cu un stînjen deasupra micii burghezii. Walter îi întîlnea cînd îşi făceau plimbarea de dimineaţă. Domnii mai în vîrstă, cu guler tare şi înalt şi cu ţigări de foi în gură, erau nişte imitaţii ale şefilor lor. Cei mai tineri, îmbrăcaţi în pantaloni bufanţi, pulovere şi pantofi cu crep, imitau tineretul cercurilor alese.

Walter contemplă aceste personaje rigide, cu figuri inexpresive. Aceştia formau nucleul simpatizanţilor fascismului. Mica burghezie şi ţărănimea, gîndi Walter, iată păturile în care noi n-am pătruns decît puţin. O să reuşim oare să obţinem printre ei un rezultat decisiv ? Printre ţărani, da — şi Walter îşi aminti de figurile dîrze de ţărani din Holstein care-i povestiseră lui şi lui Timm că i-au gonit pe portărei din satele lor — dar printre filistinii oraşelor, pe cît de încrezuţi pe atît de mărginiţi ?

Mulţimea de mici burghezi stupizi, umflaţi în pene, maimai că reuşise să-i strice bucuria acelei frumoase dimineţi de aprilie. Ar fi trebuit să fixeze o oră şi mai matinală pentru întîlnirea lor, o oră la care oamenii de teapa asta mai leneveau în paturile lor calde. Walter se bucură cînd ajunse în străduţele înguste, întortocheate şi povîrnite din Blankenese. Îi plăcea acest orăşel de pe Elba, mai ales partea unde mai dăinuiau casele mici, cu un etaj, cu acoperişuri înalte de paie, în care-şi petreceau ultimii ani de viaţă foşti piloţi, comandanţi de vase şi alţi navigatori. Cîteva chipuri brăzdate de viaţă, ale căror fizionomii trădau că fuseseră cîndva ca la ei acasă în toate colţurile lumii şi trecuseră prin furtunile tuturor oceanelor, stăteau cu lulele scurte în gură, în faţa porţilor şi se uitau spre fluviu. Păstraseră dorul de mări şi oceane. Cine ştie de cîte ori în viaţă navigaseră pe acest fluviu spre mare şi înapoi, spre casă. Poate că mulţi dintre ei erau cu gîndurile spre cîte un fiu despre care ştiau că trebuie să sosească astăzi la Vera Cruz, la Calcutta sau

la San Francisco. Marinarii privesc departe ; cu vîrsta, privirea lor trece peste oceane şi continente.

— Bună dimineaţa !

— 'neaţa !

Walter îi salută pe toţi şi se bucura de cîte ori i se răspundea, dar asta nu se întîmpla prea des.

Rătăci fără grabă în sus şi în jos, pe ulicioarele în pantă. Era cu gîndul la Ernst Timm şi la cele două articole pentru „Hamburger Volkszeitung", care apărea ilegal. Era o sarcină de loc uşoară, dar importantă. Trebuia să-i pregătească pe tovarăşi pentru o luptă ilegală grea şi, după împrejurări, probabil şi lungă. Totuşi, în ciuda a tot ce se întîmplase, trebuia să evite orice pesimism. Dimpotrivă, trebuiau mobilizate toate energiile. Articolul despre Thaelmann era mai puţin dificil, ştia că va găsi cuvintele potrivite. Îl cunoştea bine pe Thaelmann. Îşi amintea zeci de întîmplări din viaţa acestuia şi vorbe caracteristice şi înţelepte pe care le auzise de la el.

Thaelmann într-o celulă de puşcărie ! O idee de neconceput pentru oricine-l cunoştea. Acest om vînjos, cu o figură marcantă, cu ochi luminoşi, cu pumni plini de energie şi cu o pasiune vulcanică — un deţinut ! De cîte ori Walter îl auzise vorbind, avusese impresia că vorbele, ideile, argumentele ţîşneau din el cu o forţă explozivă. Adusese oare oamenilor care sufereau în întuneric, focul şi lumina cunoaşterii pentru a împărtăşi acum soarta lui Prometeu ? Nu-i mai rămînea decît să moară de o moarte îngrozitoare ? Nu ! Chiar şi înlănţuit de o stîncă, atîta vreme cît mai era o scînteie de viaţă în el, putea să proclame adevărul, să trezească poporul, să-l menţină dîrz — şi o va face. În faţa tribunalului, se va transforma în acuzator, în judecător.

3

Drumul insulei — aşa se chema ulicioara pe care se afla localul „Leagănul marinarilor", un restaurant vechi de o sută de ani, cu un acoperiş de paie ponosit de vreme şi cu ferestre strîmbe. Înăuntru domnea o atmosferă plăcută şi caldă. Pe pereţi atîrnau stampe gălbejite, iar de tavan fel de fel de rarităţi amuzante din lumea largă : peşti zburători împăiaţi,

corali şi alte animale marine ciudate. Pe placa de deasupra căminului era o broască ţestoasă ancestrală, care-şi întindea capul bine conservat.

Martin îşi alesese un loc într-un colţ de unde putea privi spre fluviu. Walter îl aprobă de îndată ce se salutară.

— Un local superb.

— Nu-i aşa ? Şi cu muşterii puţini.

Afară de ei, în restaurant erau numai cinci persoane : trei localnici care jucau écarté şi o pereche tînără care contempla curiozităţile din jur, vorbind cu însufleţire.

— Ce bei ?

— Un grog, bineînţeles.

— Şi ce mîncăm ?

Restauratorul, un vechi lup de mare, îndesat şi voluminos ca o morsă, le recomandă cambule prăjite.

— Bine, fie.

Uşa din spatele tejghelei se deschise şi un miros apetisant, de peşte prăjit, năvăli în sala de mese.

— Toate bune ? întrebă Walter.

— Toate bune, răspunse Martin.

— Uite-aici primele manuscrise. Mîine primeşti pe aceeaşi cale ca rîndul trecut cele două articole de fond, unul despre politica externă a fasciştilor, celălalt despre Teddy.

Nu era nevoie să vorbească în şoaptă. Nimeni nu-i lua în seamă. Martin, al cărui nume de familie nici chiar Walter nu-l cunoştea, venise abia de cîteva săptămîni din Frizia [1] şi era omul de legătură între el şi tipografie. Era un excelent tovarăş, cu vreo zece ani mai tînăr decît Walter, blond, roşu în obraji, cu ochii de culoare deschisă şi bun de gură.

— Totul e în ordine, asta înseamnă că şi hîrtiile tale sînt în regulă.

— Sînt. Şi totuşi, n-o să-mi folosească mult, ţi-o spun eu. Din cauza muncii obligatorii, ştii ? Se zvoneşte că leatul meu va fi mobilizat cel dintîi. Mai bine dispar.

— Şi-acolo avem nevoie de oameni.

— Asta nu-i de mine. Pentru cel de-al treilea Reich, nu vreau nici măcar să mişc un deget. Fiecare gest al meu trebuie să contribuie la dărîmarea lui. De altfel, ideea asta am

[1] Provincie din nordul Germaniei, formată dintr-o parte a coastei Mării Nordului şi un şir de insule.

aşternut-o şi pe hîrtie. Pentru tinerii muncitori. Uite-aici, primul meu articol. Ia citeşte, să vezi dacă-i bun de ceva.

— Îl iau cu mine, n-aş vrea să-l citesc aici. Dar... Înainte de a întreprinde orice, trebuie să te sfătuieşti şi cu noi, Martin.

— Asta se-nţelege.

— Cum merge treaba cu Max ? Face ce trebuie ?

— Face, chiar minunat. Te poţi bizui pe el. E un om de afaceri şiret, ţi-o spun eu. Acum cîteva zile a primit chiar comenzi de stat pentru tipografia lui. Formulare pentru oficiul de muncă. Mi-a spus că o să cîştige cu ele suficient ca să poată scoate gratuit un număr de ziar.

Walter surîse şi dădu din cap mulţumit. Era o bucurie mereu nouă pentru el să vadă că, în ciuda tuturor greutăţilor şi pericolelor, tovarăşii, tineri şi bătrîni, rămîneau fideli cauzei. Cei cîţiva fricoşi care dăduseră bir cu fugiţii încă din primele zile — nu contau în comparaţie cu ceilalţi. Iar trădători, trădători declaraţi, nu se iviseră pînă acum la Hamburg. E adevărat că naziştii reuşiseră prin bătăi să smulgă cîteva informaţii de la unii arestaţi. Dar şi aceia erau mai degrabă oameni slabi decît trădători. Unul dintre ei, Alfred Kotten, se spînzurase apoi de ruşine, în celulă. Trădătorii nu cunosc ruşinea.

Restauratorul cel îndesat le aduse nişte cambule rumenite ce răspîndeau un miros ademenitor şi un castron imens cu salată de cartofi, spunîndu-le prietenos, în dialect :

— Poftă bună !

4

Seara tîrziu, Walter Brenten o luă pe Raboisenstrasse, spre lăcaşul său din pod. Pînă la etajul III, se furişă în sus şi-şi dădu osteneala, ajuns la ultimele trepte, să imite mersul cu paşi mici şi greoi al lui Gustav Stürck ; voia ca locatarii care nu dormeau încă să creadă că bătrînul se urcă spre „laboratorul lui de stele“, cum numeau ei observatorul particular al lui Stürck. Acesta spusese în treacăt unora dintre vecini că şi pe nepotul său îl interesează astronomia şi de aceea îi face vizite din cînd în cînd. Noroc că Stürck stătea

la etajul III, chiar sub încăperea din pod în care se afla luneta sa şi în care Walter dormea pe un divan vechi.

Walter deschise uşa podului, intră, o închise după el şi se duse încetişor la a treia cămăruţă din pod, pe care bătrînul tîmplar o amenajase excelent. Înainte de a aprinde lumina electrică, trase perdeaua din faţa lucarnei oblice.

Cămăruţa, destul de încăpătoare, semăna a atelier. La mijloc, pe un soclu, se înălţa luneta, ca o ţeavă de tun. La stînga erau nişte rafturi şi o măsuţă ; la dreapta, lîngă perete, divanul vechi, uzat, odinioară verde.

Stürck trecuse pe acolo în seara aceea ; Walter îşi dădu seama după însemnările noi de pe masă. Probabil că-l supăraseră iarăşi rinichii, altfel ar fi stat mult după miezul nopţii, ca de obicei. Lui Walter îi plăcea acum că e singur şi îşi propuse să se apuce numaidecît de treabă.

Vrînd să facă loc pe masă, luă foile cu însemnări în mînă. În pofida vîrstei — 79 de ani — Stürck avea un scris clar şi citeţ. Walter citi : „August Strindberg [1] e un neghiob. Acuză ştiinţa că elaborează fantasmagorii. Face pe logicianul, ca să salveze misticismul creştin."

Puse deoparte zîmbind prima foaie şi o citi pe cea următoare : „Betelgeuse. Stea roşie în umărul drept al Orionului. Glob de gaze de mărime fantastică. Diametrul de 430 de ori mai mare decît al Soarelui, deci aproximativ 600 000 000 de kilometri. Pămîntul pe orbita lui în jurul Soarelui s-ar putea roti cu uşurinţă înlăuntrul acestui imens glob de gaze, fără a trebui vreodată să-i depăşească marginile."

Walter ridică privirea. Fantastic ! Adevărat să fie ? adăugă el în gînd plin de îndoială. Poate că totuşi Strindberg avea dreptate... O stea de două ori mai mare decît distanţa dintre Pămînt şi Soare ? O singură stea ?

Continuă să citească : „Temperatura aproximativă, 3000 de grade. Luminozitate datorită mai ales dimensiunilor uriaşe. Densitatea materiei redusă (1/1 000 000 din densitatea Soarelui). Un litru din această materie stelară cîntăreşte mai puţin decît un degetar din atmosfera ce ne înconjoară. Totuşi, o formaţie bine delimitată şi unitară."

---

[1] *August Strindberg* (1849—1912), vestit romancier şi dramaturg suedez.

Era imposibil ca bătrînul să fi inventat toate datele acestea. Probabil că le-a copiat din cărţi. Pe ce stea caraghios de minusculă trăim noi ! Şi cîte nu s-au întîmplat pe ea... pe acest punctişor din Cosmos. Se zice că bătrînii se întorc la credinţa copilăriei lor. Gustav Stürck însă descoperise cerul şi stelele. Acum lui Walter nu i se mai părea bizar şi ţicnit. Stürck nu se mulţumea de loc cu credinţa, voia să ştie, să cunoască, să priceapă lucruri încă neînţelese, sau măcar să le cerceteze.

Walter puse hîrtiile pe raft. Dar nu se putu opri să arunce o privire şi pe alte însemnări.

„Constelaţia Casiopeea. Pete de lumină de acum aproximativ 10 000 ani-lumină."

În timp ce pregătea articolele, căutînd să-şi organizeze ideile într-o anumită ordine şi apoi, în timp ce scria, îl străfulgerau gînduri ca : 600 000 000 de kilometri... 10 000 de ani-lumină... 3000 de grade... Totuşi, munca îl prinse din ce în ce mai tare. Uită de enigmele stelelor. Reuşi să formuleze lucruri dificil de formulat. Scria curgător. Cuvintele şi frazele se înşirau, fără osteneală. Mai ales articolul cu analiza dictaturii fasciste şi sarcinile imediate — pe care-l lăsase la urmă, după articolul despre Thaelmann, temîndu-se de dificultăţi — îi reuşise, cel puţin aşa i se părea.

Deodată, deveni atent. Cineva descuia uşa podului. Sări în picioare şi ascultă : erau paşii înceţi, tîrşîiţi, ai lui Stürck. Walter aruncă o privire pe ceas. Era 3 şi 10. Ce voia bătrînul în toiul nopţii ? Deschise uşa cămăruţei.

Bătrînul maistru tîmplar intră cu capul aplecat pe uşa scundă. Era slab, îmbătrînit, uzat. Părul rar îi cădea în dezordine peste frunte, iar figura-i îngustă şi osoasă era brăzdată de riduri. Ochii tulburi, obosiţi, foarte mari erau îndreptaţi spre Walter. Avea bărbia puţin proeminentă, încît buza de jos o acoperea puţin pe cea de sus, ca şi cum bărbia ar fi căutat să se prindă de ceva. Dădu mîna cu nepotul său fără a scoate un cuvînt.

— Unchiule, de ce nu dormi ? E trecut de ora trei.

— Dar tu ?

— Am avut ceva de lucru.

— Te deranjez ?

— Nu, dar o să mă culc.

— Bine.

Walter luă păturile şi-şi pregăti culcuşul. Stürck răsfoia nişte cărţi, aşteptînd ca musafirul său să se culce. Apoi stinse lumina şi deschise lucarna. Walter îl observa. Oare o căuta pe Be... Be... Nu putea să-şi amintească numele stelei din umărul drept al lui Orion. Gustav Stürck învîrti manivela lunetei prelungind-o şi o trecu prin ferestruică. Apoi se îndreptă din şale, gemînd.

— Ce ai, unchiule ?

— Nimic ! Rinichiul.

Se uită prin lunetă şi iar mai întoarse rotiţele ca s-o potrivească.

— Unchiule, e exact tot ce ţi-ai notat despre steaua aceea uriaşă din Orion ?

— Cea roşie ? Stürck se îndreptă din şale. Un exemplar colosal, nu-i aşa ? Toate datele sînt exacte. Vrei s-o vezi ? Moşneagul fu cuprins de o vioiciune febrilă. Walter se ridică din pat. Betelgeuse ! E ceva de necuprins, murmură Stürck.

Walter zări prin lunetă o stea cu strălucire roşcată.

— Asta să aibă un diametru de două ori cît distanţa dintre Pămînt şi Soare ?

— Să aibă ? Are ! Da, da, e de neînchipuit, răspunse Stürck. Apoi îşi aşeză mîna pe umărul lui Walter şi-l întrebă fără tranziţie : Nici o veste de la taică-tău ?

— Nu, unchiule Gustav.

— Ce lume căpiată... Cînd mă supără rinichiul, simt că mai fac şi eu parte din ea.

5

Spre ora prînzului, pe străzile din centru circulaţia ajungea la maximă intensitate. În faţa birturilor de camionagii de pe Ferdinandstrasse şi de pe Raboisenstrasse, stăteau şiruri lungi de camioane şi vehicule cu cai. Funcţionarii ieşeau valuri-valuri din birouri ca să-şi cumpere lapte, să îmbuce ceva la un bufet sau să respire puţin aer curat. Asta era ora la care îi plăcea lui Walter cel mai mult să umble pe străzi. În centru, mai ales între Mönckebergstrasse şi Alsterdamm, această oră era cea mai potrivită pentru întîlniri.

Citi în treacăt titlurile mari ale ziarelor la chioşcul de lîngă podul Lombard. „Hamburger Fremdenblatt“ : „Reorganizarea justiţiei !“ iar dedesubt : „Dr. Frank numit Comisar al justiţiei Reichului !“ „Hamburger Nachrichten“ : „Stahlhelm [1]-ul sub comanda lui Adolf Hitler !“ „Reorganizarea“ îşi urma cursul într-un ritm nebun ; pînă şi deputaţii social-democraţi din Reichstag se declaraseră de acord cu politica externă a lui Hitler. Astfel, social-democraţii aprobaseră din nou războiul, de data aceasta întinzînd mîna lui Hitler. Iar acesta, într-o variantă a declaraţiei lăudăroase a grandomanului său înaintaş [2], declarase : „Nu mai cunosc partide, nu mai cunosc decît naţional-socialişti“.

Cu cîtă consecvenţă urmăriseră reacţionarii militarişti să ajungă la putere în anii republicii de la Weimar, prin vicleşug şi înşelăciune ! Pe cale directă nu reuşiseră, nici prin puciul lui Kapp, nici prin cel al lui Hitler. Pe baza creată de democraţia ce exista doar pe hîrtie, reuşiseră în schimb de minune. „Duşmanul e la stînga !“ Iată lozinca ce-i unea pe toţi „păzitorii liniştii şi ai ordinii“, de la Hitler pînă la majoritatea conducerii partidului social-democrat.

Walter îşi aminti de o vorbă a lui Karl Marx în „Optsprezece Brumar“ despre asemenea pseudodemocraţi : „Desigur, democraţii cred în trîmbiţele la ale căror sunete s-au dărîmat zidurile Ierihonului. Şi de cîte ori se află în faţa meterezelor despotismului, ei caută să repete minunea.“ [3] Dar vai, democraţii de la Weimar nu crezuseră nici măcar în trîmbiţele Ierihonului, ci numai în puterea stăpînilor trusturilor şi a generalilor lor.

Cufundat în asemenea reflecţii, Walter trecu fără grabă peste podul Lombard — întîlnirea cu Martin trebuia să aibă loc abia după o oră. Se opri şi aruncă o privire asupra peisajului citadin. Binnenalster [4], Jungfernstieg [5], Alsterdamm [6], peste care se înălţau turnurile oraşului, împreună cu Kehr-

---

[1] Organizaţie militaristă reacţionară, înfiinţată în anul 1918 ; în 1934 a fost preluată de partidul hitlerist ca rezervă a trupelor de asalt S.A.

[2] Aluzie la împăratul Wilhelm al II-lea.

[3] *K. Marx, F. Engels* — Opere alese în două volume, vol. I, 1955, p. 276.

[4] Lac în centrul Hamburgului.

[5-6] Bulevarde pe malurile lacului Binnenalster.

wieder-Kaispitze[1] şi debarcaderele de la Sankt Pauli, astea formau Hamburgul, Hamburgul lui familiar şi iubit din fragedă copilărie. Era nu numai oraşul său natal, dar şi al strămoşilor săi. În acest loc stătuse cîndva bunicul său, Johann Hardekopf, delectîndu-se cu priveliştea oraşului. Colo, jos, obişnuia taică-său să umble pe la negustorii de peşte ca să cumpere tradiţionalii crapi de Crăciun. Iar dincolo, pe Jungfernstieg, se plimbase el însuşi, cu ani în urmă, ţinîndu-se de mînă cu Greta Boomgaarden. Ba nu, nu se plimbaseră, fuseseră la manifestaţia de la 1 Mai 1917.

Cîţi ani trecuseră de atunci ?! Şaisprezece ! Ce timp îndelungat ! Pe după terasamentul căii ferate şezuse cu Ruth în timp ce pe podul Lombard treceau marinarii care-i liberaseră pe deţinuţii politici, luaseră cazarma cu asalt şi dăduseră semnalul revoluţiei la Hamburg.

Acum cincisprezece ani ! Ruth... Ar fi dorit să ştie cum trăia, cum îi mergea şi cum arăta. Desigur că bărbatul ei se afla acum în fruntea bucatelor. Dar mai rămăsese oare cu el ? Oare nu se mai gîndea totuşi, din cînd în cînd, la zilele petrecute în grupa „Euterpe“[2] ? Oare...

E ! Să îngropăm trecutul ! Şi oricît ar fi de sumbru prezentul, să ridicăm perdeaua ce acoperă viitorul şi să ne îndreptăm spre el.

Ia te uită, cucoana aceea nu cumva e tanti Mimi ? Ba da, erau soţii Willmers ; doamna cea elegantă de lîngă mătuşă-sa era verişoara sa Hildegard, iar bărbatul de lîngă ea, cu mustaţa à la Menjou[3], era probabil soţul ei, Steeven Merkenthal. Walter observă privirea îngrozită a mătuşii sale, privire cu care voia parcă să-l ţină la distanţă. Îngrijorare inutilă, gîndi el zîmbind, n-am să vă importunez. Schiţă un salut aproape imperceptibil şi-şi văzu de cale.

— Ce ai, mamă, întrebă doamna Merkenthal.

— L-ai văzut ? îi şopti aceasta, tremurînd de enervare şi punîndu-şi mîna la inimă. Era Walter, fiul lui Carl.

— El era ? Hildergard Merkenthal întoarse capul după Walter. Credeam că-i închis.

— L-au arestat pe Carl. Pe el îl caută.

---

[1] Arteră de-a lungul Elbei şi promontoriu.

[2] Organizaţie cultural-artistică a tineretului muncitor din Hamburg.

[3] Actor american de cinema, de origine franceză.

— O clipă, mamă, zise deodată Steeven, ginerele ei. Mergeţi înainte, vă ajung numaidecît. Vreau să-mi iau nişte ţigări.

Mimi Wilmers şi fiică-sa îşi continuară drumul, iar Steeven Merkenthal se întoarse la jumătatea drumului pînă la tutungeria din colţul colonadelor şi se adresă agentului de circulaţie :

— Domnule sergent, o şansă grozavă pentru dumneata. Uite colo, omul acela scund şi îndesat, în trencicot cu pălărie moale, cenuşie. Îl vezi ? E un conducător comunist căutat de poliţie. Uite cartea mea de vizită. Dar, te rog, discreţie extremă.

Walter Brenten traversase piaţa Stephan. În faţa intrării poştei centrale simţi o mînă aşezîndu-i-se pe umăr. Ridică privirea şi văzu un poliţist în uniformă. Un al doilea poliţist se ivi în spatele lui Walter, cu mîna pe tocul revolverului.

— Urmaţi-ne.

— Cum aşa ? De ce ?

— O să aflaţi la comisariat.

Mătuşa Mimi ! Acesta fu primul gînd al lui Walter. Al doilea şi mai răscolitor : Articolele pentru ziar ! Le avea pe amîndouă în buzunarul vestonului.

Era palid cînd păşi, urmat de poliţişti, pragul comisariatului din faţa Teatrului Municipal. Şi totuşi, spera : Poate că o să iasă bine.

CAPITOLUL IV

1

La capătul de sus, de la etajul V, al treptelor largi, arcuite la fiecare etaj spre coridoarele vechii primării, stătea o sentinelă S.A. înarmată cu o carabină şi privea în jos, la oamenii care urcau şi coborau în grabă, umblau pe coridoare, deschideau şi închideau uşi. Hîrşîitul sutelor de picioare, zvonul sutelor de glasuri ajungea pînă sus, fără ca sentinela să poată înţelege vreun cuvînt sau să poată distinge vreo figură.

Da, îşi zise soldatul, la fel am alergat şi eu cîndva plin de griji şi de nelinişte dintr-un birou în altul, la fel am aşteptat pe coridoare şi pe culoare, la fel am fost înghiontit, călcat în picioare, amînat şi iarăşi şi iarăşi trimis acasă.

Povara pe care o cărase în spinare nu fusese mică ; trei ani de şomaj, trei ani de inactivitate, trei ani de inexistenţă trăgeau greu la cîntar. Era bucuros că această epocă se terminase. Acum ştia că a doua zi va avea ce mînca. Ştia că seara îl aştepta un culcuş. Primea tot ce era necesar ca îmbrăcăminte, i se pingeluiau chiar şi cizmele sau i se dădeau altele noi, cînd nu mai puteau fi reparate. Nu mai era nevoit să aibă grija sa, alţii îi purtau de grijă. După orele de serviciu, se întîlnea cu prieteni, cu camarazi, printre care se simţea bine, cu care juca écarté sau poker, bea un pahar, ba, uneori o făcea lată. Mai mult nu cerea Franz Tönne, căci viaţa îl ţinuse de scurt şi-l învăţase să fie fără pretenţii.

S.A.-istul Tönne sări înapoi îndepărtîndu-se de rampa scării şi luă poziţie de drepţi. Consilierul de stat dr. Ballab ieşise din biroul şefului poliţiei secrete de stat şi se îndrepta spre anticamera prefectului de poliţie. După ce consilierul de stat închisese uşa după el, Tönne se sprijini din nou comod de rampă şi gîndi : Ce mult au stat de vorbă, consilierul şi şeful Gestapoului. Înseamnă că are multă putere, domnul consilier. Dar înainte de a se duce la prefectul de poliţie, face o vizită domnului prim-consilier. Probabil, ca să se informeze.

Franz Tönne se uita din nou în jos, la oamenii care umblau în grabă ca nişte furnici în sus şi-n jos, unul pe lîngă altul, sau în direcţii contrare. Zîmbea aproape sarcastic gîndindu-se la taică-său, un social-democrat amărît care-l blestemase şi-i prezisese că va sfîrşi ca răufăcător. Şi acum făcea de pază în faţa birourilor prefectului şi inspectorilor de poliţie, era un paznic al justiţiei şi al ordinii. Nu s-ar mira dacă într-o bună zi l-ar vedea pe maistrul tinichigiu Alfons Tönne adus aici ca inamic al statului şi infractor. Auzi, el, răufăcător ! Aş ! era convins mai mult decît oricînd că mizase pe cartea cîştigătoare, pe asul care va triumfa : Cine era acum la putere ? Oameni de teapa lui, S.A.-ul. Aceştia transformau acum totul radical. Cei din trecut se arătaseră incapabili ; deci, afară cu ei din situaţiile înalte ! Alţii trebuiau să le urmeze.

Şi Franz Tönne îşi făcu socotelile : Curînd va fi scharführer, după aceea oberscharführer şi, cîteva luni mai tîrziu, desigur truppführer. Dacă toate vor merge bine, adică dacă va da dovezi de capacitate — şi avea de gînd să dea ! — atunci, la începutul anului următor va ajunge sturmführer. Cum era rangul, aşa şi solda. Ca sturmführer avea de primit o grămăjoară frumuşică de parale. Îndată ce aveai trei stele pe epoleţi, aveai şi mai multe bancnote în buzunar şi lumea întreagă ţi se părea mai frumoasă.

2

— E de necrezut ! Ce canalie ! Şi prefectul de poliţie Rudolf Pichter ridică ochii indignat spre d-rul Hans Ballab care învîrtea liniştit printre degete o ţigară de foi cu bandă aurită, uitîndu-se la scrumul ei alb ca zăpada. Un caracter infam. Măi, pe ăsta aş avea chef să-l bag la răcoare în beciul cel mai puturos.

D-rul Ballab, care se lăfăia în fotoliu, aruncă o privire piezişă asupra prefectului de poliţie. Spui nişte prostii cît capul tău de mari, îşi zise.

Cu zece ani mai tînăr decît Pichter — abia împlinise treizeci de ani — era zvelt, elegant, îngrijit, cu o figură ovală, netedă şi ochi gri-verzui, reci, răutăcioşi, înfundaţi în orbite, care aveau obiceiul să privească ţintă, ca la pîndă. Se uita la prefectul de poliţie şi zise încet, accentuînd fiecare cuvînt :

— Pe ăsta nu ; ăsta-i aur curat în mîinile noastre.

— Tocmai de aceea ! strigă Pichter şi izbucni în rîs. Dă-l pe mîna mea.

D-rul Ballab trase din ţigară şi zise suflînd fumul cu o încetineală teatrală :

— O să-i acordăm o pensie.

— Asta ar mai lipsi, făcu Pichter indignat.

— O să-i publicăm cererea, o s-o citim la întruniri, o s-o facem cunoscută prin radio. După care tovarăşilor proletari presupun că o să le treacă pofta de-a face cunoştinţă cu detaşamentul tău special şi cu lagărul de concentrare.

— Aha, la asta te gîndeai ?!

Prefectul de poliţie Pichter îşi suci capul masiv, își băgă arătătorul între guler şi gît, ca şi cum gulerul ar fi devenit dintr-o dată prea strîmt. Ochii-i bulbucaţi, care păreau să se lovească de sticlele groase de ochelari, se uitau cu supunere dar şi plini de invidie la prietenul său, gauleiterul. Aroganța şi siguranţa de sine a acestuia îi impuneau, dar în acelaşi timp îl iritau.

— Da, dragul meu, asta-i politica. Consilierul de stat se uită din nou, cu coada ochiului, la Pichter care tăcea. Pariez că-ţi imaginezi că tu ai inventat detaşamentele speciale şi lagărele de concentrare. Dar astea n-au fost inventate nici măcar de Führer. Instituţiile de felul acesta sînt străvechi, au existat şi la spartani. Iar cît despre omorîrea în bătăi, mai ai de învățat multe de la krypteia [1] lor... Consilierul de stat scutură scrumul ţigării şi continuă : Să omori un om, e şi asta ceva ! Dar să-l laşi pe adversar să trăiască şi prin intermediul lui să omori cauza pe care o reprezintă, asta-i mult mai mult. Predecesorul tău a dovedit negru pe alb că nu s-a simţit în postul său niciodată ca social-democrat, ci ca funcționar al statului, că n-a ţinut seamă de sarcinile date de partidul său ci a acționat numai în interesul statului. Acuma revendică dreptul să primească pensie în calitate de funcţionar, conform cu paragraful cutare şi cutare. Nu crezi că asta o să-i dezmeticească pe proletari ? Eu cred că da. Cine va mai voi să facă pe martirul cînd va şti că aceşti conducători ai săi au desconsiderat în trecut toate hotărîrile de partid de care s-a făcut atîta caz, iar astăzi luptă pentru pensii ?

— De fapt, acest Schönhusen vrea să ne vîndă nişte gogoşi, îl contrazise Pichter. Dacă a existat vreunul din toată banda care să fie socialist cu adevărat, apoi el a fost.

— Aşa-i ! Dar de ce sînt gogoşi ? Poţi să dovedeşti contrariul ? Tare mă tem că ţi-ar veni greu. Prin cererea sa, ne-a făcut un serviciu de nepreţuit ; merită o pensie.

— Ia încearcă tu să spui asta băieţilor de alături ! Pensie ! Ăştia ar vrea să-i sucească gîtul. De altfel, şi eu... Măi, Hans, politica asta superioară, ţi-o mărturisesc deschis, n-am s-o pricep niciodată.

---

[1] Vînătoare de sclavi, organizată de tinerii spartani, în scopuri „distractive".

D-rul Ballab dădu din cap :

— Te cred pe cuvînt. Dacă ai pricepe-o, băieţii tăi ar fi prins de mult un comunist care...

— Care să accepte o pensie ?

— Nu tocmai asta, dar care să ne scrie ceva în acelaşi gen. Care să se dezică în scris de comunism.

— Dacă asta-i tot ce doreşti, nimic mai uşor. Prefectul de poliţie scoase o ţigară dintr-o cutie de metal. Ce aşteptaţi voi de la asemenea petice de hîrtie ? Toată lumea ştie cum se obţin.

— Ei, şi ? Cu omorîrea în bătăi încă n-am făcut mare lucru. Avem nevoie de deziceri de marxism. Deziceri scrise şi iscălite, cu nume şi adresă. Din partea unor comunişti cunoscuţi. Multe. Cît se poate de multe. Dacă tai capul revoluţionarilor, cresc alte capete. Dar destramă-i, otrăveşte-i, seamănă bănuiala, neîncrederea şi îndoiala printre ei, atunci se prăpădesc.

D-rul Ballab se ridică, îşi încheie nasturii gabardinei, îşi luă pălăria şi servieta de pe un fotoliu.

— Pleci ? Aş mai avea cîte ceva de discutat cu tine.

— Trebuie să mă duc la gauleiter. De altfel, cred că a sosit în sfîrşit momentul ca Führerul să-l numească guvernator al Reichului [1].

— Ia spune-mi — Pichter vorbi aproape în şoaptă — cum îţi explici această ezitare ? Asta dă loc la zvonuri.

— Intrigi.

— Să fie mîna lui Krogmann la mijloc ?

— Probabil că e la mijloc mîna unor oameni mult mai importanţi. D-rul Ballab îl fixă pe Pichter cu privirea sa pătrunzătoare : Gauleiterul o să ţină minte cine i-a fost prieten. Cît despre Krogmann, el rămîne un om de paie. N-are decît să facă oficii de reprezentare. Dar politică activă ? Nu, asta nu !

— Mai stai, îl rugă Pichter. Să discutăm cel puţin chestiunea asta. Scoase o hîrtie dintr-o mapă şi i-o întinse consilierului : E vorba de Rochwitz, Hugo Rochwitz. Îl ştii doar E sturmführer al stindardului [2] 15. Îl ştii, belferul ăla gras. Vrea să vină la mine.

---

[1] Locţiitor al guvernului în fruntea unei provincii.

[2] Unitate de S.A. sau S.S. corespunzătoare unui regiment.

— La detaşamentul cu misiune specială ?

— Ăsta a măturat pe la el, la şcoală, şi pe cît mi se pare destul de serios. Pe unul dintre profesori, un filosemit perfid, l-am luat în grija noastră în urma denunţului său. Dar pe directorul şcolii, un individ de nepătruns, fie vorba între noi, îl protejează Henningsen, lucru curios.

— Dar Rochwitz ?

— Nu vrea să se mai întoarcă acolo. E firesc. Să stea mai departe sub conducerea unui director ca ăla ? E un om capabil, acest Rochwitz, membru al partidului naţional-socialist încă din '27.

— Nu se poate. Doctorul Ballab îi înapoie lui Pichter cererea. Avem nevoie de profesori de încredere. Îl facem pe el director. E domeniul lui ; acolo va fi cel mai util. Aranjez eu chestiunea asta cu gauleiterul.

— Bine, încuviinţă Pichter supus. Nu insist, deşi am şi eu nevoie de oameni. Adică de tipi cu cap. Numai cu S.A.-işti nu pot să fac treabă. Încă ceva : alaltăieri am prins o pradă bună. Unul dintre şefii Frontului Roşu [1], Hans Hilbert. Se pare că a fost mîna dreaptă a lui André [2].

— Pe indivizii de teapa asta să-i dai pe mîna băieţilor tăi ! zise consilierul Ballab, arătînd spre peretele în dosul căruia se afla primăria nouă. Să-i ia în pensionul lor.

— Se va face... Dar ce voiam să te mai întreb ?!... Cunoşti un armator cu numele de Merkenthal ?

— Da, ce-i cu el ?

— Ne-a ajutat să punem mîna pe un redactor de la „Volkszeitung". Se pare că-i o rudă îndepărtată a lui. Dar s-a întîmplat ceva stupid. Subcomisarul de poliţie care a făcut ancheta, văzînd probabil că tipul nu voia să mărturisească, i-a arătat această carte de vizită, deşi Merkenthal ne rugase să păstrăm cea mai mare discreţie.

D-rul Ballab se uită la cartea de vizită a lui Merkenthal :

— Bineînţeles, e neplăcut. Cel mai bun lucru e să-i ascundem ce s-a întîmplat. Dar ce dobitoci printre băieţii tăi !

— Ei, vezi ?! Cu idioţi ca ăştia trebuie să lucrez.

— Şi redactorul ?

---

[1] Organizaţie antifascistă a proletariatului german, întemeiată în 1924 de Thaelmann.

[2] *Edgar André*, conducător al organizaţiei din Hamburg a Frontului Roşu, tovarăş de luptă al lui Thaelmann, asasinat de Gestapo în 1936.

— Hm, cum îl cheamă ? Nu pot să-mi aduc aminte de numele lui... A lucrat la ediţia ilegală din „Volkszeitung".

— Pe ăsta l-aş lua la rost, serios.

— S-a şi făcut, n-ai grijă ! Nu mai pune el mîna pe condei.

— De la ăsta aş scoate o declaraţie scrisă. Bineînţeles, nu o declaraţie că acuma ar fi pentru Führer sau ceva asemănător, că asta n-o s-o creadă nici dracu. Dar o dezicere de partidul comunist german. Şi dacă nu e de acord numaidecît, trebuie să avem răbdare. Pune-l la regim de celulă fără lumină, timp de patru săptămîni sau de patru luni, pînă se moaie şi se milogeşte să-i dăm voie să dea declaraţia.

— Chiar dacă nu obţin declaraţia decît peste patru luni ?

— Chiar şi peste patru ani vom mai avea nevoie de asemenea declaraţii.

3

Celula întunecoasă din clădirea primăriei, luminată şi peste zi de un bec chior, se deschise şi Walter Brenten fu chemat.

— Interogatoriu !

Toată lumea ştie ce înseamnă asta. Cei trei tovarăşi de celulă aruncă o privire fugară, plină de compasiune asupra tovarăşului lor care părăseşte încet celula.

Celulele din vechiul canal dezafectat fuseseră unite printr-un gang subteran cu clădirea cea nouă a primăriei, unde se instalaseră organele executive ale poliţiei secrete de stat, faimosul detaşament cu misiune specială.

Walter Brenten este escortat la etajul V de doi soldaţi din S.A., înarmaţi cu carabine. Cam bănuieşte el unde, căci la etajul superior se află birourile de anchetă ale detaşamentului special, mult-temutele locuri de tortură. De acolo, tovarăşul său Otto Burmeister, cumplit schingiuit, îşi găsise scăparea în moarte aruncîndu-se pe fereastră. Se spune că, simţind că-l părăsesc puterile, s-a azvîrlit pe fereastră ca să nu devină trădător. La acest etaj al noii primării fusese „anchetat" Edgar André în fiecare zi, săptămîni de-a rîndul

pînă ce n-a mai putut umbla decît în cîrji şi a fost transportat în infirmeria închisorii, la cererea procurorului care voia ca procesul să aibă loc şi să obţină condamnarea lui la moarte. Prizonierii numeau acest etaj anticamera infernului. Cine era arestat de către organele cu „misiune specială" trebuia să treacă pe acolo înainte de a ajunge în lagărele de concentrare. Drumul acesta putea să dureze ore, zile sau săptămîni. Walter Brenten trecuse prin trei interogatorii. Acum îl aştepta al patrulea şi nimeni nu putea şti cîte o să mai urmeze. În timp ce urca scările flancat de sentinelele din S.A., fu cuprins de un tremur nervos. Îi tremurau buzele încă umflate de la ultimul interogatoriu. Dar își înfipse unghiile în palme şi se sili să fie calm. Dintr-o încăpere se auzea muzică de discuri. Nişte marşuri zgomotoase, hîrîitoare. Walter ştia ce înseamnă asta. Cîţiva oameni din detaşamentul special, îmbrăcaţi în uniforme albastre, vin să-l întîmpine. Unul îi spune, cu o ironică prietenie :

— E bine aşa. Cine ne face o vizită trebuie să facă o mutră solemnă, că doar îl aşteaptă nişte surprize delicioase.

Ceilalţi izbucniră în rîs ca nişte băieţi bine dispuşi.

Fu condus într-o încăpere în care văzu la birouri doi oameni în uniformă. Amîndoi ridicară privirea spre el. Pe mese nu erau documente, hîrtii, ustensile de scris, nimic. Pe pereţi nici un tablou, la ferestre nici o perdea. Walter ştia că se află într-un „birou de anchetă". Rămase în picioare între cele două birouri și se uită cînd la unul, cînd la celălalt tip în uniformă. Soldaţii din S.A. rămaseră la uşă. Timp de cîteva clipe nimeni nu scoase o vorbă. Dintr-o dată, unul dintre cei de la birouri, un om încă tînăr, deşirat, cu o faţă îngustă, de o paloare bolnăvicioasă, scoase un urlet :

— Cu botul la perete !

Walter se întoarse spre perete.

Cei doi soldaţi din S.A. plecară. Cei de la Gestapo nu scot o vorbă. Stau la birouri şi se uită ţintă la deţinut. Walter ştie că va trebui să stea probabil ore întregi în picioare şi să aştepte. Mulţi au fost siliţi să stea aşa, pînă au căzut jos.

Cineva intră în odaie. Walter trage cu coada ochiului, fără a întoarce capul, şi vede că e un comisar, cunoscut sub numele de Karl, care cu o zi înainte, într-o altă încăpere de pe acelaşi coridor, îi dăduse doi pumni în obraz. Toate

simţurile îi sînt treze, şi-a adunat toată energia. Comisarul i-a prezis ieri că astăzi va fi şi mai şi.

Cineva îl bate uşor pe umăr. Walter nu se mişcă. Atunci, o voce îi porunceşte :

— Întoarce-te !

Walter se întoarce şi se uită în ochii comisarului. Are o figură rotundă, cărnoasă şi ochi mari, căprui, catifelaţi. Din fruntea îngustă începe o cărare trasă parcă cu rigla prin părul briantinat.

— Ce-i asta ? îl întreabă comisarul, de unde ai umflătura asta ?

Walter s-a liniştit pe deplin. Nu mai simte nici un pic de teamă. Se uită în ochii blînzi şi lucioşi ai comisarului şi răspunde :

— Un accident.

— A, zice comisarul pe un ton aproape de regret. Ce fel de accident ?

— Cineva mi-a...

Walter se poticneşte. Comisarul se apleacă spre el :

— Ce ţi-a... ?

— M-a lovit... din greşeală... în obraz.

— Din greşeală ? Ia te uită ! zice comisarul clătinînd din cap a mirare. Şi cu ce ?

— Cu uşa celulei.

— Da, da, nu-i bine să te apropii de uşi... mai ales de o uşă de celulă.

Cei doi tipi în uniformă stau nemişcaţi la birouri şi ascultă convorbirea, dar nu scot nici un cuvînt. Nici nu rîd de întrebările şi răspunsurile auzite, rămîn cu figura imobilă. Fără să salute, aşa cum venise, comisarul părăseşte încăperea. Cel mai tînăr, cel deşirat, la care se uită Walter, porunceşte din nou :

— Întoarce-te !

Walter se întoarce iarăşi cu faţa la perete. În încăpere e linişte ca şi cum ar fi singur.

Trecuseră, probabil, cîteva minute fără să se audă un sunet, nici măcar zgomotul unui scaun împins pe podea, cînd intră un S.A. cu paşi apăsaţi.

— Deţinutul Walter Brenten la prefectul de poliţie !

Walter Brenten e surprins. La prefectul de poliţie ? Ce-o fi vrînd de la el ? Va să zică de aceea nu l-au bătut. De aceea întrebarea comisarului. În orice caz, prefectului de poliţie o să-i dea alt răspuns la întrebarea : De ce-i sînt umflate buzele ?

— Întoarce-te !

Walter Brenten se întoarce şi se uită din nou la tînărul palid, cu faţa îngustă. Acesta dă din cap şi îi spune sentinelei :

— Ia-l !

Se întorc pe coridor spre trepte. Tot se mai aude muzica de discuri dintr-un birou din fund. Încolo, linişte.

Walter îşi frămîntă creierii să ghicească ce s-o fi întîmplat. Dintr-o dată, îl săgetează un gînd : Timm e arestat. Vor să ne confrunte ! Ce lovitură pentru partid. Bineînţeles, n-am să-l recunosc. Dar nu trebuie să mă trădez prin nici o tresărire a feţei, trebuie să mă uit la el ca şi cum l-aş vedea pentru prima oară, ca şi cum mi-ar fi perfect străin. Să joc teatru la perfecţie. Acum, ăsta-i esenţialul.

Omul din S.A. trece în faţa treptelor şi o ia înainte pe coridor. La capătul celălalt al coridorului stă de pază alt S.A.-ist. Cînd ajung la el, acesta scoate o cheie din buzunar şi descuie uşa. Walter îşi dă seama că e uşa care desparte primăria nouă de cea veche. Dincolo de prag, sentinela S.A. intră în prima încăpere. Acolo, schimbă în şoaptă cîteva cuvinte cu un poliţist tînăr care apoi trece, pe o uşă dublă, capitonată cu piele, în cabinetul de alături.

Sentinela S.A. se aşază. Walter Brenten rămîne în picioare lîngă el. Gîndul că Timm e arestat şi că va fi confruntat cu el a devenit o idee fixă. Se pregăteşte cu de-amănuntul pentru rolul pe care vrea să-l joace. În cazul că va da de Timm, îi va arunca o privire indiferentă aşa cum ar privi un om cu totul necunoscut. Cînd va fi întrebat dacă-l cunoaşte, se va uita cu interes şi mirare la Timm şi va răspunde impasibil că nu-l cunoaşte şi că nu l-a văzut niciodată. De fapt, e limpede ce trebuie să spună. Dar trebuie s-o spună în aşa fel şi să se poarte în aşa fel încît să fie crezut, încît să poată înşela chiar şi pe nişte comisari rutinaţi.

Tînărul îmbrăcat într-o uniformă de poliţist bine croită, iese din cabinet lăsînd uşa deschisă şi zice :

— Brenten! Intră!

Încăperea este îngustă şi lungă, iar în fund de tot, la un birou uriaş, sub un portret al lui Hitler de mărime aproape naturală, şade prefectul de poliţie Pichter. Walter se opreşte la uşă şi se uită la bărbatul din spatele biroului. Prefectul de poliţie îl priveşte scrutător.

— Apropiaţi-vă.

Walter înaintează încet şi se opreşte la vreo trei paşi înaintea biroului.

— Luaţi loc.

Walter se uită la cele două fotolii de piele din faţa biroului şi se aşază în aşa fel încît să aibă lumina în spate.

— Nu, dincolo. Aşezaţi-vă în fotoliul celălalt.

Walter se aşază în fotoliul celălalt şi clipeşte din ochi; nu e deprins cu lumina puternică a zilei.

Pichter deschide un dosar, citeşte ceva timp de cîteva clipe apoi se uită peste birou, la Walter.

— Sînteţi redactor la „Hamburger Volkszeitung"?

— Am fost.

— Aţi fost? Ce înseamnă asta?

— „Hamburger Volkszeitung" este interzis.

— Da, sigur, ştiu, ripostă zîmbind prefectul de poliţie. Dar îl editaţi şi-acum, în pofida interdicţiei?

— Nu.

— Nu?! Nu scrieţi articole pentru foaia ilegală?

— Ba da. Dar nu editez ziarul.

— Cine-l editează?

— Partidul.

— Vă-ntreb, care dintre tovarăşii dumneavoastră de partid?

— Nu ştiu.

— Astea-s baliverne. Nu cumva vreţi să mă faceţi să cred că într-adevăr nu ştiţi cine editează ziarul şi unde se tipăreşte?

— Nu ştie nimeni, decît cei care-l scot.

— Aşaaa...

Pichter se reazemă de spătarul fotoliului, comod, tace cîteva clipe şi se uită la deţinutul din faţa sa care şi el îl priveşte.

Walter Brenten şi-l închipuise cu totul altfel pe prefectul de poliţie nazist. De fapt, seamănă cu un vînzător de

prăvălie care s-a îngrăşat. Are o figură netedă, roză, bucălată şi, deasupra frunţii înguste şi bombate, un păr închis la culoare. Ochii îi sînt bulbucaţi şi poartă ochelari de baga cu sticle groase ; dă impresia unui funcţionar greoi şi inofensiv. Walter îşi aminteşte că prefectul de poliţie nazist este în acelaşi timp standartenführer în S.A. Nici licheaua brunetă, cu ochi catifelaţi, comisarul, nu arată aşa cum îţi imaginezi de obicei un comisar de Gestapo ; totuşi, la prima aruncătură de ochi îl recunoşti drept ceea ce este : un individ inferior şi vulgar. Acest prefect de poliţie în schimb seamănă cu contabilii, procuriştii şi şefii de birou pe care-i poţi întîlni în casele de pe şoseaua Elbei, nişte slugoi stupizi ai stăpînilor lor, cu fizionomii goale şi şira spinării flexibilă.

— Vreau să cred ce-mi spuneţi, continuă prefectul de poliţie. Vreau să vă cred pe cuvînt că n-aţi făcut decît să scrieţi articole pentru ziarul ilegal.

Walter dă din cap aprobator.

— Ei, acuma povestiţi-mi cum aţi transmis aceste materiale ca să fie tipărite ?

— După regulile ilegalităţii, răspunse Walter gîndindu-se între timp ce basm ar putea să născocească pentru acest unchiaş sfătos.

— Aş vrea să ştiu cum se petrec lucrurile. Aveaţi articole pentru ziarul ilegal la dumneavoastră şi voiaţi să le daţi mai departe, nu-i aşa ? Cui voiaţi să le daţi ? Sau unde ?

— Văd că nu cunoaşteţi regulile activităţii ilegale ! răspunde Walter Brenten pe un ton foarte mirat. Lucrurile se petrec în felul următor : în fiecare după-amiază de miercuri trebuie să am articolele şi să le predau unei anumite persoane la o anumită oră.

— Vă rog, mai multă precizie.

— Aici încep regulile ilegalităţii, răspunse aparent sincer Walter. Miercurea trecută urma să predau articolele la ora două unei femei care aş fi găsit-o în piaţa Gänsemarkt, desenînd monumentul lui Lessing.

— În fiecare după-amiază de miercuri ea îl desenează pe Lessing, în Gänsemarkt ?

— Nu, nu cred. Desigur, numai miercurea trecută. Dar ea ar fi preluat articolele méle şi mi-ar fi spus unde şi cui să le înmînez miercurea următoare. Astfel se fixează întîlniri

din miercuri în miercuri între persoane care nu se cunosc şi nu s-au mai întîlnit niciodată.

Prefectul de poliţie învîrtea creionul între degete ca cineva care-şi răsuceşte o ţigară. Între timp, îl fixa necontenit pe deţinut prin sticlele groase de ochelari. Acesta suportă privirea scrutătoare fără să clipească.

— Dar cum aţi aflat despre ce trebuie să scrieţi ?

— De la aceleaşi persoane, răspunse Walter. De obicei, primeam o hîrtiuţă pe care erau notate însărcinările. Aceste hîrtiuţe le distrugeam numaidecît după ce le citeam.

— Şi cine le scria ?

— Asta o ştiu numai oamenii de legătură. Dar poate că nici ei.

— Şi prin cine primeaţi numerele tipărite ale ziarului ilegal ?

— N-am primit nici unul.

— N-aţi văzut nici un număr ilegal din „Hamburger Volkszeitung" ?

— Nu.

— Asta-i cu totul neverosimil.

— De ce ? Ziarul doar nu pentru mine se tipăreşte !

Pichter zvîrle creionul pe masă, sare în picioare şi se apleacă peste birou spre Walter Brenten. Între faţa lui şi a lui Walter nu e nici o jumătate de metru distanţă. Amîndoi se uită fix, unul în ochii celuilalt. Prefectului de poliţie îi tremură colţul gurii dar vorbeşte încet, stăpînit :

— Vreau să vă spun ceva. Probabil că mă consideraţi un perfect imbecil. Nu cred nici o iotă din toate minciunile pe care mi le-aţi debitat aici. Dintre toate aşa-zisele reguli ale activităţii ilegale, nimic nu-i adevărat. Dacă continuaţi în felul acesta, o să regretaţi. Mă înţelegeţi ?

Walter Brenten se uită în ochii bulbucaţi îndreptaţi asupra lui, vede ura arzătoare din ei şi furia cu greu stăpînită. Se simte fără apărare.

— Te-ntreb dacă m-ai înţeles ?

Walter înghite în sec. Această trecere bruscă la tutuire nu promite nimic bun. Fără să lase ochii în jos dă din cap şi răspunde :

— Da.

Pichter se dă înapoi şi se lasă în scaun.

— Eşti însurat ?

— Da.
— Ai copii ?
— Da, unul.
— Cîţi ani ai ?
— Treizeci şi doi.
— Vrei să crăpi ?

Walter tace. Ce ton schimbat ! Glasul e dur, rece, nemilos.

— Te-ntreb dacă vrei să crăpi.
— Nu.
— Va să zică, nu. Ai mai vrea să trăieşti niţel. Chiar şi în al treilea Reich, împotriva căruia aţîţi oamenii. Crezi că se poate ? Nu mai există decît o singură şansă pentru tine. Vrei să ştii care ? Vrei să afli cum poţi să ieşi din afacerea asta urîtă în care singur te-ai băgat ?

Walter stă şi abia mai respiră ; gîndeşte : S-a terminat, s-a terminat.

— Te-ntreb dacă te interesează şansa pe care ţi-o ofer ?
— Da, răspunde Walter, sugrumat.
— Nu cunoşti pe nici unul dintre oamenii de legătură ?
— Nu.
— Pe nici unul dintre conducătorii ilegali ai partidului ?
— Nu.
— Bine ! Dacă vrei să-ţi salvezi capul, scrie acum, aici, în odaia asta, o declaraţie că ţi-ai dat seama cît de lipsită de rost este orice acţiune ilegală împotriva ordinei de stat existente.

De cîte ori a reflectat ulterior la reacţia pe care a avut-o la această propunere, Walter a găsit-o, el însuşi, extrem de ciudată. Cînd află ce voia prefectul de poliţie nazist de la el, încordarea şi teama dispărură ; îi venea aproape să rîdă, atît de sigur se simţea.

— Ne-am înţeles ? Să nu-mi vii cu pretextul că ai nevoie de timp ca să te gîndeşti. O declaraţie sau...

Walter cugetă : Individul arată într-adevăr ca un conţopist cu totul nepericulos, dar în realitate e o fiară de temut, o bestie, un tigru cu chip de om.

— Răspunde, individule !
— Nu scriu o asemenea declaraţie.

Prefectul de poliţie apucă marginea biroului cu amîndouă mîinile ca şi cum ar avea intenţia să sară peste masă asupra

deţinutului. Buzele îi tremură. Obrajii lui trandafirii pălesc. Timp de cîteva secunde nu e în stare să scoată o vorbă. Apoi se reazemă din nou de spătarul fotoliului şi zice :

— Eşti nebun ! Încă nu-ţi dai seama unde te afli ? Apoi strigă dintr-o dată : Ştii unde te afli ?

— Da.

— Nu ! Nu ştii ! Vei putrezi şi nimeni nu se va sinchisi ! Vei fi uitat ! Lichidat ! Îţi spun eu că ai să scrii declaraţia. Ai să te milogeşti să-ţi dăm voie s-o scrii ! Mă-nţelegi ? Dacă nu astăzi, peste şase luni ! Dacă nu peste şase luni, peste şase ani. Bineînţeles, dacă nu vei putrezi pînă atunci.

Acest acces de furie, aceste izbucniri de ură, l-au făcut pe Walter mai liniştit şi mai sigur de sine decît fusese. În clipa aceea nu era perfect conştient de ceea ce-l aştepta, dar simţea o încredere şi o putere ca niciodată de cînd fusese arestat. Se simţea aproape învingător.

— Ai să stai în întuneric pînă-ţi vin minţile la cap sau pînă crăpi ! N-ai să vezi lumina zilei pînă nu se va face lumină în capul tău ! N-ai să simţi nici un suflu de viaţă pînă ce dorul de ea îţi va lua minţile ! Vei fi un îngropat de viu !

Apoi prefectul de poliţie nazist se repede din nou peste birou spre Walter Brenten, care se dă înapoi speriat.

— Ştii tu cu cine vorbeşti ?

— Da.

— Scrii declaraţia ?

— Nu.

— Afară !

Walter Brenten se dă din nou înapoi ; simte în obraji stropii de scuipat.

— Sentinelă ! Sentinelă !

Secretarul în uniformă poliţienească şi soldatul din S.A. se reped în birou.

— Luaţi-l.

4

În aceeaşi zi, îndată după-amiază, paznicul intră în celulă. Walter Brenten stătea pe un scăunel la fereastră şi se uita peste apa întunecoasă, murdară şi urît mirositoare a ca-

nalului Bleichenfleet care, legat de aşa-zisul Alster Mic venind dinspre Alsterul Interior, curge pe lîngă Neuer Jungfernstieg şi prin faţa primăriei. Dacă ar fi putut rupe gratiile, n-ar fi ezitat să se arunce în apa puturoasă a canalului, să înoate şi să treacă prin noroaie ca să ajungă la Alster.

— De ce te uiţi pe fereastră ? se supără paznicul, ca să-şi facă datoria.

Walter coborî fără grabă de pe scăunel şi zise zîmbind :

— Asta-i fereastră ?

— Te muţi la Fuhlsbüttel [1]. Adună-ţi bulendrele.

— N-am ce aduna.

— Cu-atît mai bine.

În camera de gardă din vechea primărie deţinutul fu luat în primire de doi vlăjgani, în civil. Amîndoi purtau sacouri de culoare deschisă ; cel mai tînăr, un om de peste patruzeci de ani, cu o mustaţă blondă ca a lui Hitler, îşi potrivea cravata de un roşu aprins. Apoi, scoase un browning din buzunarul de la spate al pantalonului, îl arătă lui Walter Brenten şi zise :

— Să nu faci prostii, sîntem ţintaşi de elită.

— Aveţi şi picioare mult mai lungi decît mine, răspunse Walter, stîrnindu-le rîsul. Cel cu cravata roşie îl bătu pe umăr :

— Să ştii că-mi placi.

Degajaţi, ca şi cum ar face o plimbare, trecură prin coridoarele primăriei, printre oamenii care aşteptau în faţa diferitelor birouri. Apoi se urcară într-o maşină deschisă care aştepta, unul dintre agenţi se aşeză la dreapta, celălalt la stînga deţinutului. Acesta trăgea adînc în piept aerul minunat. Strălucea un soare primăvăratic de mai. Pe cerul albastru se zăreau numai cîţiva norişori albi, adunaţi ici şi colo. Trecură prin Kaiser-Wilhelm-Strasse.

De cîte ori nu se plimbase Walter pe strada asta ! Lumea umbla grăbită după treburi sau distracţii, ca în toate zilele şi în toate timpurile. Colo coteai în Speckstrasse şi Walter îşi aruncă ochii în treacăt asupra vechii clădiri de paiantă în care se născuse Johannes Brahms. După o seară de lieduri de Brahms la Musikhalle [2] el şi cu Ruth veniseră în pelerinaj

[1] Suburbie a Hamburgului, unde fasciştii înfiinţaseră un lagăr.
[2] Sală de concert.

pe această ulicioară ca să-şi arate recunoştinţa faţă de marele fiu al oraşului... Apoi traversară piaţa Holsten. Walter se uită la palatul unde se dădeau concertele. Cîte seri frumoase nu petrecuse el acolo ! Ceasuri splendide, de neuitat. Acolo auzise pentru prima dată Simfonia patetică a lui Ceaikovski şi Simfonia a IX a lui Beethoven. Într-o vreme, el şi cu prietenii săi frecventaseră regulat concertele populare. În fiecare duminică se înfiinţau acolo — uneori, la întoarcerea din excursie, în pantaloni scurţi şi jachete.

Maşina trecu în grabă peste Dammtorwall [1]. Trecură pe lîngă poşta în faţa căreia fusese arestat. Mai încolo era Esplanada [2]. Aproape de tot, pe lîngă Colonade, avusese ghinionul să-i întîlnească pe mătuşa Mimi şi pe Merkenthal... Ce lichea !... Oare va afla vreunul dintre tovarăşi şi-l va trage la răspundere pe denunţător ?

— Ce zi frumoasă, nu-i aşa ? zise unul dintre agenţii Gestapoului.

— O zi minunată, răspunse celălalt.

Apoi tăcură din nou. Unul se uita la stînga, celălalt la dreapta.

Ajunseseră pe şoseaua Rothenbaum, trecură pe lîngă Curiohaus... Curiohaus... Walter închise ochii şi-şi aminti de seara în care Thomas Mann citise în sala aceea din nuvelele sale. Lecturile îl entuziasmaseră, omul mai puţin, iar admiratorii lui încă şi mai puţin. Totul fusese prea rigid şi solemn. Auditorul era format mai ales din adolescenţi palizi şi cucoane bătrîne, uscate, din burghezie, care ascultau abia îndrăznind să respire de respect...

Şoferul conducea acum cu o viteză nebună. Ar putea să conducă mai încet, tot ar ajunge prea curînd ! În acest cartier burghez, străzile erau bine întreţinute, largi şi nu prea aglomerate.

Ce calde şi plăcute erau razele soarelui ! Walter lăsă capul pe spate, ca soarele să-i cadă pe obraz. Ce idee stupidă, să presupună că l-au arestat pe Timm ! Îi veni să rîdă la gîndul că fusese atît de convins că numai de aceea îl chemase prefectul de poliţie.

[1,2] Artere în centrul Hamburgului.

— Văd că te bucuri, remarcă agentul cu cravata roşie.
— Da, răspunse Walter, e o zi frumoasă.
Apoi întoarse iarăşi capul spre razele soarelui.

5

— Iată-l deci pe primul nostru deţinut în clădirea nouă! strigă un S.S.-ist, bucuros ca un patron de hotel care-şi primeşte primul muşteriu.

Walter Brenten se afla în camera de gardă, pustie de parcă ar fi fost pregătită în grabă şi provizoriu pentru primirea sa.

Primul deţinut? gîndi el. Într-adevăr, nici în curtea închisorii, nici în clădire nu zărise nici urmă de deţinuţi. Această parte a închisorii părea să fie neocupată. Totuşi, mii de oameni erau închişi la Fuhlsbüttel.

— Şi încă un client cu totul deosebit, continuă S.S.-istul împăturind hîrtia pe care oamenii Gestapoului i-o înmînaseră.

— Faţa la perete, mizerabile!

Walter Brenten se întoarse spre perete.

— Să nu tuşeşti şi să nu te mişti, altfel o încasezi.

— Închisoarea pentru femei încă nu e dată în folosinţă, nu-i aşa? întrebă unul dintre agenţi.

— Nu. Aici şi alături, în fosta închisoare pentru minori, vin deţinuţii politici. Totul va fi un lagăr comun. În clădirea industrială unde sînt găzduiţi acuma, nu rămîn decît condamnaţii de drept comun. Dar asta mai poate dura săptămîni.

— Parcă era vorba să se dărîme închisoarea veche?

— Noroc că n-a fost dărîmată. Acum o să ne fie de folos. Vizuina asta de criminali o să avanseze spre bătrîneţe la rangul de universitate de stat numărul unu. Ha, ha, ha!

— Pe ăsta vreţi să-l cazaţi în clădirea goală?

— Ce, n-are loc destul? Ha, ha, ha! În viitor n-o să existe la noi decît un singur principiu: îţi revizuieşti punctul de vedere sau crăpi. Procedură rapidă, ha, ha, ha!

Cei doi agenţi plecară. Walter trase cu coada ochiului şi văzu că unul dintre ei îi mai aruncă o privire din prag.

— Te sfătuiesc să nu te mişti! strigă S.S.-istul şi părăsi şi el încăperea.

Walter rămase singur în odaie. Se întoarse cu băgare de seamă. Nimic nu arăta că se afla într-o cameră de gardă. De cuierul de lîngă uşă nu atîrna nici o haină. Pe mese nu erau nici cărţi, nici hîrtii. Doar nu puteau să-l închidă singur într-o celulă a unei clădiri complet goale şi să-l lase în voia soartei ! Dar de ce nu erau în stare ?

Auzi zgomot de paşi. Abia avu timp să se întoarcă din nou cu faţa la perete, şi intrară pe uşă S.S.-istul, o sentinelă şi încă doi bărbaţi.

— Întoarce-te !

Walter se întoarse. Abia acum remarcă rangul superior al S.S.-istului. Trebuie să fi fost un sturmführer sau obersturmführer.

— Cum te cheamă ?

— Walter Brenten.

— Comunist ?

— Da.

— Da, să trăiţi... Cum spui ?

— Da, să trăiţi.

— Ei, atunci haide.

Ofiţerul S.S. porni înainte. Sentinela alături de deţinut. În urma lor, ceilalţi doi care trebuie să fi fost şi ei deţinuţi căci purtau îmbrăcăminte din pînză de sac.

Coborîră nişte trepte întunecoase. Chiar şi în acea zi călduroasă pivniţa era umedă şi rece şi Brenten fu izbit de un miros greţos de mucegai şi putregai, asemănător cu al celulei din fostul canal. Trecură pe lîngă instalaţiile de încălzire centrală cu cazanul ruginit. Cizmele grele ale S.S.-iştilor răsunau înfundat în subsolul boltit de piatră.

Spre mijlocul coridorului din subsol, ofiţerul S.S. deschise o celulă. Lacătul abia voi să cedeze. Fu nevoie de sforţări ca să întoarcă cheia. Apoi S.S.-istul dădu uşa groasă ferecată de perete şi spuse cu un gest :

— Poftim !

Walter ezită. Celula era goală, complet goală. Nici pat de campanie, nici saltea de paie, nici masă, nici scăunel, nimic, nimic, nimic. Lîngă uşă se afla o găleată, asta era totul. Walter păşi încet peste prag.

Uşa fu trîntită cu zgomot în urma lui, încuiată după cîteva sforţări şi zăvorită. Walter rămase în picioare, nemişcat în mijlocul celulei. Abia putea respira. Simţi cum îl

cuprinde teama. Apoi înghiţi în sec ca şi cum ar fi putut scăpa astfel de emoţia care i se aşezase ca un nod în gît. Îl luă cu frig, n-avea nici palton, nici pătură, nici saltea. De jur împrejur, piatră, numai piatră rece şi mucegăită. Se uită fără să se întoarcă la găleata de lîngă uşă. Barem un obiect pe care te poţi aşeza ! îşi zise. Ce sus era fereastra celulei... Şi totuşi, numai o treime din ea dădea în curtea închisorii aşa încît nu pătrundea decît puţină lumină difuză. Chiar aşezînd găleata sub fereastră şi urcîndu-se pe ea, n-ar putea arunca o privire în curte.

Auzi un zgomot. În faţa ferestrei erau oameni. Înaintă un pas, privi în sus şi desluşi glasuri. Deodată se făcu întuneric. Auzi lovituri de ciocan.

Dumnezeule ! Astupau pînă şi acel petic de fereastră. Rămase în beznă.

CAPITOLUL V

1

Dacă vremea era frumoasă, hamburghezii se duceau duminică dimineaţa să se instaleze într-o cîrciumă din port, în faţa unui pahar de lichior de ouă, sau luau o gustare caldă la „Wilhelmshalle". Mulţi însă făceau excursii în satele din păduri ca să se bucure de frumoasele dimineţi de duminică bînd un lapte bătut sau un lichior de chimen şi o bere în grădinile-restaurant de pe malul Alsterului Superior. Cei care locuiau la Harvestehude [1] şi Rotherbaum [2] dar mai ales proprietarii de vile de pe malul Alsterului Exterior îşi luau aperitivul din moşi-strămoşi în localul „Fährhaus" din Uhlenhorst, situat în punctul cel mai pitoresc de pe malul Alsterului Exterior şi care oferea o privelişte minunată asupra centrului oraşului.

În prima duminică din luna mai, la această oră matinală nu veniseră încă mulţi excursionişti la „Fährhaus" deşi soarele strălucea pe cerul senin. Pe terasa dinspre bazinul

[1],[2] Cartiere în Hamburg.

Alsterului, afară de două doamne mai în vîrstă, şedeau doar Ernst Timm şi o femeie nu prea tînără, dar foarte prezentabilă.

Timm o privea pe însoţitoarea sa cu un surîs prietenos şi o asigură :

— Zău, Klara, arăţi minunat. Ce vrei, nici tu, nici eu nu mai sîntem nişte tinerei dar nici nu sîntem de aruncat la fier vechi.

— Important este, în orice caz, să nu atragem privirile.

— Cel mai prudent lucru e să intri în vizuina leului. Acolo eşti în siguranţă.

Nici subţirel, dar nici prea gras, încă elastic, Ernst Timm era un bărbat, cum se spune, în floarea vîrstei. În costumul său de vară, de culoare deschisă, şi în acel mediu, arăta ca un pasionat al canotajului, venit să se recreeze.

Scoase din buzunar o pipă scurtă şi, în timp ce o umplea tacticos, zise :

— Sindicatele au fost preluate de nazişti. Averea muncitorilor a fost confiscată. Dacă există ceva care să-i înfurie pe muncitori, apoi asta e. Timp de decenii şi-au organizat sindicatele şi organizaţiile de clasă cu multe sacrificii şi osteneli. Vom continua lupta de clasă în cadrul Frontului Muncii [1]. Această chestiune trebuie să stea în centrul preocupărilor noastre în situaţia de faţă. Philipp va fi de aceeaşi părere, să-l încurajezi în acest sens. Al doilea lucru în ordinea importanţei este apariţia în continuare a lui „Volkszeitung" ; bineînţeles, cu măsurile de securitate care se impun. Walter Brenten a fost trădat, sînt din ce în ce mai convins de asta. Trebuie să-i îndepărtăm pe toţi care au lucrat cu el, să-i înlocuim şi să-i ţinem sub observaţie. Philipp întreabă ce să facem cu Martin. El pune mîna-n foc pentru dînsul. Eu la fel, să-ţi spun drept. Dar din considerente principiale sînt de părere că şi el trebuie înlocuit şi pus sub observaţie. Dacă, în pofida accidentului, ziarul a mai apărut de 1 Mai şi a fost răspîndit, ăsta-i meritul lui Martin, lucru pentru care i se cuvine cea mai mare consideraţie.

---

[1] Organizaţie pentru muncitori, creată de partidul hitlerist şi subordonată lui.

— N-avem într-adevăr nici un indiciu în legătură cu arestarea lui Brenten ? întrebă femeia. Nu-i aşa că luase întîlnire cu Martin în mod obişnuit ? Însă a fost arestat înainte, probabil în drum spre întîlnire.

Ernst Timm, care din colţul lui putea să cuprindă cu privirea toată terasa, pufăi din pipă, dădu din cap şi zise :

— Ai toate datele, Klara. Stătea la un unchi foarte bătrîn, puţin bizar, care se ocupă cu astronomia. În schimb, de mama lui Walter n-o să ne putem apropia cu una, cu două.

— Multe rămîn inexplicabile.

Timm îi făcu semn din ochi să tacă. Chelnerul ieşise pe terasă, se oprise în faţa unei mese goale şi privea plictisit spre apă.

— Chelner ! Ernst Timm ceru încă un whisky cu sifon. Aşa, acum poţi să continui, Klara.

— Am fost informaţi că l-au dus la primărie şi apoi l-au transferat la Fuhlsbüttel. Dar n-a sosit la Fuhlsbüttel. N-a trecut pe la biroul de primire. Nu ştim nici pînă astăzi unde se află.

— Da, da, ştiu, şuşoti Timm. Care o fi explicaţia ? Probabil că l-au dus cine ştie unde, l-au împuşcat şi l-au îngropat.

— Dacă-i aşa, sau dacă-i de presupus că-i aşa, atunci... Klara citi în ochii lui Timm „atenţie“ şi continuă : Atunci, asta ar fi bineînţeles cu totul altceva.

Chelnerul aduse cele cerute, iar femeia continuă să vorbească nepăsătoare :

— De mult voiau să facă o excursie pe apă.

Timm îşi pregăti băutura. Chelnerul părăsise între timp terasa. Cele două cucoane bătrîne îşi mîncau în tăcere porţiile uriaşe de tort.

— Ernst ! Ceva nu-i în regulă, dar ce ? Pînă acum, serviciul nostru de informaţii de la primărie, de la arestul preventiv şi de la Fuhlsbüttel a funcţionat ca pe roate. Se poate să ai dreptate cu temerile tale. Ceea ce înseamnă că trebuie să reacţionăm într-un fel.

— Lipseşte ultima dovadă, răspunse Timm.

— Poate că acţionînd o s-o obţinem.

— Bine, eu însumi am să compun cîteva rînduri elogioase ca necrolog pentru ediţia următoare. O să trebuiască să apară în acelaşi timp în toate gazetele uzinelor, căci Walter era foarte iubit de toţi sindicaliştii, mai ales de metalurgişti.

2

Frieda Brenten stătuse cu nepoţelul ei pe o bancă lîngă micul bazin de pe Heinrich-Hertz-Strasse, unde se întîlneau în fiecare zi copii păziţi de mamele sau bunicele lor. Spre seară, în drum spre casă, mai trecu pe la băcan ca să ia săpun şi praf de spălat rufe pentru a doua zi.

— Bună ziua, domnule Repsold.

Micuţă şi mereu prietenoasă, Frieda Brenten surîse cu ochii ei încă juvenili şi strălucitori, încît băcanul îi întoarse surîsul ca o oglindă. Şi totuşi, nu era de loc dispus să surîdă căci ştia ceea ce Frieda Brenten urma să afle numaidecît.

— Bună ziua, dragă doamnă Brenten. Veniţi, vă rog, în spatele tejghelei şi intraţi în casă, vă aşteaptă cineva.

Ochii Friedei Brenten începură să strălucească şi mai tare. Trebuie să fie Walter! Ce om minunat e Repsold! În cămăruţa ticsită de mobile din spatele prăvăliei nu-l văzu însă pe fiul ei, ci o femeie trupeşă, cam de vîrsta ei, care se ridică văzînd-o şi o întîmpină cu prietenie.

— Sînteţi doamna Brenten, se vede numaidecît.

— După ce se vede ?

— Îl cunosc pe fiul dumneavoastră.

— Unde-i ? Cum îi merge ? Speram să-l găsesc aici.

— Luaţi loc, doamnă Brenten. Şi vă rog să fiţi foarte curajoasă.

Frieda Brenten o privi ţintă pe străină, cu ochii larg deschişi, plini de presimţiri.

— Fiul dumneavoastră, Walter, a fost arestat şi... da, dragă doamnă Brenten, trebuie să ne aşteptăm la tot ce poate fi mai grav.

— Oooo !

Atît zise Frieda Brenten şi rămase cu gura deschisă şi cu ochii măriţi îndreptaţi spre necunoscută.

Abia cînd tovarăşa Klara o strînse în braţe, micuţa doamnă Brenten izbucni în lacrimi, tremurînd şi hohotind aşa încît şi Peter, mititelul, începu să plîngă de frică, îmbrăţişînd picioarele bunicii.

Frieda luă copilul în braţe, îl strînse la piept şi zise plîngînd şi suspinînd :

— Asta-i viaţă ? E posibil să se întîmple asemenea lucruri ?

Îşi şterse lacrimile de pe obraji cu dosul palmei.

— Doamnă Brenten, să nu pierdem speranţa. Trebuie să ştiţi că nici dumneavoastră, nici Walter, nu sînteţi singuri. Dar trebuie să aveţi grijă ca nu cumva să arătaţi că ştiţi. Banditii de la Gestapo sînt în stare să vă aresteze şi pe dumneavoastră.

— N-au decît !

— Şi-atunci ce devin copiii ? Nu, dragă doamnă Brenten, trebuie să fiţi foarte prudentă şi foarte bărbată. O să vă sprijinim cît putem. Domnul Repsold e un bun prieten al nostru, o să vă ajute şi el. Nu sînteţi singură, doamnă Brenten, dar nu trebuie să expunem pe nimeni, pe Repsold mai puţin decît pe oricine, vreunui pericol. O vorbă necugetată poate fi fatală.

Frieda Brenten dădu din cap, ştergîndu-şi mereu ochii.

— Încă ceva, doamnă Brenten. Aveţi un cumnat foarte bătrîn. Se pare că se ocupă de astronomie.

— Vă gîndiţi la Gustav Stürck. De unde-l cunoaşteţi ?

— Nu-l cunosc încă. Unde stă ?

— Pe Raboisen, la nr. 43.

— Mulţumesc, doamnă Brenten.

— Nu vreţi să-mi spuneţi ce doriţi de la el ?

— Fiul dumneavoastră a stat la el.

— La Gustav ? Mă duc chiar astăzi la el.

— Vedeţi, dragă doamnă Brenten, ar fi lucrul cel mai nepotrivit şi mai imprudent pe care l-aţi putea face. Nu ! Nu cumva să vă duceţi la el, nici azi, nici mîine, cel mult peste cîteva săptămîni. Altfel, îl expuneţi.

— Cum ? Îl expun ? Nu mai am voie să frecventez pe nimeni ?

— Bineînţeles că da, dragă doamnă Brenten. Dar tocmai pe cumnatul dumneavoastră Stürck, nu. Cel puţin, nu în zilele următoare. Trebuie să fiţi foarte prudentă, doamnă

Brenten. Nu numai pentru dumneavoastră. Agenţii şi zbirii Gestapoului pîndesc peste tot. Trăim nişte vremuri îngrozitoare.

— Într-adevăr! Nişte vremuri îngrozitoare!

3

Serile, Frieda Brenten stătea cu ochii plînşi în colţul sofalei din salonaşul ei şi se tot gîndea. Chibzuia şi plănuia. Voia să încerce să-l scoată pe bărbatul ei de la închisoare pînă nu-l omorau şi pe el în bătăi, şi-şi frămînta creierii să afle cine ar putea s-o ajute. Nu mai voia să ştie de nici o falsă mîndrie; dacă nu va merge altfel, voia să se roage, să se milogească, să se umilească; era gata să facă orice. Paul Papke se afla de cîtva timp din nou la Teatrul Orăşenesc, care se numea acum Opera de Stat. Şi, se pare, după cîte îi spusese ginerele ei Paul Gehl, fusese numit director. Asta însemna că Papke cunoştea oameni influenţi, care ar putea să intervină pentru Carl. Desigur că ginerii lui Willmers vor putea să pună o vorbă bună pentru Carl, cunoşteau desigur multe persoane care aveau astăzi un cuvînt greu. Poate că şi fratele lui Carl, Matthias Brenten, care nu mai era funcţionar de stat, cunoştea o cale ca să-l ajute. Trebuia încercat orice. Abia acum înţelegea în ce pericol se afla soţul ei.

Se uită la Viktor, nepotul ei, care stătea la masă şi citea.

— Viktor!

Băiatul ridică ochii de pe carte.

— Ia spune, mai ai greutăţi la şcoală? Aveai tu un profesor — cum îl cheamă? — care nu putea să te sufere, şi de care ţi-era frică.

— Te gîndeşti la Rochwitz, bunico?

— Da, te mai sîcîie?

— Nu, bunico. A fost numit director.

— Dar dirigintele cel nou?

— E sever, dar nu rău. Vrea să facă din noi nişte buni ostaşi. Ne pune mereu să mărşăluim. În coloane, pe grupe, şi — înainte, marş! De fiecare dată iese cu mare zarvă.

— Nu prea e frumos, nu ?

— Nu, nu spune aşa, bunico. Pe noi ne amuză. Sigur, ar fi mai bine dacă am putea juca mai mult fotbal. Dar nu mai avem atîtea lecţii de făcut ca înainte.

— Dar despre dirigintele vostru aţi mai auzit ceva ?

— Vai, bunico, ăla s-a spînzurat.

— S-a spînzurat ? Bine, băiete, de ce nu mi-ai spus nimic ? De ce ?

— A fost arestat pe-atunci, şi puţin timp după aceea s-a spînzurat. Se zice că avea multe pe conştiinţă.

— Ce putea să aibă pe conştiinţă ?

— Asta n-a aflat nimeni, de vreme ce s-a omorît. Dar cred că nu se omoară nimeni dacă n-are nici o vină. Nu crezi şi tu aşa, bunico ?

Frieda Brenten nu-i răspunse. I se părea că băiatul se schimbase mult în ultima vreme ; nu-şi putea explica de ce. Nu mai avea spiritul de contradicţie de odinioară. Cînd aflase că naziştii îl maltrataseră pe taică-său, ba chiar îl omorîseră poate, se făcuse alb ca varul şi multă vreme nu putuse să scoată o vorbă, dar nu plînsese şi n-a plîns nici cînd a văzut-o pe bunică-sa izbucnind în lacrimi. Băiatul învăţase să îndure şi să tacă. Să fi fost la mijloc influenţa noului profesor, care voia să-i educe soldăţeşte ?

4

Frieda Brenten încercase de două ori să dea de Paul Papke, o dată la Opera de Stat, altă dată la el acasă, pe bulevardul Schlump, de amîndouă dăţile în zadar. Nu se descurajă, şi duminică dimineaţa se duse din nou la el. De data asta avu noroc. Îl găsi acasă. Se pregătea tocmai să facă o plimbare cu cîinele lui ciobănesc.

Fu primită rece şi distant.

— Ce doriţi ? De ce alergaţi după mine ? Aveţi nevoie de bani ?

— Nu, domnule Papke. Vă rog să nu vă supăraţi, numai un sfat aş dori. Cred că mă puteţi ajuta. Doar ştiţi...

— Da, ştiu. Carl e la răcoare ca uneltitor împotriva statului. Fiu-său e urmărit cu mandat de arestare. Şi-acuma vreţi să mă...

— Fiul meu a fost asasinat.

— Ceee ? Asasinat ?! Papke se holbă la ea, uluit. Şi pentru prima oară Frieda avu impresia că uimirea lui nu era jucată. Pentru Dumnezeu, cine l-a asasinat ?

— Gestapoul.

— Aţi înnebunit ? strigă Papke. Cum vă permiteţi să spuneţi asta ?

— E purul adevăr, domnule Papke. Şi vă întreb, ca prieten vechi al soţului meu : să lăsăm să fie omorît şi Carl ? Nu vreţi să mă ajutaţi să împiedicăm acest lucru ?

— Ce idee ! N-am nimic a face cu povestea asta şi nu vreau să am nici un amestec în neroziile lui politice.

— Va să zică nu vreţi să-l ajutaţi ?

— Dar cum ? Chiar dacă aş vrea !

Papke îşi puse mîinile în cap. Acum Frieda recunoscu în el pe vechiul cabotin.

— Sînteţi din nou la Opera de Stat şi cunoaşteţi, desigur, oameni influenţi, cu greutate. Interveniţi pentru Carl ! Ajutaţi-l !

— Nu ! urlă Papke ca şi cum ar fi simţit o durere subită. Niciodată... Nu mai am nimic a face cu dînsul. S-a făcut unealta unor criminali, duşmani ai statului. El singur e vinovat că a ajuns pînă aici. Nu mişc nici un deget pentru el.

Friedei îi tremurau buzele. Făcu un efort să se stăpînească ; îi venea să-l scuipe. Pur şi simplu să-l scuipe în obraz.

— Eşti o lichea mai mare decît crezusem.

Papke ridică braţul şi strigă cu faţa schimonosită :

— Afară... afară !

— Laşule ! Laş abject ! Individ fără caracter !

O femeie grasă ieşi din bucătărie în culoar tîrşîindu-şi picioarele, se apropie de Frieda Brenten, o luă de braţ şi-i zise :

— Aveţi dreptate, doamnă Brenten. Dar plecaţi ! Plecaţi ! Ăsta e-n stare să cheme poliţia !

5

Seara, veniră s-o vadă Paul și Elfriede. Frieda Brenten se bucura ; se simțea mai singură și mai părăsită ca oricînd. Izbucni în plîns cînd ginerele ei o îmbrățișă :

— Acum tu ești singurul meu fiu, Paul ! Să nu mă părăsești.

— Bunicuțo ! strigă el. N-am să te părăsesc, dimpotrivă, acum o să fim și mai apropiați.

— Eu vă spun că ăștia o să-l omoare și pe Carl.

— Dar bunico, de ce te gîndești numai la catastrofe ? În locul tău, aș înainta o cerere de grațiere.

— Am fost la Papke.

— Ei, și ? Ce-a spus ? Ce vrea să facă ?

— Ăla ? izbucni Frieda Brenten cu un dispreț profund. M-a dat afară, licheaua. Pur și simplu m-a dat afară... Dar i-am aruncat adevărul în față, puteți să mă credeți.

— Dar cum a putut să te dea afară, mamă ? întrebă Elfriede. Doar știe bine că...

— Iac-așa, o întrerupse maică-sa. A întins brațul spre ușă și a strigat : „Afară !" Dacă se schimbă situația, vă asigur că voi avea eu grijă să fie răsplătit.

— Bunicuțo, să știi că acum toți se tem de naziști, zise Paul.

— El însuși e nazist ! Are un caracter infam.

Elfriede se duse la bucătărie să strecoare cafeaua și să pregătească masa de seară. Paul rămase cu Frieda în odaie. Nu mai știa cum s-o consoleze, ce să-i spună. Nu împărtășise niciodată părerile politice ale socrului și ale cumnatului său și nu pricepuse niciodată de ce se expuneau unor asemenea pericole din motive politice. Îi considera pur și simplu căpiați. După părerea sa, istoria lua cursul pe care trebuia să-l ia ; oamenii nu-l puteau schimba întru nimic. Hitler devenise necesar după toată dezordinea, după oscilațiile și nedumerirea generală a oamenilor care se perindaseră la putere înaintea lui. Bineînțeles, era un dezastru pentru adversarii lui politici ; dar nu era lucru dovedit că era un dezastru pentru toată lumea, așa cum susțineau comuniștii de atîta vreme. În orice caz, din punct de vedere economic situația nu se înrăutățise de cînd era la putere. Înainte mersese din ce în ce mai prost... Că Walter se prăpădise într-un

mod atît de lamentabil, îl zdruncinase pe Paul. La fel şi faptul că socru-său, om trecut de cincizeci de ani, stătea la închisoare ca un criminal.

— Ce politică blestemată ! zise Frieda Brenten deodată, după o lungă tăcere. Am spus eu întotdeauna că o să iasă prost, şi izbucni din nou în lacrimi.

Paul îi cuprinse capul între mîini şi o mîngîie :

— Nu plînge, bunicuţo... la ce bun ?... Trebuie să suportăm lucrurile aşa cum vin... Nu plînge.

La masă, Elfriede izbucni :

— Mamă, ce crezi, trebuie să port doliu ?

Frieda Brenten nu pricepu în prima clipă, apoi răspunse hotărîtă :

— Eu nu port, nu, eu nu port.

Paul respiră uşurat. Elfriede îi şi vorbise de o rochie neagră, de pantofi şi ciorapi negri :

— Eli, atunci nici tu n-ai nevoie.

— Dar n-aţi vrea voi să-l luaţi pe Peter acasă ? îl întrebă Frieda. Zău, îmi ajunge Viktor.

— Bunicuţo, nu contează pentru tine atît de mult să-l mai ţii cîteva săptămîni sau cîteva luni. Cine ştie cît timp o să-şi mai poată păstra Eli postul. Acum angajează numai bărbaţi. Chiar şi în fabricile de ţigări... Şi cînd, cu multe economii, ne vom instala menajul cu tot ce trebuie, atunci ai să te muţi şi tu la noi. Nu-i aşa, bunico ?

— Ei, fie, căutaţi să vă adunaţi cît mai repede toate boarfele. Simt că n-o mai duc mult.

6

Frieda Brenten recurse la toate mijloacele. Alergă de la o rudă şi un prieten la celălalt. Îl pîndi pe fratele său, Ludwig, la debarcader fără însă să-l găsească în mulţimea muncitorilor de la şantierele navale, care la sfîrşitul orelor de muncă se grăbeau spre casele lor. Nu îndrăznea să se ducă la el acasă ; se temea de întîlnirea cu Hermine. Stînd în faţa tunelului de sub Elba şi văzînd miile de muncitori trecînd valuri-valuri prin faţa ei, renunţă la speranţa să-l descopere pe Ludwig printre ei. Abia acum chibzui bine ce

voia de fapt de la el. În fond, era ultimul care ar fi putut-o ajuta şi desigur că nici nu ar fi fost dispus s-o ajute. Dar ce mult ar fi vrut măcar să-l vadă şi să stea de vorbă cu el! Dorea să audă un cuvînt de mîngîiere. Dorea să simtă că nu e singură pe lume.

Decepţionată şi descurajată, porni spre casă.

Fără a-şi da seama bine de ce, ajunsă la Millerntor [1], luă metroul şi plecă spre Eppendorf [2]. Voia să-l vadă pe frate-său Otto. De întîlnirea cu Cecilie nu se temea. Ea fusese întotdeauna gata s-o ajute şi de loc răuvoitoare.

Otto era în echipa de noapte. Cecilie o pofti cu prietenie pe cumnată-sa în casă. Frieda luă loc în bucătărie, în timp ce Cecilie făcea o cafea. Avea o bucătărioară mică dar curată şi cochetă. Frieda remarcă dintr-o singură privire că toată casa Ceciliei era bine întreţinută. Şi ce mobilă frumoasă îşi cumpăraseră! O cameră de zi din lemn de nuc. Pe pereţi atîrnau tablouri mari. Perdelele de un galben pal şi brizbizurile scrobite erau încîntătoare.

Şi Cecilie îi plăcu Friedei. Fata plină de temperament, „cu inima largă“, cum i se spusese înainte vreme cu ironie, trecuse şi ea de patruzeci de ani. Era şi acum subţire, deşi nu atît de slabă-ţîr cum fusese. Era proaspătă, sănătoasă şi arăta plină de voie-bună. În ochii ei cu lumini verzui se citeau şi acum dorinţe şi doruri misterioase. Friedei îi făcu plăcere că vorbea drăguţ şi familiar cu ea deşi nu se văzuseră de atîţia ani.

— Ştii, Frieda, zise Cecilie punînd rîşniţa de cafea electrică pe masă şi vărsînd cafeaua rîşnită în cană. În ultima vreme, Otto e şi mai prudent ca înainte. Nu se duce la nimeni. Nici nu mai avem cunoscuţi cu care să ne vedem. Iar prieteni, cu-atît mai puţin. Nu-i o situaţie ideală, chiar de loc; dar pentru Otto e necesar să fie aşa.

— Nu înţeleg, mărturisi Frieda. De ce-i necesară această izolare nefirească?

— Doar ştii că-i funcţionar de stat. Face parte din administraţie.

— Ei, şi?

Frieda tot nu pricepea.

---

[1] Piaţă în centrul Hamburgului.

[2] Cartier periferic al Hamburgului.

Cecilie se aplecă spre ea şi spuse în şoaptă, deşi erau singure în bucătărie şi chiar în toată casa :

— Asta-i politica, Frieda. Nu-nţelegi ? O vorbă necugetată sau relaţii cu nişte oameni suspectaţi ajung ca Otto să fie dat afară. Naziştii ştiu că a fost socialist, de aceea sînt cu ochii pe el. Cecilie ridică vocea din nou : De aceea îşi zice că-i mai bine să rupă relaţiile cu toţi cunoscuţii de odinioară. Nu poţi să ştii niciodată în ce încurcături te antrenează. Din nou Cecilie îşi coborî glasul şi continuă către Frieda : Toţi vechii noştri cunoscuţi au fost socialişti. Chiar dacă neagă acum, se poate întîmpla ca unul sau altul să... ei, cum să-ţi spun, să mai aibă a face pe ascuns cu socialiştii. Doar există asemenea legături, nu ? Se tot aude vorbindu-se. Gîndeşte-te numai ce-a păţit Matthias Brenten !

Frieda Brenten surîse decepţionată. Venise să găsească consolare şi vedea acum că trebuia să se aştepte să fie poftită afară ca un musafir periculos dacă începea să vorbească despre soarta lui Walter sau despre arestarea lui Carl. De aceea se hotărî să treacă sub tăcere grijile care o munceau.

Băură cafeaua în odaia de zi, cochetă, şi Cecilie, mîndră de locuinţa sa, îi spuse cumnatei cît dăduse pentru mobilier. Numai tabloul de peste dulăpior, un peisaj de pădure cu cerbi care boncăluiau, o pictură originală, pretindea Cecilie, costase, zicea ea, două sute patruzeci de mărci.

— Nu, zău !

Frieda căscă ochii, admirînd tabloul. Să dai două sute patruzeci de mărci pentru un singur tablou, i se părea o risipă nemaipomenită, un lux.

Într-un colţişor al inimii, Frieda Brenten o invidia pe cumnată-sa pentru căminul ei şi viaţa pe care o trăia. Să locuieşti aşa şi să trăieşti aşa, asta-şi dorise şi ea, cîndva. Dar ce spusese Cecilie adineauri, despre Matthias, fratele lui Carl ?

— Cecilie, ce-i cu Matthias Brenten ? Spuneai că...

— Cum, nu ştii ? strigă cumnată-sa mirată. Noul regim i-a suprimat pensia.

— Dar de ce ?

— Asta nu ştiu. Nimeni nu ştie. A spus şi Otto că e un caz de neînţeles. Fapt este că i-au tăiat pensia... E îngrozitor pentru cei doi bătrîni... Iar fiica lor, aia bolnavă de plămîni, tot la ei stă şi-acum.

7

De la Cecilie, Frieda se duse în grabă la cumnatul ei, Matthias. Voia să afle ce se întîmplase. Voia să-i consoleze pe cei doi bătrîni şi să-i ajute în măsura posibilităţilor ei.

Minna Brenten, care-i deschise uşa, se dădu înapoi cînd o văzu pe cumnată-sa şi rămase cu gura deschisă de mirare.

Frieda intră şi se duse glonţ în odaia de zi.

Cumnatul ei şedea pe sofa şi se uita ţintă la ea.

— Bine te-am găsit, Matthias, zise Frieda, întinzîndu-i mîna.

Matthias se tot uita la ea dar nu-i răspunse la salut şi părea că nu remarcă mîna întinsă. Doamne, gîndi Frieda, ăştia şi-au pierdut minţile. Sigur, nu mai sînt zdraveni. O cuprinse groaza. Se uită împrejur. Minna stătea în uşă şi o privea în tăcere. În faţa ei şedea Matthias care se uita ţintă la ea. Să fugă ? Dar putea oare să fugă, pur şi simplu ? Totuşi, aşa-i venea să facă. Nu, trebuia să rămînă. Ţinea să afle ce se întîmplase. Îşi stăpîni teama, luă loc într-un fotoliu în faţa lui Matthias, şi începu hotărîtă :

— Am auzit că aveţi un mare necaz. De aceea am venit numaidecît. Poate că... poate că... pot să vă ajut.

Nimeni nu spuse o vorbă. Nici cumnatul, nici cumnata nu răspunseră. Amîndoi o priveau ţintă, cu duşmănie.

— În vremurile astea... mi-am zis... trebuie să ne fim de ajutor unii altora... Nu-i aşa, Matthias ?

— Numai Carl e vinovat de toate, zise Matthias Brenten.

— Carl ? întrebă Frieda mirată. Carl ? repetă ea, acum indignată. Matthias, cum poţi să spui asta ? Carl, care stă acum într-un lagăr de concentrare şi nu ţi-a făcut niciodată nici un rău ?... Nu te-a ajutat el cînd mai putea să te ajute ? Atunci, numaidecît după război ? De ce tăbărîţi acum toţi pe Carl ? Acum, cînd el însuşi are nevoie de ajutor !

— Carl e de vină, zise Matthias din nou.

Frieda se uită mai atentă la cumnatul ei. Ce mult îmbătrînise. Faţa i se topise. Nu mai purta mustaţă mare pe oală, ci doar un peticel sub nas, ca Hitler. Se întoarse şi se uită la cumnată-sa care tot mai stătea rezemată de uşă. Şi ea la fel, gîndi Frieda. E ca o mumie. Amîndoi arată ca nişte mumii. Şi din nou parcă i se făcu frică să rămînă

singură cu ei. Se ridică, făcu un pas spre cumnatul ei şi-i spuse, în timp ce-şi simţea inima bătînd în gît :

— Ei, spune, în sfîrşit, ce vină are Carl ? Cînd aţi avut nevoie de el, aţi venit cu toţii şi l-aţi vorbit numai de bine. Acum, că e nenorocit, îl vorbiţi numai de rău. Găsesc că nu-i frumos din partea voastră. Ar trebui să vă fie ruşine ! Carl e de o mie de ori mai bun decît voi toţi laolaltă.

După aceste cuvinte, îi întoarse spatele şi părăsi odaia. Trecu fără să salute pe lîngă cumnată-sa Minna, care nu scosese o vorbă.

Răsuflă uşurată cînd ieşi pe poartă, în stradă. Cei doi bătrîni erau iresponsabili. Fără îndoială. Nenorocirea care-i lovise le luase minţile.

— Bună ziua, tanti Frieda.

— Bună ziua.

Frieda se uită la cea care o salutase, o femeie slabă, cu un aer mizer. Apoi o recunoscu.

— Tu eşti Agnes, nu-i aşa ? Era să nu te recunosc.

— Nu te-ai schimbat de loc, tanti.

— Ce s-a întîmplat cu părinţii tăi, Agnes ?

— Lui tata i-au tăiat pensia.

— De ce ? întrebă Frieda. El susţine că bărbatul meu, Carl, ar fi de vină. Cum poate să spună asta ?

— Tanti Frieda, pe vremuri, după război, Matthias s-a înscris în partidul social-democrat. Asta-i !

— Ce tot vorbeşti ? întrebă Frieda neîncrezătoare. Tatăl tău ? A fost social-democrat ?

— Pe ascuns, tanti, pe ascuns. N-a făcut decît să plătească cotizaţiile. În realitate, era membru al partidului naţional-german. Înţelegi ?

— Nu, mărturisi Frieda. Era pe ascuns membru la social-democraţi şi în acelaşi timp membru la naţionaliştii germani ?

— Chiar aşa, tanti.

— Dar e permis ? Să fii membru în două partide ?!

— Tocmai, că nu e. Acum s-a descoperit. Şi i-au tăiat pensia. Ei numesc pe cei care au făcut aşa, nişte „funcţionari cu carnete de partid".

— Asta-i, va să zică ! Frieda dădu din cap. Dar Carl ştia ?

— Nu ştiu, tanti.

— Taică-tău susţine însă că vinovat de toate e Carl.

— Ah, tanti, probabil că se referă la intervenţiile unchiului Carl. Doar ştii că Matthias a fost numit director al vămii datorită lui.

— Aşa ? Faptul că l-a ajutat atunci i-l impută acum ca o vină ? Frumos, n-am ce zice. Acum i se aruncă toate în circă.

— Nu putem să-i scoatem ideea asta din cap, tanti Frieda.

— Ce să ne facem acum, Agnes ?

— Ce ştiu eu, tanti ? răspunse fata, care trecuse şi ea de treizeci de ani. Eu, una, să ştii că mă lupt din nou să fiu internată. Cel mai bine este într-un sanatoriu bun. Tocmai vin de la medic. Poate am noroc să mă trimită în Elveţia. Am fost odată, sînt ani de atunci, şi nicăieri nu m-am simţit atît de bine.

— Ei, Agnes, îţi doresc noroc.

— Mulţumesc, tanti Frieda... Ia spune-mi cum îi mai merge lui Walter ?

— Vai, draga mea... Frieda Brenten îşi feri faţa într-o parte. Walter a murit... L-au omorît în lagărul de concentrare.

8

În ziua de 12 mai nu se învăţa. La ora 10, elevii din toate clasele şcolii de pe Wiesendamm se încolonară în curtea şcolii şi în timp ce intonau *Horst-Wessel-Lied* [1] şi *Deutschland über alles* [2] se înălţă pe clădirea şcolii drapelul negru-alb-roşu cu zvastică.

Ca şi în piaţa Operei din Berlin, în curtea şcolii se înălţase un rug din cărţi interzise, care au fost stropite cu benzină şi aprinse. Flăcările se înălţau lacome spre cer şi elevii băteau din palme de bucurie. Mulţi, pur şi simplu la plăcerea de a vedea vîlvătaia; alţii, pentru că priveau

[1] Imnul partidului hitlerist.

[2] „Germania mai presus de orice", cîntec naţionalist german.

cărţile ca nişte instrumente de tortură care le răpeau ore preţioase pentru fotbal.

Un băiat din Tineretul hitlerist, Rudolf Forstmann din clasa I, se apropie de foc cu cîteva cărţi în mînă şi strigă:

— *Capitalul* de Karl Marx! În foc cu această carte iudaică instigatoare! Să piară!

Elevii aplaudară şi nu încetară decît cînd directorul Rochwitz şi profesorii care stăteau în faţa lor lăsară mîinile în jos.

— *Cartea cîntecelor* a lui Heinrich Heine, în foc cu ea! Piară!

— *Manifestul comunist*, programul bolşevicilor care vor să distrugă lumea, să piară în flăcări!

Din nou se aplaudă. Rochwitz zise către Loppert, profesorul care stătea în spatele lui:

— Comentariul e splendid.

— *Discursuri şi articole* de Ernst Thaelmann, conducătorul comuniştilor germani! Să piară!

După fiecare carte pe care scharführerul de 15 ani o arunca în flăcări cu strigătul „să piară", se aplauda frenetic. Spectacolul îi amuza grozav pe băieţi şi pe fete. Era, în sfîrşit, cu totul altceva decît lecţiile monotone din clasă. Alfons Gutter dintr-a II-a, care strigase: „Să piară! Cu cît mai puţine cărţi, cu-atît mai bine!" deveni eroul zilei, stîrnind rîsul general.

La 12 fix toţi elevii, împreună cu profesorii, se adunară în sala de gimnastică pentru o festivitate. Peste masa vorbitorului, acoperită cu steagul cu zvastică, era întinsă o pînză roşie, cu următoarea inscripţie în majuscule:

FAPTA ESTE URMAREA CARACTERULUI

În sala încăpătoare, elevii se grupară în careu, pe clase, iar profesorii din faţa lor păreau nişte ofiţeri. În faţă stăteau cei mici de tot, iar la spate elevii din ultimele clase.

— Atenţiune... Drepţi!

La comanda profesorului de gimnastică Loppert, elevii şi profesorii luară poziţia de drepţi. Rochwitz se urcă pe podiu.

— Repaus!

Un tîrşîit de picioare umplu sala. Rochwitz ţinu un discurs.

Începu în stilul predicatorilor protestanţi, cu un citat, dar nu din Biblie, ci din *Zaratustra* [1]. Declamă : „O, fraţii mei, vă consacru şi vă îndrept spre o nouă aristocraţie : să deveniţi martorii, şi făuritorii, şi semănătorii viitorului !"

Apoi, imitîndu-l pe Führer, aminti de vremurile trecute ale umilinţei, ale disensiunii între partide, ale neputinţei naţionale. Şcoala din vremea Republicii de la Weimar o numi o pepinieră a falsităţii şi a minciunii, a slăbiciunii şi a prostiei.

— Era spiritul lui Iuda, strigă el patetic, spiritul evreiesc care urmărea să vîre scumpul nostru popor german într-o cămaşă de forţă spirituală şi să-l menţină acolo pentru a-l subjuga pe veci şi a face din el o victimă fără apărare a exploatării şi a dominaţiei hapsîne a acestor adoratori ai viţelului de aur. Era spiritul bolşevismului, care pretinde în mod mincinos că liberează omenirea de idolul banului, în realitate o sacrifică acestui idol, căci şi bolşevismul e de origine evreiască.

Apoi Rochwitz arătă că mai existau încă printre germani unii oameni orbiţi, care-l întîmpinau pe Führer cu neîncredere pentru că nu se descotorosiseră de frazele diabolic mincinoase ale idolatriei bolşevice. Arderea cărţilor o defini ca pe un act de purificare simbolică şi strigă :

— Să moară ceea ce este fals, ca să poată trăi ceea ce este adevărat !

Apoi urmă ceea ce inventase el ca încununare specială a festivităţii. Aminti că şi taţii şi mamele unora dintre elevi au trebuit să fie arestaţi ca duşmani ai noului stat, însă asigura pe toată lumea că fiii şi fiicele lor nu vor avea de suferit de pe urma părinţilor vinovaţi, în măsura în care se vor strădui în mod cinstit să devină oameni mai buni şi se vor arăta dornici să rămînă credincioşi lui Adolf Hitler.

— Erwin Krahler ! Unde-i tatăl tău ?

Domnişoara Gilbert îi şopti unui băiat din clasa ei să răspundă. Dar acesta dădu din cap energic şi ochii i se umplură de lacrimi. Directorul insistă :

— Dacă cineva se ruşinează să răspundă, dirigintele lui va răspunde pentru el... Erwin Krahler !

---

[1] Scriere filozofică de Fr. Nietzsche (1844—1900), în care acesta dezvoltă teoria supraomului, preluată ulterior de propaganda hitleristă.

— La închisoare, răspunse profesoara Gilbert.
— Martin Bröse !
O voce subţire de băiat strigă :
— În lagăr !
— Holdine Meerbach !
Se auzi un hohot de plîns, apoi vocea profesorului Bellmann :
— La închisoare !
— Fritz Eckehart !
— În lagărul de la Fuhlsbüttel !
— Artur Köhler !
Răspunse profesorul Melzer :
— În lagăr !
— Marianne Leser ! Unde-i mama ta ?
Fetiţa şi dirigintele răspunseră simultan :
— În lagăr !
— Viktor Brenten ! Unde-i tatăl tău ?
— În lagăr ! răspunse profesorul Ziemer.
— Nu ! A murit.
Un freamăt trecu printre rînduri. Mulţi întoarseră capul spre careul clasei a V-a B, de unde venise răspunsul. Profesorul Ziemer se făcuse palid ca un mort şi căscă ochii speriat spre director. Acesta ridică privirea indignat de rumoarea produsă şi continuă :
— Edgar Prenger !
Nici un răspuns. Elevii şi profesorii tăceau. Se făcuse o linişte ce te înfiora. Parcă nici nu mai răsuflau, atît de adîncă era tăcerea, deşi erau sute de elevi în sală.
— Edgar Prenger !
Apelul sunase ca o comandă.
— În lagăr !
Răspunsul fusese dat de un profesor, pe un ton evident de dezaprobare.

Rochwitz observă că efectul era cu totul altul decît cel scontat. Mai avea cîteva nume pe listă, dar renunţă să le strige, rosti cîteva cuvinte de încheiere despre greşelile fireşti ale oamenilor, despre fondul lor bun, despre sforţările cinstite care trebuie să triumfe, despre adevărul care învinge.
— Atenţiune... Drepţi !
Rochwitz părăsi podiul şi, spre mirarea tuturor, trecu printre careuri drept spre uşă.

— Repaus !

Elevii şi profesorii schimbară priviri nedumerite. Se auziră chicoteli, şuşoteli şi rîsete. Profesorul Loppert salvă situaţia, poruncind :

— Atenţiune... Drepţi!... În ordinea claselor, părăsiţi sala ! Înainte, marş !

Ca o companie de soldaţi, cu elevii cei mai mari în frunte, toţi părăsiră în cadenţă sala de gimnastică.

CAPITOLUL VI

1

Sînt ore care durează o eternitate şi zile care trec în zbor. Prima zi de beznă n-a fost cea mai grea ; a douăzecea a fost aproape suportabilă ; dar între ele, mai ales a treia, a patra, a cincea zi, fuseseră grele pînă la desperare. De cîteva ori, Walter îşi pierduse stăpînirea de sine. Se repezise ca turbat cu capul în pereţii muţi, întunecaţi şi reci ; ca un apucat de amok, era decis să se arunce asupra primului S.S.-ist care ar fi intrat şi să-i rupă beregata. Dar nici dimineaţa, nici la prînz, nici seara, nu venea nimeni în celula lui sau în subsol şi probabil nici măcar în acea aripă a închisorii. Nimeni nu-i comunicase că regimul de carceră fusese înăsprit prin reducerea raţiei şi că va trebui să flămînzească trei zile ; încît se credea uitat sau lăsat intenţionat să moară de foame.

A patra zi, de dimineaţă, cînd paznicul S.S. deschise celula şi omul de serviciu îi dădu o cană de cafea de cicoare fierbinte şi o bucată de pîine, la întrebarea lui Walter paznicul declară sarcastic :

— Uitat ? Noi nu uităm pe nimeni ! Fiece treabă la vremea ei ! Doar trăim în Europa centrală, nu în Africa.

Walter duse cana la gură cu mîini tremurînde şi înţepenite de frig, iar băutura amară îi pătrunse în corp ca un elixir de viaţă. În timp ce sorbea cu nesaţ, se uita clipind din ochi la becul care atîrna de tavan, ca la o minune.

După cinci minute, omul de serviciu coborî din nou treptele spre subsol, bocănind cu saboţii lui de lemn. Walter se apropie de uşa celulei şi strigă încetişor:

— Hei, hei, ascultă, te rog!

Omul de serviciu nu răspunse, întoarse comutatorul şi plecă bocănind.

Walter îşi lovi braţele de trup ca un căruţaş pe vreme de iarnă. Afară era primăvară, soarele strălucea, copacii şi tufişurile înverzeau şi înfloreau, dar în celula din subsol pietrele erau reci ca gheaţa.

Şi totuşi, în ziua aceea credea că trecuse peste ceea ce fusese mai greu. La început nu putuse desluşi nimic în întuneric. Era beznă ca şi cum ar fi stat cu ochii închişi. Nici de auzit nu auzise nici un sunet, parcă era îngropat de viu. Cu încetul însă, după zile şi nopţi pe care se străduia să le separe unele de altele în întunericul mereu egal, ochii săi percepură în timpul zilei o vagă urmă de lumină ca şi cum scîndura din partea de sus a ferestruicii ar fi lăsat să pătrundă o dungă de lumină abia zărită. După cîtva timp putea să distingă, dacă se apropia, peretele de piatră goală de uşa ferecată a celulei. Auzul i se ascuţea pe zi ce trecea. Auzea bine de cîte ori trecea cineva prin curte şi chiar dacă trecea un vehicul prin faţa închisorii. Asta-i anima imaginaţia, îl făcea să viseze despre oameni, drumuri de ţară, case de suburbie şi grădini. Această visare în întuneric era mai mult decît o ocupaţie şi o distracţie — era viaţa. Vor veni zile în care avea să triumfe asupra întunericului visînd şi trăind o viaţă plină de fantezie.

Walter făcuse o descoperire uimitoare: găleata era un W.C. construit în acea formă. Alături, ieşea din perete un robinet. Putea deci oricînd să se spele. În curînd îşi dădu seama că-i făcea bine să se dezbrace gol, în ciuda frigului, şi să se frece cu apă rece. Îşi propuse s-o facă mereu. Dar în unele zile îl lua cu frig.

Apoi, într-o seară, se întîmplă ceva care-l făcu să se refugieze în cel mai îndepărtat colţ al celulei. În ţeava de scurgere a closetului auzi un plescăit... un şobolan. Clădirea nu fusese locuită ani de zile, încît şobolanii, veniţi probabil din canalele de scurgere sau din braţele Alsterului, puseseră stăpînire pe ea. De acum înainte, Walter avu mare grijă să aşeze capacul întotdeauna peste găleată.

În primele zile nu făcuse decît să stea ciucit într-un colț și să se uite în gol; cu încetul, ajunsese să țină cont de timp. Deși nu putea să-și dea seama cu exactitate ce oră era, simțul de orientare în timp devenea pe zi ce trecea mai ascuțit.

Își începea ziua cu spălarea. Apoi urma „plimbarea de dimineață“ de-a lungul zidurilor; douăzeci și trei de pași mici de jur împrejur în dreptunghi, ceea ce însemna, după o sută de tururi, două mii trei sute de pași. După care urma o oră de odihnă, petrecută stînd ciucit într-un colț și ascultînd zgomotele de afară. Prindea fiecare mișcare, fiecare sunet, încerca să interpreteze totul. Asta era legătura lui cu viața. Între 12 și 1 veneau paznicii și aduceau „nutrețul“, cum se exprima S.S.-istul: o cană de cicoare, un colțuc de pîine și la trei zile o cană cu mîncare caldă. Dimineața nu se osteneau pînă la el. La prînz becul electric ardea timp de cinci minute. Se întîmpla ca omul de serviciu, ocupat în altă parte, să uite să-l stingă așa cum era reglementar și atunci lumina chioară, dar strălucitoare pentru Walter, ardea zece sau cincisprezece minute întregi. După prînz, făcea din nou cei două mii trei sute de pași de jur împrejur, fie în tăcere, fie recitînd sau cîntînd cîntece, după dispoziție. O mică siestă șezînd pe capacul găleții dura pînă cînd paznicul aducea din nou, spre seară, o cană de băutură și o bucată de pîine și aprindea din nou lumina pentru cinci minute. Apoi se culca; se întindea îmbrăcat pe pardoseala de piatră lîngă ușa celulei, în partea opusă closetului, băga mîinile în buzunarele pantalonilor, se ghemuia și aștepta somnul care de obicei întîrzia. Mai ales cînd amintirile și gîndurile se perindau prea agitat în capul lui.

2

În primele zile de carceră îl preocupa îndeosebi întrebarea cît o să dureze. O săptămînă? Două? O lună? Cel mult patru săptămîni... Se tot gîndea, își frămînta creierii să-și aducă aminte dacă mai auzise sau citise ceva despre regimul de detenție în întuneric. Mereu se întorcea la ideea că nu putea fi impus pentru mai multă vreme decît patru

săptămîni. Patru săptămîni pe o pardoseală de piatră, în beznă... Sigur, patru săptămîni, mai mult era de neconceput, era imposibil!

Dar de ce era imposibil pentru nazişti? Nu făcuseră oare, în dispreţul oricărei legi, oricărui drept, şi lucruri ce se credeau imposibile? Sub pretextul de a reinstaura justiţia şi ordinea, făceau exact contrariul a ceea ce pînă atunci toată lumea înţelegea prin justiţie şi ordine şi a ceea ce avea pentru toţi valoare de lege sacră. Calomnia, minciuna, înşelăciunea, asasinatul — făcuseră de toate, se arătaseră capabili de orice. De ce să nu-l lase şi pe el, aşa cum îl ameninţase prefectul de poliţie nazist, în acest mormînt de piatră pînă se va prăpădi şi va putrezi?

Nu, mai bine un sfîrşit rapid decît această lungă şi îngrozitoare agonie! Exista o singură posibilitate să-ţi curmi zilele: să te spînzuri. Îi lăsaseră cureaua. Dar un ştreang puteai să-ţi faci şi din îmbrăcăminte, din cămaşă şi din restul lenjeriei.

Walter ridică ochii spre gratiile de la fereastra celulei. Ar putea să agaţe ştreangul de conducta de apă de peste closet, care făcea un cot în apropierea tavanului şi intra în celula de deasupra. Apoi i se făcu ruşine. Se gîndi la alţi revoluţionari, care suportaseră cazne mult mai grele şi rămăseseră tari pînă la ultima suflare, care în pofida maltratărilor celor mai barbare refuzaseră să-i scutească pe călăi de munca lor sîngeroasă. Se gîndi la nenorociţii din Bastilia Franţei feudale, care petrecuseră zece, cincisprezece ani sau chiar o viaţă întreagă în nişte morminte de piatră. Dar deţinuţii ţarismului în fortăreaţa Petropavlovsk? Cu cîtă bărbăţie suportaseră torturile şi cît de mult contribuiseră să oţelească sufletul poporului lor. Deţinuţii din Ungaria lui Horthy, din Polonia lui Pilsudski, din China lui Cian Kai-şi suportau torturi inimaginabile şi rămîneau totuşi tari.

Pentru a ajunge la triumful omeniei era de străbătut un lung calvar, aşternut cu trupurile celor mai buni oameni din toate timpurile. În întuneric văzu parcă în faţa ochilor pe „cei trei Toma": Tommaso Campanella, Thomas Morus, Thomas Münzer... Douăzeci şi cinci de ani într-o carceră! Douăzeci şi cinci de ani de torturi! Eliberat ca moşneag cu sufletul rănit, Tommaso Campanella dăruise omenirii utopia sa, făurită în carceră, despre o existenţă fericită într-un stat

fericit: *Civitas solis*, Cetatea soarelui! Fratele său spiritual din Nord, reformatorul social şi creatorul *Utopiei*, Thomas Morus, sfîrşi pe eşafod ca şi Thomas cel german, conducătorul ţăranilor răsculaţi, profetul cu ciocanul în mînă, care nu se mulţumise să predice, ci trecuse la fapte şi încercase să întemeieze pe pămînt „imperiul creştin al dreptăţii şi al fericirii". Cine-i mai ştia pe asasinii şi călăii lor? Nimeni. Ei, însă, au rămas nemuritori, numele lor, opera lor, eroismul lor dăinuie peste secole.

Walter se dojeni singur, găsindu-se mărunt şi slab în comparaţie cu aceşti martiri. Ce gigant al curajului, al statorniciei şi al caracterului fusese şi conducătorul ţărănimii din Ungaria, Gheorghe Doja, pe care nobilii şi principii l-au ars de viu pe un tron de fier înroşit în foc. Ce eroi fuseseră Stenka Razin, ţăranul rus rebel, Ludeke Holland breslaşul şi reformatorul din Braunschweig, Michael Geismaier, şeful ţăranilor din Tirol, Weidig şi Schloeffel, patrioţii revoluţionari răsculaţi împotriva coroanei şi armatei! În bezna celulei sale, le ceru ajutor şi primi de la ei putere şi dîrzenie.

3

Spre seară, o ploaie torenţială bătu în scîndurile din fereastra celulei, întîi violent, apoi mai încet. Walter auzi vijelia lovindu-se de ziduri; şuierăturile erau atît de puternice de parcă se prăbuşeau pereţii! Se bucura de furtună, deşi pentru el însemna lipsa cafelei şi a pîinii. Paznicul nu va străbate cele două curţi ale închisorii, prin vînt şi ploaie.

Umezeala rece pătrundea în celulă. Pereţii de piatră erau umezi, picăturile se prelingeau pe ei şi cădeau, iar de jos se ridica un suflu rece ca dintr-un mormînt. Walter făcu cincizeci de tururi în plus, păşind cît se poate de energic şi agitîndu-şi braţele cît mai tare. Astfel activa circulaţia şi îşi încălzea trupul. Dar îi era groază de noapte mai tare decît în alte zile. Dacă ar fi avut măcar o pătură să se învelească! Intenţiona să rămînă treaz pînă tîrziu, dar apoi se gîndi că frigul se va inteţi pe măsură ce noaptea înainta, şi

atunci s-ar putea să nu mai adoarmă de loc. Era totuşi mai bine să suporte frigul nopţii dormind.

Se culcă într-un colţ al celulei, se ghemui, trase vestonul bine peste umeri şi pe spate, închise ochii şi încercă să adoarmă.

De astă dată nu reuşi. Gînduri, gînduri, gînduri îi goneau prin cap, ba unul, ba altul, într-o învălmăşeală pestriţă... Oare tata a fost pus în libertate ? Îl nedreptăţise. Îl considerase de multe ori un mic-burghez şi un filistin... Se certase cu el pe chestiuni politice şi susţinuse adesea că nu făcea decît să vorbească, faptele le lăsa pentru alţii... Acum, la bătrîneţe, dovedise că rămăsese fidel vechilor sale convingeri... Pe vremuri, la Maienblüte[1] lucrurile mergeau încă bine, totul era într-adevăr roz ca o floare de mai, pe atunci se lăsase purtat de vise utopice. Pe vremea aceea toţi credeau că în curînd vor obţine majoritatea şi vor instaura socialismul. Totul părea atît de simplu şi de comod. Şi acum, la bătrîneţe, tatăl său fusese aruncat în închisoare. Să sperăm că va rezista, cu ochii lui bolnavi. Să sperăm că nu l-au băgat şi pe bietul bătrîn într-o celulă întunecoasă... Dar poate că şedea acum acasă, pe sofa, asculta radio, urmărea ce-i citea mama din ziare... Sau poate că-i citea — a cîta oară ? — din cartea ei preferată : *Robinson Crusoe*. Ce greu trebuie s-o ducă şi mama... Oare mai are copilul în grija ei ? Sau i l-a luat Cat înapoi ? Ce cîştigau cei doi bătrîni ? Din ce trăiau ? Mai ales că tatăl său numai înzdrăvenit nu putea ieşi din închisoare, după ce fusese destul de bolnăvicios în ultimii ani... Poate că primeau ajutoare de la partid sau de la Ajutorul roşu şi apoi Cat îi ajuta şi ea probabil... Cat... Cum se transformase legătura lor în decursul anilor ! Drumurile lor se despărţiseră, şi totuşi rămăseseră oarecum împreună. Cat era membră de partid şi o tovarăşă activă. Sigur că muncea şi acum. În ultimii ani înainte de 1930 frecventaseră împreună cursurile politice ale organizaţiei de partid din cartier. Iar acum doi ani audiaseră împreună cursul de ştiinţe sociale al profesorului dr. Berg. În ce priveşte politica, fuseseră alături în toţi anii aceştia, dar în alte privinţe vieţile lor o luaseră pe căi diferite. Fusese asta inevitabil ?

---

[1] *Maienblüte* (Floare de mai), organizaţie culturală muncitorească, de orientare oportunistă.

Cine era de vină? Dar exista în privința asta vreo vină, puteai să pui problema vinei? Desigur. Însă cine să judece?

Îi era îngrozitor de frig. Dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi clănțănit din dinți ca apucat de friguri. Se înfrînă. Strînse din dinți, se suci de pe o parte pe alta și-și propuse să nu se mai gîndească la nimic, la absolut nimic, ca să poată adormi.

Dar somnul nu venea. Deodată, îi apăru aievea, în fața ochilor, Ernst Timm. Ehei, Ernst, cine ar fi crezut că o să mă prindă numaidecît după ultima noastră întîlnire? Știam că e posibil, nu credeam totuși că se va întîmpla. Oare Timm mai era la Hamburg? Probabil că nu. Era de presupus că partidul i-a dat sarcini într-un alt oraș. Ce ușor putea să se întîlnească și el nas în nas cu cineva care să n-aibă altă treabă decît să asmută poliția împotriva lui! Fusese întotdeauna un adevărat prieten, încă din prima zi, cînd stăteau alături, fiecare la strungul lui, în același atelier... Apoi, partidul... Deplasarea pe teren prin Holstein... Ce frumos vorbise despre Karl Marx! Cu cîtă dragoste și cu cît respect! Tocmai un german a fost părintele spiritual al socialismului, la fel de mare ca filozof, ca economist, critic social, conducător politic, publicist, organizator și revoluționar, pînă la ultima sa suflare! Era uluitor cît de bine cunoștea Timm operele lui Marx. Și se pricepuse încă de pe atunci să-i insufle entuziasmul necesar pentru studiul nu tocmai ușor al *Capitalului*. Îi dăduse adevărate lecții. În felul acesta, Walter învățase cu plăcere. Și probabil că și Timm profitase din acest studiu făcut în comun. Vorbiseră de multe ori despre Revoluția din Octombrie. Ce perspective se deschiseseră datorită ei! Ca și cum dintr-un cer întunecat ar fi coborît o rază de lumină asupra întregii omeniri. Era începutul realizării operei spirituale a lui Karl Marx. Ce zile pline fuseseră acelea! Cîtă putere, încredere și energie le insuflaseră ele, precum și numele care pe vremea aceea era pe buzele tuturor: Lenin...

Cîți ani trecuseră de atunci? Mulți, mulți. În toți anii aceia nu se reușise în Germania, patria lui Karl Marx, în ciuda sforțărilor celor mai mari, să se obțină victoria clasei muncitoare. Dar li se alăturaseră mereu noi prieteni, noi dascăli, noi conducători. Ernst Thaelmann era cel care-i

învățase să nu se mulțumească niciodată cu cunoștințe superficiale, ci să studieze totul serios și temeinic. Walter se gîndea la anii săi de șomaj, la săptămînile și lunile de la Johanneum [1] și la vremea în care fusese redactor la un ziar de partid. Activitatea sa în partid și pentru partid devenise un studiu neîntrerupt. Nu lăsase necercetat nici un domeniu al științei și al artei. Datora enorm de mult partidului, în fond îi datora totul. Viața, așa cum o trăise, fusese plină și frumoasă ; pînă la ultima suflare va fi recunoscător partidului că-i făcuse posibilă o asemenea viață.

Deodată tresări. I se părea că înțepenise. Răceala cumplită a pardoselii îl răzbise. Dinții începură să-i clănțăne. Încercă să se întindă, dar nu putu. Brațele și picioarele îi era rigide. Încheieturile îl dureau.

Nu mai putea spera să adoarmă, de aceea se ridică, își puse vestonul și o porni într-un „marș de noapte" de o sută de tururi.

După cincizeci de ocoluri, găsi că-i destul. Dar apoi își adună puterile și începu alte cincizeci. Astfel reuși să se încălzească, dar era istovit. Numai să nu cedez, să mă țin tare ! Își făgădui să facă gimnastică zilnic, începînd de a doua zi, și se întrebă dacă n-ar fi mai bine să vegheze toată noaptea. Dacă ar adormi atît de tîrziu, probabil că n-ar mai auzi vizita paznicului.

În noaptea aceea, Walter n-a putut ațipi. Frigul pătrunzător parcă-l sfredelea și-l tăia cu fierăstrăul. Membrele îi amorțeau mereu. Începu să respire cu greu. Se adună de pe jos a doua oară, se întinse și începu un nou „marș de noapte", douăzeci și trei de pași de jur împrejur. O să facă zi din noapte ?

Îi venea să rîdă. Care era deosebirea ? Tropăi : „unu, doi, trei". Își frecă mîinile înțepenite, murmurînd într-una : „unu, doi, trei, unu, doi, trei !" Cincizeci de ocoluri — și se încălzi din nou. „Unu, doi, trei !" O mie o sută cincizeci de pași mici, bătuți.

---

[1] E vorba de biblioteca vechii școli cu acest nume, înființată la Hamburg în 1529 ; după 1919, bibliotecă universitară.

Lumina din toate ferestrele aşa-zisei clădiri industriale se stinse, afară de cea din ferestrele camerei de gardă de la parter. Acolo era mare animaţie. Pasionaţii de écarté aveau cuvîntul. Scharführerul Hieler stătea lîngă aparatul de radio. Avea să se joace din nou cu butoanele pînă cînd jucătorii de cărţi se vor sătura de fluierături şi de pocnete şi-l vor lua la goană din odaie. S.S.-istul Lehnsal îşi aşezase un fotoliu comod pe care-l putea da pe spate şi care oferea un sprijin pentru picioare, sub lampa ce atîrna de tavan. Citea romanul foileton *Jack Mirall, vînătorul de fuste*. Plutonierul S.S. Edmond Hardekopf, care era de serviciu noaptea aceea, se întoarse din rond, intră în cameră şi se duse de-a dreptul la masa de joc. Îi plăcea grozav să facă pe chibiţul, pentru că nu juca, sau tocmai de aceea.

— Unge-ţi degetele, Hieler, să umble mai repede, sau lasă-te de meserie ! strigă oberscharführerul Thieme şi aruncă asul de caro pe masă. Aşa, acum urmează valetul de caro.

Ploaia bătea în geamuri ; apa şiroia prin burlan. Din cînd în cînd, vîntul venit parcă din depărtări mari, şuiera în jurul clădirii, aruncînd cu furie torente de apă pe ziduri şi pe geamuri.

— N-aş vrea să mă aflu acum într-o barcă pescărească. Marea Nordului trebuie să fie agitată !

— Intensitatea vîntului e 9 ! strigă Kurt Hieler de lîngă aparatul de radio. Chiar acum s-a anunţat de la Borkum.

— E adevărat, Hieler, ce spunea plantonul, că deţinutul la regim de întuneric din clădirea de dincolo n-a primit astăzi nimic de mîncare ?

— Adevărat, răspunse acesta. Pe vremea asta n-am să mă duc pînă acolo de dragul lui.

— Aşa îţi faci tu serviciul ?

— Vrei să mă aleg cu un guturai ?

— Stă de trei săptămîni în întuneric, nu ? întrebă Scheuber.

— Începe a patra.

— Carceră grea ! Şi e singur de tot în clădirea de dincolo ? Ce-o fi avînd pe răboj ?

— Se pare că-i redactor la comunişti ! La „Volkszeitung".

— Trebuie că a făcut-o lată.
— Te pomeneşti că a omorît pe vreunul dintre ai noştri.
— Atunci să-i taie dovleacul! Dar să-l ţii săptămîni de-a rîndul în întuneric... asta-i schingiuire.
— Chestia cu întunericul alţii o hotărăsc! Thieme căută să pună capăt convorbirii. Dar nici să amesteci cărţile pînă mori nu-i o moarte plăcută.
Scheuber puse pachetul de cărţi pe masă:
— Taie! Le împărţi şi zise: Dar nu pare prea fioros. E cam mic şi gras.
— Mic mai este şi acum, remarcă Hieler de lîngă aparatul de radio, dar gras nu mai e.
— Ei, nu mă enerva!

Trecuse mult de miezul nopţii. În camera de gardă era întuneric şi linişte.
Plutonierul S.S. Edmond Hardekopf trecu încet prin faţa celulelor din sectoarele A 1 şi A 2. Din celulele comune învăluite în beznă se auzeau sforăituri puternice. La capătul coridorului ardea o lampă electrică. Se aşeză sub bec, scoase din buzunarul pantalonului o hîrtiuţă mototolită, o despături cu grijă şi citi titlul de pe pagina întîi: „Acţiuni organizate în uzine împotriva terorii hitleriste!" Întoarse prima pagină a foii cît palma şi găsi pe pagina a doua ceea ce căuta. „Tovarăşul Walter Brenten a fost ucis!" Aruncă o privire circumspectă peste coridor. Trase cu urechea: în toate sectoarele era linişte. Citi: „în vîrstă de 32 de ani" (aşa e). „Activ în mişcarea muncitorească de la război încoace... metalurgist..." (parcă spuneau că e redactor? Aha! acuma...) „redactor la «Hamburger Volkszeitung»... tovarăş de luptă al lui Ernst Thaelmann... Se spune că a fost transferat de la primărie la Fuhlsbüttel, dar acolo n-a sosit..." (Ei, asta nu-i adevărat.) „După toate probabilităţile, ucis pe drum spre Fuhlsbüttel de oamenii detaşamentelor cu misiune specială, de tristă reputaţie..."
Edmond Hardekopf lăsă jos mîna cu foaia şi rămase pe gînduri. Nu se gîndea la vărul său deţinut în întuneric — abia îl cunoştea — ci la Fritz Irmscher, care-i fusese prieten cîndva, de asemenea comunist. Pe vremea cînd Edmond Hardekopf intrase în S.S., după alegerile din septembrie, prietenia lor se sfîrşise. Fritz rămăsese comunist, iar Harde-

kopf se aştepta în fiecare zi să-l întîlnească aici ca deţinut. Un comunist fanatic, de altfel băiat minunat, un perfect idealist. Dar Walter Brenten, fiul mătuşii Frieda? Dacă-l mai lăsau multă vreme acolo, jos, o să-şi dea sufletul într-adevăr, asta era cert.

Edmond Hardekopf scoase o ţigară din buzunar şi o aprinse. Apoi ţinu micul ziar periculos peste flacăra chibritului. Hîrtia subţire luă foc repede; se înălţă o flacără luminoasă. Întoarse şi suci foaia pînă se carboniză în întregime.

Îşi continuă rondul, dus pe gînduri, nu prea lămurit în sinea lui. Deodată se întoarse, se duse pînă la locul unde stătuse şi cercetă pardoseala. Zări cîteva resturi de hîrtie arsă pe linoleum, scoase batista şi o scutură ca să împrăştie resturile de cenuşă în toate părţile.

5

În primul său entuziasm din aşa-numita „primăvară a lui Hitler", Edmond Hardekopf se prezentase la unitatea sa de S.S., oferindu-se pentru serviciul de pază de la Fuhlsbüttel. Trecuseră doar cîteva săptămîni de atunci, acum însă regreta că se pripise. Voise să facă şi el carieră, asta era. Ce putea ajunge în acest serviciu? Scharführer? Sturmführer? Ar fi vrut să fie transferat în administraţie. Să parvină în cariera de funcţionar. În vremurile acelea, fel de fel de oameni deveneau funcţionari de stat; totul depindea de relaţii, de protecţii. Ca plutonier la închisoare puteai de asemenea să fii transferat în administraţie. Dar paznic de profesie? Însemna să fii tu însuţi pe jumătate deţinut. Apoi, putea să aibă întîlniri nedorite. Se gîndi din nou la Walter Brenten. Oricît i-ar fi fost de indiferent acesta, ce penibil dacă ar fi trebuit să-l întîmpine în calitate de paznic al închisorii! Iar dacă într-o bună zi l-ar aduce pe Fritz Irmscher ca deţinut şi pe deasupra s-ar mai brodi să-l pună în sectorul lui, ar fi ceva inimaginabil... Să iasă de-acolo, iată singurul lucru cuminte. N-avusese niciodată talente de vătaf, iar cu atmosfera de închisoare nu se putea obişnui de loc.

Edmond Hardekopf se căsătorise cu fata unui comerciant. Sperase cîndva că soţia sa va moşteni averea nu tocmai

neînsemnată a tatălui ei; fusese singura lui fiică. Fusese, dar nu mai era, pentru că negustorul Andreas Thormehl, spre uluirea lui Edmond şi a neveste-si Lissy, se însurase la şaizeci şi doi de ani cu o femeie atrăgătoare de treizeci cu care avea un fiu, un moştenitor. De atunci domnea ura şi duşmănia între fiică şi ginere deoparte, bătrînul Thormehl şi tînăra lui nevastă, de alta. Lissy Hardekopf spuse o dată către bărbatul ei:

— Dacă-i vorba să trăieşti în sărăcie, apoi cel puţin să rămîi curat!

El o aprobase din cap, dar îşi spusese în gînd: Murdar cu parale ar fi de preferat.

În dimineaţa aceea, soţia îl primi cu cuvintele:

— Probabil că ai uitat şi tu, nu-i aşa?

— Ce anume? întrebă el.

— Că e ziua mamei tale.

— Astăzi? Da, într-adevăr!

— Sîntem invitaţi la masă. Ce bine-mi pare, nu trebuie să mai gătesc. Dar ce cadou să-i facem?

Edmond Hardekopf cumpără un cuier de perete pe care mamă-sa şi-l dorea de mult.

Emil şi Anita Hardekopf trecuseră peste anii furtunoşi şi romantici, se lăsaseră de excursiile lor în doi şi se transformaseră spre bătrîneţe într-o pereche aşezată. Emil Hardekopf administra cîteva magazii de mărfuri în portul liber şi avea un venit frumuşel. Ca un aventurier care a nimerit spre apusul vieţii într-un port sigur, se statornicise şi devenise greoi. Îi convenea că fiul său Edmond intrase în S.S. Lui însuşi îi repugna însă să devină membru al partidului hitlerist. Nu credea că acesta se va menţine multă vreme la putere şi n-ar fi vrut ca printr-o hotărîre precipitată să se pună rău cu cei care urmau să vină după hitlerişti.

Anita îşi ospătă fiul şi nora. Se îngrăşase cu vîrsta, dar nu pierduse aspectul ţigănos. Deşi faţa îi era tare îmbătrînită şi veştejită, ochii-i mari, negri, mai străluceau. Se dichisise frumos de ziua ei.

Emil Hardekopf era pasionat de pescuitul cu undiţa iar nevastă-sa se mîndrea în faţa invitaţilor cu peştele pe care bărbatu-său îl prinsese la Plön[1] de ziua ei.

[1] Lac şi staţiune climaterică nu departe de Hamburg.

— Două ştiuci. Una de trei kilograme. Un exemplar superb. Ce s-a mai zbătut să-şi păstreze libertatea şi viaţa! Dar şi Emil, ce s-a mai muncit s-o scoată din apă!

— Îmi vine în minte ceva, mamă, zise Edmond. Să ştii că Walter Brenten n-a murit, după cum se spune. E la noi, la Fuhlsbüttel, la regim celular. Trebuie să aibă ceva grav la activul lui.

— Ce tot spui! răspunse maică-sa. Dar nu părea să se bucure prea tare auzind vestea. Da' taică-su? Mai e închis?

—Despre el n-am auzit nimic. Chestia cu Walter, însă, e oficială.

— Să nu-i spui tatii. L-ar indispune.

— Crezi că-i pasă?

— Pe dracu! Îşi face griji pentru sine. Asemenea rude sînt un pericol în ziua de astăzi.

— Mamă, ai pregătit un peşte clasa-ntîi, o lăudă Lissy.

— Mulţumesc de compliment. Ce bine-ar fi dacă şi bărbaţii ar găsi un cuvînt de laudă pentru mîncarea pe care le-o pui în faţă. Dar ei nu ştiu decît să înfulece.

— Ce face Heini? se interesă Edmond de fratele său. Cum îi merge şi cum îi place la Lipsca?

— Acum e la Dresda... N-avea grijă, băiatul ăsta îşi croieşte calea. Nu-i atît de grozav ca tine, dar ştie ce vrea.

— Mai are de gînd să emigreze?

— Cred şi eu. Firma la care lucrează o să-l trimită probabil, într-o bună zi, în America de Sud. Mai are nevoie doar de practică. Dar peste cîţiva ani o să fie un montor excelent.

— Găsesc că ar fi mai bine să rămînă în ţară. Avem şi noi nevoie de montori, zise Edmond.

— Lasă-l să-şi urmeze calea. E ambiţios. Izbuteşte el ce şi-a pus în gînd. Numai să nu se însoare. Cîtă vreme este neînsurat, lumea îi e deschisă, îşi apără Anita progenitura mai tînără.

— Nu are simţ politic de răspundere faţă de Führer şi faţă de popor, se aprinse Edmond.

— În schimb, ai tu destul, ripostă mamă-sa.

Edmond Hardekopf o privi bănuitor, cu pleoapele strînse. Nu ştia bine dacă vorbele ei erau apreciative sau ironice. Anita observă nemulţumirea lui şi continuă:

— Ajunge să fie unul într-o familie care să reprezinte partea politică. Ţie, băiatul meu, ţi se potriveşte de minune.

Edmond Hardekopf se întoarse rîzînd spre nevastă-sa.

— Auzi ? Complimente ca noi să nu băgăm de seamă că-i lasă mînă liberă lui Heini în toate... Anul trecut îl mai adora pe văru-său, Walter Brenten. Dacă ar continua şi anul acesta, pariez că mama i-ar lua apărarea şi în privinţa asta.

— Te înşeli şi-l subestimezi pe frate-tău, răspunse Anita Hardekopf. Dar dacă-mi aduc bine aminte, aveai tu, anul trecut, un prieten, îl chema Fritz, mi se pare, era şi el comunist. Îi găseşti vină lui frate-tău pentru un lucru pe care l-ai făcut şi tu... Va să zică băiatul Friedei trăieşte ? Ce mult o să se bucure cînd o să afle.

— Mai trăieşte încă, zise Edmond.

CAPITOLUL VII

1

— Dacă-i dăm drumul lui Brenten, asta e una, domnule comisar-şef. Pe mine mă interesează mai mult alta, şi mă mir că pînă acum aţi acordat acestui lucru atît de puţină atenţie.

Prefectul de poliţie Pichter puse mîna stîngă peste dosarele şi hîrtiile de pe biroul din faţa lui şi-l fixă prin ochelari pe comisarul de la Gestapo, un bărbat atletic, cu capul ras, care şedea pe scaun drept ca o lumînare. Prefectul de poliţie continuă :

— Întîi : cum a putut fi recunoscut în regim de celulă la întuneric şi de către cine ? Atît de sigur recunoscut încît nişte publicaţii ilegale se ocupă de cazul lui. În al doilea rînd : cum s-a putut publica în ziar ştirea morţii lui, fără ca din partea dumneavoastră — sau, să zicem, din partea noastră — să urmeze o dezminţire ? V-au preocupat aceste două probleme ?

— Desigur, domnule prefect de poliţie, răspunse comisarul-şef. Zece săptămîni de detenţiune în beznă nu pot rămîne neobservate, mai ales cu intrările şi ieşirile continui care au avut loc în ultimele săptămîni şi luni.

— Clădirea aceasta, fosta închisoare pentru femei, era dacă nu mă înşel neocupată şi e izolată de sectoarele celelalte.

— A fost ocupată de curînd, domnule prefect de poliţie.

— Da, alaltăieri.

— Dar pregătirile necesare au început mai de mult. Apoi, mai ştiau bineînţeles şi cîţiva plantoni.

— Plantonii sînt nişte criminali condamnaţi pe termene lungi. În orice caz, n-aţi deschis o anchetă, domnule comisar-şef ?

— Unele zvonuri mai transpiră din cînd în cînd... Se întîmplă ca unii paznici să nu-şi ţină gura.

— Şi unul s-a sinucis ?

— Da, domnule prefect de poliţie ! Arnold Lehrke, un activist din Reichsbanner[1]. Foarte recalcitrant. A opus rezistenţă şi s-a spînzurat de ţeava closetului.

Prefectul de poliţie despături ziarul „Hamburger Nachrichten".

— Incidentul a şi apărut ca ştire senzaţională. Se vede că au oameni capabili.

— Chiar atît de capabili nu sînt, totuşi, domnule prefect de poliţie. În întuneric, sinucigaşul a fost confundat cu deţinutul.

— Dar dacă au făcut-o cu intenţie ? V-aţi gîndit la asta ? Întîi campania. După aceea, această ştire intenţionat falsă, ca să poată aţîţa mai mult spiritele.

— Nu mi se pare prea verosimil, domnule prefect de poliţie. Acum ei nu mai pot continua campania, din moment ce, după propriile lor declaraţii, deţinutul a murit.

— Cum „propriile lor declaraţii" ? E o ştire publicată de „Hamburger Nachrichten", nu de comunişti.

Pichter dădu din cap nemulţumit, se rezemă de spătarul scaunului şi zise :

— Nu-mi place de loc povestea asta ! Ceva nu-i în regulă... De cîtă vreme şade tipul în întuneric ?

[1] Organizaţie înfiinţată de partidul social-democrat în 1924, în scopul apărării Republicii Germane împotriva reacţiunii fasciste, teroriste ; utilizată de oportuniştii partidului social-democrat împotriva muncitorilor revoluţionari ; a refuzat să conlucreze cu comuniştii.

— De zece săptămîni, domnule prefect de poliţie.
— Şi n-a cerut niciodată să semneze o declaraţie ?
— Nu.
— Hm... Trebuie să trimitem o dezminţire energică la „Nachrichten". Dar nu cumva să declarăm că-i vorba de o confuzie între două persoane. Asta ne-ar mai lipsi ! Atît să comunicăm : că ştirea lor e inexactă. Deţinutul Brende...
— Brenten, domnule prefect de poliţie ! Walter Brenten.
— Deţinutul Walter Brenten trăieşte. Puneţi-l pe deţinut s-o ateste el însuşi. Trimiteţi ziarului atestatul. Pe urmă am putea să-l scoatem din întuneric.
— Dar dacă refuză, domnule prefect de poliţie ?
— Cum o să refuze să ateste că-i în viaţă ?
— Comuniştii sînt în stare de orice, domnule prefect de poliţie.
— Îmi place că aud asemenea vorbe din gura colaboratorilor mei...

2

În după-amiaza acelei zile, sturmführerul S.S. coborî în subsol şi ordonă paznicului să deschidă celula lui Walter. Făcu un pas înainte în celulă, ezitînd parcă, şi-l întrebă pe Walter, privindu-l scrutător şi în acelaşi timp pîndindu-l :
— Cum îţi merge ?
— Bine, domnule sturmführer.
— Atîta tot ?
— Foarte bine, domnule sturmführer.
— Ei, asta ne bucură... Şi întorcîndu-se spre paznicul S.S. : Să fie bărbierit şi tuns ! Apoi condus la interogatoriu ! În biroul meu.
— Am înţeles, domnule sturmführer.
Plecară.
Walter închise ochii şi trase aer adînc în piept. Se simţi parcă eliberat de o povară nevăzută şi grea. Ce putea să însemne asta decît sfîrşitul regimului de celulă şi de întuneric ? Bucuria era atît de intensă, încît îl cuprinse un fel de slăbiciune. Se stăpîni, îşi întinse braţele ca trezit dintr-un

somn lung şi zîmbi. Rezistase timp de zece săptămîni ; de-acum înainte, orice ar urma, va fi mai uşor.

Plutonierul S.S. se întoarse cu un om de serviciu pe care Walter nu-l văzuse pînă atunci. Acesta puse un taburet în mijlocul celulei.

— Cît o să dureze ?

— Zece-cincisprezece minute, domnule plutonier.

— Să nu vorbiţi, m-aţi înţeles ?

— Da, domnule plutonier !

Uşa celulei fu zăvorîtă. Paşii plutonierului se mai auzeau încă pe treptele subsolului cînd omul de serviciu îl şi întrebă :

— De cînd eşti aici ?

— De zece săptămîni.

— Doamne fereşte ! Scoase dintr-un săculeţ cenuşiu o maşină de tuns, foarfeci, un pieptene, o pensulă de bărbierit, o cutiuţă şi zise : Hai, aşază-te !

Walter se aşeză pe taburet. Îl examină pe deţinutul care, în salopetă albastră, părea un lucrător. Era încă tînăr. Avea cel mult douăzeci şi opt de ani. Pielea feţei era albă ca varul şi fără viaţă iar pe la colţurile gurii avea cute adînci.

— Eşti deţinut politic ?

— Că n-oi fi nebun ! Deţinutul deschise cutia, turnă în ea praf de săpun şi se duse la robinet. Deţinut politic ? Nuuu ! Nu-s nebun ! Şi-apoi...

Walter, cu capul plecat pe spate, se uită la el. Avea nişte ochi cenuşii şi reci care priveau cu indiferenţă. Dar avea părul splendid, castaniu, lucios şi ondulat, şi o cărare făcută cu grijă.

— Şi-apoi, ce ?

— Apoi sînteţi toţi nişte mameluci.

— Cum aşa ?

— Bine, omule, admiteţi să fiţi trataţi mai rău ca vitele, schingiuiţi, omorîţi în bătăi ! Şi voi ce faceţi ? Nimic ! Vă lăsaţi duşi la abator ca viţeii !

— Ce-ar trebui să facem, după părerea ta ?

— Voi ? Păi voi sigur că nu mai puteţi face mare lucru. Dar domnii tovarăşi de-afară...

— Fac şi ei ceva.

— Mare lucru ! Îi necăjesc şi ei pe nazişti, mînjind pereţii !

— Şi ce-ar trebui să facă ?

— Ţi-o spun pe şleau: dacă naziştii omoară pe careva dintre voi, omorîţi şi voi un nazist. Lovitură pentru lovitură, zi de zi. Atunci aş zice şi eu: îmi scot pălăria! Iar naziştii repede ar învăţa să se poarte mai civilizat.

Ăsta-i agent provocator, gîndi Walter. Un tip pe care-l poţi cumpăra cu cinci parale! Atenţie! Nici o vorbă necugetată.

— Ar fi trebuit să-ţi scot barba cu maşina de tuns. În halul în care e, toceşte şi briciul cel mai ascuţit. Totuşi, se folosi de brici şi începu să-l bărbierească cu băgare de seamă. Dar briciul ciupea, durea, şi Walter tot tresărea mereu. Trebuie să-ţi transmit salutări, continuă bărbierul închisorii, fără să-şi întrerupă treaba.

— De la cine ?

— Stai liniştit, altfel te tai... De la tovarăşii tăi, bineînţeles. Taică-tău mi se pare că a fost şi el închis.

— Da, ce-i cu el ?

— Omule, stai liniştit şi ascultă, am să-ţi spun... Luna trecută i-au dat drumul din spitalul deţinuţilor preventivi.

— A ieşit ? Slavă Domnului!

— Da! Tovarăşii tăi de-aici îţi trimit vorbă să rezişti. Dacă vrei să le dai de veste, să mi-o spui mie.

— Nu-i necesar.

— Bine, omule, am fost doar însărcinat să le transmit... În orice caz, trăieşti.

— După cum vezi.

— Pot să comunic asta tovarăşilor tăi ?

— Sigur că da, răspunse Walter cu un uşor zîmbet.

— Altceva ? N-ai nimic să le comunici ?

— Nu.

— Bine... Cum vrei... Mi-e totuna. Întoarce capul... Briciul e tocit ca o bucată de lemn.

Îşi scoase cureaua, îl puse pe Walter s-o ţină de un capăt şi începu să ascută briciul. Timp de cîteva minute tăcură. În cele din urmă, Walter întrebă:

— Tu de ce eşti aici ?

— Nu-i interesant.

— Cum nu ? Pe mine mă interesează.

— Spargere! Dar mi-au pus în cîrcă şi-un omor. Cu toate că baba mai trăieşte şi-acum. Deci, nici vorbă de omor.

— Va să zică ai o condamnare serioasă ?
— Şapte ani. Patru au trecut. Dar dacă mă bagă într-un lagăr de concentrare, mă spînzur. Zău. Le pun capăt la toate.
— Ai mai fost condamnat ?
— De trei ori. Una-două, porcii ăştia te declară criminal de meserie.
— Dar te lasă-n pace ?
— Te cred ! Doar nu sînt politic !
Walter îşi pipăi faţa netedă şi curată. Devenise mai îngustă. Ar fi vrut să se vadă în oglindă. Şi gîtul i se părea mult mai slab. Dar, bărbierit şi cu părul tuns, se simţea alt om. Îi mai lipsea o baie caldă.
Bărbierul îşi adună sculele.
— Ce să spun tovarăşilor ? întrebă el.
— Salutări, răspunse Walter.
— Asta-i tot ?
— Spune-le că n-am să cedez niciodată.
— Am să le spun că trăieşti.

3

Walter stătea în faţa biroului sturmführerului S.S. Acesta şedea picior peste picior, ţinea un ţigaret lung între dinţi şi-i sufla fumul în obraz. Alături, pe un scaun, şedea un om în civil, greoi, cu capul chel.
— Va să zică în timpul detenţiunii memoria nu ţi s-a îmbunătăţit ? întrebă sturmführerul.
Walter tăcu.
— Nu ţi-ai adus aminte între timp de numele colaboratorilor tăi ?
Walter tăcu.
— Să faci bine să răspunzi !
— Nu puteam să-mi aduc aminte de ceva ce nu ştiu.
— De ce clipeşti mereu ? întrebă civilul.
— Timp de zece săptămîni n-am văzut lumina zilei.
— A, aşa ?... N-a fost prea plăcut, nu ? Zece săptămîni de întuneric !
— Nu.

— Ai vrea să te întorci din nou acolo ?
— Nu.
— Ei, atunci stoarce-ţi creieraşul, poate tot îţi aminteşti de ceva.
Walter se uită la S.S.-istul plin de sine şi tăcu.
— Totul depinde de tine. Ori, ori...
— În orice caz, trăieşti, zise civilul.
Walter se întoarse spre acesta.
— Trăieşti, ori nu trăieşti ? se răsti la el S.S.-istul.
— Trăiesc.
— Vreau să mi-o declari în scris.
Civilul scoase dintr-un dosar o foaie de hîrtie şi o citi :
„Declar prin aceasta sub semnătură proprie că sînt în viaţă şi că toate zvonurile ce pretind contrariul sînt minciuni tendenţioase. Hamburg, 29 august 1933."
— Poftim, semnează.
Ce putea să însemne asta ? De ce ţinea Gestapoul să se ştie că el nu murise ? Pentru tovarăşi, putea să fie important să afle că mai trăia. Dar ce se ascundea sub această manevră ?
— Ei, semnează !
— Nu, nu semnez.
— Nu semnezi ? Sturmführerul se îndreptă din şale. Şi de ce ?
— Poate că mîine nu voi mai fi în viaţă.
— Ne crezi capabili de asta ?
S.S.-istul îl pîndi cu ochii strînşi.
— S-ar putea întîmpla.
— Lasă prostiile, vorbi din nou civilul. Nu-ţi agrava situaţia.
— E limpede că dacă nu semnezi, te întorci în beci. Deci, gîndeşte-te bine... Semnezi ?
— Nu.
— Idiotule ! Îţi sapi singur mormîntul !
Walter respira greu. Îi era groază de beci şi de întuneric. Se uită la sturmführer, apoi la omul în civil.
— Fii atent ! Ultimul tău cuvînt.
— Nu !
Vorba aceasta răsună mai energic şi mai hotărît decît o sperase Walter.
— La beci ! strigă sturmführerul S.S.

4

Zilele se scurgeau încet. Pentru Walter, ele formau o noapte nesfîrşită. Ce înseamnă lumina nu ştie decît cel care a cunoscut întunericul. Walter o aflase şi îşi dădea seama că n-o ştiuse bine pînă atunci. Nu crezuse că, în ciuda refuzului său de a semna, o să fie trimis înapoi, în beznă. Dar făgăduise tovarăşilor că n-o să cedeze. Şi voia să-şi respecte pînă la capăt cuvîntul.

Nu, nu cedase; dar se simţea nefericit. Îi era milă de sine ca de o fiinţă străină. Îşi muncea mereu creierii să descopere de ce ţineau atît de mult să-i smulgă o declaraţie că e în viaţă. Cîntărise toate argumentele. Se gîndise la toate posibilităţile, dar nu găsise motivul. Un lucru era sigur: că tovarăşii de afară nu-l uitaseră. Luptau împreună cu el şi pentru el. Era sigur că Timm va face totul, va întreprinde orice va fi omeneşte posibil. Aflaseră cu siguranţă că mai trăia, că era necesar să lupte în continuare şi pentru el. Nimic nu puteau ascunde naziştii multă vreme. La început se întreba dacă ar fi dăunat cu ceva cauzei publicarea unei declaraţii semnate de el. Curînd însă ajunse la concluzia că din celula sa nu putea să-şi dea seama. Aşa că era mai bine că nu semnase. Faptul că Gestapoul ţinea atît de mult să-i obţină semnătura era destul de grăitor.

După o rază de speranţă, întunericul e şi mai greu de îndurat. La început se temea că naziştii o să-l schingiuiască, o să-l împingă la sinucidere. Dar îl lăsară în plata Domnului, acolo, în mormîntul lui întunecos.

Trăi din nou într-o lume de amintiri şi de visuri, visuri de viitor, care făceau suportabil prezentul cu torturile lui. Acest prezent era foarte greu de îndurat. Avea oare să mai zacă încă zece săptămîni acolo? Va ieşi vreodată la lumină? Cîtă vreme o să-l mai ţină puterile? Nu-l vor părăsi curînd? Oricîte eforturi făcea ca să se stăpînească, desperarea îl apuca tot mai des, îl muncea, îi submina voinţa, îl rodea şi-l sufoca. Ştia bine că era cel mai stupid lucru pe care-l putea face, zăcea ore întregi apatic, culcat pe jos, lăsîndu-se pradă gîndurilor sumbre, incapabil să cugete limpede.

Pentru ce toate acestea? Pentru socialism. Socialism în Germania? I se părea un basm proiectat în viitor, ceva foarte îndepărtat.

Da, dacă muncitorii germani şi-ar da seama de măreţia misiunii lor istorice şi de pericolul care-i ameninţă pe ei şi tot poporul. Ce barbarie! Sau exterminarea oamenilor, sau socialism, o ordine raţională, umanism şi pace — trebuiau să aleagă: o cale sau cealaltă. Walter îi îndemna în gînd, cu insistenţă, rugîndu-i, implorîndu-i: Veniţi-vă în fire! Rezistaţi! Răsculaţi-vă! Atunci, nici o picătură de sînge şi nici o lacrimă nu vor fi fost vărsate în zadar.

Se plimba prin celulă şi vorbea singur spunînd tot ce-i venea în minte:

„De sloiuri slobode, rîu şi pîraie
Sub ochiul blîndei primăveri se moaie." [1]

. . . .

„Asfinţeşte, soare! Muritorii
Abia te-au luat în seamă şi nu te-au cunoscut..." [2]

. . . .

„Eu sînt spada, eu sînt flacăra.
V-am mers înainte lumină-n întuneric, iar cînd s-a-ncins bătălia, am luptat deschizînd cale, în rîndul dintîi." [3]

Recita poezii, epigrame, citate cunoscute pe care le reţinuse. Cînd pierdea firul, nu stătea mult să se gîndească, ci îi dădea înainte, spunea ceva nou, orice-i venea în minte...

Aşa treceau zilele şi fiecare zi era o nouă noapte.

Într-o după-amiază, auzi paşi pe treptele beciului, la o oră neobişnuită. Aduceau oare un nou deţinut? Sau veneau la el? Walter se ridică şi ascultă încordat. Paşii grei se apropiară. Se aşeză în picioare lîngă perete, la capătul cel mai îndepărtat al celulei.

Uşa se dădu în lături, se făcu lumină. Printre S.S.-iştii din prag, Walter îl recunoscu pe oberscharführer. Acesta se apropie de el şi-l cercetă. Lui Walter i se păru că în ochii S.S.-istului se zăreşte o urmă de milă.

— Eşti gata?

---

[1] Din *Faust* de Goethe. Traducere de Ion Iordan.
[2] Din poemul *Amurg* de Friedrich Hölderlin. Traducere de Al. Philippide.
[3] Din *Imn* de Heinrich Heine. Traducere de A. Toma.

Walter dădu din cap, deşi nu ştia pentru ce anume trebuia să fie gata.

— Hai !

Walter părăsi celula în urma lui.

Urcă treptele urmîndu-l pe oberscharführer şi fără să vrea îşi apără ochii cu mîinile de lumina ce pătrundea printr-o fereastră. Nu se opriră în faţa camerei de gardă, ci trecură înainte, pe coridor. S.S.-istul deschise a treia uşă după camera de gardă. Lui Walter i se păru că visează. Nişte deţinuţi săriră în picioare şi luară poziţia de drepţi. Auzi o voce strigînd :

— Atenţie ! Celula comună numărul 3 ! Patruzeci şi opt de oameni.

— Repaus... Încă unu' !

S.S.-istul se întoarse, părăsi celula şi închise uşa. Pe culoar, le făcu semn cu mîna celorlalţi paznici S.S.-işti să plece. El însuşi rămase în faţa uşii, dădu la o parte cu băgare de seamă căpăcelul care acoperea vizeta şi privi înăuntru.

Walter Brenten stătea nemişcat în acelaşi loc şi, apărîndu-şi ochii cu mîna, se uită în jurul lui la deţinuţii printre care găsi mai mulţi cunoscuţi...

Hans Bruhns, fostul secretar al organizaţiei de partid din cartierul St. Pauli-Nord, se apropie încet de el.

— Omule, Walter !

Îl îmbrăţişă şi-l mîngîie pe umeri şi pe spate.

S.S.-istul aşeză căpăcelul încet la loc şi se depărtă în vîrful picioarelor.

5

Walter Brenten scoase un oftat adînc. Ce viaţă !

Tovarăşii din celula comună aveau lumină ! Lumină de zi, lumina soarelui ! Se afla printre oameni, printre tovarăşi, puteau vorbi, îşi puteau comunica gîndurile. Aveau pînă şi jocuri interzise, cărţi de écarté desenate de ei înşişi, figuri de şah modelate din miez de pîine, zaruri făcute din lemn.

Walter regăsi o mulţime de vechi activişti ; unii, pe care nu-i cunoştea, dar îl cunoşteau ei. Fiecare îşi avea destinul propriu, înăuntrul marelui destin tragic pe care-l trăiau în

comun. Şi fiecare ţinea să-i povestească lui Walter în grabă propria sa poveste. Află astfel despre tovarăşii care nu cedaseră, despre curajosul Edgar André, despre neclintinul Fiete Schulze [1].

Walter simţi căldura vieţii între tovarăşi. E uşor să dai cînd ai din belşug ; în celulă însă, fiecare avea atît de puţin, totuşi mai mult decît Walter. Se întreceau care mai de care să împartă cu el puţinul ce aveau, ca să se întremeze mai repede. Unul îi oferea o bucăţică de cîrnat, altul puţină brînză, un al treilea îi dădu un cub de miere sintetică — şi cînd încerca să refuze, îl sileau să primească. Deţinuţii din celulele comune puteau să primească bani de afară, pînă la zece mărci pe lună, şi din banii aceştia puteau face cumpărături la bufetul închisorii.

Mai greu de îndurat pentru toţi era lipsa de ocupaţie, faptul de a sta inactivi de dimineaţă pînă seara. Chiar şi aşa-zisele ore de exerciţiu, în care domnea o disciplină militară, li se păreau o distracţie binevenită, deşi li se comanda : Culcaţi ! Drepţi ! Pas alergător ! Înainte, marş ! Pe vine ! Culcaţi !

Toţi se mirau că, după unsprezece săptămîni de arest în întuneric, Walter fusese mutat într-o celulă comună. El însuşi se mira cel mai tare. Existau activişti cunoscuţi, menţinuţi într-o izolare completă, în celule individuale. Uneori, nicidecum în fiecare zi, erau scoşi în curte pentru ora de exerciţiu.

Deşi era strict interzis să priveşti pe fereastră — şi dacă erai prins te puteai aştepta la arest şi bătăi — toţi se uitau afară cînd deţinuţii izolaţi îşi făceau plimbarea în curte, la zece metri distanţă unul de altul. Unul dintre tovarăşi avea atunci însărcinarea să stea de pîndă la uşa celulei, întîi ca să avertizeze dacă venea cineva, şi apoi ca să acopere ochiul din uşă, ca să nu se vadă înăuntrul celulei.

Walter se împrieteni şi mai mult cu Hans Bruhns. Vorbeau despre politica partidului, despre metodele activităţii ilegale, despre probleme teoretice. Hans era mai tînăr decît Walter cu cîţiva ani, nu împlinise încă treizeci şi totuşi era mem-

---

[1] *Fiete Schulze*, conducător al muncitorilor din Hamburg, prieten şi tovarăş de luptă al lui Ernst Thaelmann. Arestat în primăvara 1933, avea să fie ucis în închisoare, după ani îndelungaţi de detenţiune.

bru de partid de vreo zece ani. Intrase ca ucenic tîmplar în Tineretul Comunist iar mai tîrziu în partid. După răscoala din octombrie 1923 [1] de la Hamburg, scurt timp după ce-şi terminase ucenicia, fusese deţinut un an la închisoarea pentru minori. Prin firea sa deschisă şi cinstită, prin seriozitatea şi modestia sa, cîştigase încrederea şi stima tuturor tovarăşilor din celulă.

Walter îşi dădu curînd seama că Hans nu înţelegea în toate punctele politica partidului după venirea la putere a naziştilor. Hans era de părere că partidul ar fi trebuit să declanşeze în ianuarie o insurecţie armată chiar şi după ce conducătorii social-democraţilor refuzaseră orice acţiune comună, ba chiar şi în cazul că ar fi trebuit să se aştepte la un insucces aproape sigur ; o înfrîngere în luptă, argumenta el, poate să poarte în ea germenele victoriei viitoare ; în schimb, o înfrîngere fără luptă nu lasă în urmă-i decît descurajare. Hans mai era de părere că o luptă cu armele în mîini nici n-ar fi cerut sacrificii mai mari decît cele aduse acum.

Walter se împotrivi acestor concepţii.

— Nu, Hans, zise el. O luptă înarmată fără participarea cel puţin a unei părţi însemnate a muncitorilor social-democraţi, ar fi fost din capul locului condamnată. Romantismul revoluţionar, loviturile de stat nu duc la victorie ; numai lupta de masă a clasei muncitoare condusă de partid are sorţi de izbîndă.

— Poţi să spui ce vrei, lozinca : „Loviţi în fascişti, oriunde îi veţi întîlni !" era mobilizatoare şi populară.

— Era numai o frază, ripostă Walter. Lozinca noastră trebuie să fie : „Nu loviţi în fascişti unde-i întîlniţi, ci loviţi-i în aşa fel încît să-i învingeţi !"

Hans Bruhns rîse :

— Bine-ai adus-o din condei.

— Asta n-are nimic a face cu condeiul, Hans. Adu-ţi aminte ce spunea Lenin despre condiţiile unei insurecţii armate. În primul rînd, ne învaţă el, situaţia trebuie să fie de aşa natură încît burghezia să nu mai poată continua să guverneze ca pînă atunci, iar proletariatul să nu mai vrea să

[1] În zilele de 23—26 octombrie 1923 a avut loc la Hamburg răscoala înarmată a muncitorilor, sub conducerea lui Ernst Thaelmann.

trăiască în acelaşi mod. În al doilea rînd, majoritatea clasei muncitoare trebuie să susţină avangarda revoluţionară. Existau aceste condiţii în ianuarie ? În definitiv, nu luptăm ca să luptăm, ci ca să învingem.

— Şi ce putem face acum ?

— Putem să contracarăm influenţa social-democraţilor de dreapta asupra clasei muncitoare şi să cîştigăm majoritatea muncitorilor pentru lupta revoluţionară. Asta era sarcina noastră înainte de ianuarie şi este şi acum.

— Dacă lucrul n-a fost posibil înainte, cum o să reuşim acum, în ilegalitate ? întrebă Hans.

— Trebuie să încercăm să-i adunăm cel puţin pe muncitorii cei mai activi şi mai hotărîţi. Gîndeşte-te ce-ar însemna dacă n-am reuşi : ar însemna război. Fascismul duce la război. La războiul împotriva Uniunii Sovietice. Vrei cumva ca muncitorii germani să lupte, ca soldaţi ai lui Hitler, împotriva muncitorilor ruşi, care au înlăturat capitalismul la ei acasă şi construiesc socialismul ?

— Nu-i nevoie să faci agitaţie printre noi ! zise Hans Bruhns cu un gest plictisit. Ştiu ! Da, astea-s perspectivele. Şi probabil că aşa se va întîmpla ! Sînt prea mulţi muncitori care tot n-au înţeles încă ce este în joc.

— Sper că-ţi dai seama că fascismul nu poate triumfa împotriva Uniunii Sovietice ?!

— Da, sigur ! Dar măcelul ar fi îngrozitor.

— Noi putem face mult să-l împiedicăm, dacă punem capăt fascismului cît mai curînd.

— Aşa ? zise Hans Bruhns rîzînd. Deocamdată nu putem face nimic ; ne aflăm într-o capcană.

— Prin „noi" vreau să spun : noi, muncitorii, clasa muncitoare germană.

Un tovarăş din Barmbeck, Richard Bergemann se apropie de ei :

— Vă întreţineţi cu atîta animaţie, pot să particip şi eu ?

— Desigur, răspunse Hans în grabă, dar nu tocmai din toată inima. Vorbim despre tot felul de întîmplări care pot duce la arestări. Uneori ajunge o vorbă necugetată, alteori, o simplă neînţelegere. Nu-i aşa ?

— Da, chiar aşa, răspunse Bergemann, în mod vizibil bucuros să intre în vorbă. La închisoare am cunoscut un chelner. Dacă v-aş spune de ce l-au arestat detaşamentele speciale şi de ce l-au bătut îngrozitor la primărie, n-o să mă credeţi. Tipul lucrase la restaurantul Kronprinz, de lîngă Gara Centrală. Vine un muşteriu, citeşte lista de mîncare şi întreabă : „Aici văd că scrie «şniţele ministeriale». Ce-i aia ?" Chelnerul nostru i-a răspuns : „Sînt şniţele de porc !" Gata ! Atît a fost de ajuns. S-a pomenit cu cei de la detaşamentele speciale şi l-au ridicat. Chiar şi la zdup, nenorocitul tot se mai jura că şniţele ministeriale sînt nişte şniţele de porc şi că la Kronprinz aşa le zice de ani de zile.

— Într-adevăr, de necrezut, zise Walter zîmbind. Mai e închis şi acum ?

— Probabil ! Dar să nu credeţi că-i un caz izolat. Aş, de unde ! Aveam cu noi în celulă un învăţător, reacţionar pînă în măduva oaselor. Ne-a povestit că avea obiceiul să-şi încheie lecţiile spunînd : „Am terminat ! Heil Hitler !" Un oarecare porc-de-cîine, un profesor nazist, coleg cu el, care-i purta pică, l-a denunţat că la sfîrşitul orelor spunea „Am terminat cu Heil Hitler !" Atîta l-au bătut că într-o bună zi s-a spînzurat.

Hans Bruhns se duse să stea de vorbă cu alţi tovarăşi. Walter reuşi în cele din urmă să se descotorosească de vorbăreţul acela. Îi şopti lui Hans :

— N-ai încredere în Bergemann ?

— Cred că vorbeşte prea mult, răspunse Hans. Şi cunoaşte pe unul dintre banditii ăştia de nazişti, un oberscharführer sau obertruppführer care ţinea o cîrnăţărie în piaţa din Barmbeck, un pederast, după cîte am auzit.

— Şi crezi că...

— Nu ştiu nimic, dar nu-mi place.

6

Oamenii mai în vîrstă se resemnau mai uşor la închisoare decît tinerii. Stăteau laolaltă, povesteau, făceau nesfîrşite partide de écarté — de multe ori de dimineaţă pînă seara, în-

tr-un colţ al celulei, pe marginea paturilor, unde nu puteau fi văzuţi prin vizetă. Tinerii, în schimb, erau plini de neastîmpăr, umblau cu pîri, se ciondăneau şi povesteau glume decoltate. Hans Bruhns, mai-marele celulei, avea multă bătaie de cap din pricina lor ca să păstreze buna-înţelegere şi disciplina. La aceasta se adăuga faptul că printre ei se aflau trei social-democraţi, încît discuţiile politice aveau uneori urmări urîte. Bruhns trebuia să-i împace, să-i influenţeze pe tovarăşii săi să se poarte corect şi faţă de social-democraţi. De altfel, doi dintre ei erau oameni liniştiţi şi prietenoşi. Numai al treilea, proprietarul unui restaurant din Eimsbüttel[1], avea o gură afurisită, şi la fel de mare ca şi prostia lui. Căuta mereu gîlceavă şi găsea întotdeauna cu cine să se ia la harţă.

Hans Bruhns şi Walter Brenten se înţeleseră să-i adune pe tovarăşii cei mai buni într-un grup. Voiau să organizeze un cerc de studii şi se sfătuiră cum ar putea să se pună la adăpost de surprize şi de trădări. Dintre cei patruzeci şi nouă de deţinuţi, douăzeci şi doi jucau şah iar doisprezece écarté. Hans şi Walter se vorbiră să organizeze campionate. Se gîndeau şi la recitări. Fiecare să recite ce ştie pe dinafară. Mai voiau să introducă şi seri de povestiri. Fiecare să povestească ceva. Trebuiau să triumfe asupra inactivităţii, să dea timpului o întrebuinţare cît mai raţională.

— Atenţie, celula comună nr. 3. Patruzeci şi nouă de oameni!

Toţi deţinuţii săriră în picioare şi luară poziţia de drepţi. Trei plutonieri S.S. intrară în celulă. Unul dintre ei, un lungan cu o faţă mică, stafidită şi un nas deosebit de ascuţit, păşi încet de la un deţinut la altul şi-l cercetă pe fiecare din creştet pînă-n tălpi.

— Asta-i tipul cu cîrnaţii! şopti Bruhns.

Plutonierul se apropia de fiecare deţinut ca şi cum ar fi vrut să-l miroasă. Lunganul îl adulmecă parcă şi pe Walter, căruia în clipa aceea îi trecu prin cap o idee îndrăzneaţă:

— Nu mă recunoaşteţi, domnule obertruppführer?

Lunganul se dădu înapoi surprins şi se uită scrutător la Walter. Acesta îi înfruntă privirea.

---

[1] Cartier periferic al Hamburgului.

— Mă cunoşti ?

— Da, să trăiţi !

— De unde ?

— De la... De la piaţa din Barmbeck, domnule obertruppführer.

Lui Hans Bruhns nu-i venea să-şi creadă ochilor şi urechilor.

— Aşa... client, hai ?

— Da, să trăiţi ! Client vechi !

— Aşa... Îmi pare rău că te regăsesc aici... Cum îţi zice ?

— Walter Brenten, domnule obertruppführer.

Subofiţerul S.S. se îndreptă din şale, lung cum era, întoarse ca o girafă capul lui mic spre toate colţurile celulei şi ordonă :

— Repaus ! Ascultaţi ! Se organizează un detaşament de muncă în afara închisorii. Asanare de terenuri. Nu-i muncă uşoară, dar e la aer curat. Şi cu mine ştiţi că o duceţi bine. Cine vrea, să se anunţe la sanitar. Aţi înţeles ?

Un cor de patruzeci şi nouă de voci răcni :

— Da, să trăiţi !

Lunganul părăsi celula cu paşi măsuraţi şi cu o figură plictisită.

— Atenţie ! comandă Bruhns. Şi după ce uşa celulei se închise cu zăvorul : Repaus !

Richard Bergemann se repezi ca un uliu la Walter :

— Va să zică îl cunoşti şi tu ? Ştii că am mîncat mulţi cîrnaţi la Heini-cîrnat ! Habar n-aveam că-i nazist.

— De ce-i spui „Heini-cîrnat" ? întrebă Walter, care auzise de la Hans porecla asta.

— Păi nu ştii că aşa i se zicea ? Îl cheamă Hein Bohrmann. Îl recunoşti de cît colo, găliganul.

Hans Bruhns îl luă pe Walter deoparte.

— Ce urmăreşti cu povestea asta ?

— Nimic, răspunse Walter zîmbind. Mi-a trăsnit prin minte să spun aşa... Urmări rele n-o să aibă, fii fără grijă.

— Ce idei !...

1

Treceau în goană maşini printr-un cartier de blocuri noi între Eppendorf[1] şi Lokstedt[2].

Se făcuse ziuă de mult. Se lumina devreme — era în septembrie — dar străzile păreau încă adormite, perdelele încă trase în dosul ferestrelor. La staţiile de tramvai aşteptau doar cîţiva bărbaţi şi cîteva femei. Era ora şase şi trei minute. Cele cinci camioane deschise, încărcate cu deţinuţi, trebuiau să ajungă la Stellingen[3] la ora şase şi treizeci. La şapte începea munca la mlaştini.

Totul se petrecuse pe neaşteptate. După vizita lunganului de obertruppführer, se vorbise zile de-a rîndul despre munca la mlaştini. Pentru ca direcţia închisorii să nu-i poată dezbina pe deţinuţi, aceştia hotărîseră să se anunţe cu toţii. Timp de trei zile, sanitarul nu făcuse decît să-i examineze. Apoi, timp de o săptămînă, nu se mai auzi nimic. Dar subiectul rămăsese de actualitate şi se discutase din zori pînă-n seară. După două săptămîni. fiecare om din celulă era convins că se revenise asupra hotărîrii. În seara precedentă, puţin înainte de stingere, venise paznicul sectorului şi citise o listă cu numele celor 12 deţinuţi din celula comună, care a doua zi dimineaţa, la ora cinci, urmau să plece spre turbăria din mlaştini.

Paznicul fu asaltat de toţi cu întrebări :

— Rămînem acolo, domnule plutonier ?

— Ni se dau haine şi încălţăminte ?

— De unde luăm unelte ?

— Unde se află mlaştina ?

— Cîte ore vom lucra ?

— Primim raţii suplimentare ?

— Gura ! Dumnezeii voştri !... Ce-i aicea ? Havră jidovească ? răcni paznicul Schöpfler. Linişte ! Toţi cei care lucrează la mlaştini rămîn de-ai casei. Plecarea e mîine dimineaţă la şase, iar seara la şapte vă întoarceţi. Haine, cizme,

[1], [2], [3] Suburbii ale Hamburgului.

unelte, toate le găsiţi acolo, în barăci. Sînteţi sub comanda obertruppführerului Bohrmann. S-a-nţeles ?

— Da, să trăiţi !

Walter Brenten era al cincilea pe listă.

— Trebuie să fie o eroare, zise Hans Bruhns.

— Asta a făcut-o Heini-cîrnat, răspunse Walter, şi căzu pe gînduri.

Hans Bruhns îl privi atent :

— Ştiu la ce te gîndeşti. Bineînţeles, e o şansă extraordinară. Dar fii prudent.

— Poimîine nu mai sînt pe listă.

— Cred şi eu.

Stingerea. Toţi erau culcaţi pe paturile lor de scînduri. Agitaţia nu se potolise încă. Conversaţiile continuau în şoaptă. Pe patul etajat peste cel al lui Hans Bruhns, Walter Brenten stătea cu ochii deschişi pironiţi în tavanul văruit al celulei... Oare n-am să le fac rău tovarăşilor ? se întrebă. Era o ocazie unică. Ştia bine că transportul şi munca la mlaştini vor fi aşa fel organizate, încît nu va avea nici un fel de ocazie. Dar cu cît se gîndea mai mult, cu atît hotărîrea de a încerca imposibilul devenea mai fermă. Mîine seară va fi ori mort, ori liber... La acest gînd îl trecu un val de căldură.

Hans Bruhns stătea culcat, cu mîinile sub cap, şi se gîndea : Asta, lunganul a făcut-o. Doamne, ce tîmpiţi sînt tipii ăştia... Bineînţeles, dacă Walter reuşeşte, plătim noi. Ce pot să ne facă ? Bătaie ? Celulă izolată ? Regim de carceră ?...

Walter se aplecă peste marginea patului şi-i şopti :

— Dar tu ? Dar voi ?

— Nu te sinchisi de noi ! răspunse Hans în şoaptă.

În toate paturile se purtau conversaţii în şoaptă, se glumea, se chicotea.

— Walter !

Hans Bruhns căută în întuneric mîna lui Walter.

— Da, ce vrei ? întrebă Walter, aplecîndu-se spre el.

— Ia asta... O să ai nevoie.

Erau trei mărci.

— Mulţumesc, Hans.

Iar acum camioanele grele goneau cu o viteză îngrijorătoare pe străzile încă pustii, prin locuri necultivate, rezervate noilor clădiri, de-a lungul cîmpurilor şi păşunilor, spre Stellingen. Walter Brenten stătea înghesuit între tovarăşii din primul camion. Lîngă şofer şedea obertruppführerul Borhmann. În fundul camionului stăteau rezemate două sentinele S.S. cu arme.

Camioanele trecură pe lîngă parcul zoologic Hagenbeck. Walter încercă să-şi întipărească bine în minte locurile pe unde treceau. Pînă acolo nu puteai veni decît cu tramvaiul sau cu autobuzul. Ba nu, şi cu trenul local, care trecea prin Eidelstedt. Calea ferată era făcută însă şi pentru trenuri obişnuite. Cu ceva mai mulţi bani în buzunar, cel mai inteligent lucru ar fi să nu iei vreun vehicul înspre oraş ci să pleci spre Neumünster sau spre Kiel. Gările trenului local vor fi desigur imediat anunţate şi păzite. Dar îmbrăcămintea ? Chiar dacă muncitorii de la mlaştini nu purtau haine vărgate, docul bleumarin îi trăda îndată, cu atît mai mult cu cît purtau pe spate un număr imens.

Camionul trecu pe sub un pod de cale ferată. Era linia spre Elmshorn. În depărtare se zărea gara din Eidelstedt. Pînă acolo ajungea trenul de suburbie.

Ajunseseră, în sfîrşit, în regiunea mlăştinoasă ; era un teren negru, mustind de apă, străbătut de canale. Să fie lagărul de muncă atît de aproape de calea ferată ? Walter îşi întipări în minte ca punct de reper rambleul liniei ferate. În peisajul pustiu, aproape fără copaci, se zăreau case izolate şi cîteva blocuri mai mici. Nefavorabil, îşi zise Walter, pe cît se poate de nefavorabil. Ce bine-ar fi să fie nişte păduri întinse pe-aici. În depărtare se vedea o pădure, poate numai un crîng, mai probabil însă parcul de la Bahrenfeld [1].

Camionul coti brusc, îndreptîndu-se din nou spre calea ferată, printr-o regiune aridă de mlaştini şi mărăcinişuri, fără copaci, fără tufişuri. Apoi zăriră nişte turnuri de pază şi garduri de sîrmă ghimpată, înalte de un stat de om. Ajunseseră la lagărul de muncă.

---

[1] Cartier al oraşului Altona, în imediata apropiere a Hamburgului.

— Alinierea ! Din flancul drept, numără !

Optzeci de robi ai mlaştinii se prezentară pe două rînduri. Obertruppführerul, lunganul cel morocănos, trecu în revistă efectivul cu paşi rigizi şi fixă pe fiecare deţinut în parte ca şi cum ar fi vrut să-i pătrundă gîndurile cele mai secrete.

— Atenţie !

Trupurile zvîcniră, apoi înlemniră cu ochii îndreptaţi înainte, ca şi cum un personaj nevăzut, înfricoşător, uriaş, i-ar fi hipnotizat pe toţi.

— Pe loc repaus !

Rigiditatea trupurilor cedă, braţele căzură moale în jos, privirile se animară.

— Ascultă la mine !

Cu mîinile încrucişate la spate şi partea superioară a corpului aplecată înainte, lunganul în uniformă neagră se proţăpi în faţa frontului, mai întoarse o dată capul ca să privească şirul de la un capăt la altul şi începu cu voce plictisită :

— Aveţi acum ocazia să vă dovediţi vrednicia. Înaintea voastră au fost aici alţii care au trebuit să fie mutaţi disciplinar pentru că nu s-au arătat demni... Maşina de extras turba e defectă, va trebui să lucraţi cu braţele. Cine crede că aici e rost de chiulit, îi tăbăcim noi pielea... Cine crede că poate s-o şteargă de-aici, se alege cu un glonte în scăfîrlie... Cred că am vorbit destul de limpede. Iar acum, la treabă !

Se constituiră coloane de muncitori, se numiră comandanţi de coloane, se împărţiră cizme impermeabile, sape speciale pentru turbă şi pari ascuţiţi la un capăt. Lunganul îl însărcină pe Walter Brenten cu distribuirea materialului şi-i recomandă cu insistenţă să noteze exact fiecare piesă pe care o distribuia, ca să nu se piardă nimic. Pe deasupra, Walter urma să preia şi serviciul în barăci.

Asta îi dădea peste cap planurile. Sperase să plece pe teren, prin mlaştină. Dar toate s-au dus, avea să stea în ocolul de sîrmă ghimpată.

Nu existau decît douăsprezece perechi de cizme înalte, impermeabile, trei perechi de fiecare coloană. În schimb, tîrnăcoape erau mai multe decît aveau nevoie. Walter înscrise totul într-un registru. Lunganul se uita între timp peste umă-

rul lui, dar nu spunea nimic, părînd să fie de acord cu acea contabilitate. Cînd Walter se adresă cu severitate unora dintre tovarăşi, făcîndu-le pe ascuns cu ochiul, şi spunîndu-le: „S-aveţi grijă de unelte, camarazi! Fiecare răspunde de ce a primit!", lunganul dădu din cap şi-i aruncă o privire aprobativă. Cu un surîs ştrengăresc, Walter şuşoti către tovarăşi:

— Un tîrnăcop din astea face multe parale! În orice caz, e mai bine decît să n-ai nimic în mînă!

Zîmbete şi clipiri din ochi îi dădură să înţeleagă că oamenii pricepuseră. Pentru sine însuşi nu mai vedea nici o posibilitate de evadare, se şi vedea escortat seara la închisoarea de la Fuhlsbüttel, parcă vedea privirea tristă a lui Hans Bruhns şi parcă-l auzea pe lungan spunînd: „Cu părere de rău, dar te-am şters de pe listă, în urma unor dispoziţii de sus".

Walter stătea în pragul barăcii. Patru coloane de muncă părăsiră lagărul cu tîrnăcoapele pe umeri, fiecare coloană păzită de trei S.S.-işti înarmaţi. Afară, prin mlaştini trebuia totuşi să se ivească o ocazie să dispari. Trei supraveghetori nu puteau neîncetat urmări cu ochii optsprezece-douăzeci de oameni.

Valurile de ceaţă care pluteau deasupra oraşului ascundeau soarele ca o perdea. Ameninţa totuşi să se facă o căldură înnăbuşitoare, căci nu era nici un nor pe cer. Deşi nu mai avea nici un rost, Walter se asigură că linia ferată se afla la o distanţă de abia un kilometru în spatele lagărului. Apoi urmau blocurile noi de la Stellingen şi parcul zoologic. În direcţia opusă era Othmarschen [1] şi şoseaua Elbei. Şoseaua Elbei!... Doar cu cîteva luni înainte umblase pe acolo cu Ernst Timm... Doar şase-şapte kilometri îl separau de ea. Se gîndea la înghesuiala de la ştrandul Elbei într-o zi atît de frumoasă. Dacă ar reuşi să ajungă pînă acolo, ar putea să se facă uşor nevăzut în mulţime. În acea epocă a anului şi parcul zoologic avea desigur un număr record de vizitatori. Dar în hainele astea? Cu un număr alb pe spate?

— Hei... visezi? N-ai nimic de lucru? se răsti la el o sentinelă S.S. Walter intră în baracă, se uită în jur şi îşi dădu seama că într-adevăr nu avea ce face. Alături era o bucătărie primitivă unde trebăluia Kurt Hemmberger. Mîn-

---

[1] Localitate pe malul Elbei, la vest de Hamburg.

carea se aducea de la Fuhlsbüttel, aici doar se încălzea şi se distribuia. Aşa că nici Hemmberger nu prea avea de lucru. Walter se furişă în bucătărie. Hemmberger tăia lemne ca să încălzească fiertura de cicoare. Era un munte de om, deşi nu împlinise încă douăzeci de ani, şi un pasionat jucător de fotbal. După ce naziştii dizolvaseră organizaţiile sportive ale muncitorilor, intrase în Tineretul Comunist ilegal. Fusese prins distribuind manifeste.

— Tu ştii unde ne aflăm ? îl întrebă Walter.

— Da, răspunse el. În mlaştini.

— Nătărăule... Sîntem departe de Eidelstedt ?

— Numai un kilometru.

— Să înnebuneşti, nu alta.

— Da, vezi cerul, miroşi pămîntul, te simţi liber şi totuşi nu eşti.

— Simt furnicături în toate membrele.

— Şi eu. Să ştii că o iau din loc. Încă astăzi.

3

Walter trebăluia în magazia de unelte, aşeză în ordine tîrnăcoapele şi parii, le puse într-un loc, pe urmă în altul, le numără, apoi le mai numără o dată şi făcu un inventar. Lunganul îl surprinse la această activitate. Trebuia să-şi aplece capul ca să intre pe uşa joasă a barăcii.

— Inventariezi totul, Brenten ?

— Da, domnule obertruppführer.

— Foarte bine ! Continuă. Să ţii totul în ordine.

— Da, domnule obertruppführer.

Walter îl zări pe Hemmberger ieşind din lagăr însoţit de o sentinelă S.S. Hemmberger ducea spre mlaştini o cană mare cu cafea de cicoare fierbinte şi împingea un cărucior cu raţiile de dimineaţă. S.S.-istul mergea în urma lui, cu carabina în cumpănire.

— Succes, îi şopti Walter.

Nădăjduise să poată evada împreună cu Hemmberger, care părea hotărît să înfrunte orice.

Spre mirarea lui Walter, Hemmberger se întoarse curînd la barăci, însoţit de sentinela S.S. Walter se furişă în bucătărie. Hemmberger era extrem de agitat.

— Acolo, în direcţia aceea, linia aceea îngustă e calea ferată, nu-i aşa ?

— Cred că da... Vrei să iei trenul ?

— Poate.

— În costumul ăsta ? Cu numărul 517 ?

Kurt Hemmberger îşi scoase vestonul albastru, îl întoarse pe dos cu mîneci cu tot şi-l puse din nou.

— Ei, ce număr am acum ?

— Formidabil ! strigă Walter. Numărul dispăruse şi vestonul albastru semăna cu o jachetă de lustrin. Numai la mîneci se vedea că era întors pe dos. Tii, ce ingenios !

Hemmberger îşi puse vestonul din nou pe faţă, Walter îl întrebă :

— Nu vrei să încercăm împreună ?

— De ce nu ? Dar să ştii că am să profit de orice ocazie, chiar de unul singur.

— N-o să ţi-o iau în nume de rău.

Întors în magazia de unelte, Walter aşeză şi numără pentru a patra oară sapele, tîrnăcoapele şi ţăruşii şi-şi controlă din nou inventarul. Într-un raft, descoperi o cutie cu unsoare şi se apucă să ungă partea metalică a uneltelor. Între timp, sosiră pe rînd coloanele de deţinuţi.

Tovarăşii îşi împărtăşeau impresiile despre muncă. Îşi arătau reciproc băşicile de pe mîini ; unul îi ceru lui Walter să-i schimbe tîrnăcopul. Fierul nu se îmbuca perfect cu coada. Walter îşi dădu seama că toţi erau bucuroşi să poată munci, deşi era o muncă de robi. Într-adevăr, nimic nu e mai distrugător decît inactivitatea. O ştia bine. Şi-apoi... Se gîndi din nou dacă n-ar fi bine să-l roage pe lungan să-l ia şi pe el la mlaştini.

După o pauză de o oră pentru prînz, coloanele se întoarseră la mlaştină. Walter privi în urma lor. În ziua aceea, planul îi eşuase. Dar ceea ce nu-i reuşea astăzi, nu-i va reuşi nici mîine. Totuşi, îşi scoase vestonul, îl întoarse pe dos cu mîneci cu tot. La vestonul lui, numărul transpărea puţin. Dar numai puţin. Scoase cămaşa : purta o ştampilă neagră

imprimată pe spate, sub tivul de la gît. Cum să scoată acea pată ruşinoasă ? Nu ieşea la spălat... Dar se bucura că primise o cămaşă dintr-o ţesătură nu prea grosolană, de pînză destul de subţire, însă bineînţeles fără guler, cum sînt cămăşile de închisoare. Deci nu putea umbla pe străzi fără veston, nici chiar dacă soarele ardea fierbinte. Dacă evenimentele nu s-ar fi precipitat, s-ar fi putut echipa.

Walter îl văzu pe lungan apropiindu-se. Scoase din lada de unelte un ciocan şi cîteva cuie şi se apucă să fixeze coada tîrnăcopului. Simţi că cineva îl priveşte, se prefăcu însă absorbit de munca sa.

— Ce faci acolo ?

Walter sări în picioare şi luă poziţia de drepţi. În uşă stătea lunganul, Heini-cîrnat.

— Repar un tîrnăcop, domnule obertruppführer ! La prînz a trebuit să dau altul în schimb.

— Bine ! Lunganul îl fixă pe Walter atent, apropiindu-se de faţa lui. Să ştii că-mi placi, Brenten. Am să te avansez şef de lagăr.

4

Spre seară, S.S.-iştii fură cuprinşi de o agitaţie neobişnuită. Walter auzi strigăte. S.S.-işti înarmaţi treceau în fugă prin faţa barăcilor.

Cineva îl strigă. Ieşi din baracă şi-l zări pe lungan stînd în faţa barăcii paznicilor şi făcîndu-i semn să se apropie.

— Ia spune, Brenten, Hemmberger ăsta ţi-a spus ceva suspect ?

S-a şi întîmplat, îşi zise Walter şi răspunse ferm :

— Nu, domnule obertruppführer.

— Ce porcărie sinistră ! Banditul a atacat sentinela şi a rănit-o grav.

Doi S.S.-işti veniră în fugă.

— Hai cu noi, Brenten.

O clipă Walter rămase uluit, dar numai o clipă. Apoi răspunse imediat :

— Da, domnule obertruppführer... dar... aşa cum sînt ?
— Ia-ţi vestonul şi vino.
Lunganul plecă în fugă. Walter se repezi în baraca paznicilor. Smulse un veston militar şi un chipiu de pe cuier şi alergă după ei...
Ce ocazie !... Ce ocazie unică !... Numai să nu-ţi pierzi capul... Să chibzuieşti cu sînge rece... Băiete, ce ocazie !...
Walter rămase niţel în urma obertruppführerului care alerga repede cu picioarele lui lungi. Acesta îi strigă :
— Ţine aproape de mine.
Walter alergă pînă la el.
— Trenul, zise lunganul abia trăgîndu-şi răsuflarea. Nu ajunge el departe... Colo... în grupul acela de clădiri... să ştii că...
Alergară spre un grup mare de clădiri.
Şaşe-şapte kilometri ! Asta face o oră, o oră şi jumătate... Pentru Dumnezeu, să nu scap ocazia... Numai de n-aş face prostii... Şase-şapte kilometri — şi sînt salvat !
— Ocoliţi grupul de clădiri ! ordonă obertruppführerul celor doi S.S.-işti.
Walter rămase cu lunganul. Alergau spre casa din colţ. Amîndoi gîfîiau.
— Intru să întreb dacă au remarcat ceva suspect ! zise obertruppführerul şi intră în băcănia din colţ. Walter puse vestonul de uniformă peste jacheta albastră de deţinut. Îl încăpea destul de bine. Aruncă o privire în susul şi în josul străzii. Din strada laterală se apropia un motociclist. Walter îşi puse chipiul de S.S.-ist pe cap, făcu un pas înspre motociclist şi-l opri. Locul din ataş era liber. Zise pe un ton ce nu suferă contradicţie :
— Haide, du-mă pînă la şoseaua Elbei !
Se urcă temător, cu privirea îndreptată spre uşa băcăniei... Numai două minute mai stai unde eşti... Numai cîteva secunde. Motociclistul porni. Walter îl zări în treacăt pe lungan vorbind cu vînzătoarea din prăvălie.
— Ia-o prin Othmarschen... Mai repede... Hai, dă viteză.
Motocicleta coborî în goană şoseaua asfaltată.
— S-a întîmplat ceva, domnule subofiţer ?
Motociclistul, un băieţandru încă, conducea ca un descreierat.
— Da, a evadat un prizonier.

— A, aşa ?

Trecură pe lîngă parcul de la Bahrenfeld, pe lîngă terenurile de sport. Walter recunoscu în faţa sa hipodromul.

— Un deţinut politic, domnule subofiţer ? întrebă tînărul.

— Bineînţeles.

— Şi credeţi că este pe şoseaua Elbei ?

— Ce zici ?

— Vă întreb dacă vreţi să-l căutaţi pe şoseaua Elbei.

— O să încerce să dispară în mulţimea de la ştrand... Sînt convins ! răcni Walter spre urechea motociclistului, gîndind între timp : Dacă iese prost, am un alibi. Motociclistul nu poate declara altceva decît că am vrut să găsesc un deţinut. Aş, ce naivitate, nu-i voie să iasă prost ! Nu pot să dau îndărăt... Cît timp i-o trebui lunganului ca să alarmeze poliţia ?

Treceau prin Bahrenfeld, goneau pe străzi cu magazine. La fiecare răspîntie era un poliţist. Dar ce era asta ? Viteza scădea văzînd cu ochii, scădea mereu.

— Ce se întîmplă ? întrebă Walter.

— Nu ştiu nici cu ce are rabla !

Tînărul apăsă pe pedală, învîrti butoanele de comandă ; dar motorul nu ambala. Împinse motocicleta la marginea trotuarului, spunînd :

— Fir-ar a dracului, ce-o fi avînd ?

Walter se coborî din ataş.

— Nu pot să iau un tramvai de-aici ?

— Ba da, pe ăsta, care vine ! 32 ! Vă duce direct la Othmarschen.

— Mulţumesc foarte mult !

Walter alergă pînă la staţie, sări din mers în tramvai şi se opri pe platforma din faţă.

Ce curios ! Poate că tînărul n-a vrut să mă ducă la Othmarschen ! Cum se face că a avut subit o pană de motor ?

Tramvaiul cobora hurducînd o stradă largă şi lungă pe care Walter n-o cunoştea. Îl întrebă pe vatman :

— Mergeţi spre Othmarschen ? Nu-i aşa ?

— Nu, la Altona... Trebuia să-l luaţi pe 43.

Walter simţi o căldură în inimă. Un zîmbet îi flutura pe buze. Motociclistul nu voise să-l ajute să pună mîna pe un comunist evadat. Era limpede. Îşi strînse mîna stîngă cu dreapta şi zise în gînd : „Îţi mulţumesc, dragă prietene“.

5

Era aproape de miezul nopţii cînd Walter, purtînd încă uniforma S.S., se afla în faţa intrării în pod şi aştepta.

Dar dacă unchiul Gustav nu vine ? Dacă e bolnav ? Dacă a murit între timp ? Ce va face ? În timpul zilei nu se putea arăta pe stradă îmbrăcat cum era. Şi cum să reia legătura cu tovarăşii ? La mamă-sa nu putea să se ducă, nici vorbă. Desigur că era supravegheată încă din seara asta... Ce-or fi şuşotind acum, de la pat la pat, tovarăşii din celula 3 ? Hans o să se bucure. Da, pînă aici reuşise ; acuma totul era să dispară pentru cîtva timp, pe cît posibil în altă parte... Reflectă dacă n-ar fi bine să se ducă la Peter Kagelmann. Îi ştia adresa... Era convins că şi Hemmberger scăpase... Doi dintr-o dată, din prima zi... Numai să nu fi încercat să ajungă în oraş cu trenul de suburbie.

Walter auzi bătăile unei pendule. Numără bătăile. Douăsprezece — miezul nopţii ! Cum să mă duc la Peter Kagelmann ? Nu l-am văzut de ani de zile... Nu-i rămase altceva de făcut decît să sune la uşa lui Stürck. Să sune de trei ori. Mai trăia unchiul Gustav ? Va veni să deschidă ?

Coborî treptele tiptil, mai ezită o clipă în faţa uşii, apoi apăsă de trei ori pe butonul soneriei. Acum avea să se decidă totul. Ascultă atent, abia îndrăznind să respire. O uşă scîrţîi. Era Stürck sau unul dintre cei doi Haberland ?

— Cine-i ?

Slavă Domnului, glasul lui Stürck.

— Eu, unchiule Gustav ! şopti Walter în grabă.

Cheia se învîrti în broască şi lanţul fu îndepărtat. Walter se uită zîmbind la unchi-său şi-i şopti :

— Mă duc sus numaidecît.

Urcă treptele de parcă avea aripi la picioare şi-i venea să cînte de bucurie. Totul mersese strună. Era salvat... Dacă nu găsea altă soluţie, va sta săptămîni de-a rîndul acolo în pod fără să pună piciorul în stradă. Aveau să urmeze nişte săptămîni splendide. Ar fi vrut să vadă mutra lui Heini-cîrnat. Sigur că se mai lungise şi se făcuse şi mai tîmpă... Dar pe prefectul de poliţie ce năbădăi o să-l apuce ! Dar pe hauptsturmführerul S.S. ? ! Mizerabililor ! Am scăpat din ghearele voastre ! Din mîinile voastre de ucigaşi !

Stürck deschise uşa podului şi intră primul. Walter îl urmă.

În odăiţă, Stürck se întoarse spre nepotu-său. Abia acum văzu Walter cît de suferind era bătrînul. Faţa îi era galbenă ca gutuia şi parcă tăbăcită.

— Unchiule Gustav, ce ai ? Eşti bolnav ?

— Ce porţi pe tine ? întrebă Stürck cu ochii pe epoleţii uniformei negre.

— Uniforma cu care am evadat.

— Ai omorît pe cineva ?

— Nu, am luat-o cu împrumut. A fost o ocazie unică, excepţională, unchiule Gustav şi... a mers. Scoase uniforma. Jos cu zdreanţa asta infectă !

— Taică-tău e pe moarte.

— Ce vorbeşti, unchiule Gustav ? !... Nu se poate. Am auzit că i-au dat drumul.

— Da, fiindcă era pe moarte. Rinichiul... Eu ştiu ce-nseamnă asta.

— Bestiile !

— E la spitalul din Barmbeck.

— Şi nici nu pot să mă duc să-l văd.

— Te-au maltratat şi pe tine ?

— Am stat unsprezece săptămîni în întuneric.

— Unsprezece săptămîni ?

— Da, şaptezeci şi şapte de zile. O mie opt sute patruzeci şi opt de ore... Walter luă mîna osoasă, cu degete lungi a moşneagului între mîinile sale : Vai, unchiule Gustav, cît mă bucur că te revăd. În noaptea aceea lungă m-am gîndit mult la tine... M-am gîndit şi la Betelgeuse şi la Casiopeea.

Un zîmbet uşor trecu peste faţa suferindă a bătrînului. Se aşeză pe marginea patului şi privi în sus spre nepotu-său care stătea în faţa lui.

— A fost cineva la mine din partea tovarăşilor tăi.

— Zău, cine a venit ?

— O femeie.

— Ce voia ?

— Ştiu unde poate fi găsită.

— Minunat, unchiule Gustav ! Eşti formidabil ! Va să zică ai găsit drumul de la stele, înapoi pe pămînt.

— Şi tu crezi că asta-i ceva bun ? Pămîntul mi-a devenit de mult indiferent.

Walter se uită în jur şi găsi totul neschimbat. Pesemne că Stürck nu fusese totuşi bolnav tot timpul. Îl întrebă dacă mai venise pe-acolo. Bătrînul îi răspunse că da, însă nu prea des.

— Unchiule Gustav, ştii tu prin cine am căzut în mîinile Gestapoului ?

— De unde să ştiu ?

— Prin tanti Mimi ! Prin Willmers.

Stürck căscă nişte ochi mari şi dădu din cap a neîncredere.

— Nu, nu, cred că te înşeli.

— Comisarul de la Gestapo mi-a arătat cartea de vizită a lui Merkenthal.

Apoi Walter povesti cum fusese arestat.

— Eşti sigur ? întrebă Stürck, nevenindu-i să creadă.

— Absolut... Merkenthal e denunţătorul.

Moşneagul încercă să se ridice ; Walter fu nevoit să-l ajute.

— Ei, acum te las să tragi un pui de somn zdravăn.

— Şi tu, unchiule ?

— Mă culc şi eu.

Bătrînul plecă. Walter privi în urma lui mirat. Acest om cu suflet cinstit nu putea crede asemenea mîrşăvii. Ce brusc întrerupsese convorbirea... Probabil că ar fi fost mai bine să nu-i spună.

Totul era la locul lui : aşternutul, cuvertura, pijamaua... Un sentiment de fericire îl copleşi văzîndu-se liber... Scăpat din mîinile zbirilor şi ucigaşilor !... Cît o să se bucure Bruhns — şi Hemmberger, bineînţeles dacă a reuşit şi el să evadeze. Cît o să se bucure părinţii !

Walter stătea lungit pe pat cu ochii deschişi în întuneric, ca de atîtea ori. Tata pe moarte ?!... Oare ce-i făcuseră ? Era bătrîn şi debil. Ce scump se plăteau neglijenţele din trecut. Se gîndi din nou la nopţile acelea lungi şi la zilele la fel cu nopţile. A trecut şi asta... Scăpase...

Se apropiară nişte paşi. Cu auzul său exersat, Walter recunoscu numaidecît mersul tîrşîit al lui Stürck. Ce mai voia ? Nu cumva să-l prevină de vreun pericol ?

Stürck intră în cămăruţă, întoarse comutatorul. Aducea un pachet mare pe care-l puse pe masă. Walter se sculă din pat.

— Ce-ai adus unchiule ?

— Mîncare şi băutură. Mîine dimineaţă o pornesc devreme şi nu ştiu cînd mă întorc... Ziua să stai liniştit. Cel mai bine-i să dormi.

— Unde vrei să te duci ?

— Să dau de tovarăşii tăi.

— Ce bine, unchiule Gustav ! Te rog chiar s-o faci.

Moşneagul avea însă de gînd să-i facă o vizită şi lui Willmers. Dar despre asta nu-i suflă nepotului nici un cuvînt.

CAPITOLUL IX

1

Gustav Stürck stătea în faţa casei de la colţul dintre Feldstrasse şi Glashüttenstrasse. Văzu o firmă : „Salon de coafură pentru doamne şi domni." Nu, nu putea fi asta. Apoi zări o firmă mică, lîngă poarta casei : „Masaj, Klara Peemöller, maseză. Etajul II dreapta". Intră.

La etajul II îi deschise o fată tînără.

— Aş dori să vorbesc cu doamna Peemöller.

— Veniţi de la asigurările sociale ?

— Nu.

— N-aţi putea veni mîine între opt şi douăsprezece ?

— Nu.

— Dar doamna Peemöller nu primeşte acum.

— Trebuie să vorbesc cu ea.

— Aşteptaţi un moment.

Stürck aşteptă în faţa uşii. Cînd i se deschise a doua oară, o văzu pe Klara Peemöller. Aceasta tresări niţel dar se reculese numaidecît şi strigă :

— A, dumneata eşti, dragă domnule... Numele îl înghiţi. Ce mai faci ? Băile ţi-au fost de folos ? Dar intră, te rog... Nu, nu aici. În salonaşul meu.

Stürck intră. Doamna Peemöller o certă în şoaptă pe fată.

— Ştii bine că nu primesc pe nimeni în afara orelor de lucru. Să nu mai laşi pe nimeni. Ai înţeles ? Apoi, către Stürck : S-a întîmplat ceva ?

— Da, zise acesta dînd din cap. Dar ceva îmbucurător. A venit nepotu-meu.

— Ce spui ?! Asta-i minunat ! După atîta vreme, în sfîrşit, o veste îmbucurătoare ! I-au dat drumul ?

— A evadat.

— Şi stă la dumneata ?

— Da.

Klara Peemöller se apropie de Stürck şi-l prinse de mînă.

— Dă-mi voie să-ţi strîng mîna... Dar ia loc, te rog.

El refuză, spunînd că mai avea cîte ceva de rezolvat.

— Ştii cumva cum a căzut în mîinile lor ?

— L-a denunţat bărbatul verişoarei sale, un anumit Steeven Merkenthal. Ce nemernici există pe lumea asta... Ei, acum mă duc... Să-i transmit ceva lui Walter ?

— Spune-i, bineînțeles, salutări din partea mea şi spune-i că noi toți, tovarăşii lui, ne bucurăm grozav. Şi să aibă răbdare, să nu fie uşuratic, nu cumva să coboare din pod timp de cîteva săptămîni. De rest o să aibă grijă partidul... Ai nevoie de bani ?

— Bani ? De ce ?

— Păi, pentru întreţinerea lui şi alte cheltuieli.

— N-am nevoie de nimic.

2

După plecarea lui Stürck, se pregăti şi Klara Peemöller să iasă în oraş. Era o zi în care nu primea acasă și avea de făcut cîteva vizite pe la clienţi ; dar înainte de toate voia să ducă vestea cea bună conducătorului organizaţiei de partid. Era greu să dai de el, dar spera să găsească o cale pentru a-i comunica ştirea.

Walter Brenten, liber !... Cine-ar fi îndrăznit să spere ?! Şi noi, care-l declarasem mort... Cît o să se bucure Ernst Timm ! Dar o să afle ? Nu ştia unde era Timm, ştia doar că nu mai lucra la Hamburg... Va să zică, Brenten fusese denunţat. De o rubedenie... Iar ei răscoliseră toată organizaţia şi schimbaseră cadrele... Dar cine ar fi crezut că tocmai o rudă îl dăduse pe mîna poliţiei ?

Klara Peemöller stătea pe platforma tramvaiului care o ducea în Grindelallee. De-acolo voia să ajungă în Parkallee, punctul de legătură al ilegaliştilor.

Deodată, o străfulgeră un gînd. Nu cumva bătrînul avea intenţia să se ducă la denunţător ca să-l tragă la răspundere ? Părea atît de grăbit şi plin de mînie... Doamne, asta ar fi o prostie care ar putea să-l coste capul, şi pe el şi pe Walter... Acum era convinsă că Stürck o pornise într-acolo. Dar asta însemna că Walter era din nou expus pericolului de a fi arestat... La gîndul acesta o trecu un val de căldură... Ce să facă ? Să-l avertizeze numaidecît ? Dar nu era prea tîrziu ? Şi ce putea face, dat fiind că bătrînul încuiase desigur uşa podului cu cheia.

Ajunsă în Grindelallee, coborî din tramvai. Ştia că există o staţie de taxiuri la Dammtor, pe lîngă Universitate. Alergă într-acolo. Avu noroc să întîlnească în drum un taxi liber.

— În Ferdinandstrasse, îi strigă şoferului. Cît poţi de repede.

3

Klara Peemöller ghicise instinctiv intenţia lui Gustav Stürck. Dar acesta nu se dusese la Steeven Merkenthal — nu-i cunoştea adresa — ci la cumnatul său, Hinrich Willmers. Acestuia şi soţiei sale Mimi avea intenţia să le spună ce puşlama de ginere aveau. Să afle că-l denunţase Gestapoului pe nepotul lor. Voia să le spună că va avea grijă să afle toate rubedeniile. Cei care vor menţine relaţiile cu el vor fi puşi la stîlpul infamiei şi dispreţuiţi de toată familia.

Soţii Willmers locuiau departe, la Rahlstedt. Bătrînul meşter tîmplar de mult nu mai întreprinsese o călătorie atît de lungă şi de incomodă, dar mînia şi indignarea îl făcură să suporte oboseala. Nu-i veni de loc în minte că prin această vizită se expunea pe el însuşi şi-l expunea şi pe Walter. Era convins că Hinrich se va lua cu mîinile de cap auzind de fapta îngrozitoare a ginerelui său. Iar Mimi o să-l blesteme ca pe un monstru şi o să-i ceară fiicei sale să se despartă de acel individ.

Hinrich Willmers fu foarte mirat cînd se pomeni deodată cu cumnatul său, Stürck.

— Tu, Gustav ? Asta zic şi eu surpriză... Intră ! Păcat că Mimi nu-i acasă. S-a dus astăzi la fiică-sa, la Flottbek.

— La Merkenthal ?

— Da, da. Asta-i numele ei acum... Ce să-ţi ofer ? Un pahar de Burgundia ? O ţigară de Brazilia ?

— Mulţumesc, nu vreau nimic.

Gustav Stürck luă loc într-un fotoliu. Drumul îl obosise totuşi rău de tot, se simţea slăbit. Şedea evitînd să se uite la cumnatul său ; se gîndea cum să înceapă.

Hinrich Willmers îl examina pe cumnatul său, gîndind : Doamne, ce şubred a devenit. N-o mai duce mult. Nici el nu mai era tocmai tînăr, trecuse de şaizeci de ani dar în comparaţie cu acest moşneag se considera zdravăn şi vioi. Oare ce-o fi vrînd ? Să mă tapeze ? Şi cum Stürck tăcea mereu, îl întrebă :

— Ei, Gustav, văd eu că ai ceva pe inimă. Ce te-apasă ? Ai nevoie de ajutor ?

— Da, Hinrich. Mă apasă ceva. Asta-i. De-aia venii la tine.

— Vorbeşte ! Ştii doar că te-ajut dacă pot.

— Cred că ştii că a murit Carl ?

Faţa lui Hinrich Willmers se împietri. Asta-i ! îşi zise. Intervine pentru alţii.

— Ai aflat, nu-i aşa ? repetă Stürck.

— Bineînţeles.

— Ştii şi cum şi din ce cauză ?

— Îmi închipui.

— Atunci ştii probabil şi că fiul lui Carl a fost băgat într-un lagăr de concentrare, nu-i aşa ?

— Da, am auzit şi de asta.

— Ştii cine l-a denunţat Gestapoului ?

— Nu. Asta într-adevăr nu ştiu. Nici nu prea mă interesează, ca să-ţi spun drept.

— Eu cred totuşi că te va interesa.

— De ce crezi asta ?

— Pentru că l-a denunţat ginerele tău, Steeven Merkenthal.

Hinrich Willmers sări în picioare.

— Ce tot spui ?! Steeven să-l fi denunţat pe Carl ?

— Nu, nu pe Carl, însă pe fiul său, Walter.

— Îţi dai seama ce spui ?

Hinrich Willmers se făcuse pămîntiu la faţă.

— Da, Hinrich, îţi vorbesc despre o faptă josnică, mîrşavă. Îmi pare rău de tine, dar n-am putut altfel, a trebuit să-ţi spun. E necesar să ştii ce canalie e ginerele tău.

— Am să te rog să nu te exprimi jignitor şi injurios. Ai dovezi pentru aceste afirmaţii ?

— Dovezile există. Cel mai bine e însă să-l întrebi chiar pe el. Presupun că n-o să nege. Nici nu va putea nega.

— Te-ai încumeta să-i spui în obraz ceea ce mi-ai spus mie ?

— Oricînd... Chiar cu plăcere. Tu ştii că nu sînt comunist şi nici n-am fost vreodată, dar un denunţător este în ochii mei o canalie mizerabilă.

— Nu permit să se vorbească astfel în casa mea despre soţul fiicei mele, pe care-l ştiu om de onoare.

Stürck se ridică greoi. Fără a se uita la Hinrich Willmers, zise liniştit :

— Am şi plecat, Hinrich. Ţi-am spus ce-am avut de spus. Restul e treaba ta.

Cu aceste cuvinte ieşi din odaie. Hinrich Willmers se uită după el. Îşi recîştigase stăpînirea de sine. Nu se mai îndoia de cele comunicate de Stürck şi-şi zise : Bine că Mimi n-a fost pusă în situaţia să audă şi ea.

— Am să vorbesc cu Steeven, strigă în urma lui Stürck. Dar acesta părăsise locuinţa.

4

Între timp, Klara Peemöller ajunsese în Ferdinandstrasse, plătise taxiul şi o luase în grabă pe strada laterală, pe Raboisen. O clipă stătu pe gînduri : n-ar fi mai bine să vadă întîi dacă Stürck nu cumva era acasă ? Dar dacă nu era, ceea ce i se părea mai verosimil, cu greu se va putea urca în pod fără a fi observată. Se decise să se ducă de-a dreptul în pod. Era îndoielnic însă dacă Walter avea o cheie ca să-i poată deschide. Îndoielnic era de asemenea dacă-i va deschide, auzind bătăi în uşă. Şi trebuia să fie foarte prudentă, ca locatarii să nu prindă de veste.

Pe scară nu întîlni pe nimeni. Urcă treaptă cu treaptă, liniştită şi cît putu de încet. Uşa podului era încuiată, aşa cum se aşteptase. Cînd văzu că pe scară nu mişcă nimic, bătu în uşă uşor dar cu bătăi repezi. Trase cu urechea. Nimic nu se mişcă. Nu se auzi nici un sunet. Bătu din nou, enervată cum era, bătu mai grăbit şi mai tare decît ar fi vrut. Walter nu dădu nici un semn de viaţă, dar nu se putea să n-o fi auzit. Nu avea voie să-l strige. Tremura de enervare, bătu din nou şi apoi încă o dată. Văzînd că Walter nu mai venea, rămase cu mîinile atîrnînd de-a lungul corpului, uitîndu-se ţintă la uşă.

Atunci auzi paşi înceţi, ca şi cum în interior cineva s-ar apropia tiptil de uşă. Ascultă, şi avu senzaţia netă că în dosul uşii era cineva. Nu putea fi decît el. Şopti :

— Walter, deschide ! Pericol !

Auzi limpede că omul de după uşă se îndepărta. Pentru Dumnezeu, n-o credea.

Dar apoi paşii se apropiară din nou. Cu băgare de seamă, o cheie fu introdusă în broasca uşii. Walter Brenten îi deschise şi o privi scrutător.

— Slavă Domnului ! exclamă Klara Peemöller şi se precipită înăuntru.

— Bună ziua, zise Walter şi-i întinse mîna. Mi-am închipuit că tu eşti.

— Repede, adună strictul necesar ; trebuie să plecăm îndată. Gestapoul poate sosi din clipă în clipă.

— Gestapoul ? Dar ce s-a întîmplat ?

— Nu întreba, grăbeşte-te !

— Dar unde ?

— Deocamdată, în mod excepţional, la mine ! Haide ! Îţi explic mai tîrziu.

Cînd Gustav Stürck sosi acasă, găsi cuibul gol. Nu putea cuprinde cu mintea că Walter ieşise împotriva sfatului său.

— Ce uşuratic ! mîrîi el, supărat.

În seara aceea rămase treaz pînă la miezul nopţii. Văzînd că Walter nu mai venea se culcă în odăiţa din pod. Dacă vine, o să poată intra, îşi zise. Văd că a luat cheia cu el.

Abia după multă vreme află că necugetarea lui îl gonise pe Walter.

Într-o seară, se pomeni cu Frieda Brenten. Bătrînul îi ţinu mîna cîtva timp între mîinile sale, i-o mîngîie şi-i zise:

— Mă bucur mult de tot că ai venit în sfîrşit din nou la mine, Frieda.

Era convins că-i aduce o veste despre Walter. Frieda se uita la el clipind din ochi ştrengăreşte şi zise:

— Gustav, cred că ştii de ce-am venit, nu-i aşa?

— Îmi închipui, răspunse el.

— Pot să-l văd?

— Pe cine?

— Pe Walter.

— A, asta-i... Am crezut că el te-a trimis la mine.

Stürck se aşeză nedumerit şi decepţionat. Apoi se uită la cumnată-sa care era la fel de decepţionată.

— Dar cum ţi-a venit ideea că ar putea să fie la mine?

— Au venit de la Gestapo şi l-au căutat la mine.

— Cînd? întrebă bătrînul cu vioiciune.

— Duminica trecută.

Stürck respiră uşurat:

— Înseamnă că nu l-au prins. Mi s-a luat o mare greutate de pe inimă.

5

Walter Brenten era liber, dar ducea o viaţă de deţinut. Locuia la Brema, la un tovarăş pe nume Kurt Hielscher, care avea o prăvălie de lămpi în Pelzerstrasse, nu departe de primărie. Zile în şir nu părăsea odăiţa din fund, unde şedea, şi nu ieşea decît rareori, să facă o mică plimbare sau să ia parte la o consfătuire importantă fixată de conducerea de partid. „Bremer Arbeiterzeitung" apărea ilegal, nu zilnic, dar cel puţin de cîteva ori pe săptămînă. Era necesar să se folosească de orice posibilitate de a demasca minciunile şi calomniile naziştilor şi de a furniza tovarăşilor angajaţi în lupta ilegală argumentele necesare. Walter primise toate ziarele naziste mai importante, precum şi rapoarte din uzini. Sarcina lui era să le valorifice.

După o muncă îndelungată şi tenace în tot timpul iernii, reuşiseră în sfîrşit să închege un comitet ilegal de acţiune

compus din social-democraţi şi comunişti. Din ziua aceea, munca politică deveni mai lesnicioasă şi obţinu mai multe succese. La şantierele navale, influenţa antifasciştilor crescu. „Arbeiterzeitung“ avea căutare; tirajul fu triplat, ceea ce nu era lucru uşor în condiţiile de ilegalitate ale muncii din tipografii. Uneori, lui Walter i se părea că treaba merge greu, dar avea totuşi satisfacţia că activitatea sa periculoasă nu era lipsită de rezultate, lucru constatat de toată lumea.

O constatase şi Gestapoul. Şi nu rămase inactiv. Cu cît se intensifica munca ilegală în uzine şi pe şantiere, printre muncitorii din port şi de la pescării, cu atît şi Gestapoul devenea mai brutal. Proceda zilnic la arestări, uneori pe baza unor simple bănuieli. Denunţătorii trăiau zile fericite. Vecinul îl trăda pe vecin, chefliul pe tovarăşul de beţie şi uneori, în caz de conflicte matrimoniale, soţia îşi denunţa soţul sau invers. Nimeni nu se simţea în siguranţă cu nimeni. Fiecare se ferea să spună ce crede. Fiecare îl bănuia pe cel de alături.

Cînd se întîmpla ca unii tovarăşi, pe care Walter Brenten îi cunoscuse în munca ilegală, să dispară în beciurile Gestapoului, îl apuca groaza. Ştia ce-l aştepta dacă l-ar aresta din nou. Avea suficientă fantezie ca să-şi imagineze că ar păţi-o încă mult mai rău decît la Fuhlsbüttel, în întuneric. L-ar schingiui cu o plăcere sadică pînă la moarte. Şi se întreba dacă ceea ce realiza justifica acest risc. Hitleriştii dezbinaseră mişcarea muncitorească. Şi erau pe cale să nimicească orice mişcare progresistă, chiar şi asociaţiile umaniste burgheze. Începuseră înarmarea într-un ritm febril şi mizau în întregime pe dezlănţuirea unui nou război mondial, mai ales pe un război împotriva Uniunii Sovietice. În aceste condiţii, putea să stea liniştit şi inactiv, să accepte situaţia cu mîinile în sîn? Îşi punea de multe ori această întrebare şi răspunsul era categoric. Lupta clasei muncitoare pentru pace şi pentru doborîrea fascismului nu trebuia să înceteze nici măcar o oră, oricîte sacrificii ar cere. Trebuia să înveţi să asiguri munca ilegală în aşa fel, încît tovarăşii să fie feriţi de trădare şi ca nimeni să nu afle mai mult despre legăturile ilegale decît era strict necesar pentru îndeplinirea sarcinii. Din păcate, acest principiu nici de departe nu era respectat întotdeauna. Erau lipsiţi de expe-

rientă. Mai aveau multe de învăţat. Taxa şcolară se plătea cu sînge.

În aceste zile grele şi posomorîte, Walter Brenten trăia uneori momente înălţătoare în faţa aparatului de radio pe care Kurt Hielscher i-l cedase. Se transmiteau din sala tribunalului de la Lipsca dezbaterile procesului incendierii Reichstagului. Îi bătea inima de emoţie şi bucurie cînd acuzatul, tovarăşul bulgar Dimitrov, îi încurca cu întrebările sale pe martorii şi pe judecătorii nazişti. Îi venea să chiuie de bucurie cînd Dimitrov dădea răspunsuri ce salvau onoarea comunismului şi reprezentau îndemnuri la lupta împotriva fascismului.

Într-o seară de martie, Walter Brenten stătea, ca de obicei, în faţa biroului său luminat de o lampă, cînd în micul aparat de semnalizare din faţa sa se aprinse un bec roşu.

Sări în picioare, îşi pipăi buzunarul de la piept, asigurîndu-se că are acte şi bani, smulse pardesiul din cuier, deschise fereastra şi sări în curtea din spatele casei. Din cîţiva paşi ajunse la casa de alături. Escaladă o fereastră mică ce dădea în casa scării, ajunse într-un gang şi ieşi în stradă. Înainte de a păşi afară se uită la dreapta şi la stînga. Nu zări nimic suspect. O luă pe stradă înainte, se urcă în primul tramvai care trecea înspre est. La Steintor luă tramvaiul spre Hastedt. Avea o adresă acolo pentru cazurile de extremă urgenţă. Muncitorul de cale ferată Richard Kröger locuia la etajul întîi al unei imense case de raport, pe malul Weserului. Nu era acasă, dar îl primi nevastă-sa. Ascultă în tăcere vorbele lui precipitate.

— Copiii dorm, zise ea, vă rog să umblaţi încet. Cel mai bine e să vă culcaţi numaidecît... Dezbrăcaţi-vă, mă duc să aduc pături. N-am rufărie de pat curată, din păcate. Dar o dată merge şi-aşa.

Dispăru în camera de alături. Walter scoase pardesiul şi haina şi se descălţă.

Cînd se văzu culcat cu genunchii la gură pe divanul scurt, se linişti cu încetul. Aici n-aveau cum să-l găsească. Scăpase din nou. Îl salvase Kurt. Oare ce se întîmplase? Probabil că l-au arestat pe urmă. Dar şi în clipa de pericol maxim se gîndise la protejatul său din odăiţa dosnică...

Oare urmăreau pe mai mulţi ? Sau spionaseră numai în cartierul lui ?

Walter stătea cu ochii deschişi. Somnul nu se lipea de el. Abia acum privi în jur prin odaie şi desluşi în întuneric, la peretele celălalt, un pat de copil. Pe masă zăceau jucării. Lîngă uşă, un dulap care ajungea aproape pînă în tavan... Era salvat, da, însă pericolul nu trecuse. Toate gările, toate trenurile vor fi controlate cu vigilenţă înzecită şi nici acolo nu putea rămîne multă vreme. Într-o asemenea casă de raport existau multe priviri curioase. Se expunea nu numai pe sine, dar şi familia tovarăşului Richard Kröger. Walter nu-l văzuse niciodată. Pretutindeni avem prieteni. Deşi o astfel de prietenie te poate costa viaţa... Cînd o văzuse pe doamna Kröger stînd, mută şi sumbră, cu mîinile în şolduri în faţa lui, nu prea sperase că o să-i dea adăpost. Şi cît de firesc o făcuse apoi, totuşi... Dar unde să se ducă a doua zi ? Cum să-i informeze pe tovarăşi şi cum să reia legătura cu ei ?

La început, hotărîse să se întoarcă la Hamburg în adăpostul lui din podul lui moş Stürck. Era fără îndoială locul cel mai sigur. În felul acesta, ar putea mai bine să reia legătura cu conducerea partidului prin tovarăşa Klara... Dar Gestapoul n-o să fie cu ochii tocmai asupra Gării Centrale din Hamburg ? Totul era să ajungă pînă la Hamburg şi apoi să ia tramvaiul... În definitiv, n-o să se alarmeze tot oraşul pentru el...

Adormi în cele din urmă. Dar se trezi aproape numaidecît, auzind uşa deschizîndu-se. Stătu cu ochii închişi, prefăcîndu-se că doarme. Cineva se apropie de divan şi se aplecă peste el. Auzi o voce bărbătească spunînd încet :

— Da, Martha... ai făcut bine.

6

Walter fu nevoit să rămînă la familia Kröger mai multă vreme decît crezuse că va fi posibil, mai mult decît i-ar fi plăcut lui însuşi, dar mai ales stăpînei casei. Pe zi ce trecea, aceasta devenea mai posacă şi mai urîcioasă, iar el mai tăcut şi mai răbdător. Kröger venea acasă dînd din umeri de

fiecare dată. Informase pe cei în cauză dar nu se mişca nimeni. Walter deveni martorul unor discuţii conjugale a căror cauză era el. O dată, îl auzi pe bărbat strigînd :

— Dar ce vrei să fac ? Doar nu putem să-l zvîrlim afară, în stradă.

De multe ori Walter fusese pe punctul de a pleca la Hamburg, la Stürck. Dar disciplina muncii ilegale îl silise să rămînă pe loc. Primise ordin să aştepte.

Ore întregi se juca în odaie cu cei doi copii, Gusti de doi ani şi Toni de patru. Află de la doamna Kröger că cel mai mărişor povestise copiilor de pe acelaşi gang că au un unchi la ei în vizită, care se joacă mereu cu ei.

Timp de cinci zile Walter nu se mişcă de pe divanul din casa Kröger. În sfîrşit, într-o bună zi primi vizita unui flăcău — n-avea nici douăzeci de ani — cu o beretă albastră de marinar şi un şal de un galben ţipător. Walter îşi luă rămas bun de la tovarăşa Kröger şi-i mulţumi. Îi spuse că înţelege de ce riscase şi cît suferise din cauza lui. Acum ochii micuţei soţii de muncitor, cu faţa uzată, se umplură de lacrimi şi-şi ceru scuze că fusese uneori supărată şi că-l făcuse s-o simtă.

Din nou, lucrurile se petrecură altfel decît sperase Walter. Tînărul tovarăş, pe nume Edi, avea însărcinarea să-l conducă la un ţăran din Timmersloh, un sat la vreo douăzeci de kilometri. Încolo, nu ştia nimic. Walter n-avea decît să-l urmeze.

Ieşind din oraş, o luară peste cîmp.

De la tînărul său însoţitor, Walter află că în cursul ultimei acţiuni a Gestapoului, cu cinci zile în urmă, fuseseră arestaţi şaptesprezece tovarăşi, printre care şi comerciantul Kurt Hielscher. Din aceste date, Walter ajunse la concluzia că aproape toată conducerea de partid a oraşului fusese arestată. Dar faptul că venise Edi dovedea că se şi constituise o nouă conducere.

Walter trebui să stea pînă la sfîrşitul lui aprilie la ţăranul Heinrich Haberland din Timmersloh. Era incomparabil mai plăcut acolo decît în odăiţa strîmtă a copiilor din casa muncitorului feroviar Kröger ; îl tortura însă nesiguranţa.

În cele din urmă, venind Haberland într-o seară cu căruţa din oraş, îi făcu semn cu ochiul — aducea o veste bună. Puse pe masă 200 de mărci şi un bileţel de hîrtie, o

bucăţică din marginea albă a ziarului „Völkischer Beobachter“ [1]. Pe bileţel scria: „Dresda, Brühlsche Terrasse [2], deschisă de la ora zece“.

Walter era radios. Timm, gîndi el numaidecît. Ernst Timm. Era într-adevăr o veste bună. Cînd Walter ridică ochii spre Haberland ca să-i mulţumească, văzu că şi gazda sa se bucură împreună cu el.

Trenul care trece prin Ülzen, Stendal, Magdeburg, pornea seara la nouă de la Brema, oprea la 9,32 la Arbergen, o suburbie a Bremei, şi ajungea la Dresda a doua zi dimineaţa. Aceste detalii i le comunică Haberland. A doua zi, îndată după masa de prînz înhămă caii la căruţă şi-l conduse pe Walter la gară. De la Timmersloh pînă la Arbergen erau cinci ceasuri bune de drum, deci, făcînd socoteala orelor, Walter îşi dădu seama că Haberland nu se va putea întoarce la ferma sa înainte de miezul nopţii — dar poate că va prefera să rămînă peste noapte la Arbergen ca să cruţe caii. Totuşi, ţăranul se arăta foarte binevoitor, îi spuse lui Walter că e bucuros să poată aduce un serviciu mic unei cauze mari. Desigur că se bucura însă şi pentru că scăpa de un musafir atît de periculos.

7

A doua zi, spre ora zece, Walter stătea pe malul Elbei în faţa splendidului Palat din Dresda. La zece fix urcă treptele spre Brühlsche Terrasse şi, spre uluirea lui, citi pe un afiş că sălile restaurantului erau provizoriu închise. Apoi îşi zise că, deschise sau închise, nu avea importanţă de vreme ce acolo i se fixase întîlnirea. Coborî încet treptele de piatră şi zări un bărbat într-un palton bine croit venind spre dînsul. Într-adevăr, acesta îşi scoase pălăria şi spuse:

— Bună ziua, Walter. Îmi pare bine că eşti atît de punctual.

Walter răspunse la salut şi strînse mîna omului pe care nu-l văzuse niciodată ca şi cum ar fi fost un vechi cunoscut.

---

[1] Oficiosul central al partidului hitlerist.

[2] Terasa Brühl.

Apoi o porniră amîndoi de-a lungul splendidei alei de pe malul Elbei.

— După ce m-ai recunoscut ? întrebă Walter.

— Ştii, despre astea e mai bine să vorbim altă dată, zise necunoscutul. Ai călătorit bine ?

— Da, mulţumesc.

— Îţi place Dresda ?

— Mult. Deşi deocamdată am văzut foarte puţin din oraş.

— E unul dintre cele mai frumoase oraşe din lume. Dresda a crescut în decursul secolelor în mod firesc, ca un copac deosebit de viguros. Nici eu nu sînt de-aici dar ţin mult la oraşul ăsta.

Walter îl cercetă cu coada ochiului pe însoţitorul său. Părea ca de vreo treizeci şi cinci de ani. Chipul său îngrijit şi plăcut te făcea să bănuieşti că este arhitect, artist, poate pictor, dar putea fi la fel de bine şi medic. Trecînd înainte pe strada pustie, Walter nu se putu opri să întrebe în şoaptă :

— Spune-mi, mă duci la Ernst ?

— Nu ştiu ce vrei să spui, răspunse însoţitorul său. Nu-i aşa că anul ăsta avem o primăvară timpurie, superbă ? Peste cîteva zile o să vezi aici o bogăţie de flori cum rar se găseşte. Dresda e un centru turistic fără pereche. Valea Elbei... Bastionul... Deosebit de frumos e la munte, de exemplu la Oberbärenburg. Şi toate sînt la porţile oraşului.

Ajungînd într-o piaţă mare, rotundă, împrejmuită de case burgheze elegante, însoţitorul lui Walter se îndreptă spre o poartă.

— O iau înainte, zise zîmbind.

La etajul III sună la o uşă pe care era o tăbliţă : *Dr. Biele, controlor financiar.* Le deschise o femeie tînără, cu părul negru tuns breton.

— Scoteţi-vă paltoanele şi intraţi în odaia aceea.

Walter îşi agăţă pălăria şi paltonul de cuier şi intră unde i se indicase. În mijlocul camerei stătea, cu figura radioasă, Ernst Timm.

— Ernst !

— Walter ! Dragul meu prieten !

— Ştiam eu... Ştiam că am să te-ntîlnesc, Ernst.

— Ia să te văd, cum arăţi ? Te-ai subţiat niţel, mi se pare. Dar încolo... arăţi bine.

Walter se uită zîmbind la Timm, care nu se schimbase de loc de la ultima lor întîlnire. Ochii limpezi, inteligenţi şi neobişnuit de luminoşi, rîdeau. Cutele din jurul gurii parcă se mai adînciseră niţel. Dar asta era singura schimbare pe care Walter o putu observa la prietenul său. Parcă abia se despărţiseră pe şoseaua Elbei, şi parcă nimic, nimic nu s-ar fi întîmplat între timp. În lungile nopţi din beciul întunecos visase această întîlnire. Acum devenise realitate. Erau din nou laolaltă, Ernst Timm şi el.

Cineva bătu uşor la uşă.

— Gazda noastră ne cheamă la dejun, zise Timm.

— Hai să mai stăm cîteva minute în doi, Ernst.

— Cu plăcere, Walter.

Şedeau fără să-şi vorbească. Nici nu se priveau. Abia după o bucată de vreme, Timm întrebă :

— Ai dus-o greu ? Noi toţi ne-am simţit nenorociţi şi bolnavi cînd ai dispărut aşa, deodată. Pe urmă am aflat : arest în întuneric, săptămîni de-a rîndul... Greu, nu-i aşa ?

— Da, Ernst. Dar după aceea Walter se răzgîndi şi strigă, ca şi cum ar fi vrut să dezmintă un neadevăr : Cum ? Nu, nu ! Alţii au avut de îndurat încercări mult mai grele... Dar acum ştiu, Ernst, ştiu că nu moartea este lucrul cel mai greu.

— Ei, astea au trecut. Acum, în primul rînd ai să te liberezi de acest coşmar şi ai să dispari din raza de control a Gestapoului.

— Ce vrei să spui, Ernst ?

— Conducerea a decis să te trimită în străinătate, la Praga.

— La Praga ? Dar dacă nu vreau ?...

— E hotărîrea conducerii de partid.

— Şi ce să fac acolo ? Să mă recreez ?

— Acolo sînt mai multe de făcut şi mai importante decît ai putea bănui, răspunse Timm. De altfel, n-ai să rămîi mereu acolo. Dacă o să fie nevoie de tine în ţară, partidul o să ţi-o comunice.

Cînd Ernst Timm şi Walter intrară în sufragerie, găsiră la masa de dejun o singură persoană, aceea care-l condusese pe Walter pînă acolo. Înainte de a se aşeza, Timm spuse :

— Walter, pe gazda noastră o cheamă tot Walter, tovarăşul Walter Biele. Te cunoaşte bine... Prin mine.

— Aşa mi se pare şi mie. Tovarăşul Biele m-a recunoscut numaidecît.

— Totuşi nu eram chiar atît de sigur c-o să te recunoască. De aceea m-am dus împreună cu el la întîlnire. Numai că am luat-o înainte.

— Şi m-ai văzut acolo, la Brühlsche Terrasse ?

— Fireşte, răspunse Timm. Dar acuma nu uita de masă. Aici fiecare trebuie să se simtă ca la el acasă.

— Cînd pleacă tovarăşul Brenten ? întrebă doctorul Biele.

— Îndată ce va fi anunţat la graniţă.

— Dacă eşti de acord, plec cu el pînă la primul punct de legătură.

— Perfect, Walter, răspunse Timm. Dar gîndeşte-te că n-o să treacă graniţa aici, ci pe la izvorul Elbei, în Munţii Sudeţi. Pentru moment, e locul de trecere cel mai sigur.

— Atunci plec cu el pînă la Jelenia Góra.

CAPITOLUL X

1

Cine trece graniţa patriei sale pentru a pleca în exil, are multe de gîndit şi multe bagaje nevăzute de cărat. Dar trebuie să plece cu paşi uşori şi să arate o figură voioasă, nepăsătoare, ca să înşele ochii bănuitori ce-l pîndesc. Walter Brenten îşi imaginase pînă în cele mai mici amănunte cum o să ducă treaba la bun sfîrşit şi era convins că-şi va juca rolul destul de bine.

Totul fusese foarte bine gîndit şi organizat ; ceea ce se petrecu pe urmă fu o pură întîmplare greu de prevăzut. Figura îngrozită a femeii din Berggasse care îi deschise uşa şi căreia îi spuse parola, era grăitoare. Intervenise ceva. Dar anii de ucenicie ai ilegalităţii şi-i făcuse şi învăţase să surîdă cînd se pomenea în faţa prăpastiei. Aşa încît făcu o figură detaşată, îşi scoase din buzunar harta turistică şi i-o

întinse femeii care cerceta strada din ochi, speriată, fără a întoarce capul.

— Vreau să mă duc la izvorul Elbei, şopti Walter. Ce s-a întîmplat ?

— A fost arestat ieri.

— O ! Walter arătă în direcţia în care ştia că se afla izvorul Elbei. Va să zică într-acolo, nu-i aşa ? Îi mulţumi salutînd-o.

Strada în pantă destul de abruptă era pavată cu bolovani care te împiedicau să mergi repede. Însă Walter îşi dădu aerul a fi juvenil, sărind de la o piatră la alta, ca băieţii cînd se joacă pe stradă. În acelaşi timp, era cu atenţia încordată şi se aştepta în orice clipă să simtă o mînă aşezîndu-i-se pe umăr şi să audă spunîndu-i-se : Urmaţi-mă ! Dumnezeii ei de treabă, ce ghinion afurisit ! Era cert că locuinţa muncitorului forestier arestat era supravegheată. Numai femeia să nu-şi piardă stăpînirea de sine şi să nu trădeze nimic.

Ajunse în piaţă, se pierdu în mulţime, dar nu îndrăzni să se uite înapoi. Cel mai mic semn de nesiguranţă putea să atragă privirile. Restaurantul La Rübezahl[1] avea un aspect destul de atrăgător. Walter parcurse cu ochii lista de mîncare afişată la uşă şi intră. Numai să nu atragă privirile, sub nici un motiv ! Găsi un loc liber lîngă fereastră.

— Aş vrea să mănînc ceva bun, spuse — fără să arunce o privire asupra muşteriului care intra în acea clipă pe uşă — către chelnerul care se apropiase în grabă. Supă de carne cu tăiţei, un muşchi cu varză roşie şi cartofi fierţi. Apoi un compot de prune. Şi, să nu uit : o bere blondă... Porţii solide, te rog. Mi-e o foame de lup !

Îi surîse chelnerului, simţind totodată, fără a întoarce capul, că noul venit se aşezase în spatele lui.

Chelnerul trecu la masa cealaltă. Walter scoase ghidul, despături harta şi se adînci în examinarea ei.

Lucrurile se petrecură aşa cum se aşteptase. Străinul intră în vorbă cu el, îl întrebă dacă este din Germania de Nord. Zicea că-i place mult să audă pronunţia graiului de acolo, că germanii din nord vorbesc de fapt cea mai curată limbă literară. Şi-i ceru voie să se aşeze la masa lui.

---

[1] *Rübezahl* — duh al pădurilor (în basmele germane).

În curînd se angajă o conversaţie animată despre vremea splendidă de început de vară, despre mulţimea de vizitatori din acel an, despre frumuseţile Sudeţilor. Walter află cá Elba zăreşte lumina soarelui la vest de Hohes Rad, în creasta muntelui ; din păcate, cum adăugă întristat comeseanul, pe versantul din Boemia. (Din Boemia, aşa se exprima, nu din Cehoslovacia.) Îl sfătui pe Walter să-i ceară primarului din Schreiberhau un permis pentru trecerea frontierei şi să facă o excursie pe malul celălalt al Elbei. Localul Rübezahl avea camere bune, putea rămîne acolo peste noapte ; se oferi să-i fie de ajutor la procurarea permisului de trecere a graniţei. Cel mai bine era să faci o asemenea excursie dimineaţa, devreme.

Walter găsi că propunerea e ispititoare şi-i mulţumi pentru amabilitate şi pentru ajutorul promis.

Acum străinul se prezentă : Franz Kirsei.

Walter se prezentă şi el : Dietrich Pelten.

Ciocniră paharele, închinînd pentru duhul protector al regiunii, pentru Rübezahl.

— O clipă ! zise domnul Kirsei şi se duse la tejghea ca să discute cu restauratorul.

Între timp, Walter se apucă din nou să studieze harta, dar gîndurile sale erau la bagajul pe care-l avea. Nu se îndoia de loc în privinţa individului numit Kirsei. Cum se făcea că aproape toţi aceşti tipi dubioşi aveau aceleaşi mutre comune, acelaşi nas subţire şi ascuţit ? Îi venea să rîdă gîndindu-se la teoria nasurilor, emisă de Hans Bruhns. Acesta susţinea că poţi cunoaşte cu precizie absolută caracterul unui om după forma nasului.

Domnul Kirsei declară cu regret că restauratorul nu avea decît o singură cameră cu două paturi. Walter nu se arătă surprins şi răspunse că dacă domnul Kirsei n-are nimic împotrivă e gata să împartă odaia cu el. Rămaseră înţeleşi să doarmă acolo.

După-masă, domnul Kirsei se duse la primărie să se intereseze cînd poate fi găsit primarul pentru a-i cere permisul de trecere. Walter rămase la masă, ceru cafea şi urmări pe hartă văile, trecătorile şi potecile din Sudeţi, cu stăruinţa încăpăţînată a unui turist pasionat.

În timp ce şedea aşa, chelnerul se apropie pe neobservate de el, privind pe furiş spre tejghea, aranjînd scrumie-

rele de pe mesele vecine, dînd jos cu şervetul firimiturile şi firişoarele de praf. Să fie de conivenţă cu Kirsei ? gîndi Walter. Deodată, chelnerul îl întrebă :

— Vreţi să faceţi plata, domnule, nu-i aşa ?

Restauratorul intră în sala de mese.

— Da ! Socoteala te rog.

— Puteţi s-o achitaţi mîine dimineaţă ! zise restauratorul din fundul sălii.

— Bine, mi-e egal. Vreţi să-mi arătaţi camera ? Aş vrea să-mi las rucsacul şi să mă spăl.

— Poftim !

Curînd după ce domnul Kirsei intră şi el în camera de hotel, Walter se duse la toaletă, ca să-i dea spionului ocazia să scotocească în bagaje. Va găsi : două cămăşi, două perechi de indispensabili, şase batiste, un pulover de lînă, un prosop, ustensile de ras şi o cutie cu săpun. În buzunarele laterale : fotografii de familie, cîteva plicuri de scrisori adresate „Domnului Dietrich Pelten, Brema, Stedingerstrasse, 7" şi două broşuri : *Rostul şi scopul Serviciului naţional-socialist al muncii* de Konstantin Hierl şi *Viaţa spirituală germană — Agnes Miegel, o femeie prusacă* de Paul Fechter.

Domnul Kirsei nu renunţă să-l însoţească pe Walter a doua zi pe creasta muntelui. Se despărţiră ca doi vechi prieteni şi Walter trebui să-i promită că la sfîrşitul concediului se va întoarce la Rübezahl.

Acum se afla pe versantul cehoslovac, la cabana de la cascada Elbei, îşi bea prima ceaşcă de cafea în străinătate şi arunca o ultimă privire spre Germania.

2

Drumul peste graniţă spre prima localitate cehă, Špindleruv Mlyn, unde exista un autobuz spre reşedinţa de plasă Vrchlabi, trecea peste creasta muntelui şi era dificil ; riscai să-ţi rupi gîtul la orice pas, dar era de o frumuseţe de nedescris. Elba izvora din solul pietros şi se precipita la

vale în salturi vioaie şi graţioase cu un zgomot asurzitor, peste stînci. De ambele povîrnişuri, brazi înalţi şi străvechi, străjuiau cursul rîului, ca nişte uriaşi din alte vremuri.

Walter avea impresia că în faţa ochilor săi se desfăşoară copilăria unei rude foarte bătrîne, de pildă a bunului său unchi Gustav Stürck. Pînă acum cunoscuse Elba doar ca un fluviu larg şi liniştit, curgînd domol, nepăsător faţă de neajunsurile şi surprizele sorţii şi îndreptîndu-se maiestos spre sfîrşitul existenţei sale. Acolo rîul era ca un copil vioi de munte, primul său însoţitor într-o ţară străină, pe drumuri necunoscute şi totuşi un tovarăş intim de acasă. Alături de el, Walter sărea din stîncă în stîncă la vale, spre şesul întins. Drumul Elbei era şi drumul său. Fireşte, acolo unde apa făcea o cotitură mare în şes şi îşi croia drum prin masivul muntos de partea cealaltă pentru a se întoarce în Germania, va fi nevoit s-o părăsească. În patrie, puternicii zilei nu-i ofereau alt lăcaş decît închisoarea.

Oare va trebui să stea multă vreme în străinătate ? Cîţiva ani, probabil. Vor fi oare izgoniţi zbirii în uniforme înainte de a duce poporul întreg spre pieire ?

Părăsea pămîntul natal fără nici un blestem pe buze. Îşi lua rămas bun cu o urare : Patrie, îţi doresc să găseşti forţa de a te apăra împotriva celor care te stăpînesc nu de dragul tău ci pentru ei înşişi, împotriva celor care de pe acum te acoperă de ruşine şi curînd, dacă rămîn la putere, te vor tîrî în crime şi vărsări de sînge.

Gîndurile i se întoarseră spre Hamburg. Ce mulţime de criminali în uniforme arătoase într-un singur oraş, în oraşul său natal ! De pildă, canalia aceea cu ochi catifelaţi, comisarul-şef. Dar prefectul de poliţie ? Rece, de o pedanterie birocratică şi în acelaşi timp bestial şi satanic ! Dar hauptsturmführerul cu manichiură şi cu ochii sclipind de instincte criminale ? Comisarul de la Gestapo, gras şi chel, gata să intre în serviciul oricui îl plătea, un călău modern. Cît de neputincios se arătase cînd deţinutul din faţa lui refuzase să iscălească declaraţia că trăieşte !

Dar şi cîţi oameni buni lăsase în urma sa : cei mai buni din lume, oameni curaţi, cu concepţii înalte, cu adevărat nobili şi umani ! Maică-sa, mereu gata să-i sară în ajutor, dăruindu-se cu generozitate în dragostea ei neţărmurită

pentru fiul şi nepoţelul ei, suportînd fără vorbe năpasta şi încurajîndu-l mereu, chiar şi în zilele cele mai grele! Tovarăşii care îşi sacrificau viaţa pentru ca fraţii lor să trăiască şi să învingă! Toţi cei care în zilele cruzimii inumane nu-şi ascundeau privirile, ci ridicau fruntea cu mîndrie... În patrie trăiau laolaltă cei mai buni dintre cei mai buni şi cei mai răi dintre răi.

Ajuns la Vrchlabi, îşi acordă un pic de odihnă şi intră într-un restaurant. Trenul spre capitală pleca abia după o oră.

Şi se mai întîlni o dată cu Elba. Abia ieşită din munte, dintre prăpastiile sălbatice şi pereţii stîncoşi, ajunsă în şesul întins, devenea largă şi adîncă, iar oamenii o încărcau numaidecît cu poveri. Purta plute şi şalupe cu oameni şi mărfuri, iar ceva mai încolo, unde se unea cu apele Vltavei, chiar şi şlepuri şi vapoare. Trenul mergea o bună bucată de drum de-a lungul apei şi Walter o urmări cu privirea cînd linia ferată se depărta de cursul ei.

Elba curgea spre Germania, spre patrie, spre Hamburg; iar pe el, fiul metropolei de pe Elba, îl ducea trenul spre meleaguri străine, spre Praga.

3

Rusaliile la Praga — un vis!

Oraşul milenar cu sute de turnuri strălucea ca o mireasă tînără. Walter rătăcea ameţit pe străzile ei. Pe Melantrichova, în dreptul vechii primării, se pomeni într-o învălmăşeală de vînzători şi cumpărători. În viaţa sa nu văzuse fructe atît de frumoase, asemenea funii de ceapă şi de usturoi, nici evrei cu asemenea bărbi de rabini. Nu lipsea nici flaşnetarul cu un picior de lemn, pe flaşneta căruia nişte pitici mecanici ciocăneau în ritm, reprezentînd soarta grea a minerilor. De jur împrejur, un adevărat decor de teatru: turnuri, case cu acoperişul ţuguiat, balcoane, colonade, porţi în stil gotic sever şi faţade de un baroc luxuriant. De pe podul Carol privi Hradcinul, cetatea de dincolo de Vltava, înconjurată de parcuri şi grădini care-şi răspîndeau peste tot oraşul miresmele primăvăratice sub

razele calde ale soarelui. Praga cea minunată, multicoloră, oraşul turnurilor ce se înalţă strălucind auriu sau bătînd în albastru-închis, oraşul acoperişurilor de ţiglă de un roşu aprins, al ulicioarelor vechi, liniştite şi al străzilor comerciale animate, unde vitrinele îţi surîd cu splendorile mereu noi pe care le expun.

Walter se lăsă purtat de mulţime spre Vltava, peste podul Carol, peste piaţa Vaclav, pe lîngă Turnul de pulbere, plin de respect pentru minunata operă milenară a nenumăratelor generaţii.

Trecuse pe la Comitetul emigranţilor, primise ceva bani de buzunar în coroane cehe, precum şi un bon pentru un pat în căminul emigranţilor, în oraşul vechi, nu departe de Vltava. A doua zi, urma să aibă o întrevedere cu conducătorii politici ai organizaţiei de emigranţi din Praga. Tovarăşii cu care făcu cunoştinţă erau saxoni, silezieni şi bavarezi; emigranţi din Hamburg nu întîlni. Aceştia se refugiaseră la Copenhaga sau la Stockholm.

Partidul era ca o mamă atotprezentă, care avea grijă de copiii ei prin milioane de mîini. Ponegrit, pîndit şi urmărit în Germania, el exista totuşi în fiecare oraş, în fiecare fabrică, în fiecare stradă. Exista la Paris şi la Zürich. la Londra şi la Praga. Cine nu-l părăsea, nu era părăsit. Cine se angaja în lupta clasei muncitoare pentru el, găsea la el apărare. Şi cine-i aparţinea, avea fraţi şi prieteni în lumea întreagă.

În spatele Turnului de pulbere, Walter ajunse din nou la Vltava, traversă un pod suspendat şi se pomeni în cartierul Bubna. Se bucura, se simţea ca un explorator şi descoperea mereu ceva nou. Văzu terenuri mari de sport şi străzi moderne, drepte, cu o mulţime de blocuri noi. Circulaţia nu era nici acolo mult mai puţin intensă decît în centru, dar străzile erau mai largi, cu arbori de o parte şi alta ca nişte alei.

În faţa unei clădiri văzu o mulţime de oameni adunaţi. Un grup de băieţi şi fete se apropia, mărşăluind şi cîntînd. Vînzătorii de ziare strigau: „Rude pravo"... „Rude pravo" ! Walter putu să descrifreze pe un afiş lipit de un zid că acolo avea loc o întrunire comunistă.

Emigranţilor le era interzis să participe la manifestări politice; Walter ştia asta. Dar ţinea să intre neapărat, trebuia să intre. De cînd nu mai luase parte la o manifestaţie comunistă! Mereu numai la întruniri şi consfătuiri secrete, cu pericolul vieţii. Aici mulţimea de muncitori şi tineri se îngrămădeau în faţa sălii de întrunire.

Walter cheltui bucuros pe un bilet de intrare una dintre coroanele cehe abia primite cu cîteva ore înainte. Ajunse într-o sală mare, de formă dreptunghiulară; estrada era pavoazată şi sub galerie erau fixate benzi roşii cu lozinci. pe care nu le înţelegea, fireşte, dar citi cuvintele „Stalin" şi „comunism". Se adunaseră sute de oameni, galeria era ocupată mai mult de tineret muncitoresc, lume veselă şi plină de viaţă.

Walter urmări expunerea vorbitorului şi, deşi nu înţelegea mai nimic, trăi o oră de fericire cum nu mai avusese de multă, multă vreme. La un moment dat, se pomeni numele lui Hitler şi miile de oameni, muncitori ca şi Walter, izbucniră în strigăte de mînie şi blesteme. Chiar şi în zilele cele mai grele din închisoare reuşise întotdeauna să-şi reţină lacrimile de cîte ori simţise că e pe punctul de a izbucni în plîns; acum nu fu în stare, scoase batista şi se prefăcu că îşi şterge nasul.

4

A doua zi, Walter şi-o petrecu de dimineaţă pînă după-masă tîrziu, la Comitetul emigranţilor. Întrevederea ce i se acordase cu conducătorii politici ai emigraţiei nu avu însă loc. Supărarea lui fu întîmpinată cu rîsete. I se spuse că alţii trebuie să aştepte săptămîni de-a rîndul ca să obţină o asemenea întrevedere. Numeroşi emigranţi se mulţumeau să fie trecuţi în registre, să primească de-ale gurii şi bani de buzunar şi să ştie că au un adăpost unde se vor putea odihni seara. Peste zi se plimbau pe străzile Pragăi ca şi cum oraşul ar fi fost un imens sanatoriu. Era într-adevăr un lăcaş de vindecare, făcut parcă să dea puteri noi trupurilor chinuite şi să refacă demnitatea omenească rănită.

Existau şi emigranţi care se purtau ca şi cum ar fi venit ca să-i ajute pe „nătărăii lor de vecini şi fraţi" să devină nişte adevăraţi revoluţionari. Se lăudau cu forţa lor ca şi cum ar smulge zilnic copaci din rădăcină, aşa cum alţii smulg buruienile. Pretindeau că cehii greşesc în tot ce fac. Că muncitorii cehi sînt lipsiţi de o adevărată conştiinţă de clasă; dacă le dădeai ascultare, ajungeai la concluzia că tovarăşii cehi nu se pricep să se organizeze şi că n-au ajuns încă să înţeleagă marxism-leninismul. Walter evita întîlnirea cu asemenea lăudăroşi.

Printre emigranţi, intelectualii se adaptau de obicei cel mai repede şi mai uşor. Stabileau mai repede contactul cu oamenii, mai ales cu intelectualii cehi de stînga. Învăţau mai repede limba, erau mai abili în a găsi de lucru, ceea ce le aducea mici venituri suplimentare.

Tovarăşul Otto Wolf din Breslau, care locuia în aceeaşi cameră cu Walter în căminul emigranţilor, făcea parte din această categorie de oameni. Era un om de aproape patruzeci de ani, cu o chelie perfectă, înconjurată de păr negru şi des. Faţa îi era plină şi negricioasă iar ochii negri ca tăciunele. Otto Wolf trăia de mai bine de un an la Praga, învăţase limba cehă şi se pricepea într-un mod abil, uneori cam inoportun ce-i drept, să se pună în valoare şi să-şi asigure avantaje. Acest fel de a fi îi era străin lui Walter şi nu-i plăcea; în general, Wolf nu-i era simpatic. Totuşi, era un tovarăş şi la Breslau luase parte cu curaj la primele luni de luptă ilegală, lucru confirmat de alţi membri de partid. Eliberarea sa se explica numai printr-o confuzie de nume: în lagărul de concentrare existaseră mai mulţi deţinuţi cu numele Wolf. Conducerea ilegală a partidului îl trimisese în Cehoslovacia. Wolf dădea să înţeleagă că în curînd va fi însărcinat cu o misiune la frontieră.

Otto Wolf avea mereu bani în buzunar. Scria mici foiletoane, anecdote şi cronici cinematografice, pe care cunoscuţii săi din redacţiile revistelor cehe le traduceau şi le plasau. Aceste venituri suplimentare îi permiteau să mănînce uneori o dată în plus, într-un bufet automat sau să intre la cafeneaua Conti să bea o cafea, să citească ziare şi să joace biliard.

Într-o seară, după o zi lungă de aşteptare zadarnică la Comitetul emigranţilor, Walter fu invitat de Otto Wolf la

Continental. La etajul întîi al cafenelei existau săli mari cu multe mese de biliard şi cu un şir de măsuţe în faţa ferestrelor. Otto Wolf, salutat de chelner ca o veche cunoştinţă, comandă două cafele. Cunoştea o mulţime de clienţi ai cafenelei, dădu din cap salutînd în dreapta şi în stînga, apoi se apleca spre Walter şi-i şopti :

— Cel slab de colo, cu părul cărunt, e redactor la „Bohemia". O foaie democratică importantă... Iar cel cărunt de colo de la ultima masă, lunganul acela în costum deschis, îl vezi, este redactor-şef la „Prager Tagblatt" [1], un tip antipatic, încrezut şi distant.

Îi făcu semn chelnerului.

— Rudi, îl apostrofă pe nemţeşte, o cutie de Bosnia. Apoi, către Walter : În mod excepţional, astăzi. De obicei fumez Tatra.

Otto găsi un partener de biliard ; Walter citi ziarele de limbă germană din Praga. Otto îl asigurase că poţi să petreci acolo o seară întreagă luînd numai o cafea şi să ceri şi un pahar cu apă, fără să mai dai vreun supliment. Walter ridică ochii de pe ziar şi-l urmări pe Otto care-şi scosese haina şi se agita aferat în jurul mesei de biliard. Rîdea şi era evident că se simte foarte important şi foarte capabil. Ştia să joace biliard. Lui Walter îi făcu impresia că Otto se simte ca la el acasă în acea atmosferă de cafenea.

Străbătînd străzile pustii după miezul nopţii, în drum spre hotelul lor, Walter îi spuse :

— A fost o seară frumoasă.

— Ai să te adaptezi repede, îl asigură Otto.

5

La sfîrşitul săptămînii, Walter primi invitaţia să se ducă pe la ora unu în grădina restaurantului de pe Slovansky Ostrov. În locul indicat din grădina restaurantului de pe insulă şedeau, sub o umbrelă de soare de un roşu aprins, trei tovarăşi. Walter se apropie de ei, îi salută, şi luă loc. Nu cunoştea pe nici unul, dar despre cel înalt şi slab, cu o

[1] Cotidian burghez de limbă germană. Apărea la Praga.

figură deschisă şi surîzătoare, despre „frumosul Willi“ auzise vorbindu-se la cămin. Se zicea că ar fi responsabilul serviciului de frontieră ilegal înspre Germania. După aspect era un fel de Bel-ami modern şi acum, văzîndu-l, Walter începu să dea crezare nemaipomenitelor poveşti cu femei care se spuneau despre el şi pe care le luase drept minciuni gogonate. Al doilea, mai scund şi mai gras, care vorbea un dialect saxon ca să zicem aşa clasic şi era responsabilul politic, se numea Rudolf. Al treilea, nu mult mai înalt dar subţire, cu faţa slabă şi brăzdată, era Ferdinand, şeful organizaţiei.

— Ei, tovarăşe, cum te simţi ? îl întrebă Rudolf.

— Greu de spus, răspunse Walter. Pe de o parte, ca renăscut ; pe de alta, ca un exilat. Dar Praga îţi face suportabilă viaţa în ţară străină.

— Va să zică ai venit singur peste graniţă ? îl întrebă tovarăşul Ferdinand cu o privire cam acră.

— Da, pe la Schreiberhau.

— A mers uşor ?

— Nu tocmai atît de uşor. Probabil că ştiţi că punctul de legătură de acolo n-a funcţionat.

— De unde să ştim ? întrebă Ferdinand.

— Atunci de unde ştii că am trecut frontiera singur ? ripostă Walter.

Rudolf rîse :

— Are dreptate.

— Da, da, ştim, încuviinţă Ferdinand. Lucrurile s-au aranjat.

„Frumosul Willi“ îi oferi o ţigară şi-şi aprinse şi el una. Chelnerul veni la masa lui şi Rudolf comandă crenvurşti şi bere pentru toţi. Scoase din buzunar o pipă scurtă, o umplu şi întrebă :

— Şi ce ai de gînd să faci acum ?

— Ceea ce-mi cere partidul.

— Foarte frumos. Dar ce ai vrea ?

— Ştiţi doar că sînt ziarist.

— Ai vrea deci să lucrezi din nou cu condeiul în mînă.

— Da.

— La Hamburg suflă acum un vînt cam aspru, nu-i aşa ? întrebă „frumosul Willi“ pieptănîndu-şi părul castaniu zbîrlit de o briză dinspre fluviu.

— E adevărat că sînt din Hamburg dar în ultima vreme n-am fost acolo.

— Unde-ai fost ?

— Trebuie să vă spun ?

— Nu, zise Rudolf zîmbind. Ne-ai fost anunţat şi ştim despre tine tot ce-i necesar să ştim.

Orchestra din chioşcul de muzică atacase un potpuriu de muzică de dans. Chelnerul aduse bere şi crenvurşti.

— Nu-ţi ascund, reluă Ferdinand, privindu-l cam furios pe Walter, că mi-ar fi plăcut să te utilizez în serviciul nostru de frontieră : ai un aspect atît de inocent.

„Frumosului Willi" i se opri crenvurştul în gît ; înghiţi şi apoi izbucni în rîs :

— E bine zis ! Tu, cu mutra ta de canibal, ai fi pe cît se poate de nepotrivit pentru un serviciu ca ăsta.

— Dar conducerea partidului a şi decis asupra sorţii tale, continuă Ferdinand, neluîndu-l în seamă.

— Aşa ? Şi ce anume ?

— Pleci la Paris.

Acum fu rîndul lui Walter să se înece cu mîncarea. Şopti ca şi cum ar fi vrut să nu-l audă nimeni :

— La Paris ? Şi ce să fac acolo ?

— Ai să lucrezi în Comitetul de eliberare Thaelmann.

— Omule, ai un noroc nemaipomenit, zise „frumosul Willi". Parisul !... Ce n-aş da să plec şi eu acolo.

Walter nu părea prea entuziasmat. Se uita peste apă la oraşul ce se întindea în bătaia soarelui strălucitor şi spre muntele înverzit, dominat de cetatea Hradului.

— Îmi vine să cred că ai prefera să rămîi aici, zise Rudolf, care-l observa cu coada ochiului.

— Da, un oraş frumos şi... şi atît de aproape de Germania, răspunse Walter.

— Îţi dau o scrisoare pentru Oskar. Am s-o scriu duminică.

— Dar cum ajung acolo ? întrebă Walter. Şi cînd ?

— Cum ?! Rudolf zîmbi. Avea un zîmbet cald, prietenos. Cu trenul, presupun. Frumuşel, tot de-a lungul frontierei, pe la Viena, Innsbruck, Basel. Actele, biletul, banii — le vei primi. Pleci luni sau marţi.

— Paris! „Frumosul Willi" își rodea țigaretul. Să mă trimiteți și pe mine cîndva acolo.

— Doar nu sîntem un oficiu pentru excursii de plăcere!

„Frumosul Willi" nici nu auzi cum fusese repezit; era cu gîndul la Paris.

CAPITOLUL XI

1

De pe înălțimile de la Vincennes, o parte din fosta centură de fortărețe din jurul Parisului, Walter contempla panorama metropolei din marea meandră a Senei. Praga este un oraș cuceritor, care poate fi însă cuprins cu privirea; în schimb, Parisul este un fenomen copleșitor. Peste oceanul de case ce se întindea pînă la orizont, plutea un văl de ceață; razele soarelui cald de primăvară îl pătrundeau, făcînd să joace mii de puncte sclipitoare în lumina irizată.

Poate că tocmai în locul acesta, pe vremuri, cu vreo șase decenii în urmă, bunicul său, Johann Hardekopf, predase versaillezilor la porunca superiorilor săi, pe comunarzii prinși. Poate că fuseseră executați tocmai colo, la marginea șoselei, lîngă fagii aceia bătrîni. Astăzi, Walter, nepotul lui Hardekopf, se afla acolo hăituit, izgonit din patria sa, pentru că lupta pentru socialism. Descendenții tăi n-au ajuns departe, Johann Hardekopf. Fiii tăi Ludwig, Emil și Otto lucrează în Reichul hitlerist pentru reînarmare, pentru pregătirea unui nou război. Sînt gata să lucreze pentru oricine, se supun mereu celor care dețin puterea. Pretind că au încredere în rațiune dar, departe de a crede în propria lor rațiune, cred în cea a stăpînilor lor. Susțin că acționează conform cu tradiția moștenită de la tine, Johann Hardekopf, dar în cel mai bun caz au redevenit utopiști. Nu se bizuie pe ei înșiși, nici pe forța propriei lor clase; se încred în puterea capitaliștilor, a bogătașilor, a puternicilor zilei, și-și pun speranțele în înțelegerea și bunătatea lor.

Walter contempla visător marea de clădiri, catedrala de piatră cenușie Notre Dame, care se înălța deasupra mării de

clădiri ca un schelet uriaş. Undeva pe acolo se aflau cîmpurile de luptă ale Revoluţiei burgheze din 1789 şi ale eroicei Comune din 1871. În acel oraş trăiseră, luptaseră şi muriseră bărbaţi şi femei cărora omenirea le era mult îndatorată fiindcă făcuseră să progreseze nu numai ţara lor dar şi lumea întreagă.

În învălmăşeala de străduţe dintre Notre Dame şi Panthéon trăise Marat, refugiindu-se din adăpost în adăpost, urmărit de zbirii regelui. Într-o cămăruţă, sub unul dintre acoperişurile acestea ţuguiate, redactase el, după izbucnirea revoluţiei, ziarul „L'Ami du Peuple", îşi scrisese apelurile sale mobilizatoare şi tot de acolo condusese administraţia oraşului.

În spatele pieţii în care se aflase cîndva Bastilia, se întindea cimitirul Père-Lachaise cu Zidul Federaţilor, mormîntul comunarzilor măcelăriţi de generalii versaillezi.

Din Conciergerie [1], de pe malul Senei, care semăna a cetăţuie, porniseră în deportare peste Ocean, în regiunea tropicală din Noua Caledonie, Louise Michel şi Auguste Blanqui, prizonierii lui Thiers.

Toate colţişoarele acestui oraş grandios trezeau amintiri istorice, scumpe nu numai naţiunii franceze, ci omenirii întregi.

Nici în visele sale cele mai îndrăzneţe Walter Brenten nu sperase vreodată să ajungă la Paris. Acum locuia nu departe de Porte d'Orléans, într-un mic hotel ; bineînţeles, mai mult supravegheat decît îngrijit de către portăreasă.

2

Trăise zile apăsătoare, obositoare, zile de aşteptări pe coridoare şi prin birouri. Pentru a fi considerat emigrant politic, refugiat, trebuia să umbli, să cerşeşti şi să ceri audienţe peste audienţe. Cine obţinea în cele din urmă mult-dorita *carte d'identité* [2], acela cîştigase o bătălie.

Simpatizanţii francezi ajutau cît puteau. Un ziarist cunoscut adresase prefectului de poliţie o scrisoare în care

---

[1] Vechea închisoare a tribunalului din Paris.

[2] În Franţa, buletin de identitate pentru străini, cu permis de şedere.

afirma că era o onoare pentru naţiunea franceză să acorde azil antifasciştilor germani, luptători pentru libertate. Prefectul adjunct, în faţa căruia fusese convocat Walter, se strîmbase citind cuvintele: „luptător pentru libertate" şi „antifascist". Oricum, şi comuniştii francezi făceau parte din Frontul Popular. Erau chiar forţa motrice, sufletul mişcării, deşi nu erau reprezentaţi în guvern. Walter citea pe faţa prefectului ca într-o carte deschisă. Sub diferite pretexte, fu amînat şi i se fixă un alt termen. Avu nevoie de multă răbdare. Trebui să găsească prieteni noi, care să-i dea o mînă de ajutor şi să intercedeze mai energic pentru el. Şi presa se ocupa de problema refugiaţilor. În comitetul Frontului Popular se aduseseră în discuţie întîmplări scandaloase survenite în legătură cu tratamentul aplicat unor refugiaţi politici din Germania. În birourile năpădite de mucegai răzbătuse totuşi un puternic suflu democratic, pornit de jos. Acest suflu pătrunsese pînă în cabinetele ministeriale, pînă la urechile prefectului de poliţie şi contribui în cele din urmă ca Walter Brenten să fie declarat refugiat politic şi să obţină o *carte d'identité*. Trecuseră între timp luni de zile; fuseseră zile grele, care-l uzaseră; singurii lui apărători fuseseră partidul şi simpatizanţii francezi.

„Comitetul internaţional pentru eliberarea lui Thaelmann şi a tuturor antifasciştilor închişi" îşi avea sediul într-o clădire comercială din centrul oraşului, aproape de marile bulevarde, înghesuit între firme de agentură şi comision, întreprinderi de import şi export, oficii juridice şi magazii. De la acel comitet, instalat în trei cămăruţe la etajul III al clădirii, firele solidarităţii împînzeau tot globul pămîntesc. De acolo porneau apeluri şi broşuri care luminau opinia publică şi mii de scrisori adresate personalităţilor eminente din cele cinci continente. Acolo soseau şi se centralizau declaraţiile de solidaritate din uzine, oraşe şi sate de dincoace şi de dincolo de Ocean. Acolo se înregistrau darurile în bani sau obiecte şi se distribuiau mai departe. Una dintre sarcinile acestui birou central era să răspîndească în ţară dovezile de interes şi de simpatie care-i încurajau şi-i oţeleau pe luptătorii din rezistenţă.

Walter studia materialul primit, rezoluţiile, adresele, scrisorile, semnăturile adunate, citea despre delegaţiile care ple-

caseră la Berlin din Spania, din Franţa, din Scandinavia, din Elveţia, ca să protesteze împotriva terorii naziste din lagărele de concentrare şi să-l viziteze pe Ernst Thaelmann. Răsfoia dosarele cu rapoarte despre manifestaţii de protest şi demonstraţii din Uniunea Sovietică, din Australia, Argentina, Norvegia, Anglia, Statele Unite ale Americii, Japonia, Mexic. Municipalităţi din Franţa, din Cehoslovacia, Brazilia, Noua Zeelandă, îl aleseseră pe Ernst Thaelmann cetăţean de onoare, uzine şi colhozuri din Uniunea Sovietică adoptaseră numele lui. Personalităţi renumite din lumea întreagă — dintre care multe erau departe de a împărtăşi concepţia politică a lui Thaelmann dar care vedeau în el un reprezentant al justiţiei şi libertăţii şi-l admirau pentru curajul şi consecvenţa sa — îşi ridicau glasul în faţa opiniei publice mondiale, în favoarea lui.

Tuturor, Henri Barbusse le strigase cuvintele simple şi grandioase : „Să fie eliberaţi cei ce sînt persecutaţi pentru că vor să elibereze omenirea !"

Walter era mîndru şi fericit că poate lua parte la această nobilă acţiune şi-şi făgădui să nu-şi cruţe puterile pentru a-i ajuta pe tovarăşii de partid şi de suferinţă rămaşi în patrie, să-şi cucerească libertatea.

A, de-ar izbuti să afle cuvinte care să mişte orice inimă de om, care să ajungă prin inimă la creier, şi să nu provoace mila, ci să răscolească şi să convingă, de-ar izbuti să mobilizeze o sută de luptători noi în locul unuia aruncat în închisoare ! De-ar putea da de veste tovarăşilor şi prietenilor din lagărele de concentrare şi din puşcăriile Germaniei naziste despre solidaritatea şi caldul interes al muncitorilor din lumea largă ! Ei le bănuiau poate, dar nu le cunoşteau. Cît i-ar fi ajutat să suporte lungile săptămîni în întuneric dacă în noaptea aceea prelungă ar fi auzit aceste glasuri rostind vorbe de încurajare şi de simpatie.

3

Evenimentele din Germania suscitaseră printre oamenii muncii din Franţa o atenţie şi o activitate deosebită. Forţele democratice ale ţării se uniseră în Frontul Popular şi mătu-

raseră prin greve uriaşe forţele reacţionare şi fasciste. Un vînt proaspăt, dătător de viaţă, purificator al gîndurilor sufla prin toată ţara, de la Rin pînă la Pirinei şi de la Marea Mînecii pînă la Mediterana. Iar muncitorii Franţei erau în prima linie a acestui front. Salariile creşteau. Comercianţii obţineau credite în condiţii favorabile. Ţăranii primeau preţuri fixe pentru produsele lor. Meşteşugarii scăpaseră de datorii printr-o reformă a impozitelor. Un sentiment de securitate, de demnitate şi de mîndrie umplea sufletele milioanelor de oameni ai muncii, un sentiment al solidarităţii tuturor celor care trăiesc din munca lor.

O tînără comunistă suedeză, Aina Gill, care lucra de cîteva zile în cadrul Comitetului, de loc impresionată de această evoluţie, declară: „Mi se pare prea suedeză povestea asta. Într-o bună zi, o să încremenească locului ca şi în patria mea, o să se împotmolească într-un fel de marasm reformist."

Unii o contraziseră cu vehemenţă. Nu se putea să se ajungă acolo! Avea grijă reacţiunea din Franţa, cu grandomania ei imperialistă şi teama ei de a pierde profiturile din imperiul colonial de peste mări!

Aina avea răspuns la toate argumentele. În patria ei, social-democraţii sînt de ani de zile la putere, dar nu există nici urmă de socialism. Nici regele, nici capitaliştii suedezi n-au nici un motiv să fie nemulţumiţi de politica social-democrată.

— Nu poţi să compari regatul vostru social-democrat cu Franţa, se amestecă Albert, secretarul Comitetului. Peninsula scandinavă e parcă un continent izolat. Uită-te în schimb la Franţa. Uşi deschise în toate părţile. În faţa uneia dintre ele e leul britanic, în faţa celeilalte pîndesc cămăşile negre ale lui Mussolini. Şi alături, gata de asalt, fascismul german înarmat pînă-n dinţi. Numai graniţa din sud este nepericlitată. Puteţi fi siguri că atîta vreme cît în Europa centrală domneşte capitalismul şi fascismul, Franţa va avea toate motivele să fie neliniştită şi vigilentă, mai ales Franţa Frontului Popular dar chiar şi o Franţă cu orice fel de alt guvern. Rechinii îşi manifestă întotdeauna natura lor prădalnică şi peştele cel mai mare îl înghite pe cel mic.

Cînd apăruse tînăra suedeză pe la Comitet şi se zvonea că va rămîne cîtăva vreme acolo ca să conducă secţia scandinavă, cei mai mulţi tovarăşi germani îşi manifestară des-

chis dezaprobarea. Li se părea prea extravagantă şi prea sigură de ea. De n-ar fi fost decît părul platinat, bătător la ochi, care-i cădea pe umeri, şi preocuparea de a da îmbrăcăminţii sale o notă personală ! Multora li se părea un semn de proastă creştere că se amesteca în toate convorbirile şi că, în general, nu era reţinută. Aşa găseau, bineînţeles, cei care aveau ei înşişi aceleaşi defecte. Dar vorbeau aşa între ei, nu şi de faţă cu ea. În prezenţa ei, cei care o bîrfeau cel mai mult erau foarte amabili, lucru care-l supăra pe Walter.

În realitate, această fată emana un farmec deosebit ; avea trăsături de caracter apreciabile, era o bună tovarăşă, săritoare, veselă din fire şi ştia să rîdă într-un fel care-ţi făcea bine. Totuşi, Walter găsea şi el că-i plăcea să se pună în valoare şi să facă impresie.

De cînd venise Aina, biroul cu dulapurile, mesele şi nenumăratele sale reviste părea mai luminos, mai însorit. Tovarăşi care nu observau de loc sau foarte rar cum se îmbracă o femeie, vorbeau în ultima vreme îndelung şi în amănunt despre gustul personal. Se iscară discuţii cu tema dacă-i e permis unei comuniste să-şi vopsească părul şi să întrebuinţeze ruj de buze...

La asemenea conversaţii numai o singură persoană nu lua parte : Aina. Făcea ce voia şi ce i se părea ei că e bine şi drept.

Walter o evita. Pe tovarăşii care o admirau, îi întîmpina cu zîmbete ironice. Dar cînd se găsea în faţa ei, era cuprins de o curioasă timiditate. Ca să nu se remarce cît este de stînjenit, se sili să se arate indiferent, dar în secret era fericit cînd Aina îl întreba ceva sau îi cerea un serviciu.

Într-o seară, se surprinse gîndindu-se încontinuu la ea în timp ce fredona o arie de Mozart. Găsi că e nemaipomenit de comic şi rîse de el însuşi. Apoi descoperi că Aina avea multe trăsături comune cu fosta sa prietenă, Ruth... Ce prostie, rectifică el în gînd : Ruth era brună ; Aina, blondă ; Ruth era tăcută, visătoare, închisă ; Aina, veselă, vioaie şi comunicativă ca o fereastră larg deschisă. Ruth trăia în amintirea sa ca un simbol al melancoliei şi al suferinţei ; Aina în schimb era sănătatea însăşi, debordantă de dragoste de viaţă.

4

În ajunul lui 14 Iulie, Walter se aranjă s-o întîlnească pe Aina „întîmplător“, pe treptele clădirii unde se afla biroul lor. Porniră împreună spre bulevard ca să ia nişte răcoritoare.

Firişoarele de praf străluceau în razele orbitoare ale soarelui. Pe cer nu era nici urmă de nor ; soarele îşi vărsa nestingherit toată văpaia asupra zidurilor şi caldarîmului. Te dureau ochii de atîta lumină iar hainele ţi se lipeau de corp.

— Mîine o să fie o animaţie nebună pe străzi, zise Walter. Cînd tragi cu urechea, afli că peste tot starea de spirit e minunată.

Aina sorbi cu paiul băutura rece şi răspunse fără să ridice privirea :

— Primul meu 14 Iulie la Paris ! Nu pot să-ţi spun cît mă bucur.

— Vrei să-l petrecem împreună ? întrebă Walter.

Vorbise detaşat, dar îşi simţea inima zvîcnind în gît.

— De ce nu ?! răspunse ea pe un ton cu totul indiferent.

— Atunci cel mai bine e să ne întîlnim dimineaţa devreme şi să asistăm la parada militară, propuse el.

Aina ridică privirea spre el şi declară de astă dată pe un ton plin de reproş :

— Asta nu, în nici un caz ! Soldaţi ? Nu, nu vreau să văd soldaţi.

— Există soldaţi şi soldaţi. Armata Franţei condusă de Frontul Popular va deveni o armată populară.

— Mai e mult pînă acolo ! exclamă Aina. Deocamdată este încă armata imperialiştilor prădători de colonii. Ai uitat poate cum se comportă în Africa şi în Asia cu popoarele coloniale ? L-am citit pe Londres [1], ştiu cum procedează soldaţii francezi cu oamenii de culoare.

În ziua următoare, Walter se afla de dimineaţă printre miile de oameni de pe Avenue des Champs-Elysées, pe unde defilau trupele franceze. Trebuia să scrie o dare de seamă despre 14 Iulie pentru presa ilegală din Germania.

---

[1] *Albert Londres*, reporter francez, autor al mai multor cărţi despre ţările coloniale.

Batalion după batalion cobora pe şoseaua largă spre Place de la Concorde iar parizienii le însoţeau cu urale. Walter observa atent muncitorii, burghezii şi soldaţii. Nu era o manifestaţie şovinistă. Nu se auziră strigăte de ură sau îndemnuri la război. Lumea din jurul său striga: „Trăiască armata republicană!" „Trăiască armata poporului!"

În faţa lui, trei parizience tinere le strigau ofiţerilor: „Trăiască ofiţerii armatei noastre populare!" „Trăiască eroii naţiunii!"

Feţele multora dintre soldaţi străluceau de bucurie. Fizionomiile ofiţerilor le trădau atitudinea. Unii schiţau un uşor salut prietenos, alţii căutau să-şi ascundă ostilitatea evidentă sub o mască rigidă, de nepătruns. Fără îndoială, existau mulţi ofiţeri în armata celei de a treia Republici, care-i considerau ca duşmani de moarte nu pe fasciştii germani şi italieni, ci pe muncitorii francezi. Aina avea dreptate să nu aibă încredere în ei. Dar nu avea dreptate dacă nu căuta să contribuie la influenţarea lor. Cele trei parizience tinere care-i primeau pe ofiţeri cu strigăte de entuziasm, acţionau mai înţelept.

Ce sărbătoare naţională mai frumoasă poate exista pentru un popor decît aniversarea zilei în care a dărîmat prin propriile sale puteri fortăreaţa despotismului? Walter şi Aina văzuseră în patriile lor demonstraţii mari, serbări revoluţionare grandioase şi manifestaţii, dar niciodată nu trăiseră ceva care să se compare cu sărbătoarea naţională a francezilor. Mulţimea forma o masă compactă în piaţa în care se ridicase cîndva Bastilia, iar în străzile din jurul ei se afla probabil un milion de oameni, muncitori, meseriaşi, burghezi, bărbaţi şi femei, tineri şi bătrîni. Şi din nenumăratele străzi laterale tot mai veneau noi grupuri de oameni mărşăluind în acorduri de fanfară şi cîntînd. Scandau lozinci, izbucneau în strigăte, zeci de cîntece se amestecau într-o simfonie ciudată ce se înălţa şi plutea peste piaţa imensă unde marea de oameni oferea un tablou văratic, pestriţ, vesel.

Muncitorii veniseră numai în pantaloni şi cămaşă cu mînecile suflecate. Băieţii şi fetele purtau bonete roşii de iacobini. Steaguri, portrete uriaşe ale conducătorilor Frontului Popular, panouri şi benzi cu lozinci se agitau peste capetele

mulţimii. Pe lîngă steagul tricolor, fîlfîia fraternizînd steagul roşu.

Mii de voci se uneau într-un strigăt care se propaga unduind de la Coloana lui Iulie [1] peste toată întinderea pieţii. Parisul îi saluta pe reprezentanţii partidelor din Frontul Popular şi pe deputaţii democraţi din parlamentul francez. Se cînta *La Carmagnole* şi acordurile ei se amestecară cu *Bandiera Rossa* şi cu *Internaţionala*. Arşiţa îi apăsa, oamenii transpirau, gîfîiau, dar rîdeau şi cîntau şi toţi o porniră împreună, fiecare ţinînd să fie printre sutele de mii de oameni ce se urniră spre Place de la République.

Mulţimea în care Walter şi Aina erau prinşi, se înghesui şi se strînse şi mai tare, strigînd şi rîzînd : Lumea din Piaţa Bastiliei voia să danseze.

Curgea sudoarea de pe ei, răsuflau din greu dar dansau. Se învîrteau, se împingeau, se înghesuiau, dar dansau.

Sunetele *Marsiliezei* răsunau peste piaţă stîrnind ecou în străzile înguste din jur, creşteau ca un torent, vuiau furtunos ca însăşi Revoluţia :

„Aux armes, citoyens ! Formez vos bataillons !
Marchons, marchons !“ [2]

Walter avea impresia că Parisul anului 1792 îi copleşea cu entuziasmul său pe oamenii de acum şi pe el însuşi. În mijlocul sutelor de mii de glasuri, desluşea vorbele limpezi ale Ainei şi o observa cu coada ochiului, fără a întoarce capul : stătea cu fruntea ridicată şi cînta imnul revoluţiei în limba ei maternă.

CAPITOLUL XII

1

Walter locuia într-un aşa-zis cămin de emigranţi din Rue Blanqui, nu departe de Place d'Italie. Aproape, în faţa casei, într-o piaţă, era un bîlci. Şi în fiecare seară la şapte fix căi-

---

[1] Coloană de bronz, ridicată în amintirea Revoluţiei de la 1830. La picioarele ei, în 1848, guvernul provizoriu a proclamat republica.

[2] La arme, cetăţeni ! Formaţi batalioane ! Înainte, înainte ! (L. franceză.)

şorii porneau cu muzică şi nu se opreau pînă la miezul nopţii. Alături se găsea un local de dans: sala Blanqui; muzica de jazz urla, se văita, mieuna şi ţipa triumfătoare în toate tonalităţile imaginabile, făcînd seară de seară să tremure nu numai trupurile dansatorilor dar şi pereţii căminului.

Dimineaţa însă domnea în cămin o linişte desăvîrşită. Locatarii dormeau pînă spre amiază, iar personalul, în măsura în care se putea vorbi despre un personal, nu se arăta. Cei doi-trei emigranţi care-şi găsiseră de lucru părăseau căminul devreme, neobservaţi; aveau cheile lor.

Spre vremea prînzului, totul se trezea la viaţă în camere şi pe coridoare. Uşi trîntite, ţipete de copii, certuri de femei. Conductele de apă vîjîiau neîntrerupt pe la toalete, aparatele de radio răsunau în neştire şi încercau să se domine reciproc. În toate camerele se făcea cafea, se gătea masa de prînz şi în curînd coridoarele erau pline de efluviile cele mai diverse. Diferitele naţionalităţi ale locatarilor se puteau recunoaşte după mirosul mîncării pe care o găteau.

Vecinii lui Walter erau italieni. O familie cu trei copii. Bărbatul răspundea la sonorul nume de Gino Giolitti şi era anarhist. Compatrioţii săi din cămin vorbeau despre el cu cea mai mare stimă şi-i arătau un respect deosebit. Se zicea că săvîrşise mai multe atentate şi că evadase cu un curaj nebunesc dintr-o închisoare italiană. Walter află toate acestea încă înainte de a-l fi văzut la faţă.

Gino Giolitti, un bărbat mic şi firav, cu pielea şi ochii negri, cu o figură osoasă, avea aspectul unui ftizic incurabil. Vorbea încet, spre deosebire de toţi ceilalţi, închidea uşa cu băgare de seamă şi fără zgomot, şi Walter — deşi locuia perete în perete cu el — nu-l auzi niciodată ridicînd tonul. Nevastă-sa, în schimb, care se numea Soria, sau cam aşa, o femeie trupeşă, care-şi depăşea bărbatul aproape cu un cap, avea o voce aspră şi răsunătoare. Din cele ce putuse prinde Walter prin perete despre viaţa de familie a vecinilor săi, reieşea că ea era capul, ea dădea tonul şi comanda.

Într-o seară, Walter se întîlni pe scara căminului cu un vechi cunoscut, Otto Wolf.

— Aici stai?! strigă acesta mirat.

— După cum vezi.

— Minunat. În sfîrşit, am şi eu un cunoscut pe-aici.

Otto venise abia de cîteva zile de la Praga. Plin de importanţă şi misterios, îi împărtăşi lui Walter că partidul avea de gînd să-l întrebuinţeze într-o misiune importantă. Pretindea că nu venise cu tragere de inimă, căci se obişnuise atît de bine la Praga şi avusese şi acolo o însărcinare importantă.

— Vino, zise el. Trebuie să serbăm revederea noastră. Hai la bistroul de jos, să luăm un *pernod*[1]... N-avea grijă, strigă el văzînd ezitarea lui Walter, fac eu cinste!

Otto Wolf era deosebit de vorbăreţ dar părea şi foarte împrăştiat. Se vedea cît de colo că simţea nevoia să sublinieze mereu cît era de binevăzut de conducerea de partid din emigraţie. Vorbea despre tovarăşii din conducere într-un mod care dădea să se înţeleagă că se întîlnea zilnic cu ei şi că este cel mai intim confident al lor.

— Dar tu ce faci pe-aici? îl întrebă pe Walter.

— Lucrez în Comitetul de eliberare Thaelmann.

— A, ştiu, ştiu. Acolo, pe lîngă marile bulevarde. Eu vă trimiteam de la Praga materialele din ţară. Îţi aminteşti de un raport mare despre arestarea conducerii de partid din Saxonia? Eu l-am făcut. Eu am procurat materialul.

— Conducerea din Saxonia?! Conducerea de partid? Nu cunosc raportul... Era cumva din Dresda?

— Da, da. Arestările au avut loc la Dresda, iar informaţiile au fost procurate de curierii mei. Ştii că pe la Reichenbach avem o organizaţie de graniţă excelentă.

— Curios că n-am aflat nimic despre acest caz. Cînd au avut loc arestările?

— Cînd? Stai puţin... în iulie am fost la Brno. S-au ivit printre emigranţii de-acolo nişte mîncătorii. A trebuit să fac ordine. Asta a fost în iulie. La începutul lui august m-am întors la Praga... Vreo două săptămîni după aceea m-am dus la Reichenbach să controlez munca de la graniţă. Trebuie să fi fost spre sfîrşitul lui august. Da, da, asta s-a întîmplat în ultima decadă din august. Raportul trebuie să fi sosit aici la începutul lui septembrie.

— Îţi mai aminteşti de cîteva nume de arestaţi? întrebă Walter.

— De ce? Cunoşti pe unii care au făcut parte din conducerea ilegală din Saxonia?

---

[1] Băutură alcoolică.

— Raportul pomenea de un oarecare Timm ? Ernst Timm.

— Timm ? Se poate. Nu-mi aduc aminte exact. Dar bine, omule, raportul trebuie să existe aici. Interesează-te la Comitetul vostru. Poate că se află şi la Oskar. Să-l întreb ?

— Nu, lasă. Am să mă interesez la noi.

2

Walter se interesă la fiecare secţie a Comitetului. Nimeni nu ştia nimic despre un raport privind arestările din Saxonia. Tovarăşa Erika, prin mîinile căreia trecea toată corespondenţa, era gata să jure pe toţi sfinţii că nici în august, nici în septembrie nu primise nici un raport de la Praga despre nişte arestări la Dresda. Walter nu se mulţumi cu aceasta şi cercetă mai departe. La tovarăşul Oskar nu era prea uşor să pătrunzi, dar printr-un om de legătură îi ceru o scurtă întrevedere şi-i propuse ziua de luni.

În timp ce Walter tot mai căuta în registre intrările din ultimele luni, apăru în birou Aina. Walter abia ridică privirea şi continuă să caute :

— Bună ziua.

— Bună ziua.

Aina rămase în picioare, parcă în aşteptare. Walter continua să caute printre teancurile de rapoarte.

— Cauţi ceva ? întrebă Aina.

— Da, caut ceva ! răspunse el gîndind : Ce Dumnezeu, nu se vede ?

— Eşti supărat ? întrebă fata.

— Nu, de ce ? Cel mult pentru că nu găsesc ceea ce caut.

— Pot să te ajut ? întrebă ea.

— Mai bine nu. Eşti în stare să-mi încurci hîrtiile.

— Ce urîcios eşti, îi aruncă Aina.

Abia acum Walter ridică privirea spre ea.

— De ce sînt urîcios ?

O vedea dar nu realiza prezenţa ei. Toate gîndurile, toate simţurile îi erau îndreptate spre Timm. Trebuia să afle ce

se întîmplase cu el. Nesiguranţa îl tortura. Se apucă să caute din nou. Cînd ridică ochii a doua oară, Aina dispăruse din cameră.

Ce grobian, ce mojic, ce necioplit ! Să nu-şi imagineze cumva că duminică am să mă duc cu el la Versailles, îşi zise Aina şi trecu supărată în biroul ei, pe care-l împărţea cu o tovarăşă austriacă. Se apucă să lucreze din nou la un raport pe care de fapt îl pusese deoparte... Cum îndrăznea să se poarte astfel ? Va să zică nu conta de loc pentru el ?! Nu era obligată cu nimic să înghită o asemenea purtare.

Dar munca nu progresa de loc. O lua mereu de la început, scria cîteva fraze, le recitea şi le ştergea din nou. Îi pierise tot cheful de muncă din cauza purtării lui grosolane. Îi stricase ziua. În definitiv, putea să termine raportul pentru Stockholm la fel de bine şi luni ; oricum, n-avea să plece decît cu poşta de luni. Îşi adună în grabă lucrurile, le puse în sertar şi-l încuie.

Cînd Walter intră în biroul Ainei, n-o găsi decît pe tovarăşa Hertha. Locul Ainei era gol.

— Unde-i Aina ?

— Nu ştiu, răspunse colega ei. A plecat de vreo jumătate de oră.

— Hm... aşa ?

Walter şi Aina se împrieteniseră, dar, departe de a fi întotdeauna de aceeaşi părere, se certau ades. Aina nu era o femeie dintre cele care dau mereu dreptate prietenilor lor. Cine o judeca numai după faptul că îi plăcea să se îmbrace bine, cine o ironiza pentru că-şi cheltuia cea mai mare parte din salariu pe rochii, lenjuri şi pantofi şi o considera deci ca un fel de păpuşă, se vedea silit să-şi schimbe curînd părerea dacă apuca s-o cunoască mai de aproape sau dacă avea de îndeplinit împreună cu ea vreo însărcinare politică. Îi cam plăcea să se laude, dar era serioasă, avea o bună pregătire politică, era conştiincioasă în muncă şi, înainte de toate, era o colegă foarte săritoare. Toţi o îndrăgiseră de mult, chiar şi secretarul Comitetului, tovarăşul Albert, un om cam ursuz de felul lui.

3

Duminica aceea de octombrie fu o zi însorită, împestrițată de paleta bogată a anotimpului. Nori de un alb strălucitor pluteau pe cerul albastru, dar razele soarelui își croiau drum printre ei. Natura îmbrăcase haina multicoloră a toamnei ; strălucea în verde, galben, alb și roșu. Chiar și fațadele cenușii ale caselor de raport, prin fața cărora trecea trenul de suburbie, păreau mai prietenoase decît în alte zile. Stăteau alături în trenul aglomerat, pe aceeași bancă. Încă nu-și spuseseră cinci cuvinte. Aina își pusese toaleta cea mai de preț : un pardesiu de stofă subțire de lînă gri. Dar nu purta pălărie, căci Walter nu putea suferi pălăriile. Știa că-i place părul ei, pe care-l strînsese în ziua aceea într-un conci.

Mulți parizieni, familii și perechi de îndrăgostiți, plecau duminica la Versailles. Trenul răsuna de conversații vesele. Toți erau dichisiți ca de sărbătoare și bine dispuși. Numai Aina, la locul ei de lîngă fereastră, stătea mută și privea mereu afară.

Walter se apropie de Aina pe nesimțite. Cînd ea încercă să-l împingă la locul lui, o apucă de mînă și i-o ținu strîns. Fata se întoarse spre el și spuse :

— Urîciosule ! și se uită din nou pe fereastră. Dar își lăsă mîna în mîinile lui. Walter îi mîngîie palma și din nou fata se întoarse o clipă spre el ca să-i spună : Monstrule !

Stătură așa pînă ce trenul sosi la Versailles și toată lumea se înghesui spre ieșire. Pe stradă, o luă de braț.

— Aina, trebuie să-ți povestesc ceva.

— Da ?

— Cunosc un om pe care îl stimez mai mult decît pe oricine.

— Nu mai spune !

— Stai, ascultă-mă... Vorbesc despre Ernst Timm.

— Știu ! Cîte nu mi-ai povestit despre el. Să te apuce gelozia, nu alta.

— Nu vorbi așa, Aina. Ernst Timm a fost probabil arestat acum cîteva săptămîni în Germania. Dacă-i adevărat, înseamnă pentru el sfîrșitul. O să-l omoare.

Aina îl strînse de braţ. Nu putu scoate nici o vorbă. O bună bucată de vreme merseră în tăcere pe strada gării, parcă trasă cu rigla, care ducea drept la parcul castelului.

Walter îi povesti întîlnirea sa cu Otto Wolf şi-i spuse de raportul pe care acesta îl trimisese de la Praga la Paris, dar care era de negăsit.

— Raportul ăsta îl căutam cînd ai intrat în birou. Aflasem toată povestea abia cu o oră înainte. Eram întors pe dos şi absent, mă înţelegi ?

— Bine, Walter, doar nu trebuie să te scuzi. Înţeleg cît te-a îngrijorat o asemenea veste. Dar încă nu-i lucru dovedit că se află printre arestaţi. Să sperăm că nu este.

Walter o conduse pe Aina într-un restaurant din piaţa în care se afla monumentul generalului revoluţionar Lazare Hoche. Era o clădire foarte veche, plină de amintiri din anii Revoluţiei burgheze de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Pereţii erau plini de stampe din vremea Revoluţiei şi de portretele conducătorilor de atunci. Deasupra unui colţar, descoperiră o placă cu inscripţia : „Acesta era locul preferat al lui Maximilien Robespierre, pe vremea convocării Statelor Generale“. Într-o altă încăpere, deasupra unui fotoliu de piele uzat, atîrna un portret mare al lui Mirabeau pe care scria : „Aici obişnuia să şadă deputatul conte de Mirabeau“.

Locul lui Robespierre era liber ; Walter şi Aina luară loc la masa aceea. În timp ce mîncau şi beau, Walter îi povesti despre Marat, Robespierre şi Saint-Just, despre Lazare Hoche, învingătorul Vandeei reacţionare, despre Couthon şi Carnot, despre marşul precupeţelor pariziene asupra Versailles-ului, despre Beaumarchais şi Maria-Antoaneta.

Aina, care nu era lipsită de cunoştinţe în acest domeniu, întregea evocările sale cu unele amănunte din viaţa contelui suedez Fersen, amantul Mariei-Antoaneta, pe care cei din Stockholm l-au lapidat la întoarcerea sa.

Deasupra lor era agăţat un tablou reprezentînd jurămîntul din Sala jocului cu mingea. Îl contemplară şi deciseră să viziteze şi sala care fusese transformată într-un muzeu al Revoluţiei.

— Ştii ce, Aina ? Scriem de-aici o carte poştală mamei mele, la Hamburg. Şi ca expeditor te indici pe tine, cu adresa ta.

— Atunci trebuie să iscălesc şi eu.

— Bineînţeles.

Aina se uita la scaunul pe care şedea Walter şi scria :

— Vezi, spuse, aşa se întîmplă în viaţă. Robespierre a trebuit să moară dar scaunul pe care a stat mai există. Ochii ei aveau o privire speriată. Dă-mi mîna ! strigă.

Stătură mînă-n mînă, uitîndu-se împrejur în acel lăcaş istoric. Şi deodată, fără nici un motiv, amîndoi izbucniră în rîs.

4

Mai spre seară, obosiţi de hoinărit, se aşezară la capătul cel mai îndepărtat al parcului, pe o bancă, sub un fag imens. În jurul lor era o linişte desăvîrşită. Un vînticel de seară agita vîrfurile copacilor. Soarele apusese. Amurgul cobora încetişor. Aina se strînse lîngă Walter şi amîndoi ascultau în tăcere foşnetul frunzelor, fiecare adîncit în gîndurile sale. Deodată, Aina întrebă :

— Cum vezi tu viitorul nostru ?

— Viitorul nostru, repetă el, mă crezi ghicitor ?

— Dar cum ţi-l doreşti ?

— Ei, asta-i uşor de spus : victorie pe toată linia !

— Te rog să fii serios timp de cinci minute. Cum îţi doreşti să fie anii următori ?

— Hm... anii următori... Pentru următoarele trei luni — vezi că sînt modest de tot — îmi doresc să te muţi în sfîrşit la mine...

— Nu eşti în stare să fii şi tu o dată serios ?

— Ei, dacă asta nu-i serios, zău că nu mai ştiu ce să spun.

— Şi mai departe ?

— Apoi, în următorii trei ani — sper să fie chiar mai curînd — doresc ca muncitorii din Germania să-l trimită la dracu pe Hitler cu toată banda lui şi să plecăm împreună în Germania.

— Şi atunci unde ne stabilim ?

— La Hamburg, bineînţeles ! strigă Walter cu vioiciune. Ne luăm un apartament frumos de trei camere, poate chiar de patru. Fireşte, cu baie.

— Un apartament de patru camere e prea mare, obiectă Aina. Dă prea mult de lucru.

— Un apartament de patru camere ? repetă Walter. Va fi absolut necesar căci vom avea trei copii.

— Oh ! strigă ea îngrozită, eşti sărit ? Trei copii ?...

— Cel puţin trei, continuă el imperturbabil. Poate chiar mai mulţi.

— Ajunge ! Ajunge ! Încetează, strigă ea. Şi, în fond, cînd ai de gînd să te căsătoreşti ?

— Să mă căsătoresc ? Ce legătură are una cu alta ?

— Bine, dragul meu, bine că ştiu. Va să zică aşa îţi imaginezi tu viitorul.

— Aşa mi-l doresc, rectifică el.

— Şi ce-ţi doreşti în prezent ? întrebă ea.

— Îmi doresc un avans asupra viitorului, zise el rîzînd. Îi luă capul între mîini şi o sărută.

5

În cele din urmă, Walter reuşi să fixeze o întîlnire cu Oskar, secretarul organizaţiei de partid din Paris, într-o cafenea în apropiere de Place de la République. Oskar avea cunoştinţă de raportul de la Praga. Şeful organizaţiei ilegale de partid din Saxonia fusese arestat în august. Dar nu ştia dacă Ernst Timm era printre arestaţi. Îi promise să revadă raportul şi să-i telefoneze. Se înţeleseră că-i va spune un simplu da sau nu.

— Zici că tovarăşul Wolf stă în acelaşi cămin cu tine ? Şi de cînd ? întrebă Oskar.

— Pe mine mă întrebi ? răspunse Walter. Doar partidul l-a chemat aici.

— Despre asta nu ştiu nimic.

— Cu neputinţă. Nu lucrează cu tine şi alţi tovarăşi din conducere ?

— Cine spune asta ?

— El !

— După cîte ştiu, nici nu ne-a fost anunţat. Am să-mi notez numaidecît chestiunea asta.

— Dar îl cunoşti ? întrebă Walter.

— Vag. L-am văzut o dată la Praga... Deci : „Otto Wolf, Praga", îşi notă Oskar cu un scris mărunt de tot în carneţelul său care nu era mai mare decît o cutie de chibrituri. „Stă la Hôtel Blanqui, din Rue Blanqui." Aşa. Am să văd eu cine l-a adus aici.

În dimineaţa zilei următoare, Walter fu chemat în biroul secretarului Comitetului. Îl căuta la telefon Oskar. Răspunsul lui era : da. Mîna cu care Walter ţinea receptorul tremura.

— Ce s-a întîmplat ? îl întrebă tovarăşul Albert.

— E arestat.

— Cine ?

— Un tovarăş din Germania, răspunse Walter şi ieşi din birou.

6

Frieda Brenten întoarse pe o parte şi pe alta ilustrata pe care tocmai i-o adusese poştaşul. Cînd recunoscu scrisul energic al lui Walter, inima începu să-i bată cu putere. După multă, multă vreme, în sfîrşit, un semn de viaţă de la el. Ce noroc că băiatul era în străinătate ! Ultima dată îi scrisese de la Paris, această ilustrată însă venea de la — descifră ştampila poştei — de la Versailles. Unde-o mai fi şi asta ? Şi cine o fi Aina ? Reciti ilustrata : „Dragă mamă, cele mai calde îmbrăţişări îţi trimit fiul tău Walter şi Aina".

Nu era mare lucru, dar cel puţin acum ştia că e în viaţă. Unde era va să zică ? Abia acum observă că lîngă ştampilă mai scria ceva într-un scris mărunt, neregulat şi descifră cu greu : „Aina Gill, Paris, 17, Rue du Terrage".

Aha ! Va să zică putea să-i scrie la adresa asta. Pînă acum, nu indicase niciodată expeditorul. Se gîndi deci să-i trimită numaidecît o scrisoare. O fi ştiind că Viktor stă încă la ea ? Că Gustav Stürck murise ? Că Matthias şi cu Minna Brenten se sinuciseseră împreună ? Şi că găsise un chiriaş foarte bun ? Avea atîtea de scris !

Abia îşi pregătise hîrtia şi ustensilele de scris cînd sună la uşă. Să fi venit Ambrust ? se întrebă şi se duse să deschidă. Dar nu chiriaşul stătea în faţa uşii, ci nepotul ei, Herbert.

— Bună ziua, tante Frieda.

— Bine-ai venit, băiatule ! De ce faci o mutră atît de plîngăreaţă ?

— A murit Lieselotte.

— Cine a murit ?

— Soră-mea, Lieselotte. M-a trimis tata.

— Doamne, îngrozitor ! A murit micuţa Lieselotte ? Dar ce a avut ?

— Păi nu mai era mică, tante Frieda. Avea douăzeci şi trei de ani, zise tînărul, căruia-i curgeau lacrimile pe obraji.

— Intră, băiatule, hai, intră.

Frieda gîndea : Avea douăzeci şi trei de ani şi n-a fost niciodată la mine. Cînd am văzut-o ultima oară era o şcolăriţă. Nici nu mai ştim unul de altul în familie.

Herbert intrase în camera de zi şi stătea plîngînd lîngă masă.

— Aşa-i, băiatule, e dureros să pierzi o soră. Ţineai mult la ea ?

Herbert făcu din cap semn că da.

Frieda îşi trecu mîna peste părul lui.

— Ei, dar acuma spune-mi şi mie ce a avut ? Cum de s-a întîmplat asta aşa, dintr-o dată ?

— Era bolnavă de mult, tante Frieda. Avea ceva la plămîni. Se internase din nou în spital şi ieri a murit.

Bietul Ludwig, gîndi Frieda. Era într-adevăr ghinionist. Se gîndea la vremea în care Ludwig şi Hermine locuiau la ea şi într-o bună zi veni ceasul să se nască acest copil, Lieselotte. Mama Herminei nu trebuia să afle. Voiau să-i ascundă cele întîmplate. Ca şi cum ai putea să ascunzi asta ! Nu mai era altă soluţie decît să se căsătorească. Aşa a început tragedia bietului Ludwig... Va să zică fusese tuberculoasă ! Probabil că de vină erau tot ideile moderniste ale Herminei, care n-o îmbrăcase niciodată călduros, nu-i dăduse niciodată o hrană substanţială, mereu numai griş, terci şi alte fierturi insipide.

— Tata îţi trimite vorbă că înmormîntarea e joi la ora trei, în capela nr. 5.

— Uite, Herbert, ţine doi groşeni, cumpără-ţi ceva. Şi spune-i lui tata că-mi pare nespus de rău. Am să vin joi.

Cînd Frieda Brenten ajunse pe la ora trei la cimitirul din Ohlsdorf, micul grup de îndoliaţi era adunat în capelă. Îi zări pe fraţii ei, Ludwig şi Otto, pe soţiile lor şi cîteva persoane pe care nu le cunoştea; erau, probabil, rudele Herminei. Cînd îşi exprimă condoleanţele strîngînd mîna lui Ludwig, Hermine Hardekopf tresări ca şi cum ar fi primit o lovitură. Îi întoarse Friedei spatele şi nu dădu mîna cu ea.

Frieda se apropie de fratele ei Otto şi de soţia lui, dîndu-le bună ziua. În clipa aceea o auzi pe Hermine şuierînd veninos către soţul ei, dar suficient de tare ca s-o audă toţi:

— Ce caută asta aici? La înmormîntarea fiicei mele n-am nevoie de soţii de bolşevici!

Frieda Brenten era cît pe-aci să leşine. Probabil că s-ar fi prăbuşit, dacă fratele ei Otto şi încă cineva dintre cei prezenţi pe care nu-l cunoştea, n-ar fi susţinut-o. Cei doi bărbaţi o conduseră la o bancă de pe aleea din faţa capelei.

— Vă mulţumesc, mai putu să spună Frieda. Şi-apoi: Vă rog să mă lăsaţi singură. Şi către fratele ei, Otto: Fii bun, Otto, pune tu coroana mea pe mormînt.

În capelă răsunară acorduri de orgă. Cei veniţi la înmormîntare intrară. Frieda Brenten rămase pe bancă.

CAPITOLUL XIII

1

— Monumentul soldaţilor căzuţi în războiul din 1870—71 stătea înainte vreme, dacă vă aduceţi aminte, pe Esplanade. Un loc deosebit de potrivit, în mijlocul circulaţiei animate. După 1918, Senatul orăşenesc de atunci l-a mutat aici, pe malul Alsterului.

— Un loc fermecător, domnule prefect.

— Desigur, dragul meu, dar nu-şi mai îndeplineşte funcţia. Şi tocmai asta voiau domnii demnitari. Un monument al ostaşilor?! Aş! Nimic de ei să nu ne amintească! Să-l mutăm într-o regiune nepopulată, idilică! Şi s-au folosit de pretextul că împiedică circulaţia.

— Am abolit atîtea din cîte a făcut administraţia lor scandaloasă, de ce nu şi asta ? Să-l mutăm din loc.

— Am propus de cîteva ori. Mi s-a răspuns de fiecare dată că există lucruri mai importante. Şi totuşi, susţin că una dintre sarcinile noastre cele mai importante din punct de vedere moral şi politic este să menţinem trează în popor tradiţia ostăşească. Ca să nu mai vorbim despre faptul că acest monument aminteşte de o victorie a naţiunii noastre.

— Nu pot decît să vă aprob din toată inima.

Malul de apus al Alsterului exterior, cu cartierele mărginaşe Harvestehude şi Rotherbaum, fusese întotdeauna cartierul preferat al marii burghezii din Hamburg. Kilometri întregi de-a lungul lacului Alster se întindeau vile luxoase şi parcuri imense. Înconjurată de un arc de cerc larg, format din cartiere industriale şi comerciale ce se întindeau mereu, această parte a oraşului, plasată în continuarea centrului, era o oază a bogăţiei, asemănătoare cu o localitate de vilegiatură.

Prefectul de poliţie Rudolf Pichter „preluase“ vila magistratului Jakob Rosenbaum, după ce acesta fusese arestat pentru pretinsele sale uneltiri duşmănoase contra statului şi după ce familia sa fusese evacuată din motive rasiale. Pe splendida verandă dinspre Alsterul exterior a acestei vile, prefectul de poliţie şi musafirul său, inspectorul principal Wehner, îl aşteptau pe consilierul dr. Ballab. Pichter ştia că inspectorul său principal urma să plece la Berlin într-o misiune importantă. Dar deocamdată nu putuse afla în ce consta misiunea. Şeful S.S.-ului, Heinrich Himmler, devenise capul întregii poliţii germane. Oare voia să-l plaseze pe Wehner în aparatul central ? Va face Wehner carieră întrecîndu-l pe el ? Era capabil, chiar foarte capabil. Lua măsuri energice, fără milă, avea idei, hotărîre şi, înainte de toate, duritate. Himmler punea preţ pe duritate la colaboratorii săi, era ştiut. Apoi Pichter îşi mai puse întrebarea : Oare cine îi atrăsese atenţia lui Himmler asupra lui Wehner ? Desigur, Ballab. Urmarea va fi că i se va lua din nou un om de nădejde.

— Bei ceva, Wehner ? Nu înţeleg de ce consilierul se lasă aşteptat... Pot să-ţi umplu paharul ?

— Mulţumesc, domnule prefect.

— Un adevărat bărbat german nu poate să-i sufere pe francezi. Dar îi plac vinurile lor. Nu-i aşa ? Ha, ha, ha ! Cîteodată şi bătrînul Goethe a avut idei reuşite, ha, ha, ha !

— Probabil că domnul consilier are foarte multe treburi şi îndatoriri şi e tracasat, observă inspectorul.

— Ia spune-mi, Wehner, nu vreau să anticipez, dar dumneata cunoşti motivul întrevederii de astăzi ?

— Nu, domnule prefect. N-am idee. Mă bate gîndul că-i vorba de vreo lovitură mare care se pregăteşte.

Pichter rîse încetişor, făcîndu-se că ştie mai multe.

— Cum spuneam, nu vreau să anticipez... La mulţi ani, Wehner.

Heinz-Otto Wehner sări în picioare şi luă paharul în mînă.

— La mulţi ani, domnule prefect de poliţie.

Uitîndu-se peste pahar la prefectul de poliţie, gîndea : Oare despre ce va fi vorba ? Probabil ceva mai important decît o nouă lovitură. Ridică paharul gol spre prefectul de poliţie, şi zise milităreşte :

— Mulţumesc, domnule prefect.

— Dacă soţia mea ar fi aici, ar crea o atmosferă mai intimă. Are pronunţate calităţi casnice.

— Doamna, soţia dumneavoastră, este în vilegiatură, domnule prefect ?

— Îşi face cura la Baden-Baden. În ultimul timp e cam bolnăvioară. Schimbările, agitaţia, noile îndatoriri, toate astea au obosit-o.

O maşină Mercedes se opri în faţa porţii. Pichter înaintă spre marginea verandei. Se auzi cum poliţistul de gardă îşi lovi călcîiele, luînd poziţia de drepţi. Prefectul de poliţie se grăbi să-l primească pe consilier.

Se ridică şi Wehner. Simţea totuşi un fel de nelinişte. Se întreba din nou ce avea să urmeze. De ce voia consilierul să stea de vorbă cu el ? Şi încă în locuinţa lui Pichter ! Trebuia să fie la mijloc ceva cu totul deosebit. Judecînd după comportamentul prefectului de poliţie, ceva favorabil pentru el.

Consilierul Ballab păşi pe verandă urmat de prefect, ridică braţul drept şi salută :

— Heil Hitler ! Vă rog să mă scuzaţi că v-am făcut să aşteptaţi. Mereu intervine ceva neprevăzut. Cum vă simţiţi ? Cu sănătatea ?

— Minunat, domnule consilier.

— Şi dumneata, dragă inspectore-şef ?

— O, domnule consilier, se bîlbîi Wehner contrar felului său obişnuit de a fi, într-adevăr intimidat. Nu mă pot plînge.

— Amîndoi arătaţi minunat. Dar hai să ne aşezăm. Ballab luă loc cel dintîi.

— Un pahar de Beaujolais, domnule consilier ?

— Niciodată nu refuz, după cum ştii.

— Dacă se face prea răcoare, ne mutăm în fumoar.

— Găsesc că e minunat afară... Ia spune-mi, Pichter, ţi-am povestit despre vizita mea la noua şcoală de piloţi din Nürnberg ? Nu ? Ei, ce să vă spun ? Cum să v-o descriu ? O instituţie unică, nemaivăzută. Vine vorba că e o şcoală, dar e o adevărată academie. Ceva grandios. Ultramodern în privinţa posibilităţilor tehnice. Săli de curs, camere de locuit. tot felul de maşini — vă spun, ceva grandios. Proiectat după planurile Führerului, mă înţelegeţi ? Fără economii, tot ce-a fost mai bun şi mai scump. E o pepinieră a viitorilor noştri aşi ai aviaţiei... Ţi-ai dori să fii mai tînăr cu douăzeci de ani... Să duci o viaţă de vultur, ca băieţii de acolo. Şi ce material uman ! Elita elitei. E o bucurie să-i vezi : înalţi, blonzi, cu trupuri vînjoase, plini de o nestăpînită sete de acţiune. Ar trebui să te duci acolo, Pichter, să vezi şi dumneata. Cîteva sute de mii de astfel de exemplare şi, vă spun eu, întoarcem Europa pe dos.

Consilierul se întoarse zîmbind spre Wehner :

— Voi, nişte cîrtiţe nenorocite de infanterişti, nici nu ştiţi ce înseamnă să pluteşti printre nori, faţă-n faţă cu adversarul, ca într-un turnir modern.

Wehner gîndi : De unde ştii tu cum e ? Dar îl privi pe consilier admirativ, cum îi era datoria. Acesta era într-adevăr o apariţie impozantă, găsi Wehner. Un sportiv desăvîrşit, nici un dram de grăsime inutilă, vînos şi agil. Se uită la Pichter. Prefectul de poliţie nu era mai puţin gras decît el însuşi, avea burtă şi un gît gros. Rareori îşi dăduse seama de acest lucru cu atîta regret ca în această clipă. Încercă să salveze situaţia glumind.

— Da, aviatorii sînt nişte tipi grozavi! Dar eu, domnule consilier — se lovi cu amîndouă mîinile pe pîntece — am adunat cu mari economii, rupîndu-mi de la gură.

Consilierul izbucni în rîs, după care Pichter şi Wehner făcură şi ei haz.

— Ai nevoie de mişcare, de schimbare de aer, răspunse consilierul. Şi cu asta, iată-ne ajunşi la scopul întrevederii noastre de astăzi... Wehner, Reichsführerul Himmler te-a cerut. Ai să pleci mîine la Berlin şi ai să afli ce are de gînd cu dumneata. Presupun că onoruri deosebite. Dacă s-ar întîmpla să te pierdem, noi ăştia de la Hamburg, fii sigur că domnul prefect de poliţie şi cu mine o să regretăm sincer. Dar în acelaşi timp o să ne bucurăm de a putea pune la dispoziţia Reichsführerului un om care a dat dovezile pe care le-ai dat. Ei, ce spui de noutate?

— Domnule consilier, vă mulţumesc pentru părerea bună pe care o aveţi despre mine. Sper însă...

— Speră, şi aşteaptă ce va spune Berlinul.

2

Wehner plecase. Consilierul şi prefectul de poliţie mai stăteau împreună pe verandă.

— Ei, şi vrei să ştii pe cine am plasat la şcoala de aviaţie din Nürnberg? Cînd erau între patru ochi, consilierul şi prefectul de poliţie se tutuiau. N-ai să ghiceşti. Pe belferul care pe vremuri, la început, voia să intre în detaşamentul tău special. Pe Rochwitz. Ţi-aminteşti de el?

— Bineînţeles! Mie nu mi l-ai dat.

— Era păcat de el, printre brutele tale. Faptul că era obersturmführer a facilitat totul. Acum este ofiţer superior, şi acolo, la şcoala militară, ţine cursuri despre concepţia noastră de viaţă. E un mare fanfaron, dar un tip utilizabil.

— Asta o ştiu de ani de zile, remarcă prefectul de poliţie. Dar cu Wehner ce se întîmplă, de fapt? Ce-au de gînd cu el?

— Ia spune — consilierul vorbi cu o voce scăzută — sentinela poate să ne audă?

— Exclus ! Şi apoi, din principiu nu aude nimic. Conform regulamentului.

— Eh ! eu unul, nu m-aş bizui pe asta... Îţi spun însă confidenţial — dar rămîne între noi, m-ai înţeles ? — Wehner va fi trimis în Spania, să organizeze acolo o poliţie secretă. Cei de acolo habar n-au cum se face o treabă ca asta. Sîngele curge gîrlă, dar ştirile, informaţiile, comunicatele, curg cu picătura — morţii au tristul obicei să tacă. Apoi, spaniolii nu mai dispun decît de o parte din vechiul aparat poliţienesc.

— Dar Wehner nu ştie o boabă spanioleşte, obiectă Pichter, mirat de caracterul deosebit al misiunii.

— Va trebui să înveţe. Şi-apoi, există interpreţi. Asta ar fi mai puţin important. Dar e în stare să organizeze un aparat poliţienesc ?

— Fără îndoială... E adevărat că trebuie să ţinem cont de faptul că-l va avea de organizat cu spanioli.

— În principiu, da, dar i se vor da şi cîţiva oameni de la noi.

Ce noroc că nu m-au ales pe mine ! gîndi Pichter şi zise :

— Ia te uită, Wehner ăsta ! Îţi vine să-l invidiezi.

— Da, da. Spania pare să devină scena unde ne încercăm pentru prima oară puterile. O repetiţie generală, ca să zic aşa. Dar aşteaptă, o să fie şi mai şi.

— Hm ! Crezi că putem să ne permitem încă de pe acum o repetiţie generală ? Abia am introdus serviciul obligator de doi ani.

— Ar fi pus Führerul la cale afacerea asta din Spania dacă n-ar fi aşa ? Politică în stil mare, dragul meu. Viitorul adversar trebuie examinat îndeaproape ; tatonăm ca să-i cunoaştem punctele slabe şi cele tari. Spania e un teren de exerciţiu, pe care se încearcă soldaţii şi armele. O strategie genială. Adversarii noştri ar vrea să ne încurce în aventuri militare, dar Führerul merge la sigur.

— Îl trimitem pe Wehner şi alţi specialişti în afaceri poliţieneşti. Bine. E foarte important, desigur. Dar e suficient ? Din moment ce e vorba de o repetiţie generală, n-ar trebui să trimitem în primul rînd militari specializaţi, ofiţeri şi soldaţi ?

— Nu-ţi bate capul. Se face şi asta, fii liniştit. Au şi fost trimişi, încă înainte de declanşare... Ia ascultă, mi se pare că nici tu n-ai destulă încredere în darul de previziune al Führerului. După presupunerile mele, noi trimitem armele şi ofiţerii, iar italienii trimit soldaţi. Şi, în definitiv, spaniolii naţionalişti colaborează şi ei. Interesant e să vedem cum o să reacţioneze Anglia, şi în special Franţa.

— Foarte adevărat, strigă Pichter, ca şi cum ideea asta nu i-ar fi venit pînă acum. Franţa se va afla într-un cleşte, prinsă între Rin, Alpi şi Pirinei.

— Aşa se prezintă cazul.

— Şi dacă se va transforma într-un *casus belli* ? [1]

— Ei şi ? Presupunînd că n-am fi încă pregătiţi pentru reprezentaţia adevărată, se va găsi un compromis care să ne pună la adăpost de pagube prea mari. Dar nu va trece multă vreme pînă ne vom anunţa pretenţiile, şi atunci ceilalţi o să caute cu desperare un compromis. E clar ca lumina zilei că Führerul vrea să-şi asigure spatele la apus ca să se poată răfui la momentul oportun cu Rusia fără pericolul unui război pe două fronturi. Văd apropiindu-se ceasul în care ne vom lua revanşa pentru înfrîngerea suferită în primul război mondial.

— Vrei să bei altceva ? Sau continuăm cu vinul roşu ? întrebă Pichter.

— Ce mai ai de oferit ?

— Un Boonekamp, whisky, vin de Mosella, şampanie...

— Scoate o sticlă de şampanie ! Sper că e franţuzească !

Între timp, se întunecase. Abia se simţea o boare, atît de calmă şi de plăcută era noaptea de august. De pe locul său, consilierul dr. Ballab privea spre partea oraşului de pe amîndouă malurile Alsterului exterior, bine iluminată. Nici cel mai mic zgomot nu ajungea pînă la ei peste apă ; chiar şi vaporaşele de pe Alster îşi urmau calea în linişte. Se auzeau numai paşii sentinelei în faţa vilei.

Pichter se întoarse cu o sticlă şi pahare.

— Încă ceva, reluă consilierul. În timp ce pe orizontul politic se arată evenimente mari unul după altul... nu lăsa dopul să pocnească ! Să n-audă soldatul de jos... Zic, în

[1] Pricină de război. (L. latină).

timp ce evenimentele politice viitoare se şi profilează la orizont, lumea întreagă este invitată la noi pentru paşnice campionate sportive [1]. E grandios. Nişte culise fenomenale, aceste jocuri olimpice. Să nu le subestimăm. Nici nu putem să le apreciem la justa lor valoare. Datorită lor, toate ponegririle emigranţilor evrei şi bolşevici sînt reduse la absurd... Atenţie, acum !

Se auzi doar un pocnet slab de tot, căci prefectul de poliţie învelise dopul într-un şervet, apoi şampania gîlgîi spumegînd în pahare.

— Văd că ai antrenament, spuse consilierul admirativ. Te-ai gîndit ce serviciu de nepreţuit ne face olimpiada ? Lumea întreagă priveşte fascinată spre Berlin pentru că ne măsurăm cu alte popoare în privinţa puterii muşchilor. Ha, ha, ha !... E o glumă grandioasă !

— Prozit ! Pentru reuşita acestei farse !

— Prozit ! Pentru marea olimpiadă ce va veni şi va schimba faţa lumii.

3

Inspectorul principal Wehner nu era iubit de colegii săi ; în schimb, era mult pizmuit. Făcuse o carieră neobişnuită, mai ales în anii din urmă. Desigur că nici cei mai invidioşi oameni nu puteau să-i nege sîrguinţa şi capacitatea. Dar găseau că era de o ambiţie bolnăvicioasă şi se temeau de el. În faţă îi spuneau că era născut într-o zodie fericită fiindcă-i reuşesc toate.

Multe nu-i reuşiseră însă în viaţa sa de pînă acum. Nu găsise fericirea pe care o căutase cîndva. Devenise bogat, dar nu fericit. De ani de zile, căsnicia sa nu mai era decît o minciună, pe care o suportau, şi el şi soţia sa, ca un rău iremediabil. Într-o discuţie aprinsă, dintre acelea care la început se iscau mai des şi se treminau întotdeauna cu acuzaţii reciproce, el îşi numise căsnicia un mister, iar ea un martiraj. Totuşi, nu se despărţiseră. Ea se retrăsese din ce în ce mai mult din viaţă şi devenise tot mai închisă, iar el se obişnuise să caute în alte case ceea ce nu găsea în căminul lui. Ea

[1] Aluzie la Jocurile olimpice din anul 1936, care au avut loc la Berlin.

ştia, îl lăsa să facă ce voia, şi cu fiecare an şi cu fiece zi ce trecea se îndepărtau mai mult unul de altul. Rar se iveau clipe cînd erau întrucîtva apropiaţi.

Ruth Wehner se aştepta la o asemenea clipă, cînd bărbatul ei îi spuse într-o seară:

— Trimite fata în camera ei. Am ceva de vorbit cu tine.

Ruth se duse la bucătărie să-i spună servitoarei să se retragă. El deschise radioul. La postul de emisiune Germania, un conferenţiar relata că, după ultimele cercetări ştiinţifice, încă cu o mie de ani înaintea erei noastre, evreii măcelăriseră trei sute de mii de oameni cu ocazia unui atac banditesc asupra regatului Asiriei, şi că omul modern trebuie să se ocupe mai mult decît pînă acum cu istoria prebiblică a evreilor.

— Un popor satanic! murmură Wehner indignat. Pare să fie compus într-adevăr numai din iude.

În seara aceea voia să stea de vorbă cu soţia despre plecarea lui în Spania. Ar fi vrut ca ea să se mute la Berlin. Pe de altă parte, ştia cît de ataşată era de casa lor din Farmsen. Acum s-ar fi putut mulţumi, de fapt, şi cu casa cea mică din Sasel, pe care o părăsiseră anul trecut... De ce la Berlin? După misiunea din Spania, îl vor numi fără îndoială la Berlin. Dacă Ruth va rămîne şi atunci la Hamburg, bîrfelile vor fi inevitabile.

Se întrebă din nou de ce nu se despărţise de ea, în fond. De ani de zile trăiau alături, dar nu împreună. Pentru cine păstra aparenţele? Cum se făcea că el, care era atît de dur cu altă lume, faţă de ea era nemaipomenit de indulgent şi nedecis? Avea succese, devenise inspector principal în poliţia secretă de stat, se număra printre noii aristocraţi ai celui de al treilea Reich, ales să decidă asupra vieţii şi morţii altora, dar incapabil să ia o decizie privitoare la el însuşi.

— Fata e sus, zise Ruth, intrînd în cameră.

— Ia loc.

Ea îi aruncă o privire iscoditoare şi se aşeză într-un fotoliu.

— Ştii ce m-a întrebat astăzi un coleg?

— E greu să ghicesc, răspunse Ruth liniştită, stînd nemişcată în fotoliu.

— Ai dreptate. M-a întrebat dacă eşti evreică... Închipuieşte-ţi.

— Ei, şi ?

— Tîmpitul crede că numai pe o evreică o poate chema Ruth.

— Ei, şi ?

— Ei şi, ei şi ! Ce tot spui aşa ? Îmi venea să-i trag una.

— Ar fi atît de grav ?

— Isprăveşte cu prostiile ! strigă el indignat. Ar fi o tragedie.

— Aşa ? O tragedie ?

— Bineînţeles. Urmările ar fi de neînchipuit... Numai ideea...

Se făcu o tăcere în care amîndoi ascultară vocea din aparat.

„...asta au recunoscut-o şi romanii. Imperiul roman s-a prăbuşit nu din cauza creştinismului, ci din pricina evreimii care s-a infiltrat în urma creştinismului în structura sa şi l-a subminat dinlăuntru pînă s-a prăbuşit..."

Ruth Wehner se ridică şi închise aparatul. Aruncă o privire piezişă asupra soţului ei şi-l întrebă :

— Asta era motivul pentru care voiai să stai de vorbă cu mine ?

— Lasă ironiile ! strigă el furios.

Fără o vorbă, Ruth părăsi odaia.

— Dracu să-i ia pe evreii ăştia blestemaţi !

Wehner se plimba enervat încoace şi-ncolo. De ce-a trebuit ca palavragiul de la radio să-i amintească de neobrăzarea doctorului Böhringhausen ? ! Las' că o să-i arate el necioplitului ăstuia, chiar dacă este superiorul său. Böhringhausen avea să-l ţină minte.

4

— Trebuie să se isprăvească, trebuie să se isprăvească !

Ruth repeta aceste cuvinte ca şi cum ele i-ar putea insufla curajul unei hotărîri. Cu pumnii strînşi pe frunte, rămase multă vreme nemişcată în odaia ei.

— Trebuie să se isprăvească ! Trebuie...

I se umplură ochii de lacrimi ; dar numai pentru că simţea că era slabă, că n-avea puterea să termine.

Se aruncă pe divan şi se mustră singură... Mai bine să lucrezi ca servitoare, decît să fii obligată să te dispreţuieşti... Mai bine să mori, decît să continui să trăieşti astfel.

În cei treisprezece ani de căsnicie, Ruth Wehner devenise tot mai puţin independentă. Depindea de bunăstarea crescîndă care i se oferea. Se obişnuise să-şi ducă mica ei existenţă liniştită, izolată de viaţa dinafară, să se ocupe numai de menaj, de gospodărie, să cultive pomi fructiferi, să răsădească flori şi să nu întrebe de unde veneau mijloacele necesare — ele curgeau cu regularitatea cu care trece vremea.

Sigur, cîndva îl iubise pe Heinz-Otto Wehner, cel puţin crezuse că-l iubeşte. Într-o vreme, putuse să spere că totul se va întoarce spre bine ; pe atunci se bucura cînd el venea seara de la serviciu, pe atunci făceau excursii împreună în Elveţia Holsteiniană sau pînă la Baltica. Dar vremurile acelea trecuseră de mult.

Nu mai simţea faţă de el decît repulsie. O repulsie care mergea pînă la scîrbă. Se întrebase de multe ori care era cauza acestei repulsii. Îşi amintea de o seară din preajma lui 1930, în care Wehner venise voios, deosebit de bine dispus, şi-i povestise despre o operaţie poliţienească executată de el, care-i reuşise şi-i atrăsese stima colegilor. La Neumünster, cu ocazia unei manifestaţii comuniste, avusese loc o încăierare şi un membru al S.A. fusese înjunghiat. Fuseseră arestaţi cinci comunişti şi ancheta o condusese el. Povestindu-i cum procedase cu acuzaţii, nu observase ce îngrozită era ea de toate amănuntele pe care i le dădea. Cel mai grav în ochii ei şi de neuitat era că Heinz însuşi nu credea în declaraţiile smulse de el şi de oamenii lui, prin torturi, de la unul dintre acuzaţi, care-l desemnase pe un tovarăş al său ca autor al asasinatului. Wehner era bucuros de a fi obţinut o asemenea declaraţie, chiar dacă nu corespundea adevărului ; obţinuse ceea ce-i trebuia.

Pe vremea aceea nu era important pentru Ruth să afle despre cine era vorba, dar furia distrugătoare, rece şi cinică a lui Heinz îi răscolise şi-i ucisese în suflet orice sentiment faţă de el. Acum ştia : din seara aceea îi era

groază de el. La asta se adăuga conştiinţa de a fi complice, din moment ce avea cunoştinţă de acel fapt.

După acea întîmplare, l-ar fi părăsit desigur dacă el n-ar fi plecat în Argentina într-o misiune specială şi dacă n-ar fi rămas doi ani de zile la Santa-Fe şi la Buenos-Aires. Între timp, locuia fără el, în frumoasa casă din Farmsen pe care Wehner o cumpărase cu puţin timp înainte de plecarea sa în America de Sud. Cum era s-o părăsească? S-ar fi putut ca Wehner să nu se întoarcă niciodată; în acest caz, însemna să renunţe la ceva ce nu va putea redobîndi niciodată. Primea o sumă lunară de la instituţia lui. Să renunţe la ea? Ar fi stupid, îşi spusese, dar făgăduise în gînd să se despartă de el de îndată ce se va întoarce.

Astăzi îşi dădea seama că hotărîrea aceea nu era decît o amînare laşă, care nu făcuse decît să adîncească răul. Acum urma să plece din nou. Nu o aflase de la el, ci de la colegii lui. Avea să plece în Spania. Cine putea să ştie cîtă vreme avea să lipsească de astă dată? Ruth avea deci din nou un pretext faţă de ea însăşi, putea să amîne din nou luarea unei hotărîri.

5

Heinz-Otto Wehner se afla la Berlin, la sediul Gestapoului din Prinz-Albrecht-Strasse, studia acte, planuri, citea rapoarte, proiecte, propuneri, ţinea consfătuiri şi ore de instructaj, era ocupat de dimineaţa pînă noaptea tîrziu să se iniţieze într-un domeniu de activitate nou, larg şi deosebit de important.

Dar tot ce făcea la Berlin nu era decît o pregătire pentru sarcinile care-l aşteptau în Spania. Într-o convorbire personală cu Himmler, Wehner fusese împuternicit să-i ajute pe spanioli în constituirea unei poliţii secrete de stat, după modelul german. Primise toate împuternicirile necesare. El singur îşi desemna colaboratorii şi le împărţea sarcini.

Prefera oameni indiferenţi, reci, care n-ar tresări nici dacă ar primi sarcina să ia parte la o expediţie în Lună.

Wehner însuşi se mira la începutul şederii sale la Berlin cu cîtă sîrguinţă şi temeinicie Reichul împînzea lumea cu o reţea de informatori şi de legături secrete. Nu exista ţară în care să nu se fi organizat puncte de reazem, în raport cu însemnătatea ei politică şi militară. Cele mai preţioase ajutoare se recrutau din rîndurile germanilor care locuiau în acele ţări ; dar şi din mulţimea pestriţă a emigranţilor se recrutau colaboratori plătiţi sau şantajaţi, de multe ori chiar printre cei despre care nu s-ar fi crezut. Wehner îşi văzu confirmată înzecit vechea sa teorie cum că puterea şi banul rămîn singurele vrăji în această lume.

Secţia externă a poliţiei secrete de stat din Prinz-Albrecht-Strasse dispunea de un fişier aproape fără lacune al emigranţilor politici. Wehner îl ceru şi îl parcurse. Îl apucă furia cînd găsi cîteva nume de vechi cunoscuţi, care-i scăpaseră printre degete în anii trecuţi.

Walter Brenten...

Ridică ochii de pe fişa roşie şi încercă să-şi amintească de convorbirea pe care o avuseseră împreună cu mulţi ani în urmă. Pe atunci nu era decît un băieţandru. Oare mai purta pantaloni scurţi şi se mai exprima în fraze bombastice ? Ar fi în stare, fu de părere Wehner, şi i se simţi mult superior. Dar, în orice caz, îi scăpase. Doi oameni într-o singură zi, îşi aduse aminte exact. Era un succes, fără îndoială. Dar Wehner se consolă zicîndu-şi : Dacă mi-ar fi fost încredinţat mie cazul, n-ar fi reuşit. Eu i-aş fi înfrînt rezistenţa.

Mai aruncă o privire pe fişă şi citi : „A fugit prin Praga, la Paris. Acolo activează în aşa-zisul Comitet de eliberare Thaelmann."

Nu şi-a ales un loc urît... Stai că te gonim noi de-acolo. Poate că într-o zi îmi cazi în mînă, tinere !... Oare Ruth se mai gîndea încă la neghiobul ăsta de comunist ? De atunci, din zilele de revoluţie — căci acestea se întîmplaseră în 1923, pe vremea răscoalei comuniste — ea nu-i mai pomenise numele. Wehner ar fi vrut să-l revadă, să se afle faţă-n faţă cu el şi să-i rîdă în nas. N-ar fi schimbat cu el nici o vorbă. La ce bun ? Ar fi rîs doar.

Wehner continuă să răsfoiască fişierul. Găsi fişa lui Wolf, cel din Silezia, Otto Wolf din Breslau. Acesta iscălise o declaraţie că vrea să lucreze pentru Gestapo şi denunţase

pînă acum doi comunişti veniţi de la Praga să ducă activitate ilegală. Le comunicase şi numele conducătorilor organizaţiei comuniste din Saxonia. Într-o bună zi, dispăruse fără urmă. Din fişă reieşea că acum e la Göteborg. Wehner îşi puse în gînd să nu-l lase în pace în ascunzişul lui din Suedia. Voia să-l oblige să-l mai servească, iar dacă nu, avea de gînd să-l dea pe faţă tovarăşilor lui.

Ruth Wehner refuzase cu încăpăţînare să se mute la Berlin. El renunţase să insiste, ştiind că în curînd va pleca în Spania, deşi era convins că după terminarea acestei misiuni, cîmpul lui de activitate va rămîne Berlinul. Dar îşi zise : Vom vedea cînd va veni vremea ; n-are decît să stea liniştită la Hamburg şi să păzească deocamdată casa din Farmsen.

În Spania avea de pe acum nu numai zeci de funcţionari superiori ai Gestapoului, aleşi pe sprînceană, ci şi numeroşi comisari, în majoritate aduşi din ţările Americii Latine. La sosirea lui, avea să găsească scheletul poliţiei secrete spaniole gata pregătit, prevăzut la încheieturile esenţiale cu scoabe şi balamale germane.

De multe ori izbucnea în rîs citind rapoartele despre Comitetul de neintervenţie de la Londra. În timp ce acolo lumea se certa, discutînd nişte paragrafe, şi nu făcea decît să vorbească, Hitler şi Himmler acţionau. Niciodată nu plecaseră atîtea vapoare de turism cu tineri germani spre Spania. Vapoarele aşa-ziselor organizaţii sportive de tineret îşi alegeau de preferinţă, ca ţintă a călătoriilor lor de plăcere, porturi din sudul Spaniei, şi nimeni nu părea să remarce că plecau încărcate, dar se întorceau aproape goale.

Führerul declarase în Reichstag : „Nici un soldat german nu se află pe pămînt spaniol !“ Asta era politica, ceva necesar ca să-i înşeli pe ceilalţi. Ruşii, în schimb, aşa găsea Wehner, se arătau absolut nepricepuţi în înalta diplomaţie ; erau suficient de naivi să declare răspicat că simpatizează cu cei de stînga din Spania. Nu, zău, Führerul era de altă anvergură.

Rezultatele se şi arătau. Republica spaniolă roşie era pe sfîrşite. Stați numai să ocupe Franco Madridul, apoi membrii Comitetului de neintervenţie de la Londra puteau să-şi facă bagajele. Wehner zîmbi satisfăcut.

În luna octombrie primi din cancelaria Reichsführerului S.S. Himmler ordinul de a pleca numaidecît în Spania. Acesta adăugase personal: „Plecaţi în Spania ca inspector-şef. Grăbiţi-vă ca să fiţi prezent la intrarea lui Caudillo în capitală."

Vasul „Trapani" al societăţii de navigaţie Sloman, pleca peste trei zile spre Mediterana. Wehner reţinu un loc pînă la Cadiz.

CAPITOLUL XIV

1

Cele patru corpuri de armată ale generalului fascist Franco, conduse de ofiţeri de stat-major germani şi completate cu italieni, asaltau de mai bine de un an capitala republicii spaniole. Inspectorul-şef Heinz-Otto Wehner se afla aproape de un an la Valladolid, sediul poliţiei politice de stat create de el în acea parte a ţării ocupată de trupele lui Franco. În Spania, libertatea sîngera din mii de răni, umbla desculţă, răbda de foame, abia avea arme, dar lupta şi avea o inimă blindată.

În ultimele zile ale lunii noiembrie 1937, trei antifascişti conduşi de un muncitor francez din Perpignan trecură graniţa în apropierea oraşului Portbou din Pirinei; printre ei, Walter Brenten.

La Carcassonne şi Perpignan soarele strălucise încă insuflînd curaj, în munţi însă viscolea. Tovarăşul Marcel se bucura de viscol şi vedea în el un aliat, dar cei trei tovarăşi sufereau cumplit din pricina lui, căci nu erau de loc echipaţi pentru o asemenea ascensiune.

— Părem condamnaţi să umblăm numai pe drumuri întortocheate, mormăi supărat Karl Friese. Trebuie să te introduci ca un contrabandist într-o ţară pentru libertatea căreia eşti gata să lupţi ?

Ali Höfke, un flamand pirpiriu, îl contrazise :

— Drumurile întortocheate sînt cele mai drepte.

Era cam complicată logica asta, dar toţi înţeleseră ce voise să spună.

Walter Brenten îşi cumpărase la Paris o pereche de pantofi comozi şi durabili, dar nu erau decît nişte pantofi. Astfel încălţat, trebui să umble prin zăpadă şi viscol.

— Las' că le-o plătim cu vîrf şi îndesat, zise Ali ameninţător. Asta cere răzbunare.

— Bine că în sfîrşit ai un motiv să fii supărat pe fascişti ! îl luă Friese peste picior.

Părăsiră drumul şi coborîră la vale printr-un desiş. Ajunşi jos, Marcel se opri, dădu mîna cu fiecare, şi spuse :

— *Salud*[1]. Sînteţi în Spania.

Dar ostenelile lor nu se sfîrşiseră. Continuară să meargă prin viscol, pînă ajunseră la o şosea largă. Acum umblau mai uşor. Întinseră pasul, bucurîndu-se dinainte de întîlnirea cu primii grăniceri spanioli. Dar nu dădură de nici unul. Spre stînga, mult mai jos, zăriră linia ferată de la Portbou şi peste cîtăva vreme, cînd se arătă soarele, văzură marea.

Ali era un băiat vesel, veşnic gata de glume. În timp ce mărşăluiau, fredona un cîntec despre care susţinea că l-ar fi cîntat curajosul luptător pentru libertate, eroul glumeţ al poporului său, Till Buhoglindă. Karl Friese obiectă că pe acest Buhoglindă flamanzii l-au monopolizat pentru ei, dar în realitate a trăit în Germania de nord şi n-a văzut ţările flamande în viaţa lui. Faţă de această infatuare tipic germană, Ali nu avu decît un zîmbet indulgent.

Lui Walter Brenten îi plăcea în mod deosebit Karl Friese, un tînăr comunist din Bielefeld. Deşi abia împlinise 22 de ani, judeca sănătos şi fără greş în chestiuni politice şi tot ce făcea era făcut conştiincios şi temeinic. Avea un ochi de sticlă ; S.S.-iştii Gestapoului din Bielefeld îi scoseseră un ochi bătîndu-l la anchetă.

La o răscurce găsiră o tăbliţă cu inscripţia : „Spre Figueras". Se opriră ; Marcel se arătă decepţionat. Unde era maşina cu care trebuiau să-şi continue drumul ?

---

[1] Salutare ! (L. spaniolă).

— *Merde!* strigă scoţîndu-şi basca din cap şi dînd cu ea de pămînt.

Ce era de făcut? Pînă la Figueras mai erau aproximativ treizeci de kilometri. Marcel se aşeză pe o piatră la marginea drumului. Ce să facă? Treizeci de kilometri pe jos? Ar ajunge în oraş abia pe înserat. Să aştepte? S-ar fi putut întîmpla să aibă mult de aşteptat.

— Începe bine, observă Ali. Exact cum mi-am închipuit.

— Mă miram eu să nu găseşti vreun nod în papură! strigă Karl. Ia uită-te acolo!

Marcel sări în picioare. O maşină urca încetişor drumul în serpentină.

La fiecare răscruce de drumuri întîlniră sentinele, de obicei ţărani. Nu toţi aveau puşti; unii erau înarmaţi cu ciomege şi cu coase ascuţite în formă de suliţă. Îmbrăcaţi în haine închise, foarte sărăcăcioase, semănau mai degrabă a hoţi de drumul mare decît a păzitori ai ordinii democratice. Cuvintele *Brigadas internacionales* se dovediră a fi magice; pronunţîndu-le, nu li se mai punea problema formalităţilor şi li se răspundea cu strîngeri de mînă şi îmbrăţişări. Asta se datora eroismului tovarăşilor lor din Spania. În cursul luptelor înverşunate din timpul iernii în faţa Madridului, voluntarii brigăzilor internaţionale, împreună cu muncitorii din Madrid, săvîrşiseră miracole de eroism. La Guadalajara goniseră pe fasciştii italieni pînă în munţi. Alte brigăzi internaţionale luptau la Huesca şi în sud, lîngă Malaga, şi vitejia lor entuziasmase toată partea republicană a ţării.

Drumul în maşină, de-a lungul malului mării, era o bucurie şi o plăcere, în ciuda anotimpului urît. Era o toamnă tîrzie, caldă, soarele strălucea şi-şi răspîndea razele dinspre mare peste toată întinderea ei şi pînă în adîncul uscatului. De-a lungul şoselei erau palmieri şi măslini cu toată podoaba lor de frunze de un verde închis care nu ştia nici de toamnă, nici de iarnă.

Călătoria deveni mai obositoare şi mai dificilă de la Valencia spre Madrid. Trebuiră să parcurgă distanţa într-un camion care transporta rufărie pentru tovarăşii din Brigada

internaţională din capitală. Îndată ce drumul părăsi coasta mării, dădură de o climă mai rece şi mai aspră.

Toată noaptea o petrecură pe drum. Walter, care-şi imaginase Spania ca o ţară cu soare veşnic, o ţară a palmierilor şi a vinului, nu crezuse cu putinţă ca nopţile să fie atît de reci. Noroc că încărcătura consta din rufe, printre care se cuibări, la adăpost de frig. Totuşi, în zori, cînd, trecînd pe la Aranjuez, aproape de tot de linia frontului, se apropiau de Madrid, toţi erau ţepeni.

Auziră bubuit de tunuri şi explozii de grenade, dar rămaseră muţi de mirare cînd intrînd în oraş găsiră o viaţă aproape normală.

2

Iată Madridul, capitala asediată a republicii. Generalii fascişti, cu trupele, tunurile şi tancurile lor băteau de un an de zile la porţile oraşului cu bombe şi grenade, dar poporul Madridului le refuza intrarea şi-şi apăra oraşul împotriva cabililor din Rif [1] echipaţi cu uniforme, împotriva Legiunii străine marocane, împotriva monarhiştilor spanioli şi a fasciştilor italieni şi germani.

— Spune-mi, aşa ţi-ai imaginat tu că va fi aici ? întrebă Walter plimbîndu-se prin oraş cu Karl Friese.

— Nu, sigur că nu, recunoscu acesta.

— Un popor uluitor ! Ce calm şi ce dîrzenie ! Ce dispreţ al morţii !... Ia uită-te acolo.

Pe lîngă ei trecu un camion cu spaniole tinere, în uniforme de miliţie, care cîntau un cîntec de libertate, aruncau cîte o vorbă veselă oamenilor care le făceau semne cu mîna, rîdeau şi agitau puştile pe deasupra capetelor. Erau exemplare umane splendide ! Părul negru, bogat le ieşea de sub bonete, şi ce albe erau la faţă ! Cîtă energie şi cîtă voie bună !

Lui Walter îi fu aproape ruşine că-şi imaginase femeile spaniole ca pe Carmen din operă, cu piepteni mari în păr şi castaniete în mîini, dansînd, sau la braţ cu toreadori.

---

[1] Popor berber războinic din Munţii Atlas şi de pe litoralul Marocului (Rif).

Dacă el însuşi a putut fi atît de naiv, ce imagine şi-or fi făcînd despre ele alţii, care nu ieşiseră niciodată din cercul lor strîmt de acasă.

— Descrie tu concetăţenilor noştri această Spanie, acest Madrid, zise Walter mai mult pentru sine decît pentru tovarăşul lui, şi o să ţi se spună că minţi. Unde-i romantismul ? Unde-i pitorescul ? Tipicul spaniol ?

— Acolo ! răspunse Karl zîmbind, arătînd din ochi un spaniol tînăr şi înalt, într-o uniformă de miliţian plină de fantezie. Pantalonul era strîns pe la glezne şi legat cu sfori, în loc de curea purta o eşarfă lată, roșie, iar ca veston o jachetă de piele scurtă. Braţul stîng era vîrît într-o brasardă legată după gît ; în realitate, o basma brodată în culori ţipătoare. Apropiindu-se de el, văzură că broderia reprezenta un cap de bărbat brunet, iar dedesubt citiră numele de Durutti.

Durutti fusese un anarhist din Catalonia, comandantul voluntarilor din provincia sa care veniseră să dea ajutor celor din Madrid. Căzuse încă din primele lupte de lîngă Madrid... Într-adevăr, acest tînăr anarhist rănit întruchipa ceva din romantismul pe care te aştepţi să-l găseşti în Spania. Avea o ţinută de o mîndrie inimitabilă ! Cu ce orgoliu îşi purta braţul rănit şi boneta îngustă aşezată pe o ureche.

— Zîmbeşti, zise Walter, dar nu uita că oamenii ăştia au luat cu asalt cazărmile din Madrid numai cu pumnii ; la Barcelona, înarmaţi numai cu ciomege şi cuţite, au luat prin surprindere baterii întregi. Fără cea mai mică pregătire militară, rezistă de un an de zile celor patru armate moderne conduse de militari specializaţi, germani şi italieni, care împresoară Madridul. Lipsa de pregătire militară şi experienţă o compensează cu vitejia şi dispreţul morţii. Cred că ai auzit ce spunea tovarăşul Gonzales. Şi acum încă refuză să se pună la adăpost de bătaia puştilor şi a tunurilor şi chiar să se arunce la pămînt ; consideră asta ca laşitate, nu ca prudenţă. Ei spun : Un spaniol moare în picioare.

Ajunseră la Gran Via, bulevardul cel mai frumos din Madrid. Aici întîlneai aproape numai soldaţi din miliţie, căci această stradă, cu clădirile ei comerciale magnifice şi blocul înalt al poştei şi telegrafului, era ţinta principală a artileriei fasciste. În prăvălii, vînzătoarele îşi ofereau marfa. În cafenele şedeau miliţieni, bînd vermut şi mîncînd măs-

line ; unii jucau domino cu un calm perfect. În blocul ciuruit de bombe, funcţionarii poştei şi telefoanelor nu-şi întrerupseseră munca nici măcar pentru o singură zi sau o singură oră în tot timpul asediului, lucru pe care madrilenii îl povesteau cu mîndrie.

Un soldat din miliţie alergă spre Walter şi Karl, vorbind agitat şi trăgîndu-i în cele din urmă de mînecă pe trotuarul celălalt. Nu înţelegeau o vorbă şi nu-şi puteau imagina ce voia tovarăşul spaniol. Deodată auziră o şuierătură puternică şi apoi o explozie asurzitoare. Pe partea cealaltă a străzii se înălţă un nor de praf ; schije de fier şi bucăţi de piatră zburau vîjîind prin aer. Lîngă marginea trotuarului se ivi o groapă adîncă de un metru.

Walter şi Karl se uitară uimiţi unul la altul. Nu mai erau tocmai în apele lor şi simţeau amîndoi că se făcuseră palizi. Karl întrebă mirat :

— Cum putea să ştie că proiectilul o să cadă chiar acolo ?

Spaniolul începu iar să le vorbească agitat, vrînd parcă să-i convingă de ceva. Deodată Walter se lovi cu palma pe frunte :

— *Comprendo !* Am înțeles ! strigă. Omule, e foarte simplu : trotuarul de vizavi e în bătaia focului. Proiectilele nu pot cădea decît acolo. Partea asta a străzii e mai adăpostită. E ca o tranşee, înţelegi ?

Probabil că spaniolul pricepu explicaţia lui Walter, dădu din cap afirmativ vorbind mult şi repede, şi-l bătu pe umăr prieteneşte.

Într-adevăr, pe trotuarul de vizavi nu umbla nimeni. Toată circulaţia se făcea pe o singură parte a străzii. Dar acum multă lume trecu strada intrînd în magazinele şi cafenelele de acolo. Noul lor prieten spaniol le arătă prin semne că pot să treacă liniştiţi.

— Cum aşa ? întrebă Karl.

Spaniolul vorbi şi vorbi, dar ei nu înţeleseră boabă. Oricît se străduiau, nu puteau sesiza sensul fluxului rapid de cuvinte. Atunci tovarăşul spaniol le arătă ceasul şi numără : *Uno, dos, tres, cuatro, cinco...* pînă la *diez,* apoi făcu un arc de cerc cu mîna şi zise : „Bum".

— Aha !

Walter pricepuse. Va să zică din zece în zece minute. Tot la zece minute artileria fascistă de dincolo de Manzanares trimitea cîte un proiectil în acest cartier.

— *Comprendo, comprendo!*

Strînseră mîna spaniolului, rîzînd cu bucurie, spuseră: *Salud* şi *compañeros*[1]! Spaniolul vorbea, Walter şi Karl vorbeau, puţin le păsa dacă pricep cuvintele — se înţelegeau.

Cineva strigă *atencion!* şi Karl şi Walter se retraseră sub o poartă. Într-adevăr, iar se auzi o şuierătură, urmată de o explozie asurzitoare. Aruncară o privire în stradă. Bomba explodase de astă dată la o oarecare distanţă, aproape de parcul în care dădea strada.

Spaniolul se uită la ceas şi dădu din cap a aprobare. Ceasurile fasciştilor mergeau bine.

3

Zilele treceau, iar ei aşteptau şi tot aşteptau. Walter adresase cereri şi petiţii către conducerea brigăzilor internaţionale. În definitiv, nu venise în Spania ca turist, voia să fie încadrat într-o brigadă, voia să lupte. Dar nu mergea atît de repede cum sperase. I se propuse să colaboreze la un ziar de brigadă. Fiecare brigadă avea un ziar tipărit şi fiecare batalion mai avea şi un ziar tras la şapirograf. Walter refuză oferta, nu voia să lupte numai cu pana. Nu aici, unde atîţia scriitori şi ziarişti germani antifascişti luptau ca soldaţi sau comisari în unităţile internaţionale!

La început locuise, în urma invitaţiei ziariştilor spanioli, într-un fost palat, devenit club al presei şi aşezat pe lîngă parcul din Madrid, nu departe de grădina zoologică.

Pentru a fi în legătură permanentă cu conducerea brigăzilor internaţionale şi a-şi putea exprima mai des dorinţele, se mută la Comisariatul general al brigăzilor, în Calle Velasquez, unde locuiau în săli comune ofiţeri şi soldaţi, mai ales cei care erau în trecere sau veniţi pentru scurtă vreme în Madrid. Acolo îi regăsi pe Karl Friese şi pe Ali Höfke care îşi primiseră uniformele şi aşteptau să le vină

[1] Tovarăş. (L. spaniolă.)

ordinul de plecare ; Karl urma să plece la Albacete, să urmeze un curs pentru a deveni ofiţer, iar Ali, care avea pregătire militară, urma să fie înrolat în compania flamandă a batalionului „Edgar André“. Amîndoi erau veseli, ba chiar debordanţi de bună dispoziţie şi Karl făcu cinste cu o sticlă de vin roşu spaniol spre a serba revederea lor.

Amîndoi plecaseră de mult de la Madrid, cînd Walter primi în sfîrşit, cu puţin înainte de Crăciun, însărcinarea să se prezinte la comandamentul Brigăzii internaţionale nr. 11.

Alergă fericit în oraş, îşi căută un locşor liniştit în cafeneaua din colţul lui Calle d'Acala, comandă un şvarţ şi se apucă să scrie scrisori, lucru pe care îl tot amînase.

În primul rînd maică-si. Trebuia să scrie prudent, căci Gestapoul deschidea scrisorile, dar nu putea să scrie prea pe ocolite, de teamă că mamă-sa nu-l va înţelege. Aşa că semnul de viaţă către mamă-sa fu redus la cîteva cuvinte pornite din inimă şi la exprimarea speranţei că se vor revedea curînd.

A doua scrisoare era pentru Aina. Pînă acum nu apucase să-i fie cu adevărat dor de ea ; impresiile fuseseră prea puternice şi noi, prea repede se perindaseră imagini şi destine în faţa ochilor lui. O dată stătuse pe gînduri întrebîndu-se dacă n-ar fi fost bine să fi venit şi ea. La Madrid se găseau fete şi femei de toate naţiile şi contribuiau şi ele la apărarea republicii. Găsea însă că Aina făcuse bine rămînînd la Paris ; şi munca ei de acolo era importantă. Lui nu-i era frică de loc, dar pentru ea s-ar fi temut încontinuu. Îi veni în minte vorba de adio a lui Albert, spusă zîmbind şi pesemne cu intenţia de a glumi : „O să am grijă de ea. Şi dacă se întîmplă, mă rog, orice, îţi scriu !“

În dispoziţia sa de acum, scrisoarea ieşi altfel decît intenţionase, era mai degrabă un raport şi încheierea : „Te îmbrăţişez cu dragoste“ nu se prea potrivea. Ezită s-o trimită, dar în cele din urmă se hotărî. A treia scrisoare o adresă tovarăşului Oskar, şeful emigraţiei din Paris. Îl ruga să facă tot posibilul pentru ca fiul său Viktor să poată părăsi Hamburgul şi trăi la Copenhaga, căci nu voia ca băiatul să fie constrîns să poarte uniforma hitleristă. Îi comunică adresa lui Cat.

Apoi îşi aduse aminte că nu-i scrisese Ainei de plecarea lui la brigadă şi pe front. Mai adăugă pe marginea scrisorii, pe un ton cam lăudăros, de care-şi dădu seama mai tîrziu: „Mîine plec pe front! Să vedem dacă sînt bun de ceva."

Peisajul Spaniei centrale oferă o imagine puţin atrăgătoare iarna. Drumul trece prin regiuni monotone, pustii ca nişte stepe, prin sate sărăcăcioase, cu conace luxoase şi biserici mari, sumbre. Nu se vede nici un copac, nici un tufiş, doar povîrnişuri golaşe, pietre, nisip şi iarbă uscată. Din depărtare, ai impresia că lanţurile de munţi acoperiţi de pete negre şi galbene, sînt mîncate de lepră. Pe culmi, zăpada aşternută acoperea parcă nişte răni. Vînturi tăioase şuierau peste podiş şi prin văi. Lui Walter Brenten i se păru că trece nu prin Spania însorită, ci printr-un peisaj selenar.

În Calle Velasquez, Walter primise o manta militară de un verde-cenuşiu, un fel de pelerină, o pătură şi o pereche de cizme grosolane. Pe sub jacheta de piele purta şi un pulover de lînă. Cu toate astea, şi deşi stătea în cabină alături de şoferul spaniol, tremura de frig; cinci alţi tovarăşi şedeau în camionul deschis, printre lăzi cu medicamente.

Sosiră în reşedinţa de regiune Cuenca, şi lui Walter i se păru că trece printr-un oraş medieval. Străduţe intortocheate se căţărau pe dealuri abrupte. Case străvechi, dărăpănate, lipite de stînci sau pitite în văi înguste. Camionul trecu hurducînd peste bolovanii de pe strada principală, pe lîngă colonade vechi, ziduri dărîmate, porţi şi turnuri, dughene sărăcăcioase şi murdare. Deodată însă, o privelişte aproape că îl sperie. Deasupra învălmăşelii de căsuţe dărăpănate, se ridica, sumbră şi maiestoasă, catedrala, un gigant din evul mediu, a cărui putere mai dăinuie pînă în zilele noastre.

O luară pe serpentine periculoase la vale, unde în adîncuri şerpuia un rîuleţ obosit, sărac în ape. Din nou se văzură înconjuraţi numai de pietre, nisip şi iarbă uscată de stepă.

În munţi, puţin înainte de Valencia, şoferul opri şi le arătă un orăşel aşezat în creierii munţilor. Casele atîrnau de coaste ca nişte cuiburi de rîndunele. Dar şi mai curios era că acolo mai existau grote locuite de oameni. Se vedeau

bine scările de funii pe care locatarii acestor vizuini se cățărau la ei acasă. Șoferul le spuse că în sudul țării există multe locuințe de acest gen, dar pretindea că și în Franța și în Balcani mai sînt oameni care locuiesc în grote. Un berlinez din camion, Peter Schimanke, strigă în sus :

— Sînt convins că acolo sus se stă mai comod decît în beciul meu de la Alex [1].

În locul acela se întîlniră cu o mașină a intendenței brigăzii care venea de la Valencia. Și cine coborî din mașină ? Otto Wolf din Breslau.

— Tu aici ?

— Omule, Walter ! Otto Wolf, îmbrăcat într-o uniformă ofițerească ultraelegantă, îi sări de gît lui Walter, îl bătu pe spate exclamînd : *Hombres ! Hombres !* [2]

— Habar n-aveam că ești pe-aici, zise Walter.

— Aici întîlnești tot ce-i bun și frumos. Te duci la a 11-a ? Da ? Acolo ai să găsești mai mulți cunoscuți. Și pe frumosul Willy, îți aduci aminte de el ? E *teniente,* adică șef de pluton.

— Dar tu ? întrebă Walter zîmbind de locvacitatea binecunoscută a lui Wolf.

— Eu ? Sînt locțiitor de intendent al brigăzii. De mai bine de șase luni.

— Probabil că ai învățat spaniola, nu ?

— *Naturellemente, hombres !*

Otto îl luă la o parte pe Walter și-i spuse la ureche că a 11-a nu mai este sus, în cotul Ebrului, ci la Valderróbres.

— E de rău, dragul meu ! Cînd se mută a 11-a, înseamnă că în curînd se dă o lovitură. Probabil că tăiem arătătorul cu care Franco are obrăznicia să arate spre mare. Știi bine că vîrful unghiei se cheamă Teruel.

— Crezi că e vorba de o ofensivă ?

— *Claro !* E și momentul, nu găsești ? Lucrurile petrecute în nord, în Asturia și pe-acolo, au cam lăsat urme. Trebuie să ridicăm moralul. Dar, pentru Dumnezeu, să nu spui mai departe ! Nu știi nimic, m-ai înțeles ?

---

[1] Prescurtare din Alexanderplatz, la Berlin, unde se afla prefectura de poliție.

[2] Oameni ! Oameni ! (L. spaniolă.)

Şoferul ştia de mult că a 11-a se mutase la Valderróbres.
— Era şi necesar, zise, fiindcă acolo sus, la Toralba, în stepa de sare, orice om cît de cît normal căpiază cu timpul.

4

Prin Valderróbres trecea huruind un şir neîntrerupt de camioane pline de soldaţi din armata populară spaniolă, în drum spre Teruel. Soldaţii îşi înveliseră capetele şi umerii cu pături. Prin munţi bătea un vînt de gheaţă şi trecătorile erau înzăpezite. Motociclişti înfofoliţi ca nişte babe goneau peste piaţa orăşelului, pe şosea la vale. Luptătorii Brigăzii internaţionale încartiruiţi în orăşel se mirau că li se permitea să mai stea la odihnă. Aveau în urma lor săptămîni şi luni grele, trăite în stepa de sare a Aragoniei, şi după multă vreme locuiau în sfîrşit în case şi dormeau în paturi. Dar mulţi dintre vechii brigadieri nu voiau să înţeleagă că spaniolii intenţionau să dea o luptă fără ajutorul lor.

Comandamentul brigăzii era încartiruit în casa foarte spaţioasă a unui negustor de măsline, care fugise. Consfătuirile curente se ţineau în holul mare şi Walter Brenten stătea acolo, aşteptînd să fie primit de comandantul brigăzii. În locul acestuia veni comisarul militar al brigăzii, un om înalt, subţire, cu o figură slabă, cu trăsături marcate de ascet. Îl examină atent pe Walter, parcurse rapid scrisoarea de recomandaţie adusă de acesta şi o vîrî cu un gest neglijent în buzunarul mantalei sale lungi.

— Ştiam că vii, dar soseşti într-un moment defavorabil.

Se întoarse spre un ofiţer cu două trese aurite la chipiu şi arătă din cap spre Walter Brenten care în momentul acela avea atenţia îndreptată în altă parte. Cîţiva tovarăşi şedeau pe vine în faţa căminului ; unul dintre ei ţinea peste foc o tigaie cu coadă lungă. Oare ce prăjesc ? se întrebă Walter. Mirosul îl lămuri. Prăjeau cafea. O spaniolă mai în vîrstă şi rotofeie intră aducînd un cazan cu apă ; era pesemne gazda. Se sucea şi se învîrtea ca o sfîrlează încît se vedea că purta o mulţime de fuste, una peste alta. Pielea de pe faţa ei lătăreaţă era parcă tăbăcită, crăpată şi pămîntie. Soldaţii

o strigau „mama“ sau „mamita“, iar ea rîdea; părea să se înţeleagă bine cu ei.

— Tovarăşe Brenten!

— Da!

Walter se apropie de comisarul militar.

— Tovarăşul Doppler, îi spuse comisarul, arătîndu-l pe comandantul batalionului Thaelmann. Te duci cu el.

— Am înţeles!

Walter dădu mîna cu tovarăşul Doppler, care i-o scutură energic. Uitîndu-se la el, Walter nu se putu împiedica să zîmbească, fiindcă îi aducea aminte de Ernst Thaelmann. Semăna cu el la faţă şi avea aceiaşi ochi inteligenţi de culoare foarte deschisă.

— Ai mult bagaj?

— Nu, numai un rucsac.

— Bine. Unii vin aici cu o grămadă de valize, ca nişte turişti care fac înconjurul lumii... Trebuie să plec la Morella. Poţi să vii cu mine, dacă vrei. Avem timp să stăm de vorbă în maşină.

Doppler era mai înalt decît Walter cu un cap şi arăta superb în uniformă, găsea Walter. Mantaua, căptuşită cu blană de miel, o purta descheiată. Dedesubt se vedea o jachetă de piele neagră, scurtă, iar la şold avea un revolver Colt masiv. Se întîlniră cu mai mulţi brigadieri care-l salutară cu „*Salud comandante!*“

— *Salud*, tovarăşi!

După tonul prietenos al salutului, Walter îşi dădu seama cît de popular trebuie să fie Doppler. De ce origine o fi? Trebuie să fi fost ofiţer şi înainte.

5

O porniră prin munţi într-un Fiat mic, vopsit în cenuşiu şi verde. Doppler şedea lîngă şofer. Walter se înghesuise în spate, printre lăzi şi cutii.

— Ai încălţăminte bună?

— Da.

— Obiele?

— Obiele? Nu, şosete.

— Învaţă-te cu obielele, ţin mai cald. Ai mai fost soldat ?
— Nu, tovarăşe Doppler.
— Mă cheamă Max.
— Pe mine Walter.
— Va să zică abia acum primeşti botezul focului.
— Da.
— Nu ţi-e frică ?
— De loc. Dar tu, nu-i aşa că ai mai fost ofiţer ?
— Da' de unde ! Niciodată împotriva voinţei mele.
— Arăţi ca un ofiţer de carieră.
— Nu mai spune, rîse Max.
— Dacă-i aşa, zise Walter, înseamnă că şi eu pot deveni un soldat acceptabil.
— Sigur, şi mai repede decît îţi închipui.
Mergeau la vale. La o încrucişare, unde trebuiau s-o ia pe şoseaua naţională, fură obligaţi să aştepte. Trecea o coloană de tancuri grele.
— Ce ghinion ! bodogăni şoferul. O să fie o performanţă să le-o iau înainte.
— Nu există alt drum ? întrebă Max.
Walter coborî din maşină. Numărase pînă acum opt tancuri. Nişte monştri imenşi, cenuşii, cu ţevi lungi de tunuri. Era de mirare că puteau urca drumurile abrupte din munţi. Înseamnă că erau foarte agili, în pofida aspectului lor greoi. Un ofiţer spaniol se uita pe ambrazura turelei şi le făcea semne cu mîna. Walter îl salută ridicînd mîna la beretă.
— Haidem, mai departe !
— În urma lor ?
— Da, altfel n-avem cum.
Şoferul o luă înaintea tancurilor, cu o îndemînare şi un curaj nebunesc, pe o şosea de munte în pantă. Se strecura printre ele şi peretele stîncos, operaţie pe care o repetă de vreo paisprezece ori. După aceea, dădu viteză maximă şi maşina urcă panta, sprintenă şi uşoară, ca scăpată dintr-un pericol.
— Am putea răzbi fără lanţuri la roţi ? întrebă şoferul.
Acum remarcă şi Walter că trecătoarea spre care se îndreptau era înzăpezită.

— Încearcă, zise Max.

Şoseaua era umblată şi bătătorită de urme de roţi. În schimb, pe costişe zăpada era înaltă de vreo jumătate de metru. La trecătoare poposise un batalion de *carabineros* spanioli. Din depărtare, păreau un stol de corbi obosiţi care s-ar odihni pe zăpadă. Soldaţii se înveliseră în păturile şi pelerinele lor, şi se întinseră pe jos.

Max deschise portiera maşinii şi le făcu semn cu mîna.

Un spaniol îi strigă ceva. Walter nu înţelese ce, dar Max îi răspunse pe spanioleşte şi Walter auzi cuvintele: *Once Brigada Internacional...* Deodată soldaţii obosiţi se arătară plini de vioiciune, întinzînd braţele şi strigînd:

— *Salud, camaradas internacionales! Salud!... Salud!...*

— Minunat! murmură Walter. Ochii i se umeziră. Adevărată frăţie de arme!

— Da, încercată timp de un an în victorii şi înfrîngeri, răspunse Max. Încetul cu încetul, am devenit o adevărată armată populară. La început nu era decît o amestecătură, un talmeş-balmeş indescriptibil. Existau unităţi de anarhişti, de comunişti, de socialişti, de democraţi, de liberali, de sindicalişti şi Dumnezeu ştie cîte şi mai cîte. Nici una nu voia să se subordoneze alteia. Pe front, se punea la vot dacă se va lupta sau nu. Dacă majoritatea se declara împotriva luptei, toată lumea se întorcea liniştită şi veselă, fiecare unde era încartiruit. Exista un batalion al „frizerilor sindicalişti“! Un altul se numea „Leii roşii“. A fost o muncă de Hercul să creezi din această mulţime haotică o armată populară, cu o conducere unitară. S-a făcut. Dar a costat timp şi nervi. Din păcate, între timp, am pierdut nordul ţării.

6

La Morella erau încartiruite cele două baterii ale diviziei 35 care aparţineau brigăzii a 11-a. Max Doppler avu o consfătuire cu comandantul artileriei, un tovarăş român.

— Veşti bune, zise Max, apropiindu-se de maşină. Atacul a reuşit. Acum, luptele se duc la Teruel.

— Dar noi? întrebă Walter.

— Noi? Max izbucni în rîs. Uite că n-au avut nevoie de noi.

Se duseră la maşină.

— Cred că plecăm de-aici, în curînd.

— La Teruel? întrebă Walter.

— Nu cred că la Teruel. Presupun că o să trebuiască să oprim contraatacul lui Franco. Pentru tine, ăsta va fi botezul focului.

CAPITOLUL XV

I

Inspectorul-şef Wehner îşi lăsase administraţia centrală la Valladolid, chiar şi după ce guvernul lui Franco se mutase la Burgos. El însuşi stătea în Plaza Major, o piaţă frumoasă, înconjurată cu arcade, în centrul oraşului. De acolo conducea poliţia secretă spaniolă, pe care o crease. În regiunile ocupate de trupele lui Franco, avea în fiecare oraş mai mare colaboratori germani, majoritatea comisari din secţia externă a Gestapoului, dar mulţi recrutaţi printre cei care fuseseră în Spania sau în ţările Americii latine, trimişi cu misiuni speciale. Comisarii Gestapoului erau ofiţeri, iar oamenii poliţiei spaniole formau ostăşimea de rînd. Secretarul de stat spaniol, care de ochii lumii era capul poliţiei secrete de stat, un fost prefect, era un domn bătrîn greoi, de aproape şaptezeci de ani, care-l lăsa pe Wehner să taie şi să spînzure şi nu apărea decît ocazional, ca personaj oficial.

Locuinţa din Plaza Major care-i fusese pusă la dispoziţie lui Wehner consta din trei camere destul de mici dar mobilate cu gust; se simţea bine în ele. Fusese locuinţa unui avocat reputat care simpatizase cu stînga. În luna iulie, la începutul răscoalei, avocatul cu soţia şi cele două fiice fuseseră împuşcaţi de falangişti.

Alcadele[1] ospitalier îi procurase şi o femeie de menaj, nu prea tînără, de vreo treizeci de ani, dar în plină putere,

[1] *Alcade*, titlu dat în Spania unor magistraţi sau demnitari municipali.

pe nume Theresa Veleta, o brunetă cu ochi albaştri din Ţara Bascilor, rămasă fată mare din cauza unui defect la şold care o făcea să şchiopăteze. La început, Wehner avusese faţă de ea o atitudine extrem de corectă şi de rezervată. Se temea că ar putea fi o agentă cu misiunea să-l spioneze. Dar cînd îşi dădu seama cît de absurdă era ideea aceasta, cît de puţin se sinchisea lumea de viaţa lui particulară şi cît de prost lucra serviciul secret spaniol, o culcă pe Theresa în patul lui.

Într-o zi rece de ianuarie, Wehner stătea în camera sa de lucru bine încălzită şi răsfoia presa străină, care publica pe pagini întregi dări de seamă despre victoria roşilor la Teruel. Wehner nu pricepea cum au putut realiza un asemenea succes. Nordul fusese cucerit. Asturia cea periculoasă ocupată şi iată că şi în sud roşii porneau ofensiva.

Intră secretarul lui Wehner, să-i spună că domnul inspector-şef este chemat de urgenţă la Burgos. Domnul ministru al justiţiei trebuie să plece de asemenea la Burgos şi excelenţa-sa îl întreabă dacă n-ar putea pleca împreună, cam spre ora unsprezece.

Wehner izbucni în rîs. Cam spre ora unsprezece — asta era o precizare tipic spaniolă. Excelenţa-sa dorea să fie însoţit, nu de dragul conversaţiei, ci din pricina partizanilor. Trei zile pe săptămînă se ducea la vînătoare, alte trei zile avea aventuri amoroase, iar în ziua a şaptea se odihnea, aşa cum poruncise bunul Dumnezeu.

Wehner se uită la ceas. Pînă la unsprezece mai erau douăzeci de minute. Cu toate acestea, plecarea se putea amîna încă ore întregi. Se hotărî să treacă pe acasă să-i spună Theresei că nu se va întoarce seara.

2

Un drum cu maşina peste podişul pustiu al Castiliei pe vreme de iarnă nu era niciodată plăcut; în anul acela însă, luna ianuarie era deosebit de rece şi de aspră. Şoseaua de la Valladolid la Burgos era destul de bună, în raport cu starea drumurilor spaniole; era pietruită şi trasată de-a lungul cursurilor de apă. Dar un vînt vijelios şi glacial sufla dinspre munţi, pătrundea prin crăpăturile portierelor şi geamurilor.

îngheţîndu-te pînă în măduva oaselor. Wehner purta o blană ca şi cum ar fi întreprins o călătorie prin Groenlanda, totuşi îi era frig. Privi pe geamul maşinii, dar nu se vedea decît întinderea nesfîrşită şi pustie, doar din loc în loc cîte un tufiş, rar de tot un copac, nici urmă de pădure.

Plecaseră într-un convoi de patru maşini. În faţă, una cu soldaţi, apoi urma maşina ministrului de justiţie, în urma lui venea Wehner, iar ariergarda o constituia o maşină cu civili înarmaţi. Excelenţa-sa se considera o persoană preţioasă şi avusese grijă de securitatea sa.

Maşina ministrului justiţiei se opri în faţa orăşelului Vento de pe malul rîului Arlanzon şi şoferul le făcu semn să se apropie. Maşina lui Wehner o ajunse din urmă şi acesta zări faţa ca o lună plină a ministrului, care îl rugă cu o amabilitate exagerată să ia cu el la Burgos un maior german care aştepta în piaţa universităţii din Vento.

Un maior german ? Fireşte, Wehner se arătă dispus să-l ia, cu plăcere.

Oraşul era aproape pustiu, părea abandonat, şi casele cenuşii, de lut şi de piatră, erau fără îndoială vechi de sute de ani. Aveau un aspect sărăcăcios şi neîngrijit. Pe străzi treceau oameni înfofoliţi în pături şi şaluri de lînă, călare pe măgăruşi. Călăreţii şi asinii păreau un singur trup, o singură fiinţă ciudată.

Într-o piaţă dreptunghiulară, Wehner zări sub arcadele joase un bărbat îndesat de vreo patruzeci de ani, plimbîndu-se de colo pînă colo. Cînd văzu maşinile apropiindu-se, se îndreptă spre ele. I se spuse să se urce în maşina a treia. Maiorul se prezentă lui Wehner :

— Otto von Carbitz.

Murmură ceva nedesluşit, după ce şi Wehner îşi spusese numele, luă loc în maşină şi nu mai scoase un cuvînt.

Wehner era decepţionat. I-ar fi plăcut să ştie cu cine făcuse cunoştinţă şi apoi s-ar fi bucurat să poată întreţine o conversaţie în timpul unei călătorii atît de plicticoase.

Maiorul purta o manta îmblănită cu piele de urs şi o beretă care nu se prea potrivea cu figura sa. Dar nici chipiul nu l-ar fi avantajat, îşi zise Wehner zîmbind. Se vedea cît de colo că este străin. Constată însă că avea o figură energică, virilă, o bărbie puternică şi un nas puternic.

După un sfert de oră de tăcere, Wehner nu se mai putu stăpîni şi se adresă maiorului:

— Îngăduiţi-mi o întrebare, sînteţi de mult aici?

Maiorul von Carbitz se întoarse spre el cu o expresie cam nemulţumită — găsi Wehner. Era clar că nu-i făcea plăcere să intre în vorbă.

— Abia de o jumătate de an.

— Eu am împlinit anul, răspunse Wehner.

Maiorul se uită din nou pe fereastră spre fluviul tulbure care părea să stea pe loc. Wehner scoase o tabacheră şi-i oferi o ţigară:

— Vă rog!

— Mulţumesc, nu fumez.

Wehner îşi aprinse o ţigară, apoi întrebă speriat:

— Vă deranjează dacă fumez?

— De loc.

Wehner se ghemui în colţul său, examinîndu-l pe maiorul care se uita mereu la peisajul dezolant.

— Ce ziceţi de afacerea asta de la Teruel? Un mizerabil început de an, nu-i aşa?

— Hm! Hm!

— E nemaipomenit ca roşii să fi putut porni o bătălie în toiul iernii şi încă în creierii munţilor. Cum se face că nu am aflat nimic despre pregătirile lor? A fost într-adevăr o lovitură neaşteptată?

— Hm! Hm!

Maiorul se tot frămînta pe loc. Wehner observă că se codea să răspundă.

— Cînd iese prost, vina e a noastră sau a italienilor. Cînd iese bine, meritul este al Falangei. E ingrat lucru să fii aliat.

— De ce sînteţi atît de amar, domnule maior?

— Închipuiţi-vă că am avea de purtat un război şi am avea ca aliaţi, hai să zicem spanioli şi italieni.

Wehner rîse.

Maiorul se uită la el surprins:

— Mă rog, pe cine altcineva am putea avea?

— Interpretaţi greşit faptul că am rîs, domnule maior. Găsesc că aliaţii ăştia nu sînt chiar atît de proşti. Am putea să prindem Franţa frumuşel într-un cleşte.

— Cine vorbeşte despre Franţa ? Mă gîndesc la Rusia. Credeţi cumva că am putea să cucerim acolo măcar şi un ghiveci de flori cu soldaţi spanioli ?

— Soldaţii spanioli au luat cu asalt tocmai pe vreme de iarnă aspră o cetăţuie în munţi, care trecea drept inexpugnabilă, domnule maior.

— Dar tocmai ei s-ar întoarce împotriva noastră, acolo ca şi aici... N-ar fi trebuit să fie lichidat Madridul încă acum un an ? Războaiele nu se cîştigă cu fraze umflate şi cu proclamaţii.

— Sînteţi pesimist ! exclamă Wehner, foarte amuzat.

— Nu sînt de loc pesimist, norocul nostru e că avem şi alţi aliaţi excelenţi şi...

— Care sînt aceştia ? întrebă Wehner rînjind.

— Anglia şi Franţa, răspunse maiorul. Sau credeţi cumva că fără ajutorul lor am putea s-o scoatem la capăt aici ? Franţa n-avea decît să deschidă graniţa pentru ca roşii să ne gonească nu numai din Teruel dar şi din Spania toată.

— După părerea dumneavoastră, ne vom datora victoria Angliei şi Franţei ?

— Şi lor ! strigă maiorul. Fiindcă ele doresc o Spanie roşie la fel de puţin ca şi dumneavoastră şi cu mine. Pentru ei, Franco este un rău mai mic. Ăsta-i norocul nostru.

— Exageraţi, domnule maior. Cred că şi noi contribuim niţel la fericirea acestei ţări.

— Niţel, da, însă numai niţel... Dacă roşii vor fi învinşi în Spania, relaţiile noastre cu Anglia şi Franţa vor ajunge de aşa natură, încît vom putea întreprinde războiul împotriva Rusiei.

— Fără aliaţi ? întrebă Wehner.

— Va fi suficient ca Anglia şi Franţa să ne ajute numai atît cît ne ajută şi acum.

— Destinul naţiunii noastre este în mîna Führerului, zise Wehner.

Maiorul nu răspunse. După o scurtă tăcere, Wehner continuă :

— Sînt convins că niciodată n-a fost în mîini mai bune.

Maiorul întinse mîna arătînd în depărtare. Şoseaua făcea o cotitură mare şi departe, pe un deal, lîngă o apă, se vedea oraşul Burgos.

3

La Burgos, Wehner află că fusese chemat nu ca să asiste la consfătuirea consiliului de miniştri ci ca să dea o mînă de ajutor la descoperirea unei conspiraţii, căci o conspiraţie a ilegaliştilor roşii în oraşul de reşedinţă a lui Caudillo era o chestiune foarte serioasă.

În timp ce maiorul von Carbitz plecă mai departe cu maşina spre clădirea consiliului de miniştri ca să ia parte la consfătuirile în legătură cu situaţia militară, Wehner se duse lîngă tribunal, la sediul administraţiei provinciei, unde fusese instalată centrala poliţiei.

Îl primi inspectorul Hubert Vogelsang, originar din Württemberg şi-i dădu raportul. Cu trei zile înainte, reuşiseră să prindă la Burgos patru comunişti, suspectaţi că ar face parte din conducerea unei organizaţii comuniste foarte ramificate, avînd legături cu organizaţii teroriste anarhiste, probabil şi cu partizanii. Unul dintre arestaţi izbutise să fugă în mod misterios numaidecît după arestare. Şi tocmai acesta nu era din regiune, ci un şef sindicalist din Bilbao, căutat de mult. Ceilalţi trei fuseseră între timp anchetaţi foarte serios fără să se obţină de la ei nici cele mai vagi indicaţii despre legăturile lor. Inspectorul raportă că, din păcate, unul dintre ei murise dimineaţa în urma rănilor căpătate la anchetă. Wehner îl întrebă :

— Cine a condus interogatoriul ?

— Eu însumi, răspunse inspectorul.

— Bine.

Wehner reflectă. Inspectorul Vogelsang era unul dintre oamenii săi cei mai vrednici, vorbea spaniola la perfecţie şi lucrase ani de zile în serviciul unei organizaţii naţional-socialiste din străinătate, figurînd ca funcţionar al unei întreprinderi comerciale germane de la Santander.

— Cum au fost arestaţi ? Cu ce ocazie ?

— I-a denunţat un spaniol, un bijutier. Remarcase că acei trei bărbaţi veneau mereu la farmacistul Larraz. Acest farmacist era vecin cu el.

— Tot comunist ?

— Bineînţeles. Întrunirile aveau loc la el. De altfel, el este cel care a murit.

— Ce stupid. Nu s-a putut evita ?

— Ne-a surprins şi pe noi.

— S-a otrăvit probabil, nu ?

— Imposibil, a fost încontinuu sub observaţie, ca orice prizonier. A făcut o congestie cerebrală.

— Cînd pot să-i văd pe arestaţi ?

— Imediat, dacă doriţi, domnule inspector-şef.

— Bine, să nu pierdem vremea.

Wehner şi Vogelsang, însoţiţi de doi comisari şi cinci falangişti înarmaţi, trecură prin nişte coridoare lungi şi ajunseră în clădirea tribunalului unde se aflau celulele pentru arestaţii în anchetă. Wehner nu-şi scosese blana, totuşi îi era frig, atît de reci erau culoarele de piatră. Coborîră în beci şi trecură prin faţa multor celule. Nu se auzi nici un zgomot. Wehner îl întrebă pe inspector :

— Totul e ocupat ?

— Supraaglomerat. În multe celule sînt cîte patru.

Paşii soldaţilor răsunau înfundat în beciul boltit ca o catacombă.

— În celula asta stă unul dintre ei, domnule inspector-şef. Iar dincolo, altul.

Plutonierul care păzea beciul şi-i însoţea, se apropie cu o legătură imensă de chei de uşa unei celule.

Celula era ca o nişă de piatră, mică de tot şi complet goală. Omul care stătea în mijlocul ei părea imens. Era într-adevăr un bărbat înalt şi puternic, cu umeri laţi, un trup voluminos, şi o figură mare şi grosolană, cu guşă. Aruncă o privire rece celor ce intrară.

— Ce meserie are ? îl întrebă Wehner pe inspector.

Acesta dădu din umeri şi răspunse :

— Nu dă nici un fel de relaţii.

— Întrebaţi-l !

Inspectorul i se adresă în limba spaniolă, dar deţinutul nu se arătă dispus să răspundă.

Wehner văzu că la gît, sub urechea stîngă, avea o rană şi o echimoză şi mîna dreaptă îi era umflată şi vînătă.

— A fost o luptă ? întrebă Wehner.

— Da, s-a opus şi a rănit doi oameni.

— Hai la celălalt.

Închiseră uşa şi se duseră la celula din capătul culoarului. Deţinutul de acolo era un bărbat tînăr, un adevărat

spaniol, cu păr negru, bogat, o figură îngustă şi ochi mari, negri ca tăciunele. Stătea rezemat de perete. Era foarte palid şi subţire, se vedea că nu depăşise cu mult vîrsta de douăzeci de ani. Cînd intră Wehner cu inspectorul, rămase nemişcat, rezemat de perete şi nici nu-i luă în seamă. Wehner îl examină, căutînd răni dar nu găsi nici una.

— Ăsta n-a fost bătut ? întrebă.

— Ba bine că nu, răspunse inspectorul. Pare să aibă o rană la picior.

— Şi nici el nu declară nimic ?

— Nici măcar numele nu şi l-a spus.

— Are vreun sens să-l întrebăm ?

— Nu cred.

— Şi al treilea ?...

— Păi, a murit, domnule inspector-şef.

— E îngropat ?

— Nu. Zace în camera mortuară.

— Vreau să-l văd.

Se întoarseră prin culoar şi ajunseră în faţa unei celule mai izolate, care nu era încuiată. Cadavrul farmacistului zăcea pe jos. Avea un corp uscăţiv şi o faţă îngustă, galbenă ca ceara. Sub nas şi pe bărbie avea cîte un smoc de păr, nu mai mare decît o monedă.

— Ăsta-i singurul despre care ştim măcar cine e, zise Wehner. Dar reuşim noi să le dezlegăm şi celorlalţi limba, vă asigur.

— Şi cum anume ?

— Veniţi cu mine, zise Wehner, am să vă explic. Am eu micile mele trucuri.

4

Spre seară, inspectorul Vogelsang porunci ca ambii comunişti arestaţi să fie puşi într-o singură celulă. I se raportă de către paznici că arestaţii se priviseră muţi, fără un gest, şi nu schimbaseră o vorbă, nici după ce fuseseră lăsaţi singuri. Cînd cadavrul farmacistului fu adus în aceeaşi celulă. asistaseră de asemenea în tăcere.

— Sînt convins, zise inspectorul, că nu-i impresionează de loc. Oamenii de teapa lor n-au nici conştiinţă, nici ceea ce se cheamă suflet.

— Vă înşelaţi, îl contrazise Wehner. Sînt, desigur, nişte oameni de calitate inferioară, dar nu sînt complet incapabili de simţăminte omeneşti. Mîine dimineaţă o să răspundă la toate întrebările.

La restaurantul hotelului în care stătea, Wehner se întîlni cu maiorul von Carbitz. Nu părea mai bine dispus ca înainte ; totuşi, Wehner se apropie de el şi-i ceru permisiunea să ia loc la masa lui. Maiorul dădu din cap, dar privirea-i era îndreptată peste capul lui Wehner asupra muşteriilor numeroşi şi gălăgioşi şi asupra chelnerilor grăbiţi din sală.

— A meritat să faceţi drumul, domnule von Carbitz ?

— Doar n-am venit de plăcere ! La fel ca şi dumneavoastră. Ordinul e ordin şi facem ce putem.

— Ştiţi ce-am auzit ? Se pare că Teruelul a fost ocupat de Modesto[1]. E adevărat ? Ar fi nemaipomenit.

— De ce ? întrebă maiorul.

— Nu găsiţi ? Modesto fusese, cum se spunea, coloana vertebrală a apărării Madridului. Şi deodată, iată-l în sud. N-ar trebui să întreprindem acum o ofensivă fulger asupra Madridului ? Roşii iau Teruelul, iar noi Madridul.

— Ofensivă fulger ? mîrîi maiorul. Se apleca peste masă şi şopti : Ştiţi ce vrea Caudillo ?

— Cum să ştiu, dragă domnule maior ?

— Mai multe avioane ! Mai multe tunuri ! Mai multe tancuri ! Mai mulţi soldaţi... Ofiţeri, crede că are destui ; are nevoie de oameni care vor să lupte şi care ştiu să lupte.

— Ducele va trebui să mai trimită cîteva divizii.

— Vrea soldaţi de la Führer, cămăşile negre i se par prea iuţi de picior, prea zeloşi la retragere.

— Va primi. Este bine ca un număr cît mai mare de soldaţi de-ai noştri să aibă experienţa războiului.

— Dar este rău dacă rămîn prea mulţi în pămîntul spaniol. În definitiv, Spania este un teatru de luptă lăturalnic. Eu, unul, nu m-aş mira dacă într-o zi Caudillo s-ar da bine

[1] General spaniol republican.

pe lîngă americani. Nici nu vreau să ştiu cît a manevrat pe după culise.

— De ce nu vreţi să ştiţi ? zîmbi Wehner.

— Cred că mă înţelegeţi ! Vă afirm că ceva nu e în ordine. Bătrînul Blücher avea o vorbă : „Soldaţii dau bătăliile, dar diplomaţii cîştigă sau pierd războaiele".

— Führerul este şi soldat şi conducător politic, zise Wehner. Să bem în sănătatea Führerului.

Se ridicară în picioare şi ciocniră paharele :

— Heil Hitler !

— Heil Hitler !

După ce goliră paharele şi se aşezară la loc, maiorul deveni mai comunicativ.

— Discreţie absolută. Nu-i aşa ? Făcea pe misteriosul. Se pregăteşte o mare lovitură. Va fi angajat grosul blindatelor şi al aviaţiei.

— La Madrid ?

— Nu, la Teruel. Străpungere pînă la mare. Brigăzile internaţionale care sînt masate acolo, vor fi încercuite. Cred că, în curînd, veţi întîlni iar compatrioţi de tot soiul.

— De cînd doresc eu întîlniri de-astea ! Numai că flăcăii ştiu ce-i aşteaptă dacă ne pică în mînă şi mai degrabă îşi fac seama decît să ne lase pe noi să le-o facem... Şi cînd credeţi dumneavoastră că va porni ofensiva ?

— Poate chiar mîine. Curînd, în orice caz.

— Doamne, ce n-aş da să fiu acolo !

5

Wehner se trezi speriat. Telefonul de lîngă pat avea un sunet strident. Se simţea nedormit şi întinse braţul în silă să-l ridice. Asta-i sirenă de alarmă, nu alta. Ar trebui interzis.

— Alo, cine-i acolo ?... A-ah, dumneata eşti, Vogelsang ?... Da, aici Wehner. Ce s-a întîmplat ? Ce fel de experienţă a dat greş ? Aşa... Morţi amîndoi ? Spînzuraţi în celulă ? Ei da, dacă-i aşa, nu mai e nimic de făcut... Bun ! Da, vin. Păi, nu imediat, omul trebuie să-şi facă somnul... Aşa, înainte de masă... Heil Hitler !

Experienţa dăduse greş. Parcă ar face haz de necazul lui. Îşi permite cam multe, Vogelsang ăsta. Aşa se întîmplă, un subaltern se bucură totdeauna cînd superiorului îi iese ceva pe dos... Wehner se întinse şi căscă îndelung. Experienţa a eşuat... Bineînţeles, trebuia să-i pună în lanţuri pe amîndoi. Trebuie să te gîndeşti singur la toate ! Pe nimeni nu te poţi bizui. Şi nimeni n-are imaginaţie.

Cînd intră în birou, pe la zece, inspectorul Vogelsang dădu să-i facă un raport amănunţit cu privire la sinuciderea deţinuţilor. Wehner îi făcu semn să înceteze.

— La ce bun ? Trebuia să li se pună cătuşe. Am uitat să vă dau ordin. În orice caz, roşilor din oraş li s-a servit o mică lecţie. Nu vor mai îndrăzni să-şi ia nasul la purtare.

Spuse apoi că îndată după prînz trebuie să se întoarcă la Valladolid şi vorbi de treburi urgente ce nu sufereau amînare. La drept vorbind, i se făcuse dor de Theresa. Nici nu se gîndise în mod serios să plece pe frontul de la Teruel. Pe frigul ăsta teribil, sus, în munţi — din asta ţi se poate trage moartea.

Se întoarse la restaurantul hotelului, în speranţa că va da de tovarăşul său de drum. Dar maiorul plecase, nu la Vento, nu ! La Saragossa. Hm ! La Saragossa.

Îndată ce Wehner păşi pragul locuinţei, Theresa se şi porni să-i vorbească repezit şi cu atîta vioiciune, încît el pricepu mai puţin decît oricînd spaniola ei. Înţelese un singur lucru : se întîmplase ceva serios. Cuvintele : „atentat“, „mort“, „inspectorul Vogelsang“, reveneau mereu.

O lăsă, alergă în biroul său şi telefonă la Burgos.

Vogelsang raportă că se petrecuse o nenorocire. Se săvîrşise un atentat împotriva prăvăliei giuvaergiului Manuel Cristobal Toros.

— Giuvaergiu ? întrebă Wehner. Cel care ni i-a dat pe mînă pe cei trei comunişti ?

— Da, sigur, ripostă Vogelsang.

— Cum „sigur“ ? exclamă Wehner. Dar făptaşii ?

— Au şters-o. Dar avem anumite indicii.

— Ce fel de indicii aveţi ?

— O fiţuică scrisă.

— O fiţuică ? Ce fel de fiţuică ?

— O fiţuică atîrna pe uşa prăvăliei şi pe ea sta scris: „În Spania nu-i loc pentru trădători!"

— Asta-i tot? Asta numeşti dumneata indicii? urlă Wehner în receptor.

— Sper... Cred... Am să pun totul la bătaie...

Cu o furie nebună, Wehner azvîrli receptorul pe masa de scris.

CAPITOLUL XVI

1

Abia se luminase de ziuă. Brigada mărşăluia pe drumeaguri înguste de munte, batalion după batalion, companie după companie, pluton după pluton, înşiruită pe kilometri. În urmă tropăiau catîrii, împovăraţi cu mitraliere, mici tunuri antitanc cu muniţia lor şi provizii de primă necesitate. Către amiază se făcu ceva mai cald, deşi soarele palid de iarnă încălzea cu multă zgîrcenie. Marşul începuse pe un frig de 16 grade, şi camarazii îşi puseseră păturile peste mantale. Cu capetele îmbrobodite, păreau nişte contrabandişti deghizaţi.

Părea că de departe, dinspre orizont, se apropie o furtună. Aşadar, tot se mai băteau la Teruel.

Max, comandantul batalionului, Otto şi Walter mergeau înainte.

— Odinioară, cînd ne aflam pentru întîia oară în faţa Teruelului — spuse Max, vorbăreţ ca niciodată — n-aveam încă experienţă militară. Entuziasm era din belşug, cunoştinţe militare însă în cantitate modestă. Aşa că, în ciuda entuziasmului, lucrurile au ieşit prost. Am fost nevoiţi să dăm înapoi din faţa porţilor.

— Aţi ajuns pînă la oraş? întrebă Otto, comisarul batalionului.

— Mai că-l atingeam.

— Ce fel de oraş e Teruelul? întrebă Walter.

Mărşăluind înainte, Max îşi puse braţul pe umărul lui Walter şi arătă cu mîna cealaltă spre muntele care le stătea

în față, pleşuv, fără copaci, fără vreun tufiş măcar, fără case ori colibe, o pustietate.

— Îmi închipui că pe vremuri, zise el, cînd a fost întemeiat Teruelul, lanțul acesta muntos de pe coasta Mediteranei trebuie să fi fost un ținut încîntător, un adevărat rai, cu povîrnişuri împădurite şi văi mănoase. Altfel nici nu-ți poți imagina acest oraş, cu palatele sale maure şi apeductele sale grandioase. Teruelul, cu zidurile sale străvechi, cu clădirile, porțile şi turnurile lui strălucitoare, tronează încă şi azi pe masivul munților stîncoşi, ca un oraş cioplit în piatră din basmele arabe.

— De astă dată l-am cucerit, zise Otto. Pentru maurii şi falangiştii din Teruel, noaptea de ieri trebuie să fi fost o surpriză teribilă.

— Ce fel de surpriză ?

— N-ai auzit cum au cucerit ai noştri oraşul vechi ?

— Nu ! Cum l-au cucerit ?

— Eram la Morella, povesti Otto. Generalul Walter era şi el acolo, inspecta bateriile şi ne-a istorisit cum s-au petrecut lucrurile la Teruel. Noaptea tîrziu, a 5-a a pornit-o pe străzile în pantă, cu reflectoare montate pe camioane. Fasciştii de prin case şi din dosul baricadelor au fost atît de orbiți, încît nici nu le-a trecut prin minte să opună vreo rezistență. Astfel, fără pierderi prea mari a fost cucerit centrul oraşului, situat în partea de sus, cu ulicioarele sale întortocheate şi cu toate piedicile sale naturale. Au fost făcuți prizonieri vreo cinci mii de marocani şi de fascişti.

— Năstruşnică idee ! exclamă Walter. Dar e limpede ; cine să se opună la atîta lumină ?

— Acum un an, continuă Max, într-o noapte, fac marocanii o străpungere lîngă Madrid şi nu întîmpină nici o împotrivire, căci majoritatea spaniolilor se duseseră să se culce pe la casele lor. Între timp se face ziuă, spaniolii noştri se întorc să-şi ia tranşeele în primire, cînd îşi zăresc ploconul primit peste noapte. Furia lor a fost nemaipomenită. Acceptaseră războiul cu toate ororile lui, ce să-i faci, la război ca la război, dar să te bați noaptea, cînd orice om de treabă doarme, asta e o mîrşăvie, o laşitate, o infamie pentru care nu se pot găsi scuze. Maurii fură azvîrliți peste rîu mai repede decît îl trecuseră în timpul nopții şi dacă spaniolii

i-ar fi urmărit, ar fi străpuns şi ei rîndurile duşmanului. Aş, de unde! După ce şi-au reluat poziţiile pe care le părăsiseră cu o seară înainte, s-au declarat mulţumiţi, socotind că ar fi sub demnitatea lor să atace un duşman care-şi pierduse capul şi să culeagă roadele unei victorii ieftine. Da, da, ăştia erau prietenii noştri spanioli acum un an şi, în fond, aşa sînt şi astăzi, chiar dacă între timp au mai făcut rost de niscaiva experienţă militară. „Mai bine să mori în picioare, decît să trăieşti în genunchi!" La Passionaria, marea eroină a libertăţii, a rostit aceste vorbe nobile, curat spaniole.

— Iar acum luptă zi şi noapte, spuse Walter.

— Ba chiar descoperă o armă nouă, reflectorul — observă Max. Cîte energii ascunse dorm în poporul acesta, împilat, ţinut de secole sub călcîi de tot felul de *hidalgos* [1], capitalişti clericali şi clerici capitalişti! Cînd armele amuţesc între două bătălii, îi vezi pe tovarăşii spanioli cum învaţă împreună să citească şi să scrie, vor să li se vorbească despre lupta muncitorilor şi a ţăranilor ruşi, vor să înveţe, să înveţe şi iarăşi să înveţe. Pentru flăcăiaşul de la ţară care a îmbrăcat uniforma armatei populare, ziua în care poate să trimită în satul său prima epistolă scrisă cu mîna lui, e o zi de sărbătoare; în clipa aceea începe pentru el o viaţă nouă, liberă, cu un viitor mare şi frumos. Îmi sînt dragi oamenii ăştia şi sînt fericit că pot lupta alături de ei.

Unităţile brigăzii ocoleau un stei uriaş. Se auzea tot mai puternic bubuitul tunurilor de cealaltă parte a munţilor. Se apropiau de cîmpul de luptă.

2

Podişul înalt, stîncos, care se întinde în apropiere de Teruel şi care în acest anotimp e acoperit de zăpadă, poartă numele de Muleton. Bubuiturile şi şuierăturile nu mai conteneau nici o clipă, nori de praf se învolburau şi sfărîmături uriaşe de stîncă zburau prin aer, de parcă ar fi fost azvîrlite din bojocii muntelui.

[1] Mici nobili. (L. spaniolă.)

Batalionul înainta printr-o vale seacă, pustie, în direcţia acelui lanţ muntos.

— Au şi pornit contraatacul ?

Max părea nedumerit. Socotea că o unitate mai mare a trupelor fasciste a izbutit, probabil, să se regrupeze şi să străpungă încercuirea.

Otto le dădu de gîndit, zicînd că s-ar putea ca şi Franco să fi plănuit o ofensivă în acea zonă şi că armata populară i-a luat-o doar înainte.

— Nu uita, îi zise el lui Max, că Franco are toată armata din nord disponibilă. Tunurile şi mortierele sosesc neîncetat din Essen la Bilbao. Acum au intrat aici în acţiune.

Max citea o hîrtie din mers ; i-o dădu apoi lui Otto. Walter aruncă şi el o privire asupra ei.

Batalioanele „Edgar André" şi „12 Februarie" trebuiau să ocupe podişul Muleton, să reziste acolo cel puţin două zile şi două nopţi, pînă cînd se va constitui o altă linie de apărare. Batalioanele „Ernst Thaelmann" şi „Hans Beimler" urmau să ocupe poziţii pe înălţimile din dreapta podişului Muleton.

Companiile se adunară pe un platou înzăpezit şi Walter văzu, spre neţărmurita sa uimire, că ziua namiaza mare, sub un foc turbat de artilerie, tovarăşii din „Edgar André" şi „12 Februarie" se căţărau pe Muleton. Ceru binoclul de la Max şi urmări truda anevoioasă a ostaşilor, care mai cărau şi mitraliere. Walter zîmbi la gîndul care îl străfulgeră : Doamne, e o adevărată performanţă să te urci pe acolo, chiar în timp de pace !

În coasta muntelui, cei din batalionul „Thaelmann" descoperiră o peşteră. Avea o intrare îngustă, dar înăuntru se deschideau încăperi destul de mari. Era frig. Max hotărî pe loc :

— Comandamentul batalionului rămîne aici !

Telefoniştii se apucară să întindă în pripă firele telefonice. Purtătorii de muniţii cărau lăzi şi le îngrămădeau în peşteră. Micuţul Alfons, curierul cel sprinten al batalionului, sosi dinspre şoseaua unde era bucătăria batalionului, bine dispus, cu vreo două duzini de bidoane de campanie atîrnate după grumaz. Nu ajunsese bine la peşteră şi-l auziră strigînd, de parcă s-ar fi dezvinovăţit :

— Ce fugă am tras, dar cafeaua tot s-a răcit !

— Ăia fug la vale ! zise Walter, privind ţintă, prin binoclu, spre Muleton.

— Ia să văd ! Otto luă binoclul şi-l îndreptă spre muntele cu coama lată. Aş, tovarăşii îi ajută pe cîţiva spanioli să coboare coasta. Par să fie răniţi ori degeraţi.

— I-au nimerit fasciştii !

— Nu-i mare scofală, ai noştri sînt expuşi ca pe tavă !

— Otto, îl cunoşti pe tovarăşul Bellmann ?

— *Teniente* Willi Bellmann ? întrebă Otto, fără să-şi ia ochii de la binoclu.

— Da, nu ştii pe unde-o fi ?

— La batalionul „Beimler", uite, acolo ! Ocupă înălţimea. Avem un flanc asigurat. Putem fi liniştiţi din partea aceea.

Walter nu şi-l putea imagina nicicum pe „frumosul Willi" ca ofiţer de front, mai degrabă ca erou de garnizoană. Dar vezi, aşa-i, pe unii îi nedreptăţeşti grozav. Undeva, ceva pare să le pună o pecete, pe care o poartă apoi toată viaţa. În orice caz, „frumosul Willi" era acum *teniente. Salud,* locotenente Bellmann ! *Salud,* tovarăşe Willi !

Ce s-au mai învăţat oamenii cu bombardamentele ! Nici nu-şi mai ridicau privirile cînd auzeau bubuind şi vuind prin munţi. Sau mă înşel ? se întrebă Walter. Se pricep oare să-şi ascundă teama ?

La fiecare lovitură, cu fîntîna sa ţîşnitoare de zăpadă şi noroi, cu pietrele şuierînd prin aer, Walter simţea pînă în gîtlej spasmele stomacului. Şi nici măcar nu se afla pe Muleton. Acolo unde stătea nu căzuse nici măcar o grenadă. Iar în spate ştia că se află peşterea unde se putea adăposti.

Cînd norii de praf şi de zăpadă se risipeau pentru cîteva clipe, putea să desluşească prin binoclu pe tovarăşii săi de arme tîrîndu-se pe pămîntul îngheţat. Unii încercau să-şi înjghebe un zid de apărare din sfărîmături de piatră. Alţii, scormonind cu mîinile, îşi făceau gropi ori se ascundeau prin zăpadă înveliţi în pături crezînd că sînt mai feriţi.

— O clipă ! strigă Max în receptor. Îi făcu semn lui Walter să se apropie. Scrie !

Noroc că Walter avea o fărîmă de creion. Alfons îi întinse iute o foaie de hîrtie mototolită, dar curată.

— Repet! Şi Max repetă, dictîndu-i lui Walter: în spatele localităţii Concud, la kilometrul 175 — tancuri şi tanchete. Înaintează încet în direcţia frontului. Pe şosea, în urma tancurilor, coloane de infanterie, efectivul aproximativ a două batalioane. Asta-i tot? Bun!

Max învîrti manivela telefonului şi ceru statul-major al brigăzii. Ordonă:

— Plasaţi al doilea tun de apărare în stînga, pe colină... E destulă muniţie acolo? Şi pentru tunurile antitanc? Da, alo, statul-major al brigăzii? Raport de la batalionul 1. Pe şosea, la kilometrul 175, tancuri şi tanchete în trecere. În afară de aceasta, două batalioane de infanterie. A se dirija focul asupra şoselei. Aşa, între pietrele kilometrice 175/76... Raportez din nou peste cîteva minute...

— De unde a venit raportul? întrebă Walter.

Max nu răspunse pe loc. Se uită la Walter cu o căutătură goală, de parcă nu l-ar fi văzut. Apoi îi zise:

— Asta va fi deci pentru tine botezul focului! Luîndu-şi seama, îi răspunse: Raportul? De sus, de la postul de observaţie.

— Ah, ce m-aş duce acolo!

— Rămîi aici, unde te afli!

— *Aviación... A-vi-a-ci-ó-o-on...*

Max îşi îndreptă binoclul spre cer. Întinse braţul.

— Colo!... Douăsprezece... Nu, mai multe...

— Doar n-au de gînd să bombardeze oraşul! exclamă Walter.

— Nu, răspunse Max, reprimîndu-şi un zîmbet. Nouă ne-au pus gînd rău! Pare să însemne începutul atacului! Stai în preajma peşterii. La o adică, te vîri înăuntru!

Walter zări cu ochiul liber zburînd la mare înălţime, în unghi, o formaţie de bombardiere care se apropia deasupra munţilor. Înaintau încet şi sigur de parcă ar fi fost invulnerabile. Îl auzi pe Alfons zicînd:

— Omule, ce s-au mai umplut ăştia!

Nu înţelese ce voia să spună, dar nu avu timp să întrebe; primele bombe începură să cadă. Ele nimeriră înălţimea Muleton. O jerbă neagră ţîşni din zăpadă. Apoi a doua, a treia, a patra, peste tot norii de fum şi praf apăreau cu duzinele.

— Nu e nici o antiaeriană acolo ? strigă Alfons.

Nu, nici o antiaeriană ; bombardierele ocoleau nestingherite culmea, aruncîndu-şi întreaga încărcătură de bombe. Bubuitul exploziilor nu mai înceta, nori de fum se înălţau în văzduh, din pietre ţîşneau flăcări orbitoare, era ca un groaznic foc de artificii, cu trosnituri şi răpăituri. Blocuri de piatră desprinse se rostogoleau bubuind la vale.

— *Atención*... Vin ! auzi Walter pe cineva.

De bombardiere vorbea ? Într-adevăr, un avion se întoarse oblic pe o parte şi se repezi în picaj. Max urlă la telefon :

— Nu vă lăsaţi intimidaţi de bombe ! Ochii la tancuri ! Dacă-i nevoie, o companie să fie gata de plecare pentru întărirea bazei de pe Muleton.

Walter auzi şi picioarele îi deveniră ca de plumb. În împrejurările astea să te caţeri pe Muleton ? Era cu neputinţă !

— Mai ceva decît o vînătoare de iepuri ! îl auzi Walter pe comandantul Helmut. Acesta se apropie de grupul din jurul lui Max. Tovarăşe Max, ar trebui să ţii gata, pentru orice eventualitate, o companie pentru Muleton !

— S-au dat dispoziţii !

— Cîinii... Ce luptă inegală !

Unul după altul, bombardierele se abăteau din formaţia lor şi, năpustindu-se asupra platoului, trăgeau în cei ascunşi în zăpadă, ori printre stînci, în răniţi.

— Ia te uită ! Bravo ! Ura !

Un bombardier, asemenea unei uriaşe păsări negre, alunecă oblic deasupra culmii, nu se mai redresă, începu să se clatine, se dădu peste cap undeva în adînc, şi pieri dincolo de masivul Muletonului, într-o prăpastie.

— Ura ! Ura ! strigară cu toţii.

Chiar şi tovarăşii de pe creasta de lîngă Muleton făceau semne, deşi astfel se descopereau în faţa celorlalte bombardiere.

Ciudat, prăbuşirea acestui singur avion le determină pe celelalte şaptesprezece să părăsească lupta. Încet, rupînd formaţia, zburau peste munţi în direcţia din care veniseră...

Bombardierele dispăruseră. Focul artileriei amuţi. Nici o bombă nu mai cădea. Peste munţi şi peste prăpastii se

lăsă tăcerea. O tăcere nu mai puţin apăsătoare decît grenadele şi bombele care explodaseră pînă atunci.

În clipa următoare însă, începu pe creastă un foc turbat de mitraliere.

În trecătoarea dintre Muleton şi creasta de alături, trecuseră tancurile la atac şi în urma lor alergau în rînduri desfăşurate soldaţii fascişti.

Ce va întreprinde Max ? Nu dăduse încă ordin vreunei companii să pornească spre Muleton. Walter se uită pe furiş în sus, spre el, cum stătea pe coastă, deasupra peşterii şi privea prin binoclu spre Muleton. Ar fi dorit să-i atragă atenţia, să-l roage să trimită întărituri într-acolo. Era foarte probabil că dintre cei care ocupaseră muntele nu mai trăia nici unul. Dacă fasciştii reuşeau să pună mîna pe înălţime, de acolo puteau să ţină sub focul artileriei Teruelul. De ce ezita Max ? De ce a părăsit comandantul Helmut batalionul, tocmai în clipele acestea hotărîtoare ? Walter nu mai pricepea nimic.

Max se duse la cutia telefonului, învîrti de manivelă.

— Otto ? Ce s-a întîmplat ? S-au apropiat la două sute de metri ? Sigur ? Fără greş ? Bun. Cînd se întorc, foc asupra tancurilor. Îndată după aceea, schimbarea poziţiilor.

Ce n-ar fi dat Walter să-l întrebe pe Max ce se va petrece pe Muleton. Dar nu îndrăznea.

Se auzi o pocnitură. Un fulger şi apoi detunături mai subţiri.

— În sfîrşit ! strigă Max. Parcă-i căzuse o piatră grea de pe inimă. Sus, pe Muleton, ţăcăneau mitralierele, explodau grenadele. Era cu putinţă să mai fie cineva în viaţă acolo ? Să fi rămas vreo mitralieră întreagă ?

Walter tresări la auzul unei detunături apropiate. Nu căzuse însă o bombă, ci se trăgea dincolo ; în gura văii, tovarăşii trăgeau cu un tun antitanc împotriva blindatelor fasciste.

Max telefonă din nou ca să raporteze statului-major al brigăzii. Încă mai vorbea, cînd se auziră bubuituri înfundate dinspre Teruel. Artileria republicană intervenea şi lua sub focul ei batalioanele fasciste în retragere.

Atacul asupra înălţimii Muleton fusese respins. Ţăcănitul mitralierelor amuţi. Numai cînd şi cînd se mai auzea cîte o pocnitură, cîte o împuşcătură rătăcită prin zăpezi şi nisipuri.

Bateriile din Teruel trimiteau însă la intervale regulate salve în rîndurile duşmanului.

Max se apropie de Walter.

— Aşa-i cum ziceam: sînt trupe de asalt fasciste! Nu ne stau în faţă niscaiva mobilizaţi, marocani luaţi cu arcanul, nici măcar soldaţi din Legiunea străină, ci trupe de încredere ale Falangei, ucigaşi notorii ai muncitorimii!

Walter dădu din cap, fericit că Max i se adresase lui. Se vedea că-i pare bine şefului să ştie cu ce adversar are a face.

3

Noaptea se lăsa încet dinspre mare spre munţi. În vîrful turnurilor din Teruel străluceau ultimele raze ale soarelui care se cufunda după crestele munţilor. Niciodată venirea nopţii n-a fost mai dorită ca în acea zi, în văile prăpăstioase şi pe cîmpiile din părţile acestea acoperite cu zăpadă, pietre şi grămezi de nisip îngheţat. De patru ori în ziua aceasta, se abătuse focul asupra înălţimii Muleton. De trei ori avioanele Junkers şi Caproni aruncaseră bombe şi mitraliaseră terenul cu armele de bord. De trei ori încercaseră unităţile de asalt ale Falangei să ia muntele cu asalt. Apărătorii Muletonului înfruntaseră bombardamentele, respinseseră atacurile.

Dar pierderile celor două batalioane erau fără îndoială mari. Sanitarii se tîrau ca şopîrlele prin zăpadă, peste sfărîmături de piatră. Neavînd tărgi suficiente, înveleau răniţii în pături şi-i coborau cu funii.

Compania de rezervă a batalionului „Thaelmann" trecu pe lîngă cartierul general. Erau membri ai Brigăzii internaţionale şi catalani cu păturile făcute sul pe umeri, cu armele în mîinile înţepenite de frig, care mărşăluiau în tăcere, unul în urma celuilalt, de-a lungul pantei.

Compania era condusă de un catalan, căpitanul Casanueva, binecunoscut de cei din brigadă, un om de toată încrederea, un model de disciplină şi de curaj.

În miez de noapte, Franco îşi asmuţise vînătorii negri de capete, fii ai Africii, smulşi de acolo şi îmbrăcaţi în uni-

forme spaniole. Fără pregătire de artilerie, fără protecţia tancurilor, dar cu ţipete sălbatice, asurzitoare, ei au trecut la asaltul înălţimii Muleton şi al crestelor învecinate. O larmă înfiorătoare, de parcă s-ar fi pornit cîrduri de hiene şi de şacali la atac.

Max îl avertiză prin telefon pe Helmert, căpitanul de la compania a treia :

— Fără panică, Helmert ! Lăsaţi-i să se apropie, să nu se ajungă însă la o luptă corp la corp ! Aveţi destule grenade ? Vă mai trimit ! Apoi strigă de la gura peşterii : *Enlace !... enlace !* [1]

Catalanul Rodrigo apăru alergînd.

Max îi ordonă :

— Două lăzi cu grenade de mînă la compania a treia. Te va ajuta Alfons.

De pe înălţimi se lansau rachete. Globuri galbene, verzi, albe sfîrîiau în întunericul nopţii. Doar ici-colo se auzeau împuşcături. Din depărtare se auziră strigăte.

Cele dintîi mitraliere porniră să ţăcăne. Altele li se alăturară. În cele din urmă, lătratul lor se auzi neconţenit, de pe toate înălţimile. În acelaşi timp explodau grenade de mînă. Cu şuierături prelungite se ridicau noi trasoare luminoase.

Sanitarii trăgeau răniţii în pături spre şosea, la ambulanţe. Împuşcături se auzeau acum din apropiere. Walter auzi pe cineva strigînd. Desluşi cuvinte germane :

— Au străpuns ! La stînga văii !

Ce vrea să zică, la stînga văii ? Cine a strigat ? Nu se putea desluşi nimic, nimic. Şi, din nou, pocnituri foarte apropiate.

Apoi din nou linişte.

Walter se uită în jur, Max dispăruse. Strigă :

— Max... Max !

Nu-i răspunse nimeni. Acolo era comandamentul batalionului ! Trebuia să fie cineva prin apropiere.

Strigă din nou, dar nu primi nici un răspuns.

Afurisită treabă, dacă marocanii au străpuns într-adevăr linia ! Aş, prostii ! Sus, pe creastă, se mai trăgea, ţăcăneau mitralierele, explodau grenadele. Dar unde era Max ?

---

[1] Omul de legătură ! (L. spaniolă)

Auzi paşi apropiindu-se. Walter se lipi de peretele stîncii. Nu putea să-l recunoască pe cel care se apropia.

Erau doi, purtînd ceva greu. Walter strigă cu o voce înăbuşită :

— Alo... alo !

Îi răspunse cineva. Walter recunoscu vocea lui Alfons şi răsuflă uşurat. Alfons şi Rodrigo îl duceau într-o pătură pe căpitanul Helmert. Era rănit.

— Grav ?

— În plămîni ! răspunse Alfons. Trebuie dus de îndată în vale. Îi întinse ceva lui Walter : Na, ţine !

Erau centironul şi revolverul rănitului.

Walter îşi puse centironul şi scoase revolverul greu din toc.

Alfons şi Rodrigo îşi continuară drumul cu căpitanul rănit. Walter, cu revolverul în mînă, zăbovea la intrarea peşterii. Arma parcă-l calma. Nu se mai simţea fără apărare.

În tocul revolverului găsi cîteva gloanţe. Le puse în buzunarul mantalei, să le aibă la îndemînă. Ar fi dorit să ştie cîte gloanţe mai erau în revolver, dar în întuneric nu îndrăznea să cerceteze.

Urletele marocanilor încetaseră din nou, totuşi cîteva mitraliere mai ţăcăneau. Se auzea cînd şi cînd explozia unei grenade.

Şi atacul acesta de noapte părea să fi fost respins... Dar unde era Max ?

4

Max căzuse.

Glontele îl nimerise sus, pe creastă, puţin după ce fusese rănit căpitanul Helmert.

Atacul marocanilor fusese respins, dar Max era mort. Murise, aşa cum raportară tovarăşii săi, în linia întîi. Mulţi tovarăşi au căzut în noaptea aceea. Din compania a treia, pe unde străpunseseră marocanii, aproape jumătate.

Cei din „Thaelmann“ îl purtară pe comandantul lor pe o targă şi-l depuseră lîngă gura peşterii. Otto, comisarul

batalionului, îl descoperi. Max zăcea cu o faţă senină, parcă ar fi dormit. Un proiectil îi sfîrtecase pieptul.

De pe munţii învăluiţi pînă nu de mult în întuneric, apărea acum şovăind o nouă zi. Şi Max era mort... Şi Helmert se sfîrşise în ambulanţă...

Tovarăşii stăteau în jurul comandantului lor mort, îşi scoaseră bonetele ori căştile şi priveau chipul său plin de bunătate.

Walter era încă ameţit. Ar fi trebuit să se spună cîteva cuvinte de rămas-bun lui Max, prietenului, tovarăşului său. Walter îi aruncă o privire lui Otto. Şi acesta, de parcă ar fi ghicit gîndul lui Walter, se plecă deasupra mortului, îi prinse dreapta şi zise :

— Îţi mulţumim, Max ! Ai fost un luptător viteaz ! Ai fost un bun tovarăş ! Ai fost un om bun !

— *A-vi-a-ci-ó-o-on !*

— Fiecare la postul său ! ordonă Otto, comandantul batalionului. Pînă la noi ordine, preiau eu conducerea batalionului. Camarade Rodrigo, comanzi compania a treia ! *No pasaran*... Nu vor trece !

— Trei escadrile ! strigă cineva. Una se îndreaptă spre noi !

— Începe bine ziua ! murmură unul.

— Aş vrea să ştiu cum se va sfîrşi ! ripostă Alfons.

5

Mai bine că nu ştia, căci pe înserate era şi el mort. Se poate să fi avut o presimţire.

Acea zi, a doua, a fost şi mai sîngeroasă decît prima. De şase ori se năpustiră fasciştii, ca mînaţi de streche, împotriva înălţimii. Îşi ieşiseră din minţi de furie că, în ciuda bombardamentelor de artilerie şi a atacurilor aviaţiei, cei de pe Muleton nici nu se predau, nici nu-şi luau tălpăşiţa.

De şase ori se abătu asupra platoului şi a culmilor învecinate focul susţinut al tunurilor.

De şase ori îşi azvîrliră bombele lor păsările negre ce ieşiseră din uzinele Junkers.

De şase ori fură mitraliaţi, cu armele de bord, carabinierii catalani şi ostaşii din Brigada internaţională, pitiţi fără apărare în crăpăturile stîncilor.

De şase ori se căţărară atacatorii pînă la douăzeci de metri de vîrf şi de şase ori fură azvîrliţi îndărăt. Sute de soldaţi din Falangă şi din trupele de asalt marocane zăceau morţi ori muribunzi în zăpada de pe coasta Muletonului.

Comandantul Otto îl repartiză pe Walter la compania a treia. Fusese dorinţa lui Walter. Orice om trebuia folosit şi nu voia să stea cu braţele încrucişate în timp ce alţii luptau ; voia să ia şi el parte la luptă.

Compania a treia ocupă creasta îndreptată oblic spre Muleton, care domina valea. Trebuia să fie oprită trecerea tancurilor prin vale. De aceea fură postate acolo arme antitanc.

Walter era servant pe lîngă o mitralieră grea. Ochitorul se numea Emil Klasen şi era miner din Gelsenkirchen, un om mai în vîrstă, scump la vorbă, care servise la mitralieră încă în primul război mondial. Din pricina apartenenţei lui la Asociaţia roşie a foştilor combatanţi, zăcuse doi ani şi jumătate într-un lagăr de concentrare. Atunci îşi dorise cu înfocare să-i înfrunte pe fascişti, cu arma în mînă, dacă se poate la o mitralieră, măcar două săptămîni şi jumătate. Acum le stătea în faţă de mai bine de un an, şi fiecare zi de luptă în care supravieţuia, o socotea un dar. Cine-l cunoştea pe Emil Klasen ştia că, orice s-ar întîmpla, el nu-şi va părăsi fără ordin locul de la mitralieră. Amîndouă buzunarele de la pantaloni îi erau pline de grenade mici, armamentul său pentru lupta de aproape.

Walter se minună deci cînd îl auzi pe Klasen spunînd :

— Mi-ajunge ! După mine, s-ar putea pune capăt măcelului !

Arthur interveni :

— Şi zi aşa, ai vrea să-i pui capăt ? Păi asta ar vrea şi fasciştii, să ne pună capăt.

— Să ucizi e o meserie nenorocită ! fu de părere Emil Klasen, pironindu-şi privirea întunecată drept înainte.

Arthur Riesing, al doilea ochitor, originar din Kassel, un tînăr de douăzeci şi cinci de ani, fusese membru al Tineretului Muncitoresc Socialist. Îi făcu cu ochiul lui

Walter după acest mic schimb de cuvinte şi zise cu voce domoală :

— Îl apucă aşa, cîteodată. Dar îi trece.

— Ei, s-o fi săturat şi el de război, zise Walter.

— Da' cine nu s-a săturat ? răspunse Arthur. Numai că pentru atîta nu dăm înapoi în faţa ucigaşilor lui Franco.

— Nici Klasen nu dă înapoi ? întrebă Walter.

— El ? Niciodată !

Arthur Riesing pălăvrăgea cu Walter în pauzele scurte dintre atacuri. Deodată zise :

— Află de la mine că un ostaş trebuie să aibă cunoştinţe militare ca la o treime. Mai mult nu-i de nici o trebuinţă. Dar mai are nevoie de o treime de minte sănătoasă. Dacă are mai mult, nu strică. Şi apoi îi mai trebuie o treime de noroc. Astea împreună fac ostaşul ideal.

— Un dram de noroc în plus nu strică, spuse Walter zîmbind.

— Norocul nu-i întîmplător, declară cu toată seriozitatea Arthur. Norocul e, cum zicea Napoleon, o calitate.

— Ce înţelegi tu prin calitate ?

— Ceva ce nu poţi nici dobîndi, nici învăţa. Îi e dată cuiva, ori nu-i e dată şi pace.

— Un fel de soartă ?

— Dacă vrei !

— Dar Napoleon a mai zis : Politica e destin ! Dacă vrei, e şi norocul ori nenorocul nostru !

— De acord !

— Politica e însă ceva făurit de noi. Aşadar, ne putem făuri şi soarta.

— Păi bineînţeles, omule. Sîntem amîndoi pe cale să ne-o făurim.

— *Atenció-on... Aviación... A-vi-a-ci-ón.*

Cel de-al şaptelea atac aerian din ziua aceea urma să înceapă. Şi iarăşi, nici o apărare antiaeriană prin împrejurime. Piraţii văzduhului puteau să se coboare nestingheriţi şi să acopere cu focul lor culmea îngheţată care nu oferea apărătorilor ei nici un adăpost.

— Să ştii că dobor unu ! scrîşni Emil şi aşeză mitraliera oblic, în direcţia bombardierelor care se apropiau.

Walter se făcu una cu stînca îngheţată şi privi dintr-o parte spre avioane. Erau opt care se îndreptau spre creastă.

Apoi, încă înainte de a ajunge deasupra lanţului muntos, căzură cele dintîi bombe. Walter le văzu căzînd. Îşi întoarse faţa, lipindu-şi-o de piatră.

Un şuierat, apoi o bubuitură — alt şuierat şi altă bubuitură iarăşi şi iarăşi ; Walter simţea cum se cutremura piatra pe care zăcea. Simţea cum i se ridică sîngele în cap, inima îi bătea în gîtlej, în mîini, în tîmple. Şi iar o bubuitură, un urlet de sirenă şi încă o bubuitură. Un nor de fum se întindea deasupra lui.

Deodată auzi alături de el lătratul mitralierei. Aruncă o privire de sub pătura pe care şi-o trăsese peste cap şi-l recunoscu pe Emil care, cu chipul schimonosit, trăgea cu mitraliera şi în aceeaşi clipă, aproape de tot, zări năpustindu-se spre ei un bombardier negru, uriaş.

Tactactactactactactac !...

Bombardierul viră. În locul lui apăru în zbor razant al doilea.

Emil trase.

Strigă ceva.

Walter privi şi văzu foarte aproape de el un corp prăbuşindu-se în prăpastie.

Doamne ! Emil să fie ?

Walter răcni :

— Emil... Emil !

Emil Klasen nu se mai vedea.

— Arthur... Arthur !

Walter se ridică niţel şi-l căută pe Emil, îl căută pe Arthur şi-i văzu pe fascişti căţărîndu-se desfăşuraţi pe coastă.

— Arthur... Arthur !...

Walter se tîrî pînă la buza prăpastiei şi privi în jos. Se apropiau. Auzi o mitralieră ţăcănind... Nu, nu era a lui Emil. Mitraliera lui Emil stătea lîngă el, pe stîncă, cu ţeava în sus. Walter o apucă, o împinse în faţa lui pe stînca goală şi o îndreptă spre atacatori.

Mai aruncă însă o privire spre fasciştii care se căţărau de-a buşilea.

Ezită cîteva clipe.

Distingea limpede chipurile lor sub căştile de oţel. Erau chipuri de oameni. Chipuri de oameni ? Cum spunea Max ? Fiinţe mîrşave ! Ca Pichter... Ucigaşi ai muncitorimii aleşi pe sprînceană... Max !... MAX !...

Prinse cu amîndouă mîinile patul mitralierei, îndreptă ţeava spre cei care se apropiau tot mereu şi strigă tare:

— Max !... Max !... Max !...

Apăsă pe trăgaci. Arma avu un recul ca un ciocan pneumatic, o strînse însă cu toată puterea. Şi trase, trase, trase... Era a lui ! Putea s-o îndrepte după voie, într-o parte, mai sus, mai jos, peste tot unde se ivea duşmanul, unde se tîra spre el vreuna dintre fiinţele acelea mîrşave.

Trăgea şi trăgea şi trăgea şi se părea că arma ţipă într-una sub mîinile sale : Max — Max — Max — Max — Max — Max !

Walter nu mai auzea că pe creastă urlau şi alte mitraliere. Auzea doar detunătura gloanţelor sale pe care le trimitea în jos, la vale...

Max — Max — Max — Max !...

Vedea cum se tîrăsc în sus fasciştii în zăpada cenuşie, murdară, ca nişte viermi scîrboşi. Nu trebuiau să ajungă sus. Nu trebuia !

Max — Max — Max — Max !...

Pe o ieşitură mărginaşă a crestei văzu tovarăşi sărind în picioare şi aruncîndu-şi braţele în sus. Se predau oare ? Walter se uită peste mitralieră la ei. Numai acum băgă de seamă că fasciştii alergau în jos pe povîrniş. În salturi mari, cu braţele în vînt. Auzi strigăte : Fug ! Fug !

Mîinile îi căzură de pe armă, ca de plumb. Privea încremenit duşmanul care o luase la goană. Răsuflă uşurat, dar nu simţi nici o bucurie.

Înaintea lui, printre pietre, zăceau morţi. Îşi dădu seama că e singur. Emil şi Arthur, amîndoi dispăruseră. Se tîrî pe burtă pînă la marginea stîncii, se plecă înainte, cercetă cu privirea valea. Ar fi voit să strige, să-i cheme pe Emil, pe Arthur, dar nu-i ieşea nici un sunet din gîtlej... Oricum, doar nu putuseră să dispară amîndoi ? Simţi cum îl năpădeşte teama, teama pentru tovarăşii săi. În acelaşi timp, îl covîrşi o oboseală ciudată. Îşi lăsă capul să-i cadă pe o piatră. Cînd se ridică, zări ca la vreo treizeci de metri, cîţiva tovarăşi de la cuibul de mitraliere cel mai apropiat, care se tupilau îndărătul unor colţuri de stîncă. Unul stătea lîngă o stîncă, îi făcea semne şi striga spre el. Păi ăsta era micuţul flamand. Era Ali Höfke... Walter la rîndul său îi făcu semn, dar nici el nu putu să scoată o vorbă.

Artileria fascistă începu să tragă. Nici n-o luă în seamă. Ce puteau să-i facă proiectilele lor, trase de la o asemenea distanţă, lui, care a stat faţă în faţă cu ei ?

Un trosnet scurt, dar strident. I se păru că întregul munte se clatină şi se desprinde. Pietre şi nisip se învolburau şi cădeau pe el. Mirat, dar fără pic de teamă, Walter privi în jur. În aceeaşi clipă primi o lovitură puternică în umărul stîng. Mai simţi cum se prăbuşeşte de pe stîncă.

CAPITOLUL XVII

1

În timpurile acestea, atît de grele pentru Frieda Brenten, chiriaşul ei, Heinrich Ambrust, îi fu un adevărat sprijin. Era zidar, văduv, trecut de cincizeci de ani, o făptură masivă, zdravănă, cu obrajii cărnoşi. Ar fi arătat fără îndoială mai bine pentru anii săi dacă dantura i-ar fi fost mai îngrijită : nu-i rămăseseră din toţi dinţii decît trei cioturi negricioase. Omul acesta liniştit, cam mătăhălos, care cîştiga bine şi care nu se uita la un ban cheltuit în plus, se simţea ca acasă la Frieda Brenten. Stătea seară după seară cu ea şi cu Viktor în cameră, îi citea din ziar, îl ajuta pe băiat să-şi facă temele, ce mai ! trăia cu ei ca un vrednic tată de familie. Şi lui Viktor îi era drag unchiul Ambrust. Bucuria sa cea mare era cînd îl lua duminica dimineaţa la tîrgul de peşte din Altona ori pe malul Alsterului, la prins costrăşi.

Ambrust ocupa odaia mare în locuinţa Friedei Brenten ; ea avea împreună cu Viktor camera de zi şi un mic dormitor. Erau foarte mulţumiţi cu atît. Ambrust plătea o chirie de patruzeci de mărci pe lună şi, cînd lua cina cu ei, mai aducea cîte ceva bun. Frieda Brenten trăia şi se gospodărea din chiria camerei şi din mica pensie pe care o mai primea. Fusese întotdeauna o femeie econoamă şi chibzuită, care se pricepea să-şi împartă banii, ba chiar, din cînd în cînd, să mai ofere la masă şi cîte o surpriză.

Într-o zi friguroasă de martie a anului o mie nouă sute treizeci şi nouă, mica familie stătea împreună în odaia bine încălzită şi juca „Omule, nu te supăra!“, jocul preferat al Friedei Brenten. Spre bucuria băiatului, bunicuţa iarăşi se mîniase teribil, pentru că piesele ei fuseseră scoase. Cineva bătu la uşă şi Frieda Brenten se duse să deschidă. În faţa uşii stătea un necunoscut, ca de vreo patruzeci de ani, bine îmbrăcat, care zîmbi cînd o văzu şi spuse :

— Bună seara, doamnă Brenten !

— Bună seara ! Mă cunoaşteţi ?

Străinul dădu din cap şi întrebă în şoaptă :

— Sînteţi singură ?

— Nu ! Ce doriţi ?

Străinul ezita să răspundă.

— Veniţi din partea...

Nu continuă, dar străinul păru s-o înţeleagă.

— Da, de la el.

— Dumnezeule ! Poftiţi, intraţi !

— Aş vrea să vă vorbesc între patru ochi. Cine-i în vizită la dumneavoastră ?

— Nu-i nimeni în vizită, e doar chiriaşul meu. Şi băiatul.

— Chiriaşul e om de încredere ?

— Absolut ! Dar staţi, să intrăm în camera lui. Acolo nu ne deranjează nimeni. O clipă.

Walter Biele luase asupra lui riscul de a-i face o vizită mamei tovarăşului său. Se gîndise bine la toate. Socotea că e cu neputinţă ca această locuinţă să mai fie supravegheată, întrucît Gestapoul ştia că soţul ei murise, iar fiul ei era în străinătate. În definitiv, trecuseră ani de cînd fugise Walter. Dar un chiriaş ? Asta nu-i convenea. La asta nu se aşteptase. Stătu cîteva clipe pe gînduri dacă n-ar trebui să facă de îndată cale întoarsă. Înainte de a se fi hotărît, Frieda Brenten se înapoie şi, deschizînd uşa, zise :

— Poftiţi, poftiţi ! Totul e-n regulă !

Biele intră în locuinţă.

Rămase cu paltonul pe el şi puse doar pălăria pe pat.

— De unde mă cunoaşteţi ?

— Să vorbim încet, scumpă doamnă Brenten ! Cine vă cunoaşte fiul, vă recunoaşte pe loc. Sînt prietenul lui.

— Povestiţi-mi despre el, murmură Frieda Brenten şi se aşeză în faţa lui, lîngă o măsuţă.

— Trăieşte, dar e bolnav.

— Bolnav ? Dar ce are ?

— E rănit. O rană grea la umăr, dar e pe cale de a se însănătoşi. M-a rugat să vă transmit multe, multe salutări din inimă.

Frieda Brenten privea ţintă la oaspetele ei, fără să se dumirească. Un val de neîncredere o copleşise. Poate că nici nu era adevărat ! Poate că omul acesta nici nu era prietenul lui, ci voia doar s-o iscodească !

— Rănit ? întrebă ea. Cum aşa ? Unde a fost rănit ?

— În Spania !

— În Spania ? Ce căuta el în Spania ?

— A fost război acolo, doamnă Brenten.

— Dar fiul meu era împotriva războiului, asta o ştiu cu siguranţă.

Străinul zîmbi.

— Da, doamnă Brenten, asta o ştiu şi eu. El a luptat în Spania împotriva acelora care voiau război, tocmai pentru că voia să împiedice ca regimul nostru de astăzi să tîrască poporul nostru şi întreaga omenire într-un nou război !

— Şi aţi fost şi dumneavoastră în Spania ?

— Nu !

— Dar l-aţi văzut ?

— Da, dar mai de mult.

— Credeam că-mi transmiteţi salutări de la el, din Spania.

— A scris partidului şi am fost însărcinat să vă prezint salutările şi dorinţele sale.

— Ce mai ştiţi despre băiatul meu ? Ce dorinţe are ?

Heinrich Ambrust bătu la uşă şi strigă :

— Doamnă Brenten, eu plec ! Mă-ntorc peste o oră !

— Nu-l lăsaţi să plece ! şopti Biele. Să rămînă pînă terminăm tot ce avem să ne spunem.

— Domnule Ambrust ! strigă Frieda Brenten. Rămîneţi, vă rog, cu Viktor.

— Cum vreţi, doamnă Brenten !

— Rămîne ! şopti ea.

— Aşadar, pe scurt. Trebuie s-o iau din loc. Tovarăşa Cramer — Cat, cum i se mai spune, nu-i aşa, doamnă Brenten ? — e la Moscova. Şi ar dori...

— E la Moscova ? Frieda Brenten se uita cu neţărmurită uimire la vizitatorul ei. Dar e îngrozitor de departe.

— Adevărat, doamnă Brenten. Dar nu numai Cat, ci şi Walter vă roagă să-i trimiteţi acolo pe fiul ei, pe Viktor.

Frieda Brenten şedea fără să scoată o vorbă. Va să zică, la Moscova... Îmi vor lua băiatul. Mi-am făcut din nou datoria şi gata...

— Ce părere aveţi, doamnă Brenten ?

— Eu... şi eu sînt de părere că băiatul trebuie... trebuie să fie cu maică-sa, nu-i aşa ? Dar cum să fac asta ? La Moscova ?

— Noi vă ajutăm, doamnă Brenten.

— Care noi ?

— Partidul.

— Păi, se ocupă partidul şi de treburi de-astea ?

— La sfîrşitul lui aprilie va pleca cu cursa săptămînală de vapoare la Copenhaga. De acolo va călători mai departe. Vom pregăti totul.

— Mai aveţi să-mi transmiteţi ceva ?

— Trebuie să vă îmbrăţişez, scumpă doamnă Brenten, în locul fiului dumneavoastră. Vă mulţumeşte pentru toate cîte le-aţi făcut pentru el şi pentru băiatul lui.

Walter Biele o îmbrăţişă, o strînse la piept şi-i zise :

— Şi partidul vă mulţumeşte !

Frieda Brenten făgăduise că nu-i va spune nimic băiatului pînă în ziua plecării. Viktor nici nu bănuia de ce îl dezmierda atît de des bunicuţa lui, de ce îl strîngea atît de des la piept. O dată, cînd bunica pusese la o parte ciorapii pe care tocmai îi cîrpea şi îl îmbrăţişă din nou, el o întrebă :

— Buni, ce s-a întîmplat ?

— Ia, nimic, băieţaşul meu !

— Buni, eşti tare ciudată în ultimul timp. Sigur că s-a întîmplat ceva.

De data asta nu mai putu să-şi ţină promisiunea şi-i povesti totul ; iar Viktor, căruia nu-i plăcea de loc să fie giugiulit, sărutat, se lăsă de astă dată, fără să se împotrivească.

Iar cînd îl întrebă dacă vrea să plece, îi răspunse pe un ton ferm :

— Da, buni !

Răspunsul o atinse dureros şi chiar o întunecă pentru o clipă, dar îşi dădu silinţa să n-o arate.

2

Se spune că rănile învingătorilor se tămăduiesc mai grabnic. Poate că-i aşa.

Walter şi-a dat de o mie de ori seama că rănile luptătorilor pentru o cauză bună şi dreaptă, se vindecă cel mai repede. La Benicasim, unde se aflau spitalele Brigăzii internaţionale, apăruse chiar o nouă categorie de soldaţi, avînd o denumire nouă, necunoscută pînă atunci : inzertori. Erau numiţi aşa ostaşii răniţi care, înainte de a se vindeca fugeau din spital pe front. Acestor oameni li se părea că rănile lor nu se vindecă destul de repede.

Rana lui Walter era urîtă. La asta se mai adăugară două dezamăgiri care îi înrăutăţiră starea. Cea dintîi îi veni de la Paris. Aina, care nu aflase încă de rana lui, îi scria că, din însărcinarea Partidului Comunist din Suedia, se va întoarce peste cîteva zile la Stockholm. Iar Walter nădăjduise atît de mult că, îndată ce va fi transportabil, va pleca la Paris şi o va întîlni acolo. Trebuia să-şi ia gîndul de la asta.

Decepţia fusese amară. Îi paralizase voinţa, rezistenţa lăuntrică. Deveni indiferent. Speranţa că într-o bună zi va fi din nou perfect teafăr îl părăsi. Cînd, după cîteva luni, fu transportat într-un spital la Toulouse, puseurile de febră pe care medicii le socotiseră depăşite, apărură din nou. Noaptea nu dormea ; în timpul zilei moţăia într-o stare de apatie totală.

Într-o zi, Philipp, conducătorul emigranţilor din Franţa, care-i vizita din cînd în cînd pe luptătorii răniţi din Spania, se răsti mînios la Walter :

— Nu te porţi ca un comunist ! E o ruşine să te laşi pradă slăbiciunii !

Walter nu mai putu de ruşine. Închise ochii şi strînse buzele. Philipp îşi văzu de drum, dar vorbele sale rămaseră.

Walter se simţea dojenit ca un şcolar, ştia că Philipp are dreptate. Dar raţiunea sa era neputincioasă în faţa inimii...

Politica mondială îi aduse a doua dezamăgire. Statele occidentale sugrumaseră Republica spaniolă şi o aruncaseră pradă lăcomiei fascismului european. Se gîndea la miile de tovarăşi din Spania, spanioli şi internaţionalişti, care fuseseră astfel daţi pe mîna călăilor. Franco va trece la execuţii sumare. Diplomaţii din Paris şi din Londra smulseseră armele din mîinile acelor tovarăşi care mai bine de doi ani îşi apărau eroic patria, republica, idealul. O Spanie fascistă era pe planul potentaţilor din Londra şi Washington, căci ei urau Spania Frontului popular şi se temeau de ea. Dar nu era numai asta. Abia intrase Franco în Barcelona, şi Hitler, sprijinindu-se pe împuternicirea primită prin întrevederea de la München, îşi trimise cohortele la Praga. Reprezentanţii imperialiştilor englezi şi francezi se străduiau din răsputeri să canalizeze spre Răsărit setea de cucerire a fasciştilor.

Acestea nu erau evenimente chemate să înrîurească favorabil evoluţia rănilor primite în lupta împotriva fascismului.

Dar Philipp, activist de partid, calm, puternic, dădea din cap a mirare.

— Nu te înţeleg, spunea el. Zău aşa, nu ştiu ce-i cu tine ! Te aşteptai la ceva bun din partea escrocilor de la Londra şi Paris ? Credeai că ne vor îmbrăţişa plini de entuziasm, pe noi, comuniştii, pentru că am fost cinstiţi şi perseverenţi în luptă ? Ce naivitate ! Cu cît luptăm mai bine, cu-atît le e mai mare teamă de noi, cu-atît mai înverşunat vor căuta să ne ducă la pieire, prin josnicie şi trădare. Mai e nevoie să-ţi lămuresc astea ?

— Nu, nu-i nevoie, mormăi Walter. Nu-s lucruri noi pentru mine.

— Îmi pare că astfel de noutăţi îţi sînt în clipa asta mai de folos decît medicamentele.

3

În micul imperiu al Friedei Brenten se lăsase atîta linişte şi singurătate ! Dar timpul, care şterge toate lacrimile, se scurgea mai repede decît înainte. Zilele şi săptămînile care

au urmat după plecarea lui Viktor, i se păruseră nemăsurat de lungi. I se părea că e părăsită de toată lumea. Bătrînul Ambrust, atît de cumsecade, îşi dădea toată silinţa s-o mai înveselească. Făcea şi el ce putea, o ducea la cinema, îi aducea romane captivante, îi citea din jurnale. Dar astea erau pentru Frieda o slabă consolare.

— Am îmbătrînit, zicea ea, nu mai sînt bună de nimic, sînt scoasă la rebut. Să îmbătrîneşti, şi pe deasupra să rămîi singură, îngrozitor !

Totuşi, chiar şi în viaţa ei atît de retrasă şi de liniştită bîntuia furtuna evenimentelor timpului. Aparatul de radio pe care i-l lăsase Cat, îi dădea de veste despre tot ce se petrecea în lume.

Într-o seară, Ambrust îi zise, grav şi împovărat cum nu-l văzuse niciodată în toţi anii aceia lungi pe care-i petrecuse locuind la ea :

— Scumpă doamnă Brenten, cred că vom avea război.

— Ce nerozii mai spui şi dumneata ! zise ea indignată. Război ? Nu, nu cred. Oamenii au trăit un război şi ştiu ce înseamnă.

Dar pe urmă, cînd, întinsă în pat, somnul o ocolea, îşi aduse aminte de cuvintele chiriaşului ei. Să mai vină oare un război ? Ar fi îngrozitor... Niciodată nu se vor mai cuminţi oamenii ?

Frieda Brenten nu era cîtuşi de puţin credincioasă, dar în noaptea aceea murmură :

— Doamne, fereşte-ne de război ! Apără-ne ! Apără-ne !

CAPITOLUL XVIII

1

Pe Walter îl luară prietenii francezi din spital şi-l conduseră la Paris. Era vorba să plece cu unul din primele transporturi la Moscova. Dar plecarea se amîna. Locuia la un inginer francez care era de mai mulţi ani membru al partidului comunist. În apartamentul spaţios care se afla la etajul al doilea al unei frumoase case din apropierea Operei,

Walter avea o cameră a lui şi era îngrijit cu atîta atenţie de parcă ar fi fost într-o pensiune.

Rana de la umăr îi dădea multă bătaie de cap. Osul părea vindecat, deşi nu-şi putea mişca în voie braţul stîng. Mai rău era faptul că în plămîni rămăseseră probabil aşchii de os, iar medicii din Toulouse pomeniseră de o intervenţie chirurgicală.

Walter stătea cu zilele şi săptămînile în odaia sa de colţ, ale cărei ferestre dădeau într-o străduţă şi în larga Avenue de l'Opéra. Singura sa legătură cu lumea era un splendid aparat de radio, cu care prindea vocile şi muzica tuturor ţărilor din Europa.

Erau ore frumoase cele pe care le petrecea lîngă aparat, ascultînd Moscova, „Internaţionala" din turnul Kremlinului, sunetele melodioase ale limbii ruse, pe care deşi n-o înţelegea, o asculta cu plăcere. Prindea posturi italiene, asculta emisiuni de operă de la Scala din Milano. Postul din Strasbourg îi aducea veşti în limba germană şi din cînd în cînd prelegeri interesante despre probleme politice sau culturale. Şi iar se întorcea la Moscova şi-i părea rău că nu înţelege limba...

Moscova. Va ajunge el la Moscova ? Nici nu îndrăznea să creadă şi cu toate astea era plin de nerăbdare.

Din cînd în cînd, căuta pe calea undelor postul de radio Stockholm şi se bucura să audă cuvinte suedeze. Aina era acolo. O va mai revedea ? O va revedea curînd ? Va putea să vină şi ea la Moscova ? Va izbuti să plece la Stockholm cînd va fi pe deplin restabilit ?

În fine, pe la sfîrşitul lui august se împlini sorocul ; urma să plece la Leningrad împreună cu alţi luptători răniţi în Spania. După ce aşteptase luni de zile şi renunţase aproape la orice nădejde, plecarea sa se aranjă în două zile.

N-avea acte în regulă, cu atît mai puţin un paşaport. Prieteni francezi îl conduseră la Le Havre şi îl urcară pe bordul unui vas sovietic. Poliţiei franceze nu-i rămase ascuns faptul că vreo cîteva duzini de bolnavi şi răniţi din războiul spaniol au fost transportaţi pe vas, căci printre aceşti pasageri se aflau şi cîţiva cu un braţ ori un picior amputat şi chiar un orb. Poliţiştii se făcură însă că nu observă nimic ; erau mulţumiţi că scapă de asemenea străini nefolositori, care

nu aduceau decît cheltuieli şi greutăţi, fără să mai pui la socoteală că cei mai mulţi erau comunişti.

După o călătorie liniştită prin Kattegat şi marea Baltică, de-a lungul coastei germane, vasul îşi făcu intrarea în portul Leningrad.

Leningrad ! Cel dintîi oraş socialist pe care-l vedea Walter. Stătea cu tovarăşii săi pe punte. Trecură pe lîngă vase de pe care marinarii le făceau semne prieteneşti cu mîna... Fiecare vas, fiecare barcasă sau barcă şi fiecare matelot ori muncitor era pentru ei un adevărat eveniment.

Chipurile palide ale amputaţilor şi bolnavilor răsfrîngeau emoţia, bucuria, fericirea. Chiar şi orbul Erwin ceruse să fie condus pe punte şi încremenise, cu ochii săi stinşi, cu auzul aţintit la port şi la oraş.

Vasul fu pilotat încet, printr-un canal, în portul interior.

În noaptea care a urmat au mai rămas pe bord. În dimineaţa următoare, tovarăşii sovietici i-au luat cu maşina şi i-au dus la hotel. Sosi o comisie medicală şi cercetă pe fiecare, hotărînd care trebuia internat în spital, care va merge într-o staţiune de odihnă.

În vestibulul hotelului, Walter descifrase cîteva din titlurile ziarelor şi silabisise ceva ce i se părea neverosimil. *Sovietski-ghermanski dogovor*... Oare nu însemna asta : Tratatul sovieto-german ? Îl luă deoparte pe Robert Hessing, despre care ştia că înţelege binişor limba rusă.

— Ia citeşte ! Ce stă scris aici ?

Omul citi, se uită la Walter — şi mai citi o dată.

— Ei, ce spune ?

— Tratatul de neagresiune sovieto-german...

— Hm ! Şi mai ce ? Citeşte mai departe !

— Guvernul Uniunii Sovietice a încheiat cu guvernul Germaniei un tratat de neagresiune. Ambele guverne au...

Un medic sovietic se apropie de ei. Walter îl întrebă :

— E adevărat, tovarăşe ? Tratat de neagresiune între noi şi Germania ?

— Între Uniunea Sovietică şi Germania, da, adevărat.

Walter îl privi ţintă. Dar medicul spuse doar atît :

— Treceţi dincolo, tovarăşe ! Plecaţi la Moscova.

Walter se duse prin vestibul la tovarăşii săi, care aşteptau, cu bagajele alături, să plece mai departe.

2

Seara, plecară la Moscova într-un vagon special al trenului „Săgeata Roşie". Era un vagon minunat, cu pereţii din lemn de mahon şi perini moi. Fiecare îşi avea locul de dormit, iar tot la două compartimente era cîte un duş. Printre cei trei însoţitori, se afla şi o doctoriţă. Tustrei vorbeau o germană perfectă.

Boris Ivanovici, unul dintre însoţitori, un om de vreo treizeci şi cinci de ani, cu o faţă deschisă, o privire inteligentă, îşi dădea o osteneală mişcătoare să-i ajute pe cei care-i fuseseră daţi în îngrijire. Le aducea sandvişuri, fructe, îl întreba pe fiecare dacă nu vrea să bea ceva, îi ajuta să-şi desfacă patul ori să-şi rînduiască cearşafurile, pătura. Cînd cei mai mulţi tovarăşi erau culcaţi, Walter îl luă deoparte şi îl rugă să-i spună cum s-a încheiat acordul între Uniunea Sovietică şi Germania, şi ce conţine.

Boris Ivanovici se aşeză lîngă Walter şi Robert Hessing. Îi întrebă zîmbind :

— E o mare surpriză pentru voi, nu-i aşa ?

— Mare, răspunse Walter. Ăsta-i cuvîntul.

— Regimul nostru vrea pace.

— Dar Hitler vrea război ! ripostă Robert.

— Da, aşa-i, continuă Boris Ivanovici. Şi totuşi, ne străduim să ţinem războiul cît mai departe de noi. Tovarăşi, ştiţi doar că puterile occidentale au făcut tot ce-au putut ca să provoace un război între noi şi Germania, în nădejdea că, atunci cînd ambele părţi vor fi sleite, ele să intervină şi să încheie totul după placul lor. Vedeţi, tovarăşi, această intenţie a imperialiştilor din America, Anglia şi Franţa a fost zădărnicită de guvernul nostru.

— Dar Hitler împinge totuşi la război ! observă Walter.

— E posibil, răspunse Boris Ivanovici, cu felul său de a vorbi corect şi detaşat. E chiar verosimil. Dar dacă izbucneşte războiul, noi, Uniunea Sovietică, nu vom lua parte. Conducătorii noştri, poporul nostru vor într-adevăr pace. Vor s-o păstreze atît timp cît va fi cu putinţă. Noi n-avem nevoie de război, dispreţuim războiul ca mijloc politic.

— Şi totuşi, tratatul ne-a surprins ! zise Walter.

Iar în gînd : Doamne, ce vor spune tovarăşii întemniţaţi în Germania lui Hitler, cei din lagărele de concentrare, cei din închisori ?

Un răstimp tăcură tustrei. Un tovarăş polonez, cu un bandaj la cap, era întins într-unul din paturile de sus şi se uita lung, cu capul sprijinit de braţ, în compartiment. Walter şedea lîngă măsuţă, în faţa lui Boris Ivanovici şi părea îngîndurat.

3

Moscova...

Walter se apropia de oraş cu inima îndoită : Cat şi Viktor erau acolo... Nu ştiau că soseşte. Cat lucra, după cum îi scrisese, ca secretară în redacţia unui periodic de limba germană. Iar băiatul era mărişor — Walter fu nevoit să facă o socoteală : da, împlineşte tocmai cincisprezece ani ! Cincisprezece ani ! De şase ani n-o mai văzuse pe Cat. Nu se gîndea cu plăcere la revederea lor. Drumurile lor se despărţiseră. Fără îndoială, ea lucrase bine la Hamburg, în ilegalitate, altfel n-ar fi fost trimisă în Uniunea Sovietică ; partidul are o foarte bună părere despre ea. Iar băiatul era fiul lui şi ar fi dorit să-i asigure posibilităţile unei dezvoltări pe care aici şi numai aici putea să le găsească. Posibilităţi de care şi el ar fi avut o atît de arzătoare nevoie în tinereţe. Era posibil ca Viktor să devină într-o bună zi un medic destoinic, ori poate inginer. Dar de ce nu un conducător politic vrednic, un om de stat proletar ? Da, asta i-ar fi plăcut cel mai mult lui Walter.

Iar Aina era la Stockholm...

Scoase ultima ei scrisoare pe care o primise încă la Paris. Îi scria că activează în Comitetul emigranţilor, se îngrijeşte de tovarăşii germani. Îl întreba dacă n-ar putea să vină şi el la Stockholm, şi dacă şi lui îi e dor de ea, pe cît îi este ei.

Încă nu ştia că el se afla în Uniunea Sovietică. Walter avea de gînd să-i scrie chiar a doua zi. Ah, dacă ar putea

să vină îndată aici. Va înainta o cerere la partid. Tovarăşii se vor arăta, fără îndoială, înţelegători.

Viaţa devenise grea şi complicată. Cei care luptau pentru fericirea oamenilor n-aveau decît rare ocazii de a gusta ei înşişi un pic de fericire.

În spitalul din Kremlin, medicii nu se arătară prea mulţumiţi de starea sănătăţii sale. Studiară radiografia, părînd îngînduraţi şi şuşotind între ei, şi în cele din urmă îi declarară că va trebui să fie operat şi încă nu peste mult.

De asta se temuse. La fiecare respiraţie simţea dureri în partea stîngă. Era adevărat, probabil, că se aflau aşchii de os în plămîn. Dar nu puse nici o întrebare ; încuviinţă, dînd din cap. La Toulouse ori la Paris s-ar fi opus unei operaţii ; dar aici, aici ştia că medicii îi sînt prieteni şi vor face tot ce le stă în putinţă să-l vindece.

I se dădu de urgenţă un pat într-un salon.

Cu o zi înainte de operaţie, veniră Cat şi Viktor ; nu era o oră obişnuită de vizită, dar medicul-şef în persoană îi aduse la patul lui Walter. Acesta dădu să se ridice, dar medicul îl opri. Îi venea greu să găsească vorbele potrivite. Da, ce vorbe poţi să schimbi, cînd ai fost o dată atît de aproape şi apoi te revezi după ani de zile ! Ce mai faci ? Arăţi bine. Cît a crescut băiatul, e bărbat în toată legea. Cum o duce ? Te-ai bucurat, nu-i aşa, cînd am reuşit să evadez din lagărul de concentrare ? Bineînţeles, nu mă puteam arăta. Ah, ştii că am locuit la Stürck ? Aşa, a murit ?... Rar om de treabă ca el, atît de inimos. Cîte nu-i datorez !... Ai aflat ceva despre mama ? Îi trimiţi pachete ? Ce bine ! N-o duce uşor, cu siguranţă...

Medicul interveni. Vorbea ruseşte cu Cat, iar ea, spre mirarea lui Walter, îi răspundea tot ruseşte. A deprins aşadar limba ! Îl întrebă pe băiatul său dacă vorbeşte şi el ruseşte. Acesta îl privi şi dădu din cap.

— Ia vino-ncoace, Viktor ! Dă-mi mîna.

Ţinu mult timp mîna fiului său, pînă cînd sosi sora, iar Viktor şi Cat fură nevoiţi să plece.

În ziua următoare, Walter fu operat. Abia mai tîrziu află că în aceeaşi zi Hitler decretase mobilizarea.

Cînd războiul izbucni, Ludwig Hardekopf se prăbuşi sufleteşte. Război ? Un război al popoarelor europene între ele, n-ar fi crezut că asta mai era cu putinţă. Hermina îl vedea cît era de îngrozit şi-şi bătea joc de el :

— Dacă toţi ar sta ca tine acum, am pierde războiul încă înainte de a-l începe !

Se gîndea : Ăsta-i bărbat ? E o cîrpă. Să nu afle alţii cum se poartă.

Ludwig dădea din cap.

— Război ? Să fie cu putinţă, în zilele noastre ?

— Nu te mai văicări, îi strigă ea mînioasă. Pe tine tot nu te vor lua. Cu oameni ca tine tot nu au ce face... De ani de zile ai tot construit la avioane, submarine şi tunuri. Ce-ţi închipuiai, pentru ce se construiesc ? Ca să se uite omul la ele ? Parc-ai fi picat din lună... Asta-i, a izbucnit războiul ! Acum atîta mai contează : cine-l cîştigă. De data asta noi învingem, fii sigur ! Ceilalţi n-au un conducător ca al nostru. Ăsta zic şi eu bărbat, un bărbat din creştet pînă-n tălpi, care ştie ce vrea !

Ludwig nu mai scotea nici o vorbă. Şedea ca un om care pierduse orice nădejde.

Cînd, cu ani în urmă, Hermine intrase în Asociaţia femeilor naţional-socialiste, ceruse să i se dea voie să nu-i spună bărbatului ei nimic despre înscriere, căci acesta rămăsese în sufletul lui tot social-democrat. S-au arătat de acord, i-au admis cererea şi au înscris-o ca membră secretă. După izbucnirea războiului şi după căderea rapidă a Varşoviei, ea nu mai vru să facă parte doar pe ascuns din alaiul Führerului. Toată lumea trebuia să afle că în familia ei Führerul are o persoană de nădejde, chiar dacă bărbatul ei s-a dovedit a fi un om slab şi plîngăreţ. Şi scoase pe fereastră un drapel cu crucea încîrligată.

Întorcîndu-se de la şantier, Ludwig Hardekopf nu-şi crezu ochilor. La fereastra locuinţei sale atîrna drapelul cu zvastica. Ei, şi-a pierdut muierea minţile de tot ? Urcînd scările, îşi jură : Jos drapelul ! Jos drapelul ! Decît să rămînă acolo drapelul, mai bine se aruncă el în stradă.

Intră pe uşă şi cel dintîi cuvînt pe care-l scoase fu:

— Jos drapelul!

Hermine se proţăpi în faţa lui şi zise, mai liniştită decît oricînd:

— Drapelul rămîne acolo!

— Jos drapelul! mai zise el gîfîind şi se năpusti în cameră.

Ea rosti însă, pe un ton care-l puse pe gînduri:

— Te previn. Nu-ţi dai seama ce faci! Drapelul rămîne acolo!

În vocea ei răsunau toate: Gestapoul, lagărul de concentrare, moartea. Ludwig le auzise.

Şi drapelul rămase.

După cîteva luni — campania împotriva Poloniei se terminase — Herbert se întoarse acasă în permisie. Spre marea bucurie a Herminei, el făcuse campania în detaşamentele de lucru. În zilele de aprilie ale celui de al doilea război mondial, cînd trupele germane invadau Norvegia, unitatea sa primise ordinul să pornească în marş spre frontul de Vest. Hermine, care depunea o activitate neobosită în Asociaţia femeilor, băgă de seamă că fiul ei, departe de a se bucura, era gata să izbucnească în plîns. Asta o făcu să-şi iasă din fire.

— Ce bărbaţi am în casă! ţipă ea. Îmi vine să mor de ruşine, mie, femeie germană şi mamă, cînd văd una ca asta.

— A, tu, zise fiul ei. Habar n-ai ce-i războiul.

— Te mai şi obrăzniceşti, nerodule! Pe maică-ta eşti în stare s-o batjocoreşti, dar ca să-ţi aperi patria eşti prea laş!

Herbert îşi astupă urechile şi fugi din casă.

5

În sîmbăta aceea, Elfriede şi Paul cu Peter al lor voiră să-i facă o vizită bunicii. Frieda Brenten pregătise felurite bunătăţi. Pe copiii care-i mai rămăseseră voia să-i ospăteze ca în timpurile de altădată.

Mai trebăluia prin bucătărie, cînd auzi soneria. Frumos din partea lor că au venit devreme! Alergă la uşa de intrare şi deschise.

— Tu-u ?

În fața ei era un flăcău zvelt, mai înalt cu vreo două capete decît ea, în uniformă cenușie. O privea zîmbind. Zîmbetul său părea că ascunde o rugăminte ; parcă nu era sigur că poate să intre.

— Ei, ce stai așa ? Ia intră-n casă, băiete !

Herbert păși fără grabă în odaie. Frieda îi apucase capela, dar tînărul i-o luă din mînă, căci ajungea mai ușor la agățătoarea cuierului.

— Tante Frieda, de ce n-ai pus agățătorile astea mai jos ? Că nici nu ajungi la ele.

— Mucosule ! exclamă ea. Păi cînd vin lungani d-ăștia ca tine de-și atîrnă iarna mantalele, ar mătura cu ele dușumeaua.

— Iarna... Aș da ceva mai jos măcar vreo două-trei cîrlige, pentru tine. O fac cît ai bate din palme, tante.

— Ia spune, băiete, pentru asta ai venit ?

Herbert Hardekopf o privi pe mătușă-sa rîzînd :

— De unde, tante Frieda, nu tocmai.

— Ei, atunci... Ia șezi aici. Să-ți fac o cafea.

— Lasă, te rog, tante. Trebuie s-o iau îndată din loc ! Din păcate !

— Trebuie... Da, ia spune, ce vînt te aduce ?

— Am venit să-mi iau rămas-bun, tante. Mîine plec pe frontul de Vest.

Frieda Brenten înlemni în mijlocul odăii. Mult timp nu putu scoate o vorbă, se uita lung la nepotul ei. I se părea că mai trăise odată, cu mulți, mulți ani în urmă, aceeași scenă. Într-adevăr, mai trăise o scenă asemănătoare, dar cu altul. Cu fratele ei cel mai mic, cu Fritz cel blond. De altfel, Herbert îi semăna leit. Ce ciudat că abia acum își dădea seama de asta. Odinioară, Fritz dorise într-adevăr să plece la război ; și băiatul ăsta voise cîndva să se facă soldat, dar acum — ți-era de ajuns să te uiți la el — îi era lehamite.

— Și zi așa, pleci pe front. Chiar mîine ? Deodată o năpădi mînia : Ce război blestemat ! O, ce război blestemat !

Alergă în bucătărie. Era furioasă pe oamenii care nu putuseră să împiedice războiul ; era furioasă pe Ludwig, că era o cîrpă ; furioasă pe Hermine, că era o muiere proastă ca noaptea ; furioasă pe ea însăși pentru că era neputincioasă și

nu ştia ce să facă. E o ruşine să trimiţi în război şi la moarte nişte băieţi atît de tineri, care nici n-au apucat să trăiască.

Cînd se întoarse îndărăt, îl găsi pe Herbert măsurînd odaia cu paşi mărunţi. El se opri numaidecît şi-i zîmbi, dar nu scoase o vorbă.

— Ia loc, băiete !

— Mulţumesc, tante, dar trebuie să plec.

— Dacă trebuie...

Cît de mare a crescut ! Dar era încă departe de a fi un bărbat în toată puterea cuvîntului. Faţa de copilandru, buzele subţiri şi-apoi ochii, ochii aceştia mari, cenuşii, sinceri, pe care-i avea de la Ludwig, mai ales ochii îl trădau că mai era copil şi că nu privise dincolo de pojghiţa vieţii.

— Ai aflat ceva despre Viktor, tante ?

— Despre Viktor ? Nu ! Da, el e în Rusia unde nu-i război.

Şi gîndi : Ce cuminte a fost Walter că l-a scos la timp de-aici.

— Aşa, acum trebuie să plec într-adevăr, tante !

— Du-te, băiete ! Şi, ai grijă de tine ! Să te-ntorci sănătos, Herbert !

Frieda Brenten se pomeni deodată îmbrăţişată de tinerelul cel înalt. Parcă se pusese în genunchi în faţa ei. Cam speriată, se desfăcu din îmbrăţişare şi-i căută privirea.

— Plîngi, copilul meu ?

Dar şi ei îi tremurau obrajii şi se lupta cu lacrimile.

— Aş, de unde ! Adio, tante !

Herbert străbătu cu paşi întinşi camera, ieşi, coborî scările.

Bocănitul cizmelor sale cu ţinte se auzea îndepărtîndu-se în grabă.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! murmură ea şi alergă, cît putu de iute, după el. Sprijinindu-se de balustrada scărilor, privi în jos şi strigă : Herbert ! Herbert !

— Da, tante !

— Cu bine, băiatule !

— Cu bine, tante !

Îl auzi trîntind poarta casei. Apoi, cu paşi tîrşîiţi, împleticindu-se, se întoarse în odaie.

6

Frieda Brenten se bucura că mîncarea pe care o gătea mai plăcea copiilor ei. Da, acum, în anii ăştia de singurătate, Paul, ginere-su, devenise de asemenea copilul ei. Ce-i drept, la început, socotise afecţiunea şi felul său de a se purta cam exagerate şi le respinsese oarecum, căci în familia ei gingăşia şi amabilitatea nu se prea arătau, iar cuvinte drăgăstoase nu se prea rosteau. Cu timpul însă, se obişnui cu dezmierdările lui Paul, cu „mămica“ lui, cu „buna de aur“, cum o numea, ba se surprinse că începuseră să-i şi placă. De altfel, Paul avea cele mai bune intenţii. Atît doar că era dintr-un alt aluat decît Brentenii, era mai moale, mai dornic de iubire şi mai afectuos, cu o mult mai pronunţată înclinaţie spre viaţa de familie. Avea întotdeauna impresia, privindu-şi fiica şi pe Paul, că acesta e îndrăgostit pînă peste urechi de ea, pe cînd ei nici că-i pasă. Dacă dezmierdările sale deveneau prea insistente, se descotorosea de el, spunîndu-i : „Încetează cu prostiile !“ Se purta cu el ca o adevărată Brenten. Dar Frieda ştia că această purtare a fiicei sale era doar un fel de sfială, de ruşine, că se arăta astfel doar în faţa altora ; firea ei adevărată nu era aceasta, putea să fie alta, cu totul alta. Era doar carne din carnea ei, sînge din sîngele ei, şi Frieda Brenten se recunoştea într-însa.

Veni vorba despre vizita de adio a lui Herbert.

— Dar, mămico, exclamă Paul, în privinţa lui îţi faci gînduri fără nici un rost. Doar nu-i soldat, să stea în primele rînduri. E într-un detaşament de lucru, un salahor, cu cazmaua la umăr, nu cu puşca.

— Dar peste un an-doi ? făcu ea.

— Într-un an-doi războiul s-a isprăvit de mult, ba o să şi uităm de el.

Friedei Brenten îi plăcură vorbele astea. Totuşi, parcă o voce lăuntrică îi şoptea la ureche : Dar dacă nu ? Îşi spuse gîndul pe faţă :

— Dar dacă nu numai el, ci şi tu şi voi toţi veţi fi trimişi pe front într-o zi ?

— Scumpă bunicuţă ! ripostă Paul cu superioritate. Dacă, dacă, dacă ! Cuvinţelul ăsta „dacă“ e un strică-chef, îţi vine să-ţi iei lumea în cap din pricina lui. Eu nu cunosc nici un „dacă“ ; eu îl cunosc numai pe „este“.

— Ferice de tine! spuse Frieda.

— Eu îl înţeleg bine pe Herbert, interveni Elfriede. Zici că umblă numai cu cazmaua? Curată nerozie! Mi-a povestit el prin ce-a trecut în Polonia. Lucruri înfiorătoare. Imposibil de descris. De cîte ori n-au fost siliţi, el şi alţi tineri care n-au ţinut în viaţa lor o puşcă în mînă, să folosească armele împotriva partizanilor ori cum li s-o fi spunînd. Oamenii erau alungaţi din casele lor, suspecţii împuşcaţi, mai ales evreii.

— Propagi groaza, draga mea! Paul o mîngîia pe soţia lui pe creştet, parcă ar fi mîngîiat un căţel. Să se fi înrolat micuţa mea Eli printre aţîţători?

— Nu mai spune verzi şi uscate! Şi dă-mi pace!

Se desprinse din îmbrăţişarea lui.

— Astea nu mi s-au istorisit, zise Frieda. Dar parcă a pomenit el ceva. Băiatul a trecut prin ceva urît de tot.

— Păi, de bună seamă, la Varşovia n-a fost iarmaroc, ci război. S-a tras. Au apărut găuri în pereţi. Şi, bineînţeles, nu s-a putut evita să cadă şi morţi. Vorbea cu neglijenţă, dar mînia îi tremura în glas. Atît aş mai spune că tot e mai bine ca războiul să fie la Varşovia decît la Hamburg.

Paul scoase ediţia de sîmbătă a ziarului „Hamburger Fremdenblatt“ şi ostentativ îşi vîrî nasul în ea.

— Cu uşurinţă mai vorbeşti, Paul.

Paul Gehl puse ziarul deoparte şi-şi trase scaunul mai aproape de Frieda.

— Dragă bunico, începu el. E război, nu eu l-am făcut. Da' e război. N-are nici un rost să ne mai întrebăm de ce şi pentru ce. Tinerii noştri luptă şi mor ca să ţină războiul departe de ţară, să vă ferească pe voi, femeile şi pe Peter şi pe ceilalţi copii de ororile lui. Iar voi ce faceţi? Cîrtiţi şi-i criticaţi că trag cu puşca. Dacă n-ar face-o, s-ar trage în voi. Zău, scumpă bunicuţă, aşa-i cum îţi spun.

— Aşa se spunea şi în războiul trecut, Paul.

— Păi da, dar de data asta trebuie să meargă. De astă dată trebuie să învingem noi, se înflăcără Paul.

Îşi aprinse o ţigară şi aruncă o privire peste flăcăruia chibritului spre nevastă-sa, care şedea întunecată, cu ochii pierduţi.

Elfriede nu arăta un interes deosebit pentru politică şi nici cea mai modestă experienţă a discuţiilor; dar moştenise

de la tatăl ei un instinct sănătos şi o viziune clară a realităţii. Cînd Paul făcea observaţii atît de uşuratice asupra războiului, a morţii şi a destinului, era în stare să-l urască. În ochii ei, Paul era un strateg de cafenea, un nătărău, un nătărău şi jumătate. Ştia că, în fond, habar n-avea despre ce vorbeşte. Tocmai de aceea vorbea ca un profet. În asemenea ocazii, o rodea faptul că nu se pricepea mai bine în chestiuni politice şi mai ales că nu avea la îndemînă răspunsurile potrivite. Cît de mult i-ar fi plăcut să-l pună la punct din cîteva fraze. Ei, gîndea ea, de-ar mai trăi tata, ori de-ar fi aici Walter. I-ar arăta ei! I-ar pieri piuitul cît ai bate din palme. Ei însă îi lipseau argumentele suficient de puternice să-l atingă şi să-l ruşineze. Era nemulţumită de cuvintele cu care-i răspundea, le-ar fi dorit mai convingătoare, mai grele.

— Mă mir că vorbele astea ruşinoase nu ţi se opresc în gît! începu ea. Şi continuă, domol şi calm, pe un ton meditativ: Numai noi să scăpăm teferi; ceilalţi, bărbaţi, femei, mame şi copii pot să crape. Asta-i părerea ta, nu-i aşa? Aşa cugetă fiarele şi canibalii.

— Gîsculiţo, fiarele nu cugetă! exclamă el nepăsător.

— Tocmai! ripostă ea. Adică nici tu nu cugeţi! Tu pălăvrăgeşti numai!

— Ei, ei, copii, barem între voi să fie pace, se tînguia Frieda Brenten.

Se temea de o ceartă între ei. Dar în sinea ei îşi spunea: Fata a moştenit mai multe decît credeam de la Carl. Aceeaşi fire aprinsă.

— Numai să nu vorbeşti şi cu alţii aşa. Nici taică-tu nu-şi putea ţine gura. Şi ştii ce-a păţit.

— O, bunicuţă înţeleaptă şi dreaptă! exclamă Paul. Iar ai spus cuvîntul care trebuia spus! Cînd ai picat între lupi, urli cu lupii, altfel te sfîşie.

— De-aş şti că vorbeşti aşa numai din laşitate, ţi-aş ierta orice, zise Elfriede cu răceală.

— Gata deci, ordonă Frieda. Nu mai vreau ceartă pe ziua de azi.

Elfriede şi Paul tăcură.

1

În timp ce în nordul, vestul şi centrul Europei bîntuia urgia războiului, în timp ce bombardierele zburau deasupra oraşelor şi femeile şi copiii piereau în flăcări ori sub dărîmături, Moscova rămînea inima caldă, bătînd continuu, cu putere, a Ţării Sovietelor şi a socialismului.

Govorit Moskva! Vorbeşte Moscova! Această voce o ascultau nu numai cetăţenii Uniunii Sovietice de la Arctica pînă la graniţele Chinei şi ale Indiei, de la Pacific pînă la Baltica, vocea aceasta o auzeau jur împrejurul Pămîntului, oamenii de pe toate latitudinile.

Govorit Moskva!

Această voce rămînea neschimbată; era vocea raţiunii şi a păcii. În acei ani negri, Moscova era locul unde se puteau tămădui rănile trupeşti şi sufleteşti ale unui om care luptase pentru libertate.

Operaţia fusese grea, dar decursese bine. Apoi Walter trebui să zacă luni de zile. Convalescenţa fu îndelungată. Cînd plămînul se vindecă, umărul trebui să fie pus din nou în ghips. Între timp, trecu iarna şi primăvara.

Într-o dimineaţă, Walter primi o telegramă. O suci şi o răsuci pe toate părţile înainte de a o deschide. O telegramă din Stockholm. Aina îi vestea că, după toate probabilităţile, va sosi în curînd; va anunţa ziua exactă a sosirii ei.

Walter zîmbi fericit, puse telegrama lîngă el pe pat şi închise ochii. Şi-o închipui, aşa cum o văzuse ultima dată, la Paris. Cu părul platinat, cu nasul cîrn, zveltă, veselă, comunicativă... Da, ştia să vorbească, să povestească, să rîdă. Ştia să şi sărute, ştia să iubească pătimaş, dar ştia să fie şi o bună prietenă. Cum va izbuti să vină la Moscova? În timpurile astea... Îşi propuse să facă, în ziua sosirii ei, prima sa plimbare.

De la Aina gîndul i se abătu la Cat. Arăta bine, chiar şi şuviţele albe din păr o prindeau. Cat luptase dîrz cu viaţa, stînd ferm pe picioarele ei, deşi nu-i fusese totdeauna uşor şi nici vorbă că şi acum avea greutăţi. Îşi cunoştea valoarea,

avea mîndrie şi demnitate. Niciodată nu i-ar fi trecut prin minte să se plîngă ori să se vaite în faţa altora, nici chiar în faţa lui. Se ţinuseră amîndoi de cele ce vorbiseră şi stabiliseră atunci cînd Walter ieşise din închisoare: fiecare îşi văzuse de drumul lui şi rămăseseră totuşi tovarăşi şi prieteni.

Veni şi ziua în care Walter putu să se scoale, dar Aina încă nu sosise. Alte veşti nu mai primise de la ea. Erau ultimele zile de mai şi o primăvară însorită domnea în Moscova. Cînd Walter ieşea în balcon, sprijinindu-se pe braţul infirmierei, zărea de acolo, la capătul străzii, o bucată de zid şi unul dintre turnurile mici ale Kremlinului. În faţa lui stăteau copacii înveşmîntaţi în verdele lor proaspăt, iar oamenii care mişunau pe străzi purtau o îmbrăcăminte deschisă, multicoloră de vară. Frumoase erau zilele de primăvară în Moscova. Ce minunat e să fii sănătos şi să te poţi plimba pe străzi, pe bulevarde, prin Piaţa Roşie a acestui oraş atît de original!

Ieşea mereu în balcon, voind parcă să soarbă acea bucăţică atît de mică din Moscova. De cîte ori nu visase el Moscova, în zilele lungi şi întunecate ale arestului, care se confundau cu noaptea, de cîte ori nu şi-o imaginase, după fotografiile pe care le cunoştea, din istorisiri. Atunci, în celulă, şi mai tîrziu, la Praga, la Paris, la Madrid şi la Teruel, pretutindeni simţise puterea şi măreţia Moscovei.

În acea vară a anului 1940 se dădeau bătălii sîngeroase pentru oraşele Franţei, Belgiei şi Olandei. Germania fascistă trecuse la ofensivă, străpunsese frontul francez şi englez, care rămăsese inactiv timp de nouă luni, de parcă ar fi sperat mereu că fasciştii vor purta război, conform dorinţei lor, doar împotriva Răsăritului.

Walter urmărea pe hartă mersul operaţiilor. A doua oară într-o viaţă de om, trupele germane invadau Franţa, distrugînd satele şi oraşele, udînd cîmpiile Franţei cu sînge. Biata ţară... Îi cunoscuse pe francezi, mai ales pe muncitorii francezi, şi ştia cît urau războiul, ştia că nu doresc cîtuşi de puţin să lupte pentru ca două sute de familii de milionari să-şi salveze interesele şi să se menţină la putere. Ştia cîtă corupţie era în aparatul lor de stat. Mita era curentă în

fiecare instituţie, la toate autorităţile, şi cu cît erau mai înalt situate persoanele oficiale, cu atît erau mai lipsite de scrupule. Miniştri — asta se vorbea şi pe stradă — erau în serviciul mai multor puteri străine. În corpul de ofiţeri al armatei — cîtă dreptate avea Aina ! — erau mulţi care nu cunoşteau decît un singur duşman : pe comuniştii francezi ; în schimb, arătau consideraţie şi simpatie faţă de fasciştii din Germania şi Italia. De aceea, Walter nu se mira cîtuşi de puţin că trupele germane repurtau victorii rapide şi uşoare, şi că pătrunseseră adînc în interiorul Franţei.

Doctorul Andreev, medicul-şef al secţiei, care-l operase pe Walter, vorbea binişor germana. Era de o vîrstă cu Walter — mai aproape de patruzeci decît de treizeci de ani — şi arăta ca un om scund, solid, plin la faţă, cu o figură inteligentă, cu ochi luminoşi şi plini de bunăvoinţă. Mişcările sale erau, ca şi cuvintele sale, repezi, pline de vioiciune. Îl consultă pe Walter şi zise :

— Aşa, tovarăşe, în curînd sînteţi pe deplin reparat şi vă puteţi lua zborul. Zîmbea vorbind de „reparaţie", expresia sa favorită. El repara oameni. Plămînul dumneavoastră a fost mai hărtănit decît aţi bănuit probabil. Omoplatul a fost de asemenea serios avariat. Ei, acum v-am adus din nou pe linia de plutire.

Se aşeză pe marginea patului, ceea ce însemna întotdeauna că doreşte o scurtă conversaţie cu pacientul său german. Şi începu :

— Ei, ce zici de ofensiva germană ? Îi dau peste cap pe francezi, în toată legea. Mă aşteptam la ceva mai mult din partea liniei Maginot.

— Doctore, răspunse Walter, ei au ocolit linia Maginot. Au invadat din nou Belgia şi de astă dată şi Olanda.

— Da, aşa-i. Dar cum se face că francezii nu s-au gîndit la asta ?

— Tovarăşe Andreev, eu am altă întrebare. Ce credeţi despre relaţiile dintre Uniunea Sovietică şi Germania lui Hitler ? Despre pactul de neagresiune dintre Uniunea Sovietică şi Germania ?

— Pactul e o palmă dată imperialismului ! replică doctorul Andreev.

— Hm !

— Domnii din Europa occidentală nu şi-au atins ţelul. Fascismul a lovit în ei, nu în noi.

— Dar Hitler ?

Andreev răspunse cu o altă întrebare :

— Nu era Napoleon un geniu ? Şi răspunse tot el : Fără îndoială ! Şi totuşi, a făcut şi el greşeli mari, aproape inexplicabile ; probabil că se credea infailibil, în nebunia lui ! Sigur că şi Hitler se consideră infailibil. Dar cine-i Hitler ? Vezi dumneata, Hitler rămîne oricum numai un Hitler ! Gîndeşte-te, Napoleon era la începutul dezvoltării burgheziei, ascensiunea lui se datora victoriei revoluţiei burgheze din Franţa, era un reprezentant al clasei burgheze care se ridica. Hitler, dimpotrivă, a apărut la sfîrşitul evoluţiei burgheziei, a ieşit la suprafaţă din mocirla infectă a unei reacţiuni decăzute, e agentul unei clase în descompunere. Asta-i !

— Toate-s adevărate, admise Walter. Dar dacă...

Doctorul îl întrerupse :

— Cine a alimentat fascismul german de s-a făcut mare şi tare ? Domnii imperialişti ! Cei din America, din Anglia şi Franţa. El urma să fie mercenarul lor, pumnalul îndreptat împotriva noastră, a socialismului. Ei rîvnesc la grînele noastre din Ucraina, la oţelul şi cărbunele nostru din Ural şi Donbas şi mai ales la petrolul nostru din Transcaucazia şi visurile astea nu le dau pace. Fără să mai vorbim despre succesele noastre în construirea socialismului. Fasciştii germani urmau să le răpească pentru ei şi să joace în folosul lor rolul unui călău şi al unui jandarm. Acest plan diabolic a fost dejucat... Asta-i !

— Ehei, făcu Walter pe un ton de avertizare. Fără îndoială, nu cunoaşteţi fascismul. E în stare de orice infamie, de orice mîrşăvie, crede-mă... Ce înseamnă pentru Hitler un tratat ? Un petic de hîrtie. Cînd nu mai are nevoie, îl rupe.

— Noi, oamenii sovietici, iubim pacea, dar nici de război nu ne temem cînd ne e impus, ripostă medicul. Asta o ştiu şi regii monopolurilor germane şi militarii lor. Regimul nostru face bine menţinînd timp cît mai îndelungat pacea pentru

poporul nostru. De altfel, timpul e aliatul nostru, nu al altora ! Ei devin pe zi ce trece tot mai slabi, noi tot mai puternici. Aşadar, tovarăşe, vezi cum stăm.

2

Herbert Hardekopf mărşăluia cu compania sa din detaşamentul de muncă în dosul trupelor de linie, prin satele şi oraşele Franţei. Apăruseră în faţa lor multe nume, cunoscute încă din timpul primului război mondial : Valenciennes, Denain, Cambrai. Ţelul acestui întreg şuvoi de unităţi blindate, cu tancuri, tunuri, maşini, motociclete, al tuturor formaţiilor mici şi mari, cu milioane de picioare, era unul : Parisul.

Această campanie avu loc în zilele toride de vară. Satele şi oraşele în flăcări măreau arşiţa. Pe obrazul lui Herbert Hardekopf, ars de soare ca obrajii tuturor camarazilor săi, sudoarea curgea şiroaie. Îmbrăcămintea aspră i se lipea de trup şi picioarele grele în bocancii grosolani, abia se urneau de la pămînt. Dar trebuia să mergi înainte, tot înainte. Mereu înainte. De fapt, Parisul era un cuvînt fascinant care sucise capul milioanelor de oameni : era mai mult decît un ţel, promitea odihna, salvarea.

Un popor întreg înarmat, în uniformă, era în marş, un alt popor era pus pe fugă. Unitatea cu care înainta Herbert trecu pe lîngă coloane de refugiaţi, pe care trupele de linie le lăsaseră în urmă, nesfîrşite şiruri mute şi îndîrjite de francezi, mergînd spre Sud, îndeosebi femei şi copii. Trăgeau sau împingeau cărucioare şi căruţe încărcate cu mobilă, rufărie şi valize ; cărau în spinare şi în mîini baloturi enorme cu catrafuse, uzi leoarcă de sudoare şi cu lacrimi pe obraji. Cu coloanele înarmate înaintea lor, alături de ei, în urma lor, fugeau prin ţară. Chiar şi atunci cînd ordinele răcnite sau blindatele înaintînd fără să ţină seama de nimic îi azvîrleau în şanţuri, sau îi goneau pe cîmp, rămîneau muţi, dar plini de ură şi, gîfîind, îşi ascundeau obrajii în iarbă. Femei istovite rămîneau în urmă, zăcînd pe marginea şoselelor, adesea înconjurate de copii care scînceau. Nimeni nu le venea în ajutor. Şuvoiul refugiaţilor se scurgea mai departe. Fiecare îşi

vedea de ale sale. Fiecare se gîndea numai la sine ori la ai săi. Morţilor li se puneau mîinile pe piept; să-i îngroape, n-avea nimeni timp.

Tinerii din organizaţia Todt [1], al cărei nume era semnificativ, trebuiau să apară în aceste cazuri. Morţii nu erau îngropaţi din pietate, ci din considerente sanitare. Se săpa o groapă mare, se adunau morţii din împrejurimi şi se azvîrleau într-însa. Nu era timp de ceremonii. Rareori era cîte un preot de faţă. Mulţi dintre cei care fuseseră o viaţă întreagă dreptcredincioşi, erau îngropaţi acum fără o rugăciune, fără un cuvînt, fără o cruce, în vreun ogor, într-o groapă oarecare. Din cînd în cînd, refugiaţii care treceau pe lîngă aceste proaspete morminte comune îşi scoteau şepcile; dar şi ei se grăbeau mai departe. A rămîne pe loc însemna moarte.

Dacă li se ivea în cale un sat în flăcări, prin care unităţile blindate treceau huruind, refugiaţii făceau un ocol mare în jurul lui, tăind peste cîmpuri şi ogoare, prin lanuri, peste albia pîraielor, prin lunci mocirloase. Unul tropăia în urma celuilalt, toţi după cei care mergeau în frunte, nu se ştia încotro.

Herbert văzuse în Polonia tragedii asemănătoare, un popor întreg în refugiu, şi i se strîngea inima; avea impresia de a fi el însuşi un călău, un vînător de oameni. Se găseau camarazi care mai aruncau refugiaţilor vorbe de ocară, ca şi cum aceşti nefericiţi ar fi îndurat nişte pedepse binemeritate pentru niscaiva fărădelegi comise. O dată, în Polonia, îl întrebase pe un camarad al său, ce-i făcuseră bieţii oameni de-i batjocorea. Primise un răspuns tăios: Polonezii sînt o bandă de porci, le-au făcut destul rău germanilor; n-au primit decît ceea ce meritau. Herbert îl întrebase ce-i făcuseră lui, personal.

— Mie? Mie? urlase furios soldăţoiul. Mie nimic, eu sînt din Vestfalia! Dar compatrioţilor mei din Est. Nu citeşti ziarele, omule? Acum i-am răzbunat! Din partea mea, n-au decît să crape cu toţii!

Convorbirea avu drept urmare pentru Herbert Hardekopf o anchetă. După un interogatoriu amănunţit, fu condamnat

---

[1] Organizaţie paramilitară, denumită astfel după numele ministrului înarmării Reichului. În limba germană *Todt* înseamnă *moarte*.

la patrusprezece zile arest sever pentru manifestare antipatriotică. Executarea pedepsei fu însă amînată pînă la sfîrşitul campaniei.

Herbert Hardekopf îşi aduse aminte de sfaturile tatălui său şi-şi făgădui să chibzuiască de acum încolo fiecare cuvînt şi să arate măcar de formă duritatea pe care i-o pretinsese hingherul care-l judecase. Un singur cuvînt necugetat de milă putea să-i fie fatal.

Nu-i veni uşor tînărului. Tăcea, dar ochii săi scăpărau uneori la văzul fărădelegilor şi al mizeriei umane. Se supusese, plecase capul, căci nu fusese învăţat să înoate, la nevoie, împotriva curentului. Fusese educat peste tot, la şcoală, în casa părintească, să se împace cu ceea ce nu poate fi schimbat, mai degrabă să închidă ochii decît să se expună unei pedepse fie şi numai printr-o privire interzisă.

8

Cînd Heinz-Otto Wehner se întoarse din Spania în Germania, îi zise soţiei, zîmbind misterios pe sub mustaţă :

— Ţi-am adus şi un cadou. Ia te uită ! Fiul tău !

Ruth se sperie, se uită cînd la bărbatul ei, cînd la băiat. Băieţelul era drăguţ, cu părul numai cîrlionţi şi ochii negri ca smoala, deşi tenul întunecat îi dădea un aer străin.

— Curios cadou, bîlbîi ea încurcată. De unde-l ai ?

Wehner rîse zgomotos.

— L-am găsit. Ţi-ai dorit întotdeauna aşa ceva, mi se pare, Rasă bună, ai ?

Îi povesti că tatăl lui Rafael Alfonso, un bijutier şi burghez înstărit, căzuse victimă, înpreună cu soţia lui, unui atentat al roşilor.

— Ia priveşte. Îi înmînă lui Ruth actele spaniole, de parcă ar fi fost un „pedigree“ [1] dintre cele care se predau la vînzarea unui animal de rasă. Citeşte !... Îl chema Toros, acum numele lui legal este Rafael Alfonso Wehner ! Născut la 11 iunie 1925, la Burgos.

---

[1] Arbore genealogic (la animale). (L. engl.).

După ce Ruth Wehner își reveni din prima uimire, se rușină de „cadoul“ acesta ciudat. Nu era de loc convinsă că bărbatul ei spunea adevărul afirmînd că tînărul e orfan de mamă și de tată. Îl socotea capabil să ademenească un copil, să-l ia pur și simplu cu el, numai pentru a-l putea prezenta ca pe un număr senzațional.

„Fiul tău !“ așa-i spusese. Ea n-avea fiu, nici nu dorea. Pentru el, spaniolul ăsta era numai o farsă. Vedea bine ce o să se întîmple. Îl va prezenta musafirilor săi pe micul meridional drept o atracție. Își vor șopti într-ascuns, cu privire la pretinsa sa rasă inferioară, tot soiul de lucruri lipsite de gust. Probabil că îl va crește în acest scop, îl va învăța să facă acrobații ori să cînte la pian, va face din el un soi de bufon, de paiață...

Fiul ei ? Nu, se jură ea, nu se va îngriji cîtuși de puțin de copil. „Cadoul“ acesta putea să și-l păstreze, să se descurce singur cu el.

Dar la urmă, văzînd ființa aceea mică, străină, cu ochii mari, întunecați și, după cum i se părea, plini de teamă, îi păru rău de hotărîrea ei. Pînă la urmă, numai copilul ar avea de pătimit, deși era cu totul nevinovat și fără apărare.

Încetul cu încetul, Ruth Wehner îl îndrăgi pe băiat. Cînd, după voia lui Wehner, se mută la Berlin, angajară un profesor particular, și Rafael deprinse surprinzător de repede limba germană, dovedindu-se de altfel foarte isteț. Era un băiat frumușel, deși neobișnuit de mic și de firav pentru vîrsta lui. Avea însă un cap admirabil, o căutătură deschisă, sinceră. Toată făptura lui te cucerea ; era prietenos cu toată lumea. Micului spaniol îi pria aerul berlinez ; crescu, se dezvoltă, și Ruth Wehner îl găsea pe zi ce trecea tot mai drăgălaș. În curînd, fu de-a dreptul mîndră de el și cei care îi vedeau la braț, mergînd la Wannsee [1], se opreau și dădeau din cap privind în urma lor.

Ruth Wehner întinerise prin băiatul acesta. Niciodată nu rîsese atît, niciodată nu glumise atît ca acum, la patruzeci de ani. Niciodată nu se dusese atît de des la teatru, concerte, cinematografe și cafenele ca acum, cu Rafael. Recupera

---

[1] Lac și ștrand la marginea Berlinului.

acum ceea ce pierduse ani de zile. Băiatul era surprinzător de precoce, independent şi conştient de sine.

Cînd împlini cincisprezece ani, pantalonii săi scurţi fură arşi cu un ceremonial sărbătoresc şi Ruth îl promovă adolescent. Cadoul de aniversare îl constituiau patru costume noi-nouţe, cu pantaloni lungi, o jumătate de duzină de cămăşi cu guler tare şi tot atîtea cravate asortate. Îl cuprinse în braţe, atît fu de încîntată cînd îl văzu pentru întîia oară în pantaloni lungi.

4

Ca specialist cu experienţa războiului, Wehner fu numit director de minister şi, după ofensiva împotriva Franţei, plecă în misiune specială în Belgia, pentru a perfecta reţeaua Gestapoului, care trebuia să se extindă asupra întregii ţări. Drept prim centru de activitate, îşi alese oraşul Malines.

— Ce spui ? Ocupată ? Toate închisorile sînt ocupate ?

— Da, aşa-i, domnule director !

— Ia spune-mi, au fost întotdeauna atîţia borfaşi în Belgia ?

Directorul de penitenciar Kervyn Vanderkendere, care se pusese de la început la dispoziţia Gestapoului, stătea plin de respect în faţa lui Wehner. Dădu din umeri. Cînd acesta îi rîse în obraz, belgianul rîse şi el cu atîta impetuozitate încît se înecă şi avu o criză de tuse.

— Ascultă, ordonă Wehner, tuturor celor care nu şi-au ucis părinţii le dăm drumul. Afară cu pungaşii mici şi mari, avem nevoie de loc, de mult loc pentru indivizi cu vini mai grave !

Directorul Vanderkendere îşi frecă mîinile sale grăsulii şi ceru voie să facă o propunere.

— Vorbeşte !

— Ce-ar fi, domnule director, dacă aceasta s-ar petrece sub forma unei amnistii ? Ar face o bună impresie asupra populaţiei.

— Bună idee, directore ! Dar, cum văd eu situaţia, asta ar presupune un şir nesfîrşit de hîrţoage. Timpul ne mînă din urmă. Eu nu peste patru săptămîni, ci mîine am nevoie

de loc pentru criminali gravi. Asupra propunerii dumitale excelente vom reveni mai tîrziu.

Wehner privi în urma directorului de penitenciar care, după multe ploconeli foarte respectuoase, părăsi camera.

— Ce rahat, gîndi el. La fel s-ar fi comportat şi aşa-numiţii noştri democraţi, dacă nu i-am fi dat afară. Pleavă!

În aceeaşi zi, îi căzu în mînă o „cunoştinţă" de mult căutată. Frunzărea listele arestaţilor de naţionalitate germană, cetăţeni germani sau care îşi pierduseră cetăţenia, din Anvers, Liège şi Gand; erau în cea mai mare parte emigranţi, oameni fugiţi din ţară. Printre ei, dădu de numele lui Otto Wolf.

— Ia te uită! Ne-ai picat iar în mînă! Acum o să plăteşti, frăţioare! De astă dată nu ne mai scapi printre degete!

Wehner chibzuia: În Praga a mai lucrat pentru noi, ne-a dat pe mînă cîţiva comunişti fugiţi peste graniţă şi o conducere ilegală de partid. Apoi — dar n-a tulit-o la Göteborg, în Suedia? Cum a ajuns prin părţile astea? Dar pe unde nu se vîntură banda asta de emigranţi?!

Dădu ordin ca arestatul din Anvers, Otto Wolf, născut la Breslau, să fie adus fără întîrziere la Malines şi să-i fie înfăţişat.

Unuia dintre colaboratorii săi cei mai apropiaţi îi zise:

— Vom mai întîlni cîteva vechi cunoştinţe, nu crezi? Dar cine ne-a păcălit o dată o păţeşte definitiv.

În ziua următoare, i se raportă că a sosit deţinutul Otto Wolf din Anvers.

— Să fie adus!

Intră un om scund, bondoc, care depăşise de mult vîrsta de patruzeci de ani. Căpăţîna sa chealã semăna cu o bilă nereuşită, în care ardeau doi ochi întunecaţi. Tulburarea de pe faţa lui trăda faptul că îl recunoscuse pe omul din spatele biroului.

Otto Wolf se opri în mijlocul camerei.

Wehner îl măsura din priviri, scoase o ţigară şi o aprinse, fără să-l slăbească din ochi. Wolf arăta foarte decăzut. Nu se ştie cine purtase costumul acela înaintea lui, vestonul era mult prea strîmt, mînecile prea scurte. Pantalonii atîrnau pe

el ca două burlane. Cum a ajuns în halul ăsta ? Doar nu era rău plătit.

— Aşadar, lupul s-a întors iar la stînă. Cam de mult n-a mai fost pe-aici, nu-i aşa ? A colindat Europa în lung şi-n lat, ai ? Cehia, Suedia, Belgia...

Deţinutul sta ca o stană de piatră. Avea o paloare nefirească şi ţeasta lui pleşuvă era toată plină de broboane de sudoare.

— Mai aproape ! Dă-i drumul !

Otto Wolf făcu cîţiva paşi mărunţi spre birou.

— Mai aproape... Acolo !

Deţinutul păşi pînă aproape de masă.

— Aşa, şi acum ia spune ! Povesteşte-mi ce-ai mai învîrtit de la ultima noastră întîlnire.

— Am... am pierdut legătura.

Wehner se aruncă în fotoliu şi izbucni în hohote.

— Asta am observat şi eu, amice... Hahaha... hahaha ! Te sfătuiesc să spui adevărul. De ce ai pierdut legătura ?

Otto Wolf respira greu. Pentru întîia oară plecă privirea în pămînt şi zise :

— Am fost în Spania !

— Da, da, ai fost şi în Spania. Poate în vreo brigadă roşie ?

— Da !

— În care ?

— A 11-a.

— Şi cam pe unde ?

— În Madrid, şi la Belchite, şi la Teruel !

Cum era cu putinţă să nu fi aflat nimic despre asta ? gîndi Wehner şi exclamă :

— E nemaipomenit ! Ticălosule, ai luptat cu arma împotriva poporului spaniol ?

— Nu, nu ! Asta nu !

— Nu ? Ce-ai făcut atunci în brigada bolşevică ?

— Eu ?... E... eram... eram în intendenţă !

— Minţi !

— Nu, domnule comisar ! Spun absolut sigur adevărul !

— Şi cum n-am aflat noi asta ?

— Totul s-a petrecut atît de repede. N-am găsit nici o ocazie.

— Dar mai tîrziu ?
— Am fost într-un lagăr. Apoi, apoi am fugit de-acolo şi m-am dus la Anvers.
— De ce n-ai căutat de îndată legătura ?
— A izbucnit războiul.
Wehner privea în tăcere, plin de neîncredere, la omul pe care-l scosese din lagăr pentru că se arătase dispus să lucreze pentru Gestapo. Îi dăduse pe mînă cîteva specimene rare. Să fi pierdut oare fără voie legătura ?
— Ne-ai dat pe mînă vreo cîţiva comunişti odinioară, nu-i aşa ?
— Sigur, domnule comisar, confirmă Wolf plin de zel. Călăuza politică peste frontieră Ferdinand Münger şi pe curierul Hugo Kaulwart.
— Da, da, îmi amintesc. Ai aflat ce s-a întîmplat cu ei ?
— N-nu.
Wehner făcu un semn cu mîna sub bărbie.
— Jos căpăţîna.
Otto Wolf holbă ochii la el. Buzele sale se mişcau parcă ar fi vrut să spună ceva. Dar tăcea, îl privea ţintă pe Wehner şi iar tăcea.
— Am impresia că nu-ţi merge prea bine.
— Nu, domnule comisar.
— Vrei să lucrezi şi mai departe cu noi ?
Deţinutul întîrzia să dea un răspuns.
— Aşadar, nu ? Va să zică, nu din întîmplare te-am pierdut din ochi vreo cîţiva ani ?
— Sînt gata, şopti Wolf.

Mai tîrziu, Wehner se minuna de sine însuşi că fusese atît de credul. Individul minţise cu neruşinare. Fusese în Spania şi n-a căutat nici o ocazie să treacă dincolo ? În orice caz, nu putea să ştie, îşi spunea Wehner, că eu mă aflu de partea cealaltă. Dar ceva nu era în regulă. Tipul ăsta nu mai voia, îi era probabil frică de tovarăşii săi. Şi apoi n-a spus nici ce căutase la Göteborg...
Ce să facem cu el ? se întreba.
Deocamdată dădu ordin ca Otto Wolf să fie dus cu primul transport într-un lagăr de concentrare. La timpul oportun, îl va putea scoate de acolo.

5

— Asemenea lucru nu s-a mai văzut de cînd lumea! exclamă directorul Paul Papke nemaiştiind ce să facă cu mîinile, de înflăcărat ce era. Cu o exactitate matematică, un adversar după altul e zdrobit, sfărîmat... Da, sfărîmat... Gîndiţi-vă, domnilor! Se întoarse cu un gest măreţ către cîntăreţii care stăteau în faţa sa, în costumele lor. Întîi Polonia. Lichidată. Apoi Norvegia, Danemarca. Lichidate. Apoi Olanda, Belgia, Franţa... Lichidate... Lichidate! Înţelegeţi? Îşi mîngîia satisfăcut ţăcălia. Simplul fapt că îngîmfaţii aceia de britanici au încasat la lovituri — şi ce lovituri! — şi au fost siliţi să dea bir cu fugiţii, înapoi pe insula lor infectă, nu este, domnii mei, o mîngîiere pentru inimă? Şi toate sînt opera Führerului! Planul Schlieffen [1], genial realizat. Ah, ce bărbat, ce bărbat... Papke lăsă capul pe piept şi-şi trecu palmele peste părul rar, apoi dînd din cap, strigă: Gîndiţi-vă, în primul război mondial era un simplu caporal, iar în fruntea oştilor, cogeamite dobitoci. Se ridică brusc şi strigă: Să fi fost el atunci Führer, lumea ar arăta altfel!

Se auzi sunînd. Pe biroul lui Papke se aprinse o lumină roşie.

Grav şi plin de demnitate, privea ţintă în ochii fiecărui cîntăreţ.

— Domnii mei! A sosit momentul! Domnule Köhler, după ce ai isprăvit de cîntat finalul — dar te rog, cum să spun, trebuie să iasă ceva neasemuit de frumos — intru eu în scenă... Vă previn, va trebui s-o luaţi iar şi iar de la început, pînă vi se va usca gîtlejul de atîta cîntat! Vă urez succes, domnilor!

Contele de Luna, Manrico, Ferrando şi bătrînul ţigan [2] părăsiră cabinetul directorului. Nu scoaseră o vorbă, se mulţumiră doar, după ce închiseră uşa în urma lor, să-şi arunce priviri zîmbind ironic. Basul Holmers, într-o uniformă de vechi luptător spaniol, mormăi cu vocea lui sonoră:

---

[1] Plan strategic de ducere a războiului imperialist pe două fronturi, denumit astfel după autorul său, generalul prusac von Schlieffen.

[2] Personaje din opera muzicală *Trubadurul* de Verdi.

— Domnii mei, ce măscărici! Noi ăştialalţi mai avem de învăţat de la el.

Tenorul Köhler îşi controlă vocea.

— Papapapa... Pepepepe... Aa-aaaa! Căuta do de sus. Zise mulţumit: Va fi grandios! Unic! Poporul va înnebuni!

Suna din nou, mai nerăbdător, mai presant.

Războinicul Ferrando cobora tacticos treptele ce duc spre scenă şi făcea proba:

— Vioi! Vioi!... Haideţi! Cu toţii în jurul meu.

Un omuleţ mărunt, costeliv, apăru la picioarele scărilor. Cu capul înclinat într-o parte, privea la cîntăreţul care cobora.

— Piei din calea mea, broscoiule! strigă cu voce tunătoare basul. Calicule, blestematule!

Casierul ridică din umeri cu regret şi se lipi de balustrada scării. Holmers se opri în faţa lui şi-i zise tunător:

— Azi se va întîmpla ceva! Ai înţeles? Într-o oră suta de mărci e în garderoba mea! De nu... Ridică o mînă ameninţător, puse cealaltă pe mînerul spadei şi-şi văzu de drum, cu capul în sus, cîntînd din aria lui: „Urlete se auzeau, înspăimîntătoare, îngrozitoare..."

Regizorul de culise mişca din braţe de parcă ar fi fost nişte aripi neputincioase.

— Holmers, grăbeşte-te.

— Vi-in! Vi-in!

Parterul Operei era, în seara aceea, plin de personalităţi importante: consilierul de stat dr. Ballab, senatorul de poliţie Pichter şi Willmers cu soţia, fiica şi ginerele Merkenthal. Papke le rezervase el însuşi biletele.

Acum, de cînd devenise director de operă, nu mai mirosea a alcool şi redevenise om de lume. În orice caz, nu se mai simţea depinzînd de Willmers, situaţia era chiar inversată. Devenise cineva, o persoană pe care n-o puteai trece cu vederea. Paul Papke se admira pe sine, în fracul nou-nouţ pe care-l pusese cu această ocazie festivă. Scos ca din cutie! constată el mulţumit. Se referea numai la costum, căci el însuşi, aşa cum trebui să-şi mărturisească amărît, se cam uzase în decursul anilor. Ceea ce îl impresiona mai penibil, erau pungile de sub ochi, care se arătau tot mai mult, pe măsură ce treceau anii. Un actor le putea ascunde cu ajutorul gri-

mei şi al fardului, el însă, nu. Pungile astea de sub ochi îl făceau să pară mai bătrîn decît se simţea. În definitiv, abia depăşise cu vreo cîţiva anişori vîrsta de şaizeci, se simţea însă ca de cincizeci. Ar fi neplăcut, gîndea el, dacă oamenii regimului, plasaţi în loje, care bineînţeles ştiau de mult ce surpriză senzaţională pregătea el, nu şi-ar ţine gura, răspîndind vestea înainte de vreme. Senatorul cultural Ahrens îi promisese ferm să nu sufle nici o vorbuliţă. Dar puteai să te bizui, în privinţa asta, pe persoanele oficiale, pe demnitari ?

Trase cu urechea.

Scena a treia. Serenada lui Manrico. Slavă Domnului, Köhler părea în formă. Un tenor cu un glas cam prea aspru pentru rolul acesta, socotea el, însă viguros, amplu... Dar Holmers, beţivanul acela cîrcotaş va mai avea a face cu el. Îl va dezvăţa el să mai tiranizeze teatrul cu şicanele şi cu pretenţiile sale de avansuri. Ăsta are nevoie urgentă de o schimbare de aer. Un turneu pe front. Să crape de şampanie pradă de război! Să bei, la urma urmelor nu-i decît un viciu, dar să faci şicane, să umbli cu intrigi, să demoralizezi, e azi o adevărată crimă...

Cortina se ridică pentru actul al doilea. În semicerc, în faţa unei căruţe ţigăneşti trase pe jumătate în scenă, erau întinse pe jos mai multe ţigănci, în timp ce în spatele lor bărbaţii ciocăneau pe nicovală o roată de căruţă cîntînd : „Hai la lucru, cu voie bună !“

Doamna Merkenthal, care şedea între tatăl şi soţul ei, îl căuta cu binoclul pe tenorul Köhler. Acesta, într-un pieptar strîns pe corp, cu pumnalul la brîu, şedea la foc lîngă ţiganca cea bătrînă. Hinrich Willmers zîmbea privind la unii corişti trupeşi, îmbrăcaţi în zdrenţe. Păreau mai degrabă nişte precupeţi ori funcţionari ocupaţi la ghişee decît ţigani. Curiozitatea lui Steeven Merkenthal fu atrasă de nişte ofiţeri SS care şedeau cu vreo două rînduri mai în faţă. Nu încăpea nici o îndoială, era Berning, Reinhard Berning, fostul său procurist secund. Dumnezeule, ăsta a fost întotdeauna un funcţionar moliu şi docil. Uitîndu-se la el, gîndea : Nu se spune oare că numai cel ce ştie să se supună se pricepe să şi comande ? Nu era pe deplin încredinţat de adevărul

acestei afirmaţii, dar socotea că putea fi utilă. Convingerea lui era că adevăraţii conducători n-au nici cel mai mic talent de a se supune. Dar individul era probabil şi mai şiret decît părea, căci era evident că lăsa pe alţii să facă războiul. Merkenthal îşi propuse să-i vorbească în pauză.

— Klinghöfer cîntă fermecător, îi şopti nevasta.

Dădu din cap şi ascultă cîntecul pătrunzător al ţigăncii care implora : „O, răzbună-mă ! O, răzbună-mă !"

În mod excepţional, la acea reprezentaţie, pauza cea mare era după actul al treilea ; Merkenthal îl zări pe fostul său procurist părăsindu-şi locul şi se ridică şi el.

— Să nu stai mult ! îi şopti Mimi ginerelui ei.

Acesta zîmbi, îi luă mîna şi i-o sărută.

Mimi era radioasă. Gestul acesta galant în faţa lumii o măgulea.

— Arată splendid, îi şopti ea fie-si. Şi manierele, într-adevăr excepţionale.

Privind în urma ginerelui său, Hinrich Willmers gîndea : Oricum, sînt fericit că nu i-am vorbit atunci despre scena aceea penibilă pe care mi-a făcut-o Stürck. Ar fi pricinuit numai neplăceri în familie... Bătrînul e mort şi chestiunea e închisă.

Steeven Merkenthal îl salutase între timp din mers pe fostul său angajat. Acesta era acum sturmbannführer. Ei, da, şmecherii fac acum, dacă-s pricepuţi, o carieră culminantă.

— Domnule Merkenthal, mă gîndesc atît de des la dumneavoastră. Sînteţi unul dintre cei mai afectaţi de războiul acesta.

— Ce vrei să spui ?

— Dacă-i întrerupt comerţul cu părţile de peste mări, e gîtuit şi comerţul dumneavoastră, domnule Merkenthal.

— A-ah... Da, da, o vacanţă obligatorie. Situaţia noastră continentală aduce cu sine acest lucru. Dar mi se pare, scumpul meu, că dumneata îţi aduci contribuţia la deschiderea porţilor lumii, nu-i aşa ?

— Pentru toate timpurile, domnule Merkenthal !

Sturmbannführerul îşi lipi călcîiele şi se fandosi măgulit.

— După război, comerţul şi afacerile vor înflori cu-atît mai mult.

— Puteţi fi sigur de asta, domnule Merkenthal.
— Vai! S-a terminat pauza! Hai, repede în sală, altfel mă mustră soacra! Heil Hitler!
— Heil Hitler, domnule Merkenthal!

Se întîmpla întocmai cum se aşteptase Paul Papke: Köhler în rolul lui Manrico făcu să răsune cu atîta înfocare aria sa de tenor, încît după „În curînd, sîngele vrăjmaşului va î-î-înroşi pă-ă-mîntul!" şi după chemarea: „La luptă! La luptă!" o furtună asurzitoare de aplauze izbucni la parter şi la galerie. Publicul sări în picioare şi aplaudă. Sutelor de oameni le-ar fi plăcut să cînte împreună, în înflăcărarea lor: „Vrem să învingem ori să murim cu tine!" Aplauzele durară minute lungi. „Bravo! Bis!... Bis!... Bis!..."

Tenorul Köhler se înclină, se înclină iarăşi şi iarăşi, dar nimeni nu pricepea de ce dirijorul nu dă semnalul reluării.

Atunci Paul Papke ieşi din culise pe scenă. Ce însemna asta? Mîinile se opriră într-o clipă şi o mie de perechi de ochi se aţintiră aşteptînd, asupra omului în frac despre care numai puţini ştiau că e unul dintre directorii Operei.

— Doamnelor şi domnilor! începu Papke. Am onoarea şi marea fericire de a vă aduce la cunoştinţă o ştire senzaţională. Sub conducerea genială a neasemuitului nostru Führer, eroicele noastre trupe au cucerit azi Parisul!

Un strigăt de triumf izbucni dintr-o mie de gîtleje. Se striga „Heil" şi în zgomotul general se amestecau vorbe nedesluşite, ţipete asurzitoare. Cei de la parter se îmbrăţişau. Femeile hohoteau isteric şi vărsau lacrimi. La galerie, răsunau neîntrerupt strigătele de „Heil Hitler".

Paul Papke se înclină adînc, o dată, de două ori, de nenumărate ori. Nimeni nu-l lua în seamă; toţi urlau, strigau, zbierau. În sfîrşit, orchestra începu din nou să cînte. Papke părăsi cu o ultimă plecăciune scena şi războinicul Manrico se apropie de rampă. Spectatorii ascultară din nou, în picioare, reţinîndu-şi răsuflarea, finalul urlat din răsputeri. „Văd flă-ă-cările înălţîndu-se spre ce-eruri. Mă înfior, rămîn încre-e-menit..."

Nu de şapte ori, nu, ci de nouă ori a fost silit Köhler-Manrico să trîmbiţeze cîntecul acesta de luptă. Cînd luptătorii săi izbucneau : „La luptă ! La luptă !" începea ropotul de aplauze de nu se mai auzea nici orchestra.

6

Directorul Papke îl invitase pe Steeven Merkenthal la o mică „sărbătorire a victoriei" în localul din pivniţele Schümann, pe Jungfernstieg.

— Azi nu se bea decît şampanie, preciză el. O zi ca asta o trăieşti o dată în viaţă.

— Ce se mai aude cu călătoria ta în Finlanda, Steeven ? întrebă Mimi Willmers.

— Taci ! Merkenthal se uită speriat în jur. Mamă, trădezi un secret de stat !

— Ei na, doar s-a isprăvit războiul, spuse ea.

— În Vest poate, dar...

Merkenthal dădu din cap, făcu cu mîna un gest care parcă voia să zică : Nici eu nu cred. Să aşteptăm, să vedem ce va mai veni.

— Ah, ce-o să se mai bucure Lieschen şi Heinz, în Elveţia, cînd o să afle ! exclamă Mimi Willmers.

— Ai dreptate. Hinrich Willmers se întoarse spre gineresău. Cred că Führerul va pune acum ordine şi în Răsărit. Cu asta va bate ceasul cel din urmă al bolşevismului.

— Hinrich ! zise soţia lui mirîndu-se. Uiţi că Führerul a încheiat un tratat cu Rusia !...

Steeven Merkenthal izbucni într-un rîs zgomotos şi Hinrich Willmers îi ţinu isonul. Mimi Willmers se uita cu ochi mari, ca un copil, la cei doi bărbaţi şi nu-şi putea explica veselia lor.

— *Sancta simplicitas* ! [1] făcu pufăind Merkenthal. Mamă, eşti o adevărată podoabă ! Tratat, netratat ! E un petic de hîrtie.

— Crezi că-i corect, Steeven ? Şi tu, ca om de afaceri, închei convenţii şi contracte ! Pentru tine ele sînt... hîrtie ?

---

[1] Sfîntă naivitate ! (L. latină).

— Mamă, trebuie să deosebim bine afacerile de politică, făcu el cu un aer doct. În politică există un cu totul alt cod al onoarei.

— Aşa crezi tu ? făcu ea, cam nesigur şi cu jumătate gură.

Dar cînd văzu faţa zîmbitoare şi aerul de superioritate al ginerelui ei pe care-l idolatriza, capitulă numaidecît. Ce mă amestec eu în toate astea ? Vorbind cinstit, găsesc toată politica asta oribilă.

Steeven Merkenthal ridică paharul :

— Propun să bem primul pahar de şampanie în sănătatea preacinstitei noastre mame !

— Vă mai şi bateţi joc de mine ! exclamă ea, dar ridică paharul.

Rîseră cu toţii şi ciocniră.

Într-un separeu alăturat se cînta „Anglie, Anglie“ [1].

Văzînd intrarea lui Paul Papke în local, ai fi zis că el a condus bătălia din Franţa. Strîngea mîinile tuturor, spunînd :

— Felicitări din toată inima.

Mimi Willmers parcă picase din lună. Întrebă cu nevinovăţie :

— Felicitări, domnule Papke, dar de ce ?

— Pentru marea victorie, doamnă, răspunse Papke, cu o plecăciune politicoasă.

— Dar bine, mamă, nu ştiai ?... interveni fiica ei, care-şi pusese şi ea aceeaşi întrebare, dar fusese destul de deşteaptă ca să tacă.

— Pentru că un bătrîn ca mine a mai apucat ziua asta ! vociferă Papke. Parisul în mîinile noastre ! Abia poţi cuprinde cu mintea.

— Da, da, aprobă Hinrich Willmers, generaţia actuală s-a apucat mai temeinic de treabă.

— Multstimate, asta e nu atît din cauza generaţiei, cît a statului şi a conducerii sale, replică Papke. Nici noi nu eram tocmai de lepădat în tinereţele noastre. Dar conducerea era mizerabilă. Pe atunci nu era decît zăngănit de sabie cu mîna moale. Să fii mînă tare, să apuci bine, asta contează ! Führerul are, slavă Domnului, o mînă tare şi ştie ce vrea. Faptul că el ne-a găsit pe noi şi că noi l-am găsit

[1] Cîntec nazist, de duşmănie şi ură faţă de Anglia.

pe el, asta e, iubite domnule Willmers, norocul nostru personal şi naţional. Dar ce au de spus domniile voastre despre spectacol ?

— Splendid, dragă Papke !

— Neîntrecut !

— De neuitat ! Într-adevăr, de neuitat !

Cu toate acestea, directorul Papke era dezamăgit ; ar fi vrut să audă un cuvînt despre intrarea lui în scenă. Şi sugeră :

— Din păcate, tenorul...

Hildegard Merkenthal nu-l lăsă să isprăvească.

— Nu spuneţi una ca asta, domnule Papke ! Köhler a cîntat admirabil. N-am auzit niciodată acute cîntate cu atîta putere şi atît de clar.

— De acord, n-a fost rău, dar, ştiţi, prea-stimată doamnă, farmecul melodios şi elanul biruitor al finalului n-au fost suficient valorificate.

— Publicul parcă-şi ieşise din minţi, aruncă Hinrich Willmers.

— Şi încă cum ! strigă doamna Merkenthal. Da' galeria ?

— *Tempora mutantur !*

— Ce-o mai fi însemnînd şi asta ? întrebă Mimi Willmers. Mereu trebuie să ne dai gata cu ceva pe latineşte !

Steeven Merkenthal rîse vesel.

— Mamă, asta înseamnă : Timpurile se schimbă.

— Martor mi-e Dumnezeu că s-au schimbat temeinic. Ce era pînă acum la pămînt, acum s-a înălţat.

— Cum să înţelegem asta ? întrebă Merkenthal.

Nu i-ar fi convenit ca Papke să dea o anumită interpretare acestei expresii.

— Franţa ne-a ţinut prea multă vreme sub călcîiul ei. E timpul să punem şi noi călcîiul pe grumazul ei ! Prozit !

— Prozit şi Heil Hitler ! strigă Steeven Merkenthal, mulţumit cu această interpretare.

— Pentru Dumnezeu ! izbucni deodată Mimi Willmers. Joachim, băiatul lui Ottmar e în Vest !

— Ei, şi ? întrebă soţul ei.

— Dacă i s-a întîmplat ceva ?

— Prostii ! De ce să te gîndeşti la una ca asta ?

— Stimată doamnă! Papke se ridică de parcă ar fi vrut să-şi prezinte condoleanţele. Se mulţumi însă să zică patetic: Învinsul îşi numără victimele, învingătorul se bucură de victorie.

Mimi Willmers îl privea cu îndoială.

Steeven Merkenthal îi aruncă lui Papke o privire ironică, zicîndu-şi: Ce comediant! Din ce operă o mai fi scos-o şi p-asta?

CAPITOLUL XX

1

Ce frumoasă e Moscova iarna, cînd prima zăpadă stă ca vata pe acoperişuri şi pe străzi, iar cupolele multicolore în formă de ceapă ale bisericilor, mausoleul lui Lenin, zidul roşu al Kremlinului şi turnurile sale impunătoare se înalţă deasupra splendorii albe. Lui Walter Brenten însă, Moscova îi părea şi mai frumoasă primăvara, cînd verdele crud plesneşte din mugurii copacilor pe pieţele oraşului şi în parc, lîngă apa Moscovei, cînd cele dintîi viorele şi cei dintîi mîţişori încep să se vîndă în piaţa Puşkin, iar moscoviţii îşi lasă blănurile şi căciulile acasă şi îmbracă jachete şi bluze albe, haine de vară în culori vii.

Era a doua primăvară a lui Walter la Moscova, dar, de fapt, cea dintîi. Cu un an înainte abia o bănuise şi o gustase; fusese ţintuit la pat. Această primăvară o savura dăruindu-i-se din plin, sorbind-o cu nesaţ. I se părea că abia acum, o dată cu trezirea vieţii în natură e şi el pe de-a-ntregul sănătos.

Nu mai era un bolnav, ci un convalescent. Plămînul era vindecat şi întărit, umărul reparat, cum obişnuia să spună doctorul Andreev. Masajul efectuat timp de luni de zile făcuse minuni; putea să-şi mişte iar braţul stîng, să-l folosească, de parcă niciodată n-ar fi atîrnat ca un obiect străin, lipsit de viaţă, de umărul său. Şi i se deschise o poftă de mîn-

care, de parcă ar fi vrut să se despăgubească pentru acele luni în care mîncase în silă.

Cel mai bun leac erau plimbările. Abia se întorcea în spital după-masa tîrziu din a doua preumblare zilnică, şi gîndul că a doua zi va ieşi din nou îl şi umplea de bucurie.

La început rămînea în apropierea spitalului, coborînd pe o parte a străzii pînă la zidul Kremlinului, urcînd pe cealaltă parte pînă la piaţa Arbatsk. Pe zi ce trecea, devenea tot mai îndrăzneţ, şi în curînd nu se mai temu că se va rătăci în marele oraş. Ocolea Kremlinul, trecea prin întinsa Piaţă Roşie, cu frumuseţea ei unică, pe lîngă catedrala Sfîntul Vasile, de-a lungul cheiurilor Moscovei. Peste puţin timp, cunoştea străzile şi bulevardele pînă la parcul Gorki, pînă la şoseaua Leningradului şi la grădina zoologică.

Fiul său, Viktor, se dovedi a fi un ghid priceput. Venea uneori după orele de şcoală şi porneau amîndoi în expediţie. Viktor cunoştea aproape tot oraşul, devenise un moscovit get-beget, vorbea rusa şi se obişnuise într-atît cu noua sa limbă încît în limba germană îşi alcătuia frazele după construcţiile ruseşti. Luau metroul, coborau la fiecare staţie şi admirau gările subterane care, fiecare într-alt stil şi din alt material, splendid luminate, păreau nişte palate de marmură. Cutreierau marile magazine, muzeele, intrau uneori într-un cinematograf şi, îndeosebi la sfîrşitul unei plimbări mai lungi, le plăcea să se oprească la o cafenea-cofetărie din strada Gorki.

Încetul cu încetul, Walter Brenten făcu din nou cunoştinţă cu fiul său care, în anii cît fuseseră despărţiţi, se schimbase surprinzător şi se dezvoltase. I se părea că băiatul, pentru vîrsta de şaptesprezece ani pe care nici nu-i împlinise, era mult prea serios, prea puţin juvenil. Oare această trăsătură şi-o datora experienţelor din Germania ? Fără îndoială, ele contribuiseră să-l facă mai matur. Lui Viktor îi plăceau literatura şi muzica, muzica înainte de toate, dar fizica, chimia şi matematica îl interesau într-o şi mai mare măsură. Era pe cale să cucerească ştiinţele exacte.

Walter Brenten îşi regăsise fiul la Moscova, dar acesta nu mai era un copil, ci aproape un om în toată firea ;

Walter avea impresia, cînd mergea şi vorbea cu el, că are un prieten bun alături, un om cu care poţi vorbi despre cîte toate, care găsea înţelegere pentru orice şi de la care mai puteai chiar învăţa cîte ceva.

2

Walter o aşteptase în fiecare zi pe Aina, dar ea sosi în ziua în care toate gîndurile sale erau îndreptate către ziua de 1 Mai ce se apropia. Aina se repezi spre el valvîrtej, apoi se sperie şi întrebă :

— E permis să pun mîna pe tine ? Eşti pe deplin sănătos ?

Walter zîmbi şi-şi desfăcu braţele :

— E permis !

Se anină de gîtul lui, îşi îngropă obrajii în umărul său şi plînse.

Walter o mîngîie pe păr.

— Lumea ! Ce-o să creadă lumea, Aina ? O îndepărtă cu blîndeţe. Stai să te privesc. În sfîrşit !

Aina zîmbea cu ochii înlăcrimaţi.

— Arăţi bine... Sînteţi mai plinuţă, *madame !* Dorul nu consumă ?

— Sînt aici ! La Moscova ! La tine !

Dădea din cap, de parcă nu i-ar fi venit să creadă.

— Vino ! Mergem în vestibul ! Acolo putem fi singuri !

Trecură la braţ prin salon. Walter observă că bolnavii care de mult ştiau că o aşteaptă şi care acum asistaseră la revedere, se bucurau împreună cu el. Îi zîmbeau, îi făceau cu ochiul.

Iat-o aici, iute, veselă, întreprinzătoare ca totdeauna. Vorbea, vorbea, rîdea şi jubila, îl îmbrăţişa, îl săruta şi dansa în jurul lui. Şi avea planuri, planuri mari. Va lucra într-un institut de limbi străine. Vor face rost de o locuinţă, măcar o cameră. Dar mai întîi trebuia să plece în concediu, un concediu de vară în toată legea.

— Cum te-ai aranjat, de fapt ? întrebă Walter. Cum ai călătorit ?

— Partidul, răspunse ea. Partidul suedez a aranjat totul. Închipuieşte-ţi, o tovarăşă care lucra aici, la Moscova, a trebuit să se întoarcă în ţară din motive familiale. Locuieşte la Karlstad, lîngă lacul Vän. Trebuie să mergem şi noi o dată acolo ! E un loc fermecător... Iar eu sînt aici în locul Gerdei. Minunat, ce zici ? Pentru asta îi sînt recunoscătoare lui Sven. Oare va fi greu la institut ? Cred că voi face faţă. Tu ce zici ?

Dar nu mai aşteptă ca el să spună ceva, ci îi dădea înainte :

— Urma să venim cu avionul. Închipuie-ţi : să vii cu avionul cînd în Baltica războiul e în toi. Pretutindeni, avioane de vînătoare fasciste. Dar linia aeriană Stockholm-Riga mai funcţionează, avioanele mai zboară. Tovarăşii spuneau : „Du-te cu trenul, merge mai încet, dar călătoreşti mai sigur". A mers teribil de încet. Dar iată-mă ! Te bucuri că sînt aici ? Nu spui nimic ?

— Ştiu că se poate cînta împreună, dar de vorbit în acelaşi timp, mai greu, răspunse el zîmbind.

— Ah, hai să cîntăm împreună ! Aş vrea să cînt, să dansez şi iar să cînt şi iar să dansez. Dar tu ? Eşti într-adevăr sănătos ?

— Într-adevăr ! N-a durat destul ?

— Atunci de ce mai eşti aici ? Cînd tovarăşii germani mi-au spus că eşti încă la spital, mi-am făcut fel de fel de gînduri. Recidivă, agravare... Nu, nu pari bolnav. Eşti doar ceva mai slăbit. Dar asta nu strică. Erai mult prea plin la Paris.

— În Spania nu mai eram la fel.

— Ah, da, Spania. Ce-aş fi vrut să te văd acolo ! Am vorbit cu tovarăşi suedezi care au fost în Spania. Unii chiar din batalionul tău ; te cunoşteau. Ce i-am mai descusut ! Să ştii că am aflat tot ce-ai făcut în Spania.

Walter îi sărută mîna.

— Sînt foarte bucuros că eşti aici !

Aina strălucea toată şi avea din nou lacrimi de fericire în ochi.

La 1 Mai stăteau împreună în tribuna din Piaţa Roşie, priveau parada Armatei Roşii şi demonstraţia oamenilor muncii din Moscova.

La 3 mai, Walter părăsi spitalul şi se mută la Aina, care trăsese la un hotel.

Abia se instalaseră şi fură nevoiţi să-şi facă din nou bagajele; urmau să petreacă un concediu de odihnă de patru săptămîni la Suuk-Su, în Crimeea.

— Luna noastră de miere! jubila Aina, bucurîndu-se că pleacă în Crimeea. Să sperăm că Suuk-Su e lîngă mare! Apăruse cu o hartă în mînă şi studia coasta Crimeii. Silabisi numele tuturor localităţilor dintre Sevastopol şi Kerci. Suuk-Su nu era de găsit. Probabil că e mai spre interiorul ţării. Păcat.

Nesiguranţa în care pluteau nu-i lăsa pe Walter şi pe Aina în pace. Walter telefonă la un birou de voiaj şi obţinu o informaţie. Localitatea se afla nu departe de Gurzuf, chiar lîngă mare.

Aina dansa prin camera hotelului, încît Walter se temea ca vecinii să nu depună vreo plîngere. Dar şi el se bucura dinainte de vacanţa aceasta la mare. De cîţi ani nu mai avusese concediu? Ultima dată — în august 1932, după liberarea sa din puşcărie — făcuse o călătorie de paisprezece zile cu vaporul pe Rin. Trecuseră nouă ani de atunci. Apoi interveniseră detenţia la Fuhlsbüttel, Parisul, Spania şi boala. Patru săptămîni de refacere, soare, apă, plajă, odihnă, lectură — era prea frumos să fie adevărat. Şi Aina era cu el; alerga de colo pînă colo ciripind şi fredonînd, uitînd ba una, ba alta, dar neuitînd să comunice nici unui prieten, nici unei cunoştinţe că pleacă la Suuk-Su în Crimeea şi ieşindu-şi din fire de fiecare dată cînd cineva îndrăznea să întrebe unde se află acea staţiune.

În ultima dimineaţă din luna mai, se urcară într-un avion, iar la amiază aterizau, după un zbor liniştit şi egal peste ogoarele uriaşe ale Ucrainei, la Simferopol. Un mic autobuz al staţiunii de odihnă Suuk-Su aştepta la aeroport.

Drumul trecea prin munţii Crimeii, ba la deal, ba la vale, pe serpentine de pe care din cînd în cînd se deschi-

dea vederea asupra mării ce se întindea în dosul munţilor. Sosiră în timpul odihnei de după-amiază.

Suuk-Su nu era o localitate ; era doar numele unui centru de odihnă. Probabil că pe locurile acelea fusese odinioară o aşezare cu acest nume. Acum era o micuţă colonie de odihnă, cu pavilioane albe ca zăpada, cu un teatru în aer liber, cu mai multe terenuri de sport şi un parc de jur împrejur, care se căţăra pe munte, şi unde se găseau chiparoşi înalţi, palmieri robuşti şi alţi copaci şi felurite plante pe care Walter şi Aina încă nu le văzuseră.

Abia intraseră în camera lor cu un balcon care dădea spre mare, abia îşi depuseseră bagajul şi-şi făcuseră o toaletă sumară, că şi porniră în explorare. Primul drum se cuvenea mării. Găsiră o plajă, în parte cu pietre, în parte cu nisip, un minunat loc pentru scaldă. Chiar lîngă plajă, se înălţau două stînci din mare, foarte aproape una de alta, dar fără să fie lipite. Un fir de apă trecea printre ele. Marea strălucea liniştită, ca o oglindă, sub razele soarelui. Departe, în larg, pufăia un vaporaş.

Aina bătu din palme de încîntare şi ochii ei păreau că nu pot cuprinde îndeajuns de repede toată frumuseţea. Şoptea într-una :

— Patru săptămîni... Patru săptămîni în cap !

În parc, întîlniră o tînără rusoaică robustă, cam din topor, cu o faţă lată, energică şi cu ochi blînzi. Aina învăţase cîteva cuvinte ruseşti şi se pricepea de minune să jongleze cu ele. Aşa că se înţelegea cu noua ei cunoştinţă, care nu pricepea o boabă de germană, darămite suedeza. O chema Nataşa şi lucra la casa de odihnă. Aflară că îngrijea de pavilionul C în care locuiau Walter şi Aina.

Nataşa, cu chipul ei ferm, bărbătesc dar în acelaşi timp blajin, fu o revelaţie pentru Aina. Cîte n-o întreba ! Nu-i era întotdeauna uşor să-şi facă înţelese întrebările. Află că Nataşa se născuse într-un sat din regiunea Tula. Era de doi ani la Suuk-Su şi din cînd în cînd i se făcea dor de satul ei. Nu i-ar plăcea să locuiască la Moscova ? o întrebase Aina. Cum nu, i-ar plăcea. Toţi ruşii ar dori să locuiască la Moscova.

După ce îşi luară rămas bun de la Nataşa, Aina zise :

— Aş dori să am o prietenă rusoaică, aşa ca Nataşa. Îţi place şi ţie, nu-i aşa ?

— Păi, tu repede legi prietenii, observă el.

— Cred că da... dacă...

— În afară de Nataşa mai sînt, presupun, vreo cîteva rusoaice care ţi-ar putea fi bune prietene.

— Nu fi ironic, ameninţă ea rîzînd. Nu se potriveşte cu peisajul. Arătă spre muntele înalt, care înainta în mare. Ne aflăm într-un adevărat golf. Minunat ! Nu-i minunat ? Spune şi tu ceva !

4

După cîteva zile la Suuk-Su — abia se deprinseseră — atît Aina cît şi Walter fură cuprinşi de oboseala vacanţei ! Erau, cum spunea Aina, leneşi de plăcere. Dimineaţa, devreme, se scăldau în mare, apoi dormitau ore întregi la soare. După cîteva zile, erau bronzaţi. Medicii obişnuiau să vină pe plajă, avînd grijă ca oaspeţii să nu exagereze cu băile de soare. Atenţiile astea erau puţintel cam împovărătoare.

Walter şi Aina cutreieraseră de mult locurile din vecinătatea staţiunii. Ei ştiau că în apropiere, la poalele muntelui uriaş care coboară în mare şi poartă numele de Aiu Dagh, adică „ursul", deoarece e îndesat şi masiv, se afla tabăra de pionieri Artek, vestită în întreaga lume. Cunoşteau şi peştera Puşkin, în care se spune că poetul adăsta cu plăcere în timpul exilului său. Vizitaseră micul orăşel de pe coastă, Gurzuf, băuseră ceai într-o cafenea cam murdară şi cumpăraseră într-un bazar care avea un aer aproape oriental, cărţi poştale şi alte suveniruri mărunte, scoici colorate, broşe, ace şi bastoane crestate.

Printre cei care erau în convalescenţă la Suuk-Su se afla un german, un istoric literar care trăia de mulţi ani în Uniunea Sovietică. Era din Stuttgart şi se numea Alfons Schmergel, un om înalt, uscăţiv, cu o chică de poet. Vorbea mult, îi plăcea să vorbească, dar frazele sale erau de obicei întrerupte, dezlînate. În capul său ducea gîndul pînă la capăt, dar de exprimat îl exprima pe jumătate, căci între timp apărea o idee nouă, care o alunga pe cea dintîi. Nu prea întreţinea conversaţii, monologurile sale erau alcătuite din cascade neînţelese de cuvinte.

Se aşeză lîngă Walter şi Aina. Walter îl întrebă ce scrie „Pravda“ despre situaţia internaţională.

Schmergel începu îndată, de parcă n-ar fi aşteptat decît acest îndemn, să descrie curbe mari cu braţul său drept.

— Tensiune, tovarăşi... Tensiune extraordinară! Contradicţiile din lagărul imperialiştilor s-au ascuţit în gradul cel mai înalt... Anglia de pildă s-a văzut silită... S.U.A. au dobîndit astfel un cîştig teritorial. Dar şi Japonia se agită puternic. Clocoteşte în Asia... Şi mă întreb dacă Creta n-a fost oare o repetiţie generală a fasciştilor pentru atacul împotriva Angliei? Pe de altă parte, fasciştii n-au noroc pe mare. „Bismarck“, cel mai puternic vas al lor de război, a fost scufundat. Pluteşte ceva în aer. Nimic bun. Am un fler pentru de-alde astea. În timpul din urmă au fost... Căci ultimul discurs al lui Hitler e pe cît se poate de semnificativ. El a spus între altele... Şi asta mi se pare că-i hotărîtor. Germania nazistă are materii prime, dar... Ăsta-i punctul vulnerabil, călcîiul lui Achile al fascismului, ca să zic aşa...

Walter dădu din cap de parcă această expunere l-ar fi lămurit pe deplin asupra situaţiei internaţionale. Aina îşi îngropă obrazul în nisip ca să nu izbucnească în rîs.

La început, Walter şi Aina găsiră că e amuzant; cu timpul însă, deveni insuportabil.

— E bolnav, fu de părere Walter. Prea nervos, împrăştiat. Îţi face milă.

— Trebuie să-i spunem să ne lase în pace! spuse ferm Aina. În ce mă priveşte, nu-l mai pot suporta!

— Asta nu se poate, o contrazise Walter. L-ar jigni.

— Atunci trebuie să-l evităm!

— Unde? Ne-ar da oriunde de urmă!

— Acolo, după stînci! exclamă ea. Sărise în picioare şi jubila! Chiar aşa, înotăm la stîncă şi ne tolănim la soare. Acolo avem imperiul nostru propriu. Schmergel nu ştie să înoate; va rămîne frumuşel pe plajă.

Te poţi urca pe stîncă venind din apă? se întrebă Walter. Dar propunerea Ainei îi plăcea. Ce bine te poţi întinde acolo, pe stînca din mare.

— Înot pînă acolo, strigă ea. Vom vedea dacă te poţi căţăra pe ea!

Alerga cu braţele ridicate spre mare.

— Alo!

Walter se întoarse. Alfons Schmergel se apropia, făcîndu-i semne.

Se aşeză lîngă Walter, care o urmărea pe Aina din priviri. Aceasta înota cu mişcări puternice.

— Tovarăşe Brenten, pluteşte într-adevăr ceva în aer!

Walter se uita peste el spre văzduh. Era de un albastru cum nu se poate mai pur. Ce te face să crezi? întrebă el.

— Pe cerul politic, înţeleg.

— Ah, aşa!

— Azi „Pravda" anunţă într-o notiţă mică, mică de tot, dar oricum... Ce caută, te întreb, trupe germane în Finlanda? M-am gîndit că... Dar în Norvegia au... Lunile următoare sînt hotărîtoare... Îţi spun, numai să nu... Asta-i, victoriile uşoare din Vest i-au făcut pe fascişti să se-ncreadă orbeşte în puterile lor... Trebuie urmărit cu atenţie... Nu cred în pace...

— Alo... A... lo...

Aina stătea sus pe vîrful stîncii, făcea semne şi striga.

— O clipă! se scuză Walter şi alergă în apă.

Aina îl aştepta în „portul" pe care îl descoperise — două stînci care abia depăşeau faţa apei. Dacă te urcai pe ele, puteai, cu oarecare efort, să te caţeri pe peretele stîncii celei mari.

Amîndoi erau acum pe platoul înclinat al stîncii şi-i făceau semne lui Alfons Schmergel.

— Minunat! strigă Aina. Ca la noi, în nord. Şi-apoi, aici nu ne poate vedea nimeni, doar marea cea întinsă.

5

De pe „stîncile lui Lorelei"[1] puteau să vadă tabăra de pionieri Artek, iar în direcţia opusă, micul port Gurzuf. Aina spunea că aceste zile însorite de iunie erau divine, în splendoarea şi liniştea lor. Uneori, marea era mai agitată şi valurile dezlănţuite scăldau stînca de jur împrejur; de obicei însă, zăcea blîndă ca o oglindă pînă-n nemărginitele şi albastrele sale depărtări. Era deosebit de plăcut cînd din-

[1] Aluzie la *Stîncile lui Lorelei*, cunoscut loc pitoresc pe malul Rinului.

spre mare venea o briză răcoroasă, care trecea uşor peste stîncile încinse de soare, şi cei doi înfometaţi de soare, de lumină şi de aer zăceau pe micul platou ca pe un grătar.

Din cînd în cînd trecea în dreptul stîncilor vaporaşul cu încărcătura sa veselă de pionieri, băieţi şi fete. Atunci se porneau strigăte, semnale, fluturări de batistă, pînă cînd vasul dispărea în direcţia Gurzuf-Ialta.

Delfinii se apropiau adeseori de stîncă, — dihanii întunecate, lucind de grăsime, care se zbenguiau în salturi vesele, pline de exuberanţă. Apăreau întotdeauna în bancuri şi se purtau ca nişte adevăraţi ştrengari ai mării.

Aina şi Walter se simţeau atît de bine pe stînca lor, încît renunţau uneori la prînz ca să poată rămîne mai mult acolo. Erau negri ca nişte locuitori ai insulelor din mările sudului. Walter o poreclise pe Aina, Lorelei africana. Părul ei, care strălucea ca aurul în soare, contrasta ciudat cu pielea de un cafeniu închis.

Scăpaseră de Alfons Schmergel, care se plimba de unul singur pe plajă, ca un izgonit din rai. Ainei i se făcu milă de el:

— Dar ce să-i faci? spuse ea. Nu putem să-l aducem aici pe o frînghie.

— Asta ar mai lipsi.

— E scandalos! Om în toată firea şi nu ştie să înoate.

— Bine că nu ştie să înoate, zise Walter. Să mai fie şi el aici, s-ar duce dracului odihna.

Aina sări ca arsă:

— Ce vrei să zici? „Şi el..." Poate vorbesc prea mult?

— Îndeajuns, mormăi el.

— Bine că ştiu, făcu ea pe un ton ofensat. De-acum încolo, tac ca un peşte! Mă auzi, ca un peşte! Auzi?

— Da, da, aud!

Se întoarse cu spatele spre el, suflă greu dar tăcu...

În depărtare, trecea un vapor de marfă. Aluneca încet, foarte încet. Walter se întrebă dacă Aina va mai tăcea cînd vaporul va ajunge în dreptul înălţimii Aiu Dagh.

Un cîrd de delfini îşi făcu apariţia. În cerc, ca într-un fel de horă, îşi vedeau de giumbuşlucurile lor, se dădeau afund, ţîşneau din apă, pentru ca să dispară apoi din nou.

— Au apărut iar! strigă Aina şi arăta spre voiosul trib al apelor. De altfel, întrucît tot am zis ceva şi întrucît

delfinii ăştia mi-au amintit-o într-un fel pe Nataşa cea grasă, vreau să te întreb — voiam de mult să te întreb ! — dacă n-am putea s-o ajutăm să vină la Moscova. Mi-ar părea foarte bine.

Walter se uită spre vapor. Nu ajunsese încă nici pe departe în dreptul muntelui Aiu Dagh.

— Zîmbeşti ! Ai face mai bine să răspunzi !

— Asta trebuie cumpănit.

— Bineînţeles ! Dar o faptă bună trebuie şi făcută, îi ripostă ea, nemulţumită de răspunsul său.

— Ei, cum rămîne ? Pornim mîine la drum, ori rămînem aici ?

— Ai vrea să pleci cu ei ?

— Da, aş dori.

— Bun, dacă-i aşa, plecăm.

Dimineaţa la şapte fix, autobuzul albastru aştepta înaintea pavilionului A. Vreo treizeci de suuk-suani, cum erau numiţi în glumă oaspeţii casei de convalescenţă, se adunaseră pentru o excursie la Ai-Petri. Printre ei, Walter şi Aina. Alfons Schmergel nu venise. Aflară de la o doctoriţă că avea crampe la stomac.

Aina se uită la Walter. Amîndoi se simţeau vinovaţi, pentru că în ultimele zile nu se interesaseră de loc de el.

— Stomac bolnav, creier bolnav, făcu Walter.

— Trebuie să-i facem o vizită, replică Aina.

Deocamdată, porniră la drum. Autobuzul cel mare o luă pe drumul de coastă, îngust şi bogat în curbe, într-o viteză ameţitoare. Walter şedea lîngă şofer, un om scund, corpolent, cu un cap mare şi rotund. Pufăia dintr-o pipă încovoiată, privind mulţumit şi liniştit înaintea lui, chiar şi la cele mai periculoase curbe. Arăta mai degrabă ca un pescar ori un cîrmaci de vas decît ca un şofer de autobuz.

După Gurzuf, drumul de coastă o lua în sus ; pe alocurea, povîrnişul era abrupt spre mare pe o distanţă de vreo cîteva zeci de metri, iar pe partea cealaltă se înălţa peretele stîncos, deoarece şoseaua era săpată în stîncă. Şoferul nu micşora viteza cîtuşi de puţin. Se auzea pălăvrăgeala călătorilor din maşină. Nu părea să le fie teamă ori să aibă măcar habar de vreo primejdie. Walter ar fi dorit să-i dea de înţeles şoferului s-o ia mai încet. Dar nu vorbea încă ruseşte şi se temea ca şoferul să nu se întoarcă spre el şi astfel maşina s-o ia razna.

Uneori nu mai lipseau decît cîţiva centimetri ca să atingă stînca, ori să se prăvale în mare.

Aina, deşi la început, după cum observase Walter, trecuse prin spaime, se arăta acum foarte liniştită. Privea spre marea care, în umbra muntelui, luase o nuanţă de albastru intens. Walter nici nu vedea peisajul, privea încremenit şoseaua, lua în gînd fiecare curbă, fiecare pantă, de parcă el ar fi condus maşina.

Merseră astfel pînă la Ialta, unde făcură un scurt popas, ca să hoinărească puţin pe promenada de-a lungul coastei, să privească galantarele prăvăliilor şi să facă unele mici cumpărături.

Autobuzul cu motorul răcit alerga în sus, pe povîrnişurile repezi care se întind dincolo de Ialta. Drumul trecea prin păduri uriaşe de stejari, brazi şi molizi bătrîni. Din cînd în cînd, zăreau marea şi se minunau văzînd la ce înălţime ajunseseră. Şi drumul continua tot aşa, mereu în sus. Copacii erau tot mai pipernicıţi, apărură jnepenii care se tîrau pe sol, apoi dispărură şi aceştia şi nu se mai văzu de jur împrejur decît nisip şi stînci goale. Dar autobuzul tot mai urca pe serpentinele abrupte. În sfîrşit, zăriră culmea în faţa lor.

Nu era o culme obişnuită ; o stepă întinsă, plată se întindea înainte, o stepă la vreo mie două sute de metri deasupra mării. Un vînt rece sufla peste platoul acesta, ridicînd şi învolburînd nori de nisip. Dacă priveai peste el, avînd marea în spate, puteai să crezi că te afli în vreun deşert al Asiei centrale.

De acolo, de sus, priveliştea era nespus de frumoasă. Cu peste o mie de metri mai jos se întindea coasta mării şi oraşul Ialta, iar privirea ajungea departe, departe peste marea care nu se tulbura spre orizont, ci devenea doar mai întunecată, pe alocurea chiar neagră. Acei care i-au dat numele acestei mări, o vor fi văzut de acolo, de sus şi i-au zis : Marea Neagră.

Pînă şi Aina amuţise de emoţie. Privea încîntată spre mare.

— Ia te uită, o barcă.

Arătă în jos, spre un punct minuscul din mare.

— O barcă ? Ba un vapor !

Un tovarăş sovietic îşi îndreptă binoclul către vapor.

— E „Ucraina“ !

— Aşadar, un vapor pentru vilegiaturişti, Aina, strigă Walter. Sînt sute de oameni pe el.

— Nu mi-ar plăcea să locuiesc aici sus, zise Aina şi se cutremură. Nu, oricît de frumoasă ar fi priveliştea. Tot ce-i omenesc piere, văzut de aici, de sus, devine mic, ireal.

Tovarăşii sovietici care înţeleseseră cele spuse de ea, rîseră şi se arătară de acord. Walter îi spuse în glumă :

— Atunci iute, îndărăt, în vale, acolo unde locuiesc oamenii !

Aina se lipi de el şi-i şopti :

— Da, să ne întoarcem !

6

În dimineaţa următoare — era o duminică — înotară din nou pînă la insula lor. Se căţărară pe ea ceva mai devreme decît de obicei.

Aina fu fericită cînd se întinse din nou pe piatră. Acolo se simţea din nou legată de viaţă, om între oameni. Pe plaja din Artek, se zbenguiau copii goi-goluţi. Fără îndoială, ţipau, scoteau chiote de bucurie, dar asta nu puteau s-o audă Aina şi Walter, pe stînca lor. Ei nu puteau decît să vadă cîrdul vesel şi fericit al copiilor. În spatele lor se ridica muntele uriaş ; numele de urs i se potrivea, căci din depărtare, cu pădurea sa deasă, părea într-adevăr un moş Martin miţos, cu botul vîrît în mare.

Soarele se înălţa deasupra munţilor, şi peste tot, în mare, scînteiau milioane şi milioane de cristale.

Amîndoi zăceau întinşi pe burtă şi clipeau privind spre soare, iar Walter povestea : A fost odată un rege care nu mai putea răbda ca soarele să răsară nechemat în fiecare dimineaţă nu numai pentru el, ci pentru toţi oamenii, aducîndu-le lumină şi căldură. Printr-un decret regal, îi porunci să nu mai răsară fără ordin. Cînd, cu toate astea, soarele se ivi a doua zi din nou, regele îşi chemă mînios slugile, să-l coboare pe nesupus din cer şi să-l pună în lanţuri. Dar oricît s-au străduit slugile, n-au izbutit, iar unele, care prea s-au avîntat la lucru, s-au ales cu degetele arse. Pe maiestatea-sa, de mînie şi de sînge rău o lovi damblaua şi muri. Soarele însă răsare în fiecare zi, dăruind tuturor lumină şi căldură, mărind bogăţia acestei lumi !.

— Frumoasă poveste, exclamă Aina, simplă, adevărată şi plină de înţelepciune.

— Alo... A-al-o !

— Să fie Schmergel ? Aina se ridică pînă la marginea stîncii şi aruncă o privire iscoditoare şi prudentă spre plajă. El e ! Şi eu care credeam că-i bolnav şi zace în pat... Ne arătăm ?

— Ce-o fi vrînd ? întrebă Walter.

Alfons Schmergel se căţărase pe prima stîncă, cea mai accesibilă dinspre ţărm şi striga de-acolo :

— Alo... aloo... al-o-o !

— Ce-o fi vrînd ? murmură Aina.

Walter se ridică. În faţa lor, dincolo de braţul subţire de apă care despărţea cele două stînci, stătea Schmergel, dădea din mîini agitat şi striga :

— Veniţi... Veniţi repede... E război... Hitler a atacat Uniunea Sovietică !

7

Toată lumea împacheta, întreba, alerga, protesta, se certa, înjura. Cei mai descurcăreţi, ori cei care avuseseră noroc, plecaseră. Alfons Schmergel plecase şi el cu un transport de bolnavi. Între Suuk-Su şi Simferopol era un du-te-vino neîntrerupt de maşini, şoferii abia de îmbucau ceva, de odihnă nici nu se putea vorbi. Toţi cei în concediu doreau să plece acasă şi cît mai repede cu putinţă ; unii în regiunea Kiev ori Harkov, alţii în direcţia Moscova şi Leningrad, ori în Ural. Familia unui montator trebuia să plece la Irkutsk, cîteva mii de kilometri spre răsărit.

Nimeni nu observa că soarele strălucea la fel de aprins ca şi cu o zi mai înainte, că valurile mării izbeau cu o neschimbată uniformitate ţărmul, iar stîncile de pe Ai-Petri se ridicau mîndre, grandioase, ca şi cu mii de ani în urmă.

Walter şi Aina fuseseră insistent sfătuiţi să mai aştepte, să nu se prindă în iureşul celei dintîi plecări. Dar Aina era nerăbdătoare să plece la Moscova.

Nişte vilegiaturişti din Odesa găsiseră un şofer de autobuz care se arătase dispus să-i transporte acasă. Walter şi Aina fură invitaţi să vină cu ei ; de la Simferopol puteau să-şi continue drumul spre Moscova cu trenul care mergea după orar. Călătoriră pînă la Ialta de-a lungul coastei, apoi maşina urcă muntele şi o luă spre interiorul peninsulei. La Simferopol, orice speranţă de a-şi continua drumul se spulberă. Mii de oameni, bărbaţi, femei, copii, stăteau în gară pe bagajele lor, aşteptînd. Toţi aveau o singură dorinţă, să plece mai departe. Cît de incomod şi de ocolit ar fi fost drumul, Walter şi Aina se hotărîră să plece cu autobuzul la Odesa. De acolo, sperau să ajungă mai repede la Moscova.

Ajunseră noaptea tîrziu, după o călătorie obositoare, în marele port. În gară, aceeaşi imagine : oameni cu valize, familii în şiruri lungi înaintea caselor de bilete ori dormind pe lîngă bagajele lor pe peron. Walter şi Aina stăteau ca pierduţi în furnicarul acesta de oameni. Nici o speranţă să plece de acolo prea curînd.

— Aşteaptă puţin ! Ainei îi venise o idee. Mă întorc îndată !

— Ce-ai de gînd ? Unde te duci ?

— La urma urmelor sîntem străini, ne vor ajuta.

Aina reuşi să obţină bilete pentru acceleratul următor şi chiar pentru vagonul de dormit. Nu trecură decît cîteva ore şi trenul intră în staţie.

Cînd îşi luară locurile în primire, Walter spuse în şoaptă :

— Nu vorbi nemţeşte ! De altfel, vorbeşte cît se poate de puţin.

— De ce ? întrebă ea. Din pricina fasciştilor ? Ce avem noi, ce ai tu a face cu bandiţii ăia ?

— Aina, indivizii ăia vorbesc din nefericire aceeaşi limbă ca şi mine.

— Ei, şi ? Aina se uita mînioasă la el. După cîte ştiu, e limba lui Goethe şi a lui Marx.

— Da, aşa-i, ripostă Walter. Dar poţi să-i lămureşti pe toţi care te vor auzi vorbind nemţeşte ?

— Nu, nu-s de acord cu tine.

Şi, ca să-i demonstreze aceasta pe loc, legă de îndată o conversaţie cu femeia care stătea cu cei doi copii ai ei în acelaşi compartiment cu ei. O rupea pe ruseşte şi din cînd

în cînd mai vîra cîte o vorbă pe nemţeşte. Femeia îi răspunse în limba germană. Aina era radioasă.

Anna Nikolaievna Karpova era învăţătoare la Leningrad. Cu o săptămînă înainte, plecase din Leningrad cu fiii ei Boris şi Piotr, ca să-şi petreacă vacanţa de vară la Livadia. Consternată de urgia care se abătuse peste ţara lor, era totuşi liniştită şi hotărîtă. Spera să-l mai găsească pe soţul ei la Leningrad, deşi era aproape sigură că fusese mobilizat de îndată. Konstantin Karpov era pilot, angajat într-o uzină de avioane.

— Soţul meu vorbeşte la fel de bine germana. Amîndoi iubim mult Germania, muzica sa, marii săi poeţi. Şi acum, război ! Îngrozitor !

Walter privea pe fereastră. Se însera. Cîmpia întinsă zăcea aurie sub soare. Trenul mergea cu o viteză neobişnuită. Stîlpii de telegraf treceau atît de repede în dreptul ferestrei, de parcă ar fi fost la un metru unul de altul. În depărtare, se zărea un sat mare. Prin case se aprindeau luminile. Satul se întindea paşnic în valea largă a unui rîu care strălucea ca o fîşie argintie. Şi departe, cît vedeai cu ochii, lanuri coapte de cereale, de mac, de rapiţă.

Walter se trezi îndată ce se arătă lumina timidă a unei zile noi. Ascultă zgomotul roţilor. Trenul gonea cu o viteză nebună. În faţa lui, pe patul de sus, dormeau cei doi copii, iar pe cel de jos sta mama lor, învăţătoarea din Leningrad. Trăsăturile ei erau calme şi regulate ; era frumoasă. Walter se plecă şi privi sub el. Aina se întorsese cu faţa spre peretele compartimentului şi se înfofolise. Ascultă respiraţia ei domoală şi uniformă. Dădu puţin perdelele la o parte. Lumina zilei abia clipea, încă ostenită. Pale de ceaţă treceau peste păşuni, peste ogoare. Deasupra copacilor unei pădurici, se arătau turnurile în formă de bulb ale unei biserici ortodoxe. Walter ar fi vrut să ştie dacă trecuseră de Kiev. De nu, trebuiau să fie pe aproape.

Locomotiva şuieră tare şi ascuţit. Încă un şuierat scurt şi energic, de parcă ar fi spus : „Piei din drumul meu. Hai, lasă-mi calea liberă.“

Încă un şuierat. Apoi şuierăturile urmară una după alta, ca în mare primejdie. Walter asculta. Trenul gonea înainte, iar locomotiva şuiera, şuiera.

Anna Nikolaievna se trezi, se uită la Walter şi-l întrebă ce se întîmplă.

Walter dădu din cap:

— Dacă aş şti...

Locomotiva şuiera mereu, la intervale scurte.

Aina scoase capul pe fereastră.

— Ce-i cu gălăgia asta? întrebă ea. Dacă ceva nu e în regulă, trenul trebuie să se oprească.

Trenul însă alerga tot mai iute iar locomotiva şuiera înainte.

Călătorii se adunară pe culoar. Cei mai mulţi erau în pijamale. Se uitau nedumeriţi unii la alţii şi priveau pe fereastră.

Trenul intră într-o curbă mare, aşa că Walter văzu locomotiva. O maşină puternică. Biela se mişca febril. Deasupra cabinei mecanicului răsăreau tot mereu nişte norişori albi, şi fluierăturile stridente se ţineau lanţ.

Cineva strigă:

— Avioane! Colo!

— Ce fel de avioane? întrebă Aina speriată şi se ridică.

— Ce fel de avioane să fie, tovarăşă? Probabil că sîntem aproape de Kiev.

— Mamă, zboară spre noi! strigă Boris, cel mai mare.

Cei doi copii trăseseră perdelele de la fereastră.

— De ce fluieră mereu? întrebă Anna Nikolaievna. Se ridică şi îşi puse capotul. Nu, continuă ea, de parcă şi-ar fi vorbit sieşi, ceva nu-i în regulă.

Pe lîngă şuieratul neîncetat, fără pauză al locomotivei răsunară deodată detunături înfundate.

— Ce-i asta?

Răspunsul veni de pe culoar.

— Bombe... Bombe... Avioane germane...

Ţipete. Vaiete. Se strigau unii pe alţii. Unii se năpusteau din compartimente în culoare. Alţii voiau să pătrundă înăuntru şi să se îmbrace, să vadă de bagaje. Se iscă o învălmăşeală nebună. Iar locomotiva şuiera într-una.

Walter sărise din patul său, se îmbrăcase în pripă. Cînd dădu să iasă pe culoar, Aina, a cărei faţă arsă de soare luase o nuanţă verzuie, îi strigă:

— Rămîi ! Te rog, nu mă lăsa singură !

Rămase lîngă uşă, deşi nu făcea decît să-i stea în cale Annei Nikolaievna care-şi ajuta copiii la îmbrăcat.

Din nou se auziră bubuituri înfundate. Apoi o detunătură ascuţită. Locomotiva şuiera într-una, trenul gonea nebuneşte, de parcă ar fi putut să scape de nenorocire printr-o cît mai mare viteză. Oamenii se înghesuiau şi se îmbrînceau pe culoar. O femeie ţipa în gura mare. În compartimentul de alături plîngeau nişte copii.

Se auziră împuşcături. Răsunau ca nişte pocnituri scurte de bici. Cu şuieratul locomotivei şi aceste împuşcături se amesteca acum huruitul unui motor, din ce în ce mai puternic. În curînd, Walter văzu un avion cu cruci pe aripi, lăsîndu-se înfricoşător de jos deasupra trenului.

Trenul gonea înainte, nu se mai auzeau bubuituri, nici detunătura tunurilor ori mitralierelor. Doar locomotiva ţipa înainte.

Aina se sprijinise de Walter. Cum tremura ! Niciodată nu mai citise el o asemenea teamă în ochii ei, sau în ochii altei fiinţe omeneşti.

Deodată şuieratul încetă. Se lăsă o tăcere adîncă. În tren oamenii răsuflară uşuraţi. Apărură fabrici şi case. Treceau printr-un cartier mărginaş. Trenul îşi micşoră viteza.

— Kiev ! strigă o voce de bărbat pe culoar.

— Nu mai trebuie să ai nici o teamă, zise Walter. Am trecut cu bine.

— Taci ! îi şopti Aina. Mai bine să nu vorbim nemţeşte.

Încet, pufăind din greu, trenul intră în gară. Două ambulanţe se apropiau pe peron. Walter şi Aina văzură cum sînt scoşi pe tărgi morţii şi răniţii din vagonul de după locomotivă şi introduşi în maşinile de salvare.

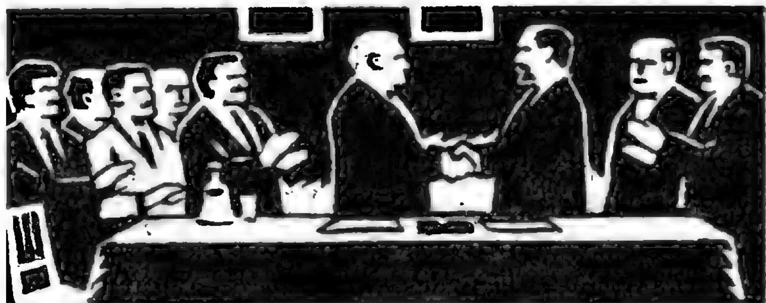
— Acum vezi şi tu : aşa poartă război fasciştii !

— Te rog, taci ! strigă Aina, gata să plîngă.

PARTEA A DOUA

VICTORIA

CAPITOLUL I

1

Locotenentul Franz Tönne se abătu cu trupa sa de șoc, după ce trecu rîul de graniță, de pe direcția principală de înaintare. Cunoștea itinerarul și obiectivul. Țelul era nu numai de a înfrînge orice rezistență inamică, dar și de a preveni orice atac printr-o intervenție hotărîtă.

De pe o mică înălțime, privi în urmă spre șoseaua pe care cele mai felurite formațiuni militare se scurgeau într-un șuvoi neîncetat înspre interiorul Rusiei. Coloanele de tancuri ajungeau din urmă unitățile de infanterie și le învăluiau în nori de praf, căci de mai multe săptămîni pe tot întinsul țării domnea o căldură apăsătoare. Unități mecanizate treceau huruind prin lanurile verii, în căutarea dușmanului care se împrăștiase. Și peste tot, pe cîmpia întinsă, pînă departe, la orizont, se ridicau nori de fum; bătălia se ducea peste tot, în orașe și sate, unde poporul atacat era martirizat.

Toți dușmanii Führerului și ai imperiului său au fost așadar înfrînți, cugeta locotenentul; în Norvegia și în Africa, la Dunkerque și în Creta; Europa a devenit un continent german. Acum e rîndul Rusiei și asta însemna atacul împotriva

Asiei... Dar ca să poţi veni de hac tuturor duşmanilor dinafară a fost nevoie ca, mai întîi, vrăjmaşul dinăuntru să fie răpus, şi cel care nu voise să capituleze a trebuit să fie înlăturat... Se gîndi la tatăl său, tinichigiul Alfons Tönne, socialist. Fusese încăpăţînat şi inflexibil şi trebuise s-o ispăşească. Reichul lui Adolf Hitler îl călcase în picioare trecînd peste el...

În ziua în care deţinutul Alfons Tönne se spînzură în celula din lagărul de concentrare, fiul său, truppführerul S.A. Franz Tönne fu înaintat la gradul de sturmführer...

„Cel care vrea să facă ceva grandios trebuie să fie dur! Moliciunea e soră bună cu slăbiciunea!“ Aceste cuvinte i le spusese standartenführerul cu ocazia înaintării sale. „Să fii dur...“

Locotenentul Franz Tönne se întoarse spre oamenii săi şi-i lămuri asupra tacticii pe care urmau s-o aplice.

— Să răspîndeşti spaima şi să paralizezi orice rezistenţă, aceasta e de fapt ţinta. Să ucizi mai degrabă o sută în plus, decît unul prea puţin. Aşa ne apărăm nu numai viaţa dar şi isprăvim cît mai curînd războiul.

— Deci, în fond, autoapărare, zise unul.

— Exact! aprobă Tönne. În campania aceasta împotriva bolşevicilor, mai mult chiar decît în toate războaiele precedente, e în vigoare maxima: Dacă vrei să rămîi în viaţă, ucide!

— Da, da, cu alte cuvinte: cea mai brutală conducere a războiului e şi cea mai umană, căci scurtează războiul.

Nu departe de Brest, în timp ce tocmai se dădeau lupte pentru cucerirea oraşului, Tönne ajunse cu trupa sa într-un sat de lîngă o şosea largă. Unităţile blindate trecuseră pe acolo fără îndoială, cu puţin timp înainte, căci şoseaua era răscolită de şenile. De o parte şi de alta a şoselei, casele ţăranilor păreau moarte. Nu se arătă nici o fiinţă omenească, doar gîştele şi raţele se îndreptau spre o băltoacă.

— Ia să luăm cîteva cu noi! strigă un soldat.

— Ai să le cari tu? întrebă altul.

— Asta nu, dar de mîncat le-aş mînca!

— Domnule locotenent, o să mai fie timp să jumulim vreo cîteva?

— Nu prea cred, dar nu se ştie niciodată.

— Atunci, dă-i drumul! Una o duc eu.

O rafală scurtă. Păsările speriate o luară din loc măcăind zgomotos şi dînd sălbatic din aripi. Patru dintre ele zăceau moarte, una lovea pămîntul cu aripile dîndu-şi sfîrşitul.

În clipa aceea, dintr-o casă zugrăvită în alb apăru un ţăran bătrîn. Se uită la soldaţi fără să scoată o vorbă ori să facă vreun gest, şi, cînd aceştia se îndreptară spre el, intră din nou în casă.

— Atenţie! strigă Tönne. Individul e în stare să tragă!

— Nu mai trage el, strigă lunganul Alois Weindl, şi-şi descărcă pistolul cu trasoare în acoperişul de paie.

Un fum gros se ridică dintr-însul. Îndată se înălţară limbi de flăcări şi în cîteva minute vîlvătaia cuprinse întregul acoperiş.

Între timp, cîţiva soldaţi îşi atîrnaseră gîştele de centiroane. Îşi văzură de drum, dînd să iasă din sat.

— Ăsta şi-a primit lecţia, zise Tönne. Cu focul se va descurca singur.

Weindl, lunganul, strigă:

— Domnule locotenent, cred că ar fi trebuit să ne uităm cine mai e prin case. Nu s-au arătat doar pentru că n-au îndrăznit.

— Pînă deseară trebuie să ajungem din urmă compania, replică Tönne. N-avem timp de expediţii.

Deodată se auziră împuşcături în urma lor, de parcă s-ar fi pornit mai multe mitraliere.

— Atenţiune! strigă Tönne. Culcaţi!

— Ce vă spuneam, domnule locotenent?

— Plutonier Gertig! Cu grupa a doua din dreapta, direcţia sat. Percheziţionezi şi dai foc fiecărei case... Înainte!...

Locotenentul Franz Tönne alergă în fruntea oamenilor săi îndărăt în sat. Ajunse la prima casă. Se lăsase din nou o linişte deplină, nu se mai auzea nici o împuşcătură.

O ţărancă bătrînă, voluminoasă, cu obrajii roşii, ieşi în prag în întîmpinarea locotenentului.

Trase de la şold. Femeia se prăbuşi fără să scoată o vorbă.

Tönne şi oamenii săi intrară în casă trecînd peste cadavrul femeii.

2

În amurgul acelei zile de duminică, cînd camionul cu tineri din Serviciul Muncii intră în sat, mai scoteau fum cîteva grinzi. Focul mocnea sub cenuşă. Nu se sinchisiră însă : ordinul suna să îngroape cadavrele fără întîrziere. În zilele acelea toride de vară, corpurile neîngropate puteau constitui o primejdie pentru trupele în trecere.

Pe drum, Heinrich Ermler „puştiul" îl întrebase pe comandantul secţiei încotro se duc de fapt.

— Gura !

Nici comandantul de grup nu era în toane bune.

— Mai bine aveţi grijă, mormăi el, să nu vă ciuruiască dosul !

Apoi, cînd ieşiră din pădure, văzură pe o pantă întinsă, netedă, satul ars. De o parte şi de alta a şoselei se întindeau, pînă la pădurile ce se zăreau în depărtare, lanuri de cereale şi de rapiţă înflorită.

— Stai ! strigă comandantul.

Şoferul opri. Comandantul secţiei îi ordonă comandantului de grup Niessel :

— Faceţi o groapă aici, lîngă şosea... Mai bine în rapiţă. Ia patru oameni.

Niessel strigă :

— Pegel, Griesbach, Hardekopf şi Maier, daţi-i drumu' !

Cei strigaţi săriră din maşină. Camarazii lor le întinseră cazmalele.

— Frumoasă distracţie de duminică ! mormăi Pegel, un flăcău cu un păr blond deschis, de prin Frizia.

Camionul îşi continuă drumul pe şosea, ducîndu-i pe ceilalţi spre locul unde în dimineaţa acelei zile mai fusese un sat.

— Vreo cinci metri pătraţi ! hotărî comandantul de grup Niessel, un tînăr de nouăsprezece ani, fiul unui judecător din Bielefeld. Îşi începuse studiile de drept, dar nu avea de gînd să se facă judecător, ca tatăl său, ci avocat. Chiar şi în uniforma detaşamentelor de lucru, se distingea printre camarazii săi prin înfăţişarea sa îngrijită, capul prelung şi subţire. Stătea în lanul de rapiţă şi supraveghea munca celor patru. Aceştia îşi înfipseseră cazmalele în pămîntul uscat, şi peste firele de

rapiţă care fuseseră date la o parte începea să se înalţe movila de pămînt scos.

Cinci metri pătraţi, cugeta Herbert Hardekopf în timp ce săpa. O groapă comună în toată legea... Pesemne că s-a dat o bătălie înverşunată pentru ocuparea satului.

Treaba asta îl scîrbea. Cu toţii nu erau decît nişte gropari. Oare aşa o va duce tot timpul războiului ? În cazul ăsta, ar fi preferat să fie la trupele de front. Dar ştie că nu trebuia să atragă atenţia asupra sa : în dosarul său figura o însemnare... Scrîşni din dinţi şi îi dădu înainte cu hîrleţul.

— Mai repede ! Mai repede ! strigă Niessel. Prima încărcătură a şi sosit !

Şoferul nu izbuti să treacă autocamionul peste şanţ, şi îl opri la marginea şoselei. Herbert văzu cum erau aruncaţi morţii din maşină, văzu cum camarazii săi îi tîrau spre groapă. Erau două femei moarte. Una, deosebit de corpolentă, avea ochii larg deschişi.

Întrucît groapa nu era încă destul de adîncă, leşurile fură aşezate deocamdată în rapiţă. Herbert le contempla pe ascuns. Erau ţărănci, surprinzător de gros îmbrăcate pe arşiţa aceea. Nu izbutea să-şi dea seama ce putuse să le pricinuiască moartea, nu vedea nici o rană.

Alte cadavre fură aduse tîrîş. Pomeranianul Erwin Bünsen, vînjos ca un atlet, trăgea după sine un mort cu o funie petrecută după umeri. Herbert văzu că e un ţăran mai bătrîn, de vreo şaizeci ani. Avea sînge închegat pe bărbie.

Herbert îl auzi pe Martin Griesbach exclamînd lîngă el :

— Omule, dar nu-i poţi aduce altfel ?

— Idiotule ! i-o reteză Bünser. Vrei să mă îmbolnăvesc ? !

Un băiat din detaşamentul de muncă, Ermler, care purta întotdeauna la el un caieţel în care scria poezii proprii — pe cîteva i le citise lui Herbert — acum tîra două cadavre mici, firave peste şosea.

Herbert se uită la Heinrich Ermler. Acesta îi surprinse privirea şi dădu din cap de parcă ar fi vrut să-i spună : Da, da, dragul meu, sînt copii ! Întinse cadavrele celor două fetiţe — una să tot fi avut vreo treisprezece ani, iar cealaltă nici măcar zece — lîngă trupul ţăranului.

Înainte de a se îndepărta din nou, se întoarse spre Herbert şi strigă :

— Sînt şi trei sugaci !

Herbert simţi că se sufocă. Tii, drace! Cine-o fi ucis nişte copii? Se apucă iar de săpat şi nu-şi mai ridică privirile; îşi văzu de treabă, săpînd într-una.

Îl auzi pe Niessel spunînd:

— Sînt toţi ucişi de bombe!

Ermler îl contrazise:

— Nu, domnule comandant! Bătrînul a primit un glonte în ceafă. Fata a fost împuşcată în gît. De altfel, zăceau împreună.

Un răstimp îndelungat, nimeni nu scoase nici o vorbă. Nu se auzea decît gîfîitul celor care săpau şi zgomotul bulgărilor de pămînt azvîrliţi din groapă.

Griesbach îi şopti lui Herbert:

— Ăştia au fost împuşcaţi. După legea marţială!

Acesta se îndreptă şi-l întrebă îngrozit:

— Crezi? Şi... şi copiii?

Werner Griesbach îi răspunse:

— Vezi doar cu ochii tăi.

Sosi comandantul secţiei, Nölting. Păşi pe marginea gropii şi zise:

— Grăbiţi-vă, băieţi! Să scăpăm de treaba asta cît mai repede!

Întoarse cu piciorul cadavrul unei femei. Herbert se uită peste marginea gropii şi văzu cum Nölting cercetează rana din ceafa femeii. Părul se lipise de sîngele închegat.

Da, Werner avea dreptate, au împuşcat-o. Au împuşcat-o din spate.

Ermler, îndrăzneţ, îl întrebă pe comandant dacă ştie ce s-a petrecut în sat.

— Probabil că au tras în ai noştri! răspunse Nölting.

— Şi copiii? întrebă Ermler.

— Se prea poate, zise Nölting. Din partea bolşevicilor te poţi aştepta la orice!

Apoi se depărtă, de parcă s-ar fi temut de alte întrebări.

8

În clădirea clubului dintr-o comună de lîngă şosea, se pregătise o gustare pentru ofiţerii statului-major. Nu putea fi vorba de un popas, căci se înainta mereu şi pînă seara

trebuiau să ajungă la oraşul cel mai apropiat, care oferea posibilităţi mai bune de încartiruire.

Generalul von Filz coborî din maşină şi făcu semn ofiţerilor din maşina cealaltă să-l urmeze. Generalul o luă iute înainte, prin poarta îngustă pe care i-o deschisese prompt o ordonanţă. Lampasul roşu al generalului se vedea de departe. Corespondentul de război Hugo Rochwitz, care se afla la divizie şi căuta din zorii zilei o ocazie pentru o întrevedere cu generalul, socoti clipa aceasta prielnică. Îşi făcu drum cu coatele prin cercul ofiţerilor din jurul generalului. Voia să trimită ziarului său, cît mai repede cu putinţă, un reportaj despre cele dintîi zile ale campaniei, şi să-l agrementeze cu cuvintele autentice ale unui general.

Generalul trecu prin grădină îndreptîndu-se spre casă. Rochwitz se apropie de el, voia tocmai să i se adreseze, cînd generalul îl întrebă fără să-l privească, arătînd spre statuia lui Lenin care se afla în faţa clădirii:

— Obiectul ăsta e din metal?

— Fără îndoială, domnule general! răspunse Rochwitz.

— Atunci e utilizabil. Generalul se uită la corespondentul de război. A, dumneata erai. Cum te cheamă?

— Rochwitz, domnule general! Hugo Rochwitz. Reprezint „Das Schwarze Korps", dar şi alte ziare. Printre altele şi „Hamburger Fremdenblatt". Probabil că îi este cunoscut domnului general.

— Da! Da!

Înainte de a intra în casa cu pervazuri albe şi cu acoperiş de ardezie albăstruie, descifră literă cu literă cuvîntul care stătea în caractere ruseşti deasupra intrării: K-l-u-b! Se întoarse rînjind către Rochwitz:

— Ca la lorzii englezi, nu-i aşa? Numai că aici fiecare sat îşi are clubul său. Păi, da, cîte bordeie, atîtea obiceie!

Intră în casă. Rochwitz se ţinea scai de el.

În vestibulul spaţios, ordonanţele improvizaseră un mic bufet. Pe mese stăteau farfurii cu sandvişuri. Se serviră cafele şi coniac. Generalul îi invită pe ofiţerii care intraseră după el:

— Veniţi, domnii mei! Luaţi! Mai avem zile grele în faţa noastră!

Generalul von Filz avea un glas subţire şi vorbea pe nas în modul caracteristic al ofiţerilor germani, dar n-avea înfăţişarea lor tipică. Chipul său era neted şi moale; arăta mai

curînd ca un contabil sau perceptor care ar fi pus uniforma militară şi pantalonii cu lampasul lat şi roşu doar pentru că izbucnise războiul.

Ofiţerii stăteau în jurul mesei şi se ospătau cu sandvişuri. Rochwitz ridică primul un pahar plin şi strigă, întorcîndu-se spre general :

— Cu voia dumneavoastră, domnule general. Îmi permit să beau în sănătatea dumneavoastră şi a bravilor noştri ostaşi. Pentru victoria împotriva bolşevismului! Heil Hitler!

Ofiţerii ridicară paharele de coniac şi generalul luă şi el unul de pe tava pe care i-o întinse ordonanţa.

— Mulţumesc! Mulţumesc! spuse el cu vocea sa nazală. Îşi întinse paharul spre toţi în jur. Mulţumesc, domnii mei! Aşadar : Heil şi victorie! Heil Hitler!

Băură, ridicînd apoi paharele goale. Generalul îşi linse buzele :

— A-ah! făcu el, bună băutură, nu-i aşa? întrebă el pe Rochwitz. Tot din prada mea de război... Unde le-am luat pe astea, Schirrmann?

— La Falaise, domnule general! răspunse un maior.

— Exact, la Falaise, în Normandia, am descoperit noi acolo o sursă de coniac... Stăteam într-un castel vechi, ştiţi, şi locuiam peste un depozit de rachiu. Lucru primejdios, vă rog să mă credeţi. Umblam mai mult pe două cărări. Hahaha... Au fost zile frumoase, nu-i aşa, Schirrmann?

— Minunate, domnule general! Am trăit dumnezeieşte.

— Da, da! Ei, să vedem cum o vom duce aici!

Rochwitz socoti că-i sosise momentul.

— Domnule general, cum vedeţi dumneavoastră evoluţia ulterioară a lucrurilor?

— Din punct de vedere militar?

— Militar şi în general... replică Rochwitz.

Generalul se întoarse către ofiţerii săi şi spuse :

— Vedeţi, abia am început şi au şi venit oameni curioşi cu întrebările lor.

Ofiţerii rîseră. Unul strigă :

— De altfel, mereu acelaşi lucru : Am venit, am văzut, am învins!

Din nou rîsete.

Generalul se întoarse către Rochwitz:

— Ştii, dragul meu, nici chiar un general german nu poate fi profet. Dar, oricum, el îşi cunoaşte datoria şi menirea. Dezvoltările ulterioare, militare şi generale, astea sînt o problemă delicată, la care numai unul singur poate să răspundă: Führerul... Dacă vrei să cunoşti însă părerea mea personală, îţi stau la dispoziţie cu răspunsul. Rezistenţa ruşilor va fi sfărîmată şi zdrobită sistematic. După ce vom ocupa Moscova şi Leningradul, vom aştepta probabil iarna şi vom vedea dacă domnii bolşevici, care între timp vor dispărea după Urali, vor fi înclinaţi să accepte condiţiile noastre. Dacă le vor accepta, vom vedea. Dacă nu, îi vom mai împinge puţintel spre răsărit pînă unde o să le cam îngheţe picioarele.

Ofiţerii, satisfăcuţi, izbucniră într-un rîs ca un nechezat. Şi Rochwitz zîmbea la auzul tonului zeflemist, glumeţ al generalului. Cîtă siguranţă, cîtă încredere în sine se degajă din aceste vorbe! Cît de simplu şi logic era totul!

Dar Rochwitz mai avea întrebări de pus:

— Dacă am înţeles bine, domnul general e de părere că bolşevismul nu trebuie stîrpit din rădăcină, ci numai Rusia europeană trebuie redată culturii occidentale.

— Oho! strigă generalul şi se întoarse către ofiţerii săi: Aţi auzit cum vrea să mă prindă? Hahaha! Nuu, iubitule, nu aşa. Bineînţeles că bolşevismul va fi lichidat. Dar cred că vom mai lăsa şi bravilor noştri fraţi de arme, japonezilor, o bucăţică pe cealaltă parte a globului. Sistemul bolşevic se va prăbuşi şi se va lichida de la sine, aş zice, în mod necesar. Importante sînt cerealele ruseşti, petrolul rusesc, cărbunele rusesc, metalele ruseşti. Specialiştii germani şi agronomii germani vor scoate din ţara aceasta tot ce ne trebuie ca să putem făuri, îndrăznesc să spun, o Europă germană, autarhică şi de neînvins. Da, aşa văd eu evoluţia apropiată a lucrurilor. Dar cred, domnii mei, că trebuie să ne întoarcem iar la treburile noastre.

Generalul îl salută pe Rochwitz, în semn că întrevederea luase sfîrşit, şi ieşi pe uşa pe care i-o deschise o ordonanţă.

Rochwitz era foarte satisfăcut de această conversaţie. Se pregătea în gînd să înfrumuseţeze şi să dramatizeze acest interviu, luat pe drumul cel mare, în timpul înaintării.

Pe şosea, trupele treceau ca un şuvoi neîntrerupt spre Răsărit. Camioane cu soldaţi goneau, ridicînd nori uriaşi de praf. Infanteriştii erau siliţi să înghită tot praful, sub soarele care dogorea. Cînd generalul şi ofiţerii ajunseră la maşinile lor, tocmai treceau nişte tancuri cu un huruit asurzitor. Ofiţerii din turelele deschise ale carelor de luptă îl salutară pe general. Infanteriştii le făceau semn cu mîna. Răsunară comenzi. „Ţine stînga! Tancuri!" Infanteriştii îşi scoseseră căştile şi le purtau pe piept atîrnate de cureluşa pentru bărbie. Sudoarea le curgea şiroaie pe obraz, dar ei trecură în faţa generalului mărşăluind şi cîntînd:

„...Adio, iubitul meu muşchetar,
O sărutare-i ultimul meu dar,
Tu pe Maruska poloneza n-o uita;
Şi cînd să mă despart am vrut,
Ea să plîngă a-nceput."

Rochwitz stătea nemişcat, entuziasmat la văzul acestor tineri războinici. Ce vlăjgani! Ce moral! Ăştia ar cuceri, la apelul Führerului, lumea întreagă!

— Ei, ce faceţi? Veniţi cu noi? îi strigă lui Rochwitz un ofiţer din maşină.

Acesta se urcă grăbit. Maşina generalului plecase.

4

Triste şi cenuşii sînt zilele de toamnă la Moscova, cînd poţi spune că vara a trecut şi iarna n-a sosit încă. În perioada asta a anului, moscoviţii astupă muchile şi crăpăturile ferestrelor şi uşilor, îşi încearcă sobele, căci în săptămînile şi lunile următoare căldura e mai preţioasă chiar decît pîinea cea de toate zilele.

În acest an, locuitorii Moscovei aveau griji mai mari decît aceea de a se pregăti de iarnă. Armatele Germaniei fasciste înaintau neîncetat spre capitală. Războiul total se întindea ca o pecingine peste toată Rusia, cuprinsese Ucraina şi statele baltice şi se apropia de Leningrad şi de Moscova, călcînd totul în picioare, pîrjolind totul.

Tot mai des vuiau sirenele de alarmă. Tunurile antiaeriene bubuiau. Şi în timp ce bombele cădeau peste oraş,

începu evacuarea locuitorilor Moscovei, în primul rînd a femeilor şi a copiilor.

În acele zile neliniştite de septembrie, zile pline de îngrijorare, Walter Brenten îl întîlni pe Alfons Schmergel pe strada Gorki.

Nu se mai văzuseră din zilele acelea de iunie, petrecute în Crimeea. Schmergel purta un palton gros şi o căciulă de blană ; părul stufos îi ieşea de sub căciulă. Ca şi cînd atîta ar fi aşteptat, să-i iasă Walter înainte, ca să-şi verse necazul şi dezamăgirea, îndată ce îşi strînseră mîna şi se salutară, începu :

— La multe m-am aşteptat, dar la una ca asta nu, s-a întîmplat cum probabil ştii... Şi acum te întreb, trebuia să se întîmple astfel ? Sfîrşitul ! Sfîrşitul, ţi-o spun eu... Sticle de benzină împotriva tancurilor fasciste, dă-mi voie... De ce nu cu măciuca ? E o frază goală, că trebuie să învingă cauza cea bună... Ce înseamnă „trebuie“ ?... Asta-i politică realistă, cînd... Cea mai proastă cauză poate să iasă victorioasă, dacă are arme mai bune... Unde sînt tancurile noastre ? Unde sînt şoimii roşii ? Neînfrînţii noştri... Unde ? Unde ? Unde ?

Walter îl socotise întotdeauna pe Schmergel nu numai drept un intelectual nestatornic, morocănos, ci şi profund pesimist, drept un ipohondru, îi trecuse multe cu vederea, acum însă socotea că atitudinea sa e lipsită de simţul răspunderii şi primejdioasă. Deocamdată însă, se stăpîni. Îl contrazise, bineînţeles, dar numai aşa cum ai vorbi cu un bolnav.

— S-ar putea într-adevăr să n-avem încă cele mai bune arme în momentul de faţă. Trebuie să ne străduim cu toţi împreună, ca mîine să le avem.

— Mîine ! Mîine ! Azi e război, nu mîine. Trebuie să-ţi spun... Alfons Schmergel se întrerupse, reflectă, uitase evident nu numai ceea ce voise să spună ci şi ideea nouă pe care voia s-o exprime. Făcu un gest descurajat : Visul s-a dus... S-a dus, a trecut !

— Atunci du-te de te spînzură ! se răsti la el Walter. Nu înţelegi că prin pesimismul tău nu-i ajuţi decît pe fascişti ? Că tu, cu sau fără voie, eşti un alarmist ?

Şi, zicînd acestea, îşi văzu de drum.

Alfons Schmergel rămase încă multă vreme în stradă, uitîndu-se în urma lui Walter. Se simţea ruşinat, dar nu era

convins. Deodată o luă la fugă, ca muşcat de streche, de-a lungul străzii.

Şi Aina, care privea totul cu curaj şi-şi făcea regulat serviciul la institut, în pofida bombelor şi a pericolului, era descurajată din cînd în cînd. După cel dintîi bombardament aerian, cînd văzu de pe acoperişul hotelului casele care ardeau la marginea oraşului, nu-şi putu desprinde privirile de la flăcări şi plînse cu ochii larg deschişi. Teama de bombe îi intrase în oase, îi era groază de moartea perfidă care putea să te surprindă în orice minut, în orice secundă, din îmbrăţişarea căreia nu te mai puteai smulge. Nu mai avea tăria să stea de pază pe acoperiş pentru semnalizarea incendiilor. Cînd începeau să urle sirenele, fugea cu celelalte femei în adăpost.

Într-o seară, spuse :

— Se zvoneşte că şi noi vom fi evacuaţi. Undeva, prin Urali. Dar eu nu vreau.

— Dacă s-a hotărît, va trebui să pleci, îi răspunse Walter.

— Şi tu ?

— Dacă partidul hotărăşte, va trebui să plec.

— Trebuie să vii cu noi, dacă plecăm, zise ea.

— Nu pot părăsi oraşul decît dacă partidul decide astfel.

— Fără tine nu plec, îi declară Aina.

Walter se gîndi la Cat şi la Viktor. Părăsiseră oraşul şi erau într-o mică localitate pe malul Kamei. Nici Viktor nu voise să plece, se împotrivise multă vreme şi n-ar fi plecat dacă n-ar fi cedat de dragul mamei sale.

5

În acel septembrie, telefonul sună o dată în miez de noapte.

— Ei, poftim ! se minună Aina. Cine ne-o fi chemînd în toiul nopţii ?

Walter ridică receptorul.

„Walter Karlovici, eu sînt..."

Walter îi zîmbi Ainei care se uita la el cu o privire scrutătoare.

— Ştii cine-i jos? O veche cunoştinţă din rai... Nataşa.

— Nataşa? exclamă Aina. Ia dă-o-ncoa! Lasă-mă să vorbesc cu ea! Nataşa! Nataşenka... Da, vino numaidecît! Numaidecît!

Nataşa intră călcînd greoi, ca o ţărancă, în pîslari, o scurtă vătuită şi cu obrajii înroşiţi de frig. Aina îi frecă mîinile reci şi-l puse pe Walter să încălzească apa pe reşou, ca să pregătească un ceai tare, dătător de viaţă. Nataşa era veselă, bine dispusă, dar se lăsa îngrijită cu plăcere.

Bineînţeles, trebui să povestească. Aina şedea şi dădea cînd şi cînd din cap, de parcă ar fi înţeles fiecare cuvînt. Nici Walter nu pricepea decît frînturi din tot ce istorisea Nataşa. Dar fata povestea cu multe gesturi şi foarte dramatic şi Walter înţelese că ea se refugiase străbătînd într-o goană istovitoare cu trenul, camionul şi căruţa întreaga Rusie europeană, fără să-şi poată salva ceva din lucruşoarele ei. Bău patru ceşti de ceai fierbinte şi arăta ca un măr roşu de iarnă. La Moscova, de unde pleca atîta lume în refugiu, se simţea mîntuită.

— Biata de tine, zise Aina, cum ai putut să rezişti la toate astea?

Nataşa îi răspunse cu o zicală:

— M-am rugat dar am şi tras din greu la lopeţi ca să ajung la mal.

Aina o avea aşadar pe Nataşa lîngă ea mai curînd decît socotise că va fi cu putinţă. Întrucît administraţia hotelului avea nevoie de braţe de muncă, Nataşa fu angajată de îndată şi obţinu şi o cameră.

Trebuiau redactate manifeste şi apeluri către soldaţii germani, articole pentru presa sovietică şi comunicări la radio — zilele erau mult prea scurte ca să poţi face faţă tuturor îndatoririlor.

Aina îşi petrecea zilele la institut, scria, corecta caietele elevilor ei şi învăţa cu pasiune ruseşte. Seara se ducea la club şi lua lecţii de tir.

Nataşa îngrijea, pe lîngă munca ei, de mica lor gospodărie şi alerga prin prăvălii ca să cumpere de-ale gurii, căci — aşa îi spusese lui Walter — picioarele îl hrănesc pe lup! Iar ea era tot timpul în picioare şi se îngrijea de minune de Walter şi de Aina.

Dar nu numai bombele care cădeau din cînd în cînd, ci şi fanfarele şi comunicatele victorioase ale fasciştilor, care le parveneau prin radio, arătau că primejdia creştea văzînd cu ochii. Limbajul fasciştilor germani devenea pe zi ce trecea mai obraznic, mai arogant şi, înainte de toate, mai sîngeros. Hitler ţipa, urla, se dezlănţuia şi anunţa o nouă ofensivă, care urma să le întreacă pe cele de pînă atunci. Încă înainte de începutul iernii, prorocea el, va fi la Moscova.

Aliaţii Uniunii Sovietice erau darnici în declaraţii cu privire la admiraţia lor faţă de eroica rezistenţă a poporului sovietic, dar nu mişcau nici un deget. Şi nimeni nu putea şti ce va face Japonia ; stătea în umbră, la pîndă şi aştepta momentul prielnic să se năpustească din răsărit asupra Uniunii Sovietice.

Nori întunecaţi şi primejdioşi se adunau deasupra Moscovei. Săptămînile următoare, poate chiar zilele următoare, trebuiau să aducă o decizie.

CAPITOLUL II

1

Frieda Brenten şedea în colţul sofalei şi cîrpea. Elfriede îi adusese din nou o grămadă întreagă de ciorapi şi de şosete, printre care unele cu găuri cît pumnul. De cîte ori nu-i spusese fetei să aibă de grijă ca Paul să schimbe mai des şosetele. Dar nici gînd, le purta în picioare pînă cînd îi ieşeau degetele prin ele.

Ambrust, chiriaşul ei, stătea în faţă, la masă. Îşi suflecase mînecile cămăşii şi citea ziarul. Din aparatul de radio se auzea o muzică domoală, încîntătoare, aşa cum îi plăcea Friedei Brenten. O asemenea muzică era numai bună să te facă să uiţi toată neliniştea, toată agitaţia din jur.

Fără să-şi ridice capul de la lucru, Frieda aruncă deasupra ochelarilor o privire spre Ambrust. Acesta părea cu totul adîncit în lectură. Ce bine-i să ai din nou un bărbat în casă.

Avea într-adevăr noroc cu chiriaşul ei, om de treabă şi delicat. Frieda găsea chiar că avea un chip deosebit de

plăcut, cam ascuţit, dar deschis şi blajin. Numai de-ar voi să-şi îngrijească dinţii. Dădea tocmai din cap, de parcă s-ar fi arătat de acord cu cele citite.

— E ceva interesant? întrebă ea.

Ambrust îşi ridică privirile.

— Se petrece ceva în America. Fireşte, ăia vor să profite iar de pe urma războiului.

— Cum aşa, ce-i cu America? întrebă ea vîrînd ciuperca de cîrpit în ciorap.

— Au încheiat un acord cu Anglia cum că le vor trimite nu numai alimente, dar şi armament. Iar ziarul susţine că ei nu vor bani de la englezi pentru astea, ci colonii şi concesiuni... Hm! Bun prieten mai au englezii. În timp ce Hitler îi snopeşte, aşa-zisul lor prieten din partea cealaltă a Oceanului, le cumpără imperiul mondial.

— Domnule Ambrust, zise Frieda Brenten. În locul dumitale, m-aş duce la dentist.

— Da, da, după ce se termină războiul... Cititul ziarului a devenit o artă, îţi spun eu, maică Brenten.

— Cum aşa?

— Ce e mai important se găseşte printre rînduri. Ca să-l scoţi la iveală, e o artă... Aş dori să citesc un ziar care nu publică decît ştiri şi nimic altceva. Ţi se face părul măciucă văzînd ce peltea îţi poate întinde un ziarist plecînd de la o ştire. Vor mereu să te silească să primeşti vederile lor. Cititorul nu mai trebuie să gîndească, nici să tragă el concluziile... Bineînţeles, aşa-i mai comod. E neplăcut să-ţi baţi capul.

— Dumneata de fapt te temi să-ţi scoţi cei cîţiva dinţi pe care-i mai ai? începu iar Frieda Brenten. Îţi spun, domnule Ambrust, te vei căi dacă tot amîni. Mai degrabă o proteză decît nişte cioturi în gură. Şi e într-adevăr mult mai plăcut, crede-mă.

— Mă voi duce, maică Brenten... Dar e clar, dacă industria de război a Americii va lucra pentru Anglia, o vom simţi şi noi într-o bună zi. Această temere reiese chiar şi din pelteaua asta lăudăroasă.

Muzica cea delicată încetă brusc. După cîteva clipe, răsunară sunetele unei fanfare.

— Din nou o victorie, zise Ambrust.

Frieda Brenten își lăsă mîinile în poală și se uită la chiriașul ei. Acesta își întinse mîna spre aparatul de radio și-l închise.

— Ăștia înving și tot înving, pînă vor muri de atîtea victorii.

Își reluă lectura. În cameră domnea o liniște adîncă. Apoi Frieda zise :

— Dar dacă au și cucerit Moscova ?

— Încă n-ar fi victoria, replică Ambrust.

Dar gîndurile Friedei erau la Viktor și la Cat. Ei se aflau acum acolo unde bîntuia războiul. Moscova a fost din nou bombardată. Și zise :

— De ce nu se mai isprăvește războiul ăsta ? Cînd te gîndești, abia se sfîrșește într-o parte, că începe într-alta.

— Rușii nu cedează atît de ușor, adăugă Ambrust.

— Ar trebui totuși să știm ce s-a mai întîmplat, zise ea.

— Parcă nu mai voiai să auzi urletele de victorie.

— Da, da, dar întrucît acum am ajuns atît de aproape de Moscova...

Ambrust deschise iar aparatul.

Din difuzor răsuna ultima strofă a cîntecului despre Anglia.

— Deci nu e o știre din Rusia,, zise repede Ambrust. Vor fi bombardat Anglia ori vor fi scufundat vreun vas de război.

— Crezi că nu era din Rusia ? întrebă ea.

— Nuu ! Și asta-i destul de ciudat, fu de părere Ambrust.

2

Ludwig Hardekopf primi de la fiul său, Herbert, o scrisoare purtînd ștampila poștei militare din Smolensk. Îi scria că nu mai e în detașamentul de lucru, ci la o unitate militară. Era de părere că va fi trimis curînd în patrie ca să fie instruit. Ceruse să intre în aviație.

Ludwig întinse Herminei scrisoarea :

— Băiatul e soldat. Vrea să fie aviator.

— Păi, da, a venit rîndul contingentului său, zise ea şi citi scrisoarea în care nici un cuvînt nu pomenea de ea.

— Şi Otto va fi luat. E de pe acum în detaşamentele de lucru.

— Dacă vrem să învingem, fiecare trebuie să contribuie. Fără asta nu merge. Îi aruncă soţului ei scrisoarea pe masă. Dar ştiu, după tine, ruşii n-au decît să intre în Germania. Ţie nici că-ţi pasă.

— Ce vrei să spui ? întrebă el pe un ton plin de reproş.

— Că ai rămas ceea ce-ai fost, un social-democrat, căruia propriul său popor îi este indiferent.

— Să lăsăm, răspunse el obosit.

— Aşa te aud în fiecare seară. În afară de asta, nu mai ai să-mi spui nimic. Ai fi foarte mulţumit să fiu mută. Tot mereu să deretic, să spăl, să gătesc, dar să scot o vorbă, asta nu !

Ludwig Hardekopf se ridică ; dar nu se hotărîse încă ce să facă.

Abia atunci începu să-l cicălească Hermine cu adevărat :

— Niciodată n-am avut o părere bună despre social-democraţi, dar tu... tu tot mai ţii cu ei. N-ai ochi să vezi că azi au venit alte timpuri, care...

Dar Ludwig fugise din cameră, îşi smulsese pălăria din cui şi părăsise casa. Se aştepta ca Hermine să-şi strige ocările după el, pe scară, cum făcuse de atîtea ori. De astă dată însă, rămase în casă.

Ludwig mergea iute de-a lungul canalului, de parcă ar fi fost urmărit. Abia îşi trăgea respiraţia şi numai într-un tîrziu băgă de seamă că alerga. O luă la pas şi trase aerul adînc în piept ; era sleit. Jos, lîngă podul peste canal, erau bănci. Dacă erau libere, voia să se odihnească acolo. Nu se ducea niciodată la cîrciumă, nici chiar după asemenea scene, deşi se gîndise adeseori că ar fi cea mai bună cale ca să uite.

Ludwig Hardekopf ura viaţa de soldat şi avea oroare de război dar, Dumnezeu îi era martor, dacă ar fi mai tînăr s-ar fi prezentat ca voluntar şi s-ar fi dus la război numai ca să scape de femeia asta. Dar aşa, unde să se ducă ? Mai demult, cînd mamă-sa ori soră-sa Frieda îl sfătuiau să-şi

facă pur şi simplu bagajul şi să plece, le răspunsese: Dar copiii? Să-i părăsesc? Să-i las în voia lor ori, mai rău, pe mîna Herminei? A luat totul asupra sa, a suportat totul. Lieselotte murise. Herbert era în Rusia. Otto, la detaşamentele de lucru. Casa era goală. Dar putea Hardekopf să-i dezamăgească pe fiii săi, care acum erau oameni în toată firea, să plece din casa lor, s-o părăsească pe mama lor? E adevărat, Herbert se înstrăinase de mama lui, dar Otto, cel mai mic, era leit băiatul mamei. Ludwig ştia că la dorinţa ei, băiatul făcuse parte întîi din organizaţia pentru copii, apoi din Hitlerjugend[1]. Toate astea el şi maică-sa le făcuseră fără ştirea lui, crezînd probabil că el nu va afla niciodată. Întîlnise tovarăşi din anii de mai înainte, social-democraţi ca el, care deşi nu se mai puteau întîlni, tot social-democraţi rămăseseră. Îl priveau chiorîş, plini de reproş, căci aflaseră că nevasta lui face parte din asociaţia femeilor naziste iar fiul său cel mai mic e în Hitlerjugend.

Nimeni nu mai şedea în seara aceea răcoroasă de octombrie pe băncile de lîngă podul de peste canal. Ludwig Hardekopf se aşeză şi privi casele care se aflau pe partea cealaltă a străzii. În dosul fiecărei ferestre locuiau oameni, muncitori ca el. Toţi aveau neveste, copii. Oare şi ei erau tot atît de nefericiţi? De ce avusese o viaţă atît de nenorocită? N-avea şi el dreptul, cel puţin la bătrîneţe, la un pic de linişte, de căldură? Doar îşi îndeplinise întotdeauna datoria, nu făcuse nimănui nici un rău.

Se gîndi la Frieda, sora lui. Se şi hotărîse să se ducă la ea. Dar se răzgîndi şi rămase locului. Nu mai suporta să se lase iar compătimit. De treizeci de ani îl tot compătimeau, dar niciodată în toţi anii ăştia nu l-au ajutat. Bietul Ludwig! — ăsta era refrenul de totdeauna. Dacă s-ar arunca acum în canal, ei n-ar spune decît: Bietul Ludwig...

Îl trecu un fior. Un curent rece venea dinspre apa canalului. În graba mare, uitase să-şi ia pardesiul. Se ridică şi, apatic, făcu cale întoarsă.

---

[1] Organizaţia tineretului hitlerist.

3

În vila sa de lîngă lacul Havel, directorul de minister Heinz-Otto Wehner avea o vizită din Hamburg: sosiseră consilierul de stat dr. Ballab cu soţia şi sturmbannführerul S.S. Reinhardt Berning cu soţia şi fiica.

— Dragi prieteni, îşi salută oaspeţii Wehner, spre regretul meu, va trebui să vă mulţumiţi cu prezenţa mea. Soţia mea vă roagă s-o scuzaţi, de vreo cîteva zile e bolnavă. Cred că va trebui s-o trimit în Sud.

Nimeni nu se arătă surprins. Se întîmplase adesea ca doamna Wehner să fie bolnavă cînd venea vreo vizită. De aceea nimeni nu întreba ce o supără de fapt. Cei iniţiaţi, cum erau Ballab cu soţia lui, se aşteptau oricum ca într-o bună zi să izbucnească un scandal în familia Wehner, ori ca soţii să se despartă în bună pace.

Mica societate şedea pe terasa care dădea spre lac. Toţi socoteau că locul vilei e ideal ales, şi îndeosebi doamna Ballab, o femeie tînără, îmbrăcată excentric, nu se mai sătura admirînd grădina minunată de lîngă lac şi mobilierul luxos al casei.

Doamnele rămaseră şi după cină pe verandă; domnii se retraseră la o „duşcă tare", în odaia de lucru a lui Wehner. Acesta le oferi excelente ţigări de Sumatra din Olanda şi un vin rar, vechi de douăzeci de ani. Arătă oaspeţilor săi tot soiul de „obiecte de lux" cum le numea el, desene şi tablouri vechi de maeştri francezi şi olandezi, o colecţie de vase vechi, oale, urcioare, ceşti şi sfeşnice, pe care, cum spunea el cu un surîs suficient, le „achiziţionase" în ţări inamice. Wehner însuşi nu era încîntat de tablouri, dar zicea:

— Se pare că au o valoare formidabilă, dracu ştie de ce.

— Mie mi-a adus un bun prieten din Franţa o madonă, povesti Ballab. O piesă splendidă, de stil baroc. Colecţionez madone. E, slava Domnului, singura mea pasiune... Am cheltuit o mică avere pe madone...

În timp ce gustau din vinul de Rin, Ballab remarcă:

— E un ceas istoric, acesta în care stăm atît de plăcut împreună. Vitejii noştri ostaşi au destule de îndurat în Rusia.

— Era şi timpul să se cureţe în sfîrşit şi părţile răsăritene, zise sturmbannführerul.

— Da, e o straşnică primenire a Europei, încuviinţă Wehner. O reorganizare radicală. Partea aceasta a globului va deveni germană într-un tempo în care nici n-am fi îndrăznit să visăm.

— Ce înţelept lucru să punem mîna întîi pe Balcani.

— Dar Africa ? interveni Wehner. Artera principală a imperiului britanic, canalul de Suez, va fi blocată. Aşa, în treacăt, aş zice cu mîna stîngă.

— Cunoaşteţi cea mai nouă glumă britanică ? întrebă Ballab. Nu ? Englezii ăştia au un umor sec. Au anunţat recent din Cirenaica : O mie patru sute de italieni şi trei sute de catîri au fost luaţi prizonieri. Catîrii au opus rezistenţă !

Ofiţerul S.S. se izbea peste coapse de satisfacţie.

— Hahaha... Ce banc reuşit... Hahaha... Catîrii au opus rezistenţă !

— Să bem în sănătatea vitejilor catîri italieni ! zise consilierul de stat.

Ciocniră şi deşertară paharele.

— Meridionalii ăştia sînt prea dornici de viaţă ; prea ţin la ea !

— Din punct de vedere uman, asta e de înţeles ; din punct de vedere al războiului e de nedorit, făcu sec Ballab.

— Eşti un cinic înrăit !

— Haz de necaz, dragă prietene ! Cinstit şi sincer vorbind, nu-mi place de loc cum merg treburile !

— Cum aşa, domnule consilier ? Nu merg toate după dorinţă ? Ţările de jur împrejur ne cad în poală ca fructele coapte !

— Dacă mă întrebi... Dar pot vorbi deschis, fără teamă că voi fi înţeles greşit ?

— Între prieteni ? Vă rog, domnule consilier !

— Situaţia noastră după primii doi ani de război, în ciuda marilor succese militare, mi se pare mai îngrijorătoare decît poate să apară la prima vedere. Am comis greşeli prea multe şi prea grave.

— Dar, domnule consilier, care ? exclamă nedumerit la culme sturmbannführerul. Nu şi-a atins Führerul toate obiectivele ?

Ballab își continuă expunerea:

— Soldații noștri sînt incomparabili, generalii și politicienii noștri sînt însă mizerabili. Politica e cancerul națiunii noastre.

— Ceea ce strică politicienii se reface prin spadă! strigă ofițerul S.S.

— Eroare! îl contrazise consilierul. O eroare fatală! Războaiele moderne se cîștigă înainte de toate prin politică și se pierd tot prin politică!

— A, da, Clausewitz... E învechit.

— Or fi multe învechite la Clausewitz, dar cuvintele astea ale lui sînt în vigoare astăzi mai mult decît oricînd. Și din punct de vedere politic, bărbații noștri de stat și militarii noștri sînt copii. Din nefericire!

Wehner se întreba: Glumește? Ori vrea să provoace? Ce-are de gînd? E un vulpoi, trebuie să te păzești. Ca să clarifice lucrurile, puse punctul pe i și întrebă:

— Ce să deducem dintr-asta, domnule consilier? Trebuie să-i înlăturăm pe politicienii noștri actuali, pe conducătorii armatei și să punem alții în locul lor?

— Pentru Dumnezeu! exclamă Ballab. În cazul ăsta m-ați înțeles anapoda. Cu totul anapoda! Avem noi ceva mai bun? Führerul și oamenii săi — și eu trebuie să mă număr printre ei, nu-i așa? — hotărăsc destinul nostru național.

— Asta nu prea e original, domnule consilier! observă laconic Wehner.

— Desigur! Am vrut doar să exprim că — după cum cred, cel puțin — ne aflăm în punctul în care destinul nostru se va desluși limpede. Am trecut Rubiconul.

— Abia acum? întrebă sturmbannführerul. Socotiți că Rusia bolșevică e un dumicat atît de greu de digerat?

— Fuga lui Hess îmi pare a fi o aventură desperată. Dacă cumva nu...

— Domnule consilier, interveni ofițerul S.S., n-ați citit că Hess a acționat într-o criză de demență?

— Povești! Astea-s basme pentru copiii în politică! Fără nici o îndoială, Hess a fost trimis în Anglia. Ei bine, misiunea sa a eșuat. Asta înseamnă însă război pe două fronturi. Toate învățămintele primului război mondial au fost

date uitării. Şi mai e ceva foarte serios. Sîntem aliaţii Japoniei, nu-i aşa ? Băgaţi de seamă că Anglia plutocratică luptă împreună cu Rusia bolşevică împotriva noastră, dar Japonia ? N-ar fi trebuit să atace Rusia în Asia orientală ? Să prindem colosul rus în cleşte ?

— Mai aşteptaţi, va veni şi asta !

— De-ar da Domnul, Wehner ! Dar nu cred. Noi facem teatru mondial, nu politică mondială ! Sau — vă întreb — nu e o lovitură de teatru să ataci Rusia la 22 iunie, aproape în aceeaşi zi în care a făcut-o Napoleon la timpul său ? Eu socot că n-ar fi trebuit să provocăm fatalitatea alegînd tocmai această zi, cu umbra ei.

Corespondentul de război Rochwitz îşi făcu apariţia. Purta uniforma unui ofiţer S.S. Salută milităreşte doamnele de pe verandă.

— Ia să auzim ce noutăţi mai ştie grăsunul ! zise consilierul.

— Nu cumva era învăţător la Hamburg ? întrebă Wehner.

— Exact ! Belfer la o şcoală. Am intervenit să fie mutat la nişte cursuri speciale, la Nürnberg, unde a predat istoria. Apoi a devenit ofiţer politic. Acum e corespondent de război. Cam prostănac, dar credincios.

— Aşa vorbiţi de protejatul dumneavoastră, domnule consilier ? exclamă rîzînd sturmbannführerul.

— Heil Hitler, domnii mei !

Rochwitz se apropie cu un aer de învingător.

Se ridicară, întinseră braţul drept pentru salut şi-şi scuturară mîinile. Consilierul de stat prezentă unul altuia pe cei doi ofiţeri S.S. În timp ce Wehner îi turna noului musafir un pahar de vin, consilierul întrebă :

— Ei, dragul meu Rochwitz, ce surprize ne puteţi oferi ? Dar să nu vă plagiaţi reportajele din „Schwarze Korps“, pe care le-am citit, ce zic, le-am devorat. Complimentele mele de altfel. Ai talentul să-i captivezi pe cititori şi apoi să le serveşti poante neaşteptate.

Rochwitz se suci şi se răsuci flatat şi replică :

— Domnule consilier, mă faceţi să mă simt încurcat. Dar vă mulţumesc pentru buna dumneavoastră părere. De unde însă aş putea şti ceva nou, cînd abia de cîteva săptămîni m-am întors de pe front ? Mi s-a spus însă că atunci

cînd va cădea Moscova, voi pleca acolo, să scriu o serie de articole.

— De fapt, Moscova trebuia să cadă de mult, zise sturmbannführerul. Presupun că se tratează pentru o capitulare fără luptă.

— Asta n-o cred, obiectă Wehner. Toate cîte le citim şi le auzim, ne lasă să presupunem că Führerul va încercui Moscova ca şi Leningradul şi le va cuceri prin înfometare.

— Dar dacă ruşii vor da foc oraşului lor ca în 1812? exclamă Rochwitz.

— Asta nu mai e atît de simplu astăzi ca pe timpurile lui Napoleon, replică Wehner.

— Şi dumneata, domnule corespondent de război, într-adevăr nu ne poţi servi nici un fapt senzaţional? întrebă consilierul.

— Ba da, totuşi, chiar dacă nu e ceva deosebit. Dar, vă rog, cea mai perfectă discreţie, pînă sîmbătă.

— Numai pînă sîmbătă?

— E vorba de articolul dc fond al doctorului Goebbels din „Das Reich". Doctorul a făcut o descoperire senzaţională. Lumea va căsca ochii şi gura. Pe scurt: s-a descoperit testamentul lui Petru cel Mare. Ruşii l-au ascuns timp de sute de ani; ei bine, acum a fost publicat pentru întîia oară. Demască întreg misterul politicii europene a ruşilor. Nici mai mult, nici mai puţin decît rusificarea planificată a Europei, instalarea hegemoniei ruseşti în Europa... Nu-i o descoperire senzaţională? exclamă Rochwitz.

— Cred şi eu, mormăi sturmbannführerul. Voiau să înghită toată Europa!

Consilierul dr. Ballab se întoarse spre Wehner:

— Spune-mi, te rog, dragă directore, nu ai din întîmplare Enciclopedia Meyer? Nu ediţia nouă, ci a şasea ori aceea din 1929? Da? Atunci fii bun, adă volumul cu litera P.

Wehner se duse la rafturile unde stăteau enciclopediile şi diferite infolii groase.

— De ce aveţi nevoie de el, domnule consilier? întrebă ofiţerul.

— Am citit odată... Aşteaptă un pic.

— Iată volumul! spuse Wehner. Pa... Pe... Petru... Petru I, numit „cel Mare". Împăratul...

— Nu, nu asta, interveni consilierul. La sfîrşit de tot, la bibliografie.

— Aici... Aşa-zisul testament...

Wehner îşi ridică privirea.

— Citeşte mai departe! strigă Ballab.

Se străduia să rămînă serios, dar nu prea reuşea, un surîs cinic îi apăruse pe faţă.

— ...al lui Petru cel Mare, în spiritul căruia poporul rus ar avea drept obiectiv dobîndirea puterii în Europa, e o născocire a lui Napoleon I.

Cînd Wehner se opri din citit, se lăsă o tăcere adîncă. În mijlocul acestei tăceri, se auzi vocea consilierului.

— Vedeţi, domnii mei, doctorul nostru l-a moştenit pe Napoleon. Ciorbă reîncălzită... Ăsta zic şi eu fapt senzaţional, domnule corespondent de război.

— Dar... dar... dar asta-i... Asta trebuie comunicat de îndată doctorului Goebbels, bîigui Rochwitz.

— Nu-i necesar, ripostă consilierul. Ce crezi, el de unde luase povestea?

Sturmbannführerul stătea dus pe gînduri, privind în gol. Zise cu o voce stinsă:

— Cînd vă aude omul vorbind, domnule consilier, îl apucă teama şi descurajarea.

Wehner întrebă:

— De fapt, după părerea dumneavoastră, am realizat noi măcar un singur lucru cu cap şi cu rost?

Consilierul rîse şi replică:

— Iar văd că vreţi să mă înţelegeţi anapoda! Păi, bineînţeles că am realizat. Chiar multe. Să vă spun un lucru deosebit de important care s-a realizat, un lucru, psihologic, de-a dreptul genial! Se plăteşte o soldă excelentă. Nu numai ofiţerii, dar şi soldaţii de rînd au acum bani depuşi în patrie. Un astfel de depozit înseamnă, după sfîrşitul victorios al războiului, pentru unul o casă, pentru altul o maşină ori o barcă cu pînze, pentru al treilea, care are intenţii matrimoniale, mobilierul unei case. În felul acesta, şi ultimul ţăran ştie ce anume are de apărat.

— Sînteţi într-adevăr incorigibil! strigă Berning, rîzînd cu hohote.

Wehner tăcea. Resimţise cuvintele acestea ca o aluzie la adresa lui, a casei lui, a maşinii şi a bărcii cu pînze.

Noaptea tîrziu, Wehner tot mai şedea la biroul său. Ruth auzea în dormitorul ei cum bătea cu degete nedeprinse la maşina de scris.

Wehner redactă un raport detaliat. Capsă copia într-un dosar în care mai erau şi alte copii. Reciti cu atenţie paginile originalului, le mototoli, le puse într-o scrumieră mare, pătrată şi aprinse hîrtiile din toate părţile. Scormoni în foc cu cuţitul de birou pînă cînd totul fu redus la cenuşă.

Atunci ieşi pe balcon şi suflă scrumul în grădină.

CAPITOLUL III

1

— Planul e bun, onorabile, să-i încercuieşti şi să-i laşi să fiarbă înăbuşit. Ruşii ăştia sînt specialişti în lupte de stradă ; vor să ne atragă în oraşe. Generalul von Filz dădu din mînă şi adăugă rîzînd : Dar nu vor reuşi ! Preferăm lupta în cîmp deschis. Dar ia spune, Klinger, de ce nu se înaintează în colţul din nord-vest ?

Colonelul Klinger, un bărbat mijlociu de statură, cu o faţă cărnoasă, ochi reci, cenuşii, tipul ofiţerului de carieră, dădu din umeri.

— S-a îndîrjit rezistenţa, domnule general !

— Ei, şi ? ripostă acesta. Băieţii noştri sînt ca armăsarii care adulmecă grajdul cald şi ieslea plină, nu-i mai poţi ţine în frîu.

— Domnule general, colonelul Hemmberger povestea ceva de necrezut. Ştiţi că stă cu divizia sa de blindate lîngă Krasikovo. Ei, bine, la ultimul transport de muniţii au fost, cum mă vedeţi şi cum vă văd, şaptesprezece atacuri ale partizanilor. Primul, îndată după graniţa poloneză. Douăzeci şi şase de oameni pierdere. Dar transportul totuşi a ajuns la destinaţie. Ei, oricum, tot s-a făcut, gîndea colonelul. Dar, ce să vezi, după cîteva ore, în timpul nopţii, întreaga magazie, cu muniţii cu tot zboară în aer, luînd cu ea şi trei case ţărăneşti. Din nou, treizeci şi şapte de oameni pierduţi şi muniţiile praf.

— Porcărie ! spumegă generalul.

— Hemmberger era înnebunit. I-a arestat pe toţi civilii care i-au ieşit în cale. Pe cîţiva i-a împuşcat pe loc.

— Şi eu aş face la fel, zise generalul.

— Ţine închişi încă vreo sută. A ridicat spînzurători în sat. Se jură că va afla unde sînt partizanii. Dar eu, unul, vă spun, domnule general, aşa nu-i prinzi pe ruşi. Se lasă împuşcaţi, spînzuraţi, fără să crîcnească. Dar îi apucă desperarea, îşi smulg părul, se tăvălesc pe jos cînd le razi casele de pe faţa pămîntului, le măcelăreşti vitele, le aprinzi grînele.

— Păi, de fapt, ăştia n-au nici o proprietate ! zise generalul. Totul e bunul colectivităţii. Nu înţeleg ! Asta ar trebui să-i lase indiferenţi !

— Eroare, domnule general ! Se comportă ca nişte nebuni cînd e vorba de bunurile materiale. Sînt în stare să meargă la moarte cu stoicism, numai să salveze vacile colectivei ori grînele. Am văzut-o de multe ori cu ochii mei. Veţi vedea, spînzurătorile nu-l vor duce pe Hemmberger la ţintă ; dacă ar ameninţa să aprindă satul ori să împuşte vitele, atunci vă garantez că ar avea mai mult succes.

Generalul von Filz îşi strînse buzele, se uită îngîndurat la colonel, părînd a cîntări propunerea acestuia şi se duse la fereastra odăiţei de casă ţărănească.

— Nu, nu, dragul meu, nici tactica dumitale nu e cea mai bună. Ceea ce spui dumneata despre ruşi poate să fie adevărat, aşa, în general. În alte ţări toate sînt altminteri. Sînt ţărani, asta spune tot. Dar să nimiceşti, să arzi totul ca să-i aduci la realitate ? Uiţi că sîntem în ofensivă. Ceea ce posedă ţăranii e baza aprovizionării noastre. Şi apoi, nu trebuie să ne gîndim numai la noi, dar şi la patrie... Moscova trebuie să ne cadă intactă în mînă. Acolo vom fi încartiruiţi la iarnă, şi vom găsi toate cele de cîte ducem lipsă. La consfătuirea Führerului cu comandanţii corpului de armată unul dintre aceştia a făcut aluzie la faptul că iarna bate la uşă şi armata nu e pregătită s-o întîmpine. Klinger, ştii ce i-a răspuns Führerul ? A arătat în direcţia Moscovei şi a zis : Acolo sînt, domnii mei, depozitele aprovizionării şi intendenţei noastre ! Priviţi înainte, nu îndărăt ! Şi aşa e, scumpul meu, ceea ce nimicim, nu luăm de la ruşi, ci de la noi.

Cu o mişcare rapidă colonelul ridică perdeaua înnegrită de fum de la fereastră şi privi afară.

— Zăpadă... Ia uitaţi-vă, domnule general, ninge iar... Şi gerul ăsta al dracului care s-a pus pe noi.

— Da, da, scumpule, în alte ţări toate sînt altminteri. Trebuie să ne grăbim să ajungem în cartierele noastre de iarnă.

2

Cînd a căzut prima zăpadă la Krasikovo, soldaţii germani s-au uitat la ea ca la un duşman care le pica din cer. În cîteva ore, totul de jur împrejur, ogoarele, pădurile, satele erau acoperite de zăpadă. Vîntul, care parcă ar fi stat pînă atunci la pîndă şi n-ar fi aşteptat decît căderea primei zăpezi, se dezlănţui peste cîmpiile albe, ridicînd vîrtejuri de zăpadă, trecînd prin uniforme şi pătrunzînd pînă la oase.

Sentinela Herbert Hardekopf stătea cu arma la umăr în postul din faţa unui şopron de la marginea satului. Dîrdîia în mantaua subţire, îşi ridicase gulerul şi-şi trăsese capul între umeri. Vîntul îngheţat sufla fără cruţare în jurul şopronului şi Herbert gîndea : Celor dinăuntru le e mai cald decît mie...

În şopron erau închişi vreo şaizeci de ţărani, cei mai mulţi bătrîni. Printre ei erau însă şi ţărănci, chiar şi cîteva fete tinere. Herbert ştia ce-i aştepta. Trecuse prin prea multe ca să mai aibă vreo îndoială. Prin ce agonii nu trecuse el însuşi, văzînd cu ce furie neînţeles de rece erau împuşcaţi, masacraţi, spînzuraţi oamenii. Acestea nu mai erau excese ca în Polonia şi Franţa, era o exterminare sistematică. O viaţă de om nu însemna nimic. Se ucidea cu sînge rece, fără mînie. Într-un sat, cu puţin înainte de a fi intrat în oraşul Bielîi, locuitorii fuseseră adunaţi cu forţa lîngă un eleşteu. Erau bărbaţi, femei, fete şi copii. O companie de mitraliori se desfăşura în linie, şi pînă ce ruşii să-şi fi dat seama despre ce e vorba, fură masacraţi. Opera de nimicire fu terminată în cîteva minute. Cadavrele fură azvîrlite în eleşteu. În ziua următoare, alţi soldaţi care fuseseră încarti-

ruiţi în sat îi pescuiră din apă şi-i îngropară, căci peste băltoacă zumzăiau miriade de insecte.

Lui Herbert Hardekopf nu-i plăcea meseria de soldat, dar ceea ce făcea aici era cu adevărat o muncă de călău. Îl încercase gîndul să-şi zboare creierii ca să nu mai fie silit să suporte toate acestea. Îşi jurase să moară, mai degrabă decît să facă o treabă atît de sîngeroasă...

Nu, încă nu făcuse pe călăul, doar pe ajutorul de călău şi pe hingherul. Păzea victimele şi îndepărta cadavrele. Dar ce putea să facă ? Să-ţi iei viaţa era oare o soluţie înţeleaptă ? Era conştient că, în fiecare zi, în fiecare ceas devenea tot mai mult părtaş la crimă. Cum să scape ? Să fugă la ruşi ? Ştia că unii au îndrăznit s-o facă. După cîte le spuseseră ofiţerii, ruşii, în ura lor explicabilă, i-ar fi lichidat pe transfugi fără multă vorbă. În definitiv, nu puteai să le iei ruşilor în nume de rău că făceau ceea ce li se făcea lor.

Subofiţerul Petzlaff, din Silezia de Sus, se apropia de şopron venind de pe uliţa satului. De meserie era birtaş ; avea trei fete ale căror fotografii le purta tot timpul la el şi le arăta tuturor cu mîndrie. Herbert le văzuse de vreo zece ori şi se simţise dator să le admire. Erau într-adevăr trei chipuri deosebit de frumoase, care nu semănau de loc cu tatăl lor, căci Petzlaff era o bestie, puteai să-ţi dai seama de asta după mutra lui uscăţivă, răutăcioasă.

— Hardekopf ! îi strigă înainte de a fi ajuns lîngă el, mai trebuie să rămîi în post vreo cîteva ore. S-au arătat nişte bandiţi înarmaţi. Compania noastră îi vînează. Krömer, schimbul tău a plecat şi el.

— Pe frigul ăsta ? protestă moale Herbert.

— Omule, bucură-te că poţi sta aici. Aici cel puţin nu ţi se poate întîmpla nimic !

— Mor de foame, mormăi Herbert.

— N-ai să pieri aşa, cu una cu două... De ce nu-ţi faci un foc aici lîngă şopron ? Încălzeşte-ţi ciolanele.

— Să mă duc în pădure, să aduc lemne ?

— Nuu, smulge şi tu vreo cîteva şipci din şopron. Hai, să-ţi dau şi eu o mînă de ajutor.

Petzlaff deschise poarta şopronului. Înăuntru, oamenii se culcaseră pe pămîntul gol. Se ridicară în picioare cînd se

deschise uşa. Petzlaff clipi privind în încăpere. Descoperi lîngă intrare o fată tînără, aproape o copilă şi-i făcu semn.

— Ei... Tu... *Idi siuda!* Vino-ncoa!

Fata se ridică ezitînd şi se apropie. Privea cu ochi mari, plini de teamă spre soldaţi. Petzlaff o făcu să înţeleagă cu ajutorul cîtorva cuvinte ruseşti şi prin gesturi că trebuie să facă foc ca să se poată încălzi...

— Nu, nu în şopron! strigă el. Aici, afară! Arătă spre Herbert Hardekopf. Pentru el!

Fata dădu din cap. Petzlaff închise iar poarta şopronului şi-i dădu cheia lui Herbert.

— Închide-o apoi iar, după ce a isprăvit!

Fata aduse dintr-un coteţ dărăpănat din apropiere nişte lemne pe jumătate putrezite şi un braţ de paie. Curăţă cu mîinile zăpada din locul pe care i-l indicase subofiţerul şi aşeză cu iscusinţă lemnele peste paiele uscate.

— Cel puţin n-ai să îngheţi, zise Petzlaff înainte de a pleca.

Herbert se uita fără să scoată o vorbă la fata care îşi vedea cu gesturi liniştite de treabă, aruncîndu-i însă din cînd în cînd cîte-o privire pe furiş.

După ce isprăvi, se ridică şi privindu-l drept în faţă îi spuse într-o germană aproape fără cusur:

— N-am chibrituri.

— Ce-e? Vorbeşti limba germană?

— Da.

— Unde ai învăţat-o?

— La şcoală.

— Aici? Aici, în sat?

— Da.

Primul său gînd fu: o spioană. Apoi îi veni să zîmbească. Spioană? Ce nerozie! Era doar o fetişcană. Dar i se părea neverosimil la culme că se preda germana într-o şcoală dintr-un sat rusesc.

Scoase chibrituri din buzunar şi aprinse paiele. Se uita dintr-o parte, pe furiş, la fata care îngenunchease lîngă foc şi sufla în flăcări. Îşi aprinse o ţigară.

— Cei din şopron sînt toţi partizani, nu-i aşa?

— Partizanii sînt acolo.

Fata arătă spre pădure.

— Aha, tu ştii deci unde sînt partizanii ?

Fata privi în sus, înspăimîntată. O clipă se uitară unul la altul fără să spună nimic. Apoi fata zise liniştită şi vocea ei răsuna mîndră :

— În toate pădurile sînt partizani.

— Cum îţi spune ? o întrebă Herbert.

— Olga.

— Cîţi ani ai ?

— Şaisprezece.

— Ai tăi sînt acolo ?

Herbert arătă către şopron.

— Da, mama.

— Dar tatăl tău ?

— El e... poate că e în pădure.

— Aşa, la partizani.

Olga tăcu.

— Fraţi nu ai ?

— Ba da, trei.

— Unde sînt ?

— La... la tata.

— Ia ascultă, Olga, ştii de ce sînteţi închişi aici ?

— Da.

— Ei, ia spune, de ce ?

— Pentru că vor să ne omoare.

Herbert Hardekopf se cutremură de parcă ar fi primit o lovitură. Încurcat, abia izbuti să bîiguie :

— Cine... cine vrea să vă omoare ?

— Tu.

Fata voi să mai aducă lemne. Herbert însă îi spuse că poate s-o facă singur. Neliniştea, teama puseseră stăpînire pe el. Îi era ruşine să se uite la fată. Fără să-şi dea seama ce face, se duse la uşa şopronului, o deschise, îi făcu semn fetei să intre.

Fata păşea încet. Trecu pe lîngă el fără să-l mai privească.

Închise grăbit uşa.

3

Se înserase devreme, în ziua aceea de noiembrie. Era o noapte luminoasă, deşi nu vedeai nimic, căci fulgii cădeau neîncetat. Ţinutul întins pînă la orizont era acoperit de un strat gros de zăpadă. Oricît se străduia, Herbert Hardekopf nu izbutea să desluşească decît copacii de pe marginea şoselei; mai departe nu putea să vadă din pricina perdelei de fulgi de zăpadă.

Se auzi bubuitul tunurilor dinspre nord-vest. La aceeaşi distanţă ca ieri şi alaltăieri. Lui Herbert i se ascuţise auzul pentru aprecieri de acest fel. De trei zile aşadar nu mai înaintaseră. Se gîndi cîte tancuri trecuseră în ultimele zile prin Krasikovo. Şi, afară de ele, obuziere şi baterii de artilerie. Se aşteptau toţi la o ofensivă generală. Şi totuşi, nu înaintează? Schorsch Dröse îi povestise lui Herbert ce-i răspunsese un ofiţer sovietic care le căzuse în mînă. Cineva îl întrebase: De ce nu vă retrageţi mai departe? Rusia e doar mare! Nu nu, îi replică ofiţerul sovietic, nu mai avem loc de retragere, căci înapoia noastră e Moscova! Ruşii îşi apărau capitala cu îndîrjire. Oare le va folosi la ceva îndîrjirea? Tancurile germane trecuseră doar peste toate obstacolele. Herbert se surprinse gîndind că, de fapt, nu dorea ca Moscova să fie cucerită, deşi ştia că asta ar însemna pentru el renunţarea la o tabără de iarnă stabilă, la o popotă mai bună. Ei, şi? Dar ce, se luptă el oare pentru un adăpost de iarnă, pentru mîncare? Dar, de fapt, pentru ce lupta? Viktor Brenten era la Moscova. Poate că într-o bună zi vor sta faţă în faţă pe undeva, pe front. Ba nu, ruşii nu-i trimit pe germani pe front. Era mai verosimil ca Viktor să fie internat undeva, într-un lagăr. Ba nu, nici asta, se corectă el. Viktor era doar antifascist. Antifascist?

Dar el? Nu era şi el antifascist?

Herbert Hardekopf se întoarse, de parcă s-ar fi temut ca cineva stînd la pîndă, să nu-i audă gîndurile.

Astea-s gînduri primejdioase, cugetă el. Gînduri care pot aduce moartea. Dar întrebarea era pusă: antifascist ori ba? Dacă nu, atunci era fascist? Nici în ruptul capului nu voia să fie fascist. Dar el lupta pentru cauza fascistă. Îi păzea pe prizonierii fasciştilor. Ruşii erau, bineînţeles, anti-

fasciști, doar luptau împotriva fasciștilor. Gînduri primejdioase ! Gînduri care-i sfredeleau primejdios creierul, îl preocupau pe Herbert Hardekopf. De mai multe ori chibzuise el ca acum, dar niciodată într-o asemenea stare de neliniște, niciodată cu atîta claritate. Cercul gîndurilor sale strîngea tot mai de aproape nodul problemei. Păzea cîțiva zeci de dușmani ai fasciștilor. Iar fasciștii erau de asemenea dușmanii săi. Doar era socialist și antifascist și totuși păzea pe antifasciștii care urmau să fie împușcați de fasciști. Îi păzea. S-ar putea, chiar, să primească ordinul de a-i împușca. N-ar face-o în nici un caz. În nici un caz. Dar îi păzea, se silea să nu scape ucigașilor lor. Era deci... Făcea deci tot ce voiau fasciștii ?

Focul ce pîlpîia la picioarele sale era gata să se stingă. Vîntul de noapte sufla rece ca gheața. Fruntea lui Herbert Hardekopf era însă plină de sudoare. Bănuia, simțea, avea presentimentul unui eveniment hotărîtor care-i stătea în față. Încă nu făcea legătura între acesta și gîndurile din care izvorîse acest presentiment. Și din nou își puse întrebarea dacă Viktor se afla ori nu la Moscova. De partea cealaltă. De partea antifasciștilor... De partea cauzei drepte...

Viscolește ; e vremea cea mai potrivită pentru a fugi, dacă te pricepi. Dar dacă nu izbutești ? Dacă ai ghinionul să primești un glonte înainte de a fi prins ?...

Nu, nu merge !

Concluzia îl dezamăgi. Nu mergea, într-adevăr n-avea cum să meargă. Ai săi ar avea de suferit. Pe tatăl său, pe mama sa îi vor trimite într-un lagăr de concentrare ori poate îi vor omorî. Și pe frate-său, Otto, de asemenea. Nu, nu putea, nu avea voie să le facă una ca asta.

Călcă în picioare jăratecul aproape stins. Îl supăra că nu putea face nimic. Întreg sistemul era ca o țesătură deasă, care nu avea nici o gaură prin care să te strecori.

Dar oare cum se va afla ce s-a petrecut ? Nu putea să fie atacat și dus cu de-a sila ? Puteai să lași urme în zăpadă care să-i deruteze. Trebuia doar să știi, să știi cu precizie, unde se aflau partizanii. Unde își au ascunzătorile, atît de bune, de nedibuit.

Herbert Hardekopf rămase o clipă nemișcat, cu ochii pierduți în viscolul nopții...

Apoi deschise poarta şopronului şi strigă în întunecime, pentru că la început nu văzu nimic:

— Olga!

— Da, răsună vocea celei chemate.

— Vino aici!

Fata veni. Herbert respira greu. Se uită prudent în jur.

— Ia spune, te întreb pentru că vreau să te ajut, oare ţăranii ştiu într-adevăr unde se află partizanii?

Fata ezită să răspundă. Dar apoi spuse:

— Da.

Herbert simţi că emoţia făcea să tremure vocea fetei.

— Ia întreabă-i încă o dată! Întreabă-i pe ţărani!

O auzi pe fată vorbind ruseşte. O nelinişte se răspîndi în întuneric. Se puteau desluşi mai multe voci. Un ţăran mai bătrîn ieşi în pragul şopronului şi-i spuse lui Herbert Hardekopf ceva pe ruseşte.

— Ce spune? o întrebă el pe fată.

— Spune că ştie foarte precis unde sînt. Dar nu poate ajunge acolo decît cine cunoaşte drumul.

Herbert o privi pe fetişcană. Îi văzu faţa încordată de aşteptare, ochii care ardeau.

— Vino, îi spuse el bătrînului. Arată-mi în ce direcţie!

Bătrînul veni în urma lui prin zăpadă şi arătă înspre răsărit, unde, după cum ştia şi Herbert, se întindeau pădurile.

— Cît de departe e pînă acolo?

Ţăranul se gîndi un timp şi fu de părere că, dacă toate merg bine, ar putea ajunge acolo înainte de zorii zilei.

— Trei ceasuri, traduse fata.

Dar Herbert înţelesese ceva din ruseasca bătrînului şi zise:

— Aşadar, toată noaptea.

Între timp, mai mulţi ţărani şi ţărance se strînseseră în pragul şopronului. Se uitau la cei doi bărbaţi, la ţăran, consăteanul lor, şi la ostaşul vrăjmaş.

Ţăranul Anatoli Aleksandrovici le şopti consătenilor săi:

— Dacă vrea să ne închidă iar, îl ucidem.

Herbert îi strigă Olgăi:

— Spune-i să preia conducerea, fugim cu toţii!

Fata scoase un ţipăt uşor şi duse mîna în dreptul gurii.

— Trec şi eu la partizani. Spune-i asta.

Ea traduse, tremurînd de emoţie.

Ţăranul cel bătrîn se apropie de Herbert şi-l îmbrăţişă părinteşte.

4

Herbert îşi închipuise că va fi greu să fugă peste cîmpiile acoperite de zăpadă, pe o noapte geroasă, cu atîţia oameni, printre care femei bătrîne şi bărbaţi şubreziţi, fără să cadă peste o patrulă de noapte. Totul s-a desfăşurat însă în tăcere şi fără incidente. Trei ţărani şi o ţărancă înaintau împreună cu Herbert în fruntea grupului ; păreau să fie conducătorii aleşi. Comenzile lor erau ascultate fără crîcnire. Se ordonase să nu se scoată o vorbă, nici o şoaptă măcar. Se ordonase să se meargă cîte doi, unii după alţii. Cel din urmă era un colhoznic ceva mai bătrîn. Herbert se uită în urmă. Văzu un şir lung, întunecat, de oameni, al cărui capăt nici nu se putea zări în bezna nopţii.

Olga tropăia lîngă Herbert, cu capul şi umerii înfofoliţi într-o maramă gălbuie. Era mică şi firavă. Herbert privi spre faţa ei subţire, palidă, cu ochi mari, cenuşii. La început i se păruse înduioşător de neajutorată, acum socotea că, pentru vîrsta ei, avea o expresie care trăda că ştia multe şi o deosebită inteligenţă. Se ţinea la o jumătate de pas în urma lui, îi simţea apropierea.

În frunte, înaintea lui Herbert, păşea colhoznicul căruia ceilalţi îi ziceau Anatoli Aleksandrovici. Purta în mîna dreaptă o bîtă groasă cît braţul, pe care o înfigea la fiece pas în zăpadă. La lumina stelelor şi a lunii palide, lipsite de orice strălucire, Herbert zări urmele paşilor lor şi-şi dădu seama cu spaimă cît de uşor le-ar veni unor urmăritori să meargă pe pîrtia lor. Ninsoarea se oprise. Vîntul se liniştise, după ce suflase toată seara peste cîmpuri. Gerul contribuia şi el la păstrarea urmelor. Herbert îl înghionti pe omul din faţa lui şi cînd acela se întoarse, arătă cu mîna spre zăpadă. Colhoznicul înţelese pe dată ce voia să-i spună Herbert ; dădu din cap, ridică din umeri, de parcă ar fi voit să spună că nu e nimic de făcut. Cu mîna arătă drept îna-

inte. Herbert desluşi conturul şters al pădurii, care însemna salvarea.

Îşi zicea că fuga va reuşi, cînd, deodată, ţîşni dintr-o parte lumina orbitoare a reflectoarelor. Cu toţii se aruncară în zăpadă. Ţăranul îl smuci pe Herbert, care era în urma lui, de manta, şi acesta se tîrî lîngă el. Stăteau cap lîngă cap şi priveau spre conurile de lumină care se apropiau încet.

Anatoli şopti ceva, dar Herbert nu pricepu. O simţi atunci pe fată lîngă el. Ea îi traduse :

— E de părere că ăia ne caută !

— Pe noi ? întrebă Herbert.

Ţăranul nu răspunse nimic, îi făcu semn unui flăcău să se apropie şi-i şopti ceva. Flăcăul se făcu nevăzut şi Herbert băgă de seamă cum toţi oamenii încep să se tîrască pe burtă, prin zăpadă. Doamne, gîndi el, urmele sînt tot mai evidente, nimeni nu le poate scăpa din vedere. Acum începu şi ţăranul de lîngă el să se tîrască. Îi făcu semn lui Herbert să-l urmeze. Se tîrau spre reflectorul care se apropia încetul cu încetul. Se putea auzi zgomotul motoarelor. Erau oare motociclete care-şi croiau pîrtie prin zăpadă ? Sau grupul de recunoaştere al locotenentului Tönne ? Să fi prins de veste ? Cu neputinţă. Schimbul trebuia să vină abia dimineaţa. Era probabil o patrulă de motociclişti care rămăsese înzăpezită...

Luminile care se mişcau de colo pînă colo se apropiară. Ţăranul şi Herbert se tîrau spre ele. Fata rămăsese în urmă, după cum remarcă Herbert. Ţăranul îi făcu semn şi Herbert zări acum şi el şoseaua. În închipuirea lui, o şosea trebuia să aibă întotdeauna arbori de o parte şi de alta. Şoseaua aceasta se întindea însă goală şi descoperită prin cîmpie. Farurile motocicletelor cercetau cîmpul acoperit de zăpadă. Nu încăpea nici o îndoială, îi căutau. Pentru numele lui Dumnezeu, atunci erau... Numai el singur avea o armă. Dar ce era să facă singur împotriva unei patrule înarmate ? Nu se putea să nu-i descopere. Tot stratul de zăpadă era răscolit. Herbert se uita îngrozit la conurile de lumină care se mişcau pipăind, ca nişte ochi uriaşi care te sorb, care treceau pîlpîind şi cercetînd neliniştit prin noapte.

Herbert se cutremură ; simţi gura ţăranului aproape de urechea sa. Auzi că-i şopteşte ceva, dar nu înţelese vorbele

şi dădu din cap a nedumerire. Ţăranul îi atinse arma cu degetul arătător şi arătă spre motocicletele care se apropiau... Înspăimîntat, Herbert se trase înapoi. Să deschidă lupta cu o patrulă ? Şi... să tragă în camarazii săi ? Niciodată !... Se uită la ţăran şi făcu semn din cap că nu.

În lumina lămpii motocicletelor din urmă, recunoscu uniformele germane. Şi atunci, scoase un ţipăt scurt de groază : în ataşul motocicletei din faţă stătea în picioare locotenentul Tönne... Totul s-a sfîrşit... Herbert scoase un hohot scurt de plîns şi lăsă să-i cadă capul în zăpadă.

Arma îi fu smulsă din mînă. Nu se împotrivi. Îi era totuna. În clipa următoare aveau să fie descoperiţi.

O împuşcătură...

Herbert auzi pocnetul ca de bici, lingă ureche. Îşi înălţă capul şi văzu la douăzeci de paşi în faţa lui pe locotenentul Tönne căzînd peste ataş. În aceeaşi clipă, Herbert observă o mişcare în spatele lui ; mulţime de oameni alergau aplecaţi peste şosea. Înainte de a-şi da seama că erau ţăranii pe care-i eliberase, răsună o a doua împuşcătură.

Herbert îl văzu căzînd pe cel care conducea motocicleta. Încercînd să întoarcă vehiculul, acesta rămăsese de-a curmezişul şoselei.

— *Vperiod ! Vperiod !*

Atîta ştia şi Herbert : că asta înseamnă „Înainte ! Înainte !" În credinţa că vor ţîşni amîndoi şi vor fugi în pădurea salvatoare, Herbert sări în picioare.

Înapoia lui auzi o a treia împuşcătură. Privi în urmă din fugă. Nimeni nu-l urma.

A patra împuşcătură. Focul se zări lămurit. Ţăranul mai era încă trîntit pe şosea.

Alte motociclete se apropiau. Un pistol-mitralieră ţăcăni, ca înnebunit de furie.

Herbert alergă în pădure, în urma ţăranilor.

5

Obersturmführerul le promisese oamenilor săi că la 30 noiembrie — de ziua lui — va organiza un banchet monstru, dacă pînă atunci va cădea Moscova. În ultimele

zile ale lui noiembrie, S.S.-iştii din paza închisorii din Hanovra ascultară mai încordaţi ca oricînd difuzorul. Veştile de victorie se succedau ca pe bandă rulantă. Wehrmachtul se apropia tot mai mult de Moscova. Cu trei săptămîni înainte, unele ziare anunţaseră căderea iminentă a capitalei ruse. Douăzeci şi patru de ore treceau după alte douăzeci şi patru, dar Moscova nu cădea.

În seara de 30 noiembrie, toţi S.S.-iştii de serviciu erau în păr în faţa aparatului de radio ; se anunţase o nouă emisiune specială.

— E cu siguranţă Moscova ; o simt în măruntaie. Ei, fîrtate, ar fi timpul ! N-aş fi crezut niciodată că rezistenţa lor o să se încăpăţîneze în aşa hal. Doar ruşii îşi dau ultima suflare de luni de zile.

— Ba, te puteai aştepta, doar e vorba de capitala lor.

— Ia ascultaţi ce spune „Völkischer“ despre Moscova ! strigă un S.S.-ist care şedea la un birou, cu ziarul în faţă. Scrie aşa : Moscova nu mai e un sat mare, aşa cum pe drept cuvînt a fost numită la începutul secolului nostru. După revoluţia rusă din octombrie, Moscova a devenit tot mai mult un mare oraş modern, un centru industrial şi un centru de cultură. Pe lîngă asta, Moscova este nodul de comunicaţie central al întregii reţele ruse de cale ferată. Toate căile de transport din vestul Rusiei spre est trec prin Moscova. Moscova e un centru economic, politic şi strategic de unde întreaga Rusie poate fi dezorganizată...

— Mi-am închipuit cu totul altfel Moscova, zise unul. Oraş mare... centru industrial, cultural... nod de comunicaţie...

— Nu scrie în ziar cînd îl vom cuceri ?

— Lasă-te de întrebări d-astea prosteşti ! Să vezi că îndată după Crăciun plecăm la Moscova. Acolo vom avea prizonieri de păzit cu duiumul. Hahaha !

— Stai, stai ! Şi cine o să-i păzească pe tipii ăştia de-aici ?

— Ăştia n-au să mai spună nici pîs. Cînd ocupăm Moscova, s-a isprăvit cu bolşevismul.

— Adevărat ! Atunci şi cei mai fanatici se vor domoli. Dacă n-or prefera să se spînzure !

— Chiar şi Thaelmann !

— Ce-l mai trec sudorile de teamă. I se îneacă toate corăbiile.

— Să vezi ce mic şi urît se face!

„Atenţiune! Atenţiune!“

Muzica se întrerupse brusc. Era un semn sigur că urma un comunicat special. Nimeni nu scoase o vorbă, toţi priveau ţintă la aparatul de radio.

Într-adevăr, izbucni fanfara.

— Încordare, nu glumă!

— Linişte! Linişte!

„Comunicatul special al comandamentului suprem al armatei. Pe frontul de Est, unităţi ale armatei germane, la vest de Moscova, au pricinuit duşmanului o nouă înfrîngere şi au repurtat o victorie hotărîtoare. Unităţi blindate au străpuns poziţiile de apărare ale inamicului. Tancurile noastre au atins oraşul Klin. În celelalte sectoare ale frontului se dau lupte înverşunate.“

— Asta-i tot?

— St! Linişte!

Începu un marş. Da, asta era tot. S.S.-iştii se priveau dezamăgiţi.

— Pe unde o fi Klin? întrebă unul.

— În orice caz, nu-i Moscova.

— Ia adu harta!

— Aici! E aici! E grozav, omule! Aproape de tot de Moscova... Să vezi că la noapte intră în oraş!

— Aduceţi sticlele! Trăiască sărbătoritul nostru! Trăiască victoria! Heil Hitler!

— Heil Hitler! strigară cu toţii.

Obersturmführerul cedă rîzînd.

— Fie! Să vină prima baterie!

6

Pînă spre miezul nopţii se goliră cîteva baterii şi buna dispoziţie atinsese culmea, cînd unuia îi veni ideea să-i facă o vizită deţinutului Ernst Thaelmann, ca să audă ce are de spus şeful comuniştilor germani.

— Veţi... veţi... vedea că ăsta... ăsta.... o să înceapă să urle!

— Prostii! Ăla... începe... să cînte: „A-ah... iubite Augustin... totul s-a dus de rîpă!“

— Hahaha...

— Să vină gardianul de secţie! ordonă obersturmführerul.

— Să nu facem ceva necugetat, camarazi!

— Eşti un amărît. Tu... tu... n-ai... de loc nici un... simţ... pentru umor, ce?

— Pistoalele... le lăsăm... în orice caz... aici!

Gardianul August Körber intră în corpul de gardă. Aparţinea spiţei vechi a gardienilor de închisoare. Un om de o talie depăşind mijlocia, foarte corpolent, cam din topor. Lipsit de grumaz, capul stătea de-a dreptul pe umerii puternici.

— Körber, ia spune, Thaelmann e în secţia dumitale, nu-i aşa?

— Da, domnule obersturmführer!

— Vrem să-i facem o vizită.

— Acum?

— Da!

— De ce?

— Vrem să-i comunicăm că în noaptea asta vom cuceri Moscova! Că s-a terminat cu bolşevismul!

— Domnule obersturmführer, mai bine să nu faceţi una ca asta!

— Nici o împotrivire, omule!

— E un ordin, domnule obersturmführer?

— Se-nţelege! N-auzi?

Gardianul o luă înainte. Bătu la uşa celulei lui Thaelmann şi strigă:

— Thaelmann! Dreeepţi! Vizită!

Apoi deschise uşa grea a celulei.

În mijlocul celulei întunecoase stătea drept, în picioare, Ernst Thaelmann, cu buzele strînse. Se uita hotărît şi calm la S.S.-iştii beţi.

— Noi... nu-ţi... facem... nimic! strigă unul.

— Nuu... noi... noi... voim... să-ţi comunicăm... ceva drăgălaş.

Obersturmführerul se înghesui trecînd pe lîngă gardian şi intră în celulă. Se opri lîngă Ernst Thaelmann, se uită la el cîteva clipe, în tăcere. Apoi se întoarse spre oamenii

săi şi le făcu semn cu mîna. Dar ei tăceau şi holbau ochii plini de aşteptare...

— Domnule Thaelmann, începu obersturmführerul, din păcate trebuie să vă tulburăm somnul. Şi anume, avem să vă facem o comunicare deosebit de importantă. Astăzi, 30 noiembrie 1941, de ziua mea de naştere, Moscova va fi cucerită de soldaţii Führerului !

— Heil Hitler... Heil Hitler ! răcniră S.S.-iştii în uşa celulei.

Ernst Thaelmann stătea nemişcat.

— Blestematule ! strigă obersturmführerul. Lumină, să-l vedem.

Gardianul Körber trecu printre S.S.-işti şi aprinse lumina.

— A-ah ! strigară cu toţii.

Se uitau încremeniţi la Ernst Thaelmann. Era palid, dar expresia feţei sale era hotărîtă, cruntă chiar. Pumnii săi erau strînşi.

— Ei, Thaelmann, ce ai de spus la ştirea asta ? întrebă obersturmführerul rînjind sarcastic.

Thaelmann tăcea.

— S-a isprăvit cu bolşevismul, începu iar ofiţerul S.S. Pentru totdeauna ! Armata Roşie s-a dus ! E lichidată !

Thaelmann îl privea dispreţuitor, cu pleoapele strînse.

— Dar înţelege, Thaelmann ! Am vrea să auzim ce ai de spus la ştirea asta ! Dumneata, marele politician...

Cîţiva S.S.-işti rîdeau tare la uşă. Obersturmführerul se întoarse şi strigă mînios :

— Linişte !

Se întoarse din nou spre Thaelmann :

— Cum vezi situaţia, domnule Thaelmann ? Cum va evolua mai departe ? Te rog, ai cuvîntul !

— Dar nu discursuri de propagandă bolşevică ! strigă cineva din prag.

— Vă rog, faceţi linişte ! ordonă obersturmführerul.

Se făcu linişte. Toţi priveau spre deţinutul care trăia de opt ani între zidurile celulei, dar rezista, neînfrînt şi mîndru.

Ernst Thaelmann îşi formulă răspunsul, dîrz, dur şi hotărît. Fiecare cuvînt era o lovitură :

— Armata Roşie va frînge grumazul lui Hitler!

După aceste cuvinte se aşternu o tăcere apăsătoare. Thaelmann, cu picioarele depărtate, ridică pumnii strînşi, gata să se apere dacă haita s-ar năpusti asupra lui.

Atunci unul începu să rîdă cu hohote. Apoi începură şi alţii să rîdă. Obersturmführerul se aplecase pe spate şi rîdea de-i săltau umerii. Pînă şi gardianul Körber se molipsi de la ceilalţi.

— Auzi vorbă! La... orice... m-aş fi aşteptat... dar la una ca asta nu! Hahaha!

— Pesemne... că... a înnebunit... Nebunie de celulă!

— Îţi... îţi... face de-a dreptul... milă!

Obersturmführerul se înclină ironic înaintea lui Thaelmann:

— Mulţumim pentru lămuriri!

S.S.-iştii părăsiră celula urlînd de rîs şi străbătură coridorul închisorii împleticindu-se.

Gardianul Körber împinse uşa celulei şi o zăvorî.

7

Walter Brenten privea trupele Armatei Sovietice, în echipamentul lor de iarnă, mărşăluind prin Moscova, spre front, la luptă. Coloane în cojoace albe de miel, coloane în mantale de iarnă lungi şi cenuşii, coloane în bluze albe peste uniformele vătuite, înarmate cu pistoale automate, puşti antitanc, carabine. Unităţile blindate îşi croiau drum prin zăpadă, iar pe tancurile din frunte fluturau mari drapele roşii. Se afla în faţa gării Kievskaia, cînd, pe şoseaua care iese din oraş, trecură baterii de artilerie, unităţi motorizate şi călare.

Soldaţii de lîngă tunuri şi de pe cai făceau semne de bun-rămas locuitorilor Moscovei. Bărbaţii şi femeile de pe stradă, muncitorii care erau în drum spre întreprinderile lor, se opriră şi-şi scoaseră şepcile îmblănite. Unii se plecară în faţa fraţilor lor care se duceau la bătălie. Fără să jubileze, fără să cînte, oamenii rămîneau serioşi şi muţi. Pe feţele lor puteai citi: Fraţilor! Ostaşi ai Armatei Roşii! Nu permiteţi ca tot ce ne-a dat Revoluţia din Octombrie, tot ce am clădit, toate victoriile repurtate de noi în anii grei ai construirii so-

cialismului, să devină prada blestematului duşman al clasei muncitoare, prada fasciştilor germani!

În acea zi de decembrie, Walter Brenten vorbi la postul de radio.

— Cuceritori străini au încercat de mai multe ori să subjuge poporul rus, strigă el pe calea undelor spre Germania. Nici unul n-a reuşit. Carol, regele Suediei, a fugit călare din Rusia. Napoleon, împăratul francezilor, într-o sanie. Voi însă, care aţi venit cu maşini blindate şi baterii motorizate, voi nu veţi avea nici măcar un cal ori o sanie ca s-o luaţi la fugă; dacă veţi asculta de ordinele lui Hitler, veţi pieri pe pămîntul Rusiei — fără glorie, fără cinste, fără urmă!

Cînd Walter Brenten se întoarse seara la hotel, găsi cina pregătită pe masă şi alături un bilet scris de mîna Ainei: „Dragul meu! Nataşa şi cu mine am ieşit la muncă obştească, să facem şanţuri antitanc şi alte obstacole. Caută să te descurci şi să te gospodăreşti singur. Probabil că ne întoarcem peste cîteva zile. Sînt bucuroasă că Nataşa e cu mine. Păstrează-mi dragostea ta! Aina."

CAPITOLUL IV

1

Hermine Hardekopf îşi dădu seama de îndată că cei doi bărbaţi îmbrăcaţi în civil, care intrară în apartamentul lor împreună cu S.S.-iştii, erau agenţi ai poliţiei de stat, şi gîndi: Aşa, acum îl ridică. În tulburarea ei, nu spuse „Heil Hitler", ci „Bună ziua!" După aceea îi venea să-şi muşte limba de necaz.

Fără să răspundă la salutul ei, fără să scoată măcar o vorbă, bărbaţii trecură prin micul vestibul şi intrară în odaie. Abia atunci îşi scoaseră caschetele şi pălăriile, şi unul din civili îi spuse Herminei, care îl urma zăpăcită, să se aşeze.

Lucrase în bucătărie şi acum îşi ştergea necontenit mîinile de şorţ, apoi îşi scoase şorţul şi-l aşeză la spatele ei, pe scaun.

— Ştiţi, desigur, de ce am venit! spuse civilul care o invitase să ia loc.

— E vorba fără îndoială de bărbatul meu, răspunse ea.

— Da, e comunist, nu-i aşa?

— Comunist? exclamă Hermine sincer mirată. Nu, asta în nici un caz nu. Dar e social-democrat.

— Dar băiatul dumneavoastră e comunist?

— De care e vorba? întrebă Hermine.

— Aveţi mai mulţi?

— Am doi băieţi, domnule. Cel mai mare e în Rusia, cel mai mic e la detaşamentele de lucru.

— Cel din Răsărit e comunist, nu-i aşa? Spuneţi adevărul, ştim tot.

— Nuu, nu-i comunist. Nici n-a fost vreodată. Vrea să meargă la aviaţie... Nuu, nuu, e absolut sigur că nu-i comunist.

— Dar n-a fost înscris în Hitlerjugend, zise comisarul.

— Numai bărbatul meu e de vină, el n-a vrut. Dar Otto, mezinul, face parte din organizaţie. Am izbutit eu să-l introduc.

—Aha, aşadar, aţi izbutit să-l introduceţi. Deci sînteţi pentru. vreţi ca băiatul să fie în Hitlerjugend.

— Dar bineînţeles, domnule. Sînt doar în organizaţia femeilor, aproape de la înfiinţarea ei.

De astă dată fu rîndul comisarului să se minuneze. Schimbă o privire cu colegii săi, care tot timpul n-o slăbiseră din ochi pe Hermine.

— Sînteţi în Organizaţia femeilor naţional-socialiste?

— Da, sigur că da. De şase, nu, chiar de şapte ani. Aici în Uhlenhorst-Sud.

— Arătaţi-mi, vă rog, carnetul de membră.

— Cu plăcere! O clipă!

Hermine se duse la dulapul pe care se afla un scrin mic negru, lăcuit, încrustat cu sidef. Il aşeză pe masă şi, în timp ce-şi căuta carnetul, cei patru bărbaţi priviră peste umărul ei, în scrin. Găsi carnetul şi îl întinse comisarului.

Acesta privi cărţulia.

— Trebuie să ne scuzaţi, doamnă Hardekopf, că am pătruns în felul acesta în apartamentul dumneavoastră, dar într-adevăr n-am ştiut că sînteţi naţional-socialistă.

— Totuşi, e vorba de soţul meu, nu-i aşa ? întrebă ea.

— Da, desigur ! Tot mai e social-democrat ? Are întrunirile sale secrete, nu-i aşa ? Chiar dacă nu vă spune el, dumneavoastră, ca femeie, tot ştiţi ceva, simţiţi ceva, nu-i aşa, doamnă Hardekopf ?

Hermine tăgădui, dînd din cap.

— Ştiţi ce ? Asta n-o cred.

— Cum aşa ? De ce n-o credeţi ?

— Nu-i el pentru aşa ceva. Acum, că social-democraţii sînt interzişi, nu mai are a face cu ei.

— Dar spuneaţi că soţul dumneavoastră mai e social-democrat.

— Păi, da, ca mai demult. Nu e pentru Führer. Dar nici împotriva regimului nu face nimic, de asta sînt sigură.

— Dar băiatul dumneavoastră, vorbesc de cel care e în Răsărit, n-a fost niciodată la comunişti ? Nici în tineretul comunist ?

— Herbert ? Nu ! Dar a fost în Uniunea şoimilor social-democraţi. L-a vîrît bărbatu-meu acolo.

— Aha ! Cînd asta ? întrebă comisarul.

— A fost... puţin înainte de a se fi interzis organizaţia. Pînă a venit Führerul !

— Şi soţul dumneavoastră lucrează la şantierul naval ?

— Da, la „Blohm şi Voss“.

— De mult ?

— De mult de tot. Vor fi în curînd douăzeci de ani.

Comisarul se întoarse spre colegii săi şi spre cei doi S.S.-işti.

— Mai aveţi întrebări de pus ?

Nu, nu mai aveau întrebări.

— Iertaţi-ne că v-am deranjat, doamnă Hardekopf. Vă mulţumim pentru informaţii. Ştiţi, e datoria noastră să descoperim adevărul.

Schiţă un salut şi ridică braţul.

— Heil Hitler !

Hermine se ridică, se uită ţintă la comisar, îşi ridică braţul şi răspunse la salut.

Cei patru bărbaţi părăsiră camera. În uşă, Hermine îl întrebă încă o dată pe comisarul care îi luase interogatoriul:

— Ce va fi acum cu bărbatul meu? S-a întîmplat ceva?

— Nu, doamnă Hardekopf. Nimic important. Şi, aplecîndu-se spre ea, îi spuse mai încet: E mai bine să nu-i pomeniţi nimic de vizita noastră. De ce să-l neliniştiţi fără temei?

Pe stradă, comisarul se întoarse spre ofiţerii S.S.

— Ne pun pe drumuri fără o cercetare prealabilă mai temeinică, iar noi — ne facem de rîs.

— Domnule comisar, detalii nu am aflat nici noi, replică unul dintre cei în uniformă neagră. De la secţia specială am primit vestea că soldatul Hardekopf din Hamburg a trecut la partizani. Bănuit de comunism. A trebuit să căutăm, să vedem cum stau lucrurile.

Înainte de a urca în maşină, comisarul se uită în sus, spre faţada casei. Era sigur că unii căscau gura ascunşi pe după perdele. Iar vor găsi prilej de vorbe şi de comentarii.

2

Hermine Hardekopf primi după vreo două săptămîni înştiinţarea că fiul ei, Herbert, sentinelă în armata din Răsărit, a fost dat lipsă.

Nu înţelese de îndată sensul înştiinţării. O mai citi o dată, de două, de trei ori. Apoi scoase un ţipăt şi alergă plîngînd la vecină.

— Băiatul meu... băiatul meu... strigă ea, dînd din mîini.

Îşi ieşise din fire de desperare. În cele din urmă, se aruncă pe un scaun şi plînse şi se văietă:

— Băiatul meu... băiatul meu... băiatul meu...

Vecina stătea în faţa ei mută, neajutorată. Credea că Herbert Hardekopf murise.

Hermine şedea cu capul plecat şi plîngea cu sughiţuri.

Vecina îi luă hîrtia din mînă şi citi.

— Dar, doamnă Hardekopf, zise ea, băiatul nu-i mort! E numai dat lipsă. Probabil, prizonier la ruşi!

La auzul acestor cuvinte, Hermine prinse a boci şi mai tare, îşi ridică fruntea şi strigă cu faţa schimonosită :

— Asta... asta... ar fi mult... mult mai rău !

Vecinei nu-i mai rămase decît să dea din cap.

Cînd Ludwig se întoarse seara de la şantier, Hermine se potolise. Între timp, fusese pe la toate cunoştinţele sale de pe strada lor şi le comunicase că fiul ei Herbert e dat dispărut. Adăugase de fiecare dată că nădăjduieşte că bietul ei băiat e mort, căci nu poate suporta gîndul să fi încăput viu pe mîinile ruşilor.

Întinse soţului ei hîrtia, fără să scoată o vorbă. Acesta citi şi privirea sa rămase multă vreme aţintită asupra celor cîteva rînduri. Nu scoase nici o vorbă. Nici o lacrimă nu i se ivi în ochi. În sufletul lui totul era înăbuşit şi mort, ca ars. Cînd Hermine îi puse cina în faţă, o dădu la o parte cu o mişcare vlăguită a braţului.

3

În dimineaţa următoare, abia se iviseră zorile deasupra acoperişurilor cînd Ludwig Hardekopf o porni de acasă zorindu-se, ca în fiecare zi de lucru, coborînd strada pustie şi rece, spre metro. Dacă după fiecare rană pe care i-o făcuse viaţa i-ar fi rămas cîte o cicatrice pe obraz, ar fi trebuit să fie de nerecunoscut. Deşi avea doar şaizeci şi vreo cîţiva ani, arăta ca un moşneag şubrezit. Dar în trupul acesta, în care voinţa era atît de slabă, trăia ceva ce părea de nezdruncinat şi funcţiona ca un ceasornic. El numea aceasta simţul datoriei. Era un sentiment automat al datoriei, care nu venea nici din inimă nici din creier. Era ceva gol, mecanic, care alerga în el ca o mîrţoagă oarbă ce învîrteşte roata unei mori.

La asta se mai adăuga faptul că de ani de zile Ludwig Hardekopf nu se mai simţea acasă decît lîngă strungul lui. Ajunsese pînă acolo încît i se părea că cele mai liniştite şi mai fericite clipe le petrecea în zgomotul halei de maşini, la bancul lui de lucru.

Mai demult, şedinţele pe district şi celelalte întruniri de partid aduceau o oarecare variaţie în viaţa lui ; la confe-

rințele de știință popularizată se ducea cu mai multă plăcere chiar decît la cele politice. Dar astea se isprăviseră de mult, căci la întrunirile organizate de naziști nu se ducea. Dar se păzea cu grijă să facă ceva condamnabil, să nu le dea naziștilor pretextul de a lua măsuri împotriva lui. În acest sens, era atît de grijuliu și de consecvent, încît îi evita chiar și pe tovarășii săi de partid de mai demult, ca să nu se poată isca nici cea mai mică bănuială împotriva lui.

De aceea, pentru Ludwig Hardekopf fu de-a dreptul un mic eveniment cînd într-o zi, în port, mergînd spre casă, avu o întîlnire neașteptată care îl scoase timp de o oră din făgașul obișnuit al vieții sale.

Un domn bine îmbrăcat îl întîmpină :

— Scuzați, nu cumva sînteți domnul Hardekopf ?

— Ba da, eu sînt. răspunse Ludwig, și acum parcă îl recunoscu pe domnul în palton cu guler de blană. Dar nu era încă cu totul sigur.

— Nu mă recunoști ? Numele meu e Papke. Paul Papke.

— Va să zică totuși ! Ludwig zîmbea. Nu eram cu totul sigur.

Da, era Paul Papke, care făcuse atîta vîlvă în asociația Maienblüte pe vremea tinereții lui Ludwig. Arăta foarte distins. Barbișonul dispăruse. Bărbia și buza de sus erau goale. Două pungi îi atîrnau însă sub ochi, ca niște săculețe.

— Mă bucur că te văd, dragă domnule Hardekopf. Trebuie să bem ceva în cinstea revederii noastre. Ia vino, un grog tare nu-ți va face rău pe o vreme de gripă ca asta.

Ludwig Hardekopf se simțea cam stînjenit să intre alături de Papke în restaurantul de lîngă debarcader, dar din fericire avea cel puțin guler și cravată. Atîrnă paltonul său uzat și peticit alături de mantaua îmblănită a lui Papke și se vîrî în colțul dinspre fereastră.

— Hardekopf ! Numele acesta e ca un apel dintr-un trecut fericit. Papke își dădea ochii peste cap de parcă ar fi fost gata-gata să se prăpădească. Știi că l-am cunoscut bine pe tatăl dumitale ? Ce om minunat ! Spețа asta de oameni e pe cale de dispariție... Două groguri, domnule șef ! Dar ca în Nord. Fă economie de apă... Ce-ți mai face soția, domnule Hardekopf ? Ai copii ?

— Da! Hardekopf dădu din cap. Apoi adăugă: Am avut.

— O-oh! făcu Papke. Fumezi?

Îi întinse portțigaretul. Nu? Își aprinsese o țigară de foi și îl observa pe Ludwig care, obosit și ca sub o apăsare, privea pe fereastră spre apele portului.

— Fiul meu a dispărut în Rusia... Fata mea cea mare a murit acum cîțiva ani. Avea douăzeci și trei de ani...

— Țț... țț... țț! făcu Papke clătinînd din cap.

— Mi-a rămas numai un băiat, e la detașamentele de lucru.

— Două groguri, domnii mei, cu rom mult și apă puțină! Poftiți zahăr.

— Mulțumesc! Da, dragul meu Hardekopf, fiecare are azi o povară de purtat... Dar știi? Îmi spun că e mai bine să te jertfești și să suferi pentru o cauză dreaptă decît să pieri slujind pe dușmanul poporului nostru.

Ludwig Hardekopf îl privi mirat. Nu știa ce voia să spună Papke. Întrebă:

— Cum adică? La ce vă gîndiți?

— Mă gîndesc la fostul meu prieten Brenten, cumnatul dumitale, domnule Hardekopf... Ce sfîrșit! Rușinos!... Da, și fiul său, după cîte am auzit.

— Nu! replică Hardekopf. Vorbiți de Walter Brenten? Acela trăiește. E în străinătate.

— Trăiește? exclamă Papke. Muierea aceea m-a mințit, deci!

— Cine v-a mințit?

— A-ah! Mi s-a spus că acest... acest Walter Brenten ar fi murit.

— În orice caz, a fost într-un lagăr de concentrare, confirmă Ludwig.

— Ei, sănătate! Papke își apucă paharul. Grogul trebuie să-l bei fierbinte.

— E tare, nu glumă, făcu Ludwig.

— Face bine... Deci, i-au dat drumul din lagăr băiatului lui Carl?

— După cîte ştiu, a evadat.
— Ce spui, e cu putinţă una ca asta ?
Papke clătina uimit din cap.
— Ştiţi cine se spune că l-ar fi vîrît acolo ? Ginerele lui Hinrich Willmers.
— Nu, nu-i adevărat, exclamă Papke. Cine ţi-a spus una ca asta ?
— Soră-mea, nevasta lui Carl.
— Nu cumva Merkenthal, armatorul ?
— Da, se pare că el... Aşa mi s-a povestit, domnule Papke.
Foarte interesant, gîndea Papke. Oare Willmers ştia ? I-o strecor eu cu o ocazie oarecare, acelui model de virtute...
— Ia spune ! Cred că s-ar putea suporta încă un pahar... Domnule şef ! Încă o dată la fel ! Dar tot atît de tare ! Şi dumneata, dragul meu, Hardekopf, destoinic ca întotdeauna la şantier ?
— Da ! Sînt de douăzeci şi doi de ani în acelaşi loc.
— Asta e ceva ! Îmi scot pălăria !
— Şi dumneavoastră ce faceţi acum, domnule Papke ?
— Eu ? O, eu sînt director la Opera de stat. În treacăt fie spus, de şapte ani.
— Director ?
Ludwig Hardekopf se uita cu ochi mari la Papke. Gîndea : Ăsta a ajuns departe. Niciodată n-ar fi crezut să fie atît de vrednic, încît să conducă un teatru atît de mare. Ludwig Hardekopf nu ştia că la Opera de stat erau cinci directori şi că Papke, care fusese odinioară director administrativ dar nu făcuse faţă, era acum directorul garderobelor.
Băură al doilea grog şi Ludwig Hardekopf băgă de seamă că alcoolul începuse să i se urce la cap. Nu obişnuia să bea, mai ales băuturi tari.
— Da, da, dragul meu Hardekopf, zise Papke, căruia îi făcea nespus de bine privirea plină de admiraţie a lui Ludwig. Aşa-i viaţa !
Şi cugetă în mintea lui : Tu însă eşti o vită care baţi pasul pe loc, pînă te vei duce de-a berbeleacul în mormînt. Ei da, proletarul tot proletar rămîne.

4

Friede Brenten abia se culcase cînd cineva bătu la uşă.
— Ce e ? întrebă ea.
— Scoală-te repede şi vino ! strigă Ambrust.
— Abia m-am culcat !
— Repede ! Repede !

Ce poate fi, gîndi ea şi ieşi din pat, îşi puse capotul şi-şi dibui pantofii.

Cînd intră în camera de zi, îl văzu pe chiriaşul ei ghemuit în faţa aparatului de radio, cu o pătură în cap. Îşi scoase capul de sub pătură, zise : „St ! St !" punînd degetul peste buze şi-i făcu semn să se apropie.

— Hai, maică Brenten ! Vîră-te aici !
— E atît de important ? întrebă ea ; se ghemui însă şi-l lăsă să-i pună pătura care învelea şi aparatul, peste cap.
— Auzi ? întrebă Ambrust.

Auzea o voce întovărăşită de un zumzet uşor. Ascultă cu încordare şi prinse cuvintele : „...chiar dacă pe unul sau altul dintre fronturi armata hitleristă poate să cîştige unele avantaje, fasciştii n-au reuşit să cucerească nici Moscova, nici Leningradul. Dimpotrivă, armata lui Hitler, care se socotea invincibilă, a avut de suferit în faţa Moscovei întîia sa mare înfrîngere. Această înfrîngere va fi urmată de altele, căci..."

Frieda Brenten scoase capul de sub pătură, se uită la Ambrust şi-i spuse :

— Ascultă dumneata mai departe. Ai să-mi povesteşti mîine ce s-a spus.
— Maică Brenten ! Nu recunoşti vocea ? întrebă Ambrust, atît de emoţionat cum rareori îl mai văzuse.
— Vocea ?

Dădu din cap.

— Vorbeşte doar băiatul dumitale, Walter !

Frieda Brenten scoase un ţipăt uşor şi într-o clipă fu din nou sub pătură... Vocea... Da, uite-o iar... Nu, să fie asta vocea lui Walter ? Sau totuşi ? Nu auzea ce rostea vocea, ci asculta doar timbrul ei... Recunoscu acum accentul dialectului nordic... Şi, într-adevăr, îi venea să ţipe de bucurie, îl recunoscu pe Walter al ei după pronunţarea cîtorva cuvinte... Băiatul meu drag... Dragul de el ! gîndi ea. Unde-o

fi ? Fără îndoială că departe, tare departe. Dar uite că vorbeşte. Îi vorbeşte ei şi ea îl poate auzi... De emoţie şi de bucurie, o cuprinse ameţeala.

— El este ! strigă Frieda. Da, el este !

Ambrust închise aparatul.

— Acum cel puţin ştii unde se află, zise.

— Nuu, habar n-am, îi răspunse ea. Unde-o fi ?

— Dar, maică Brenten, ăsta era postul de radio Moscova.

— Aşa ? Atunci e şi el la Moscova... Ei, slavă Domnului ! Acum ştiu cel puţin că trăieşte.

Deodată îl privi ţintă pe Ambrust şi-l întrebă :

— Dar ia spune, cum l-ai recunoscut ? Doar nu l-ai auzit, nu l-ai văzut niciodată.

— Nici nu l-aş fi recunoscut, dacă nu ar fi spus crainicul la radio că vorbeşte el.

— Da, fireşte !

Şi Frieda izbucni în rîs, bucuroasă ca un copil.

— Să asculţi Moscova e însă strict interzis, domnule Ambrust. Rişti tot soiul de neplăceri.

— Ei, şi ? Nu merită riscul ?

A doua zi de dimineaţă Frieda Brenten alergă de îndată la fiica ei şi îi povesti pe cine auzise.

— Minunat că-i acolo, zise Elfriede. Atunci, cu siguranţă poate face ceva pentru Herbert.

— Dar tu crezi într-adevăr că Herbert trăieşte ?

— Cred, cum să nu cred. Dacă ar fi căzut, n-ar fi scris : dispărut. E, fără îndoială, prizonier.

— De-ar fi adevărat !

— Mamă, să nu-i povesteşti lui Paul nimic despre Walter

— Ce ?

— Că ai ascultat postul de radio Moscova. Îl cunoşti doar, e atît de... pedant de conştiincios. Ştii, „posturile de radio inamice". Mai bine să nu-i spui nimic... De altfel, în ultimul timp, de cînd nu s-a mai înaintat în faţa Moscovei şi Hitler a mai declarat război şi Americii, e cam pleoştit şi posomorît... Şi acum, pe deasupra, postul de radio Moscova — îl apucă pandaliile.

5

După cîteva săptămîni, Paul Gehl se ţinea din nou ţanţoş şi fluiera semnalul intonat de fanfară pentru a anunţa victoriile la postul de emisiune. Armata germană trecuse la ofensivă în răsărit, pătrunsese în Donbas şi înainta spre Caucaz şi spre Volga.

Nu trecea zi fără ca fanfarele de la radio să nu anunţe victorii. Mereu alte şi alte oraşe erau cucerite. Numărul trupelor inamice încercuite şi capturate era tot mai mare. Comunicatele victorioase alungau tot mai mult amintirea înfrîngerilor din iarnă.

Chiriaşul Friedei stătea seară de seară sub pătură, în faţa aparatului de radio. Iar ea se temea uneori grozav să nu se afle. O asigurase însă că nu există un aparat care să poată constata asta. Naziştii răspîndiseră un astfel de zvon numai ca să-i sperie pe oameni.

Seara, în timp ce citea ziarele, Ambrust îşi ieşea uneori din fire.

— Ce mai aliaţi, mormăia el. Vorbesc şi vorbesc, scriu şi iar scriu, dar nu mişcă nici un deget. S-ar zice că sînt de-a dreptul bucuroşi de înaintarea lui Hitler în Rusia.

— De cine vorbeşti ? întrebă Frieda.

— De englezi şi de americani. Nu e o ruşine că-i lasă pe ruşi să lupte singuri ? Şi mai pretind că sînt aliaţii ruşilor. Acum ar trebui să deschidă un al doilea front, acum, cînd întreaga armată e angajată în Răsărit... Pe francezi i-au lăsat baltă. Acum îi lasă pe ruşi. Aliaţii vor doar să cîştige de pe urma războiului.

— Mare politician ai mai devenit dumneata în timpul din urmă, îl împunse Frieda.

Într-adevăr, se minuna de chiriaşul ei, cum îl numea pe Ambrust. În primii ani după ce se mutase la Frieda, nu arătase nici un fel de interes pentru politică, şi ea era foarte mulţumită. După părerea Friedei, se făcuse prea multă politică în casa ei. Dar de cînd începuse războiul, Ambrust se interesa tot mai mult de problemele politice. Mai demult, citea doar ştirile locale şi, cu un deosebit interes, procesele. Acum citea articole de fond şi dări de seamă despre situaţia politică. Abia se mai uita la procese

ori la accidente. Dacă o merge tot aşa, gîndea Frieda, ăsta va fi un politician tot atît de înverşunat ca şi Carl.

Paul e cu totul altfel, cugeta ea. Şi el face pe politicianul şi pe strategul, vrea să ştie dinainte unde se vor da bătăliile. Dar la el totul nu-i decît un joc. Nu ia nimic în serios şi nici el nu trebuie luat în serios.

CAPITOLUL V

1

Oraşul cu dealurile care-l împrejmuiau rămăsese în urmă; avionul zbura acum de-a lungul Volgăi cea plină de gheţuri plutitoare.

Pe malul îngheţat, prăpăstios şi plin de crăpături, se vedea ici şi colo cîte un biet tufiş. Alunecau atît de aproape de sol încît puteau distinge cărările bătătorite în zăpadă, şi chiar chipurile cîte unui drumeţ singuratic. Cînd razele soarelui scăpau dintre nori, umbra avionului se vedea alunecînd ca o stafie pe pămînt.

Era un mic avion de legătură, singurii pasageri fiind colonelul Iosif Petrovici şi Walter Brenten. Nici n-ar mai fi încăput alţii. Iosif Petrovici, tovarăşul de drum al lui Walter, se lăsă pe spate în scaunul său şi închise ochii; parcă ar dormi. Walter băgă însă de seamă că-l observa printre genele lăsate pe jumătate, şi-şi închipui că cel dintîi rezultat al acestei examinări pe tăcute nu putea să-i fie favorabil, doar şi în proprii săi ochi părea ciudat în straiele acelea. Tot ce purta pe el era nou-nouţ: cojocul cafeniu cu guler din blană de miel, căciula cenuşie, mănuşile albe ca neaua şi cizmele înalte de pîslă.

Colonelul, în schimb, părea prăpădit; puteai să vezi după uniforma lui că s-a ghemuit nu o dată prin gropi şi că nu o dată a avut de înfruntat vremea rea. Era mai tînăr decît Walter Brenten, n-avea încă patruzeci de ani, dar era zgîrcit la vorbă şi chibzuit. Un minunat tovarăş de drum pentru Brenten, care era neastîmpărat, impulsiv.

Walter se uita la stepa acoperită de zăpadă şi gîndurile sale se întoarseră mult în urmă.

Trecuseră cinci ani de cînd fusese prima oară pe front. Cinci ani!

Ca şi atunci cînd plecase de la Madrid spre zonă, Walter fu cuprins din nou de febra frontului, acel amestec ciudat de nelinişte, curiozitate, aşteptare şi teamă. Se va îndrepta oare aici, pe Volga, deznodămîntul istoric greşit din Spania? Fascismul german îşi va afla desigur mormîntul pe pămîntul sovietic!

Îşi aduse aminte cuvintele simple, înţelepte ale generalului-colonel Şcerbakov într-un apel adresat soldaţilor germani: „Vom recuceri teritoriile ocupate de voi, iar voi veţi rămîne în pămîntul sovietic!" Mulţumită acestui general-colonel primise Walter o însărcinare pe front, pe care o acceptase de îndată şi cu bucurie. Din nou urma să dea piept cu cei care l-au chinuit, care i-au ucis tovarăşii. Trebuia să smulgă din mîinile lor pe compatrioţii săi induşi în eroare şi terorizaţi, înainte de a fi tîrîţi în prăpastie. Trebuia să-i izoleze pe călăii fascişti.

Primul an de război fusese greu. Nopţile în Moscova bombardată, şuvoiul continuu al refugiaţilor din Ucraina, Bielorusia şi din republicile sovietice baltice! Toţi trebuiau îndreptaţi prin Moscova spre Răsărit. Fabrici întregi fuseseră evacuate cu toate maşinile şi instalaţiile. În acelaşi timp, eroicii locuitori ai Moscovei, bărbaţi, femei, bătrîni şi tineri, sănătoşi şi bolnavi ieşiseră cu toţii la construirea de capcane pentru tancuri, obstacole antitanc şi fortificaţii.

Chiar dacă armata de bandiţi a lui Hitler a fost respinsă din faţa Moscovei, era bine totuşi că pe Cat o evacuaseră împreună cu băiatul la Taşkent. Aina rămăsese la Moscova. Walter ar fi preferat, la drept vorbind, s-o ştie şi pe ea acolo unde nu erau atacuri aeriene, unde nu cădeau bombe.

A fost scurtă şederea lor împreună la Moscova. Grele timpuri pentru cei ce se iubesc! Întîi Spania, acum războiul acesta care dura de mai bine de un an.

De fapt, războiul începuse cu zece ani în urmă, pe străzile din oraşele Germaniei, cu focul deschis de S.A. şi S.S. împotriva muncitorilor, pe frontul lagărelor de concentrare, al închisorilor şi al execuţiilor.

Ernst, Ernst Timm, prietene, de-ai putea să şezi aici, lîngă mine! Zilele de întuneric îi apărură în minte lui Walter. Cuvintele colcăind de ură ale agentului de poliţie îi răsunau încă în urechi după zece ani: „Vei putrezi! Nimeni n-o să mişte un deget pentru tine! Vei fi uitat! Lichidat... lichidat!“

De i-ar ieşi acest nemernic în cale! Să-i revadă mutra... Ce i-ar spune? Ce-i poţi spune unei asemenea bestii cu chip de om?

Colonelul îl întrebă:

— La ce te gîndeşti? Eşti mînios?

Walter îşi ridică privirile şi surîse.

— Ah, îmi... îmi aminteam... întîlniri mai vechi cu bandiţii din S.S.

— Amintiri folositoare, zise Iosif Petrovici.

— Aş dori să-i întîlnesc din nou.

— Ne vor cădea în mînă destui de-alde ăştia.

Zburau deasupra satelor şi ţinuturilor de stepă, în care, cu puţin timp înainte, lupta făcuse ravagii. Pe unde te uitai, numai case ţărăneşti arse, gropi enorme de obuze, tancuri distruse în zăpada stepei, maşini şi tunuri date peste cap. Cîte cadavre zăceau oare în zăpadă şi sub ea? Pămîntul dintre Don şi Volga era plin de sînge.

Iosif Petrovici îşi puse mîna pe genunchiul lui Walter.

— Ei, Walter Karlovici, îndată ajungem! Cum te simţi?

— Minunat!

Colonelul strînse pleoapele şi privirea sa iscoditoare alunecă peste mantaua lui Walter Brenten, peste pîslarii noi-nouţi. Apoi îşi ridică din nou ochii.

Walter întrebă:

— Arăt cam caraghios în costumul meu, nu-i aşa? N-am mai purtat niciodată cizme de pîslă şi nici o blană ca asta!

— *Nicevo*, replică ofiţerul. Ce importanţă are asta? Peste cîteva zile vei arăta cu totul altfel, ca pe front!

2

Verteacii, ca toate satele de pe Don în zilele acelea, era o tabără de război. În fiecare casă ce mai avea patru pereţi şi un acoperiş, erau încartiruiţi ostaşi ai Armatei Roşii,

comandanți ai trupelor de front, ofițeri de stat-major, generali, birourile unităților, ateliere de reparații, bucătării de campanie și servicii de aprovizionare. Întrucît nu erau case suficiente, adăposturile din rîpile de la marginea satului deveniseră grajduri pentru cai și magazii pentru muniții și alimente. Materiale de război distruse, adunate în grămezi haotice și piese intacte din pradă zăceau risipite în zăpadă. aruncătoare de mine încovoiate, informe, fantastice, tancuri și camioane incendiate, mitraliere, baionete, cartușiere. Nimeni nu le lua în seamă și nu se sinchisea de ele. Nici de cadavrele încă neîngropate ale soldaților germani care zăceau printre hoiturile umflate ale cailor. Walter privi îngrozit în obrazul vînăt, înghețat al unui tînăr german, care se holba la el dintr-un morman de zăpadă, cu ochii deschiși, nefiresc de largi, de parcă s-ar fi minunat. Îți venea să crezi că mortul ieșise din groapa lui ca să mai vadă pentru ultima oară ce se petrece sus, pe pămînt.

Își continuară drumul cu mașina prin satul peste care se lăsase liniștea înserării și ieșiră afară, în stepă.

Aceasta se întindea în fața lor într-o semiobscuritate misterioasă, lucind albăstrui. Zăpadă, peste tot numai zăpadă, nici un copac, nici un tufiș, nici o movilă, nici o colibă, nimic altceva decît zăpadă cît puteai cuprinde cu ochii.

Walter Brenten își reaminti cele citite, cu puțin timp înainte în carnetul unui soldat german căzut: „Am înaintat acum o sută de kilometri prin stepă, scria în jurnal, dar asta pare să n-aibă sfîrșit! Stepă blestemată, cînd te vei isprăvi?"

Mașina se opri.

Căpitanul Golunov, comandantul secției politice a diviziei, scoțînd un *Ciort vosmi!*[1] după altul, coborî din mașină. Iosif Petrovici privea calm peste stepa acoperită de zăpadă.

Cîteva urme de vehicule coteau spre stînga, altele spre dreapta, nicăieri un semn, un indicator. Golunov scuipă în zăpadă și murmură niște înjurături groaznice.

— Și totuși, am făcut cu siguranță trei sau patru kilometri, zise Iosif Petrovici.

— Patru kilometri?

Căpitanul Golunov observa cu atenție aprinderea rachetelor luminoase.

---

[1] Dracu să-l ia! (L. rusă).

— Cele roşii sînt germane... cele albe de asemenea. Pe acolo trece aşadar frontul. Ei, da, ai noştri trebuie să fie pe-aici, prin apropiere. Numai de-aş şti...

Nu-şi rosti gîndul pînă la capăt şi Iosif Petrovici îl întrebă ce voise să spună.

— Păi, unde-i regimentul ? Căpitanul îşi scoase şapca îmblănită din cap, dar şi-o puse din nou. *Ciort vosmi*, săptămîna trecută mai eram la ei !

Stătea pironit locului, nehotărît, tăcut, îngîndurat.

Iosif Petrovici îl privi indispus, dar tăcu şi el.

Deodată, Golunov se schimbă cu totul ; dădu şoferului instrucţiuni precise şi sigure :

— Spre dreapta, Mişa ! N-ai nici un pic de simţ al orientării ! S-o ia dracu de treabă ! Spre dreapta, n-auzi ?

Îşi continuară drumul.

— Mişa, eşti atent la drum ?

Mişa îl asigură că e atent.

Era frig în camionul deschis. Walter se înfofoli în cojocul care-şi pierduse prima strălucire. Îşi trase căciula pe ochi. Iosif Petrovici stătea lîngă el, ghemuit pe pachetele de manifeste şi pufăia dintr-o pipă scurtă.

Walter îl privi dintr-o parte. Cine-l vedea acum, putea să-l socotească pe colonel drept un flegmatic desăvîrşit. Dar era cu totul altfel. La ora aceea ar fi fost încă la comandamentul diviziei dacă Iosif Petrovici n-ar fi grăbit plecarea cu toată energia.

Îşi continuară drumul în direcţia rachetelor care ţîşneau în sus.

Maşina se opri în faţa unei gropi pe care, în întinderea albă, Walter nici n-o băgase de seamă. Golunov sări din maşină, se vîrî în groapă. După puţin timp, ieşiră din groapă trei ostaşi ai Armatei Roşii, ca Iosif Petrovici şi Walter Brenten să poată sta mai comod lîngă foc, sub foaia de cort.

La intrarea în subterana strîmtă. stătea pe vine un tinerel care-şi ridică privirea foarte obosită, repetînd neîncetat şi monoton, pe un ton interogativ, acelaşi cuvînt în receptor : Baku. Baku, Baku.

Comandantul regimentului, maiorul Zulin, un siberian, ştia de ce sosiseră colonelul şi însoţitorul său. Nu se aştepta

la mare lucru în ce priveşte proiectul lor, dar fu de părere că trebuia să încerce totul.

Aparatele de emisie fură aduse, şi fură postate sentinele cu pistoale automate, în bluze albe de camuflaj. Comandantul de companie fu chemat la telefon şi informat.

Comandantul regimentului — era oare tînăr ori în vîrstă mai înaintată ? Greu de spus pe front, unde nici cei tineri de tot adeseori nu mai arătau tineri. Maiorul era înalt şi uscăţiv, cu mişcări pline de o forţă reţinută.

Lui Walter Brenten i se dădu locul cel mai bun lîngă foc, unde putea să-şi întindă picioarele. Maiorul Zulin trebuia să şi le ţină strînse pentru ca Iosif Petrovici şi Golunov să aibă şi ei loc. În colţul cel mai îndepărtat al bordeiului, un ofiţer dormea sforăind cu gura larg deschisă.

Walter se uită la faţa osoasă şi cenuşie a tînărului ostaş care tot rostea cu uniformitatea unui aparat : Baku, Baku.

Maiorul Zulin puse lemne peste jăraticul care ameninţa să se stingă şi povesti cu vorbe la fel de încete ca şi mişcările sale :

— Fasciştii au atacat în zorii zilei, cu forţe ca la trei companii, sprijiniţi de cincisprezece tancuri. Aveau probabil de gînd să taie şoseaua spre Kalaci, calea noastră de legătură între marginea de nord şi cea de sud a încercuirii. Dar au fost primiţi cu foc şi din spate şi din faţă, din toate părţile, căci nici unul dintre băieţii noştri nu-şi părăsise poziţia. Numai Vasili singur, continua maiorul arătînd spre ofiţerul care dormea, a doborît trei fritzi cu revolverul. Printre ei era unul, pe care făcea să-l auziţi şi să-l vedeţi. Striga, răcnea alergînd ca o fiară încolţită, trăgea în dreapta şi în stînga şi n-a încetat să răcnească pînă cînd n-a ajuns în faţa ţevii lui Vasili.

— Striga ca să bage groază într-alţii sau pentru că el însuşi era îngrozit ? întrebă Golunov.

— Poate că voia să-şi înşele teama de moarte, urlînd. Acum zace pe acolo, pe afară şi nu mai urlă. Mulţi dintre ei zac pe acolo. Dar aşa...

— Cum ? Alo... Nu, nu înţeleg ! Telefonistul îşi deschise ochii osteniţi. Viaţa reveni în trupul său amorţit de somn. Nu, nu înţeleg !

Maiorul Zulin şi toţi cei din groapă se uitau la soldatul care asculta încordat.

— Da, aud... Da, da... Taşkent ? Taşkent ? Exact... Da !

Telefonistul se întoarse spre maior :

— Totul e-n ordine, tovarăşe maior !

Acesta continuă :

— Ei, va să zică, aşa a fost. Cinci atacuri în cursul unei zile, ba o dată au ajuns pînă aici, la comandamentul regimentului. Fritz ăsta e un adversar al dracului de încăpăţînat.

— E voie ?

Doi pîslari uriaşi bocăniră în groapă.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă maiorul Zulin.

Un ostaş al Armatei Roşii raportă :

— Aparatele de emisie au fost transportate în faţă, difuzorul e la o sută de metri înaintea primelor adăposturi germane.

— Bine, tovarăşe !

Afară urla şi vuia vijelia, învolburînd nori albi de zăpadă. Oamenii tropăiau unul în urma celuilalt, prin zăpada afînată, cu vîntul tăios în spate. În frunte, mergeau şase purtători de pistoale-mitralieră, care arătau ca nişte fantome în bluzele lor albe.

Era îngrozitor de frig. Deşi Walter purta o rufărie de corp bine căptuşită şi o blană, gerul îl pătrundea pînă la oase. Faţa îi ardea şi îl durea ca ciopîrţită de o mie de cuţite ascuţite. Dar, cu capul tras între umeri, păşea cu hotărîre în urma celorlalţi. La naiba, ceea ce alţii îndurau zi de zi şi noapte de noapte, putea şi el să îndure cîtva timp.

— Atenţiune ! strigă maiorul Zulin.

Dar Walter Brenten se şi împiedicase şi căzuse cît era de lung. Iosif Petrovici îl ajută să se ridice.

— Ce-i asta ?

Ştia însă foarte bine de ce se poticnise. Obrazul său era cît pe-aci să atingă obrazul mortului.

Deodată, tot cerul se aprinse, făcîndu-se roşu ca para focului.

— Culcaţi !

Se aruncară în zăpadă. Tăcere. Doar vîntul continua să urle cu furie.

Doamne, poate că numai eu zac aşa, pe burtă! Walter îşi înălţă capul şi-şi căută însoţitorii. În clipa aceea se auzi un pîrîit scurt, clar şi apoi un şir de detunături. Walter îşi îngropă faţa în zăpadă, simţind cum îi ard obrajii.

Apoi se lăsă din nou tăcerea. Iosif Petrovici se ridică. Oamenii în bluze albe se ridicară şi ei.

Mai departe...

Walter îşi notase cuvînt cu cuvînt ceea ce se gîndise să le strige compatrioţilor săi, care stăteau acolo, undeva, în faţă. Dar lăsă foile în buzunar. Impresiile ultimelor ore îi inspirară alte cuvinte. Le vorbi despre morţii nenumăraţi care zăceau acolo, în stepă, le vorbi despre camaradul lor care urlase de groază şi care acum tăcea pentru totdeauna, le vorbi despre ai lor, în patria îndepărtată şi despre o Germanie viitoare, fără fascism şi asuprire, pentru care făcea să rămînă în viaţă.

Cuvintele pe care le rostise cu buzele tremurînd de emoţie, i se părură însă goale şi neputincioase. O, dacă i-ar putea privi în ochi pe cei cărora li se adresase! Dar aşa, doar să strigi în noaptea de iarnă şi nici măcar să nu ştii dacă te aude cineva!

În timp ce vorbea, nu se trase nici un foc de armă.

Dar abia isprăvi şi ţîşniră de dincolo jerbe de rachete luminoase, care căzură sfîrîind în zăpadă.

La înapoiere spre comandament, maiorul Zulin îi înmînă lui Walter Brenten un livret militar german, precum şi alte documente.

— Walter Karlovici, ai pomenit în alocuţiunea dumitale către fritzi şi de acela care urla într-una. Uite aici actele lui.

Walter deschise livretul şi sîngele îi pieri pînă la ultima picătură din obraji. Înghiţi în sec, căuta cuvintele.

— Nu! strigă el.

— Ba da, sînt hîrtiile lui! întări maiorul.

— De ce eşti atît de îngrozit? întrebă Iosif Petrovici

— E un hamburghez! făcu Walter.

— Ei, şi? Iosif Petrovici rîdea. Mai sînt proşti şi printre hamburghezi!

— Da, adevărat, zise Walter. Tovarăşe maior, pot să păstrez documentele astea? Le predau secţiei politice a armatei.

— În regulă!

Walter Brenten vîrî hîrtiile în buzunar. Era tot ce rămăsese de pe urma vărului său. Edmond Hardekopf.

3

O activitate febrilă domnea în încăperea strîmtă a secţiei politice a armatei, un du-te-vino continuu. Unii veneau să ia foi volante, alţii aduceau documente, scrisori şi jurnale, ziare şi reviste luate ca pradă de război. Se duceau convorbiri cu instructorii companiilor, se redactau textele pentru difuzoarele din linia întîi şi se primeau rapoartele de la companii. Totodată, se dictau la maşină, în aceeaşi încăpere, procesele-verbale ale interogatoriilor luate prizonierilor, se scriau foi volante şi ordine, în timp ce ostaşi ai Armatei Roşii care aveau servicii de noapte, dormeau pe priciurile de lemn, înveliţi în cojoacele lor din piele de oaie.

Generalul, un om de cincizeci şi mai bine de ani, mic de statură, cu părul cărunt, cu un chip blajin, muncit de intemperiile trăite, îşi găsise sălaş într-o căsuţă de cazac, în afara satului. Dădu ordin să fie chemaţi colonelul Baikov şi Walter, care urmau să plece la Sovietski şi să vorbească soldaţilor germani la Marinovka şi la Karpovka. Le dădu lămuriri! În acest sector o să se dea probabil lupte. Armata de tancuri a lui Manstein va încerca să rupă cercul din faţa Stalingradului. Luptele se vor angaja, după toate previziunile, în sectorul sud-vestic. Marinovka e punctul cel mai înaintat.

Walter află cu această ocazie amănunte despre bătălia de la Stalingrad, despre străpungerea şi încercuirea armatei germane.

— Grupul meu de armate lupta în Nord, între Don şi Volga, explică generalul. N-a luptat rău. Dar sînt incomparabil mai mari realizările armatei a 62-a, care e încă la Stalingrad, împreună cu muncitorii din oraş.

Generalul întinse o hartă.

— Vedeţi, trebuia apărat corhanul Mamaiev, fîşia aceasta îngustă pe malul Volgăi, încolţiţi fiind de cele mai puternice atacuri ale germanilor, cu Volga în spate. Reţeaua de cale ferată cea mai importantă pentru ravitaliere era în mîinile

inamicului. Şi totuşi, fasciştii n-au putut cuceri această fîşie de mal. S-au înfuriat, au jurat că nu vor lăsa piatră pe piatră. Bombele cu explozie şi bombele incendiare cădeau ca grindina. Întreaga parte a oraşului care mai era ocupată de noi, ardea. Dar îndată ce trupele de şoc germane se apropiau, se trăgea asupra lor din marea de flăcări. Au putut să distrugă toate casele, dar n-au putut să-i scoată pe luptătorii noştri dintre dărîmături.

Cu privirea aţintită asupra hărţii desfăşurate, plină de trăsături albastre, săgeţi, linii şi cifre, generalul tăcu un timp. Apoi notă cu creionul, una cîte una, etapele drumului pe care-l străbătuse armata de sub comanda sa. După lupte îndelungate şi grele de apărare, ea trecuse la ofensivă, străpunsese în cele din urmă liniile inamice şi făcuse joncţiunea la Kalaci, cu partea de armată care înainta din sud-vest. Astfel, inelul era închis. Germanii erau încercuiţi în Stalingrad şi înaintea oraşului.

— Prima fază, zise generalul, împăturind harta. Ceea ce mai rămîne de săvîrşit e să oprim armata germană de despresurare şi s-o respingem, apoi să silim armata încercuită să capituleze.

4

Spre seară, Iosif Petrovici şi Walter Brenten trecură, în drum spre Sovietski, pe lîngă coloane cu provizii, depozite de muniţii, bucătării de campanie, adăposturi pentru cai, căruţe şi maşini. Vehiculul lor greoi de propagandă, cu aparatura de emisie şi cu pîlniile celor două megafoane în faţă, asemenea unor coarne uriaşe, înainta legănîndu-se pe drumurile dificile, spre front.

Domnea încă liniştea; dar era o linişte care anunţa furtuna. Cînd maşina se urca pe o ridicătură, puteai să priveşti peste rambleul şoselei şi satul Marinovka, ocupat de fascişti, apărea surprinzător de aproape în lumina rachetelor. Rachetele luminoase se înălţau agale, cu regularitatea unui ceasornic, asemenea unor comete incandescente, străbătînd văzduhul spre Marinovka.

— A venit un german antifascist!

Vestea se lăţi ca fulgerul printre servanţii aruncătoarelor de mine, de la un adăpost la altul. Începură să iasă tîrîş din toate văgăunile. Dincolo era fritz-neamţul, duşmanul care năvălise în ţară şi care-şi striga pe faţă intenţia de a-i robi, cum mai robise atîtea popoare, iar acum iată, venise unul care, deşi originar din Germania, nu era un fritz.

Pînă să ajungă megafonul în faţa liniilor germane, colonelul Iosif Petrovici şi Walter Brenten avură timp să răspundă la multele întrebări ale ostaşilor. Erau mereu aceleaşi:

— Unde e tovarăşul Thaelmann? Trăieşte?

— De ce se pretează muncitorul german să pustiască patria noastră socialistă, în folosul capitaliştilor lor?

Îi oferiră lui Iosif Petrovici şi lui Walter tutun şi vodcă, *sto gram*, împotriva gerului. Îi strînseră mîna lui Walter.

— Doamne, un german, dar nu-i fritz!

În ziua următoare, satul Sovietski era gol, pustiu. Nici un camion, nici o piesă de artilerie, nici un tanc, nici un aruncător de mine nu mai era pe străzi. Numai cînd şi cînd, trecea cîte un ostaş al Armatei Roşii. Walter văzu unde se aflau toate cînd, împreună cu maiorul Demkovski, conducătorul secţiei politice a diviziei, se urcă pe o colină în afara satului, de unde se putea vedea pînă la Marinovka. Lîngă terasamentul de cale ferată stăteau în aşteptare tancuri camuflate sub pînze albe. Trăgători cu pistoale-mitralieră mărşăluiau în şiruri lungi prin stepa albă. Toată aparenta neorînduială se desfăşura conform unui scop, unui plan.

Cîţiva tineri militari, colaboratori ai secţiei politice, se urcară pe ridicătură. Nu-i observaseră încă pe comandanţi şi făceau nebunii în zăpadă, se încăieraseră şi rîdeau.

Comandanţii se uitară la ceasurile lor. Ca să prevină intenţiile de spargere a încercuirii, Armata Roşie trecuse la atac.

— Tovarăşe colonel! Nouă şi zece! La minut!

În aceeaşi clipă se dezlănţui artileria. Tuna şi bubuia. Împrejur, prin dunele de zăpadă, flăcări prelungi izbucneau din ţevi şi se pierdeau deasupra adăposturilor. Un vacarm îngrozitor umplu văzduhul. După cîteva minute, Marinovka era învăluită într-un nor uriaş de fum şi de pară.

Un maior se întoarse către Walter Brenten:

— Ăsta o să-i dea frumuşel peste cap pe cei de dincolo. Şi dacă te-ai duce la şoseaua spre Kalaci, ai vedea că Manstein se poate aştepta la surprize cu mult mai mari.

CAPITOLUL VI

1

Dangătul clopotelor din Kremlin răsuna clar şi festiv în aparatul de radio din camera mare pe care o ocupau Cat şi Viktor la Taşkent, la mii de kilometri de Moscova.

Toţi germanii din casă se adunaseră la Cat, să serbeze revelionul. Fiecare adusese băuturi şi cîte ceva de ronţăit, afară de Alfons Schmergel, care regreta jelindu-se în gura mare că nu se gîndise să aducă şi el ceva. Dar ceilalţi îl liniştiră îndată şi se puse şi el cu nădejde pe băut.

Rolf Wollner, un pictor din Düsseldorf şi soţia sa Toni, cu care Cat se împrietenise la Taşkent, rosti un toast. Fu scurt şi cuprinzător:

— Pentru victorie! Trăiască anul 1943!

Cat adăugă în gînd: Pentru Walter! Pentru bunicuţa! Pentru toţi tovarăşii din Germania!

Ciocniră şi băură, în timp ce bătaia clopotelor se auzea în difuzor.

Cat mai ciocni o dată cu Viktor şi zise:

— Băiatul meu, pentru împlinirea a tot ce-ţi doreşti!

Cat era mîndră de băiatul ei, care, abia sosit în acest oraş străin, reîncepuse de îndată să meargă la şcoală. După întreruperea pricinuită de război, îşi ajunsese din urmă colegii prin muncă asiduă şi termina acum clasa a zecea, ultima înainte de a intra în universitate.

Viktor îi zîmbi mamei sale şi răspunse:

— Dacă ai şti tu ce este acest „tot“!

— Ce? întrebă ea.

— Ceea ce mi-am propus.

— Îmi pot închipui că nu-i un lucru de nimic. Dar îl vei realiza.

— Sper şi eu, zise el şi privirea lui avu cîteva secunde o expresie visătoare.

Wollner şi Schmergel discutau despre probleme militar-politice. Viktor îi asculta. În zilele acelea, aproape fiecare devenise un om politic şi un strateg şi credea că ştie cu precizie ce se va întîmpla. Viktor nu-l putea suferi pe Schmergel, îl găsea prea intolerant, ca să nu mai vorbim de nervozitatea lui şi de purtarea lui zăpăcită. Rolf Wollner, despre care Viktor ştia că se trage dintr-o familie de mari burghezi, era de felul său mult mai simplu, se exprima clar şi lesne de înţeles şi nu era de loc blazat. Viktor îi asculta vorbind despre bătălia de la Stalingrad.

Schmergel nu era cîtuşi de puţin mulţumit.

— Ce înseamnă asta ? Încercuiţi încă din noiembrie. Şi acum ? Întreb... De ce pe toate celelalte fronturi... Acum cînd chiar şi americanii şi englezii în Africa de nord... Întreb de ce rămîne totul calm în faţa Moscovei, a Leningradului ? Întreb... E de înţeles această strategie ? În definitiv, Stalingradul e doar un punct al frontului... Numai un punct... Şi acolo ? De ce nu s-a petrecut încă ceva decisiv ? E de înţeles ?

Schmergel se înflăcărase iar şi vorbea din ce în ce mai iritat. Acum stătea cu gura pe jumătate deschisă şi se uita ţintă la Wollner, aşteptînd să-i răspundă.

Pictorul îşi ascunse zîmbetul şi ripostă, trăgînd cu coada ochiului spre Viktor :

— Ştii, tovarăşe Alfons, îmi vine greu să găsesc cuvintele potrivite pentru nerăbdarea şi critica ta.

— Înţeleg, înţeleg ! spuse Schmergel.

— Vezi, noi sîntem la Taşkent. Şi acest oraş nu e doar un petic de pămînt paradisiac, ci mai e şi un oraş în care se trăieşte ca în cea mai deplină pace. Se cade oare să cîrtim împotriva ostaşilor Armatei Roşii, pentru că, după părerea noastră, nu obţin victoria îndeajuns de repede ?

— Aşadar, de-alde noi trebuie să ne ţinem gura ? strigă Schmergel. Dacă-i aşa... Dacă eu... Bine, deci... Declar prin aceasta că...

Viktor se duse la aparatul de radio şi-l puse să cînte mai tare.

2

— Hai să mai rămînem o oră, propuse Cat, cînd oaspeţii plecaseră. Viktor fu cu dragă inimă de acord. Nu era obosit ; ar fi vegheat cu plăcere toată noaptea.

Moscova transmitea un frumos program de noapte ; Cat sorbi puţin din vinul roşu uzbec, se ghemui în fotoliu, ascultă muzica şi se pierdu în reverie. Viktor scosese caietele sale şi citea din ele.

Cat îl observa în tăcere. Tînărul se schimbase mult în ultimele săptămîni. Se pregătea pentru examenul de maturitate. Cat se întreba dacă nu va pleca la Moscova, să urmeze cursurile universitare, iar ea va rămîne aici... Nu putea să-şi părăsească tovarăşii de redacţie... Nici nu voia... Dar îi va veni greu să rămînă singură.

— Mamă, pot să-ţi spun acum ceea ce voiam să-ţi spun abia peste cîteva zile ? începu Viktor.

Cat vedea cît de neliniştit se jucau mîinile lui cu caietul şi cum se străduia să dea un ton indiferent vocii sale.

— Uite cum stau lucrurile : peste cîteva zile, după ce-mi dau examenele, nu mai plec la Moscova...

— Nu ? întrebă mirată Cat. De ce ?

— Te gîndeşti la universitate, nu-i aşa, mamă ?

— Da, bineînţeles !

— Şi eu. Nu, nu ţin neapărat să mă duc la universitate. Abia după ce se va sfîrşi războiul. Fasciştii au atacat Uniunea Sovietică, iar eu să studiez ? Nu. Mă prezint voluntar în Armata Roşie, mamă... Altfel nu merge !

O bună bucată de vreme, Cat nu izbuti să scoată o vorbă. La asta nu se aşteptase.

— Te vor primi oare, Viktor ?

— Spune mai întîi dacă eşti de acord, mamă.

— Dar, băiete, cum aş putea fi împotrivă ?

— În cazul ăsta, mamă, totul e-n regulă ! Mă primesc ei ! M-am interesat ! Mă prezint îndată după examen !

O nelinişte, o teamă teribilă o cuprinse pe Cat. I se păru că o apucă o ameţeală. Dar îşi adună puterile, se ridică şi, apropiindu-se de Viktor, îl îmbrăţişă şi zise :

— Aşa, şi acum hai să dormim ! Anul nou... Avea intenţia de fapt să continue : ...nu începe pentru mine cîtuşi de puţin bine. Dar spuse : ...ne va aduce, să sperăm, pacea !

Viktor era bucuros că totul a mers atît de uşor. Ştiuse el că mama lui nu-l va împiedica să intre în Armata Roşie, dar îi fusese teamă de lamentări şi lacrimi. Acum, totul era în regulă.

8

Părea că nemărginita întindere de zăpadă s-ar fi pus în mişcare dinadins ca să atace automobilul singuratic, să-l înghită, aşa se învîrtejeau fulgii albi biciuiţi de furtună în jurul maşinii. Buranul, mult-temuta furtună a stepei, bătea ca turbat dinspre Volga peste stepă.

Walter plecase foarte încrezător din Iliovka. Ivan Bogdanovici îi fusese prezentat ca un şofer sigur. Acum îşi dădea seama că pînă şi acest cunoscător al drumului, renunţase cu resemnare la orice străduinţă de a scăpa din încleştarea maselor de zăpadă agitate.

Rămăseseră înţepeniţi undeva în stepă, la zece-cincisprezece kilometri de satul cel mai apropiat. În ciuda lanţurilor de pe ele, roţile nu mai puteau urni maşina nici măcar cu un metru. Furtuna urla în jurul lor. Frigul crîncen pătrundea prin toate crăpăturile în interiorul maşinii.

— Va trebui să rămînem aici cîteva zile, zise Ivan Bogdanovici.

— Cîteva zile ? Dar nu putem să stăm aici cu mîinile în sîn, Ivan Bogdanovici. Îngheţăm şi pierim de foame !

Ivan Bogdanovici se ghemui pe locul său şi dădu din umeri.

— N-avem ce face. Trebuie să aşteptăm. Cîtă pîine mai avem ? Una aproape întreagă ? Foarte bine... Şi mai ce ? Slănină, minunat ! Şi nişte biscuiţi ! Ei, nu pierim noi de foame ! Vi-i frig ? Luaţi pătura mea.

Walter se resemnă gemînd şi se înfofoli cum putu în cojoc. Nu era în apele lui. Nicidecum. Gîndul de a fi nevoit să rămînă zile şi nopţi în deşertul acesta alb, îl înfiora.

Ivan Bogdanovici îşi răsuci cu toată liniştea şi cu o dibăcie desăvîrşită o papiroasă şi-l întrebă pe Walter dacă nu vrea să fumeze. Acesta, indispus, refuză, blestemînd viscolul şi pe Iosif Petrovici care urma să vină abia după o zi sau două.

De ce a plecat la conferinţa organizatorilor politici ? gîndi Walter. De ce m-a lăsat să plec singur ?

Apoi cumpăni lucrurile. Dacă nu vor sosi azi la comandamentul regimentului, se vor face cercetări. Dar nici asta nu era sigur. Se vor gîndi probabil că el şi şoferul îşi vor fi schimbat intenţiile în ultimul moment, plecînd şi în alt loc, sau că vor fi rămas la vreo unitate.

După o oră, Walter şedea într-o sanie şi se îndrepta, în ciuda buranului şi a drumului neumblat, prin stepă, către front.

O unitate de infanterie dăduse peste ei pe drumul înzăpezit. Întrucît nu reuşiră să scoată maşina din zăpadă, se hotărîră să-i trimită ajutoare lui Ivan Bogdanovici. Walter fu invitat să ia loc într-o sanie.

— De ce în sanie ? Pot şi eu să mărşăluiesc, protestă el.

Un comandant călare se apropie de el, în trap, prin viscol şi-i ordonă :

— Hai ! Hai ! În sanie !

Se plecă adînc şi bătu uşor cu palma blana de urs care acoperea sania.

Walter păşi cu greu prin zăpada înaltă. Buranul viscolea mase de zăpadă prin aer. Se strecură sprinten sub blana protectoare. În sanie erau o mulţime de pachete, baloturi şi arme. Bîjbîi în jur ca să-şi facă un culcuş, dar tresări speriat : atinsese un trup.

— O-oh ! Iertare !

— Nu face nimic ! Aranjaţi-vă comod !

Walter nu mai îndrăzni nici să mişte de încurcat ce era : îi răspunsese o voce de femeie ! O femeie — acolo, în deşertul acela de zăpadă, în buran, în drum spre linia întîi ?

— Iertaţi-mă dar... faceţi parte şi dumneavoastră... din ... regiment ?

— Da !

Auzi un chicotit înăbuşit.

Greşelile sale de limbă care erau desigur foarte hazlii pentru urechea rusească a femeii, o înveseleau.

— Eu sînt german, lămuri el ca pentru a se dezvinovăţi. German antifascist ! Sînt aici în misiune specială !

— Îmi pare bine, tovarăşe !

Tonul era acum grav.

— Ne-a surprins viscolul. Eram blocaţi în maşina noastră. Cînd...

— Putem să ne întreţinem şi în limba dumneavoastră, îl întrerupse femeia, într-o germană curgătoare. Cred că vă place mai mult !

Surprins şi bucuros, Walter se dezbără acum de timiditate :

— Vorbiţi germana ? Minunat !

Prietenia se legă acum rapid. Nu se puteau vedea, dar Walter află cine era tovarăşa sa din sanie. Se numea Nina Borisovna Smirnova, medic din Moscova. Apoi fu rîndul ei să-l descoasă. Cînd a fost pentru ultima dată la Moscova ? Cu cîteva săptămîni înainte ? Trebuie să-i povestească. Au mai fost atacuri aeriene ? Arde iar lumina seara pe străzi, după cum a auzit ? Ce se mai găseşte de cumpărat în prăvălii ? Teatrele s-au deschis ? Dar Teatrul de Artă ? Dacă a fost şi el şi ce a văzut ?

Walter află că pe Nina Borisovna Smirnova o chema după numele ei de fată Childerman, că tatăl ei era profesor de istorie la Universitatea din Moscova, iar mama ei preda limbile străine şi locuia la Taşkent. Ea însăşi, după cum spunea, răspunsese la apelul Comsomolului pentru apărarea capitalei, atunci cînd germanii ajunseseră în faţa Moscovei. Acum făcea parte de aproape un an din Armata de pe Don, căci voise să fie în apropierea soţului ei.

— Ei, şi... sînteţi în apropierea lui ?

— Fireşte, e doar maiorul care v-a aşezat în sania asta.

Cu tot viscolul şi zăpada, fu o călătorie amuzantă şi plăcută ; orele treceau ca în zbor.

Făcură popas într-o *balka*, o rîpă adîncă şi sălbatică din stepă. Acolo, Walter o văzu la faţă pe Nina Borisovna ; era o fiinţă mică, gingaşă, cu păr întunecat şi ochi mari, căprui.

Ea îşi netezi părul şi-şi potrivi bluza cenuşiu-verzuie de ostaş şi căciula de miel, uitîndu-se într-o oglinjoară de buzunar.

Maiorul Smirnov se apropie şi-l întrebă pe Walter dacă nu i-a fost prea frig.

Bărbatul Ninei Borisovna! Walter îl privi. Era tînăr, fără îndoială, nu împlinise treizeci de ani, nu prea înalt, dar robust, iar părul său blond deschis avea o nuanţă roşiatică. Din chipul său hotărît, străluceau ochii de culoare deschisă şi nişte dinţi sănătoşi, albi ca zăpada.

4

Vasea pusese masa: scrumbii cu garnitură de slănină albă şi felii de cîrnaţi cu varză acră. Maiorul Smirnov aduse şi o sticlă de votcă şi remarcă, arătînd spre soţia lui:

— Recomandată călduros de doctoriţa noastră, ca mijloc de apărare împotriva gerului.

Nina îi răspunse cu o privire plină de reproş.

Walter îi întrebă dacă nu e un sentiment apăsător să se ştie tot timpul unul pe celălalt în primejdie. Dacă în orele grele, maiorul Smirnov n-ar fi mai liniştit, mai împăcat, ştiind că soţia lui e, să zicem, cu mama ei, la Taşkent.

Nina fu gata să sară în sus şi să-i răspundă, dar soţul ei i-o luă înainte:

— Ascultă, tovarăşe! Ştii şi dumneata cum se întîmplă în viaţă. Cînd am cunoscut-o pe soţia mea, era o fiinţă foarte pudică, inabordabilă. Am fugit după ea, am alergat, am pîndit-o în faţa institutului, n-o mai slăbeam, ce să mai spun, nu mai scăpa de mine. Ea însă, inaccesibilă, permitea cel mult, cînd era în dispoziţii de mare mărinimie, s-o iau de braţ. Eram desperat de tărăgănelile astea. Ei, da, şi apoi a venit şi ziua cînd totul se decise. Deodată, totul fu altfel. Acum nu mă mai lăsa ea o clipă liber, fugea, se ţinea scai după mine, mă aştepta, nici vremea cea mai rea nu o oprea să mă aştepte ore întregi. Şi uite aşa, dragă prietene, vezi şi dumneata, nici măcar războiul n-a izbutit să-mi redea un pic de libertate.

Locţiitorul lui Smirnov, căpitanul Aleksei Kotlin, zîmbi la auzul explicaţiei, date pe tonul cel mai serios. Atît el cît şi Walter izbucniră apoi într-un rîs voios, în timp ce Nina, privindu-şi ţintă bărbatul, se ridică încet şi strigă indignată:

— Nemernicule! Eşti un monstru de nerecunoştinţă!

Ochii ei întunecaţi scăpărau scîntei, în timp ce Smirnov, cu mutra cea mai blajină din lume, mesteca o bucată de scrumbie.

Fu rîndul ei să descrie cum a urmărit-o, cum nu i-a dat pace zi şi noapte şi cîte a avut de tras din pricina lui. Acum culegea răsplata pentru bunătatea ei. Nu există fiinţe mai lipsite de recunoştinţă pe lume, decît bărbaţii! Se întoarse spre Walter:

— Spune şi dumneata, tovarăşe, n-ar trebui să fie fericit că sînt şi eu aici cu el? Doar nu sînt numai nevasta lui, sînt şi medic. Dacă o dată ar...

Maiorului Smirnov parcă i se oprise un os de peşte în gît, se înecă şi tuşi, îşi lovi palmele deasupra capului într-un gest de deznădejde comică.

— *Boje moi!*[1] strigă el, fereşte-mă să nu ajung sub bisturiul nevestii-mi!

Nina îl privi descumpănită, dar nu putu să-şi ascundă un zîmbet la văzul zburdălniciei sale tinereşti. Walter privea chipul ei delicat, ca de fetişcană. Fiinţa aceasta plăpîndă să poată trata răni grele, să panseze răniţi? Probabil că Aleksei Kotlin îi ghicise gîndurile, căci îi şopti că Nina e un excelent chirurg.

Stăteau împreună într-o atmosferă plăcută, iar maiorul — bine dispus şi vorbăreţ — povestea anecdote caracteristice despre tatăl său, un muncitor metalurgist din Stalingrad. Citi o scrisoare a „bătrînului", pe care o primise cu cîteva zile înainte. Walter îşi făcu despre el o imagine pe care parcă o vedea cu ochii: a unui năzdrăvan original, de la care, fără îndoială, „tînărul" moştenise multe trăsături de caracter.

În timpul războiului civil, bătrînul Smirnov luptase la Ţariţîn împotriva bandiţilor albi. Iar acum, pînă în toamnă, făcuse faţă, în pofida celor şaizeci şi doi de ani ai săi, ca turnător la uzina „Octombrie Roşu". Cînd maşinile şi instalaţiile fabricii fură transportate dincolo de Volga, iar muncitorii din Stalingrad puseră mîna pe arme ca să-şi apere oraşul, ei nu-l primiră să se înroleze printre combatanţi; fu evacuat împotriva voinţei sale, la hotărîrea comi-

---

[1] Dumnezeule! (L. rusă).

tetului. Acum stătea la Uralsk, devenise un bătrîn morocănos şi îndîrjit, care urmărea cu încordare evenimentele şi care găsea că tinerii, cu lipsa lor de experienţă şi cu uşurinţa lor, făceau multe pe dos, pentru că nu dădeau ascultare unor oameni plini de experienţă ca el.

Bătrînul avea patru băieţi pe front. Cînd judeca evenimentele militare, le reducea la activitatea fiilor săi. Cel mai mare, Dmitri, era locotenent de artilerie pe frontul din Caucaz ; al doilea, Filip, era intendent de gradul întîi în secţia politică a unei divizii de pe frontul central ; Boris, căpitan într-o unitate de cercetaşi, lupta la Voronej ; Pavel, cel mai mic, preferatul bătrînului, era, spre marea sa satisfacţie, pe frontul din Stalingrad. Cînd bătrînul Smirnov scria fiilor săi, trimitea fiecăruia aceeaşi scrisoare, pe care o scria de patru ori.

— Tatăl dumitale, Pavel Filipovici, spuse Walter, trebuie să fie un om minunat !

— Este, într-adevăr ! replică maiorul Smirnov. Să bem în sănătatea lui !

— Şi ca fiii săi să nu-l facă de ocară, adăugă Nina şi ceru să i se umple paharul.

CAPITOLUL VII

1

Propunerea de capitulare făcută de Armata Roşie fusese respinsă de armata încercuită. Începu ultimul act al tragediei germane de la Stalingrad.

„Baia de fier a războiului modern"... „Romantism de oţel"... „Paradisul în umbra spadei !" Astfel de fraze îi trecură prin minte lui Walter. Îl cuprinse o furie cumplită. Bandă blestemată, dezumanizată de fanatici ai războiului, pieriţi cu toţii într-o asemenea furtună de oţel, şi cu voi cei veşnic proşti, care s-au lăsat iarăşi şi iarăşi mînaţi pentru nişte false idealuri pe cîmpurile de luptă ! Să aveţi parte de paradisul vostru în furtuna de oţel ! Să resimţiţi o plăcere

estetică în bombardamentul acesta! Ceasul morţii voastre a sunat! Crăpaţi, nătărăilor! Crăpaţi!

— Doamne, iar eşti mînios! exclamă rîzînd Iosif Petrovici. Te gîndeşti, poate, la aliaţii noştri? Găsesc că Africa de Nord e mai plăcută acum decît coasta sălbatică a Canalului.

— Cum aşa? întrebă Walter. Am zis ceva?

— Nici un cuvînt! Dar se vede.

— Ei, lasă... Ce crezi, Iosif Petrovici, o să mai continuie mult aşa?

— Canonada? Da! Pînă vor capitula sau pînă cînd ultimul lor om va fi nimicit.

Dinspre o rîpă se apropia un grup de prizonieri germani, făpturi încotoşmănate, murdare, cu picioarele şi mîinile învelite în bucăţi de pătură. Ochii lor trădau cît erau de flămînzi.

Iosif Petrovici ordonă şoferului să oprească.

Walter deschise portiera maşinii şi-l întrebă pe unul dintre ei:

— De unde eşti?

— Din Berlin!

— Din Berlin? Omule! Şi aşa de tîmpit? Credeam că berlinezii au minte.

— M-am săturat pînă peste cap!

— Aşa! Acum, deodată?

— Păi, da' ce, tocmai eu să dau exemplu altora?

2

În *balka* Golaia fusese capturat un spital de front german. Medicii şi personalul sanitar fugiseră, cuprinşi de o panică nebună. Maşini sanitare ciuruite umpleau rîpa; în zăpadă erau risipite medicamente, fiole, tuburi, pansamente şi tărgi distruse.

Duhoarea murdăriei, puroiului şi medicamentelor era de nedescris. Într-un adăpost zăceau pe jos cinci morţi. Purtau pansamente, dar nu din pricina rănilor muriseră, ci degeraseră. Zăcuseră fără ajutor în nişte gropi reci. Obrajii lor murdari erau tari ca piatra.

Colonelul Iosif Petrovici şi Walter Brenten găsiră în al doilea adăpost, şapte oameni degeraţi. Trei zăceau tăvăliţi unul peste altul. Unul, ghemuit în colţul cel mai îndepărtat, se împuşcase cu pistolul său Mauser, pe care îl mai ţinea în mîna încleştată.

În faţa intrării în adăpostul următor, o întîlniră pe Nina Smirnova, care era foarte palidă şi fără să scoată o vorbă dădu din cap spre colonel şi spre Walter. Fură nevoiţi să se plece mult de tot ca să pătrundă în adăpostul scund şi întunecos, dar întins şi trebuiră să fie atenţi să nu se poticnească de corpurile îngheţate bocnă, care zăceau pe pămîntul tare ca gheaţa. Acolo nu se găseau paturi şi pături. Cîţiva dintre cei îngheţaţi n-aveau nici măcar vestoane. Cine le va fi smuls păturile şi hainele de pe ei ?

— Oho, aici se mişcă ceva ! strigă Nina.

Iosif Petrovici şi Walter se îndreptară spre ea, trecînd peste cadavre.

Sub o grămadă de bucăţi de pături şi tunici militare, se mişca ceva. Nina dădu zdrenţele de o parte şi zări un soldat gemînd care se lupta să respire.

— Tovarăşi, puneţi mîna !

Rănitul fu scos afară. Nina luă cîteva pături şi le aduse. Cînd Walter apucă umărul rănitului, acesta scoase ţipete stridente.

— Doamne ! murmură el, mai are ceva viaţă în el !

Afară îl aşezară pe o pătură. Era un om tînăr, de cel mult douăzeci şi cinci de ani. Murdăria îngheţată i se lipise de corp.

Nina îngenunche lîngă el, îl examină, îi cercetă cu luare aminte gîtul. O dungă groasă, roşie-albăstruie se întindea pe el dinspre umăr. Dar atenţia ei fu atrasă de altceva. Se uita ţintă la viermii care se tîrau pe grămada de zdrenţe de lînă.

Apoi îşi scoase îndată cojocelul, luă un rulou de tifon din geanta cu pansamente şi se puse să desfacă feşile de pînză şi lînă de pe braţul rănitului.

Omul scoase din nou un ţipăt strident, încercă să se ridice şi să îndepărteze mîna Ninei.

— Ţineţi-l ! îi strigă ea colonelului.

Acesta ţinu capul şi braţul sănătos al rănitului lipite de pătură.

Umărul era sfîrtecat; se vedeau carnea vie şi aşchii din osul braţului. Iar carnea trăia! Mii de viermişori colcăiau pe rană. Walter se întoarse fără a scoate o vorbă şi se duse împleticindu-se la maşină. Asemenea lucru n-ar fi crezut niciodată cu putinţă: viermi care să roadă din trupul unui om viu.

Vasea intră, indignat de fritzi.

— Porcărie! Să-i lase pur şi simplu pe răniţi în voia sorţii. Am numărat ca la optzeci de degeraţi. Mulţi ar mai fi putut fi salvaţi!

— Va muri şi rănitul? o întrebă Walter pe Nina.

— Acela cu umărul rănit? Nu! Scapă! Se gîndea la ceva. Aş vrea numai să ştiu dacă ăsta le-a luat celorlalţi toate păturile şi vestoanele. Adăpostul arată de parcă s-ar fi dat o luptă între ei.

— Dar viermii? Era putred şi...

— Viermii l-au salvat!

Nina zîmbi văzînd privirea nedumerită a lui Walter.

— Da, da! Au curăţat rana tot rozînd din ea. Fără ei, ar fi murit probabil de septicemie. Rareori ţi-e dat să vezi o rană atît de curată!

Walter îşi învinse greaţa şi întrebă:

— Ce-aţi făcut cu viermii, tovarăşă Nina?

— Cu viermii? Rîse înveselită. Nimic! Am curăţat rana de dihănii, asta-i tot. Bineînţeles, pe urmă am pansat-o. Ăsta îşi va păstra pînă şi braţul; fractura osului e fără importanţă.

Walter se uită la mîinile ei. Erau graţioase, cu nişte degete subţiri.

Se aduseră scrisori, jurnale şi alte documente ale morţilor. Un morman întreg. Walter se puse să le frunzărească iar Nina îi ajută.

Printre ele erau scrisori ruşinos de naive şi neghioabe. Erau şi altele scrise de indivizi dezumanizaţi, de-a dreptul bestiali. Un tată îi cerea fiului său să nu-şi facă scrupule şi să ucidă cît mai mulţi ruşi, indiferent prin ce mijloace. Poporul acesta trebuia stîrpit.

Dar se mai găseau scrisori cu un conţinut diferit, scrisori în care neveste şi mame germane îşi strigau durerea şi deznădejdea.

Walter şi Nina rîseră din toată inima de o tînără hamburgheză care-i scria soţului ei, cu toată sinceritatea, după două-

zeci de luni petrecute fără concediu, că nu se mai poate gîndi la viaţa ei fără să o apuce turbarea. Nici nu ştie că e măritată şi nici nu-şi mai aminteşte cum e făcut bărbatul. Mai scria în scrisoare că : „Heini Golz a fost şi el încorporat. Ştrengarul n-are nici optsprezece ani şi duminica, înainte de a se prezenta la recrutare, fusese dat afară dintr-un cinematograf, pentru că filmul nu era pentru minori."

Printre hîrtiile germanilor morţi, se găseau testamente şi scrisori de adio, redactate cu o acurateţă şi o pedanterie tipic germană. Un avut cu totul sărăcăcios era adeseori testat moştenitorilor pînă la ultima batistă, totul în paragrafe şi articole. Nina fu mişcată îndeosebi de unul dintre aceste testamente, pe care-l citi cu voce tare :

„În cazul morţii mele în război, care îmi pare apropiată, hotărăsc ca ultimă dorinţă a mea : 1. Logodnica mea, Lucie B., acum cu domiciliul la Berlin, e proprietara tuturor obiectelor pe care le posed ; 2. Suma depusă la Banca de Economii a oraşului Berlin-Schöneberg, îi aparţine de asemenea. Prin acest testament o desemnez pe logodnica mea drept legatară principală şi unică. Suma de bani urmează să-i fie achitată în ziua nunţii, căci nu vreau ca din pricina mea să-i fie zdrobită viaţa. Pe mine, războiul m-a împiedicat să realizez legătura definitivă cu ea. Îi datoresc însă o recunoştinţă nespus de mare. Rog să fie considerată această hotărîre a mea ca ultimul semn că am iubit-o pe Lucie mai presus de orice. Viaţa va merge înainte, iar pentru logodnica mea acest ultim dar să însemne piatra de temelie a unei noi vieţi pe care trebuie s-o înceapă. Rog să fie luată în considerare această ultimă dorinţă a mea. În faţa Stalingradului, la 24 decembrie 1942."

Nina îşi ridică privirea şi privi în gol, pe lîngă Walter Brenten.

— Dacă te gîndeşti... Nu-şi spuse gîndul pînă la capăt, ci continuă : Adevărat, să înnebuneşti, nu alta !

Se lăsă seara. Tunurile tăceau. Globuri de lumină se ridicau la orizont, albe, roşii ca sîngele şi galbene ori de un albastru pal ; erau asemenea unor ochi curioşi, nervoşi ai

unui monstru uriaş, pitit undeva, dincolo de zarea stepei, gata să sară. Din cînd în cînd, o sumedenie de trasoare brăzdau văzduhul şi cădeau apoi ca o ploaie incandescentă. Pe urmă se făcea iar întuneric o vreme îndelungată şi se lăsa o tăcere de mormînt.

Tăcere de mormînt, într-adevăr: de jur împrejur zăceau cadavre îngheţate ori sfîrtecate de grenade, de multe ori în poziţiile cele mai groteşti. Unui om care degerase probabil în timp ce era de sentinelă noaptea, nu i se respectase liniştea nici după moarte; fusese folosit în chip de indicator de drum, cu braţul întins la o ieşire a rîpei. De braţul întins şi ţeapăn atîrna o pancartă cu inscripţia: „Spre latrină!“ Indicatorul avea ochii larg deschişi: ochi limpezi, limpezi ca apa. Stătea ţeapăn şi privea în gol ca la paradă. „Pentru Führer, popor şi patrie“ — aşa va scrie desigur despre el în ziare.

8

Maşina înainta hurducîndu-se pe străzile desfundate de grenade, flancate de ruine ale Stalingradului. Sub lumina albă, puternică a lunii, oraşul ars oferea o privelişte înfricoşătoare. Nu s-ar fi putut născoci un decor mai înfiorător al distrugerii şi al morţii. Doar colosul solid, cenuşiu ca lutul, al silozului de cereale, desigur sfîrtecat de nenumăratele lovituri de grenade, stătea dîrz ca un uriaş de granit neînfrînt: un demn simbol al Stalingradului.

Secţia politică a comandamentului diviziei se instalase în pivniţa unei case care nu mai exista. O sobă mică de tuci nu reuşea să încălzească încăperea mare. Lămpile improvizate dădeau o lumină tulbure, neliniştită. La intrare dormeau trei prizonieri germani. Undeva, într-o pivniţă învecinată, cînta un patefon.

Obrazul maiorului Robert Ziskind era acoperit cu o barbă deasă, nerasă de mai multe zile. Vorbea curgător limba germană dar cu o voce slabă şi răguşită.

— Bine, tovarăşi, încercaţi. Puteţi să ajungeţi cu maşina pe gheaţa Ţarîţei, pînă aproape de poziţiile germane. Pe-aici, pe lîngă fosta fabrică, din care bineînţeles n-a mai rămas

decît un perete prelung, trebuie să treacă germanii ca să ajungă la podul de peste rîu. Adică, unde a fost cîndva un pod, că acum e distrus. În acel punct, coborîţi malul fluviului ca să ajungeţi pe gheaţă. Acolo vă vor putea lua în primire. Iertaţi-mă, sînt răguşit, am răcit teribil.

Unul dintre germanii care zăceau pe duşumea lîngă uşă, strigă :

— Lăsaţi-mă să merg şi eu, domnule maior !

Maiorul Ziskind se întoarse spre prizonieri şi stătu pe gînduri. Apoi făcu răguşit :

— Bine, mergi cu ei !

Prizonierul se ridică. Walter văzu că era un ofiţer.

Maşina alunecă pe Ţarîţa îngheţată pînă la podul înalt de fier, aruncat în aer, ale cărui picioare şi arcuri se înălţau haotic în noapte. Tehnicieni ai secţiei politice duseră megafonul pe malul abrupt al fluviului în sus, ca să-l fixeze în scheletul de fier al podului.

Resturile unei divizii germane aprinseseră focuri mari în trei puncte diferite ale complexului de ruine de pe celălalt mal. Flăcările colorau cerul într-un roşu aprins, semnale pentru avioanele de transport care veneau în cursul nopţii şi aruncau provizii cu paraşutele. Printre ruine se auzeau împuşcături ca nişte pocnete de bici şi uneori gloanţele treceau şuierînd peste rîu. Se înălţară o mulţime de rachete luminoase, trase nu numai de germani, dar şi de sovieticii care încercau să inducă în eroare avioanele de transport, folosind trasoare germane.

— Gata ! Începeţi ! strigă colonelul Iosif Petrovici.

Abia rostise Walter primele cuvinte prin microfon, că dintre ruinele unui grup de case mai din faţă, începură să latre mitralierele. Proiectilele loviră digul Ţariţei, unele trecură şuierînd peste el, ridicînd pe malul celălalt mici fîntîni ţîşnitoare.

Walter strigă în aparat :

— Compatrioţi ! Încetaţi a trage măcar acum, în situaţia aceasta cu totul lipsită de speranţe pentru voi. Băgaţi-vă, în sfîrşit, minţile în cap ! Ce mai aveţi de sperat ? Vă vorbeşte un compatriot al vostru. Vă asigur că numai dacă veţi depune armele, vă veţi revedea patria !

La auzul acestor cuvinte, cei încercuiţi aruncară chiar şi mine care explodară, lovindu-se de dig şi de gheaţa rîului.

Walter, care mai ţinea receptorul în faţa gurii, dar era nehotărît, întrebîndu-se dacă mai are vreun rost să vorbească în timpul ropotului sălbatic de împuşcături, se întoarse. Ofiţerul german prizonier care venise cu ei, îl bătu pe umăr.

— Lăsaţi-mă să vorbesc eu!

Walter ezită o clipă, apoi îi înmînă prizonierului microfonul.

— Poftim! Dacă crezi că vei avea mai mult succes!

Prizonierul strigă în receptor cu o voce puternică, sforăitoare de ofiţer:

— Atenţie! Opriţi tirul! Aici vorbeşte locotenentul Reinser din batalionul al şaptelea de pionieri! La dracu, opriţi tirul!

Walter Brenten nu se putu opri să zîmbească la auzul tonului agresiv, dar apoi căscă gura de mirare. Nu se mai trăgea. Se lăsă deodată o linişte dincolo, o linişte ca la cimitir. Ofiţerul captiv continuă să vorbească pe tonul său de comandă, nazal, aspru:

— Ascultaţi aici! Cine vrea să rămînă în viaţă, merge la ora patru şi treizeci, fix, de-a lungul ruinelor zidului roşu al fabricii, în direcţia rîului! Armele vor fi depuse pe dig. Ofiţerii vor merge în frunte... La patru treizeci fix! Comunicatul s-a terminat!

Soldaţii sovietici se distrau pe socoteala ofiţerului german. Unul exclamă:

— *Ciort vosmi*, ce furios e! I-a înjurat în lege!

Locotenentul Reinser nu era însă cîtuşi de puţin furios. Îi predă lui Walter Brenten microfonul şi-şi dădu părerea:

— Cred că ajunge!

— Ia spune, de ce au încetat să tragă cînd ai vorbit dumneata?

Locotenentul îi răspunse rînjind:

— Cunosc ei vocea stăpînului!

Noaptea, tîrziu, cînd s-au întors la comandamentul diviziei, l-au găsit pe maiorul Ziskind veghind încă la masă şi scriind. Colaboratorii săi dormeau pe saltele sau înfăşuraţi în mantale, pe jos, pe piatră.

— Dar dumneata cînd dormi ? îl întrebă Walter pe maior.

— Niciodată ! veni răspunsul, obosit dar prietenos. Adică nici eu nu ştiu. Din cînd în cînd, tot mai dorm şi eu, dacă se nimereşte.

Pînă acum, Walter nu putuse să lege vreo conversaţie mai lungă cu maiorul. Se folosi acum de acest prilej şi îl întrebă de unele şi de altele.

— Nu crezi şi dumneata, tovarăşe maior, că acum, după victoria de la Stalingrad, americanii şi englezii se vor grăbi şi ei cu cel de-al doilea front în Europa ?

— Posibil, replică maiorul. Stalingradul poate să devină cotitura hotărîtoare a războiului. Dar nu trebuie să uităm niciodată că aliaţii noştri, mai bine zis, ori mai exact, domnii care guvernează în America şi Anglia, sînt desigur aliaţii noştri, dar nu şi prietenii noştri.

Robert Ziskind, de profesie actor, era originar din Odesa şi spunea cu autoironie că rolul pe care-l joacă acum nu era doar cel mai lung, dar şi cel mai greu.

— Aţi trăit în Odesa pînă la izbucnirea războiului ?

— Da.

— Cu familia ?

— Da.

— Aţi putut să vă salvaţi familia din Odesa ?

— Nu !

Maiorul făcu un gest cu mîna ca şi cum n-ar fi vrut să mai ştie de asta. Începu totuşi să povestească. Mama sa, în vîrstă de cincizeci şi nouă de ani, şi soţia sa, fuseseră împuşcate amîndouă, fiind evreice.

— Acum a căzut şi fratele meu mai mic, în Caucaz. Eu, deocamdată supravieţuiesc. Cred că jalea ne va cuprinde cu adevărat abia după terminarea războiului.

4

Iosif Petrovici şi Walter petrecură restul nopţii în pivniţă, ca să mai doarmă puţin. Înainte de ivirea zorilor, voiau să plece la statul-major al armatei.

Dar nu se alese nimic din planul lor, căci în cursul nopţii primiră ştirea că germanii din cvartalul şapte s-au predat.

Veniseră cu drapelul alb, în grupuri de optzeci pînă la o sută de oameni, de-a lungul zidului roşu al fabricii şi pe la podul distrus de peste rîu şi depuseseră armele pe mal. În total, opt sute doisprezece oameni, între care treizeci de ofiţeri şi patru medici.

Un caporal, pe nume Walter Langbehn, raportă la interogatoriul maiorului că au auzit clar vocea locotenentului la megafon şi au hotărît să se predea. Colonelul Siebert însă a luat legătura cu comandamentul armatei, de unde a primit ordinul să continue cu orice preţ rezistenţa.

— Dar noi nu mai voiam. N-avea rost, ne dădeam cu toţii seama. Colonelul Siebert a scos revolverul şi ne-a ameninţat că va trage în oricine ar vorbi de prizonierat. Atunci l-am împuşcat. Ceilalţi ofiţeri n-au mai crîcnit şi ni s-au alăturat.

— A ţinut cam mult pînă v-aţi hotărît, observă maiorul.

— Ce era să facem ?

— Ceea ce aţi făcut acum, dar mai devreme ! ripostă maiorul Ziskind.

5

Peste ruinele Stalingradului, zorii unei zile noi se revărsară liniştit ; ai fost ispitit să zici : paşnic. Nici un proiectil nu mai trecea şuierînd peste bolovanii de piatră. Nu mai exploda nici o grenadă, răscolind masele de piatră şi zăpadă. Nici un avion nu se mai rotea deasupra. Era linişte în peisajul alb al ruinelor, o linişte nefirească.

Trupe de şoc sovietice cuceriseră unul cîte unul grupurile de ruine şi cu o seară înainte pătrunseseră luptînd pînă în centrul oraşului. În timpul nopţii, clădirea în care era încartiruit comandamentul armatei a şasea încercuite, fusese ţinută sub tirul artileriei sovietice. După primele salve, comandamentul armatei a şasea declară că e gata să capituleze şi ceru prin radio parlamentari sovietici.

Maiorul Ziskind ordonă să fie chemaţi Iosif Petrovici şi Walter Brenten.

— Veniţi, tovarăşi ! Veniţi, tovarăşe colonel ! Ascultaţi ! Se apropie sfîrşitul !

La intrarea în adăpostul comandamentului li se făcu semn să intre încet şi să nu vorbească. În faţa unui aparat de emisie şedea un tînăr sublocotenent sovietic şi vorbea în limba germană, cu un puternic accent străin :

— Domnule general... Mă auziţi ? Mă auziţi ? Trebuie să... trebuie... pî-înă la ora şase, pî-înă la ora şase... să depuneţi... armele, armele... Mă auziţi ? Mă auziţi ? Cum ? Doriţi, doriţi... pî-înă la ora zece, pî-înă la ora zece... o amînare ?

— *Niet !* interveni tunînd o voce profundă.

Un ofiţer sovietic cu o înfăţişare energică şi o mustaţă neagră repetă :

— *Niet !*

Sublocotenentul dădu din cap, îşi puse din nou casca şi continuă :

— Nu-u e posibil... Nu-u e posibil... Mă auziţi ? Amînarea nu-u e posibilă. Amînarea nu-u e posibilă ! La ora şase, la ora şase... trebuie... trebuie să... depuneţi armele, să depuneţi armele... Cum ? Cum ? Da, aud... Acceptaţi condiţia ? Da, aud... Cereţi parlamentari... Da, aud...

Maiorul Ziskind îi şopti colonelului :

— Acum i-a găsit graba !

6

În jurul Pieţii Luptătorilor Căzuţi, numită aşa în amintirea apărătorilor oraşului căzuţi în timpul războiului civil, nu mai erau decît case distruse de bombardament şi arse, multe dintre ele dărîmate pînă la temelii. O singură casă pe colţ, impunătoare, se păstrase într-o stare destul de bună : Univermag-ul, fostul magazin universal al Stalingradului.

În faţa acestei clădiri se postaseră soldaţii hitlerişti, cu arma sub braţ, întunecaţi, îndîrjiţi, tăcuţi.

La douăzeci de paşi înaintea lor stătea un şir lung de ostaşi ai Armatei Roşii, cu pistoale-mitralieră, neclintiţi, hotărîţi, la fel de tăcuţi.

Dintre ruinele oraşului ieşiră tancuri sovietice, cinci, opt, zece, şi luară poziţie în faţa cartierului general al celor încercuiţi, cu ţevile tunurilor îndreptate spre clădiri, ca un avertisment şi o ameninţare.

În turela tancului comandant flutura un mare drapel roşu.

— Totul pare terminat, zise maiorul Ziskind.

— Atunci a mers într-adevăr repede, răspunse colonelul. Ia veniţi să vedeţi!

Iosif Petrovici, maiorul Ziskind şi Walter Brenten trecură printre rîndurile ostaşilor sovietici purtători de puşti-mitralieră, spre soldaţii germani.

— Stai!

Un ofiţer german le ieşi înainte. Îl salută milităreşte pe colonel şi întrebă:

— Unde vreţi să mergeţi, domnilor?

— La comandantul vostru! răspunse colonelul.

— Faceţi parte din delegaţia pentru tratative?

— Da!

— Poftiţi!

Trecură printre sentinele şi ofiţerul, un locotenent de statură înaltă, foarte arătos, îi conduse jos, în încăperea din adîncul pivniţei.

Nimeni nu scoase o vorbă. Nicăieri, nici o lumină. Tot la zece paşi se ciocneau în întuneric de cîte o sentinelă, căreia ofiţerul german îi şoptea parola.

Ajunseră într-un culoar mai larg. Pe pereţi erau fixate sticle în care ardeau lumînări vîrîte în ele şi în lumina lor pîlpîitoare alergau încoace şi încolo o mulţime de soldaţi şi ofiţeri, fără să se audă zgomotul paşilor. Walter călca şi el moale şi fără să se audă, ca pe iarbă. Pe duşumeaua coridorului erau trei, patru rînduri de covoare.

— Domnii sînt aici!

Ofiţerul care-i întovărăşise dădu la o parte o perdea.

Walter se opri uimit în prag.

O adunare de generali germani! Ciudată privelişte! Păreau să-şi fi pus uniformele de paradă, purtau decoraţii şi distincţii. Domnii arătau eleganţi şi ca scoşi din cutie, un miros uşor de colonie umplea încăperea. Nu era o pivniţă oarecare, era un palat subteran ca în basme, ca în „O mie şi una de nopţi". De jur împrejur, pereţii erau acoperiţi de gobelinuri ale căror modele erau ţesute cu roşu şi verde sau

cu albastru, precum şi de alte draperii. Pe jos, covoare. În mijlocul încăperii se afla o masă mare, rotundă, deasupra căreia atîrna o lampă de metal cizelată, de lucrătură caucaziană, în care o flacără de carbid răspîndea o lumină albă, orbitoare.

Un general-locotenent, care părea să conducă tratativele din partea germană, un om palid, cu o privire blazată, se uita cu ochii larg deschişi la ofiţerii sovietici care stăteau de partea opusă a mesei. Pentru Walter Brenten nu era limpede dacă chipul acestui general exprima teamă sau numai uimire. Probabil şi una şi alta. Alături şedea un general-maior, un uriaş, cu o faţă bucălată de băutor de bere şi cu o cicatrice de duel pe bărbie. Şi el se holba la ofiţerii sovietici care stăteau în jurul mesei rotunde.

Aceştia, în cojoacele şi cu căciulile lor, ofereau o imagine cu totul diferită. Se vedea pe ei că în ultimele săptămîni şi luni se tîrîseră prin zăpadă şi noroaie şi că, de bună seamă, nu-şi scoseseră de multă vreme hainele de pe ei.

Generalul-locotenent cel cu faţa palidă se sprijinea cu o mînă de masă şi urmărea atent mersul tratativelor, examinînd, pîndind, de parcă ar fi fost mereu gata să sară. Un locotenent-major german, om mai în vîrstă, cu o faţă lată şi cu două bărbii, era interpretul.

Cîţiva ofiţeri trecură în încăperea alăturată şi se întoarseră iar, după ce, în şoaptă, primiseră instrucţiuni.

Walter Brenten se aşteptase să întîlnească generali germani prăbuşiţi, loviţi de mersul evenimentelor. Dar nimic! Aceşti generali germani învinşi afişau calm şi nepăsare; ba chiar manifestau, în atitudinea lor faţă de învingătorii care le stăteau în faţă, condescendenţă şi îngîmfare. Dădeau binevoitori din cap, zîmbeau afabil şi arătau în uniformele lor, de o corectitudine pedantă, de parcă ei ar fi învingători şi ar dicta unui adversar învins condiţiile lor.

Walter îşi ridică privirile. La masa rotundă stătea un general sovietic. Cu amîndouă mîinile proptite de masă, ceru pe un ton ferm încheierea discuţiilor. Ori vor depune imediat armele, ori lupta continuă.

O undă de nelinişte trecu printre generalii şi ofiţerii germani. Generalul-locotenent german, care arbora un surîs îndatoritor, îl rugă pe generalul sovietic să-i permită să

exprime cîteva dorinţe ale domnilor generali. În rest, erau gata, bineînţeles, să depună armele.

Generalul sovietic nu se arătă dispus să asculte doleanţe. El se consultă în şoaptă cu Iosif Petrovici, care traduse.

Walter fu bucuros cînd Iosif Petrovici declară generalilor germani că pot vorbi, dar concis.

Generalul-locotenent german se arătă deosebit de priceput la vorbă.

— E vorba, domnule general, de trei dorinţe, pe care le prezint din însărcinarea generalilor germani şi din aceea a domnului feldmareşal.

— Vorbiţi ! replică generalul sovietic.

— Dorinţele noastre sînt de fapt, domnule general, întrebări !

Iosif Petrovici traduse în şoaptă generalului.

— Şi anume întrebarea dacă domnii generali şi domnul feldmareşal pot lua cu sine şi folosi în prizonierat ordonanţele şi personalul pe care regulamentul militar german îl pune la dispoziţia lor ?

Generalul sovietic se uita în tăcere la generalul german şi cîtva timp nu răspunse nimic. Apoi întrebă cu o voce domoală pe colonelul care stătea lîngă el, de cîţi oameni e vorba.

Întrebat, generalul german răspunse :

— Între paisprezece şi şaisprezece ofiţeri şi soldaţi.

Generalul sovietic făcu un semn generalului german. Aceasta putea să însemne : De acord ; sau doar : Spune mai departe.

Generalul continuă deci şi exprimă a doua dorinţă, din nou sub forma unei întrebări :

— Domnii generali şi domnul feldmareşal au voie să ia cu sine în prizonierat proviziile care le-au mai rămas şi pot dispune acolo de ele ?

Abia terminase colonelul de tradus aceste cuvinte, că generalul sovietic făcu un gest impetuos pe care Walter îl interpretă ca însemnînd sfîrşitul conversaţiei ; generalul-locotenent însă îl înţelese ca o invitaţie de a continua.

— Şi ultima, domnule general : N-ar fi indicat ca domnii generali şi domnul feldmareşal să fie escortaţi de trupe însoţitoare, cînd vor fi conduşi prin Stalingradul răscolit de război, spre interiorul ţării ? Ostaşi ai Armatei Roşii, ne-

cunoscînd situaţia, ar putea să tragă din greşeală asupra domniilor-lor.

Walter, care-şi simţea inima zvîcnindu-i pînă în limbă şi abia era în stare să-şi stăpînească indignarea, îi aruncă o privire lui Iosif Petrovici. Acesta citise probabil indignarea pe faţa lui Walter căci îi făcu semn cu ochii să nu comită vreo nebunie, ci să tacă.

Generalul sovietic întrebă pe tonul în care te adresezi unor bolnavi :

— Aşa, deci acestea ar fi dorinţele dumneavoastră ? Unde e, de fapt, domnul general feldmareşal ?

Generalul-locotenent răspunse prompt :

— Alături, domnule general. Domnul general feldmareşal nu doreşte să participe la tratative, ci să fie considerat de azi înainte ca o persoană particulară.

Se făcu o tăcere desăvîrşită în încăperea din pivniţă. Generalul sovietic îşi roti ochii încet fără a-şi întoarce capul, examină pe rînd figurile generalilor germani. Apoi se întoarse spre Iosif Petrovici :

— Tovarăşe colonel, supraveghează dumneata dezarmarea !

7

Walter Brenten trecu în goană prin coridoarele întunecoase ale pivniţei. Voia să fie singur. Îi era ruşine de Iosif Petrovici, de Ziskind. Ah, înfrîngerea poate avea ceva măreţ şi chiar cel înfrînt poate să păstreze o atitudine demnă, mîndră. Dar probabil numai dacă luptase pentru o cauză cinstită şi dreaptă. Aceşti generali germani ştiau pentru ce cauză păcătoasă porniseră la luptă, ştiau de crimele care se comiseseră în numele Germaniei. Dar nu aveau conştiinţă, de aceea atitudinea lor era jalnică. Walter fusese martor nu numai la prăbuşirea militară a unei armate germane dar şi la descompunerea morală a militarismului prusac-german. Exceptînd evenimentele anilor 1806 şi 1807 [1], n-a existat

[1] Aluzie la înfrîngerea armatelor prusace de către francezi (Iena şi Auerstedt, 1806) şi la înjositoarea pace de la Tilsit (1807), prin care Prusia pierdea jumătate din teritoriul ei, ajungînd sub călcîiul lui Napoleon.

în istoria germană vreun alt caz comparabil, în ce priveşte lipsa de ruşine şi de caracter, cu cele trăite acum.

Rătăci fără ţintă prin oraşul ars, peste moloz şi pietre, trecînd pe lîngă ruine şi cadavre acoperite de zăpadă.

O coloană mizerabilă de fantome încotoşmănate se apropia : soldaţi germani, supravieţuitori ai catastrofei. Îi aminteau de personajele în zdrenţe din „Opera cerşetorilor" a lui John Gay[1]. Picioarele, capul şi membrele le erau înfăşurate în zdrenţe şi obiele murdare. Mulţi aveau degerături în obraji. Pe unii, prea slabi ca să se ţină pe picioare, îi sprijineau camarazii lor. Alţii şchiopătau, la o mare distanţă în urma convoiului. Aşa arată „cuceritorii lumii" după ce au dat faliment ? Probabil că vor apela acum cu căldură la umanitatea celor pe care încercaseră să-i nimicească. Chiar ucigaşii cei mai sîngeroşi îşi luau acum aere de mieluşei blînzi şi nevinovaţi. Printre ei erau desigur şi destui care fuseseră numai slabi, dar mai păstraseră un rest de umanitate. Poate că nu era zadarnic să te ocupi de ei ; aveau nevoie de ajutor, de vorbe de îmbărbătare şi de timp ca să-şi vină în fire. Nu se putea ca printre miile acestea de oameni să nu se afle şi oameni cumsecade.

Walter fu smuls din gîndurile sale de un gîfîit şi de gemete. Se uită în jur... Doi soldaţi germani se rostogoleau în zăpadă. Nu se auzea nici un cuvînt, scoteau doar horcăituri şi gemete.

Walter îl apucă pe cel de deasupra şi-l trase la o parte strigînd :

— Ce se întîmplă aici ? Tot nu vă ajunge ?

Soldatul care zăcea la pămînt se ridică anevoie. Faţa îi era îngrozitor de slabă ; ochii mari şi negri zăceau în fundul orbitelor. Arătă spre celălalt soldat şi gîfîia răguşit, căutînd să-şi tragă sufletul :

— Ticălosul ăsta... voia să-mi fure bocancii... Cîinele !

Bănuitul era cu mult mai solid, mare şi spătos şi nu părea de loc slăbit de foame. Nu dădea nici o atenţie învinuirilor camaradului său, ci îşi înfăşura cu toată liniştea şalul care se desfăcuse în timpul luptei.

— E adevărat ? întrebă Walter cu asprime.

[1] *John Gay* (1685—1732), poet şi dramaturg englez. *Opera cerşetorilor* este o satiră împotriva poliţiei corupte a vremii sale.

— Nu vă enervaţi, ripostă spătosul. Ăsta abia se mai tîrăşte, ce nevoie mai are de bocanci! Iar către camaradul său: Idiotule, cu sau fără bocanci, tot crăpi!

Walter îşi scoase revolverul:

— Dispari! Îndată!

Soldatul astfel pus la punct, le întoarse spatele şi se îndepărtă încet. După vreo zece paşi, o luă la fugă.

— Acolo e adunarea!

Walter arătă în direcţia în care fusese teatrul.

— Trebuie să mă tîrăsc, altfel nu izbutesc!

— Ia vino, să te ajut eu!

Se apropia un nou grup de prizonieri. Erau soldaţi surprinzător de proaspeţi. Mărşăluiau cu paşi siguri, purtau mantale cenuşii de iarnă, unii aveau raniţe şi — o imagine de loc militară — valize.

Walter şi soldatul aşteptară să se apropie.

Era un grup de ofiţeri. Nici unul nu avea degerături. Nici unul nu arăta flămînd. Priveau cu nepăsare oraşul în ruine. Walter nu s-ar fi mirat dacă i-ar fi auzit intonînd marşul Horst-Wessel.

Nu se vedea nici un ostaş sovietic; ofiţerii aceştia se duceau nepăziţi spre prizonierat. Ce mai marş în ziua aniversării de zece ani a „Reichului de o mie de ani!“ Mergeau întins, ca la porunca unei providenţe prezente numai pentru ei.

Walter le strigă ofiţerilor:

— Ei, ia luaţi-vă camaradul cu voi! Umblă greu.

Cîţiva se uitară la Walter, mirîndu-se că aud o germană atît de lipsită de accent străin de la un om îmbrăcat într-o şubă rusească. Dar se făcură că n-au înţeles şi trecură mai departe. Furia îl cuprinse pe Walter. Dar ce era să facă? Strigă după ei:

— Porcilor, asta-i camaraderie?

Un ofiţer ieşi din rînd şi se apropie de Walter. Îi spuse:

— Aveţi dreptate, sînt destui porci printre noi. Vino, camarade!

Îl luă pe soldat de braţ şi-l ajută să intre în coloană.

Emoţie, zvon de glasuri, ţipete. Nişte ostaşi sovietici aduceau un prizonier german în adăpostul din pivniţă. Maiorul Ziskind voia tocmai să iasă şi să ceară linişte, cînd uşa adăpostului fu dată la o parte şi un pîlc de ostaşi sovietici năvăliră înăuntru. Cîţiva se apropiară de masa maiorului şi începură să-i explice ceva pe un ton agitat.

Ce se întîmplase ?

Prinseseră un soldat german care afirma că îl cunoaşte bine pe tovarăşul Thaelmann, că l-a văzut nu prea de mult şi a vorbit cu el. Primul soldat german care îl cunoştea pe Thaelmann. Erau atît de bucuroşi, încît îl aduseseră acolo în triumf.

În timp ce soldaţii îi dădeau raportul, maiorul Ziskind îl privea pe prizonier, care stătea în mijlocul încăperii, tăcut şi mirat, neputîndu-şi explica desigur bucuria şi emoţia soldaţilor sovietici. Era un om mare, necioplit, cu o ceafă ca de taur. Uniforma sa arăta încă destul de bine dar în jurul gîtului purta un şal destrămat, iar mîinile îi erau înfăşurate în nişte obiele de o culoare nedefinită, de un cenuşiu murdar. Ochii săi rotunzi, vioi, întîlniră privirea lui Ziskind. Cei doi bărbaţi se priviră îndelung. Nici unul dintre ei nu-şi întoarse privirea, păreau că se cîntăresc din ochi.

Mereu alţi ostaşi sovietici pătrundeau înăuntru. Toţi voiau să-l vadă pe fritzul care-l cunoştea pe Thaelmann, care nu de mult îl văzuse şi vorbise cu el.

Walter Brenten sosi chiar în clipa în care maiorul Ziskind îi scotea pe ostaşi din pivniţă, cu vorbe multe şi prietenoase. Nu prea le venea să plece, ar fi vrut să asiste la interogatoriul acestui prizonier neobişnuit. Rămaseră în anticamera adăpostului, continuînd să discute cu înfocare.

Maiorul Ziskind se întoarse din prag, se aşeză la masă, aruncă o privire asupra hîrtiilor care stăteau înaintea lui, îşi ridică apoi încet capul şi-l privi pe prizonierul care urmărea fiecare mişcare a maiorului.

— Cum te numeşti ?

— August Körbel.

— Îl cunoşti pe Ernst Thaelmann ?

— Am fost paznic de închisoare.

Buzele maiorului Ziskind tremurau. Cu ochii lui mari, nedormiţi, se uita în tăcere la prizonier. Primul german care putea să dea o informaţie despre Thaelmann era unul dintre foştii săi gardieni. Maiorul închise ochii, fără să-şi plece capul; părea să urmărească un gînd. Cînd se uită din nou la prizonierul său, îi spuse cu o voce schimbată, stăpînită:

— Povesteşte! Ce ştii despre Thaelmann? Ei, hai, spune o dată!

Germanul stătea în poziţie de drepţi şi se uita mirat la ofiţerul sovietic a cărui faţă era scobită şi osoasă ca la o arătare, încît nasul mare ieşea şi mai mult în evidenţă. Poate că prizonierul se minuna şi de germana ireproşabilă a ofiţerului sovietic. Desfăşură obiala de lînă de pe mîini, se vedea că nu ştie cum să înceapă. Aruncă o scurtă privire asupra lui Walter Brenten care şedea, nemişcat, în spatele lui.

— La noi, la Hanovra... de noi... n-a fost tratat rău, puteţi să mă credeţi. Dar... dar era foarte sever păzit. Venise unul special de la Berlin, numai pentru el... Mie mi-a dat un sfat bun...

— Cine? întrebă maiorul.

— Thaelmann. Cînd am fost mobilizat, m-am dus încă o dată la el, în celulă. Era tocmai de serviciu un bun coleg al meu... L-am întrebat ce să fac.

— L-ai întrebat pe Ernst Thaelmann?

— Da! Mi-a spus... Adică, întîi m-a întrebat el: „Vrei să duci război împotriva muncitorilor şi ţăranilor din Rusia socialistă?“ Eu i-am răspuns: Nu, asta nu vreau! Atunci a spus: „Ei, atunci ce mai întrebi?“ Eu am zis: Dar ce să fac? El spuse: „Ce mai întrebi? Treci dincolo, la Armata Roşie!“

— Ai spus că era un sfat bun. N-ai spus aşa?

Ochii maiorului scînteiau în orbitele adînci, întunecate.

— Da, a fost un sfat bun, un sfat foarte bun.

— Şi de ce nu l-ai urmat?

— Domnule... Domnule, eu eram furier la comandamentul regimentului. N-am... n-am avut nici o ocazie.

O tăcere deplină domni iar timp îndelungat. Prizonierul se uita ţintă la maior. Acesta părea absent, avea privirea fixată asupra mesei din faţa sa şi respira chinuit. În cele din urmă întrebă, fără să ridice privirea:

— Ce mai poţi să ne raportezi despre Ernst Thaelmann?

— Prin atitudinea sa curajoasă, ne-a inspirat tuturor respect.

Maiorul Ziskind îl privi de jos pe prizonier, fără să-şi schimbe poziţia capului şi Walter Brenten văzu un zîmbet uşor pe chipul său pămîntiu.

— Nu s-a abătut niciodată, cu nici o iotă de la convingerea sa politică.

Maiorul Ziskind se ridică. Trecu fără să scoată o vorbă pe lîngă prizonier, deschise uşa şi făcu un semn sentinelelor comandamentului. Arătînd cu capul spre prizonier ordonă :

— Cazaţi-l pe undeva prin apropiere, trebuie să-l mai anchetăm... Dar fără zarvă, s-a-nţeles ?

Prizonierului îi spuse :

— Mergi cu ei !

După ce ostaşii părăsiră încăperea împreună cu prizonierul, maiorul se uită la Walter Brenten.

— Ce impresie îţi face, Walter Karlovici ? Omul ăsta spune adevărul ?

— E de presupus ! Dar de sfatul cel bun al tovarăşului Thaelmann şi-a adus aminte abia acum.

— Şi mie mi se pare aşa, zise maiorul. Ce namilă şi individul ăsta ! În Germania toţi paznicii de închisoare sînt aşa ? Mari şi laţi cît un dulap ?

— Cît un dulap cu sertar secret.

— Bun ! Un zîmbet flutură peste obrajii cu pomeţii ascuţiţi, proeminenţi. Sertarul secret îl vom deschide noi... Cred că cel mai bun lucru e să-l trimitem la Verteacii, la comandamentul armatei. De acolo, dacă socot ei necesar, pot să-l trimită la Moscova. Oricum, e un semn de viaţă de la tovarăşul Thaelmann. Şi asta nu e lucru de nimic.

9

— Walter Karlovici... Walter Karlovici !

Colonelul Iosif Petrovici stătea în faţa văgăunei din pivniţa în care Walter Brenten se culase cu gîndul să se refacă printr-un somn adînc de cîteva ceasuri.

— Walter Karlovici ! Repede ! Vino ! Ia ascultă !

Walter alergă după el prin culoarul pivniţei.

Dintr-un aparat militar de radio pe care-l capturaseră de la germani, răsunau cuvinte germane, rostite cu o voce adîncă, solemnă.

„Muniţia e epuizată. Generalii şi grenadierii luptă corp la corp cu duşmanul care atacă !"

— Ei, ce zici ? îl întrebă maiorul Ziskind.

— Asta întrece orice ! murmură Iosif Petrovici.

Apoi iar se auzi din aparat vocea ca din mormînt :

„Aici postul de emisiune Germania. Transmitem ultimele comunicate primite prin radio de la comandamentul armatei din Stalingrad : Trupele noastre au ridicat drapelul cu zvastica pe cea mai înaltă clădire din centrul oraşului. Sub acest semn se dă ultima bătălie."

Apoi un alt comunicat :

„Pe creasta digului Ţarîţei, generali şi grenadieri, umăr la umăr, resping atacul duşmanului."

— Asta nu mai e minciună, e demenţă ! exclamă Walter.

— Nu, e o metodă ! îl contrazise maiorul Ziskind. Ştii, Walter Karlovici, ce a răspuns prin radio armata încercuită la Nord, cînd cartierul general al Führerului a întrebat de situaţie ? Aşteaptă, s-a notat cuvînt cu cuvînt... Uite... „Trupa se miră că generalului comandant nu i s-au decernat frunzele de stejar [1]..." Se vede că germanul mijlociu moare mai uşor dacă generalul său a obţinut frunzele de stejar.

Cîţiva ostaşi sovietici pătrunseră în încăpere şi se uitau cam nedumeriţi la ofiţeri, neînţelegînd ce anunţa radioul în limba străină de ascultau cu atîta atenţie.

„Aici postul de radio Germania. Transmitem ultimul mesaj al comandamentului armatei a şasea din Stalingrad. În lupte grele ne-am făcut datoria pînă la ultimul cartuş şi pînă la ultimul om. Feldmareşalul Paulus a ordonat să se distrugă totul ! Cu strigătul : «Trăiască Führerul !» vom sări în aer o dată cu clădirea comandamentului armatei !"

Iosif Petrovici nu se mai putu reţine, pufni în rîs şi rîse de nu se mai putea opri. Se încovoie de rîs. Maiorul Ziskind rîse şi el.

Apoi rîseră ostaşii de la gura pivniţei, molipsindu-se de la pofta de rîs a ofiţerilor.

---

[1] Crucea de fier cu frunze de stejar, important ordin militar german.

Walter stătea nedumerit și se întreba: să rîdă și el cu ei ori să izbucnească în plîns? Deschise gura de parcă n-ar fi avut destul aer.

Din aparatul de radio răsuna un marș funebru.

Atunci maiorul Ziskind strigă cu voce răgușită:

— Închideți!

Strigase cu mînie. Maiorul nu mai rîdea. Nimeni nu mai rîdea. Un tînăr sublocotenent închise aparatul.

— Canaliile! strigă Ziskind mînios, dar mai stăpînit. Îl mai profanează și pe Beethoven.

10

Walter Brenten și Iosif Petrovici plecară cu mașina peste cîmpul de bătălie din stepă, spre Verteacii, la secția politică a armatei. Kilometri de-a rîndul, printre tancuri și tunuri distruse, printre automobile și camioane arse, zăceau împrăștiate peste tot cadavrele încă neîngropate ale soldaților germani; fiecare rîpă era un mormînt comun. Colonelul și Walter schimbară puține cuvinte în timpul călătoriei. Amuțiseră de oroare văzînd distrugerile și spectacolul continuu al morților.

La secția politică a armatei, pe Walter îl așteptau scrisori din Moscova, Tașkent și Voronej.

— Ia te uită, ce caută Viktor la Voronej?

Walter citi întîi scrisoarea fiului său.

Viktor se prezentase voluntar în Armata Roșie. Fusese repartizat la o brigadă de tancuri și făcea instrucție în apropiere de Voronej.

Soldat în Armata Roșie și tanchist?! Bineînțeles, în curînd avea să împlinească nouăsprezece ani. Nepoții lui Carl Brenten au crescut, iată schimbul. În prima clipă, Walter se cam speriase. Văzuse foarte de aproape războiul în ultimele săptămîni și știa din experiență cît de puțin conta o viață de om. Totuși, era mîndru că fiul său devenise ostaș în Armata Roșie. Nepotul lui Carl Brenten, strănepotul lui Johann Hardekopf, ostaș în Armata Roșie, un soldat al socialismului! Era o adevărată împlinire. O îm-

plinire a viselor de viitor ale strămoşilor. Să fii un ostaş bun şi viteaz, băiete! Şi să ai noroc!

Cat era tot la Taşkent. Îi scria că se adunase acolo o întreagă colonie germană antifascistă, din toate regiunile posibile ale Germaniei: artişti, savanţi, muzicieni, actori, cei mai mulţi cu familiile.

Scrisoarea Ainei era un mic jurnal intim. Îşi scrisese scrisoarea seară de seară, în continuare. Îi comunica fiecare gînd, fiecare dispoziţie, chiar cele mai mici evenimente. Din rîndurile ei iradia o iubire adevărată, adîncă şi un dor reţinut. Lucra din nou la institut şi-l anunţa plină de mîndrie că publicase în ziarele suedeze dări de seamă despre Moscova.

Un vînt îngheţat de stepă şuiera în jurul izbei. În odaia cam goală era însă cald; soba veche de teracotă dogorea plăcut. Poate că peste cîteva zile voi fi la Moscova, la ea, gîndea Walter. Şi lui îi era dor, dor după căldură şi gingăşie, dor după un pic de viaţă normală. Îşi propuse să nu-i anunţe Ainei sosirea sa. Voia să apară pe neaşteptate.

Spre seară, Iosif Petrovici şi Walter se duseră la baia de aburi. O luară pe drumul de la marginea satului. În faţa lor se întindea, cît vedeai cu ochii, stepa, stepa pustie, fără un arbore, pînă departe, dincolo de zare.

— Un ţinut dezolant, zise Walter. Stepa, nu, n-o pot suferi. E nerodnică, nefolositoare. Îţi îngheaţă inima cînd o vezi.

Iosif Petrovici nu-i răspunse de îndată. Walter îl privea dintr-o parte. Se căia de cuvintele sale, căci îşi aminti că ofiţerul era din regiunea aceea, că era un fiu al stepei.

Simţi mîna lui Iosif Petrovici pe umărul său. Se uită la el.

— Walter Karlovici, ţinutul dintre cele două mari fluvii va fi o dată o grădină înfloritoare. Cele mai frumoase fructe vor creşte aici, cele mai încîntătoare oraşe şi sate vor fi aici. După ce-i punem cu botul pe labe pe năvălitori, ne reclădim viaţa după dorinţa noastră şi transformăm natura după pofta inimii.

— Da, va fi odată aşa... O-da-tă. Nu crezi însă, Iosif Petrovici, că „odată" e cam neprecis?

— Vei vedea, şi eu de asemenea, replică colonelul. Adică, adăugă el, dacă supravieţuim războiului.

1

Se iscase un fel de nelinişte în toate celulele. În toată închisoarea. Cursul normal al zilei fusese tulburat. Deţinuţii nu fuseseră scoşi la aer, nici conduşi în ateliere. Se auzeau ciocănituri în uşile celulelor. Gardianul şi oamenii de corvadă alergau pe coridoare. O voce strigă :

— Linişte, blestemaţilor !

De cîteva zile; tot felul de zvonuri circulau în şoaptă. Se spunea că naziştii ar fi suferit o mare înfrîngere. Se pomenise de Stalingrad. Se mai spunea că s-ar fi deschis şi al doilea front. Unităţi militare americane şi engleze ar fi debarcat în nordul Franţei. Nimeni nu ştia nimic sigur, dar toţi ştiau bine că s-a întîmplat ceva hotărîtor.

Un om de corvadă trecu în goană pe lîngă uşa celulei lui Ernst Timm. Timm îi cunoştea bine pasul. Strigă :

— Theo ! Theo !

Omul se lipi de uşa celulei, îşi vîrî nasul între uşă şi perete şi şopti :

— Trei zile de doliu naţional !

— Ce-e ?

— Trei zile de doliu naţional !

— De ce ?

Omul însă pornise în grabă mai departe. Se auziră strigăte şi din alte celule. Deţinuţii izbeau cu scaunele în uşile grele de fier.

Trei zile de doliu naţional !... Timm stătea cu privirile pierdute şi cugeta. Naziştii au hotărît trei zile de doliu naţional ?! Dacă ei aveau motive de doliu, înseamnă că adversarul lor are motive să se bucure... Stalingrad ? Armata Roşie să fi pricinuit Wehrmachtului hitlerist o înfrîngere pe Volga ? Dar chiar dacă fasciştii au mîncat într-adevăr o mamă de bătaie, n-ar ordona ei îndată doliu naţional... Nici vorbă că s-a întîmplat ceva nemaipomenit...

Timm îl întrebă la închiderea de seară pe gardianul pe care îl cunoştea ca pe un om morocănos, dar nu inaccesibil :

— Spune-mi, domnule şef gardian, de ce trei zile de doliu ?

— Vei afla mai tîrziu !

Nu primi alt răspuns. Uşa celulei se trînti şi zăvorul fu tras. Ernst Timm îl auzi pe gardian trecînd la uşa de alături, şi răspunzînd tovarăşului Wilhelm Berger tot atît de scurt şi nelămurit. Uşile celulelor fură zăvorîte una după alta.

O să afle mai tîrziu ? Ce înseamnă asta ? Avea de gînd să se întoarcă şi să-l lămurească ? Desigur ! După închidere, cînd se va lăsa o linişte deplină, gardianul va veni şi-l va pune la curent.

Acum, Ernst dorea linişte. Zgomotul îl supăra. Îndeosebi, un deţinut de la capătul coridorului lovea tot mereu cu un obiect greu în uşa celulei.

În ziua aceea de februarie, amurgul se lăsase devreme. Ernst Timm privi la fereastra cu gratii şi spre cerul acoperit cu nori grei, cenuşii.

Îl aştepta pe gardian. Dar acesta nu mai venea. În închisoare se lăsase liniştea. Deţinutul de la capătul coridorului se liniştise şi el. Cît de apăsătoare poate fi liniştea în închisoare ! Ca într-un cimitir ! Timm asculta cu încordare. Curînd va veni schimbul de noapte şi gardianul nu va mai putea veni la el în celulă. Voise doar să-l potolească ?

Auzi zvon de glasuri. Probabil că veneau din camera gardianului. Să fie schimbul ? Dar nu vorbeau numai două persoane, ci mai multe. Oricît de mult s-ar fi ascuţit auzul lui Timm în puşcărie, era prea departe de camera gardianului ca să poată înţelege ceva din vuietul de voci.

Ce să însemne asta ? Una, două, trei vizete se deschiseră pocnind. Apoi altele. Gardianul trecea de la o celulă la alta şi deschidea vizetele uşilor.

Vizeta căzu şi la uşa celulei lui Timm. Se apropie şi privi prin ea. De cealaltă parte, deţinuţii priveau de asemenea prin vizete. Dădeau din cap şi-şi făceau semne. Unii întrebară în gura mare ce se întîmplă.

— Linişte ! Ascultaţi cu toţii !

Era vocea gardianului. Se făcu pe loc linişte, căci toţi voiau să audă.

— Domnul director vă va adresa cîteva cuvinte !

Nici o şoaptă. Patruzeci şi doi de deţinuţi politici din secţia A a închisorii îşi ţineau obrazul lipit de vizetă şi ascultau.

— Am să vă fac o comunicare gravă şi tristă. Guvernul Germaniei naţional-socialiste a hotărît trei zile de doliu naţional. Poporul german cinsteşte în acest fel pe vitejii săi fii, care la Stalingrad pe Volga au căzut eroic pentru Führer şi popor. Ultimii apărători ai Stalingradului, generali şi grenadieri, s-au apărat, umăr la umăr, pînă la ultima suflare strigînd : Trăiască Führerul ! Trăiască Germania ! Vă cer acum...

Ernst Timm strigă prin vizetă :

— Ura ! Bravo... Ura-a-a !

Alţi deţinuţi se porniră şi ei :

— Ura-a-a !

— Linişte... Li-i-inişte ! strigară paznicii.

Dar nu puteau domina cu vocea lor uralele care răsunau mereu.

— Ura-a-a !... Ura-a-a !... Ura-a-a !...

Doi gardieni alergau de la o celulă la alta şi trînteau vizetele. Dar uralele nu încetară. Se auzeau printre ele şi rîsete. O voce puternică începu să cînte într-o celulă : „Sîngele poporului curge gîrlă !"

În alte celule însă izbucneau iar şi iar strigăte de ura.

Ernst Timm începu un cîntec : „Vine ziua răzbunării ! Atunci noi vom fi judecători !"

Ferestrele zăvorîte fură deschise şi — în timp ce gărzile S.S. treceau în pas alergător prin curtea închisorii, iar santinelele din posturi îşi îndreptau armele spre ferestrele celulelor, strigînd : „Înapoi de la ferestre ! Înapoi de la ferestre !" — din gîtlejul sutelor de deţinuţi din Waldheim răsuna : „Moarte vouă, călăilor, tiranilor !"

Pe coridor, gardienii nu ştiau ce să facă. Directorul închisorii, dr. Triembsch tremura de enervare. Faţa sa era de o paloare mortală. Căuta să-şi potrivească *pince-nez*-ul. Nu reuşi însă, într-atît îi tremurau mîinile. Îl puse în buzunarul jachetei şi spuse şovăind şi zăpăcit :

— Domnilor ! Acest... acest scandal va fi pedepsit cu asprime ! Ordon suprimarea meselor pentru toţi deţinuţii ! În timpul celor trei zile de doliu naţional, nu veţi primi nimic de mîncare !

Plecă. În urma lui, deasupra lui, de peste tot răsuna :

— Uraa... Urraaaa... Urra-a-a !

2

Abia trecuseră cele trei zile de doliu, cînd Paul Gehl primi ordinul de a se prezenta la cazarma din Graudenz [1]. Era buimăcit. Dacă un asemenea ordin i-ar fi venit după o serie de mari victorii, ar fi fost mai puţin consternat. S-ar fi obişnuit să păzească „ordinea“ la Paris sau la Oslo, la Belgrad sau la Bruxelles. Dar să fie mobilizat după trei zile de doliu naţional, asta îi cam stătea în gît. Şi pe deasupra ca pionier, poate ca muncitor la şosele şi poduri ori la distrugerea lor — în război asta era cam totuna ! — el, un contabil care nu greşise niciodată bilanţul ? Nu mai existau specialişti ? Sau tehnicieni ? Nu se găseau meşteri constructori şi artificieri ?

La început sperase să fie vreo eroare la mijloc, vreo confuzie de nume sau ceva asemănător. Află însă că erori pot face numai civilii. Apoi se consolă cînd făcu cunoştinţă cu cei chemaţi împreună cu el. Erau frizeri, angajaţi din cinematografe, cofetari, vînzători de ţigări, de portocale, care aveau o ţinută şi mai neajutorată şi păreau şi mai puţin dispuşi decît el să îmbrace uniforma cenuşie.

Îşi dădu seama că omul, datorită capacităţii sale de adaptare, îl lasă cu mult în urmă pe vestitul cameleon. După scurtă vreme, atît el cît şi camarazii săi nu mai găseau nimic nedemn în a face sluj ca nişte buldogi dresaţi, a se tîrî pe burtă prin băltoace, a ţopăi pe vine peste terenul de exerciţii şi a lua poziţie de drepţi în faţa unor tinichele scînteietoare şi strălucitoare pe nişte uniforme cenuşii.

Printre noii săi tovarăşi de suferinţă se găsea şi actorul Peter Kagelmann. Acesta păşea încet, plin de demnitate şi cînd i te adresai, întorcea capul, circumspect, ca să asculte.

Subofiţerul Goetzel, pe care Kagelmann îl observa cu ochii săi rotunzi plini de uimire, se apropie o dată de el şi-i ordonă să facă douăzeci de paşi. Kagelmann trecu mîndru ca *Sir* Falstaff în faţa subofiţerului.

---

[1] Denumirea germană a orăşelului Grudziadz din Polonia.

— Înapoi ! strigă Goetzel.

Peter Kagelmann rămase neclintit, privi uimit şi se înapoie cu o ţinută gravă.

— Eşti nebun, nu-i aşa ? întrebă subofiţerul fierbînd de mînie.

— Cine, domnule subofiţer ? întrebă politicos Kagelmann.

— La zidul cazărmii, fuga marş !

Peter Kagelmann nici nu se urni din loc.

— Dă-i drumul ! Pas alergător ! Marş !

Peter Kagelmann stătea acolo ca un animal nărăvaş şi nu se mişca. Se uita calm la subofiţerul care dădea din mîini.

Întîi, Kagelmann făcu zece zile de arest. Abia le ispăşise şi, pentru un nou refuz de subordonare, fu pedepsit cu patru săptămîni de arest. Kagelmann se jură că va petrece războiul la „mititica". Cînd fu vîrît pentru a treia oară la arest, devenise, în cazarma şi chiar în tot oraşul Graudenz, o figură în jurul căreia se ţeseau anecdote.

Eliberat din al treilea arest, Kagelmann fu chemat la raport la căpitan. Acesta — un om de vreo şaizeci de ani, de meserie farmacist, căruia i se atribuia oarecare simţ al umorului, înalt, uscăţiv, cu un nas ascuţit care-l făcea să semene cu o pasăre, pe cînd ridurile gîtului aduceau a broască ţestoasă — îl examină pe Kagelmann, slăbit destul de mult în arest.

— Ascultă, dragul meu, văd că atîta timp cît se trage cu puşca vrei să stai în localul arestului. Asta nu se poate. Ori mergi în lagăr de concentrare, ori te duci cu compania de pedeapsă pe front, şi una şi alta înseamnă drumul cel mai scurt spre iad. Poţi alege.

— Permiteţi-mi, domnule căpitan, să...

— Nu ! Ieşi !

Peter Kagelmann fu primit cu mare alai cînd se întoarse în odaie. Se umflă în pene, ca un erou, ţinu discursuri răsunătoare, proferă ameninţări sălbatice, dar cînd se ivea vreun superior prin apropiere, tăcea chitic şi nu mai refuza să se supună ordinelor. Peter Kagelmann devenise un soldat.

Paul Gehl îi scrise despre el soţiei sale şi-i pomeni în treacăt numele. Ea îi răspunse că, dacă e originar din Hamburg, ar putea să fie prietenul din copilărie al lui Walter.

— Îl cunoşti pe Walter Brenten ? îl întrebă Paul.

— Îl cunosc, îi răspunse Kagelmann. Dar tu de unde-l ştii ?

— E cumnatul meu !

— Aşa ! Şi pe unde-i ? Ce face ?

— Hm ! Paul Gehl se uită împrejurul lui, apoi apropiindu-se de Kagelmann îi şopti : E la Moscova... E comunist.

— La Moscova ? Aş vrea să ştiu dacă o duce mai bine acolo decît noi aici... La Moscova, deci ? Ce lume pe dos — el la Moscova, eu în uniforma asta de maimuţoi...

Şi Peter Kagelmann se depărtă dus pe gînduri.

3

Lui Paul Gehl i se dădu voie să iasă din cazarmă, fiindcă soţia lui îl aştepta în faţa porţii. Elfriede venise la Graudenz să-şi încerce norocul. Voia să-şi vadă soţul şi declarase pur şi simplu că nu pleacă pînă nu-l vede. Astfel, Paul Gehl obţinu o învoire specială. Cînd îl zări, îi veni să rîdă, dar pofta de a rîde îi rămase în gît. Cu capela de recrut pe scăfîrlia tunsă chilug, Paul arăta ca un puşcăriaş — găsi Elfriede. Ăsta să fie bărbatul ei, contabilul Paul Gehl ? El, care era atît de pedant în toate ? Care era în stare să aleagă un sfert de oră o cravată asortată la costum ? Care tot a treia zi îmbrăca o cămaşă curată ? Care era nefericit dacă dunga pantalonului său nu era ca lama de cuţit ? Ceea ce o minuna era aerul său sănătos şi umorul său neschimbat, care, bineînţeles, i se păru a fi un fel de haz de necaz. Nu-i împărtăşi gîndurile ei. Se lăsă îmbrăţişată şi sărutată în plină stradă. Ba chiar schiţă un surîs.

— Cum te simţi ?

— Bine, scumpo !

— Îţi prieşte viaţa de soldat ?

— Ca o cură la băi !

— Aşa-i că nu te mai gîndeşti de loc la noi ?

— Ostaşul are alte lucruri mai importante la care se gîndeşte !

— Idiotule ! Spune şi tu ceva cu rost.

— A-ah ! suspină el. Cînd te-aud vorbind aşa, mi-aduc aminte cu durere de viaţa noastră de familie, atît de fericită !

Paul reţinuse o cameră într-un hotel frecventat de militari, şi acum stăteau amîndoi în odaia sărăcăcioasă. Elfriede despacheta ceea ce adusese. În timp ce el contempla cu satisfacţie ciorapii şi puloverul tricotate de măicuţa bătrînă şi gusta iar şi iar din fructele şi dulciurile care erau în geamantan, ea trebui să povestească.

Şi multe mai avea de povestit !

— Ambrust, chiriaşul măicuţei — închipuie-ţi, tocmai el ! — a fost convocat la Gestapo şi reţinut. Se pare că s-ar fi exprimat ca un adversar al războiului. Ăştia sînt tot mai ţicniţi, ţi-o spun eu ! E destul să spui că şi ceilalţi au probabil de gînd să învingă, că te-au şi umflat !

— Pst ! Scumpo ! Mai încet ! Nu uita că stai de vorbă cu un ostaş al Führerului.

— De-ar da Domnul să aibă mulţi ca tine, barem s-ar sfîrşi războiul mai curînd.

— Pentru numele lui Dumnezeu, fii cuminte, scumpo ! Mai domol ! Gîndeşte-te la Peter Kagelmann ! Nu mai zice nici pîs ! L-au cuminţit... Paul Gehl arătă spre o clapă de aerisire de sub tavan. De exemplu, acolo poate să fie un receptor !

— Şi pe tine te-au cuminţit !

— Zi mai departe, dar cu grijă, nu atît de tare... S-a mai aflat ceva despre Herbert Hardekopf ?

— Nimic ! Acum cred şi eu c-a murit !

— Doamne, repede mai merge, exclamă Paul înspăimîntat.

— Al dracului de repede merge astăzi, încuviinţă ea. Herbert era un băiat de treabă, dar cam moale. Nu era el făcut pentru război.

— Aşa, aşa ! Paul Gehl îi aruncă o privire plină de reproş. Pe mine, se pare că mă socoţi născut pentru asta, nu ?

Elfriede nu luă în seamă remarca şi continuă :

— Edmond Hardekopf e dat şi el dispărut. Era la Stalingrad... Otto, mezinul lui Ludwig, e la artilerie. Să ştii că şi pe mine s-ar putea să mă ia în curînd.

— Pe tine ? strigă Paul. Sper că nu vorbeşti serios ?

— Deocamdată nu mi-a venit rîndul, din cauza copilului. Dar pe Trudel Regner o ştii, aia palidă a lui Regner, din vecini, a fost chemată sub drapel, ca auxiliară la antiaeriană. Şi Renate Hoppe, fata îngrijitorului din casa noastră, e în Olanda. Ăştia-i duc acum pe toţi, fie că poartă pantaloni sau că poartă fustă, numai să aibă două picioare şi să poată umbla. Am văzut mai zilele trecute pe Mönckebergstrasse un tip în uniformă, care avea o cocoaşă nu numai în spate dar şi la piept !

Paul Gehl spuse :

— Să sperăm că nu-i numai o vorbă în vînt, că după pregătire ne trimit la construcţia fortificaţiilor din Franţa. În Rusia n-aş vrea să plec. Nici în Balcani !

— Odinioară, în primul război mondial, tot aşa a început, răspunse Elfriede.

— Ce anume ? întrebă el.

— Sfîrşitul !

4

Ludwig Hardekopf găsi sub păpuşa mobilă a strungului său o foaie. O luă şi se sperie peste măsură. Era un manifest şapirografiat. Ludwig citi : „Forţa clasei muncitoare unite e în stare să răstoarne sîngerosul regim terorist şi războinic al lui Hitler !"

Nu citi mai departe. Îi văzu pe colegii săi trebăluind pe masa strungului, scotocind prin cutiile cu scule ; fiecare îşi vedea de treabă. Totuşi, Ludwig nu voia să citească mai departe. Era una dintre obişnuitele maşinaţii comuniste. Va să zică tot mai sînt prezenţi, tot mai împart manifeste ? Care dintre ei să fi fost oare ? Care se oferă de bunăvoie candidat la moarte ? Cei care redactează ori răspîndesc de-alde astea sînt doar pedepsiţi fără cruţare. Uneori chiar şi cei care le citesc. Dar uite ce scrie dedesubt, în chip de semnătură : „Comitetul de acţiune comunist-social-democrat al şantierelor navale din Hamburg".

Minciună, gîndi el. Să ia parte şi social-democraţii la această acţiune ? Nu ştiu nimic.

Apoi își aminti cum, cu un an înainte, refuzase să ia parte la acțiuni politice împotriva fascismului. Bătrînul August Holmsen, mecanicul de precizie pe care-l cunoștea de mai de mult, din partid, se apropiase de el. Oare făcea cauză comună cu comuniștii ?

Ludwig Hardekopf luă unul dintre ventilele de fontă de lîngă strungul său și-l fixă în dispozitivul de prindere. Măsură circumferința flanșei de ventil, porni strungul și apropie cuțitul de ventil. Oțelul începu să muște din fontă.

Dar manifestul nu-i mai ieșea din minte. Regulamentul cerea să-l predea direcției. Cine deținea un manifest, devenea pasibil de pedeapsă. Aruncă din nou o privire prin sala încă destul de întunecoasă a mașinilor. Oare fiecare a primit cîte unul ? Oare toți îl predau ? La cîțiva pași de el, Fritz Treschke trebăluia la suportul cuțitului său, fixă un cuțit nou, strînse zdravăm șuruburile. Hardekopf îl strigă :

— Fritz, Fritz !

— Ei, ce vrei ?

— Voiam să te întreb dacă s-a întîmplat ceva deosebit.

— Nimic, după cîte știu ! Războiul merge înainte !

— Așa mi se pare și mie, îi răspunse Hardekopf.

Hm... Nimeni nu trădează că ar ști ceva. Nu mai avea nici o legătură cu foștii săi tovarăși de partid. Nimeni căruia să i se poată destăinui. Nu era bine să rămînă atît de singur. Face bine dacă predă manifestul ? Dar dacă-l găsesc la el ? Ce simplu era înainte vreme : se întîlneau, discutau și acționau de acord. Asta s-a isprăvit de mult. Nici pe Holmsen nu putea să-l întrebe ; acela abia îl mai saluta de cînd îi refuzase propunerea. Nu, nu-i bine să fii atît de singur. Am să predau hîrtia, se decise în cele din urmă.

Dar ezita. Dacă cumva el e singurul care o predă ? Poate că va fi considerat un denunțător ? Nici de păstrat n-o poate păstra. La naiba, de ce i se dau lui manifeste și i se creează asemenea probleme de conștiință ?

Dar dacă-l distruge și apoi vin de-l întreabă : n-a primit și el unul ? Dacă tăgăduiește, e pasibil de pedeapsă. S-ar putea să se afle totuși și să i se dovedească vinovăția.

Îl predau ! Îndată ce trece meșterul Hartung, i-l predau.

Flanșa era strunjită. Luă o altă carcasă de ventil, o fixă în dispozitiv, o potrivi mai bine cu cîteva lovituri de cio-

can şi puse din nou strungul în mişcare. O voi distruge, se hotărî.

Scoase bucata de hîrtie de sub păpuşa mobilă şi o vîrî în recipientul cu apă rece. Ca să stea pe fundul vasului, aşeză o piuliţă de oţel deasupra. Se va înmuia în apă pregătită pentru răcoritul strungului. Bucăţelele le va azvîrli în butoiul de apă, cînd se va duce să-l umple din nou.

Meşterul Hartung se apropie de strungul său.

— 'neaţa !

— 'neaţa !

Hartung îşi văzu de drum printre maşini.

Cu puţin înainte de pauza de amiază, în hala maşinilor apărură trei oameni, întovărăşiţi de inginerul-şef şi de maistrul principal. De îndată se transmise de la un strung la altul : „Atenţie ! Copoi !"

Ludwig Hardekopf tresări. Treschke se întoarse spre el şi strigă :

— Sînt curios pe cine o să mai umfle astăzi !

Ludwig dădu din cap. Respira greu. Totul e să mă ţin bine, să nu se observe ceva pe mutra mea, se gîndi el. Ce stupid că a şi aruncat manifestul în apă. Dar dacă ei ştiu tot ? Dacă-l acuză că a primit şi el un exemplar ? Dacă-şi vîră mîna în recipient, unde manifestul stă sub piuliţă ?

Cei cinci bărbaţi trecură prin hală. Se opreau la fiecare strung, la fiecare banc de tîmplărie. Se opriră şi la el.

Maistrul principal Flint se aplecă spre el şi-l întrebă :

— Hardekopf, ai auzit de vreun manifest ? Ori ai primit vreunul ?

— Manifest ? Nu, meştere !

Cei trei copoi stăteau în spatele lui Hardekopf. Şuşoteau între ei.

Hardekopf îl auzi pe Flint spunînd :

— E unul dintre muncitorii noştri cei mai vechi, mai de încredere.

Îşi continuară drumul.

La un strung carusel, lucra un oarecare Konrad Böhme, care se întorsese de cîteva săptămîni de pe frontul de Răsărit, fiind cerut de şantier. În primele zile ale războiului, se prezentase ca voluntar, făcuse campania din Polonia şi din

Franţa şi fusese cîteva luni şi în Rusia. De acolo intervenise să fie cerut ca muncitor calificat în industria de armament şi acum căuta să nu atragă în nici un fel atenţia, ca să nu fie din nou trimis pe front.

Acest strungar, care nu împlinise încă treizeci de ani, le dădu copoilor un manifest.

— De ce nu l-ai predat mai devreme ? întrebă un agent al Gestapoului.

— Voiam să-l predau în pauza de la prînz, replică Böhme.

— Te-am întrebat de ce nu l-ai predat de îndată ?

— Eu... aveam de lucru ! Nu voiam să întîrzii... Lucrez în acord.

— Alţii l-au predat de îndată !

Böhme dădu din umeri nedumerit, căutînd să se scuze. Un agent îl întovărăşi la garderobă. Ceva mai tîrziu, prin hală se răspîndi vestea : Böhme a fost arestat.

Cei trei agenţi ai Gestapoului îl conduseră prin curtea şantierului.

Ludwig Hardekopf răsuflă uşurat, luă recipientul, îl deşertă în butoi şi-l umplu din nou.

5

După-masă, Ludwig Hardekopf fu chemat la director.

— La director ? Se uită încremenit la meşterul Hartung. La dr. Krowanski ?

— Da, întări meşterul. Du-te de îndată.

Ludwig Hardekopf păli. Va să zică tot l-au dibuit.

Încet, cu paşi nesiguri, trecu împleticindu-se prin curtea şantierului, spre clădirea direcţiei. Îmbătrînise, era tare îmbătrînit, un om uzat. N-avea firea puternică a tatălui său, şi nici pe departe voinţa şi energia mamei sale. Fusese întotdeauna nesigur, nehotărît şi mereu gata să se supună, simţindu-se mîndru dacă superiorii săi spuneau despre el că e un om pe care te poţi bizui. Aşa s-a scurs viaţa lui, aşa a îmbătrînit şi a încărunţit. Şi acum i-a înşelat, i-a minţit. Nu, nu va tăgădui nimic. Va spune tot adevărul.

Cînd uşa mare, dublă şi capitonată cu piele se deschise şi Hardekopf intră în biroul directorului, Krowanski îi ieşi

înainte cu o figură serioasă şi cu amîndouă mîinile întinse. Hardekopf rămase locului mirat.

— Dragă domnule Hardekopf, spuse directorul, vino, te rog... Aşa, da... Şi fii tare ; am să-ţi comunic o veste tristă... Hm... Da... Fiul dumitale Otto a căzut eroic !

— Nu !... Nu ! făcu Ludwig, privindu-l ţintă pe director.

Krowanski dădu din cap şi-l apucă pe Hardekopf de mîini. Ludwig se clătina ameţit. Căzu într-un fotoliu. Şedea acolo şi privea în gol. Nu scotea o vorbă, dar se auzea cum răsuflă din greu. Krowanski întrebă :

— Apă, domnule Hardekopf ? Sau, poate, un coniac ?

Ludwig Hardekopf stătea cu privirile pierdute...

Krowanski, directorul, îl privea dintr-o parte şi gîndea : Bătrîn şi dărîmat. Doamne, cu ce oameni trebuie să ţii întreprinderea. Şi cu toate astea, cei de la Berlin au pretenţii tot mai mari. Întinse păhărelul de coniac spre Hardekopf :

— Bea, domnule Hardekopf ! Bea !

Ludwig se ridică cu greu şi părăsi biroul fără să scoată un cuvînt, fără să-l privească pe director.

Krowanski se uită după el în tăcere.

Cînd uşa se închise în urma lui Hardekopf, directorul îşi bău coniacul, apoi şi pe cel al bătrînului, îşi aprinse o ţigară şi-şi spuse în gînd : Trebuie să se termine o dată ! Să se termine ! Dar la asta nu-i bine să te gîndeşti.

După o jumătate de oră, îl chemă pe meşterul Hartung.

— Spune-mi, ce-i cu Hardekopf ? S-a dus acasă, nu ? Cum ? E la strungul lui ? Lucrează ? Aşa, aşa... Da, om de treabă, om de treabă, bătrînul !

Krowanski puse receptorul la loc, se lăsă pe spătarul scaunului, trase din ţigară, clătină din cap şi zîmbi.

CAPITOLUL IX

1

Zăpuşeala acestei zile de vară era greu de suportat. Frieda Brenten gemea înăbuşită de arşiţă. Deschisese larg ferestrele, dar tot nu se făcea curent.

Cu un suspin de uşurare, văzu globul roşu ca para focului pierind îndărătul acoperişurilor, la marginea oraşului.

I se păru că tot oraşul răsuflă uşurat. Circulaţia se înteţi pe străzi. Şcolarii se adunară lîngă canal. Săreau, goi puşcă, de pe stîlpii podului în apa murdară a canalului. Cînd Frieda se aşeză la fereastra deschisă, zări pe canal cîţiva canotori. Veneau de pe Alster şi voiau să ajungă desigur în parcul oraşului, unde, la Park-Café, se organizau în fiecare sîmbătă concerte.

Frieda Brenten savura liniştea serii. Şedea privind în noapte peste acoperişurile caselor vecine, spre firmament, spre stele. Gîndurile ei rătăceau în voie, zăbovind asupra unor lucruri însemnate şi neînsemnate. Această destindere, această reverie, tihna după truda şi zbuciumul zilei erau pentru ea cele mai frumoase clipe, care-i dădeau putere să îndure cîte şi mai cîte. Era război şi viaţa nu era frumoasă. Nesiguranţa, neliniştea erau musafirii săi de fiecare clipă. Teama pîndea în toate ungherele, mereu gata să te cuprindă. Ce bine că au încetat bombardamentele! S-ar zice că, după părerea celor care trimiteau avioanele vrăjmaşe, Hamburgul îşi primise porţia. Avusese parte de destule. În cartierele din centru şi din Rothenburgsort[1], în Veddel[2] şi în port, se căscau goluri. Frieda Brenten îşi aminti că, o dată, în timpul unei alarme aeriene, gonită de urletul sirenei, fugise în adăpostul din pivniţă. Acolo izbucnise în plîns, încă înainte de căderea primei bombe. Toţi fuseseră foarte uimiţi văzînd-o. Într-adevăr, de ce plînsese oare atunci? La început nu-şi putu da seama, apoi totul i se limpezi. Plîngea de ruşine. Da, Frieda Brenten se ruşina că oamenii erau goniţi ca vitele, că locuinţele lor se distrugeau prin foc şi oţel, că fiinţe nevinovate se schilodeau şi se ucideau în felul ăsta oribil. Se ruşina din pricina celor care făceau acestea şi a celor care le răbdau. Poate că se ruşina şi pentru că era atît de lipsită de apărare şi de capacitatea de a reacţiona, pentru că era atît de neputincioasă.

Asta fusese cu prilejul celui de-al doilea ori al treilea bombardament. După aceea au mai fost multe atacuri aeriene. Petrecuse nopţi întregi în adăpost. Dar niciodată n-a mai plîns. Tremurase, desigur, la fiecare explozie şi sudoarea

---

[1],[2] Suburbii ale Hamburgului.

fricii îi apăruse prin toţi porii. Lacrimi însă n-a mai vărsat. În cele din urmă, i-a pierit şi teama. Cînd femeile ori copiii se văitau jalnic, cutremuraţi de hohote de plîns, ea rămînea mută.

Iată de ce tresări, mai mult mirată decît înfricoşată, în seara aceea cînd, în tăcerea amurgului, răsună pe neaşteptate urletul sirenelor. La început auzi o singură sirenă îndepărtată, care părea că se apropie, venind din adîncul nopţii. Altele, mai apropiate, începură şi ele să producă acele sunete stridente, asurzitoare. Apoi urlau de jur împrejur, cu zecile, poate cu sutele. Seara, pînă atunci pătrunsă de o linişte festivă, se umpluse acum de ţipete, urlete şi bubuituri, ca şi cînd în slava cerului, printre stele s-ar fi dezlănţuit nişte bătălii înverşunate, deznădăjduite.

Se ridică liniştită. Valiza cu lucrurile cele mai necesare stătea de săptămîni, de luni întregi, seară după seară, în culoar, lîngă garderobul din antreu. O clipă şovăi dacă să ia cu sine o pătură de lînă. Nu era rece în pivniţă ? Poate va trebui să petreacă noaptea acolo !

În treacăt, luă şi cuvertura care era întinsă pe sofaua de pluş pentru a o proteja. Nu era neliniştită, mai degrabă mîhnită. Mîhnită că lucrul acela groaznic se repeta. Mîhnită că Ambrust nu era acolo. La atacurile precedente, el stătuse de pază pe acoperişul casei. Cînd îl ştia acolo, sus, era mai liniştită. Îşi închipuia că o va putea ajuta cu ceva, să-i apere locuinţa de incendiu şi distrugere.

Frieda Brenten nu coborîse decît cîteva trepte cînd începură să cadă primele bombe, explodînd puternic şi foarte aproape. Se auzi apoi un trosnet teribil răsunînd strident, zăngănind, care se repetă de mai multe ori. Apoi urmară bufnituri înfundate, de parcă s-ar fi prăbuşit şiruri întregi de case. O cuprinse un tremur. Sîngele îi pieri din obraji. Numai să nu-i vină rău acolo ! Apucă valiza cu ultimele forţe şi alergă cît o purtau picioarele ei bătrîne, pe scări, în jos. Valiza sălta izbindu-se de muchia treptelor. Era cît pe-aci să se prăvălească pe scări. Toată transpirată, îşi pierduse firea din cauza spaimei subite. Dar nici un sunet nu-i ieşea din gîtlej.

Poarta de fier a adăpostului era închisă. O izbi cu valiza. Îi deschise Hellbrecht, paznicul adăpostului.

— Dumneavoastră sînteţi, doamnă Brenten ?! Ar trebui să vă cam grăbiţi, să nu se întîmple o nenorocire.

Frieda Brenten se tîrî peste prag. Hellbrecht încă nu închisese bine uşa în urma ei, cînd o bombă căzu undeva, în apropiere, bubuind şi trosnind.

— Vedeţi ? strigă paznicul, împinse uşa grea şi o zăvorî.

2

Frieda Brenten se aşeză lîngă uşa adăpostului. Era epuizată şi ca paralizată de teamă. Doamna Binse veni la ea şi o întrebă dacă nu păţise ceva. Nu, nimic, totul era în ordine. Paznicul Hellbrecht îi oferi o înghiţitură de cafea fierbinte. Cafea boabe, îi şopti el. Nu, nu, refuză ea invitaţia cea prietenoasă. Din nou se aflau cu toţii laolaltă, biete fiinţe nefericite. Unii stăteau ghemuiţi lîngă zid, alţii pe bagaje. Copiii se uitau cu ochi mari, îngroziţi la adulţi, parcă cerşind ajutor. Îi auzea pe bărbaţi discutînd cu aprindere :

— Banditţii vor plăti, vor trebui să plătească pentru toate !

— De cine vorbeşti dumneata, de fapt ?

— Ei, ştii că-mi placi ! De cine vorbesc ? De englezi, şi de americani, şi de ruşi. Mai ales de ruşi ! Mai ales de ruşi !

— Aha, şi vor trebui să plătească ?

— Găseşti că nu ? Ei, omule, ai amuţit ?

— Un război ca ăsta e o afacere cu poliţe ; poliţa e prezentată cînd unuia, cînd celuilalt, trebuie să plătească ba unul, ba celălalt. Mi-e teamă că la sfîrşit vor pierde cu toţii.

— Asta-i prea complicat pentru mine, onorabile ! Dar înţeleg oricum că eşti un alarmist patentat !

— Lasă-te de calomnii. Dacă eşti dispus să faci ca mine, sînt gata să cînt aleluia aici, în adăpost.

— Eşti un cinic !

— Îţi lipseşte seriozitatea şi soliditatea morală !

— La dumneata a izbutit englezul să obţină ceea ce urmăreşte cu teroarea aeriană !

— Dragul meu, vezi să nu greşeşti adresa.

Frieda Brenten se uită la paznicul Hellbrecht. Acesta îi făcu semn cu capul spre cei care se ciondăneau şi zise :

— Au ajuns iar la politica înaltă! Se plecă spre ea şi-i şopti: Cine-i deştept, face ca noi, nu-i aşa? Îşi ţine pliscul!

Ea zîmbi aprobîndu-l.

Dar uitîndu-se la el, văzu un alt Hellbrecht. Îl văzu aşa cum era cu doi ani, apoi cu un an înainte. Administratorul Oskar Hellbrecht fusese un om temut în Arndtstrasse. Se spunea pe atunci că lucrează mînă în mînă cu Gestapoul. Dacă cineva era arestat în această parte a oraşului se spunea: E opera lui Hellbrecht. Nimeni n-ar fi îndrăznit să-l contrazică. Formulele sale obişnuite erau: „Führerul zice!" „Führerul gîndeşte!" „Führerul va face!" Nimeni n-a aflat vreodată ce gîndea Hellbrecht căci de gîndit, gîndea mereu „Führerul". Şi cine nu gîndea ca el, era suspect. Iar cine-şi exprima propriile gînduri, era înhăţat de Hellbrecht. Frieda Brenten se întreba acum: Ce s-a întîmplat cu Hellbrecht ăsta? E atît de prietenos, deşi ştie că pe Carl l-au ucis, iar Walter a trebuit să fugă în străinătate. Pînă şi uniforma sa de administrator o poartă mai rar în vremea din urmă. Poate că a vrut s-o încerce. Hm! Ticălosul ăsta e-n stare de orice. Nu-i mai spun nici o vorbă, se jură ea.

Un om al apărării pasive se apropie de Hellbrecht şi raportă:

— Nevasta lui Kuntze e aproape gata.

Frieda se uită la Hellbrecht. Nevasta lui Kuntze? Femeia de la numărul 17, bruna aceea zveltă, care părea să-şi facă atîta inimă rea?

— Domnule Hellbrecht, ia spune, ce-i cu doamna Kuntze?

— Stă să nască! Să sperăm că numai după ce s-o isprăvi tărăboiul.

În aceeaşi clipă, începură să răbufnească la intervale scurte nişte detunături înfundate. Apoi iarăşi şi iarăşi, fără întrerupere. Printre ele se mai auzea cîte o detunătură clară, ascuţită, ca o explozie...

Frieda auzi pe cineva zicînd:

— Bîzîitoarele alea mari, negre, sînt în parcul oraşului. Cum se amestecă alea, cum cad cîteva avioane.

O explozie surdă, dar puternică. Deşi era foarte îndepărtată, pereţii pivniţei se zguduiră.

În canonada bateriilor antiaeriene se amestecau acum scîncetele şi vaietele femeilor. Lucru curios, copiii mici se vede că adormiseră, căci nu se mai auzea nici unul ţipînd.

Oamenii trăgeau cu urechea la fiecare zgomot şi ridicau privirile în sus, de parcă nu s-ar fi văzut unul pe altul.

Cineva bătu la uşa de fier a adăpostului.

— Cine-i ? strigă Hellbrecht.

— Deschide, n-auzi ?

Hellbrecht dădu zăvorul deoparte. Afară era un tînăr într-o salopetă de montor. Strigă :

— Întregul Wandsbek e în flăcări. De asemenea Eilbek, Hamm şi centrul. Arde şi biserica Sfînta Ecaterina !

— Gura ! Vrei să stîrneşti panică, ai ?

— Vino afară de vezi !

— Şterge-o, tîmpitule !

Hellbrecht trînti uşa şi puse mînios zăvorul.

O femeie scoase un ţipăt strident, care pluti pe sub bolta pivniţei ca ceva material. După aceea se lăsă din nou o linişte, de se putea distinge răsuflarea grea a fiecăruia.

— Doamnă Brenten, duceţi-vă niţel dincolo, la a lui Kuntze, zise Hellbrecht, o naştere în adăpost ! Cîte se mai întîmplă şi pe lumea asta !

3

După primul bombardament, Hinrich şi Mimi Willmers n-au mai rămas nici o seară şi mai ales nici o noapte în oraş. Se simţeau fericiţi afară din oraş, în vila lor din Rahlstedt, departe de zona periculoasă. Mimi Willmers se simţea, fireşte, în aceeaşi siguranţă la fiica şi la ginerele ei, care aveau o proprietate pe Flottbek şi stătea adeseori zile întregi în vizită la ei.

Şi în ziua aceea caldă de august voise să plece pe malul Elbei, dar pentru că urmau să vină nişte lucrători care să renoveze etajul de jos, rămăsese la Rahlstedt. Făceau un poker cu vecinul lor, bătrînul Pinnerk, un inspector financiar la pensie, cînd se dădu alarma.

— Ce facem ? întrebă Hinrich.

Mugetul sirenelor vuia dinspre oraş şi creştea într-una. Soţii Willmers îşi făcuseră în parc un adăpost cu paturi. Aveau acolo chiar şi un aparat de radio.

— Domnule Willmers, la noi nu vin ei, fu de părere bătrînul Pinnerk. Ce să caute aici ? Pe-aici nu sînt fabrici. Nici cazărmi.

— Vor bombarda probabil din nou portul, zise Mimi Willmers. E o ruşine că o pot face. De-ar putea să-i doboare pe toţi !

— Da, doamnă Willmers, războiul a pierdut orice măsură, declară bătrînul pensionar.

Ea nu înţelegea despre ce măsură era vorba, nici de ce războiul a pierdut orice măsură, dar dădu grav din cap şi-l aprobă pe vecinul ei.

— Da, da, domnule Pinnerk, cred că aveţi dreptate.

Sirenele vuiau din ce în ce mai strident. Mugeau sirene cu un ton clar şi subţire şi altele cu un ton grav, sonor, ba luîndu-se la întrecere, ba laolaltă ; era un vacarm înfiorător şi iritant.

— Mergem în adăpostul nostru ? întrebă Hinrich.

— Am putea să continuăm jocul acolo, spuse Pinnerk.

— Cum mai puteţi să vă gîndiţi acum la joc ? strigă Mimi Willmers. Pe mine mugetele astea mă îmbolnăvesc. Dac-aş locui în oraş, cred că aş muri de groază.

Bătrînul Pinnerk ascultă cu atenţie. Ridică arătătorul şi făcu :

— Pst ! Pst !

— Ce ai ?

— Vin ! Îi auziţi ?

— Deasupra noastră ! făcu Hinrich Willmers neîncrezător.

— Deasupra noastră ! întări vecinul. Atacă, pesemne, oraşul făcînd o buclă : zboară peste el, lasă încărcătura şi se depărtează în direcţia Mării Nordului şi a Angliei.

— Groaznic ! gemu Mimi Willmers. Numai de n-ar fi Steeven tocmai acum în oraş.

— Auziţi ? Auziţi ? strigă Pinnerk.

Urletele sirenelor amuţiseră aproape cu totul şi bătrînul vecin auzise bine ; zgomotul motoarelor umplea văzduhul.

Mimi Willmers se aşeză într-un fotoliu în camera întunecată şi zise :

— Hinrich, vino, aşază-te lîngă mine !

Hinrich se apropie şi încercă s-o liniştească.

— N-are de ce să ne fie frică !

— Da, adevărat, dar cînd te ştiu lîngă mine, sînt mai liniştită.

Nu se aşezase bine, cînd un vacarm apropiat, crescînd, îl smulse din locul său.

— Hinrich... Hin-rich ! strigă Mimi.

Alte explozii. Iar. Tot mai aproape. Din toate părţile...

— Hinrich !

Mai văzu pereţii clătinîndu-se şi crăpături ivindu-se în ei. Apoi, totul se întunecă.

4

Frieda Brenten îşi dădu seama de cum o văzu, că starea doamnei Kuntze nu era atît de gravă. Dar femeia care se afla în durerile facerii părea să fie cuprinsă de o teamă nemaipomenită. Se răsucea pe banca de lemn, se văicărea şi gemea, chiar şi atunci cînd o lăsa valul de durere.

— Sînt deasupra noastră ! strigă cineva.

Abia răsunase strigătul acesta şi se auzi un vacarm rostogolindu-se, bubuind. Urmară lovituri înfundate de parcă nişte degete de uriaş ciocăneau scoarţa pămîntului. Toţi cei din adăpost se ghemuiră, băgîndu-şi capul între umeri. Se auziră lovituri scurte, puternice, pătrunzătoare. Violenţa loviturilor era atît de mare încît zidurile groase de ciment tremurau, iar oamenii, care simţeau asta cu trupurile lor, ţipau înspăimîntaţi.

Strigătele ascuţite ale femeii care era pe punctul de a naşte, le întrecea însă pe toate celelalte.

Unii îşi şopteau altora că sus arde, că ar fi aruncat bombe cu fosfor, că fabrica Möhring ar fi în flăcări.

Se făcu deodată cald în adăpost. O femeie strigă :

— Arde sus... O să ardem şi noi !

Privirile se îndreptară spre tavanul pivniţei, de parcă ar fi putut să vadă prin el. Cînd se lăsa tăcerea, se auzea focul

fîsîind şi trosnind. Nu încăpea nici o îndoială, casele care se aflau deasupra adăpostului ardeau.

— Linişte... Li-niş-te ! urlă Hellbrecht. Fără panică, altfel sîntem pierduţi cu toţii !

— Ia du-te de vezi ce se-ntîmplă pe-afară ! strigă cineva.

— Da, să ieşim !

— Poate că au nevoie de noi ! strigă un muncitor bătrîn de la Möhring.

Hellbrecht deschise cu precauţie uşa adăpostului. Lumina flăcărilor şi un fum gros pătrunseră în pivniţă. Hellbrecht trînti uşa îndată. Respira greu şi se uita, fără să scoată o vorbă, la oamenii din pivniţă, care-l fixau, la rîndul lor, cu priviri îngrozite ! În cele din urmă spuse :

— Arde... Iar noi... noi... nu putem decît să aşteptăm.

Timp de o secundă fu o tăcere mormîntală. Apoi unii începură să scîncească. Dar foarte slab. Fiecare părea să plîngă înăbuşit.

În tăcerea aceasta, răsună vocea Friedei Brenten :

— Cine are vreo bucată de pînză, ceva pentru înfăşat ?... Avem nevoie de un lighean cu apă... Ajutaţi-ne !

Săriră toţi. Din valize ieşiră la iveală prosoape, şervete, tifon şi fură date din mînă în mînă. Două femei aduseră din cazanul cel mare o căldare de apă. Strigară mirate :

— Apa e călduţă !

Un zîmbet de bucurie trecu pe toate feţele cînd se auzi deodată o voce scîncită, primul strigăt al unui copil. În timp ce moartea stătea la pîndă, se născuse un om.

Toţi voiau să afle numaidecît : e băiat ori fată ? Voinic ? Sănătos ?

Era o fată şi ţipa din răsputeri, în lumea asta care o primea cu atîta vrăjmăşie.

Bărbaţii strigau rîzînd :

— Are glas, nu glumă !

— Ştie că trebuie să ţipe mai tare decît bombele ca s-o auzim !

— Naştere pe timp de alarmă !

— I-aş da numele de Sirena !

— Dac-ar şti tat-su !

— Da' pe unde-o fi ?

Hellbrecht îl cunoştea. Reinhold Kuntze era aviator, pilot de vînătoare. Primise Crucea de fier clasa întîi pentru zboru-

rile sale deasupra Angliei în primul an al războiului, şi cu cele optsprezece avioane doborîte, era pe punctul de a primi şi Crucea de cavaler... În prezent zbura pe undeva, pe frontul de Est.

Bărbaţii ascultau în tăcere, îngînduraţi. Pilot de vînătoare... Fata născută în adăpost... O lume dementă... Ăia aprind oraşe străine, în timp ce acasă, propriile lor oraşe se prăpădesc...

— Mîine îi trimitem cu toţii o felicitare lui Kuntze, propuse Hellbrecht ! Şi o semnăm cu toţii !

— Parcă au plecat ! De ce nu se dă semnalul de încetare a alarmei ?

— Hellbrecht, ia scoate nasul pe uşă şi vezi ce mai e pe-afară.

— E limpede, trebuie să ieşim pînă nu ne cade clădirea în cap.

Hellbrecht şi încă vreo cîţiva bărbaţi se duseră la uşa adăpostului. Traseră zăvorul şi cînd uşa adăpostului se dădu de perete un val de aer fierbinte pătrunse în pivniţă. O flacără se înălţă în faţa uşii şi bărbaţii se dădură înapoi, înspăimîntaţi, scoţînd un ţipăt. În aceeaşi clipă se prăbuşiră trosnind nişte grinzi aprinse. Încă înainte ca Hellbrecht să fi putut trînti uşa, bucăţi de zid căzură cu un zgomot infernal. Cîteva pietre picară dincoace de uşa pivniţei, încît aceasta se înţepenise şi nu mai putea fi închisă. Trombe de fum pătrundeau înăuntru. Hellbrecht şi cîţiva bărbaţi împinseră din toate puterile de uşă. Cînd Hellbrecht voi să ridice o ţiglă care era între uşă şi prag, o scăpă ţipînd. Piatra era încinsă. Cădeau grinzi în flăcări şi bucăţi de moloz. Încăperea era plină de un fum galben. Apoi, prin deschizătura uşii limbi de flăcări pătrunseră în adăpost.

— Deschideţi ieşirea de incendiu din spate ! strigă Hellbrecht. Afară cu toţii... Întîi femeile ! Întîi femeile şi copiii !

Toţi se buluciră strigînd spre ieşirea de incendiu. Nimeni nu se mai gîndea la celălalt, fiecare numai la sine. Şi Frieda Brenten fu tîrîtă de curent, împinsă înainte. Strigătele de durere şi vaietele se preschimbau în ţipete nearticulate. Se împingeau şi se îmbulzeau spre ieşire. Aceasta ducea spre canal. De-a dreptul la podul Arndt... Înainte ! Mai repede !... Mai repede !...

Frieda Brenten fu împinsă afară pe uşa adăpostului. Se poticni de sfărîmăturile de piatră, fu tîrîtă pe panta canalului de jos, pînă sub pod. Lîngă ea, cîteva femei îşi bătură palmele deasupra capului, scoţînd ţipete. Acum zări şi Frieda marea de flăcări din jurul ei... Vai ! Vai ! Humboldtstrasse ardea toată. Fabrica Möhring era un morman de ruine fumegînde. Nici coşul cel înalt nu mai era. Şi ce arşiţă în plină noapte ! Aerul fierbea, nu alta. În aer liber, abia puteai respira.

Cîţiva bărbaţi săriră în apa care le ajungea pînă la piept. Femeile le urmară exemplul. Stăteau aşa, bărbaţi şi femei, în canal şi priveau fără să scoată o vorbă la opera de distrugere pe care o săvîrşeau flăcările.

— Atenţie !

Strigătul acesta de alarmă se pierdu în urletul sutelor de guri. Zidul din colţ al casei incendiate de lîngă podul canalului se prăbuşi. Bucăţi mari de zid căzură pe pod.

Frieda Brenten se pitise lîngă un picior al podului. Se întinse pe jos, hotărîtă să stea acolo orice s-ar întîmpla. Lăsase totul în pivniţă, valiza, pătura ; zăcea acolo, aşa cum era, ştiind că dacă scapă cu viaţă nu-i mai rămîne decît ceea ce are pe ea...

Femeile alergau cu părul răvăşit pe străzile care ardeau. O fată de vreo unsprezece ani o striga pe mamă-sa, cu o faţă schimonosită de groază. Bărbaţii o opriră. Voia să se întoarcă în adăpost.

Hellbrecht, ud leoarcă, deoarece stătuse şi el în canal, se oferi să se întoarcă în adăpost. Întrebă cine mai vrea să vină cu el. Se prezentară doi oameni mai în vîrstă.

Fata striga într-una :

— Mamă !... Mamă !... Mamă !

Hellbrecht ajunse primul la uşa de incendiu. Lîngă ea mai ardea încă lampa cu carbid. O luă şi trecu înainte în pivniţa plină de fum.

— Mai e cineva pe-aici ? E cineva pe-aici ?

Nu-i răspunse nimeni.

Se urcă pe geamantane şi pe legături de rufărie. Deodată încremeni.

— Ei ! Veniţi încoace !

Agită lampa de carbid. Sub o bancă, între găleată şi cîrpele adunate, o văzuse pe doamna Kuntze leşinată şi cadavrul pruncului ei.

5

În ziua următoare, duminica, oamenii tot mai rătăceau zăpăciţi printre ruinele caselor lor. Se organizaseră posturi volante de ajutor care împărţeau mîncare şi apă celor sinistraţi, ajutîndu-i cu sfaturi, transportîndu-i în localităţi din apropiere. Agenţi ai apărării pasive curăţau străzile de pietre şi de grinzi carbonizate. Pe deasupra, se mai spunea că bombardierele se vor întoarce în noaptea următoare, că Churchill ar fi declarat la Londra, în Camera Comunelor, că Hamburgul va fi ras de pe faţa pămîntului, căci Anglia nu va mai suporta o concurenţă comercială la gura Elbei.

Frieda Brenten zăcea împreună cu mulţi alţii în sala cea mare de dans din colţul lui Arndtstrasse. Casa aceasta de colţ era, ca cele mai multe case de locuit de pe acea stradă, arsă pe dinăuntru. Totuşi, încăperile restaurantului şi sala de dans scăpaseră. Acolo, cei de la apărarea pasivă transportaseră duminică dimineaţa pe răniţi şi pe bătrîni. Între aceştia, şi pe Frieda Brenten pe care o culeseseră aproape în nesimţire de sub arcul podului. Nu era rănită, doar vlăguită, epuizată. Zăcea pe o pătură subţire, printre oameni necunoscuţi, pe parchetul sălii de dans. Sosiră medici şi sanitari, care-i pansară în grabă pe cei mai grav răniţi. Nici nu se puteau gîndi deocamdată la transportarea lor într-un spital. Nu erau destule maşini. Şi apoi, spitalele erau pline. Din mulţimea de răniţi care zăceau claie peste grămadă, fură scoşi încă în cursul dimineţii, cei dintîi morţi.

Frieda Brenten zări cu mare mirare şi bucurie mica ei valiză, la picioarele culcuşului ei. Cine o va fi adus din adăpost şi o va fi depus aici ? Nişte fete aduseră apă de băut în găleţi.

Micuţa Anette Hirsel, fata paznicului de cimitir care stătea la parter, se apropie de ea.

— Ei, doamnă Brenten, cum vă simţiţi ?

— Mă simt iar bine de tot, copila mea. Dacă vine fata mea şi mă caută, cum o să mă găsească ? N-are cum să ştie că sînt aici.

— Punem noi un bilet pe uşa locuinţei dumneavoastră, doamnă Brenten !

Frieda Brenten se ridică pe jumătate şi holbă ochii la fată.

— Uşa locuinţei ? Păi... mai... stă casa ?

— Da, casa noastră de pe Arndtstrasse e în picioare ! Au mai rămas doar trei case ! Printre care şi a noastră.

Frieda Brenten se culcă din nou, cu un suspin adînc de uşurare.

Spre seară, veni Paul. O cuprinse pe măicuţa Frieda plin de exuberanţă în braţele sale şi o asigură într-una că în noaptea trecută Eli şi cu dînsul nu s-au gîndit decît la ea. Cînd au auzit că Uhlenhorst e în flăcări, Eli s-a pus pe plîns de nu se mai putea opri.

— Măicuţo ! Ce se vor bucura Elfriede şi copilul, cînd le voi povesti că te-am găsit sănătoasă tun şi bine dispusă în locuinţa ta.

— Ei, bine dispusă e cam exagerat... Dar voi aţi scăpat cu bine ?

— La Hohenbuchen n-a căzut nici o bombă. Nu rentează pentru ei. Nu-i decît o biată colonie.

— Va să zică aşa îţi petreci tu concediul ? Acum vezi că războiul nu-i numai pe front.

— Măicuţă, aici e mai rău decît pe front. Am spus-o întotdeauna. Dar tu ? Ce zici, dacă ai locui la noi cîtva timp ? Se spune că se vor întoarce în curînd.

— Nu, nu ! Lasă-mă aici. Nici nu cred că o să se întoarcă. Ce mai vor ? Doar aproape totul e la pămînt.

— Oho ! Cîte mai sînt în picioare ! Nu merge aşa de repede. De altfel, un oraş ca Hamburgul, nu-l poţi niciodată distruge cu totul.

— Ei, ştiu şi eu !

— Hamburgul rămîne !

Paul adusese un sfert de cafea boabe.

— Măicuţă, cofetarul Höffler n-avea prăjituri cu frişcă, iar tortul de nuci ori de căpşuni nu-ţi place !

Se uită la ginerele ei clătinînd din cap.

— Mare hîtru mai ești!

— Niciodată să nu-ți pierzi curajul, măicuță! Cît timp mai e capul pe umeri! Dar pe fereastră te-ai uitat de cînd cu... ?

— Nu, nu îndrăznesc.

— De astă dată cred că a fost lovit îndeosebi Rothenburgsort. De asemenea, Wandsbek și Eilbek. Dar și Altona se spune că a luat o porție serioasă. Împinse amîndouă canaturile ferestrei. O-oh! Maică! Măicuță! Vino repede! Repede... Ia te uită! S-a dus totul! Și Möhring! De-aici poți să vezi Alsterul exterior. Ce priveliște minunată!... Frumoasă perspectivă! Omi, ești o adevărată profitoare de război!

Frieda privi uluită la ruinele caselor. Se vedeau pînă și castanii bătrîni din strada de pe malul Alsterului care se chema „Belvedere", și îndărătul lor marele lac Alster. Dar „Belvedere"? Se uită la cioturile de zid, la coșurile care se ridicau printre ruine și la oamenii de lîngă canal, care scoteau apă cu gălețile.

6

Frieda Brenten zăcu toată noaptea îmbrăcată în pat. Adăpostul fusese curățat și aerisit, dar își propusese ca, în cazul unui nou atac aerian, să se ducă de îndată să se culce sub arcul podului.

Spre dimineață, cînd zorii zilei apăreau timid prin perdea. o doborî oboseala și dormi pînă tîrziu, către amiază.

O trezi un bocănit energic în ușă. Pe jumătate adormită și cu părul zbîrlit, se duse să deschidă. Se dădu înapoi de spaimă.

În fața ușii stăteau Ludwig și Hermine, cu un munte de bagaje, lăzi și boccele.

— Bună dimineața, Frieda, zise Ludwig șovăind. Iată-ne! Sinistrați!...

— Sinistrați cu desăvîrșire, să știi, îl întrerupse Hermine. Nu mai avem nimic. Numai astea, ce vezi aici. Da, așa merge treaba, unii păstrează totul, alții pierd totul.

Spusese cuvintele acestea cu arţag, de parcă Frieda ar fi fost vinovată de toate.

— Şi-acum, Ludwig ? întrebă ea, deşi ştia ce va urma.

— Şi-acum ? ţipă Hermine. Ce mai întrebi ? Acum vrem să locuim la tine ! Sau poate ai inima să-ţi dai rudele pe uşă afară ? !

— Cum îţi poţi închipui ?

Frieda se întoarse fără să scoată un cuvînt şi se duse în dormitor. Încă nu-şi putea limpezi gîndurile, dar abia izbuti să-şi reţină lacrimile.

Hermine se duse cu paşii ei greoi în bucătărie, îşi puse ceaunul şi un vas de aluminiu pe cuptor. Ludwig căra între timp geamantane, lăzi şi legături. Le aşeză deocamdată în anticameră, în faţa cuierului de perete.

CAPITOLUL X

1

Spre sfîrşitul secolului trecut, un fabricant de textile din Moscova îşi clădise un conac într-un luminiş, nu departe de şoseaua ce duce spre Leningrad, în mijlocul pădurilor, lîngă un pîrîu care, şerpuind prin păduri şi poieni, căuta să răzbească la Volga pentru a se uni cu ea. După Revoluţia din Octombrie, conacul deveni o casă de odihnă a salariaţilor poştei din Moscova, transformîndu-se pe an ce trecea. După zece ani, conacul fostului textilist, o clădire mică, de modă veche, rămăsese un fel de magazie în mijlocul unor mari clădiri moderne. Un parc întins, terenuri de volei şi de tenis fuseseră amenajate, ca şi un teatru în aer liber, cu scenă şi ecran, la marginea pădurii din apropiere.

În timpul războiului fu ridicat un gard înalt de jur împrejur, iar la intrarea principală fu clădită o căsuţă de pază. Generali şi alţi ofiţeri superiori prizonieri fură aduşi în acest lagăr, al cărui comandant era un colonel de gardă sovietic, grav rănit în 1941, în luptele de lîngă Moscova.

Întrucît, pe baza acordurilor internaţionale, ofiţerii superiori căzuţi prizonieri nu puteau fi scoşi la lucru, generalii germani trăiau, după cum erau obişnuiţi, nefăcînd nimic toată ziua. Nu aveai niciodată impresia că suferă de plictiseală ; ieşeau regulat la plimbare, în zilele calde de vară se scăldau în pîrîu şi făceau puţin sport, nu prea mult, căci erau în general oameni mai în vîrstă. Printre ei existau prietenii şi duşmănii, ba uneori chiar conflicte violente, pe care colonelul de gardă sovietic trebuia să le aplaneze.

Ofiţerii germani atîrnaseră pe peretele bibliotecii clubului o mare hartă a Europei, de care le făcuse rost colonelul de gardă. Erau în stare să stea în faţa acestei hărţi ore întregi şi să discute situaţia militară, să dezvolte planuri strategice şi să discute cursul previzibil al evenimentelor militare apropiate. Existau generali care reuşeau pe hartă, fără osteneală, ceea ce nu izbutiseră pe cîmpul de bătălie, şi anume să învingă. În faţa acelei hărţi, părerile opuse se ciocneau cu multă violenţă şi pasiune. Era un grup de generali şi ofiţeri de stat-major care în prizonierat prinseseră curajul să critice strategia „Führerului", care îndrăzneau chiar să vorbească de diletantism şi prevedeau un deznodămînt sumbru pentru Wehrmacht şi pentru Germania. Li se spunea cu dispreţ defetişti, erau proscrişi din societate. Nici un ofiţer „de onoare" nu sta de vorbă cu ei ; trebuiau să ia masa într-un colţ al sălii, la o masă separată. Erau ostracizaţi. Ofiţerii „de onoare" trăiau şi în lagăr conform tradiţiei, chiar dacă, spre durerea lor, nu şi conform rangului lor. Îşi cultivau tonul neglijent şi vorbirea fornăită în conversaţii, se tratau potrivit rangului militar şi erau foarte atenţi să păstreze deosebirile ierarhice. Cu timpul, se dezvoltă între ei un mod de a se exprima acoperit : cînd se refereau la Führer, vorbeau de „dînsul". Cuvîntul „evreu" nu-l rosteau niciodată, dar cu atît mai des cuvîntul „exotic". Pentru „inferiori", soldaţi, muncitori, aveau un sinonim militar : oamenii.

În vara lui 1943, cînd regimul fascist se prăbuşise în Italia şi Mussolini fu arestat, generalii prizonieri umblau ca nişte cîini bătuţi, cu nasul în pămînt. În acele zile, se întîmplă ca cei „de onoare" să intre în vorbă cu defetiştii

şi chiar să iasă la plimbare împreună ; discutau cu ei exprimîndu-şi părerile şi în timpul mesei schimbau de la o masă la alta vorbe glumeţ-înţepătoare.

Situaţia se schimbă brusc cînd, după cîteva săptămîni, Mussolini fu eliberat de nişte paraşutişti germani. Aceasta fu pentru cei credincioşi „dînsului" un eveniment mai important decît eliberarea Romei. Tresăreau la cel mai mic zgomot. Cînd auzeau zbîrnîitul unui avion, alergau afară şi se uitau spre cer. De ce n-ar face paraşutiştii germani aici, în Rusia, ceea ce duseseră la bun sfîrşit în Italia ? Defetiştii fură din nou excluşi şi toţi cei care intraseră în relaţii cu ei, mustraţi cu asprime.

Dar lunile treceau şi nici un salvator nu apăru din văzduh. Nu apărură nici avioane de bombardament germane pentru a încerca să atace Moscova ; antiaeriana din jurul Moscovei era prea puternică şi frontul fusese împins prea departe, spre vest. Pe măsură ce se spulberau speranţele, relaţiile cu defetiştii se îmbunătăţeau. Mai mult, defetiştii cîştigară adepţi şi, lucru surprinzător, generali din grupul central de armate ajunşi de curînd în prizonierat au trecut numaidecît de partea opoziţiei, de partea aşa-zişilor defetişti. Aceasta contribui la ascuţirea conflictului dintre generalii germani ; cei ce păstrau credinţă neclintită „dînsului" fură nevoiţi să treacă în defensivă şi, în lipsă de argumente logice, să folosească tot mai des cuvîntul „onoare".

Într-o seară întunecată, în februarie 1944, se auzi deodată bubuitul tunurilor din Moscova pînă în lagărul liniştit din pădure. Mai mulţi generali alergară în curte. Se auzeau strigăte : „Au ajuns pînă aici ! Sînt ei !" Unii dintre cei care se culcaseră, veniră în goană, pe jumătate dezbrăcaţi. Cerul se lumină în direcţia Moscovei. Salvele tunurilor se auzeau limpede pînă acolo.

— Atac general, murmură unul dintre generali, înfiorîndu-se.

Altul ripostă :

— Dar dacă nu-i decît o diversiune ? Dacă...

Nu-şi spuse gîndul pînă la capăt, dar toţi înţeleseră, iar unii ascultau încordaţi dacă nu se aude zgomotul motoarelor de avion.

— Îi luăm cu noi în cazul ăsta şi pe defetişti ? îl întrebă generalul von Hartrein pe generalul von Filz.

— E-eh ! ripostă acesta scîrbit, cred că vor fi lichidaţi pe loc !

Un sublocotenent sovietic din pază trecu pe acolo. Un general îl strigă :

— Domnule sublocotenent ! Un bombardament greu asupra Moscovei, nu-i aşa ?

Sublocotenentul rîse.

— Ce-e ? Bombardament ? Dar, domnii mei, aviaţia fascistă nu mai e în stare de aşa ceva ! Azi e aniversarea a douăzeci şi şase de ani de la înfiinţarea Armatei Roşii. Mareşalul Stalin a dat ordin să se tragă salve în cinstea ei !

— Minciună grosolană ! scrîşni generalul maior von Hartrein.

Ceilalţi generali tăceau.

La început unul, apoi şi ceilalţi se întoarseră tăcuţi în casă.

Generalul-maior von Filz rămase ultimul. Salve festive ? Acum, în timp de război ? Hm ! Nu spuneam eu ? Cîte bordeie, atîtea obiceie ! Hm ! Hm !

Lumina deasupra Moscovei dispăruse. Nu se mai auzea bubuitul tunurilor. O dată cu întunericul, se lăsase liniştea, o linişte adîncă.

Generalul trase cu urechea pînă noaptea tîrziu, înainte de a se întoarce în odaia sa de culcare.

2

În timpul salvelor, Walter Brenten şi Aina se aflau, împreună cu nenumăraţi locuitori ai Moscovei, în Piaţa Roşie. În timp ce răsunau cele douăzeci de salve ale artileriei sovietice, deasupra Kremlinului se aprinseră focuri de artificii. Rachete roşii, albastre, verzi, aurii se spărgeau în văzduhul întunecat şi cădeau încet, ca nişte uriaşe fîntîni ţîşnitoare. În piaţă şi pe străzi, megafoanele transmiteau cîntece şi marşuri ale Armatei Roşii, şi oraşul răsuna de fanfare şi de cîntări.

Aina îl luă de mînă pe Walter.

— Ce bine că trăim să vedem şi noi astea!

Se lăsară purtaţi de valul mulţimii în strada Gorki. Bulevardul Ohotnîi Read, piaţa Manejului, piaţa Sverdlov şi strada Gorki pînă departe erau pline de oameni voioşi, mîndri de victorie.

Fasciştii intraseră în Paris şi în Oslo, în Bruxelles şi în Atena, în Copenhaga şi în Belgrad, dar nu şi în Moscova. Au îngenuncheat toate popoarele de pe continentul european, dar nu şi poporul sovietic.

— Va mai curge mult sînge, zise Aina, în timp ce înaintau prin mulţime.

— Şi în Germania, replică Walter.

— La germani te gîndeşti? strigă Aina. Ei au vrut să fie aşa!

— Mă gîndesc înainte de toate la tovarăşii noştri din închisori, la deţinuţii din lagărele de concentrare. Înainte ca fasciştii să dispară definitiv, vor mai pune la cale o baie de sînge.

— Ai dreptate, Walter. Cum am putut să uit, fie şi numai pentru o clipă! Dacă i-am putea ajuta!

În zilele acelea, Walter Brenten primi o scrisoare dintr-un lagăr de prizonieri din Urali, nu departe de Sverdlovsk. Scrisoarea, care venea de la Herbert Hardekopf, făcuse o călătorie întortocheată. Administraţia centrală sovietică a lagărelor de prizonieri o trimisese la secţia politică a Armatei Roşii, care o transmise mai departe lui Walter Brenten.

Herbert Hardekopf prizonier de război! Deci, fusese soldat în armata lui Hitler. Walter gîndea: Dacă ar şti mama, la Hamburg! Avea o adevărată slăbiciune pentru acest fecior al lui frate-su, Ludwig.

Nepotul bătrînului Johann Hardekopf, fiul unchiului său social-democrat, prizonier de război în Uniunea Sovietică! Aşa a fost să fie... Walter citi rîndurile aşternute cu un scris şcolăresc neformat. Îi plăcu că Herbert nu se tînguia, nu cerea ajutor. Citise într-un ziar pentru prizonieri, scria el, un articol al lui Walter şi spera că-i vor parveni aceste rînduri. Apoi Walter Brenten se minună de cele ce citi. Herbert îi descria fuga lui la partizanii sovietici, cu ţăranii şi ţărancele pe care fusese pus să-i păzească. Minunat! Pe

fiul lui Ludwig Hardekopf nu l-ar fi crezut în stare de o ispravă ca asta.

Walter citi mai departe.

„Am fost tratat ca un «fiu risipitor» şi primit în marea familie a acestor patrioţi. Învăţ cu sîrguinţă limba rusă. Şi politic am învăţat foarte mult de la ei şi înţeleg azi destule din cîte nu mi-au fost clare pînă acum. E uimitor, într-adevăr uimitor, cîte ştiu aceşti oameni simpli, care trăiesc în sate, despre tot ce se petrece în ţara lor şi în lumea întreagă. Îmi pare bine că am trăit cele cîteva săptămîni în pădure, la partizani, oricît de pline au fost de primejdii şi de privaţiuni ; au fost săptămîni frumoase, înălţătoare. Am fost adus împreună cu partizanii răniţi din dosul frontului, la Moscova, şi de acolo în acest lagăr de prizonieri. În curînd, după cum mi-a promis maiorul nostru, voi merge la o şcoală antifascistă. Probabil la Moscova, sau cel puţin prin apropierea Moscovei."

La sfîrşitul scrisorii, Herbert îl întreba de Viktor. S-ar bucura dacă i-ar scrie cîteva rînduri. Poate că se vor întîlni o dată la Moscova, deoarece Viktor locuieşte, fără îndoială, acolo.

La Moscova ? Walter Brenten surîse mîndru. Viktor era undeva, pe Nipru, era un ostaş al Armatei Roşii, un tanchist. Scrisoarea lui Herbert, socotea Walter, era un frumos document al celeilalte Germanii, al Germaniei celei bune, pe care fasciştii credeau că au înecat-o în sînge şi murdărie, dar care nu era decît ameţită, năucită şi care într-o bună zi se va ridica din nou cu tărie.

Walter Brenten se hotărî să transmită scrisoarea fiului său. Viktor putea să-i răspundă lui Herbert şi să ia legătura cu el. Avea de gînd să scrie administraţiei centrale a lagărelor de prizonieri şi s-o roage să-l trimită cît mai curînd pe Herbert Hardekopf la o şcoală antifascistă.

3

Comitetul naţional „Germania liberă", organizat în vara anului 1943 cu autorizaţia guvernului Uniunii Sovietice, format din foşti ofiţeri şi soldaţi antifascişti ai Wehrmachtului lui Hitler, precum şi din antifascişti germani pe care

Hitler îi gonise din patrie, desfăşura, atît pe front cît şi în lagărele de prizonieri, o vastă campanie de lămurire. Ofiţeri şi soldaţi mergeau pe front ca delegaţi din partea Comitetului naţional. Se organizaseră şcoli antifasciste pentru prizonierii de război. Sute şi mai apoi mii de tineri care crescuseră în Germania fascistă învăţau acolo socialismul ştiinţific, filozofia marxist-leninistă şi istoria poporului lor şi a tuturor popoarelor. În aceste şcoli aveau loc discuţii critice asupra aşa-numitei concepţii fasciste despre lume, asupra teoriei raselor şi moralei supraomului, asupra principiului fascist al „Führerului“ şi a pretenţiilor la dominaţia imperialistă mondială.

În semestrul următor, Walter Brenten urma să conducă o clasă la o şcoală antifascistă. Şedea în camera sa de hotel şi se pregătea, îşi împrospăta cunoştinţele de istorie a Germaniei şi de marxism-leninism, îşi lua notiţe pentru fiecare lecţie în parte. Devenise astfel din nou şcolar, căci cel care predă, învaţă ; şi adeseori în timpul acestei activităţi se gîndea la perioada întunecoasă petrecută în lagărul de concentrare, cînd îşi păstrase prospeţimea intelectuală prin studiu fără profesor, fără să aibă la dispoziţie vreun mijloc de cercetare. Îşi aminti conferinţele lui Ernst Thaelmann despre istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi despre materialismul dialectic şi istoric. Luă drept model metoda lui Thaelmann, de a aplica mereu cunoştinţele teoretice la sarcinile politice actuale.

Într-o zi, Walter Brenten fu invitat să ţină o conferinţă în lagărul generalilor, despre reformatorii prusaci şi despre războiul de eliberare prusaco-german din 1813—1815. Despre reformatorii prusaci ? În faţa generalilor ? Walter nu era cîtuşi de puţin încîntat. Vor fi pierdut generalii ăştia războaiele unul după altul, dar istoria şi îndeosebi istoria Prusiei o ştiau fără îndoială, pînă în cele mai mici amănunte. Dacă va privi perioada aceea din punct de vedere marxist, se vor repezi desigur asupra lui ca nişte ulii.

Primul său gînd fu să refuze pur şi simplu. Dar cu cît se gîndea mai mult, cu atît se simţea ispitit să vorbească în faţa unui asemenea auditoriu, mai ales că generalii, ei înşişi, îşi exprimaseră dorinţa să asculte o conferinţă cu acest subiect.

In zilele următoare, Walter stătu de dimineaţa pînă seara la Biblioteca Lenin, cufundat în literatura cu privire la războaiele napoleoniene şi la războaiele de eliberare prusaco-germane. Îndeosebi se ocupă de reformatorii militari prusaci: Scharnhorst, Gneisenau, Clausewitz, Boyen ; nu uită revoluţia burgheză din Franţa, epoca dictaturii iacobine şi crearea de către Carnot a armatei revoluţionare. Influenţa acesteia asupra strădaniilor reformatorilor prusaci fusese mare, deşi încercările de reformă au fost reduse la jumătăţi de măsură de opoziţia încăpăţînată a reacţiunii prusace şi din pricina stării de înapoiere şi de neputinţă a burgheziei germane. Walter studie scrisorile lui Gneisenau şi ale lui Clausewitz, însemnările şi memoriile contemporanilor.

Aina umbla în vîrful picioarelor, în timp ce Walter şedea la masa lui de lucru şi citea ori îşi lua notiţe. Uneori se revolta, îi spunea că-i nebun de-a binelea, afirma că generalii lui Hitler nu sînt vrednici de asemenea eforturi, îşi bătea chiar joc de el ; după părerea ei, Walter nu era decît un german conştiincios pînă la pedanterie, dintre cei care, atunci cînd se cufundă într-o lucrare, e în stare să uite pînă şi de cele mai scumpe fiinţe din jurul său.

— Aina, fii rezonabilă ! E vorba de un auditoriu de generali ! Numai generali, care toată viaţa lor n-au făcut alta decît să studieze istoria.

— Nu-ţi închipui astfel de prostii, replică ea, cu dispreţul ei nemăsurat pentru acei generali. A studia, este pentru ei un cuvînt străin. Şi de făcut, au făcut cu totul altceva ; au nenorocit lumea. Nu te mai făli atîta cu generalii tăi.

— Generalii mei ? Asta-i bună ! rîse el. Vrei însă să mă compromit în faţa acestor zei ai războiului ?

— Eu, una, nici nu m-aş uita la ei, necum să le vorbesc. Dacă ai fi prizonierul lor, te-ar spînzura de prima cracă. Tu însă, le ţii conferinţe... Petrecere frumoasă !

4

Conferinţa fusese fixată pentru ora zece dimineaţa, dar colonelul de gardă Usupenko, comandantul lagărului de generali, îl rugase pe Walter Brenten să vină cu o jumătate de oră mai devreme.

Colonelul de gardă, un bărbat în floarea vîrstei, înalt, spătos, uscăţiv, avea un chip care părea mutilat, într-atît era de desfigurat prin slăbiciune. Fără îndoială, avusese cîndva o faţă plină ; acum însă, pielea era întinsă pe oase, încît semăna cu un cap de mort. După cum aflase Walter, în bătălia de iarnă din faţa Moscovei, colonelul fusese rănit în stomac. Era un om pe care moartea îl marcase.

— Voiam să vă spun doar, tovarăşe, că nu-i bine să fii prea violent în aprecieri. Unul sau altul dintre generalii ăştia a mai învăţat cîte ceva, dar, oricum, originea lor, tradiţiile, prejudecăţile înrădăcinate, de multe ori chiar ignoranţa sînt încă prea puternice la ei şi nu trebuie să-i jignim. Într-o oră se poate distruge ceea ce începe să înmugurească timid la unii de vreun an încoace.

Colonelul vorbea foarte încet. Părea să-l obosească vorbitul cu voce tare. Probabil că nici nu mai era în stare să vorbească tare. Walter îl înţelegea cu greu.

— Temerile dumneavoastră, tovarăşe colonel, sînt, cred eu, lipsite de temei. Voi vorbi foarte principial şi voi reprezenta şi apăra punctul nostru de vedere ştiinţific.

Colonelul sovietic dădu aprobativ din cap.

— Aşa să faceţi. Numai să nu fie nimic care să-i rănească, nimic jignitor.

— Veţi fi de faţă, tovarăşe colonel ?

— Nu ! Şi nimeni dintre colaboratorii mei. Veţi fi — colonelul încercă să surîdă — numai între dumneavoastră.

Doi generali germani îl salutară pe Walter Brenten şi-i mulţumiră că venise. Aceasta se petrecu într-un stil foarte ceremonios, foarte corect. Cînd Walter intră în sala clubului, cei mai mulţi generali şedeau la locurile lor. Ai fi putut să crezi că te afli în sala de curs a unei şcoli de război. Uniformele lor arătau foarte îngrijit, roşul şi aurul sclipeau şi străluceau pe ei.

Walter, împreună cu cei doi generali care-l primiseră şi-l conduseseră în sală, luară loc la masa prezidiului, lîngă care se afla pupitrul conferenţiarului.

— Cîţi domni sînt de faţă ? întrebă Walter pe generalul care şedea alături de el.

Erau treizeci şi doi generali şi patru colonei. Domnul general von Mette roagă să fie scuzat. Spre marea sa părere

de rău, nu poate să ia parte. E bolnav ; de fapt, nu-i bolnav cu adevărat, cel puţin nu grav, dar are o serioasă indispoziţie.

Privirea lui Walter alunecă peste feţele celor adunaţi. Nu văzu decît vreo cîţiva mai tineri, cei mai mulţi păreau să aibă între cincizeci şi şaizeci de ani ! În rîndul al treilea de scaune şedea unul care-şi pusese monoclul. Alţii îşi puseseră în faţă hîrtie şi creion. Aceştia vor fi adversarii, gîndea Walter, care vor să-şi noteze spusele mele, ca apoi să le combată. Deşi era foarte liniştit, trebuia să se stăpînească, să nu se vadă veselia lăuntrică pe care i-o provoca vederea acestui ciudat auditoriu.

— Domnilor, onoraţi camarazi ! Îmi permiteţi să deschid conferinţa noastră şi să-l salut din toată inima pe domnul Walter Brenten. Tema conferinţei sale e următoarea : „Reformatorii prusaci şi războiul de eliberare prusaco-german." Dau cuvîntul domnului Brenten !

În sală se făcu o adîncă tăcere, care domni timp de o oră şi jumătate. Walter Brenten avea un manuscris redactat, dar cele scrise îi erau atît de prezente în minte încît n-avea nevoie să le citească, ci doar să le folosească uneori în sprijinul memoriei. Generalii stăteau cuminte, unii se uitau ţintă la el, alţii luau de zor notiţe. Nici cea mai mică nelinişte, nici o şoaptă, nici un murmur. Rareori avusese Walter un public atît de atent. Nici măcar în timp ce înfiera insuficienţele reformatorilor, care prin jumătăţile lor de măsură se făcuseră, împotriva voinţei lor, sprijinitorii statului prusac de iunkeri şi nicidecum pionierii burgheziei în ascensiune, nu s-a produs, cum se aştepta, nici o nelinişte, cu atît mai puţin vreo observaţie contradictorie. Cînd zugrăvi începutul războiului de eliberare şi cită cuvintele lui Friedrich Engels : „În Prusia întregul popor se ridică şi-l sili pe regele Frederic Wilhelm al III-lea să poarte război împotriva lui Napoleon", domnea aceeaşi tăcere atentă ca şi mai înainte, cînd vorbise despre convenţia de la Taurage [1], alianţa ruso-germană împotriva dominaţiei străine franceze în Germania. Walter citi un pasaj din decretul regelui Prusiei, în care

[1] Orăşel în Lituania, unde s-a semnat în anul 1812 convenţia între generalul prusac Yorck şi generalul rus Dibici. Regele Frederic Wilhelm al III-lea a refuzat să sancţioneze convenţia, declarîndu-l pe Yorck trădător, ceea ce a dus la răscoalele populare din anul următor.

acesta îl numea pe generalul prusac Yorck „trădător de țară". Cînd cită cuvintele lui Friedrich Engels, care spusese despre Frederic Wilhelm al III-lea că a fost „unul dintre cei mai mari proşti care au împodobit vreodată un tron" şi care nu cunoştea decît două sentimente : „teama şi o îngîmfare de caporal", ici-colo se auzi cîte un chicotit înăbuşit, dar nici un protest.

La sfîrşitul conferinţei, Walter Brenten făcu o paralelă între patrioţii din acea epocă şi adevăraţii patrioţi germani din prezent. Ajunse să vorbească despre Comitetul naţional şi despre sarcina naţională pe care acesta şi-o asumase, cită un pasaj din manifestul Comitetului naţional adresat Wehrmachtului şi poporului german.

Apoi se aşeză. Cîţiva generali aplaudară, dar numai cîţiva, şi aceia cu reținere.

Generalul-maior care deschisese întrunirea, se ridică şi zise :

— Domnii mei, camarazi, cred că sînt în asentimentul dumneavoastră mulţumindu-i domnului Brenten pentru expunerea sa. A vorbit la un înalt nivel, cu căldură şi putere de convingere, cu o subtilă capacitate de pătrundere şi o logică stringentă. Deschid discuţiile asupra conferinţei. Care dintre domni doreşte să ia cuvîntul ?

Ei, acum o să-şi dea drumul, cugetă Walter, şi se uită la generalii care notaseră cu mai mult zel.

Nimeni nu se urni.

Generalul-maior îşi încuraja camarazii să-şi spună părerea cu toată sinceritatea.

Nimeni nu se urni.

Totuşi, un general se ridică.

— Domnule general-locotenent Klemmberger, doriți să luaţi cuvîntul ? Vă rog !

— Da, aş dori să-mi exprim o dorință. Domnul conferenţiar a citat părerile domnilor Lenin şi Stalin despre Clausewitz. Dacă am urmărit bine expunerea, citatele au fost reproduse cuvînt cu cuvînt. Socot că aceasta a fost pentru noi toţi o surpriză. Aş ruga pe domnul conferenţiar să ne indice izvorul, ca fiecare, dacă îl interesează, să-l poată aprofunda.

— Domnule general-locotenent, vă mulţumesc pentru excelenta dumneavoastră sugestie, zise generalul-maior care prezida întrunirea. Vă rog să faceţi alte comentarii.

Nimeni nu se urni.

— Vreo altă sugestie interesantă, domnilor ?

Un general se ridică în rîndul întîi.

— Domnule general-maior von Filz, vă rog !

— Domnii mei, am de făcut anumite observaţii critice la expunerea domnului conferenţiar şi vă rog din capul locului să mă iertaţi dacă vorbesc după cum mi-e vorba. — Acestea fuseseră spuse cu un accent tăios, ascuţit şi cu o aroganţă sigură de sine. — Ceea ce am intenţia să expun, mi se pare de o necesitate imperioasă. Domnul conferenţiar, vorbind despre izbucnirea războiului de eliberare din Prusia, a tratat amănunţit despre spiritul de sacrificiu al poporului simplu şi chiar, aş putea spune, l-a preamărit. Pe drept cuvînt, domnii mei. Noi, toţi, cunoaştem spiritul de sacrificiu al poporului nostru. Dar... — Acum glasul lui răsuna ca o fanfară. — Dar conferenţiarul n-a pomenit exemplul cel mai mişcător al acestei predispoziţii de a se jertfi. Bănuiţi desigur, domnii mei, unde vreau să ajung. Mă gîndesc la emoţionanta faptă patriotică a tinerei doamne Ferdinande von Schmettau, fiica unui maior prusac, născută la Bartenstein, care în 1813, la Breslau, şi-a tăiat părul ei lung şi frumos pentru a-l depune pe altarul patriei. Acest exemplu de renunţare patriotică al unei tinere doamne din nobilime să nu fie pomenit într-o conferinţă, de altfel excelentă, socot, cu tot respectul pe care-l port domnului conferenţiar, că e o gravă omisiune.

Cîţiva generali aplaudară. Generalul-maior von Filz se înclină în semn de mulţumire şi se aşeză.

Preşedintele se ridică şi zise emoţionat :

— Felicitările mele, domnule camarad ! Observaţia dumneavoastră dovedeşte cît de adînc căutaţi să analizaţi problema. Mai doreşte cineva să ia cuvîntul ?

Nu, nimeni nu mai dorea.

— Atunci îmi permiteţi, domnule Brenten, ca în numele celor de faţă să-mi exprim recunoştinţa pentru conferinţa dumneavoastră atît de profundă şi de înălţătoare şi în acelaşi timp să vă adresez rugămintea de a lua împreună cu noi masa de prînz. Am considera că ne faceţi o deosebită cinste.

CAPITOLUL XI

1

Pregătirile permiteau să se prevadă o nouă ofensivă. Se adusese artilerie, grea şi uşoară. Tancurile fuseseră revizuite. Detaşamente de şoc pătrundeau în timpul nopţii în rîndurile inamice, ca să ia legătura cu partizanii din hinterlandul duşmanului. Cînd într-un sector, cînd într-altul, cercetaşii sovietici aduceau cîte o „limbă".

Acest sector al frontului fusese calm în ultimele zile. Soldaţii stăteau întinşi pe marginea tranşeelor, la soare. Gustau zilele liniştite de vară, fumau, priveau spre cerul albastru de iulie şi îşi întindeau oasele din răsputeri. Aveau cu toţii nevoie de un pic de odihnă. Îşi croiseră drum de la Don pînă la Minsk, fugărind duşmanul odios, care pîrjolea totul în urma lui. Acum nu mai ţinea prea mult pămînt sovietic în ghearele sale.

Soldatul tanchist Viktor Brenten înaintase de la Voronej, peste Nipru, pînă la Minsk, luptînd timp de zile, săptămîni şi luni, printr-un ţinut jefuit, pîrjolit şi depopulat în mod sistematic de fascişti. La stînga şi la dreapta drumului, zăceau cadavre, se înălţau spînzurători, se zăreau gropi comune. Trecuse prin oraşe în flăcări, prin sate rase de pe faţa pămîntului. Din turela tancului dăduse pîine şi cîrnaţi, unor copii rămaşi fără părinţi, dar scăpaţi din mîna asasinilor şi incendiatorilor fascişti. Îşi împărţise tutunul cu ţărani bătrîni, care-şi săpaseră bordeie în pămînt în faţa fostelor lor cămine arse, şi ascultase plîngerile lor. Unuia îi fusese împuşcată soţia şi fiica, altuia îi fuseseră deportaţi copiii în Germania. Soţia unuia arsese de vie în casa incendiată. Niciodată nu şi-ar fi închipuit Viktor că va fi silit să vadă atîta suferinţă omenească.

După eliberarea localităţii Gomel, trei tancuri ale regimentului său căzură într-o cursă. Un atac urgent care trebuia să-i despresoare nu mai găsi la o margine de pădure decît resturile tancurilor. Îi găsiră şi pe camarazii lor... Legaţi de copaci. Morţi.

În ziua următoare, toate tancurile regimentului trecură prin fața acestor eroi.

Viktor stătea în turela tancului său, cu mîna ridicată la cască, în semn de salut. Își văzu camarazii atîrnînd de trunchiurile copacilor. Cu cîteva zile înainte glumise, cîntase, vorbise cu ei. Matvei Visarionovici, un vlăjgan rotofei, mereu vesel, din regiunea Odesei, atîrna cu capul în piept, cu trei răni negre, acoperite de sînge închegat, pe frunte și pe obraz... Viktor șopti : Matvei ! Și gîndi : Unde i-o fi acordeonul pe care-l avea mereu în tancul lui ? Dacă o fi cîntînd vreun fascist din el, n-o să mai cînte multă vreme, ți-o jur, Matvei...

Nimeni nu scoase o vorbă, nimeni nu rosti vreun strigăt de răzbunare. Orice cuvînt ar fi fost de prisos. În ziua următoare, cînd tancurile porniră înainte și străpunseră liniile fasciste, Viktor avu impresia că motoarele duduiau mai tare decît de obicei, de durere și de mînie, și berbecii de oțel năvăleau cu mai multă furie.

După această străpungere, care-i goni pe fasciști în mlaștini și împinse frontul cu mulți kilometri înainte, unitatea primi numele de onoare : Regimentul de blindate de gardă „Ernst Thaelmann". Viktor Brenten fu înaintat sergent și i se înmînă ordinul „Steaua Roșie".

2

Comandantul de tanc Evgheni Filippovici, cu care Viktor Brenten stătuse ghemuit într-un tanc încă de la Voronej, studia cu atenție „Pravda".

— Evgheni ! strigă cineva. Ce mai e nou ?

— Ce vrei să afli, frate ? răspunse bine dispus comandantul de tanc.

— Ce fac aliații ? Îi bat pe fasciști ? Înaintează ? Au ajuns la Paris ?

— Ha ! strigă Evgheni, tocmai asta citeam... Luptă ! Fritzii dau îndărăt... Cred că trebuie să ne grăbim, dacă vrem să ajungem primii la Berlin.

— Profesore ! Cîți kilometri sînt de la Minsk pînă la Berlin ?

Cel interpelat era Viktor.

— De la Minsk la Berlin? Se gîndi. În linie dreaptă vreo opt sute, o mie de kilometri!

— Eh! *Cepuha!*[1] strigă Evgheni și scuipă disprețuitor. Nimica toată! P-asta o facem, dacă trebuie, dintr-un salt.

— Ia te uită, vine un fritz. Unu' de-ai noștri!

Viktor își ridică privirea. Pe drumul îngust de pădure, venea dinspre șosea un tînăr soldat german, cu brasarda Comitetului național al „Germaniei libere" pe braț. Era unul nou, probabil de curînd sosit din lagăr ori de la școala antifascistă.

Lui Viktor, chipul i se păru cunoscut. Era foarte tare ars de soare. Se ridică pentru a face pe tălmaciul, cînd cineva îl strigă:

— Profesore, pe tine te caută!

Herbert! îi trecu lui Viktor prin gînd. Era Herbert Hardekopf, care se apropia zîmbind.

— Noroc, Viktor!

— Noroc!

Își dădură mîna.

— Nu mă mai cunoști? Eu te-am recunoscut îndată.

— Și eu te-am recunoscut, firește! zise Viktor. Cînd ai sosit?

— Azi. Am întrebat îndată de tine.

— S-a aranjat? Rămîi aici?

— Da, am fost repartizat la divizia asta, de care ține regimentul tău de tancuri. Mă bucur că te-am întîlnit, în sfîrșit.

Camarazii sovietici se uitau în tăcere la cei doi germani. Unul, tovarășul lor, purta uniforma sovietică, celălalt, prizonierul, uniforma Wehrmachtului.

Evgheni exclamă:

— Profesore, ce fel de fritz e ăsta? Îl cunoști mai demult?

Viktor se întoarse spre tovarășul său sovietic, îl arătă pe Herbert și zise:

— Tovarăși! Ăsta-i o rudă a mea. Îl cheamă Herbert și va rămîne la divizie...

---

[1] Un fleac! (L. rusă.)

— A, rudă !

— Bunicul lui a fost socialist, încă de pe atunci, continuă Viktor. A luptat împreună cu August Bebel împotriva kaizerului german.

— Socialist ? Oho, August Bebel ! Om de treabă ! Bine-ai venit, Fritz ! Socialişti şi comunişti împreună, contra fascişti !

Tanchiştii sovietici îl înconjurară pe Herbert, îi strînseră mîna, îi urară bun-venit. Acesta rîdea şi se bucura de primirea lor călduroasă, şi se bîlbîia într-o limbă rusească stîlcită :

— Tovarăşi... şi eu... acum... comunist.

3

Viktor şi Herbert hoinăreau încet prin pădure. Nici unul nu ştia cum să înceapă conversaţia, deşi amintirile şi gîndurile cele mai diverse se buluceau în capetele lor. Viktor se gîndea la ultima lor întîlnire. Herbert venise la el acasă să-l pună în gardă împotriva dascălilor săi fascişti şi a Tineretului hitlerist. Ce frumos a fost asta din partea lui Herbert ! Apoi i-a eliberat pe partizanii pe care, în calitatea sa de soldat al Wehrmachtului, îi avea sub pază, fugise cu ei în pădure şi mai tîrziu devenise un om de încredere al şcolii antifasciste din lagărul de prizonieri. Se purtase cum trebuie...

Herbert cugetă : I se spune „profesore". Da, e reţinut ca un profesor — dar a cerut Comitetului naţional să fiu repartizat la regimentul său. Asta a fost foarte drăguţ din partea lui, acum nu mai sînt singur cuc...

— Hamburgul trebuie să fie tare distrus, zise Herbert în cele din urmă. Am citit un ziar fascist. Chiar şi ei au fost siliţi s-o recunoască.

— Nu numai Hamburgul, replică Viktor. Colonia, Düsseldorful, Lübeckul, Brema... şi, înainte de toate, Berlinul. Da, compatrioţii noştri au acum din nou războiul la ei acasă.

— Din nou? întrebă Herbert.

— Păi, da, asta nu s-a mai întîmplat din 1813. De-atunci, numai vecinii noştri au avut de simţit ce înseamnă războiul.

După o scurtă pauză, Herbert zise:

— Bunică-ta, mătuşa Frieda, nu mai e nici ea probabil în viaţă.

— Cine ştie? murmură Viktor şi-şi spuse în gînd: Mă întreabă de ea. De părinţii lui, nici nu pomeneşte.

— Frate-tău e şi el soldat?

— Otto? Da, e la artilerie. Era şi el pe-aici, pe frontul de Est.

— Cînd ai văzut-o ultima dată pe bunica, Herbert?

— Am fost pe la ea înainte de a pleca pe front.

— Era sănătoasă?

— Ştii, era ca întotdeauna. Dar foarte amărîtă din pricina războiului. Ea mi-a spus că eşti la Moscova.

— Ştia că am ajuns cu bine?

— Da, ştia.

Umblară cîtva timp în tăcere prin pădure, fiecare cu gîndurile sale. Herbert trăgea mereu cu coada ochiului la Viktor. Arăta bine în uniformă, cu casca în cap, şi era viguros, deşi nu prea înalt; Herbert îl întrecea cu un cap. Ah, de bucurie că-l întîlnise, îi venea să-l îmbrăţişeze, aşa cum ar fi făcut dacă s-ar fi întîlnit cu mătuşa Frieda. Dar Viktor era serios şi închis, şi ar fi respins desigur o astfel de izbucnire a sentimentelor.

După cîteva zile, regimentul de tancuri „Ernst Thaelmann“ era angajat într-o aprigă bătălie de încercuire. După ce frontul fascist fusese străpuns, înaintă trecînd de Minsk, pînă la graniţă.

După cucerirea oraşului Brest, regimentul îşi continuă înaintarea şi eliberă ultimii metri pătraţi de pămînt sovietic.

Tancul lui Viktor ajunse printre cele dintîi la rîul de frontieră. Viktor coborî din tanc şi privi peste rîu, spre Vest, spre Germania, spre Berlin, spre Hamburg. Războiul dezlănţuit de fascişti fusese împins înapoi, la punctul său de plecare; acum trebuia eliberată şi Germania de flagelul fascismului.

4

Frieda Brenten şedea în jilţul ei vechi şi privea pe fereastră. Avea în faţa ochilor o perspectivă întinsă. Numai de n-ar fi fost casele incendiate, ruinate! De un perete atîrna la etajul patru o odăiţă ciudată, ca o colivie. De săptămîni de zile Frieda tot observa, între ruinele casei de vizavi, o sobă de baie care atîrna de o conductă şi care, cînd se pornea vîntul, se clătina ca un pendul încoace şi încolo. Cînd se va rupe de acolo? Cui îi va cădea în cap? De ce nu o îndepărta poliţia ori pompierii? Dar nu, chestiunea era de competenţa apărării pasive. Competenţă? Doamne sfinte, parcă mai existau azi răspunderi şi competenţe? Fiecare arunca răspunderea asupra altora... Poate că soba s-ar mai putea folosi! Ah, ce contează o sobă, cînd o jumătate din oraş a fost distrusă!

Jos, în haosul de moloz, printre ruine, copiii umblau hai-hui. Nişte băieţi temerari încercau să se caţere pe un zid. Unul dintre ei, care se căţărase la o mare înălţime, dădea din mînă plin de mîndrie, spre tovarăşii săi de joacă. Frieda Brenten tremura de groază că băiatul s-ar putea prăbuşi în gol. Cît de nechibzuiţi erau puştii ăştia! Părinţii lor îi lăsau... Părinţii? Mai avea oare băiatul ăsta părinţi? Poate că zăceau sub ruinele pe care se juca acum. Se auzea în fiecare zi că au fost găsiţi îngropaţi alţi morţi. Jos, lîngă Elba, au tras un zid în jurul unui cartier distrus de bombe şi în felul acesta şi-au cruţat munca şi truda de a căuta şi îngropa morţii. Întreg cartierul devenise un cimitir. Resturile zidurilor care se mai ridicau din moloz semănau a pietre funerare.

Frieda Brenten trase cu urechea. Hermine trebăluia în bucătărie. Se auzea clinchet şi zăngănit de vase. Jumătate de veselă se făcuse praf de cînd o folosea Hermine în felul ei. Dar Frieda nu-şi mai bătea capul în legătură cu cumnată-sa. Se resemnase. Nici o jignire pe care i-o aducea Hermine n-o mai atingea. Era bucuroasă cînd muierea aceea o lăsa în pace.

Cînd îşi aminti cum izbutise să cucerească respectul acestei scorpii, nu se putea opri, cu toată profunda ei tristeţe, să zîmbească. Se hotărîse să-şi petreacă restul zilelor

mai degrabă în închisoare, decît să mai sufere tirania acestei femei neruşinate.

„Frieda, fă asta! Frieda, fă aia!“ Aşa, timp de mai multe săptămîni, şi ea suportase totul, ca să aibă pace. Nimic nu era de ajuns de bun pentru Hermine, găsea în orice cîte ceva de criticat.

Prin vecini şi în cartier, răspîndise cele mai urîte calomnii despre Frieda Brenten, spunea că e o persoană răzbunătoare, egoistă, că e certăreaţă şi hoaţă, că-i fură cele mai bune bucăţi din oală. Mai povestise peste tot şi că cumnata ei refuză să dea chiar şi cel mai mic obol pentru „Jertfa populară“. „Nu vrea ca noi să cîştigăm războiul“, explica ea. Dacă locatarii casei n-ar fi cunoscut-o bine pe bătrîna Frieda de atîţia ani, cumnata ei i-ar fi făcut un renume cît se poate de prost.

Frieda Brenten primise toate acestea fără să spună un cuvînt, fără să se supere. Totul îi devenise indiferent. Singurul ei sprijin îi rămăsese fiica; singura bucurie, nepoţelul. Cînd, după o vizită, plecau amîndoi, Frieda rămînea cu ochii plini de lacrimi.

Apoi veni însă o zi în care-şi adună toate puterile şi puse capăt dintr-o dată acestor chinuri.

5

Într-o zi frumoasă, caldă de vară, cineva bătu la uşa Friedei Brenten.

Era vecina ei, care-i spuse cu nişte aere misterioase:

— Doamnă Brenten, deschideţi aparatul de radio!

Abia spusese aceste cuvinte că se şi întoarse fuga în locuinţa ei.

Să fie încă o victorie? gîndea Frieda, intrînd în cameră şi îndreptîndu-se spre aparatul de radio.

Auzi un discurs ţinut pe un ton foarte grav din care nu pricepu mare lucru. Apoi auzi despre o maşină infernală... Explozie... Führerul rănit... Apelul guvernului.

Deci, am trăit s-o văd şi pe-asta, în sfîrşit. Frieda se lăsă pe sofa. Atentat împotriva lui Hitler!... Auzi cîteva nume care nu-i spuneau nimic, se vorbea despre arestări, despre situaţia

trupelor pe front... Frieda n-avea decît un gînd : S-a isprăvit ! Războiul s-a terminat... Nu vor mai fi atacuri aeriene.

Cineva intrase în apartament. Hermine, desigur... Ah, da, va scăpa în sfîrşit şi de ea. Oare ea ştia ce se întîmplase ? Frieda îşi propuse să vorbească alegîndu-şi cu grijă cuvintele, căci pentru Hermine, Hitler era Dumnezeu în persoană.

Se duse în bucătărie. Era o linişte perfectă. Dar fusese totuşi cineva pe-acolo. Deodată o zări pe Hermine, pe un scaun, într-un colţ al bucătăriei, cufundată în gînduri. Frieda voi să i se adreseze, dar, atunci cînd cumnata ei îşi ridică privirea, amuţi. Era privirea unei fiare sălbatice întărîtate. Hermine scrîşni :

— A-fa-ră... Afară, nevastă de bolşevic ! Ai pus să-mi fie ucişi băieţii. Ai vrut să-l ucizi pe Führer... Afară, sau te omor !

Înainta cu mişcări încete, ca de pisică, cu ochi de smintită.

Frieda rămase o clipă încremenită. După aceea — nici ea nu-şi putea explica dacă o făcuse de frică sau din ură — puse mîna pe un vătrai, îl ridică pentru a se apăra la nevoie şi strigă cît putu de tare :

— Apropie-te, bestie !

Hermine se dădu înapoi cu un ţipăt ascuţit şi căzu jos. Frieda Brenten rămase cu vătraiul ridicat. Se uita fără milă la femeia care zăcea pe duşumea.

Apoi puse fierul la loc şi ieşi din bucătărie.

6

— A vrut să mă ucidă ! Da, spun adevărul curat, se tînguia Hermine printre lacrimi. A vrut să mă ucidă şi pe mine, cu vătraiul !

— Exagerezi, Hermine, încerca s-o liniştească Ludwig. Nu văd de ce ar fi vrut una ca asta !

— Întreab-o tu ! Aş vrea să văd dacă îndrăzneşte să tăgăduiască.

— Prostii !

— Nu mai vreau să trăiesc nici un ceas sub acelaşi acoperămînt cu ucigaşa asta! Nici un ceas... Să iasă! Îţi cer s-o dai afară!

— Cum îţi închipui una ca asta? E soră-mea. Iar locuinţa e a ei.

— Aşa, locuinţa e a ei? Asta vom vedea. Noi ne-am pierdut amîndoi băieţii. Morţi pentru Führer şi pentru Germania! Femeia asta însă, soră-ta, are un băiat comunist, la duşmanii noştri! Chiriaşul ei e în puşcărie... Cu faţa schimonosită de ură, Hermine Hardekopf striga: Să iasă afară! Afară!... Dacă mai ţii cu comunista asta, mă sinucid! Striga din răsputeri: Mă arunc pe fereastră!

— Trebuie să ne căutăm alt sălaş. Chiar de-ar fi în adăpost. Ori în cimitir. Într-adevăr, aşa nu mai merge.

— Să iasă! striga Hermine. Ai pierdut doi băieţi, dar nu eşti în stare s-o dai afară pe nevasta asta de comunist! Eşti o cîrpă... Un laş!

Din odaia ei, Frieda auzea fiecare cuvînt. De ce n-am murit atunci, în bombardamentul cel mare, gîndea ea? Ce bine le merge morţilor! Dar probabil că şi noi vom pieri ca băieţii lui Ludwig... Poate că nici Walter, nici Viktor nu mai trăiesc. Paul nu se va mai întoarce nici el, cu siguranţă. Ce rosturi mai avem noi, bătrînii? Asta-i viaţă? Otto avea optsprezece ani. Un copil!... Dar Herbert? Se gîndi la vizita sa de adio. Ce greu îi venise să se facă soldat. Poate că presimţea pe atunci că nu se va mai întoarce.

În camera de alături, Hermine începu din nou să ţipe şi să se certe.

Frieda dădu din cap. Hermine se poartă ca o furie. În felul acesta purta ea doliu după fiii ei. Poate că durerea îi luase minţile.

Ludwig Hardekopf intră în camera surorii sale, se uită la ea şi lăsă ochii în jos. Bietul băiat, biet bătrîn, gîndea Frieda. Am îmbătrînit, şi ce povară mai trebuie să purtăm!

— Ludwig, începu ea... ştiu... nu găsesc cuvinte să-ţi...

— Să lăsăm asta, o întrerupse el. Am venit să-ţi spun că aşa nu mai merge.

— Ai dreptate, îl aprobă ea, uitîndu-se într-una la el.

— Voi căuta o altă locuinţă. Altfel, Hermine se prăpădeşte.

— Şi eu, Ludwig.
— Cei cîţiva ani care ne-au mai rămas...
Nu-şi spuse gîndul pînă la capăt, rămase încă o clipă ezitînd parcă, apoi plecă.
Din prag, mai zise peste umăr :
— Numai aşa, ca să ştii şi tu !
Frieda Brenten îşi acoperi faţa cu palmele. Ăsta-i sfîrşitul, gîndi ea... Sfîrşitul.

CAPITOLUL XII

1

— Îţi spun eu, Wehner, e un complot pregătit de mult. În zilele acestea, cînd se dau bătălii hotărîtoare în nordul Franţei, criminalii au socotit că e momentul... N-am cuvinte pentru... pentru atîta josnicie... Noi însă, dragul meu, am rămas mofluji. N-am observat nimic. Un complot de înaltă trădare, trădare de ţară, care se întindea pe întregul Reich. pînă la trupele de pe front, iar noi n-am remarcat nimic... Asta va avea urmări. Doamne, nici nu-ţi vine să te gîndeşti.
Secretarul de stat Diehm, un om corpolent, perfect chel, îşi lăsă capul în piept, suflînd din greu.
Wehner gîndea : Şi pe mine mă vor trage la răspundere şi-mi vor face reproşuri. Dar voi şti să le răspund. Deodată, deşi cu cîteva minute mai înainte nu-i venise această idee, văzu limpede că sosise clipa cea mare pentru el. Nu se va duce la fund în această vîltoare ! El, nu ! Lui Ballab o să i se dea însă peste nas ! Ăla nu-i numai un cinic dizolvant, dar şi o gură spurcată.
I se raportase lui Wehner că puşlamaua de consilier de stat făcuse nişte aluzii şi glume fără perdea, la legătura dintre soţia lui şi Rafael.
Toate acestea îi trecură prin cap ca fulgerul, şi se şi pomeni spunînd :
— Permiteţi-mi, domnule secretar de stat, o remarcă. Mă mir că anumite înalte personalităţi au rămas pînă acum în

afară de orice bănuială, deşi există motive puternice să se creadă că nu sînt străine de complotul împotriva Führerului.

— Cum ? Ce spui ?

— Chiar aşa ! Din nefericire !

Secretarul de stat Diehm se uita ţintă la Wehner.

— Aveţi... dovezi ? Indicaţii mai precise ?

— Da, domnule secretar de stat.

Diehm se lăsă pe spătarul fotoliului său, fără să-l slăbească din ochi pe Wehner.

Chipul său cărnos pălise. Ezita să întrebe, de parcă i-ar fi fost teamă de răspuns.

Wehner tăcea şi el, răspunzînd cu fermitate privirii secretarului de stat, ba urmărind chiar efectul vorbelor sale pe faţa superiorului său. Clipa hotărîtoare sosise. Acum se va vedea dacă va izbuti să facă un nou pas înainte. Trebuie să cîntărească fiecare cuvînt şi să-şi joace rolul, pe care-l studiase îndelung, cu convingere.

În sfîrşit, se auzi cuvîntul care plutea de mult, nerostit, în încăpere.

— Cine-i ?

Wehner ezită. Dar numai cît ţi-ai trage suflarea de cîteva ori. Răspunse apoi dur şi clar :

— Consilierul de stat dr. Ballab !

Diehm sări în sus, în pofida corpolenţei sale.

— Wehner ! Îţi dai seama ce spui ? Ai dovezi ?

— De ani de zile !

— De ani ? Şi le-ai păstrat pînă acum pentru dumneata ?

— Ba de loc, domnule secretar de stat !

— Atunci ?

— Sînt mai bine de doi ani de cînd am raportat pe scurt d-rului Böhringhausen.

— În scris ?

— Bineînţeles, domnule secretar de stat !

Diehm se lăsă din nou pe fotoliu. Respira greu. Privirea i se pierdu, trecu dincolo de Wehner, se opri o clipă pe portretul lui Hitler. Dr. Ballab, consilierul de stat din Hamburg, un trădător ? Acest analist glacial... Îşi aminti zicala : Omul iute nu-i niciodată un trădător. Ăla nu prea era însă iute. Cinic însă da, şi zeflemist, şi calculat...

— De doi ani, zici ?

— Aproximativ, domnule secretar de stat.

Secretarul de stat se ridică. Îi întinse lui Wehner, peste masa de scris, o mînă care se făcuse grea.

— Fii gata să ne stai la dispoziție, cînd va fi nevoie de dumneata!

Wehner se înclină, își ridică mîna dreaptă pentru salutul hitlerist și părăsi camera.

Știa că privirile secretarului de stat îl urmăreau pînă va părăsi camera. Gîndea: Și tu te vei poticni într-o zi! Și tu!

2

Wehner plecă în mașină spre locuința sa de pe malul lacului Havel. Îl încercau ușoare îndoieli dacă atuurile pe care le avea în mînă erau suficiente. Adversarii săi nu erau niște ageamii. Mai ales Ballab avea cap, nu glumă. Va ști să se apere... Firește, Diehm nu-l va înștiința nici pe Ballab, nici pe Böhringhausen; asta l-ar pune într-o situație prea periculoasă. Va trebui să anunțe de îndată sus de tot, poate chiar pe Himmler în persoană... Desigur, Ballab va tăgădui totul. Atunci va veni rîndul lui Pichter, Rochwitz și Berning să spună tot... Dar ce vor putea mărturisi împotriva lui Ballab? Criticarea măsurilor Führerului. Expresii cinice. Glume dizolvante. Hm!... Ballab era destul de bine cunoscut în privința asta... În copiile lui Wehner era mai mult. Nu numai ieșiri pline de ură la adresa Führerului ci și mărturisiri de conspirator...

Gîndindu-se la colecția sa de copii, lui Wehner îi crescu din nou încrederea. Cu ajutorul lor va trebui să reușească.

Totuși, provocase persoane influente. Ballab era un om al economiei politice. Economiștii ăștia sînt solidari; se vor ridica fără îndoială ca un singur om în apărarea lui Ballab.

Își jură: Dacă totul merge bine, mă prezint pentru a servi pe front timp de un an.

Ruth Wehner nu se aștepta să-și vadă soțul. Wehner observă aceasta, și privirea ei mirată îl supără. Știa însă cum s-o lovească și de aceea îi spuse:

— Cu Rafael s-a aranjat. În curînd va pleca în tabăra de pregătire din Parchim.

— Ce spui ? strigă ea, speriată la culme. Nu vorbeşti serios, nu-i aşa ? Glumeşti, nu ?

Wehner îşi turnă un coniac şi-i răspunse peste umăr :

— Se glumeşte cu asemenea lucruri ?

— Dar nu poţi să-l trimiţi pur şi simplu la război pe băiatul ăsta care nu-i german !

— Mulţi care nu-s germani luptă de partea noastră, chiar şi o divizie spaniolă, dacă vrei să ştii.

Îşi mai turnă un păhărel de coniac.

— Te rog să nu faci asta, Heinz.

O privi uimit. De mult nu i se mai adresase pe numele său mic ! Atît de mult ţinea la băiat ?

— Să nu faci asta ! Încercă să surîdă în timp ce continua : Ai uitat că e un cadou pentru mine ? Nu pot să dispun nici măcar de cadourile pe care le primesc ?

— Prostii ! se răsti el. În situaţia mea nu pot scuti de front un flăcău sănătos, de nouăsprezece ani.

Ruth Wehner ieşi din odaie fără un cuvînt.

Wehner se închise în biroul său şi scoase copiile. În dosarul al doilea erau copiile unor rapoarte importante pe care i le dăduse informatorul său din lagărul de concentrare, acel Otto Wolf, pe care pusese mîna din nou la începutul războiului, în Belgia. Acesta îi dăduse informaţii preţioase. Dar mai important era că Wehner fusese destul de şiret ca să păstreze copii şi după aceste informaţii, nu numai după rapoartele sale fictive către Böhringhausen. Avea copii după toate faptele importante ; iar rapoartele cu privire la informaţiile acestui Otto Wolf se puteau confirma fără greş.

Acest lucru îi va servi şi în privinţa celor referitoare la Ballab. În orice caz, nimeni nu va putea dovedi contrariul.

Răsfoi copiile şi cu fiecare filă de raport devenea tot mai sigur de sine.

8

După două zile i se aduse la cunoştinţă să se prezinte la o anchetă, la Cancelaria Reichului.

Fu introdus de îndată. Se pregătise să fie confruntat cu Ballab şi cu Böhringhausen. Dar nici unul dintre aceştia nu

era prezent. În faţa unui tablou mai mare decît în natură al lui Adolf Hitler, şedeau trei necunoscuţi. Cel din mijloc îi indică unul dintre cele două fotolii :

— Luaţi loc !

Din nou se furişă un sentiment neplăcut în inima lui Wehner. Nu arăta oare, de parcă el ar fi cel învinuit ? Unde erau ceilalţi, acuzaţii ? Ce fel de complet de judecată era acesta ?

— Cum vă numiţi ? Adresa ? Funcţionar de stat ? De cînd membru al partidului naţional-socialist ?

Formalităţile obişnuite durară cîtva timp. Wehner era cam ofensat că activitatea sa din Valladolid, în timpul războiului civil din Spania, precum şi cele două decoraţii pe care le primise din mîna lui Caudillo, nu făcură nici o impresie.

— Aţi adus grave învinuiri împotriva domnului consilier de stat dr. Ballab. În baza căror fapte ? Povestiţi !

Wehner se ridică.

— Domnilor, aş putea să aflu mai înainte, din însărcinarea cui se duce această cercetare ?

— Din însărcinarea Reichsführerului Heinrich Himmler.

— În acest caz, dacă sesizez bine situaţia, trebuie să-mi exprim nedumerirea că, după cît se pare, cazul dr. Ballab n-a fost cercetat pînă acum. Eu, bineînţeles, eram încredinţat că în baza rapoartelor mele, cercetarea s-a efectuat mai demult. Dacă însă acum...

— Despre ce fel de rapoarte vorbiţi ?

— Despre rapoartele mele privitoare la d-rul Ballab adresate directorului ministerial competent în acest caz, d-rul Böhringhausen.

— D-rul Böhringhausen afirmă că n-a primit niciodată vreun raport de la dv. asupra cazului dr. Ballab.

— Cum ? Wehner arătă o uimire prefăcută. Asta n-o mai înţeleg.

— Aţi înaintat aşadar rapoartele domnului dr. Böhringhausen ? îl întrebă preşedintele.

Wehner făcea pe nedumeritul. Răspunse încet :

— Dar cum nu, vă rog... Un maldăr întreg. Mă simţeam dator să înaintez asemenea rapoarte. Desigur, nu mi-a fost uşor, fiindcă îi sînt îndatorat domnului dr. Ballab pentru mai multe lucruri. Dar conştiinţa mea...

— Deci susţineţi că aţi prezentat domnului dr. Böhringhausen rapoarte asupra declaraţiilor duşmănoase la adresa statului şi asupra intenţiilor complotiste ale d-rului Ballab ?

— Fireşte. Am transmis timp de vreo doi ani, în mai multe rînduri, rapoarte adresate personal domnului dr. Böhringhausen. El însuşi le considera extrem de importante şi m-a asigurat cu vreo cîteva luni în urmă, îmi aduc aminte precis, în februarie anul acesta, că d-rul Ballab este pus sub supraveghere.

— Aţi transmis aceste rapoarte numai domnului dr. Böhringhausen ?

— Aşa cere regulamentul.

— N-aţi vorbit niciodată cu altcineva despre aceste lucruri ?

— Nu ! N-aveam dreptul !

— D-rul Böhringhausen neagă însă în mod hotărît că ar fi primit de la dumneavoastră astfel de rapoarte. Cum aveţi de gînd să dovediţi că el le-a primit ?

— Că le-a primit ? Nu, asta nu pot s-o dovedesc. Pot să dovedesc doar că le-am scris.

Fraza aceasta din urmă, Wehner o rosti mai aprins, mai enervat chiar. Dar aşa, ca şi cum ar fi doar o observaţie secundară, nu atuul său principal.

Preşedintele nu-l dezamăgi pe Wehner.

— Cum puteţi dovedi că aţi scris aceste rapoarte ?

— Prin copiile lor.

— Aveţi copii după rapoartele dumneavoastră ?

— Da ! Aceste rapoarte le-am scris, bineînţeles, cu mîna mea. La maşină. Cu două degete.

Wehner surîse pomenind de această neîndemînare a sa în ale dactilografiei.

— Şi unde sînt acestea ?

— În seiful meu.

Unul dintre asesori, un bărbat cu o privire bănuitoare, pătrunzătoare, care tot timpul nu-l slăbise din ochi pe Wehner, întrebă :

— Aţi făcut copii numai după aceste rapoarte ?

— Ce vreţi să spuneţi ?

— În sfera profesiunii dumneavoastră aţi avut de scris rapoarte şi asupra altor cazuri şi evenimente importante.

Aveţi copii şi după acestea?

— După rapoartele cele mai importante, pe care le scriam eu, scoteam întotdeauna copii!

— E permis?

— Nu se obişnuieşte, dar nu-i interzis, replică Wehner. M-am obişnuit s-o fac în Spania. Acolo de multe ori nu ştiai cu cine ai a face. De atunci mi-a rămas obiceiul.

Preşedintele se consultă în şoaptă cu cei doi asesori care dădură din cap în semn de încuviinţare.

Cercetarea fu întreruptă. Trebuiau văzute copiile rapoartelor, pe care Wehner urma să le prezinte fără întîrziere.

Wehner ascultă hotărîrea cu o indiferenţă marcată, deşi ştia că jocul său era ca şi cîştigat.

4

Wehner studia atent procesul verbal al interogatoriului din 20 iulie. Se cutremura mereu văzînd proporţiile complotului. Îi trecuse prin minte în mai multe rînduri că, dacă conspiratorii ar fi procedat cu mai multă îndemînare şi mai ales dacă ar fi fost mai hotărîţi, şi-ar fi atins scopul. Dar apoi îşi zise din nou că printre complotişti erau numai ofiţeri şi nici un soldat. Avuseseră un sprijin slab în populaţie. În muncitorime de loc. Cine vrea să aibă azi succes politic, trebuie să aibă o bază organizată în popor. Junkerii din rîndul complotiştilor practicau metoda lui Oldenburg-Januschau[1]: un locotenent şi zece oameni. Dar chiar şi în acest caz se vorbea nu numai de *un* locotenent, ci *şi* de zece oameni. Aceştia din urmă nu sînt chiar atît de neînsemnaţi.

Complotul fusese zdrobit cu un pumn foarte dur, pînă şi nişte feldmareşali atîrnau în ştreanguri. Asemenea lucru nu s-a mai văzut în istoria Germaniei, socotea Wehner. Brutalitatea cu care s-a intervenit şi care nu s-a dezminţit în faţa nimănui, îi impunea respect. Era convins că Ballab şi Böhringhausen vor fi şi ei spînzuraţi, dacă i se va da crezare.

Uneori, Wehner se întreba dacă nu frustra statul lui Adolf Hitler de nişte personalităţi folositoare. Era ciudat că pătrunsese atît de mult în rolul său, încît el însuşi era

[1] Mare moşier şi politician reacţionar.

aproape convins de justeţea afirmaţiilor sale. Am anticipat unele lucruri, îşi spunea el, dar aşa cum au fost prezentate în acele rapoarte care n-au existat niciodată, aşa s-au petrecut şi aşa sînt. N-am să-mi reproşez nimic.

Wehner găsea îngrijorătoare numai şi numai situaţia de pe fronturi. Valul uraganului rusesc izbea atît de impetuos în graniţele Reichului încît pînă şi americanii şi englezii se văzuseră siliţi să-şi arunce în luptă principalele lor forţe. Bătălia din Franţa se desfăşurase nefavorabil pînă acum. Cel mai solid era încă frontul de dincolo de Alpi, din Italia de nord.

Oare V 1 şi V 2 erau în stare să producă o atare teroare în Anglia, încît s-o silească să se dea bătută ? Tancurile „Tiger" şi „Ferdinand" eşuaseră însă într-un mod inexplicabil în Est. Oare vor mai putea fi folosite la timp armele noi, arme cu o putere de distrugere nemăsurat mai mare ? Toate acestea erau întrebări de soluţionarea cărora depindea aproape totul. Dar Wehner era convins că pentru clipa hotărîtoare Führerul avea pregătită o carte care va aduce un deznodămînt favorabil.

Ce ar mai fi exultat dacă i-ar fi auzit pe adversarii săi în faţa completului de anchetă. Consilierul de stat Ballab nu negă de loc că a făcut uneori combinaţii riscante, că a pronunţat reflecţii cinice cu privire la personalităţi suspuse şi cîtuşi de puţin că a criticat anumite măsuri politice şi militare ale regimului. Francheţea sa, sinceritatea şi cinismul său manifestate chiar în faţa comisiei îl situaseră într-o lumină defavorabilă în faţa judecătorilor. Aceştia socotiră că s-ar putea ca acuzatorul să aibă dreptate, iar pe un om atît de orgolios ca Ballab îl puteai socoti capabil de maşinaţiuni complotiste.

Doctorul Böhringhausen, o fire cu totul diferită de aceea a lui Ballab, dădu de furcă la început membrilor comisiei de anchetă. Indignarea sa în faţa învinuirilor neîntemeiate părea sinceră pentru că aşa şi era. Avea un fel greoi şi cinstit de a se justifica. Totuşi, exageră cumsecădenia civică şi fidelitatea, încît deveni suspect în faţa judecătorilor săi. D-rul Böhringhausen fusese în timpul Republicii de la Weimar, între 1920 şi 30, un membru cunoscut al partidului naţional-german.

Cînd în cursul anchetei ieşi la iveală că avusese legături cu aripa Westarp[1] a acestui partid, că fusese prieten cu deputatul dr. Oberfohren, pe care în 1933 Goering îl acuzase de a fi dat foc Reichstagului şi care murise subit în luna mai a acelui an, d-rul Böhringhausen nu mai găsi nici un credit la membrii comisiei de anchetă.

Piatra pe care Wehner o aruncase în apă făcea, fără vreo intervenţie ulterioară a sa, valuri din ce în ce mai mari. Umbra suspiciunii îi atinsese nu numai pe secretarul de stat Diehm şi pe sturmbannführerul Berning, dar şi pe chestorul poliţiei din Hamburg, Rudolf Pichter, pe care Ballab îl propusese în acel post şi care mărturisi că se scandalizase de mai multe ori la auzul declaraţiilor dispreţuitoare, ale consilierului de stat, dar neglijase să raporteze asupra lor. Fu anchetat şi standartenführerul S.S. Hugo Rochwitz, care fusese instructor la o şcoală a partidului naţional-socialist, fiind recomandat de Ballab.

În acele zile, Heinz Otto Wehner se aştepta în fiecare clipă să fie ori decorat, ori arestat. Arăta o indiferenţă surprinzător de fatalistă.

Rafael primise ordinul de a se prezenta la Ministerul aerului. O liniştise pe Ruth, care izbucnise în plîns, şi-i făgădui pe tot ce avea mai sfînt să înveţe atît de bine meseria de pilot încît să nu se poată prăbuşi. Băiatul, care crescuse frumos în ultimii ani şi privea lumea cu ochi de cuceritor, era încîntat să zboare, ca de o aventură frumoasă.

Ruth se duse însă la soţul ei şi-i spuse:

— Nu vrei să anulezi hîrtia lui Rafael?

Acesta răspunse, prost dispus:

— Ia mai încetează! Cum crezi că aş putea să fac asta?

Atunci Ruth îi spuse cu fermitate şi precizie:

— Dacă Rafael trebuie să plece de-acasă, plec şi eu!

Nădăjduise probabil că îl va mişca prin spusele sale şi îl va sili la o explicaţie. Dar fu dezamăgită. Wehner ridică privirea plictisit şi-i răspunse:

— Nu te reţin!

---

[1] Una dintre fracţiunile partidului naţional-german, denumită astfel după numele conducătorului său, juristul Kuno Westarp (1864—1945).

În ziua următoare, Wehner primi invitaţia de a se prezenta în faţa comisiei de anchetă din Prinz-Albrecht-Strasse. Se strădui să se stăpînească, să-şi ascundă iritarea în faţa comisiei.

— Domnule director, începu preşedintele — şi după tonul pe care i se adresase, Wehner îşi dădu seama că ieşise învingător — cercetările au ajuns la concluzia că afirmaţia dumneavoastră de a fi sesizat în rapoarte curente autorităţile superioare de uneltirile dizolvante şi aţîţătoare ale d-rului Ballab, atrăgînd atenţia asupra caracterului complotist al atitudinii sale duşmănoase faţă de Reich şi regim, se recunoaşte a fi adevărată şi întemeiată. Fostul consilier de stat dr. Ballab şi fostul director de minister dr. Böhringhausen se află în stare de arest. Secretarul de stat Diehm a fost suspendat din funcţiile sale. Chestorul de poliţie Pichter de asemeni, dar ulterior a fost eliberat din arestul preventiv. El a dat dovadă de imprudenţă şi de lipsă de vigilenţă, dar, după părerea comisiei de anchetă, nu s-a făcut în mod conştient pasibil de pedeapsă. Standartenführerului S.S. Hugo Rochwitz i s-a interzis să predea şi să scrie. A fost şi el, de asemenea, eliberat. Führerul Reichului a luat cunoştinţă de rezultatele cercetărilor şi le-a aprobat. Mie, domnule director, îmi mai rămîne sarcina de a vă exprima mulţumiri pentru serviciile credincioase aduse Führerului şi Reichului.

Preşedintele ocoli masa, se duse la Wehner şi îi întinse mîna.

— Îmi permiteţi, domnii mei, să-mi exprim o dorinţă ?

— Spuneţi !

— Vă rog să interveniţi pe lîngă Führerul Reichului cu rugămintea de a fi eliberat din serviciul pe care-l ocup, pentru a avea cinstea de a lupta pe front pentru Führer şi Germania Mare.

Trei zile după încheierea procedurilor de anchetă, fostul director de minister dr. Böhringhausen, fu găsit spînzurat în beciul Gestapoului din Prinz-Albrecht-Strasse.

Reprezentanţii marilor monopoluri şi ai marilor comercianţi din Hamburg şi Brema se adresară cu un protest neobişnuit de violent cancelarului Hitler, pretinzînd discutarea publică a cazului Ballab-Wehner. În caz contrar, ameninţau să aducă chestiunea în faţa opiniei publice.

Scurt timp după aceea, Ballab fu eliberat din închisoare.

Heinz-Otto Wehner, numit gruppenführer S.S., plecă din însărcinarea lui Himmler, ca şef-adjunct al serviciului de siguranţă, la Milano, în Italia.

Ruth Wehner plecă la Hamburg. Trecuse prin Parchim, unde îl căutase pe Rafael, dar nu-l găsise. După cum află mai tîrziu, Rafael nici nu fusese la Parchim, ci se găsea undeva, pe lîngă Heilbronn.

CAPITOLUL XIII

1

Lui Viktor i se părea că e o fiinţă foarte măruntă în timp ce trecea, în colosul său de oţel, prin vastele păduri de pini ale Poloniei, ale căror trunchiuri se înălţau sus de tot, spre lumină. Ici-colo, se vedea cîte un pin rătăcit într-o pădure de foioase, printre stejari şi fagi, şi era plăcut să vezi cu cîtă încăpăţînare şi forţă îşi ridicau printre străini aceşti însinguraţi, acele lor întunecate spre lumina soarelui. Lui Viktor îi plăceau copacii şi îndeosebi aceşti uriaşi bătrîni.

Folosea orice prilej pentru a face o plimbare prin pădurile negre, pentru a trage în piept mireasma lor şi pentru a privi în sus, la copacii care, în ciuda trunchiurilor lor zvelte şi a elanului coroanelor libere, erau înfipţi atît de solid şi de adînc cu rădăcinile lor în sol, sfidînd orice vijelie.

Divizia de tancuri înaintase pînă adînc în interiorul Poloniei, în pădurile de la est de Vistula, nu departe de Varşovia. Lăsaseră multe sute de kilometri în urmă, în mai multe bătălii de străpungere străbătuseră păduri, mlaştini şi cîmpii, pînă să ajungă la acest mal. Acum trebuiau să aştepte unităţile din urmă, să revizuiască maşinile, să refacă stocul de muniţii şi să adune forţe noi pentru înaintarea decisivă spre vest, spre Berlin.

Se zvonise că s-ar putea să ierneze acolo şi că ultima ofensivă care urma să încheie războiul va fi efectuată abia o

dată cu începutul primăverii. De aceea se depusese mai multă sîrguinţă şi grijă decît de obicei la amenajarea lagărului din pădure. Nu trebuia neglijat nici învăţămîntul politic, nici orele de instrucţie militară. Munca şi instrucţia fură împărţite conform unui plan precis. În timp ce unii zideau adăposturi, curăţau zăpada cu lopeţile şi tăiau copaci, alţii asistau la ore de învăţămînt politic. Se lucra şi se învăţa tot timpul. După cîteva zile, sub bolta înaltă a pinilor se ridica un adevărat orăşel cu adăposturi, bucătării şi ateliere. În mijlocul lagărului, într-un mic luminiş în pantă, fusese instalată chiar şi o mică „sală de clasă" cu bănci şi o catedră.

Un grup de conducători de tancuri, printre care şi sergentul Viktor Brenten, ascultau o conferinţă despre situaţia politică şi militară. Şedeau în mantalele lor lungi, cenuşii, cu căştile de oţel pe genunchi. Maiorul Tusin vorbea despre etapele înaintării Armatei Roşii în anul care trecuse, 1944, un an de mari şi hotărîtoare victorii.

Viktor luase parte la marşul victorios dintre Nipru şi Vistula. Era mîndru de a fi ostaş al Armatei Roşii. Ştia că, de cînd trăia în Uniunea Sovietică, avea în faţa sa o viaţă plină de posibilităţi. Ceea ce în Germania, ca fiu de muncitor nici n-ar fi putut visa, aici se putea realiza. Chiar şi pe front, cele mai plăcute ore rămăseseră pentru el acelea în care se putea ocupa cu manualele sale de fizică şi de matematică, pe care le avea mereu cu sine în tanc. Ceasurile smulse pentru această ocupaţie le considera drept ceasuri de fericire, căci se hotărîse de mult ca, după război, să studieze fizica.

Viktor tresări din reverie. Maiorul cu munca politică vorbea despre operaţiile militare ale aliaţilor. După ce în vara lui 1944 deschiseseră cel de-al doilea front debarcînd în nordul Franţei, eliberaseră Parisul şi aproape întreaga Franţă de trupele fasciste şi se aflau acum în Ardeni. Acolo, în urma unei mari ofensive dezlănţuite de fascişti, trebuiseră să se retragă şi să roage comandamentul suprem al Armatei Roşii să înceapă cît mai repede o ofensivă, pentru uşurarea situaţiei lor.

— Mareşalul Stalin a comunicat aliaţilor, explică maiorul, că Armata Roşie nu-i va lăsa în încurcătură şi că, în ciuda anotimpului nefavorabil, noua ofensivă va începe mai devreme decît fusese plănuită, pentru ca fasciştii să fie siliţi să

retragă trupe de pe frontul de Vest şi să le trimită în Est. Tovarăşi tanchişti, pregătiţi-vă din răsputeri şi într-un ritm rapid pentru noua ofensivă. S-ar putea ca mîine în zori să primim ordinul de atac. Iar scopul ofensivei e Berlinul !

Ostaşii săriră în picioare şi strigară într-un glas, iarăşi şi iarăşi :

— La Berlin !... La Berlin !... La Berlin !... La Berlin !...

2

Viktor porni la drum cu o misiune spre comandamentul regimentului, care se afla la cîţiva kilometri în spatele frontului, lîngă o linie de cale ferată. Primise cu plăcere însărcinarea, în primul rînd pentru că avea ocazia să facă din nou drumul prin pădurea liniştită de pini, apoi, pentru că urma să-l întîlnească la comandament pe Herbert Hardekopf. Acesta nu se achitase prost de sarcinile primite. Ştia cum să se poarte cu compatrioţii săi prizonieri, cum să li se adreseze, cum să-i influenţeze în sensul cel bun şi pe mulţi îi cîştigase pentru scopurile Comitetului naţional antifascist şi patriotic. De curînd, reuşise să organizeze o şcoală antifascistă pe front, cu bune rezultate. În acest răstimp, cei doi tineri se apropiaseră mult. Dacă nu se legase încă între ei o adevărată prietenie, aceasta era numai din pricina firii serioase şi închise, aproape inaccesibile, a lui Viktor. El îl aprecia pe Herbert pentru că avusese forţa de a părăsi armata lui Hitler şi a trece la partizani. Viktor socotea că aceasta e cu atît mai lăudabil, cu cît Herbert era în fond un caracter moale, blajin şi care mai demult cu greu şi-ar fi asumat o asemenea răspundere, fie şi numai pentru sine, darămite pentru alţii. De altfel, lui Herbert îi lipseau încă hotărîrea şi conştiinţa de sine. Deşi mai tînăr, Viktor îi era superior lui Herbert, avea mai mult de dat.

Cînd Viktor intră în odaia casei ţărăneşti pe jumătate prăbuşite, în care se instalase secţia politică, Herbert citea scrisorile şi documentele soldaţilor germani căzuţi. Sări în sus cu un strigăt de bucurie.

— A, Viktor! Ce bine că ai mai venit o dată!

— Cum aşa? îi răspunse Viktor, apucîndu-i mîna şi scuturîndu-i-o.

— Cum, nu ştii? Herbert se aplecă spre el şi-i şopti: Cred că în curînd pornim iar.

— Da, ştiu, răspunse Viktor. Ultimul asalt.

— Crezi? Crezi cu adevărat?

Herbert Hardekopf purta încă uniforma germană, desigur fără însemnele Wehrmachtului, iar pe mîneca dreaptă avea brasarda Comitetului Naţional. Viktor se uită la el, cîntărindu-l. Herbert era palid, nedormit. Viktor îl întrebă:

— Altminteri, totul în regulă? Cum îţi merge?

— Chiar foarte bine, răspunse Herbert rîzînd. Cu fiecare kilometru care ne apropie de Germania, tot mai bine. Bem un ceai, nu-i aşa? Stai, pun apa la foc.

Herbert trebăluia pe lîngă o sobiţă de tuci, care răspîndea o căldură uimitoare. Puse la foc un ibric plin.

— Da, Herbert, nu mai e mult şi ajungem în Germania. Părinţii tăi o să facă ochi mari, cînd te-or vedea apărînd. Bunicuţa mea la fel.

— Crezi că mai trăiesc?

— De ce nu?

— Ei, dacă mai trăiesc, atunci şi ei ştiu de mine că sînt în viaţă.

— Crezi că naziştii le-au transmis scrisorile tale?

— Cine ştie! Dar am vorbit şi la radio. Atunci, la Moscova, înainte de a pleca pe front.

— Crezi tu că tatăl tău asculta radio Moscova?

— Nu, nu cred. Dar alţii ascultă şi cred că i-au comunicat, fără îndoială.

Viktor se aşezase pe un scăunel şi răsfoia scrisorile, privea crucile de fier, însemnele şi ordinele adunate grămadă.

— Ce va zice tatăl tău, bătrînul socialist, cînd odrasla lui, care pornise ca soldat al lui Hitler împotriva Uniunii Sovietice, se va întoarce comunist?

— Va face nişte ochi, uite pe-atîta... Poţi fi sigur.

— De presupus. Dar cine ştie, poate că şi el şi-a schimbat convingerile — doar a trecut şi el prin atîtea.

— Tata? Nu, el nu. Înseamnă că nu-l cunoşti. Mi-a spus odată — n-am să uit cît oi trăi: „Am trăit şi am îmbătrînit ca social-democrat şi vreau să mor social-democrat".

— În cazul ăsta te va cicăli, nu-ţi va face viaţa uşoară. De maică-ta, ce să mai vorbim!

— Nimic n-o să facă tata, nimic, ripostă Herbert. Dacă vrei, poate să-şi facă sieşi viaţa grea şi pe mai departe. Mie însă nu, eu unul ştiu ce am de făcut. Ah, fierbe apa. Herbert turnă esenţă de ceai în ceaşca lui Viktor, apoi apă clocotită şi-i puse zahărul în faţă. Ce voiam să-ţi mai spun, Viktor... Ai grijă cu tancul tău, să nu păţeşti ceva acum, la spartul tîrgului. Ar fi prea de tot.

— Mă voi feri, răspunse Viktor rîzînd.

— Pe pămîntul german, indivizii din S.S. vor lupta ca nişte turbaţi.

— Nu cred. Cînd o să vadă că se apropie sfîrşitul, o să fie cei dintîi care vor încerca să se pună la adăpost.

— Să sperăm că nicăieri nu se va găsi adăpost pentru călăi. Asta mă face să-mi amintesc... Ştii tu ce i-a aruncat cu impertinenţă în obraz, mai zilele trecute, un locotenent german maiorului nostru? „Credeţi că războiul s-a terminat dacă ne-aţi învins? În cazul ăsta vă înşelaţi amarnic, aşteptaţi numai, să se întîlnească sovieticii cu americanii şi englezii în Germania, şi războiul va continua. N-ar trebui să ne cîştigaţi ca aliaţi mai degrabă decît să vă ia americanii înainte? Să nu vă închipuiţi că americanii vor tolera armate ruseşti în Germania..." Măi, îmi venea să-i trag individului vreo două palme. Maiorul nostru s-a mulţumit să zîmbească. „Dacă pe dumneavoastră vă mîngîie o asemenea speranţă, n-aveţi decît. Noi, soldaţii sovietici, vom zdrobi pur şi simplu armata de ucigaşi a lui Hitler. Deocamdată, asta-i datoria noastră, şi o vom duce la bun sfîrşit."

— Bun răspuns, zise Viktor.

— Dar ce obraznic era nazistul. Rînjea, lăsase colţurile gurii în jos şi replica încrezut: „Vă veţi mai aduce aminte cuvintele mele!" Dar, după cum ştii, maiorul Tusin e şi el bun de gură; găseşte întotdeauna cuvîntul potrivit. I-a răspuns fără să stea pe gînduri: „Totul la timpul său. Nu ştiu dacă în viitorul apropiat n-o să am lucruri mai importante la care să mă gîndesc. Dumneata însă, vei avea timp suficient să te gîndeşti temeinic la ce ţi-am spus eu." Apoi a ordonat să fie escortat la locul lui.

La întoarcere, Viktor fu însoţit o bucată de drum de către Herbert şi locotenentul Melnikov, un colaborator al secţiei politice.

Venind vorba despre luptele care-i aşteptau, locotenentul sovietic zise :

— Tovarăşe sergent, nu va fi uşor să treceţi cu tancurile peste Vistula.

— Am trecut peste Nipru şi doar era mai lat.

— E iarnă, apa-i rece ca gheaţa.

— Tovarăşe locotenent, nu vrem să trecem prin ea, ci peste ea.

Rîseră tustrei.

— Cînd şi unde ne vom revedea, Viktor ? întrebă Herbert cînd îşi luă rămas bun.

— La Berlin !

8

Nu mult după miezul nopţii, sosi ordinul : „Stare de alarmă !" În puterea nopţii, pe vastul teren împădurit era numai o goană şi o forfotă. Dar toţi se străduiau să fie cît se poate de puţin zgomotoşi. Trunchiuri de copaci, de mult doborîte, fură împinse spre fluviu şi prinse unele de altele. Geniştii împingeau bărcile de asalt pe nişte suporturi cu roţi pînă în apropierea malului. Abia către ora trei noaptea se făcu din nou linişte pe sub copaci, dar nici un ostaş nu dormea, toţi vegheau, gata de atac.

Viktor şedea în adăpostul care acum era golit şi îi scria tatălui său o scrisoare pe care o începuse cu cîteva zile în urmă. Voia s-o trimită încă înainte de începerea atacului, împreună cu o scrisoare către mama lui, la comandamentul diviziei, ca de acolo să fie expediate mai departe, la Moscova.

Îi veni în minte ceea ce-i spusese Herbert. Herbert n-ar fi trebuit s-o spună. Ar fi într-adevăr prea de tot, dacă s-ar întîmpla ceva. Scăpase cu bine din toate bătăliile de pînă acum. Nu-i era teamă, deşi văzuse pe mulţi murind lîngă el. Voia să participe la victorie, la încununarea tuturor strădaniilor, primejdiilor şi jertfelor. Ultimul asalt va cere fără în-

doială multe jertfe... Alungă gîndurile tulburi, voia să termine întîi scrisorile.

Citi încă o dată ultima scrisoare a tatălui său. Era profesor într-o şcoală de prizonieri, avea o clasă cu treizeci de foşti membri ai Wehrmachtului, între care se găseau şi patru foşti membri ai partidului nazist. Viktor socotea că tatăl său se exprima cu prea multă indulgenţă faţă de aceşti soldaţi hitlerişti şi că era prea încrezător în privinţa transformării lor lăuntrice. Viktor bănuia că de multe ori ei adoptau noul punct de vedere numai ca o manta de protecţie, fiind hotărîţi să o lepede de îndată ce ar sufla alt vînt. Tatăl său, dimpotrivă, era de părere că printre oamenii aceştia existau unii buni şi utilizabili, care ar trebui cîştigaţi, ca să devină combatanţi cinstiţi. Un om cît de cît deştept, care cugetă şi care face parte din clasa muncitoare, nu se poate sustrage decît cu greu puterii de convingere a socialismului ştiinţific.

Viktor scoase din nou scrisoarea începută, mai citi o dată cele ce scrisese şi adăugă cîteva cuvinte: „Dragă tată, adaug o scurtă încheiere. Stăm, împreună cu bravul nostru T 34, lîngă un fluviu mare. Cînd vei primi scrisoarea asta, îl vom fi trecut de mult. Scriu în adăpostul nostru din pădure. Afară e linişte, dar toţi veghează cu încordare. Dacă nu vei primi mai multă vreme ştiri de la mine, nu te nelinişti: scrisoarea următoare ţi-o voi trimite din B."

Se gîndi cum să termine. Fu gata să scrie: „Totul pentru socialism!" Prea patetic şi nepotrivit. „Te îmbrăţişează, al tău..." Prea neobişnuit. Nu scrisese aşa niciodată. De fapt, la ce să se mai frămînte atît? Scrise: „Te salută fiul tău, Viktor!"

Curierul care trebuia să plece la comandamentul diviziei aştepta la secţia politică. Abia îi dăduse Viktor cele două scrisori, cînd artileria sovietică deschise focul.

4

În zilele acelea de ianuarie — cînd nepotul lui Carl Brenten, strănepotul lui Johann Hardekopf, gonea cu drapelul roşu la turela tancului spre Germania, în urma fasciştilor

care fugeau — în închisoarea Waldheim, deţinutul politic Ernst Timm fu chemat la director.

În biroul directorului închisorii păşi un bătrîn în haine vărgate de puşcăriaş. Chipul său nu avea doar paloarea obişnuită a temniţei, ci era parcă uscat, veşted. Pielea de pe obraz era brăzdată de nenumărate încreţituri, avea şanţuri adînci care porneau din colţurile gurii.

— Ia loc, Timm! Directorul îşi ridică privirile. Avea o faţă îngrijită, iar pe tîmple părul îi era cărunt. Îşi potrivi tacticos ochelarii, îl privi lung pe deţinut şi întoarse calendarul pe care-l avea pe birou în aşa fel, încît cel din faţa lui să poată citi data şi ziua. Ştii în ce zi sîntem?

— Da, domnule director!

— 26 ianuarie 1945... Te bucuri desigur de mult, gîndindu-te la ziua de azi?

— Nu, domnule director!

— Nu?

Directorul Triembsch se uita prin lentilele ochelarilor săi la deţinut, cîntărindu-l din ochi. Nu vedea nici pielea ofilită a feţei, nici ridurile şi cutele, vedea doar ochii deţinutului în care mai trăia forţă şi voinţă şi multă înţelepciune. Triembsch clătină încet din cap. Directorul şi deţinutul se înţeleseseră.

— Ştiu... Ştiu! continuă directorul. Dar, mă rog, ce pot face eu? Totul trebuie să se întîmple după lege. Sper că nu-mi reproşezi asta. Domnule Timm, ţi-ai ispăşit pedeapsa. La amiază, la ora douăsprezece, trebuie să te eliberez. Eu... eu nu zic că mă bucur de asta, nici nu te felicit pentru asta.

— Înţeleg, domnule director, murmură Timm.

— Cu toate astea, omule, dă-mi voie să-ţi strîng mîna!

Directorul se ridică şi-i întinse mîna.

Timm se sculă cu greu şi, cu un zîmbet straniu pe buze, luă mîna întinsă peste masă.

— De ce nu ţi-a dat tribunalul zece ani, ori pe viaţă? Nu-ţi dădeam drumul nici cu o zi înainte de termen.

— Mulţumesc pentru bunele intenţii, domnule director, replică Timm. Dar într-un asemenea caz tot n-aţi fi întreprins nimic şi nici n-aţi fi putut întreprinde ceva. Gîndiţi-vă, domnule director, la tovarăşul şi conducătorul meu de partid Ernst Thaelmann, închis timp de unsprezece ani şi jumătate

fără a fi judecat şi condamnat, apoi scos din puşcărie şi asasinat.

— Aveţi dreptate, domnule Timm, ce mai înseamnă azi deciziile ? Ce înseamnă paragrafele ?

— Şi ce înseamnă dreptul şi legea ? întregi Timm. Clasa căreia îi aparţineţi, domnule director, se apără în faţa prăbuşirii sale inevitabile cu ferocitatea unei fiare rănite de moarte.

— Se prăbuşeşte azi mai mult decît ceea ce numeşti dumneata clasa mea, domnule Timm.

— Fiecare clasă care şi-a supravieţuit sieşi, domnule director, şi-a socotit propria prăbuşire drept prăbuşire universală. În chinuri, lupte şi convulsiuni, care sînt inevitabile, se va naşte o lume mai bine orînduită.

— Să lăsăm asta, domnule Timm. Pe mine, care nu mai sînt de ieri, de alaltăieri, nu mă vei putea entuziasma pentru această lume mai bună. Lumea mai bună e pentru mine trecutul, nu viitorul.

— Încă o întrebare, domnule director !

— Vorbeşte !

— Unde se află Armata Roşie ?

Directorul nu răspunse îndată. Îşi strînse buzele şi-l fixă în tăcere pe deţinutul care şedea în faţa lui şi-l privea cu ochi mari. Apoi îi răspunse :

— În faţa oraşelor Danzig, Thorn şi Breslau !

Chipul pămîntiu al lui Timm se învioră. Întineri, deveni parcă mai frumos, un zîmbet şi o lumină iradie din figura lui.

Directorul dr. Triembsch adăugă fără să fie rugat :

— Iar americanii şi englezii sînt pe Rin.

— La Breslau... repetă Ernst Timm cu o privire pierdută undeva, departe... În acest caz, în Berlin Armata Roşie va intra victorioasă ! E bine ! Minunat ! Mi-e mult mai uşor acum, domnule director !

5

La ora douăsprezece fix, comunistul Ernst Timm, condamnat la 26 ianuarie 1936 pentru înaltă trădare la nouă ani închisoare, îşi primi foaia de eliberare. În dreapta şi în

stînga lui stăteau doi agenţi ai poliţiei secrete de stat. Timm purta haine civile. Îşi privea pălăria cenuşie ca pe o veche cunoştinţă cu care s-ar fi întîlnit după nouă ani. Cei doi indivizi de la Gestapo îl conduseră afară din puşcărie. În faţa porţii stătea o maşină în care Timm trebui să urce. Unul dintre cei doi agenţi luă loc lîngă el, celălalt se aşeză lîngă şofer.

Nu se schimbase o vorbă între cei trei bărbaţi. Călătoria spre Lipsca decurse mai întîi în tăcere.

Ernst Timm se uita peste ogoarele pustii, acoperite de un strat subţire de zăpadă îngheţată. Cîte un pîlc de copaci pe lîngă care treceau, îşi întindea crăcile negre, golaşe.

Numai pe o înălţime, o pădurice de pini îşi revărsa verdele prietenos din coroanele sale în formă de piramidă.

Ernst Timm se gîndea la tovarăşii săi care merseseră înaintea lui pe acest drum şi jură să rămînă ferm pînă la capăt. Nu regretă că avusese de suferit anii grei de puşcărie ; aceştia îl ajutaseră să mai apuce ziua victoriei asupra fascismului. Uniunea Sovietică, Armata sa Roşie învingătoare asupra fascismului, asupra lui Hitler — ce minunat ! Mulţumiri vouă, ostaşi ai Armatei Roşii, mulţumiri şi iar mulţumiri ! Chiar şi în ceasul morţii mele, ultimul meu gînd o să fie recunoştinţa faţă de voi. Cît de fericiţi sînt cei care nu trăiesc numai timpurile acestea, dar le şi vor supravieţui.

— Ştii, de fapt, încotro mergem ? întrebă deodată agentul care stătea lîngă Timm.

Timm răspunse fără să-şi întoarcă privirile, aproape indiferent :

— Ştiu !

— Şeful nostru vrea să mai stea o dată de vorbă cu dumneata.

— Foarte amabil din partea lui.

Trecură prin Lipsca şi intrară în curtea tribunalului. Ernst Timm fu luat în primire de doi S.S.-işti înarmaţi cu carabine şi condus de îndată în beci. Auzi zgomote înfundate, pocnituri ca nişte împuşcături îndepărtate, înăbuşite. Se deschise uşa unei celule şi fu împins într-o încăpere mare, goală, în care se mai aflau vreo treizeci de bărbaţi. Unii stăteau ghemuiţi pe vine lîngă perete, cu pumnii strînşi, apăsaţi pe urechi. Alţii se plimbau în sus şi în jos prin

celulă, răsuflînd din greu. Timm privi chipul fiecăruia, dar nu descoperi nici o cunoştinţă. Înainte de a putea să se adreseze vreunuia dintre ei, uşa celulei se deschise iar un S.S.-ist apăru în prag. În spatele său erau soldaţi S.S.-işti cu pistoale mitralieră. Ofiţerul S.S. citi de pe o foaie : August Peschel... Oskar Riem... Theodor Martin... Wilhelm Schoneberger... Kurt Sammer... Waldemar Ettling... Friedrich Kühne... Anton Bladewitz... Ernst Haff... Willi Nollenhauer... Otto Maier... August Lehmsal... Afară !

Cei chemaţi părăsiră celula încet, unul după altul.

Un ofiţer S.S. număra :

— ... trei, patru, cinci...

Unul dintre cei duşi la execuţie se întoarse din uşă şi strigă :

— Cu bine, tovarăşi ! În curînd vom fi răzbunaţi !

— Armata Roşie e la Breslau !

— Gura, cîine ! strigă un ofiţer S.S. Lasă numai, îţi vine şi ţie rîndul.

— Iar după mine, ţie ! îi strigă Ernst Timm.

CAPITOLUL XIV

1

Wehner trăi prăbuşirea în Lombardia. La Milano, soldaţii germani mai ţineau în frîu răscoala poporului. Pentru Wehner nu încăpea însă nici o îndoială că se va ajunge la o revoltă populară îndată ce vor părăsi oraşul şi că se va institui un tribunal pentru judecarea fasciştilor. Acesta era de altfel motivul pentru care conducătorii armatei americane şi engleze mai tratau cu comandamentul suprem german. Voiau ca trupele germane să nu părăsească oraşul pînă cînd trupele aliate nu vor fi ajuns în raza lui.

În acele zile, Wehner văzu oameni care îşi riscaseră viaţa de zeci, de sute de ori pe toate fronturile şi care acum săvîrşeau cele mai josnice fapte ca să-şi salveze viaţa. Era indignat. Îi blestema pe oamenii aceia. Şi pentru că el însuşi făcea la fel ca ei, punea vina propriei sale purtări pe

acei laşi, cum îi numea. Da, dacă în ultimele ceasuri aceia s-ar fi azvîrlit bărbăteşte în tranşee, îşi spunea el, le-ar fi urmat bucuros exemplul. Acum însă trebuia, dacă nu voia să piară ca un cîine, pe undeva, în vreun ungher — şi asta nu voia cu nici un preţ — să încerce să ajungă într-o oază a salvării : Elveţia.

Încă înainte ca ultima divizie germană să fi evacuat Milano, Wehner părăsi în taină oraşul. În căptuşeala din spate a vestonului nici prea zdrenţăros, nici prea elegant pe care-l purta, cususe trei sute zece dolari şi şapte sute de coroane suedeze, singurele devize de care putuse să facă rost în ultimele săptămîni. Vîrîse în buzunar o legitimaţie spaniolă, emisă cu aproape zece ani în urmă şi de mult perimată ; oricum, era un document care putea să-i fie de folos.

Din pricina cunoaşterii insuficiente a limbii italiene şi a accentului său care-l trăda, nu îndrăznea să se adreseze nimănui şi nici să se alăture cuiva. Trebuia să încerce să atingă singur graniţa elveţiană. Se hotărî să-şi ia drept ţintă localitatea de frontieră Como.

În forfota şoselelor şi a străzilor din suburbiile oraşului Milano, printre miile de oameni ai unei mulţimi agitate, primejdia de a fi recunoscut exista fără îndoială, dar era mică ; să fii singur pe o şosea naţională era cu mult mai primejdios. Nu se vedeau carabinieri, dar de după fiecare copac, din fiecare şanţ, puteau să apară partizani.

Se jurase să se ascundă la cea mai mică primejdie, să aştepte, de-ar fi nevoie ore întregi, să nu-şi piardă sîngele rece. Numai astfel fuga putea să reuşească.

Uneori, ascuns în tufişurile de la marginea pădurii, aşteptînd să treacă vreo căruţă pe drum, se gîndea la Germania. Îl cuprindea un simţămînt de durere şi de dispreţ. Era convins că Germania va pieri acum, va fi strivită de învingătorii săi, mult mai puternici. Corabia stătea să se scufunde. Ultimul comandament era : Să scape cine poate.

Alpii se înălţau în faţa lui, gigantici, de netrecut. Cu cît se apropia de munţi, drumul devenea mai periculos. Regiunea era străbătută de ţărani înarmaţi. La încrucişarea drumurilor de ţară stăteau de pază partizanii. Wehner socotea că în faţa lui se află Como. O luă pe un drum lătu-

ralnic, destul de puţin umblat, sperînd să poată ocoli oraşul şi să atingă graniţa într-un punct neumblat.

Noaptea cobora rapid dinspre munţi. Wehner era pe punctul de a renunţa la intenţia de a trece graniţa în acea seară. Se gîndea la vreo posibilitate de a se odihni cîteva ore. În acea clipă auzi în urma sa paşii mai multor oameni, fără a vedea însă pe nimeni. Alergă înainte încovoiat ca să-şi găsească un ascunziş şi se pomeni deodată în faţa unei case mari. Se aruncă la pămînt lîngă zid.

Pe drum se iviră o mulţime de bărbaţi care înaintau în tăcere. Wehner vedea siluetele lor ca nişte umbre. Purtau arme. După ce trecură, se furişă prin spatele casei. Era o şură mare, cu poarta larg deschisă. Lîngă acea şură descoperi o altă casă. Ajunsese deci din nou într-o regiune locuită. Înainte de a se putea decide în ce direcţie s-o ia, uşa casei se deschise şi ieşi un om care păşi spre o căruţă lăsată între casă şi remiză. O împinse de oişte spre şură.

Deodată se opri. Îl zărise pe Wehner. Privirile lor se întîlniră. Wehner păşi încet spre el. După aspect, era un ţăran foarte bătrîn. Îl privea pe Wehner liniştit, cu ochi cercetători.

— Bani ! Mulţi bani ! şopti Wehner.

Ţăranul nu se mişcă şi nu scoase nici o vorbă.

— În Elveţia ! Wehner arăta în direcţia munţilor. La noapte !

La asta ţăranul ridică mîna şi arătă spre uşa deschisă a şurii. Wehner nu-l slăbea din ochi. Bătrînul se întoarse şi intră pe uşa pe care ieşise.

Wehner aştepta. Acum putea să urmeze orice : ajutor sau partizanii. Scoase pistolul şi se convinse că piedica era ridicată.

Dar nu apăru nimeni. Wehner aştepta mereu. Ştia că nu trecuseră decît minute şi se sili să aibă răbdare. Apoi se gîndi că lunga absenţă a ţăranului nu putea însemna decît ceva rău. Nu era mai indicat totuşi s-o ia din loc şi să dispară ?

În sfîrşit, auzi paşi. În casa vecină se aprinse lumina. Apoi se deschise uşa. Ţăranul şi încă un bărbat străbăteau curtea îndreptîndu-se spre şură. Ţăranul avea o lanternă.

Omul care-l însoţea pe ţăran era, după cum îşi dădu seama Wehner dintr-o singură privire, un bărbat dintr-un

mediu cultivat, înalt, subţire, cu o figură inteligentă. Îl întrebă în şoaptă :

— Ce s-a întîmplat ?

— Conduceţi-mă în Elveţia, răspunse Wehner.

— Dumneata nu eşti italian, zise străinul.

— Sînt german. Trebuie să trec graniţa încă în noaptea asta.

— Imposibil, răspunse străinul, acum într-o germană corectă. În oraş, roşii sînt stăpîni. Toate şoselele, toate drumurile spre graniţă sînt supravegheate.

Wehner îşi scoase vestonul, rupse căptuşeala într-un loc şi scoase un teanc de dolari. Îi puse sub nasul străinului :

— Trei sute zece dolari. Vi-i dau dacă mă duceţi peste graniţă.

Ţăranul îndreptă lumina lanternei asupra bancnotelor.

— Trei sute zece dolari, repetă Wehner.

Simţea că fruntea i se broboneaza de sudoarea fricii. Se uită fix la străin. Şi ţăranul îl pîndea cu coada ochiului pe acest om în care, în mod vizibil, se dădea o luptă între pofta de bani şi frică. Deodată întinse mîna după bani :

— Bine, daţi-i încoa.

Wehner retrase bancnotele :

— Numai pe pămînt elveţian.

2

Wehner respiră uşurat în momentul în care păşea înspre munţi în urma omului străin, pe nişte cărări atît de înguste şi neumblate că abia le puteai desluşi în întuneric. De pe o culme zări multe lumini jos în vale şi gîndi : Să sperăm că este ultimul oraş italian pe care-l văd.

Cînd străinul îl lăsase singur în şură şi se dusese să-i spună nevesti-si că se va întoarce abia spre dimineaţă, Wehner se îndoise că se va ţine de cuvînt. Îi fusese teamă că femeia ar putea să-l convingă să nu accepte. Wehner era dispus să-i dea, afară de dolari, şi coroanele sale suedeze. O dată ajuns în Elveţia, va vedea el ce e de făcut.

Acum, cînd se apropiau cu fiecare pas de graniță și era probabil că o vor trece înainte de zorii zilei, găsea bineînțeles că o sută de dolari ar ajunge. Pentru un marș de noapte de cîteva ore, o sută de dolari erau o recompensă princiară. Dar despre asta avea de gînd să vorbească abia după ce vor părăsi Italia.

Cu puțin după miezul nopții, făcură un popas la adăpostul unei stînci. Străinul îl întrebă :

— Despre cîți bani era vorba ?

Primul impuls al lui Wehner fu de a întreba, înainte de a declara suma, dacă au ajuns pe pămîntul Elveției. Se răzgîndi însă și răspunse pe un ton indiferent :

— Trei sute zece dolari.

— Dar vă mai rămîn bani pentru dumneavoastră ?

— Ei, asta nu-i important. Am prieteni în Elveția.

— Păstrați zece dolari, zise străinul.

— Mulțumesc, răspunse Wehner. Sînteți foarte generos. De fapt, care e numele dumneavoastră ? Cine sînteți și ce faceți ?

— Mă numesc Andrea Chiala și sînt medic, chirurg... Am studiat în Germania. La Jena și la Göttingen... Sînt foarte atașat de Germania.

— Așa se explică germana dumneavoastră impecabilă, zise Wehner.

— Nevastă-mea e germană, continuă medicul. Cînd i-am spus că-i vorba de un concetățean al ei, a fost de acord. La început nu voise să mă lase să plec.

— Probabil că mai avem o bună bucată de drum, spuse Wehner. N-ar trebui să continuăm ?

— Ajungem îndată, spuse medicul, ascunzîndu-i că de fapt se aflau în Elveția. Vă conduc pînă la calea ferată, de unde veți vedea prima gară elvețiană. Chiar dacă v-ar prinde acolo, nu s-ar întîmpla nici o nenorocire. Elvețienii nu-i extrădează pe germani.

— Am acte spaniole, zise Wehner mirîndu-se în aceeași clipă de sine însuși pentru că destăinuise acest lucru.

— Ei, atunci nu vi se-ntîmplă nimic... Să mergem. Să ajungem la țintă.

Cînd ajunseră pe creastă, Wehner zări la picioarele sale o cale ferată dreaptă ca trasă cu rigla și, la o mică distanță, niște lumini și semafoare.

— Sîntem în Elveţia, zise medicul.
— Ei, va să zică, strigă Wehner, n-a fost chiar aşa de periculos !
— Găsiţi ? întrebă zîmbind medicul. Atîta că n-aţi observat pericolul.
— În orice caz, nu ne-am întîlnit cu nimeni.
— Păi tocmai asta era important.
— Nu credeţi că o sută de dolari ar ajunge pentru osteneala dumneavoastră ?
Medicul ridică privirea mirat. I se părea că Wehner glumeşte.
— Stabiliserăm trei sute zece. La zece am renunţat. Uitaţi că trebuie să împart cu ţăranul Iacopo.
— Bine, fie ! Wehner îi întinse bancnotele. Bancnota de zece dolari am reţinut-o.
Medicul luă bancnotele şi le băgă mototolite în buzunarul jachetei.
— Nu le număraţi ?
— La ce bun ?
— Acum pe unde s-o iau ?
Medicul făcu un pas înainte şi arătă drumul spre gară :
— Mereu înainte. La jumătatea pantei, drumul se bifurcă, o cărare coboară spre linia ferată, drumul principal însă duce de-a lungul muntelui pînă la gară. Pe acesta trebuie să...
Nu apucă să continue fraza.
Wehner scosese pistolul pe neobservate şi trase din apropiere asupra medicului.
Acesta sări în sus şi strigă :
— Ce faceţi ?
Apoi se răsuci puţin şi se prăbuşi.
Wehner stătea nemişcat şi asculta în noapte. I se părea că răsunetul focului de armă trece peste prăpastie, pînă spre gară. Cu încetul, totul amuţi. Domnea din nou o linişte desăvîrşită.
Se aplecă peste victima sa şi îi scoase bancnotele din buzunar. Cînd îl atinse, medicul începu să se mişte şi să bolborosească.
Wehner rostogoli corpul pînă la marginea prăpastiei şi îl împinse jos.

În mai puțin de o jumătate de oră, Wehner ar fi putut ajunge în orășelul de graniță, dar rămase pe munte pînă se lumină de ziuă. Calm și liniștit, ca și cum s-ar întoarce dintr-o plimbare matinală, coborî pe o străduță în pantă spre mijlocul orașului. Acesta nu se deosebea de orășelele italienești pe care le cunoscuse. Într-un han, nu departe de gară, ceru un coniac și avu o convorbire în șoaptă cu restauratorul încă somnoros. Deodată acesta păru a se trezi și deveni foarte zelos. Aduse încă un coniac și o mînă de bancnote elvețiene ; Wehner schimbase, cu o pierdere serioasă, două bancnote de zece dolari. Dar nu numai restauratorul, ci și Wehner însuși era mulțumit.

Nu se duse la gară, ci închirie o mașină.

— La Lugano !

Se rezemă confortabil pe pernele mașinii. Se simțea salvat. Își aduse aminte de o strofă din „Anglie, Anglie“ : „Elveția, micul arici, îl băgăm în buzunar în drum spre casă“. Ce frumos „drum spre casă“ trebuise să apuce ! Ce bine însă, găsea el, că această insulă salvatoare mai exista în mijlocul pîrjolului. Apoi se gîndi la cîte trebuia să-și cumpere : în primul rînd, o valiză, cîteva cămăși, un pardesiu ușor și o pălărie. Trebuia să aibă grijă la Lugano să nu bată la ochi cînd va face cumpărăturile. Afară de asta, găsea că-i prudent să nu zăbovească prea mult în regiune. Cel mai tîrziu a doua zi, dar mai degrabă cu trenul de noapte, avea de gînd să plece la Berna. Dincolo de Gotthard, se va simți mai la largul său.

La Lugano, în fața unor standuri de ziare, dădu cu ochii de titluri cu litere de-o șchioapă : „Bătălia pentru Berlin“ — „Trupele americane și rusești fac joncțiunea pe pămînt german !“ — „Hitler îl acuză pe Goering de trădare !“ — Trebuie să fie un fel de dezlănțuire infernală, gîndi Wehner. Pînă să-și aducă vreunul aminte de mine, nici eu n-o să mă mai recunosc. Se gîndea că va fi silit să mai stea cîteva săptămîni în Elveția, înainte de a îndrăzni să-și continue călătoria prin Franța. Chiar dacă la Berna s-ar prezenta numaidecît la consulul spaniol.

3

Cînd Armata Sovietică porni ofensiva împotriva Berlinului, sturmbannführerul S.S. Rochwitz se găsea încă pe front şi anume la un regiment de S.S. Îl îngrozea scăderea elanului de luptă şi moralul coborît al oamenilor. Dar fusese martor al unor acte de sacrificiu dezinteresat. O unitate de artilerie condusă de un căpitan foarte tînăr apără o culme chiar după ce infanteria fugise părăsind tranşeele şi adăposturile. Tunarii şi-au apărat poziţia pînă la ultimul om.

De la comandantul sectorului — colonelul Ganners, pe care-l cunoştea bine — Rochwitz primise ordinul să oprească valul de soldaţi fugari şi să-i execute pe loc pe dezertori. Scopul era să se ridice moralul şi combativitatea ostaşilor. În acest scop, Rochwitz primi o mînă de oameni din S.S. aleşi pe sprînceană. Avea la dispoziţie două maşini, în care trecea pe la poziţiile din spatele frontului, controla prin surprindere şoselele şi satele, căutîndu-i pe cei rătăciţi de unităţile lor. Pe cei prinşi îi spînzura de copacii de la marginea şoselei, ca avertisment pentru ceilalţi.

Prin iscoadele sale, Rochwitz primi înştiinţarea că un grup de dezertori înarmaţi se îndrepta spre capitală, mergînd pe un drum paralel cu şoseaua Frankfurt pe Oder — Berlin.

— Pe ăştia îi prindem, strigă el şi ochii îi străluceau de ură.

— Fiţi prudent, strigă maiorul Dippold care, întorcîndu-se de la Berlin, nu reuşea să-şi găsească unitatea şi se alăturase pentru moment unităţii lui Rochwitz. Dacă au arme, se vor apăra. Şi dacă sînt mai tari decît noi, s-ar putea să nu fie prea plăcut.

— Să îndrăznească numai să opună rezistenţă, zise Rochwitz ameninţător.

Îi găsi pe soldaţi într-un sat aşezat în mijlocul pădurilor, la marginea unui lac. Făceau schimb cu ţăranii, trocau din inventarul Wehrmachtului care le fusese încredinţat. Rochwitz merse cu maşina pînă în mijlocul satului şi-i invită pe soldaţii care hoinăreau pe acolo să-şi depună armele în faţa maşinii lui.

Soldaţii rîseră :

— Ce idee pe grăsanul ăsta !

— Ia să treacă mai departe şi să caute ruşilor gîlceavă !
— Da, acolo se cîştigă decoraţiile !
— Şi crucile de lemn !
— Şterge-o, burtosule, sau tragem !

Rochwitz comandă foc. După prima salvă, cinci soldaţi căzură şi nu se mai ridicară.

Dar dacă Rochwitz credea că prin asta a înfrînt rezistenţa lor, se înşela. Ceilalţi începură să se apere cu desperare. Se iscă o adevărată bătălie sălbatică. Soldaţii care se baricadaseră în casele ţărăneşti erau în avantaj faţă de ceilalţi şi-i siliră pe S.S.-işti să se retragă.

Rochwitz spumega de furie. Unitatea sa avea şapte oameni lipsă şi trebuise să cedeze în faţa dezertorilor. Încercui satul din toate părţile şi-i ameninţă pe soldaţi şi pe ţărani cu cele mai groaznice represalii.

S.S.-iştii n-ar fi reuşit singuri să-i învingă pe dezertori. O unitate de tancuri, în retragere de pe front, porni însă, la ordinul lui Rochwitz, înspre satul încercuit, trase cîteva focuri de tun asupra caselor ţărăneşti şi-i sili pe soldaţi să capituleze.

Patru dintre soldaţi se împuşcară. Un locotenent care se găsea printre ei declară că ar fi primit ordin să dinamiteze cu unitatea sa toate podurile dintre Oder şi Berlin şi că s-ar afla, împreună cu unitatea sa, în marş ca să execute acest ordin.

— Cîte poduri aţi dinamitat pînă acum ? întrebă Rochwitz.

— Deocamdată, nici unul, răspunse locotenentul.

Un tînăr tunar de la antiaeriană, luat prizonier, complet zăpăcit, declară cu lacrimi în ochi că el n-a dezertat, dar că războiul este pierdut oricum, de ce să-l mai pedepsească ? Doreşte să-şi mai vadă casa.

Rochwitz porunci ca toţi prizonierii să fie conduşi pînă la şosea.

— Ce-aveţi de gînd ? îl întrebă încet maiorul Dippold.

— Să dau un exemplu ! strigă Rochwitz şi ochii îi scînteiau. Să ridic moralul. Să măresc energia de luptă şi să cîştig bătălia pentru Berlin.

Printre prizonieri se afla şi Peter Kagelmann ; el vorbea animat, cu voce tare. Rochwitz îl observa de cîtăva vreme.

Ce îndrăzneţ se purta ! Probabil că n-avea habar de ce-l aştepta, gîndi Rochwitz.

Îl chemă pe plutonierul care comanda unitatea de pază :

— Cînd aveţi toate documentele dezertorilor laolaltă, faceţi-le dispărute. Îngropaţi-le. Să piară şi amintirea acestor lichele. Şi arătînd cu privirea spre Kagelmann, întrebă : Ce vrea ăsta ?

— Domnule sturmbannführer, ăsta-i actor şi vorbeşte într-una.

— Şi dumneavoastră-i permiteţi ?

Plutonierul tăcu.

— Aduceţi-l încoa.

Doi S.S.-işti îl aduseră pe Kagelmann în faţa lui Rochwitz :

— Numele ?

— Peter Kagelmann.

— De ce vorbeşti dumneata într-una ? Cine eşti ?

— Sînt actor.

Rochwitz se strîmbă.

— Actor ? Îţi joci prost rolul.

— E un rol care nu mi se potriveşte de loc, replică prompt Kagelmann.

— Aşa ? Va trebui însă să-l joci pînă la capăt. Ai înţeles ?

Peter Kagelmann se uită drept în ochii ofiţerului S.S.-ist şi răspunse :

— Nici nu mă gîndesc. M-am săturat.

— Te-ai săturat ? strigă Rochwitz furios. Şi eu ! Mi s-a urît de tine, laşule ! Îi făcu semn unui soldat S.S.-ist : Adu tăbliţa pentru această canalie.

S.S.-istul aduse un carton pe care scria cu litere mari : „Dezertor".

— Prinde-i-o de gît, ordonă Rochwitz.

Kagelmann făcu un pas înapoi, dar S.S.-iştii îi agăţară tăbliţa de gît aşa încît inscripţia îi atîrna pe piept.

— Spînzuraţi-l !

Peter Kagelmann se apără. Îl traseră spre şosea. Într-un copac zări un S.S.-ist care lăsa o funie în jos. Kagelmann îşi holbă ochii şi privi înapoi spre sturmbannführer. Acum ştia ce

înţelesese acesta prin „a-şi juca rolul pînă la capăt". Cîteva secunde rămase mut de groază, apoi răcni cu toată puterea :

— Tovarăşi ! Fraţilor !... Fraţilor ! Crimă ! Crimă !

Fu apucat de mai multe mîini. Un pumn îl lovi în faţă. O altă mînă îi aruncă ştreangul peste cap.

4

Regimentul de blindate „Ernst Thaelmann" din Divizia de gardă se afla în marş spre Berlin, după ce fortificaţiile fasciste de pe Oder fuseseră străpunse. Tanc după tanc, în şir neîntrerupt. Copacii de pe marginea şoselei îşi purtau frunzişul proaspăt, şi de pe ogoarele şi din pădurile apropiate, verdele primăvăratic strălucea în toate nuanţele sub soarele puternic.

Unităţi de avangardă asiguraseră avansarea lor. La o încrucişare de drumuri, Viktor zări din tancul său o fată sovietică în uniformă, care arăta tanchiştilor cu braţul întins şi rîzînd direcţia de urmat. Pe tăbliţa indicatoare de lîngă ea, citi : „Berlin — 45 km".

Toţi făceau semne prieteneşti cu mîna către „agenta de circulaţie", între alţii şi Viktor, şi ea răspundea rîzînd, dar ţinînd braţul întins, cum îi era datoria.

— Simpatică, nu ? spuse al doilea trăgător dîndu-i cu cotul în timp ce tancul lor trecea pe lîngă fata de la încrucişare.

45 de kilometri, gîndi Viktor. La fel de aproape s-au găsit cîndva fasciştii de Moscova. Totuşi, n-au putut cuceri oraşul. Oare lupta finală pentru Berlin va fi crîncenă ? Se părea că resturile armatei hitleriste ar fi decise să-şi apere cu înverşunare capitala. Hitler însuşi, aşa se spunea, era la Berlin, ca să conducă apărarea... Văzu şi aici, ca şi pe alte case în faţa cărora trecuseră cu tancurile, inscripţia : „Berlinul nu va capitula niciodată" şi „Berlinul rămîne german !"

Fireşte că Berlinul rămîne german, gîndi Viktor zîmbind. Ce lozincă stupidă, iar „Berlinul nu va capitula niciodată", nu-i de loc original. Astfel de vorbe auzise destule de-a lungul drumului.

— Hei, ce se întîmplă ? strigă comandantul tancului.

Viktor privi afară. De copacii înverziţi, cu aspect primăvăratic, de la marginea şoselei, atîrnau trupuri omeneşti — oameni spînzuraţi.

Tancurile din faţă încetiniră. Tancul lui Viktor trecu încet prin această alee a groazei. Fiecare spînzurat purta agăţată de gît o tăbliţă de carton. Viktor citi inscripţiile şi tovarăşii săi îi cerură să le traducă : „Dezertor"... „A refuzat să execute ordinele"... „Laş"... „N-a vrut să mai tragă, acum nu mai poate să tragă"... „A refuzat să execute ordinele".

Un locotenent german într-o uniformă impecabilă, spînzurat de un copac, purta pe piept o tăbliţă cu inscripţia : „N-a executat ordinul de a dinamita podurile ! Îi aştepta pe ruşi ".

Lîngă acest ofiţer era spînzurat un militar tînăr de tot, tunar antiaerian. Pe tăbliţa de pe pieptul lui scria : „Dezertor ! A plecat pe lumea cealaltă, vrînd să plece la mama acasă !" Viktor se holba la acest spînzurat, a cărui figură era strîmbată într-un surîs ciudat, părînd să spună : „Nemaipomenită glumă au făcut ăştia cu noi, nu-i aşa ?" Ochii lui erau larg deschişi, parcă a mirare, privind tancurile sovietice.

— *Ciort vosmi !* Pînă la urmă, ăştia se omoară unul pe altul.

— Atenţie !

Tancul din capul coloanei deschise focul. Cîteva mitraliere porniră să tragă, comenzi răsunară.

Viktor strigă către Nikita Sergheevici, comandantul tancului :

— Atenţie ! Să nu laşi pe nici unul să se apropie ! Gîndeşte-te la grenadele antitanc !

— Ţineţi-vă voi bine, răspunse acesta.

Focul se înteţi. Se auziră explozii înfundate. Apoi, din nou, ţăcănitul mitralierelor.

Tancurile cotiră unul după altul ; rupînd alinierea şi părăsind şoseaua, intrară greoi şi încet pe ţarinile pustii. Dar apoi, ca înfuriate deodată, se puseră în mişcare, luînd-o înainte tot mai repede, în goană. Tunurile lor intrară în acţiune. Înaintau şi trăgeau. Şenilele răscoleau ţărîna. Ţevile lungi de tun se ridicau şi se lăsau, scoţînd la fiecare detunătură limbi de foc.

Viktor observă că dintr-o şură părăsită de pe ogor, se trăgea înspre şosea. Văzu clar focurile. În şură sau în spa-

tele ei trebuia să fie un tun. Potrivi el însuşi tunul tancului său.

— Foc!

Bătaia fu prea scurtă. Pămîntul ţîşni în sus în faţa şurei.

— Foc!

Al doilea proiectil nimeri în plin.

Tancul se opri brusc. Viktor fu azvîrlit de perete. Credea că primiseră o lovitură. Dar Nikita Sergheevici îşi arăta toţi dinţii rîzînd şi strigă:

— A nimerit în plin! Mai trage!

După a patra lovitură reuşită, un fum gros se ridica din acoperişul şurei. Apoi ţîşni o coloană mare de foc.

Tancul înaintă pe ogor pînă în dreptul tancului din frunte care stătea pe şosea şi-şi trimitea proiectilele la intervale regulate.

„A se curăţa de duşmani pădurea din stînga şoselei!"

Aşa sună ordinul.

Şase tancuri trecură duduind şi împroşcînd pămînt peste ogor, în direcţia pădurii din care se trăgea. Tancul lui Viktor trecu foarte aproape de şura incendiată. Dintre flăcări, se ridica ţeava unui tun. Într-o groapă zări doi soldaţi germani. Ţineau braţele ridicate şi strigau ceva, fără ca Viktor să-i poată înţelege. Văzînd că nu-i păştea nici un pericol din partea celor doi soldaţi, Nikita Sergheevici goni înainte. Cel mai important lucru era să înfrîngă rezistenţa din pădure, ca să elibereze şoseaua.

5

Rochwitz rătăcea desperat prin Berlinul în flăcări. Nu reuşea să găsească nici un cunoscut, presupunea despre mulţi că fugiseră din oraş, căci se spunea că trupele sovietice înaintaseră depăşind Berlinul, ca să izoleze oraşul înspre vest.

Dorea cu toată ardoarea să părăsească şi el capitala ameninţată. Nu voia cu nici un preţ să cadă în mîinile ruşilor; mai degrabă în ale englezilor. Dar cel mai bine era să

fie prizonier american ; în englezi nu puteai avea încredere. Erau gentlemani în cel mai bun caz doar între ei. Rochwitz se temea însă că dacă încearcă să ajungă la Hamburg ar putea să fie oprit pe drum ca dezertor. Fără acte nu putea călători.

Se puse cu şi mai mare zel să caute un comandament şi un om influent care să-i procure actele necesare. Dar nu găsi pe nimeni, oricît se ostenea.

La gara Alexanderplatz intră în biroul pazei. Era gol. Nici ţipenie de om. Pe birou zăceau hîrtii, documente, scrisori. Deschise un sertar, găsi un teanc de formulare. Într-alt sertar, cîteva stampile. Rochwitz se hotărî numaidecît. Scoase un formular din sertar, luă stampilele şi aplică două dintre ele pe foaia goală — una era stampila pazei gării. Apoi plecă.

În gară văzu un plutonier şi doi soldaţi care escortau un om îmbrăcat într-o uniformă zdrenţuită şi murdară. Trecînd pe lîngă sturmbannführerul S.S., plutonierul luă poziţie de drepţi.

Rochwitz se îndreptă spre el.

— Ce-i cu omul ăsta ? întrebă el, uitîndu-se cercetător la soldatul care stătea liniştit, indiferent, şi îl privea cu un aer plictisit.

— Bănuit de dezertare, strigă plutonierul.

— Hm, hm, făcu Rochwitz şi aruncă o privire aspră şi dojenitoare asupra celui prins.

În faţa gării, în mijlocul ruinelor, mai rămăsese în picioare un mic restaurant. Înăuntru găsi cîţiva soldaţi şi o femeie. Soldaţii se ridicară cînd intră Rochwitz, dar nu-l salutară, aşa cum se aştepta, ci părăsiră localul, împreună cu femeia, fără a-l lua în seamă.

Asta-i convenea lui Rochwitz. Privi în jur. O mulţime de scaune zăceau răsturnate. Pe tejghea, cîteva sticle goale. Alături, pahare sparte. Nu se vedea nici ţipenie de om.

Se aşeză la o masă pe care o şterse cu antebraţul şi scoase formularul.

Îl completă cu datele precise ale unei unităţi de „Waffen-S.S." pe care o cunoştea bine : „Sturmbannführerul S.S. Hugo Rochwitz călătoreşte la Hamburg într-o misiune se-

cretă. Toate comandamentele Wehrmachtului sînt avizate să-l ajute la îndeplinirea misiunii sale."

Pe stampile Rochwitz scrijeli, schimbîndu-şi scrisul, nişte nume. Unul dintre ele în aşa fel încît să-l poţi lua drept iscălitura lui Himmler.

6

Coloana de tancuri se opri pe Unter den Linden[1]. Sergentul Viktor Brenten săltă capacul turelei şi privi în jur. În spatele faţadelor ciuruite, clădirile înalte ardeau. Flăcări ieşeau pe ferestre. Dar zgomotul luptei slăbise în oraş. Oare resturile trupelor hitleriste capitulaseră ? Din depărtare — trebuie să fi fost mult dincolo de Poarta Brandenburg — auzi explozia grenadelor şi lătratul mitralierelor. De ce se opriseră ? De ce nu înaintau pînă în cartierele din vest ?

Soldaţi ai Armatei Roşii se căţărau printre ruine, peste moloz, cu pistoalele-mitralieră în poziţie de tragere. Viktor privi în jur. Pretutindeni, aceeaşi imagine a distrugerii, din cartierele mărginaşe şi pînă în centru : maşini de infanterie şi tancuri, arme antiaeriene şi tunuri stricate, ciuruite de proiectile arse. Dar nu se zărea nici un soldat german în viaţă şi nici un locuitor al oraşului. Îţi dădea impresia că toţi zac îngropaţi sub dărîmături.

— Atenţie ! Înainte !

Tancul din frunte cu steagul roşu în turelă se apropia de Poarta Brandenburg, urmat de toată coloana. Viktor privea cu atenţie prin ambrazură. Primul tanc îşi schimbă direcţia înaintării luînd-o într-o parte. Masivele maşini de război treceau peste pietre, lăzi cu muniţii, căşti de oţel, cutii cu măşti de gaze şi probabil şi peste cadavrele care zăceau sub ele.

Se opriră din nou.

Tancul lui Viktor se oprise lîngă un tun antiaerian german, a cărui ţeavă stătea ridicată în sus, deşi afetul era distrus. Cînd deschise capacul turelei, privirea sa căzu pe mici cadavre sfîşiate. Erau copii, copii morţi, probabil aparţinînd Tineretului hitlerist. Aruncaţi ca ultimă rezervă în

[1] Mare arteră a Berlinului.

ultima bătălie a războiului, ei serviseră acel tun antiaerian. Viktor nu-şi putea lua ochii de la faţa unui băieţel care-l privea fix, cu ochii larg deschişi.

Pe partea cealaltă a străzii, în mijlocul unei case ruinate, stătea un tanc ridicat aproape vertical, ca şi cum s-ar fi cabrat în agonia lui. Din turela deschisă ieşea partea superioară a corpului unui soldat german. Aş putea să zac la fel, dar am avut noroc, gîndi Viktor. Gîndi aşa, însă numai în ultimul ceas al războiului.

Pe cupola clădirii Reichstagului, care se ridica dintre ruinele de pe lîngă Poarta Brandenburg, flutura triumfător drapelul roşu.

7

Cu încetul, zarva luptelor amuţi. Berlinul capitula. Din adăposturi, din pivniţe şi de la ferestrele locuinţelor rămase nevătămate, apăreau drapele albe. Bărbaţi, femei şi copii ieşeau tîrîş de sub ruine şi se uitau la cerul de primăvară, care strălucea peste oraşul mort.

Victorie! Feţele ostaşilor Armatei Roşii străluceau de bucurie şi de mîndrie.

Victorie! O sută de mii de soldaţi ai lui Hitler şi generalii lor depuseseră armele la Berlin.

Victorie! Armata Roşie zdrobise hoardele fasciste.

Pe Viktor acest simţămînt îl copleşea. Armata Sovietică era învingătoare la Berlin, iar el, sergentul Viktor Brenten, luptase pentru această victorie.

Şi totuşi, într-un colţişor al inimii sale, dăinuia un simţămînt de jale. Altfel îşi dorise revederea cu patria. Pînă în ultima clipă sperase că, cel puţin spre sfîrşitul războiului, germanii se vor ridica împotriva fascismului. Visase că muncitorii germani vor ridica drapelul roşu pe Reichstag şi vor întinde mîna soldaţilor sovietici care se apropiau ca liberatori şi ca prieteni. Nu ştia însă ce se petrecuse în Germania în ultimele săptămîni şi luni. Regimentul de tancuri eliberase pe deţinuţii dintr-un lagăr de concentrare. Găsiseră nişte oameni mai mult morţi decît vii, nişte epave omeneşti. Cu sutele zăceau morţi pe priciurile lor: muriseră de foame şi

de slăbiciune. În acel lagăr fuseseră închiși și copii, iar cei vii locuiseră la un loc cu tovarășii lor morți, pe care nimeni nu-i scosese. Ucigașii din S.S. se dezlănțuiseră în ultimele săptămîni ca niște apucați sortiți pieirii. Toți care manifestaseră cu o oră prea devreme bucurie văzînd că sfîrșitul războiului se apropie fuseseră împușcați sau spînzurați de prima cracă. În ultima lor clipă, fasciștii tîrîseră cu ei în prăpastie mii și mii de oameni. Incendiaseră case neatinse de bombe, aruncaseră în aer poduri, chiar și dintre cele mici și fără importanță militară. Inundaseră tunelurile metroului din Berlin, încît nenumărate femei care căutaseră adăpost acolo cu copiii lor se înecaseră. Ultimele lor grenade le-au aruncat în case de locuit, într-un moment cînd știau de mult că Berlinul nu mai putea fi apărat. Important pentru ei atît era : ca Armata Roșie să găsească numai ruine și cît se poate de multe cadavre.

Reichstagul lovit de proiectile deveni în acele zile cea mai populară clădire a orașului. Fiecare soldat din Armata Roșie știa că fasciștii își începuseră sîngeroasa lor dominație asupra Germaniei prin incendierea clădirii parlamentului. Fiecare dintre ei știa că Gheorghi Dimitrov fusese primul om care, la procesul incendierii Reichstagului, smulsese masca de pe fețele demagogilor fasciști așa încît ieșise la iveală rînjetul lor de ucigași. Fiecare soldat al Armatei Roșii voia să vadă Reichstagul, voia să poată spune că a pășit în interiorul lui.

Fusese cucerit într-o luptă de aproape, îndîrjită, treaptă cu treaptă, piatră cu piatră. Era ciuruit de grenade și ars pe dinăuntru, dar imensele blocuri de piatră din care era construit mai erau în picioare și arhitectura masivă se ridica asemenea unei cetăți în mijlocul ruinelor.

Viktor și tovarășii săi urcară treptele de piatră late, ciuruite de gloanțe și grenade și pline de pete de sînge. Pe pereții și pe coloanele înnegrite de incendiu, ostașii roșii scrijeliseră peste tot saluturi, dorinți, înjurături, lozinci și nume. Dragoste și ură, dor și nostalgie, bucurie și durere, tot ce inimile omenești pot resimți în ziua victoriei și la sfîrșitul unui război pustiitor, erau înscrise pe aceste pietre.

8

În ziua în care fostul inspector al poliției secrete de stat din Hamburg și apoi director în ministerul lui Himmler, Heinz Otto Wehner sosi la Lugano, tocmai se decidea soarta orașului hanseatic de pe Elba.

Cei care nu mai puteau decide decît asupra unei singure chestiuni : apărare sau capitulare, se adunaseră în vila guvernatorului Reichului, așezată pe malul Alsterului exterior.

Curierii veneau și plecau. Din jumătate în jumătate de oră li se anunța situația de pe front. Și cu fiecare jumătate de oră, frontul, în măsura în care se mai putea vorbi despre un front, se apropia de Elba. Regimente și divizii se predau, se dizolvau, se retrăgeau fără ordin sau depuneau armele și așteptau să fie capturate.

Geniștii dinamitaseră amîndouă podurile Elbei. Cu toate acestea, trenurile mai treceau peste ele, înspre Hamburg, atît de aglomerate încît și scările, tampoanele și acoperișurile vagoanelor erau pline de bărbați, femei și copii care, cuprinși de panică, își părăsiseră locuințele din sate și orașe în fața trupelor inamice ce se apropiau.

În holul mare de la parterul vilei guvernatorului, așteptau cu nerăbdare ofițeri S.S., ofițeri superiori din Wehrmacht, membri ai senatului și ai parlamentului orășenesc, reprezentanți ai economiei și ai comerțului. Printre ei, sturmbannführerul S.S. Hugo Rochwitz, care sosise numai de cîteva ore de pe frontul de Est și aștepta să fie primit de guvernator. Uniforma neagră îl strîngea și carnea de pe ceafa lui groasă îi ieșea peste guler. Vorbea în gura mare. Fața lui plină era de un roșu aprins. Voia să apere fiecare stradă, fiecare casă, ba chiar fiecare piatră a orașului și să piară cu onoare pe după ultima piatră. Strigă cu o voce furibundă, aproape strangulată :

— Nu poate exista nici un fel de îndoială că dacă împotriva noastră n-ar lupta decît una dintre puterile mari ale lumii, am fugări-o de jur împrejurul globului. Nenorocirea noastră este că toți se reped asupra noastră ca niște lași. Dar am trăit și am luptat în așa fel încît contemporanii ne-au admirat, și vrem să pierim în așa fel încît posteritatea să-și amintească de noi cu adînc respect.

Se înfierbîntase şi faţa i se umflase de căldură şi de entuziasm. Chipurile celorlalţi exprimau mai degrabă mirare decît aprobare în faţa zelului eroic al acestui om gras.

Ballab şi Steeven Merkenthal, care veniseră ca purtători de cuvînt ai comercianţilor şi aşteptau un prilej să expună în faţa guvernatorului interesele burgheziei, se retrăseseră mai la o parte, într-o nişă, ca să se pună de acord cu privire la propunerile pe care voiau să le facă. Ballab îi dădu un ghiont armatorului, arătînd cu privirea spre Rochwitz.

— Ce l-a apucat ? şuşoti el rînjind. Rolul tragic nu i se potriveşte de loc.

— Pare băut, observă Merkenthal.

S.S.-iştii şi toată banda lor nu mai contau pentru el ; pierduseră jocul. Dar mai existau unii care nu pricepuseră nici atîta lucru.

— Dacă-i adevărat că Himmler e aici, reluă Ballab, nu va fi tocmai încîntat să mă vadă. E în stare să se răzbune pe mine pînă şi în ultimul moment.

— E sigur că este la guvernator. Dar să nu credeţi că o să se arate.

— Oare au într-adevăr de gînd să arunce în aer podurile de pe Elba ? întrebă Ballab.

— Colonelul Wallner, care într-o oarecare măsură îşi mai ţine oamenii în mînă, vrea s-o împiedice cu orice preţ.

— Dar va putea ? Asta-i întrebarea !

— Să sperăm. Unităţile sale cele mai sigure sînt postate dincolo, pe Veddel. Poate ocupa în orice moment drumul de acces spre poduri.

— Apropo, aveţi legături cu social-democraţii ? întrebă Ballab.

— Cu social-democraţii ? strigă Merkenthal mirat. Nu, nu am.

— Păcat, ar fi important acum.

— Dar se vor putea stabili.

— Aşa cred şi eu.

— Aveţi dreptate, zise Merkenthal după un moment de gîndire. Înainte de toate, trebuie să ieşim din încurcătura asta mai grea. Acum, socialiştii, dacă-i facem părtaşi, ne pot fi de folos. Pe urmă om vedea ce-i de făcut.

Ballab îl privea din nou pe Rochwitz, care discuta agitat cu cîţiva ofiţeri din Wehrmacht. Îi făcu semn pe neobser-

vate să se apropie. Rochwitz se apropie cu un aer important. Ballab îl apucă de reverul uniformei, îl trase spre el şi-i şopti la ureche :

— N-aţi vrea, în sfîrşit, să vă scoateţi masca de erou ?

Rochwitz se uită cu ochi mari, rotunzi la fostul consilier de stat, căruia îi datora atît de mult.

— V-aş sfătui de asemenea să nu vă mai arătaţi în uniforma asta.

— Ce vreţi să spuneţi ? Rochwitz se îndreptă, după ce stătuse aplecat spre Ballab. Ce ne mai rămîne altceva decît un sfîrşit onorabil ?

Ballab îşi băgă din nou degetul între doi nasturi ai uniformei lui Rochwitz, îl trase spre el şi-i şopti :

— Nu credeţi că după acest dezastru se vor construi din nou şcoli şi că va fi nevoie de profesori şi directori ? Iar noi doi sîntem, în definitiv, nişte persecutaţi ai regimului hitlerist ! Aţi uitat asta ? O să mai fie nevoie de noi !

— De-alde noi ? exclamă Rochwitz, incredul şi totuşi plin de speranţă. Credeţi ? Credeţi într-adevăr ?

— Noi doar nu pe ruşi îi aşteptăm ! replică Ballab.

CAPITOLUL XV

1

Treizeci de tovarăşi urmau să plece a doua zi dimineaţa cu avionul în Germania. Printre ei, şi Walter Brenten. Primise înştiinţarea cu o seară înainte.

Walter şi Aina se mai plimbară o dată noaptea prin Moscova. Pe strada Gorki, Aina îi strînse braţul. Uitîndu-se la ea, Walter văzu că avea ochii plini de lacrimi.

— Plîngi ?

— Mă bucur că te poţi întoarce în Germania.

— Aşa ? Era cît p-aci să cred că plîngi din alt motiv.

— Cîte nu-ţi închipui tu ! Atîta am să-ţi spun : la Berlin, trebuie să faci totul ca să te pot urma în curînd. Trebuie să mi-o promiţi.

Walter dădu din cap şi-i zîmbi.

— Ah, Germania, zise ea. Ascultă, Walter, n-am fost niciodată în Germania. Dar patria ta trebuie să fie minunată. Oraşe cu multe clădiri vechi şi străduţe romantice. Ca în cartierul vechi din Stockholm, dar şi mai frumos. Pe munţi şi prin văile fluviilor, cetăţi şi castele vechi, patinate de vreme. Şi grădini, şi păduri... În închipuirea mea, Germania e superbă.

— Ei, ei... încercă Walter să-i potolească entuziasmul visător. Astăzi Germania este o poveste tristă. „A fost odată." Viaţa este grea şi aspră. Va fi mult de lucru. Şi lipsuri, şi mizerie. Oraşele care...

Aina nu-l lăsă să-şi isprăvească vorba.

— Bineînţeles, pentru moment nu va fi uşor. Dar cel mai important lucru e că este pace şi că fasciştii sînt învinşi. Sînt convinsă că în curînd va fi din nou minunat în Germania.

Trecură prin Piaţa Roşie. Noaptea era călduţă, exact ca atunci cînd Walter, abia convalescent, respirase aerul oraşului ca un medicament. Amîndoi priviră spre mausoleul în care odihneşte Lenin. Deasupra lui, în Kremlin, pe cupola palatului, strălucea în lumina reflectoarelor drapelul roşu.

Sub steagul roşu, muncitorii Rusiei, conduşi de Lenin, cuceriseră puterea cu aproape trei decenii în urmă.

Sub steagul roşu se construise socialismul.

Sub steagul roşu fusese învins fascismul german şi european.

Sub steagul roşu luptau în lumea întreagă oamenii muncii pentru libertate şi dreptate. Iar mie, îşi zise Walter, mi-a făcut posibilă întoarcerea în patrie.

Walter şi Aina mergeau pe malul Moscovei. Multă vreme nu scoaseră nici o vorbă, apoi Walter spuse :

— Va trebui să mă urmezi în curînd, Aina, căci fără tine nu mă voi putea bucura acasă.

2

Prima întrebare a lui Herbert — cînd îl întîlni pe Viktor la Berlin, după capitularea fascismului — fu :

— Oare şi Hamburgul e la fel de distrus ?

— Mă tem că şi mai rău.

— Mai rău ? E posibil ?

Herbert văzuse multe oraşe distruse în Uniunea Sovietică. Ruinele din patrie îl cutremurau însă şi mai mult. Se uita mereu buimăcit la casele arse pe dinăuntru, la faţadele goale, la bisericile, teatrele şi muzeele dărîmate. I se părea că nimic, dar literalmente nimic nu rămăsese în picioare în oraşul acela uriaş.

Viktor şi Herbert se aflau în preajma lui Alexanderplatz. Descopereau case izolate rămase în picioare şi în care mai locuiau oameni. Trecură pe lîngă şcoli şi pe lîngă localuri de dans, în ale căror beciuri se aciuaseră nişte oameni fără adăpost, strînşi laolaltă : soţi, tineri, copii. Văzură imagini ale mizeriei şi desperării, încît li se oprea respiraţia şi lăsau ochii în jos. În Rosenthaler Platz, nişte oameni se băteau pentru un cal mort. Femeile smulgeau cu mîna hartane de carne din hoitul animalului.

Femei şi copii alergau pe stradă. Tot mai multă lume se lua după ei.

— Unde aleargă ?

— Hai şi noi după ei, zise Viktor.

Îi urmară în fugă pînă la Münzstrasse, unde dădură de un grup numeros de oameni. Apropiindu-se, văzură ostaşi ai Armatei Roşii distribuind pîine dintr-un camion. În jurul lor, sute de mîini erau întinse pentru a cere. Copii se căţărau pe camion, smulgeau pîinea pe care le-o întindeau soldaţii, o strîngeau la piept şi, radiind de bucurie, se strecurau printre picioarele oamenilor.

Desigur că în multe puncte ale oraşului se distribuia pîine pentru populaţie. Dar nu exista o distribuţie planificată. Multă lume nu primi nimic. Alţii strîngeau provizii şi vindeau pîinea la preţuri de speculă. Peste tot, printre ruine, se făcea speculă şi schimb.

Viktor îşi răsuci o ţigară. Numaidecît se văzu înconjurat de o grămadă de oameni care înghiţeau în sec şi priveau ţintă, cu poftă, la tutunul lui. Îşi oferi pachetul jur împrejur şi nu-l mai revăzu. Dar unii, care apucaseră să-şi ia o ţigară şi trăgeau din ea cu sete, îl bătură pe umăr prieteneşte, spunînd :

— Eşti un camarad bun! Un Ivan bun.

O femeie tînără ieşi printre ruine şi se repezi ţipînd pe stradă. Părul îi atîrna în laţe peste faţă, sîngele îi curgea pe lîngă ureche şi peste gît. Mai ţipă o dată şi se prăbuşi. Cîţiva oameni din mulţime o purtară pe braţe şi o aşezară pe un bloc de piatră. Cu întreruperi şi plîngînd, femeia povesti că fusese atacată. Un bărbat îi dăduse cu o piatră în cap şi-i smulsese pîinea pe care tocmai o căpătase. Nu de rana primită se văita, ci pentru pîinea furată.

— Cîte nu s-or fi petrecînd printre ruine cînd se lasă întunericul, şopti Viktor.

— Ar trebui să se organizeze un serviciu de securitate.

— În ruine? întrebă Viktor.

3

— Berlinezii clădesc prin muncă voluntară o casă, observă sublocotenentul Melnikov către Herbert. Ce crezi, ce casă anume?

— Multe case vor trebui reconstruite, răspunse acesta. De unde să ştiu cu care au început?

— E foarte interesant, spuse tînărul sublocotenent. Opera!

— Tocmai Opera? strigă Herbert rîzînd. Nu crezi că alte case ar fi mai importante acum?

— Eu găsesc minunat lucru că încep reconstrucţia cu un teatru.

Sublocotenentul şi Herbert trecură cu maşina pe strada largă, în care înainte vreme se ridicau instituţii, teatre, clădiri administrative mari, construite în bună parte din blocuri de piatră. Bombe explozive şi incendiare le distruseseră. Opera municipală din Berlin-Charlottenburg, transformată într-un spital militar auxiliar, o clădire vastă de culoarea nisipului, cu un acoperiş în cupolă, rămăsese în picioare.

Nişte oameni transportau răniţii din clădire, îi culcau pe nişte cărucioare şi plecau cu ei.

— Mai sînt aici răniţii? întrebă Melnikov mirat. Li se mai dă îngrijire medicală?

Coborîră din maşină. Cîţiva oameni de pe trotuar se uitau la sublocotenentul sovietic de parc-ar fi aşteptat de la el nişte comunicări sau instrucţiuni. Dar cînd sublocotenentul şi Herbert rămaseră muţi, privind doar în jurul lor, le strigară :

— Vreţi să ne ajutaţi ?

— Puteţi să ne împrumutaţi maşina ca răniţii să ajungă mai bine şi mai repede la spital ?

— O companie de ruşi care ar pune mîna, asta ar fi ceva !

— Ce brigadă de muncă sînteţi ? întrebă Herbert.

— S-a terminat cu brigăzile, îi răspunse cineva. Asta-i casa noastră.

Sublocotenentul sovietic deveni atent. Casa noastră ? se apropie de muncitorul care spusese asta şi-l întrebă :

— Casa noastră, ai zis ? Cum adică ?

— Ţinem de ea, cu toţii. Eu lucrez la teatru de unsprezece ani.

— Noi ăştia trei sîntem instrumentişti, membri ai orchestrei.

Unul arătă spre un bărbat scund, cam corpolent, care purta un coş pe un umăr şi se ducea să-l golească pe un maidan cu moloz de lîngă Operă :

— Ăsta-i cîntăreţ.

Herbert se uita la sublocotenentul sovietic. Figura lui strălucea de bucurie. Era de o seamă cu Herbert dar părea mult mai tînăr, avea o faţă de copilandru, nişte ochi mari, albaştri şi un şir de dinţi regulaţi şi albi ca zăpada.

— Ce crezi ? îl întrebă încet pe Herbert. Punem mîna ?

— S-a făcut ! Cîteva ore, avem timp.

Sublocotenentul strigă :

— Vrem să vă dăm şi noi o mînă de ajutor ! Ce să facem ?

— Păi... şi maşina ? întrebă muncitorul.

— Maşina ? A, da ! Bineînţeles. Cu maşina îi putem transporta pe răniţi.

Sublocotenentul ordonă şoferului să transporte răniţii la spital.

Melnikov şi cu Herbert intrară împreună cu cîţiva muncitori în clădirea Operei. Un om mai în vîrstă se apropie de sublocotenent. Era îngrozitor de slab. Umerii obrajilor îi erau ieşiţi iar ochii adînciţi în orbite.

— Sint tehnicianul teatrului, domnule. N-avem lămpi, sfori, izolant, sîrmă de cupru şi mai ales ducem lipsă de unelte.

Nu-l mai slăbea pe sublocotenent.

— Şi scînduri, că scena e avariată. Apoi, cuie, şuruburi, clame. Nici măcar clei ca lumea nu avem.

Pentru Dumnezeu, gîndi Herbert, în ce aventură m-am băgat ? Cum să le procurăm toate astea ?

Melnikov însă dădea din cap cu bunăvoinţă şi răspunse :

— Se face !... Vor veni toate !... Da, da, vor veni.

„Comandantul oraşului !... A sosit comandantul oraşului !"

Vestea trecu din gură în gură. Pe stradă se opriseră maşini sovietice.

Herbert îi strigă lui Melnikov noutatea. Acesta înmărmuri o clipă, apoi îşi reveni şi zise în grabă :

— Să nu ne vadă pe-aici !

Şi fugi.

Dar nimeri de-a dreptul în braţele ofiţerilor sovietici care ieşeau dintr-o încăpere alăturată.

Melnikov cărase moloz afară din clădire ; se vedea pe uniforma lui, murdară de praf şi de nisip. Generalul îl măsură din ochi în tăcere. Melnikov stătea în poziţie de drepţi cu ochii aţintiţi asupra generalului. Acesta îi făcu semn să se apropie.

Melnikov păşi pînă în faţa generalului şi luă poziţie de drepţi.

— Tovarăşe sublocotenent, ce faci dumneata aici ?

— Îi ajut pe oameni să curețe Opera, tovarăşe general-maior.

Peste fața generalului trecu un zîmbet prietenos. Deodată îi întinse mîna.

— Îţi mulţumesc.

Melnikov îi strînse mîna. Faţa i se îmbujoră. Respira agitat. Nu-şi lua ochii de la general. Acesta dădu din cap prietenos şi zise :

— Continuaţi.

Generalul se văzu înconjurat de muncitorii teatrului, instrumentişti, cîntăreţi, tehnicieni. Printre alţii, se îmbulziră şi cîteva fete tinere din cor şi din balet. Herbert, care stătea mai deoparte, auzi o mulţime de exclamaţii, întrebări, rugăminţi şi

rîsete vesele de cîte ori generalul dădea cîte un răspuns glumeţ, spiritual. Dar glasul tehnicianului celui slab le acoperea pe celelalte :

— Sîrmă de cupru... izolirband... cuie... şuruburi... scoabe de oţel...

Herbert îl auzi pe general spunînd :

— Credeţi-mă că entuziasmul dumneavoastră mă bucură. Căci arta este la fel de necesară ca pîinea de toate zilele.

— ...şi nici lămpi. Nici măcar clei ca lumea. Nici o unealtă utilizabilă.

— Eu propun ca primul spectacol să fie *Fidelio*...

— Da' de ce nu *Tiefland* ?...

— Eu, unul, sînt pentru *Maeştrii cîntăreţi !*

— Domnilor, zise generalul, începeţi cu ce vreţi, dar începeţi cît de curînd. Vă ajut şi eu cît pot... Poporul dumneavoastră a dăruit lumii atîtea capodopere muzicale. Să cultivaţi această moştenire, spre binele poporului dumneavoastră şi al tuturor oamenilor.

Generalul-maior abia plecase, că sosiră trei camioane din parcul de vehicule al Armatei Sovietice, încărcate cu oameni, gata să transporte molozul şi dărîmăturile. Şoferii le spuseră că generalul comandant al oraşului făcuse apel la ei ca, după terminarea lucrului lor, să-i ducă acasă pe cei care au muncit voluntar.

Munca fu continuată într-o bună dispoziţie generală. Un mai bun protector decît comandantul sovietic nu putea găsi arta în Berlinul deteriorat.

Într-un colţ al marelui foaier, tehnicianul cel slab şedea pe o grămadă de scînduri şi nota pe o foaie de hîrtie toate materialele de care avea nevoie mai urgent. Herbert glumea cu Melnikov :

— Nu m-aş mira dacă ai primi o decoraţie după toate astea.

— Nu mai vorbi prostii ! Ce fel de decoraţie ?

— „Ordinul Reconstrucţiei", sau poate „Ordinul Operei". Dar generalul ăsta e un om pe cinste. Cum îl cheamă ?

— Mai întrebi ? strigă Melnikov mirat şi totodată indignat. Nu cunoşti nici măcar numele comandantului din Berlin ? Îl cunoaşte doar orice puşti de pe stradă.

— Ei, hai, spune cum îl cheamă.

— Berzarin... Generalul-maior Berzarin.

4

Primul cunoscut pe care Walter Brenten îl întîlni în lumea de ruine a Berlinului fu Otto Wolf. Nu-l recunoscu. Era gras, avea faţa cărnoasă, cu doi ochi negri şi mici ca nişte nasturi care priveau cu vioiciune în toate părţile. Îl acostă pe Walter :

— Te pomeneşti că nu mă mai cunoşti !

Walter îl măsură cu privirea. I se păru cunoscut omul, dar într-adevăr nu ştia unde-l văzuse.

— Praga... Paris... Spania...

— A, da ! strigă Walter. Tu eşti Wolf, Otto Wolf ! Sigur că te cunosc !

Îşi strînseră mîinile, bucuroşi de revedere. Wolf îl însoţi pe Walter la Casa partidului şi, vorbăreţ ca şi pe vremuri, îi povesti în stil telegrafic toate păţaniile sale.

— M-au înhăţat din nou şi m-au băgat într-un lagăr de concentrare.

— Ia spune, de fapt cum s-au întîmplat lucrurile ? întrebă Walter şi încercă să-şi rememoreze. La Paris aveai... locuiai la Hotelul Blanqui ? Apoi, deodată, ai dispărut... Conducerea partidului nici măcar nu ştia că eşti la Paris. Nu-i aşa ?

Wolf îl ascultase atent.

— Da, da, zise el. Pe vremea aceea a ieşit cu supărare. Nu ştiau unii de alţii. Iar de pe urma acelei situaţii sufereau de obicei oameni ca alde noi, în speţă eu.

— Cum aşa, ce-ai suferit ? întrebă Walter.

— A trebuit să dispar din Paris. Partidul nu m-a ajutat să primesc permisul de şedere... A fost un fel de discuţie birocratică în privinţa competenţelor între conducerea emigraţiei de la Praga şi cea de la Paris. La Praga nu mă puteam întoarce, că între timp intrase Hitler, deci m-am dus în Belgia, la Anvers. Cînd au intrat naziştii şi acolo, m-au prins. Închipuieşte-ţi, chiar gazdele mele m-au denunţat Gestapoului. Da, apoi au urmat cinci ani de lagăr, cărat dintr-un loc al groazei în altul. La urmă de tot, la Sachsenhausen, în aprilie, marşul pe viaţă şi pe moarte şi apoi — eliberarea de către Armata Roşie. Şi acum, iată-mă la Berlin.

— Dar nu arăţi de loc rău, observă Walter.

— Aşa-i firea mea. Aparenţele înşală, dragul meu. Doar ştii, există oameni care se îngraşă din aer... Mă mir singur că

am cîştigat întrecerea cu moartea. Dar un supravieţuitor ca mine are şi el grijile lui. N-am acte. Nici măcar hîrtiile de eliberare din lagăr. Crezi că mai era cineva care să-ţi completeze nişte foi de-astea ? Şi acum nu pot nici măcar să dovedesc că am fost în emigraţie şi că am fost membru de partid. Gîndeşte-te şi tu, ce pot să mai aştept din Breslau ? Cine o să-mi fie martor ? E un noroc nemaipomenit că te-am întîlnit.

— Cum aşa, noroc ?

— Tu poţi să atestezi cel puţin că pe vremuri, la Praga, eram cunoscut ca emigrant.

— Da, asta pot, fireşte.

— Vezi, asta mi-ar fi de folos. Dacă n-ai nimic împotrivă, merg chiar acum cu tine. O să-mi dea sigur vreun certificat ca să mă pot legitima ca tovarăş. Fără legitimaţie, nici nu exişti măcar. Nici nu-ţi poţi dovedi existenţa. Rîse zgomotos. N-am dreptate ? Uite, aşa-i cu hîrţoagele astea : sînt nesuferite, dar fără ele nu se poate.

Walter Brenten nu era prea bucuros de întîlnire, dar nu scăpă de Otto Wolf pînă ce acesta nu primi de la Casa partidului un atestat pe baza mărturiei lui Walter, că se numeşte Otto Wolf, că a fost emigrant la Praga şi că a luptat în Spania.

Cu hîrtia în mînă, Wolf rîse şi declară :

— Abia acum începe viaţa nouă.

5

Pe fiul său, Walter nu-l găsi atît de repede. Regimentul de tancuri îşi schimbase garnizoana, era acum la Potsdam. În zilele acelea era o adevărată aventură să ajungi la Potsdam fără maşină, pe cînd în mod normal tramvaiul berlinez te ducea acolo în cincizeci de minute. Trecură zile, înainte ca Walter să găsească o ocazie de a merge cu maşina la Potsdam.

Walter lucra ca redactor, era orator la întruniri, dădea ajutor la regăsirea vechilor tovarăşi, la reorganizarea noului aparat administrativ şi la depozitarea în loc sigur şi distribuirea stocurilor alimentare descoperite. Apoi, într-o bună zi, plecă la Potsdam cu cîţiva ofiţeri sovietici.

Walter Brenten găsi că Viktor se schimbase puţin la exterior, dar felul său de a fi era mai calm şi mai stăpînit — cel

puţin asta era prima impresie — mai rezervat şi marcat de experienţă. Abia împlinise douăzeci şi unu de ani, dar devenise un bărbat în toată firea, care trecea prin viaţă conştient şi sigur de sine, căruia nimic uman nu părea să-i mai fie străin. Bărbat devii nu prin numărul anilor, ci prin experienţă şi prin cicatricele pe care ea ţi le lasă, şi care nu toate sînt vizibile pe epidermă.

Reîntîlnirea lor fu cordială dar fără exuberanţă — aşa le era firea — mai degrabă ca doi prieteni buni care se bucură de revedere. Viktor îl cerceta cu coada ochiului pe taică-său, cu puţină ironie mută în privire. Se plimbară pe străzile din Potsdam, dar, curios, găseau prea puţine lucruri de povestit. Întrebat despre cele trăite în ultimele săptămîni ale războiului, Viktor zise :

— Au fost lucruri groaznice, imposibil de descris.

Mai merseră o vreme alături în tăcere, examinînd feţele oamenilor cu care se întîlneau, privind casele distruse şi vitrinele goale ale magazinelor.

— Herbert ar vrea să plece la Hamburg, reluă Viktor după cîtva timp. Numai în vizită. Bineînţeles, s-ar duce s-o vadă şi pe bunica.

— Ce spun superiorii lui ?

— Păi, nu-i atît de simplu. Ar avea nevoie ca cineva să pună o vorbă bună.

— Şi eu aş vrea să mă duc la Hamburg, dar cred că trebuie să mai aşteptăm.

— Ar fi dezastruos dacă Herbert ar şterge-o pur şi simplu într-o bună zi.

— Îl crezi în stare ?

— Ca să-ţi spun drept, da. Nu se gîndeşte, nu vorbeşte şi nu visează decît despre Hamburg.

— Poate că într-o zi noi toţi cei din Hamburg o să ne întoarcem acolo.

— Eu vreau să mă duc la Moscova, zise Viktor.

— La Moscova ? Ce vrei să faci acum acolo ? Locul tău e acum aici.

— Tată, uiţi că sînt ostaş sovietic. Aş vrea să studiez la Moscova. Pe urmă, mă întorc. Poate că atunci o să construim şi noi socialismul aici, în Germania.

Walter Brenten tăcu. Fiul său nu mai era copil. Avea voinţa sa proprie, şi ştia ce voia. Walter se bucura de hotărîrea cu care Viktor îşi alegea calea.

— Ai mijloace să studiezi ? îl întrebă.

— Există burse.

— Eşti într-adevăr ostaş sovietic, dar eşti născut german, nu uita.

— Mi se va da concediu de studii şi bursă. M-am şi interesat.

— Aşa, va să zică te-ai interesat. Ai şi primit răspuns ?

— Da, răspuns favorabil. Am înaintat şi cererea de demisie din armată. Îndată ce primesc răspunsul, plec la Moscova.

Al dracului de independent e băiatul, gîndi Walter. Vorbeşte despre studii şi călătorii la Moscova, ca şi cum ar fi lucrurile cele mai fireşti din lume... Cînd a fost să plec eu, pe vremuri, la Moscova, am trăit zile întregi de înfrigurare, şi totuşi aveam aproape de două ori vîrsta lui... Băiatul însă, abia major, se decide să studieze fără să întrebe pe nimeni. Hotărăşte să plece la Moscova ca şi cum asta ar fi ceva obişnuit. E ostaş al Armatei Roşii, poartă ordinul „Steaua Roşie“ şi nu spune : „Aş vrea“, ci : „Vreau“.

— Băiatule, îţi doresc succes. Şi dacă pot să te ajut, fii sigur că am s-o fac cu plăcere.

— Mulţumesc, tată. Dar cred că n-o să am nevoie de ajutorul tău.

6

Walter Brenten fu nevoit să stea două zile la Potsdam. Nu găsi mai degrabă o posibilitate de întoarcere la Berlin. În oraş, se iscase un fel de nelinişte. Pe străzi se zăreau o mulţime de ofiţeri superiori. Nu numai sovietici, ci şi aliaţi, americani şi britanici. Prin oraş se vînturau fel de fel de zvonuri. Se vorbea că Churchill şi noul preşedinte al Statelor Unite vor să se întîlnească la Berlin.

Era o zi senină, fără vînt, şi lumina soarelui inunda oraşul. Oamenii sufereau de căldură şi totuşi se bucurau de ea. Seara, multă lume se plimba prin parcul imens şi splendid pe care regii Prusiei îl amenajaseră cu secole în urmă. Toată

lumea se bucura că bombele explozive şi incendiare care distruseseră mai bine de jumătate din vechiul oraş de reşedinţă prusac, nu putuseră să facă mult rău naturii. Fagii, ulmii, bătrînii castani se împodobiseră cu veşmîntul lor verde. De-a lungul cărărilor şi în straturile de flori, mulţime de lalele şi de bujori. Acolo, departe de ruine, printre flori şi pe sub copaci, oamenii încercau să uite pentru un ceas războiul şi urmările lui, şi să se recreeze.

Şi Walter cu fiul său se plimbau pe cărările parcului Sans-Souci. Viktor spunea că va pleca probabil în curînd la Moscova, şi nu ştiau dacă se vor mai vedea înainte de plecarea lui.

Walter voia să-i spună cîteva vorbe bune înainte de despărţire. Se gîndea la convorbirea lor din ziua precedentă şi zise :

— Ai trecut prin multe, ştiu. Şi nu mă îndoiesc că ai văzut lucruri foarte urîte. Vremurile de război nu sînt normale. Ai văzut oameni, unii plini de demnitate, alţii lamentabili. Cine împărtăşeşte cu ei luni şi ani de zile o viaţă care trece prin murdărie şi josnicie, prin pericole, sînge şi moarte, aceluia nu-i rămîne nimic ascuns ; vede oamenii în toată goliciunea lor. Ei, vremurile astea urîte au trecut. Ar fi însă greşit, Viktor, să-ţi construieşti o filozofie pe baza experienţei din război.

— Sînt curios, zise Viktor zîmbind, unde vrei să ajungi, tată ?

— Ai să vezi numaidecît, băiatule, răspunse Walter. Există oameni care susţin că numai pe cîmpul de luptă omul se arată în toată măreţia lui. Sau cel puţin că arată tot ce e în stare să dea măreţ şi sublim. Nu mai vorbesc despre faptul că aceşti oameni nu fac nici o deosebire între războaie, ci aprobă războiul de dragul războiului. Indivizii de teapa asta nu mai pier. Deşi încă de pe vremea lui Homer — şi probabil şi mai înainte — se făcea deosebire între un fel de război şi altul, nemaivorbind de faptul că de pe atunci se ştia cît de dement şi de criminal este războiul de agresiune.

— Am impresia că-mi ţii o prelegere.

— Ei, şi ? răspunse Walter. O să mai ai nevoie de multe prelegeri.

— Te cred, strigă Viktor rîzînd. Altfel de ce-aş mai studia ?

— Uite ce-aş vrea să-ţi recomand cu toată căldura, băiatule: oricîtă experienţă ai avea în urma ta, să nu ai o părere proastă despre oameni. Dacă porţi în inimă dezgustul de oameni, nu poţi trăi printre ei. Şi, mai ales, nu poţi să realizezi nimic mare pentru ei. Oamenii pot să se înşele, pot să se poarte ruşinos, pot să devină uneltele unor acţiuni criminale sau de dispreţuit, în aşa fel încît trebuie să te opui lor, să lupţi împotriva lor sau să-i pedepseşti. Dar un popor nu poate fi dispreţuit sau considerat criminal. Iar în ceea ce priveşte propriul tău popor, porţi şi tu răspunderea. Oricine poate încerca să scape de această răspundere. Poţi să-ţi schimbi cetăţenia, poţi să-ţi schimbi şi numele. Dar pe tine însuţi nu poţi să te înşeli multă vreme.

— Acum ştiu unde vrei să baţi, tată ! strigă Viktor. Doar nu-mi părăsesc poporul dacă mă duc la Moscova pentru studii. Am de gînd să mă întorc, dar numai după ce voi fi învăţat ceva. Şi de învăţat cred că în ziua de astăzi se poate cel mai bine şi cel mai temeinic la Moscova. Cînd voi şti ceva, cînd voi fi capabil de ceva, mă voi întoarce. N-am uitat că sînt german. Îţi spun drept, nu ţin la germanii docili, dar ţin la germanii care-şi amintesc de cei mai buni dintre ei şi care vor să fie demni de ei. Aceştia vor deveni oameni liberi, mîndri, mari. Pe aceştia îi iubesc de pe acum.

Walter Brenten îşi simţi inima învăluită de căldură. Niciodată nu fusese atît de mîndru de fiul său ca în această clipă.

— Bine-ai grăit, băiatule ! Îţi mulţumesc... Îmi amintesc acum de-o vorbă a unuia dintre cei mai mari : „Germania este astăzi un cîmp al morţii ; mîine va fi un paradis.“ Germania aceea, pe care o dorim, nu se va face însă, de la sine ; ea va fi construită de oameni cu convingerile noastre, sau nu se va face niciodată. Grăbeşte-te cu studiile, băiatule ; poporul nostru are nevoie de oameni ca tine.

O bună bucată de vreme mai merseră alături în tăcere. În cele din urmă, Walter întrebă :

— Cînd vrei să pleci ?

— Sper că în curînd, răspunse Viktor. Dar a intervenit ceva.

— Ce anume ?
— N-avem voie să vorbim despre asta, tată.
— Nici măcar cu mine ? întrebă Walter rîzînd.
— Nici măcar cu tine.
— Ei bine, atunci nu vreau să fiu curios, băiatule.
— Oricum nu ţi-aş spune nimic, tată.
Rîseră amîndoi iar Walter Brenten îşi puse braţul pe umerii fiului său, sergentul din Armata Roşie, bunul său prieten.

7

Din primul ceas al sosirii sale la Berlin, Walter Brenten se interesase în toate părţile de Ernst Timm. Mai nimeni nu-şi amintea de un tovarăş cu numele acesta. O tovarăşă care-şi amintea de el de prin 1933, nu ştia ce devenise. În cele din urmă, Walter întîlni un tovarăş din Saxonia care-l cunoscuse pe Timm în primii ani de ilegalitate şi ştia că, după ce fusese arestat, tribunalul din Lipsca îl condamnase la un număr mare de ani de închisoare.
— Unde-o fi acum ? întrebă Walter.
— Cine poate să ştie, tovarăşe !
— Dar unde erau transportaţi condamnaţii din Saxonia pe vremea lui Hitler ?
— De obicei, la Waldheim. Dar cîte închisori nu existau !
Unii tovarăşi, care fuseseră deţinuţi la Waldheim, îşi aminteau că Ernst Timm fusese şi el acolo.
După îndelungi străduinţe, Walter reuşi să obţină o maşină care să-l ducă la Waldheim. Voia să cerceteze la faţa locului ce soartă avusese prietenul său.
Înainte de plecare, primi prin centrul de distribuire a corespondenţei partidului o scrisoare de la Moscova. Era de la Aina.
Walter băgă scrisoarea în buzunar şi se urcă în maşină. Fură nevoiţi să ocolească mult prin oraş căci o mulţime de străzi încă nu erau carosabile, altele nu erau libere pentru circulaţie fiindcă ruinele ameninţau să se dărîme. Nu era de loc uşor să ieşi din oraş. În cele din urmă, ajunseră pe centura

exterioară. Apoi, pe autostradă, ajunseră la Senftenberg şi trecînd prin Döbeln se îndreptară spre Waldheim.

Walter scoase din buzunar scrisoarea Ainei.

Era plină de bucurie, dar şi de supărare. Bucurie pentru cele trăite la Moscova în ultimele zile. Supărare din pricină că nu putea veni încă în Germania. Scria că în Ziua Victoriei venise Cat s-o vadă şi că seara au ieşit în oraş împreună. Avuseseră de gînd să se ducă în Piaţa Roşie, dar fusese imposibil să ajungă pînă acolo, atît de multă lume era pe străzi. Peste tot, numai voioşie şi cîntece, toată Moscova era ca beată de bucurie. În înghesuială, întîlniseră cîţiva prieteni şi cunoscuţi germani, printre alţii pe Alfons Schmergel care se plîngea amarnic că încă nu fusese chemat la Berlin. În timp ce răsunau salvele şi cerul deasupra Moscovei strălucea în toate culorile, ea se gîndise intens la el, la Berlin. Adăugase în paranteză : Cat fusese şi ea foarte tăcută, dar se gîndise desigur la Viktor. A fost o zi, scria Aina, cum nu ţi-e dat să trăieşti decît o singură dată în viaţă. Apoi urmau o sumedenie de întrebări : unde locuieşte ? Are destulă hrană ? Se gîndeşte uneori la ea ? S-a întîlnit cu Viktor ? În paranteză : Cînd are de gînd să îndeplinească condiţiile „tratatului“ său „de la Versailles“ ? Nu mai isprăvea cu întrebările. Walter se bucura de scrisoare. Era veselă, plină de bucuria de a trăi şi de optimism.

Încă înainte de sfîrşitul acestui an, gîndi Walter, ea va fi în Germania. Şi apoi — zîmbea la acest gînd — se vor îndeplini condiţiile „tratatului de la Versailles“.

Administraţia închisorii din Waldheim se afla sub comanda unui maior sovietic, care se arată îndată dispus să-i acorde lui Walter tot sprijinul auzind despre ce era vorba. Dădu ordin să se aducă toate registrele şi actele, intrările şi ieşirile, şi-l ajută el însuşi să le parcurgă.

În timp ce maiorul răsfoia dosarele, îl întrebă pe Walter :

— Ei, ce ziceţi de Potsdam ?

— De Potsdam ? întrebă Walter. La ce vă gîndiţi ?

— Nu ştiţi ? strigă maiorul. La Potsdam s-au întîlnit cei trei mari şi au încheiat un acord.

— Cei trei mari ? Şi Stalin ?

— Da. Generalisimul Stalin se află probabil şi acum la Potsdam. Acordul ăsta e o încununare a celor de la Teheran şi Ialta.

Asta era deci secretul pe care Viktor nu mi l-a destăinuit nici măcar mie ! gîndi Walter. Stalin la Potsdam, tocmai la Potsdam, asta-i bună ! De sute de ani, spiritul Potsdamului dăuna Germaniei. El îl înăbuşise pe cel de la Weimar. Potsdam însemna fanfară şi marş de paradă. Potsdam însemna prusacism şi dominaţia junkerilor. În biserica garnizoanei de la Potsdam convocase Hitler pentru prima oară Reichstagul condus de el, şi acest act simbolic însemnase un întreg program. Dar cu mulţi ani în urmă, în 1912, încă pe vremea imperiului, Karl Liebknecht obţinuse o mare victorie la Potsdam, această cetăţuie a prusacismului reacţionar. Candidat al social-democraţiei la Potsdam, el obţinu majoritatea voturilor, înaintea tuturor. Iar acum, marea întorsătură în istoria poporului german se face tot la Potsdam.

— Şi cum este acordul ? întrebă Walter.

— Se instituie o comisie de control asupra Germaniei, răspunse maiorul sovietic, menită să pună în aplicare hotărîrile adoptate de toţi şi anume : denazificarea, demilitarizarea, democratizarea Germaniei, unitatea economică şi politică şi administraţia democratică. E vorba să se permită din nou existenţa partidelor democratice şi a sindicatelor şi să se tragă la răspundere criminalii de război... Mîine veţi putea citi toate astea în ziare. Acum va începe o viaţă nouă pentru poporul dumneavoastră. Stalin a avut dreptate : „Hitlerii vin şi se duc, dar poporul german, statul german rămîne".

— Poporul german, tovarăşe maior, va...

— Aici ! Timm ! Ernst Timm, strigă maiorul.

Găsise actele lui Ernst Timm. Dosarul purta numărul 364.

Ernst Timm murise.

Din acte reieşea că fusese arestat la 23 august 1935 la Dresda şi condamnat pentru trădare la 26 ianuarie 1936 la 9 ani închisoare, de către al doilea plen de judecată al tribunalului din Lipsca. După executarea acestor ani de pedeapsă, fusese transportat la Lipsca la 26 ianuarie 1945 şi împuşcat acolo în aceeaşi zi.

— Asasinat ? întrebă maiorul.

Walter dădu din cap dar nu-şi ridică ochii de pe foile pe care, cu o conştiinciozitate germană, se înregistraseră pînă la ultimul moment hotărîrile unei justiţii criminale.

Ucis cu cîteva luni înainte, după nouă ani de închisoare !... Ucis cu puţin înainte de intrarea armatelor sovietice în Berlin !... Cu puţin înainte de capitularea armatelor hitleriste şi de sfîrşitul dominaţiei fasciste !

CAPITOLUL XVI

I

Se apropia Paştele. Prima sărbătoare a Paştelui după război, o sărbătoare a reînvierii vieţii. Pentru Aina era şi sărbătoarea revederii şi a întoarcerii acasă.

Călătoria în Germania o numea o întoarcere acasă, deşi nu fusese niciodată în Germania. Dar acolo se afla Walter, acolo vor trăi aşa cum visaseră în reveriile lor în faţa unor cămine franţuzeşti [1]. Deşi multe erau altfel decît le visaseră ei : oraşele din Germania erau distruse, viaţa era grea ; dar Aina era hotărîtă să lucreze intens, alături de Walter.

Dar nu-şi putea ascunde că aştepta cu sentimente amestecate întîlnirea cu Germania. După cum spuneau ziarele şi radiodifuziunea, cu puţin înainte de pieirea lui, regimul hitlerist făcuse apel la adepţii săi să continue lupta pe ascuns în acţiuni de răzbunare sub numele de Werwolf [2]. Iar Aina îşi imagina că bande de asemenea „lupi" străbăteau ţara şi aveau adepţi secreţi prin oraşe şi sate.

Temeri de acest soi micşorau bucuria multor emigranţi care ar fi putut să se întoarcă în ţară. Şi Aina simţea o oarecare groază la gîndul de a se duce într-o ţară ai cărei locuitori pustiiseră jumătate din Europa, uciseseră milioane de oameni şi aruncaseră în lagăre alte milioane, la gîndul că în acea ţară, ura, invidia, poftele sălbatice, răzbunarea, cruzimea, înfloreau mai departe şi se comiteau tot felul de crime. De foame se va putea apăra cîtva timp cu merindele pe care le aducea în valize. Acestea o dată terminate, avea de gînd să

---

[1] Aluzie la titlul unei cărţi a scriitorului german Kurt Tucholsky (1890—1935) *Reverii în faţa căminelor prusace*.

[2] În folclor, Werwolf e un om care se metamorfozează uneori în lup şi ucide, sfîşie ; un fel de vampir.

împărtăşească soarta tuturor. Dar se gîndea cu groază la eventualitatea de a trebui să trăiască într-o teamă perpetuă.

Cînd trenul din Moscova ajunse la staţia de frontieră sovieto-poloneză Brest şi pasagerii trebuiră să facă transbordarea în trenul german care aştepta pe o altă linie, Aina avu o primă impresie despre patria ei adoptivă, Germania. Acceleratul din Moscova fusese un tren bine îngrijit, curat şi comod, cu un vagon-restaurant în care puteai comanda tot ce doreai. Trenul german era neîngrijit, cu banchete de lemn murdare, perdelele lipseau de la ferestre şi în multe părţi lipseau şi geamurile ; ferestrele erau acoperite cu scînduri sau carton.

Aina se opri înmărmurită în compartimentul întunecos, cu fereastra bătută în scînduri.

— Aşa arată trenurile germane ?

Toţi tovarăşii germani o contraziseră vehement. Ce idee are ea despre Germania ? În vremuri normale, căile ferate germane erau la fel de bune ca în oricare altă ţară ; acest tren, ziceau ei, era un simbol pentru Germania de astăzi, distrusă de hitlerism.

Aina se bucura pe ascuns că emigranţii germani care se întorceau acasă luau apărarea patriei lor. Îi văzu citind afişele murdare cu reclame de pe pereţii compartimentelor, cu ochi strălucind de bucurie. După mulţi, mulţi ani de exil, se aflau pentru prima dată într-un tren german ; ce însemnătate mai avea că vagoanele erau prevăzute doar cu banchete de lemn şi că nu aveau geamuri ! Esenţialul era că îi ducea în Germania, în patria lor.

Prin Varşovia trecură noaptea. Aina, care stătea la o fereastră a culoarului împreună cu alţi călători, zări în lumina sărăcăcioasă a cîte unei lămpi un uriaş cîmp de ruine fantomatice, din care se înălţau resturi de clădiri bizare.

Doamne, oare şi Berlinul arăta la fel ?

Se poate trăi printre asemenea ruine ?

Cît timp va necesita reconstruirea unei astfel de metropole ?

Aspectul nocturn al Varşoviei distruse i se aşezase pe suflet ca o povară chinuitoare. Se gîndea la Moscova, pe care o părăsise cu două zile înainte, un oraş cu milioane de locuitori, rămas aproape intact, cu o circulaţie animată pe toate

bulevardele, cu teatre, muzee, restaurante şi cafenele. Îşi aminti şi de oraşul ei natal, Stockholm, cu casele lui moderne, teatrele şi cinematografele, străzile comerciale inundate de lumină, parcurile îngrijite.

Bieţii oameni, siliţi să trăiască aici, unde odinioară fusese Varşovia, condamnaţi fără vină să trăiască în beznele beciurilor şi printre ruine.

2

„Oderul! Oderul!"

Trenul trecu încet peste pod. Nimeni nu dormea, nici femeile sovietice şi copiii lor care se duceau să-şi vadă soţii şi taţii, ofiţeri în Germania, nici soldaţii şi ofiţerii sovietici care se duceau în Germania. Toţi se înghesuiau pe culoar şi se uitau pe ferestre. Ajunseră la Frankfurt pe Oder.

O nouă zi se ridică la răsărit. Soarele răsărise, dar în tren mai domnea semiîntunericul. Trenul intră încet, parcă ezitînd, în gară.

Aina zări primii germani din Germania şi se miră. De-a lungul peronului, fete tinere alergau pe lîngă tren, oferind bere. Lîngă un fel de tejghea, se afla butoiul din care se scotea berea. Dar privirile Ainei se îndreptau cu interes spre tinerele vînzătoare. Ce cochete erau! Purtau bluze deschise şi şorţuri albe, scrobite. De unde mai aveau săpun şi scrobeală? De unde curajul de a purta şorţuri albe, scrobite, într-un oraş distrus? Rîzînd şi glumind, întindeau halbele pline spre ofiţerii sovietici din tren.

Lîngă Aina stătea un tovarăş mai în vîrstă, cu tîmplele încărunţite şi faţa ridată. Îi curgeau lacrimi din ochi. Cînd observă că şi privirea Ainei e îndreptată asupra lui, spuse pe un ton care semăna a scuză:

— Îi auzi? Toţi vorbesc germana!

În clipa aceea, un cîrd de copii de toate vîrstele, de la trei ani — aceştia abia învăţaseră să umble — pînă la cincisprezece ani — flăcăiaşi îmbrăcaţi în pantaloni lungi — se repezi pe peron. Alergau cu braţele întinse pe lîngă tren, strigînd:

— *Dai hleb, dai hleb, dai hleb!* [1]

Se învîrteau în faţa vagoanelor ca un stol de corbi, strigînd mereu :

— *Dai hleb! Dai hleb! Dai hleb!*

Femeile sovietice, ofiţerii sovietici, emigranţii care se întorceau acasă, toţi le dădură pe fereastră ce aveau la îndemînă : pîine, mere, dulciuri — şi mînuţele lor le apucară cu nesaţ. Cei mai mari îi dădeau la o parte pe cei mici.

Văzînd asta, cîţiva ofiţeri sovietici coborîră şi le dădură celor mai mici tot felul de dulciuri.

Controlul se efectuă mai repede şi mai simplu decît se aşteptase Aina. Privirea îi era mereu atrasă de fetele germane care alergau acum de-a lungul trenului, strîngînd paharele de bere goale. Se uită cu atenţie la fiecare funcţionar al căilor ferate, la fiecare poliţist. Aceştia nu fuseseră pesemne fascişti. Sau totuşi, şi îşi schimbaseră culoarea la iuţeală ? Se prefăceau ? Puteai să ai încredere în ei ? Găsea că unii aveau nişte feţe care exprimau bunătate şi nu aveau aerul a putea face cuiva vreun rău fără motiv.

Pasagerul cel în vîrstă se întoarse în compartiment. Povesti că avusese o convorbire politică cu un angajat al căilor ferate.

— Nu era de loc ignorant, spuse dînd din cap cu tîlc. Spunea că naţional-socialismul a fost trupa de şoc a capitalului monopolist.

— Surprinzător ! exclamă cineva.

— Probabil că asculta adesea postul de radio Moscova, zise o femeie.

— Aş, de unde, îl contrazise altul. Aici, la staţia de graniţă, are de un an de zile ocazia să discute cu soldaţii sovietici.

— Şi-l înjura pe Hitler, continuă bătrînul.

— Păi, sigur ! Pentru că a pierdut războiul ! obiectă altcineva.

Rîsete.

— E limpede, astăzi cei mai mulţi sînt împotriva lui Hitler ; cu mai mult zel, tocmai cei care l-au urmat mai orbeşte.

---

[1] Pîine, pîine, pîine ! (L. rusă).

Probabil că este aşa, gîndi Aina, şi impresia bună pe care i-o făcuseră bluzele şi şorţurile albe scrobite, figurile simpatice ale feroviarilor şi ale poliţiştilor, se estompă.

Trenul părăsi încet gara şi intră în Germania.

De la Brest, Aina îi expedie o telegramă lui Walter. Şi tovarăşii germani telegrafiaseră. Dar cînd sosiră în gară la Berlin, nu-i aştepta nimeni.

Tovarăşul Albert, cu care Aina se duse la Casa partidului în Wallstrasse, era berlinez, dar îndată ce părăsiră gara, se uită nedumerit în jur ; nu se putea orienta. Prima impresie fu zdrobitoare. Ce de ruine ! Cîte străzi peste care nu se putea trece ! Ce de dărîmături, ce de grămezi de piatră şi de moloz ! Şi ce pustietate ! Berlinul părea un oraş mort.

— Trebuie să fie în partea asta, zise Albert, şi porniră în direcţia indicată de el.

Aceea trebuie să fi fost o stradă, dar în stînga şi dreapta nu mai era nici o casă. Trecură printre resturi de ziduri şi grămezi de pietre ; în asfalt se căscau găuri mari.

Merseră şi merseră, peste tot aceeaşi imagine. Albert arătă un turn cu bucăţi smulse din zidurile sale de cărămidă roşie, în picioare în mijlocul ruinelor.

— Ăsta-i turnul primăriei. Aici voiam să ajungem.

Îşi continuară în tăcere drumul prin oraşul în ruine. Întîlniră un om, pe care Albert îl întrebă dacă se aflau pe Wallstrasse.

— Nu ştiu nici eu. Înainte de război asta trebuie să fi fost.

Asta era şi acum : dar era de nerecunoscut.

Casa în care se instalase organizaţia de partid era relativ bine păstrată. Portarul dădu mîna cu Albert şi cu Aina după ce află cine sînt şi le spuse bun-venit la Berlin.

— Nu, de sosirea voastră n-a ştiut nimeni nimic... Şi nici nu e nimeni pe-aici ; toţi sînt la congresul partidului.

— Credeam că s-a terminat, zise Albert.

— Amîndouă congresele îşi încheie lucrările astăzi, dar apoi continuă mîine.

— Două congrese ? întrebă Aina. Ce înseamnă asta ?

— Bine, tovarăşă, social-democraţii şi noi, comuniştii, avem fiecare congresul nostru. Iar mîine ne unim, pentru

a ţine apoi congresul partidului unit. Acesta se va ţine în cele două zile de Paşte.

— Va să zică s-a ajuns totuşi pînă aici, zise Albert.

— De mîine nu mai există social-democraţi şi comunişti, ci doar socialişti.

— Şi unde are loc congresul partidului nostru, tovarăşe ?

— În teatrul de pe Schiffbauerdamm, aproape de gara din Friedrichstrasse.

— Într-un teatru ? Şi mai e în picioare ? întrebă Aina.

— Oho ! Mai sînt multe în picioare, răspunse rîzînd portarul. Plimbă-te puţin prin Berlin ! Ai să vezi că mai sînt fel de fel de lucruri în picioare.

3

Prima zi la Berlin. Aina n-o va uita niciodată. Încă din acea primă zi, Aina îndrăgi Berlinul, acest oraş mutilat, batjocorit, plin de răni, şi locuitorii săi curajoşi şi hotărîţi. Nu, nu pîndeau pe după fiecare copac „lupii" răzbunători. Fără îndoială, mulţi fascişti se ascunseseră în oraş şi numeroşi monştri fascişti jucau rolul de oameni inofensivi şi naivi, dar oamenii muncii din Berlin începuseră cu curaj şi răbdare reconstruirea oraşului lor, în ciuda tuturor greutăţilor.

Cînd, în cele din urmă, Aina găsi gara din Friedrichstrasse şi cînd un berlinez îi indică teatrul de pe Schiffbauerdamm, era cît pe-aci să nu-l mai poată prinde pe Walter. Trecînd peste podul Weidendamm, văzu o mulţime de oameni ieşind din teatru. Congresul se terminase.

Alergă de-a lungul malului Spreei, se postă în faţa teatrului şi-l căută pe Walter în mulţime. Credea că plecase sau că trecuse prin faţa ei, dar apoi îl zări ieşind cu un grup de tovarăşi. Rîdea în timp ce vorbea cu ei. Purta un pardesiu gri şi o pălărie verde caraghioasă. O pălărie înfiorătoare, care va trebui numaidecît aruncată la gunoi. Dar încolo, Aina găsea că arăta bine.

Cu privirea aţintită asupra lui, traversă strada.

El ridică ochii şi o zări.

Aina se opri în mijlocul străzii.

Walter se apropie zîmbind. Ea se simţi deodată cuprinsă de o slăbiciune, încît se temea să nu cadă.

— În sfîrşit, Aina, iată-te, zise el întinzîndu-i mîna.

Aina îi dădu mîna şi zise :

— Iacătă-mă.

— Minunat ! Haidem. Mergem de-a dreptul acasă.

O luă de braţ. Îşi făcură drum prin mulţime, spre piaţa de lîngă teatru.

— Dă-i drumul, Kurt ! E soţia mea. A sosit tocmai acum.

Aina umbla în tăcere şi în vîrful picioarelor prin noua ei locuinţă. I se părea că visează şi se temea că un cuvînt rostit mai tare, un pas mai zgomotos ar putea s-o trezească din acest vis frumos. Vestibulul, bucătăria, odaia de zi, dormitorul, toate le contemplă pe rînd şi le luă în posesie. Arătă spre mobilă şi întrebă în şoaptă :

— Astea toate sînt ale noastre ?

Walter se mulţumi să dea din cap.

Se întoarse la bucătărie, dar nu deschise bufetul, nici uşa cămării ; stătea, se mira, fericită. Cînd se uită la Walter, acesta îi făcu semn din cap. Ea se aşeză la masă şi zise :

— Aşa, mai întîi, să mă aşed. Sînt gata să mă las servită în prima zi. Mi-e foame.

— Pentru Dumnezeu, strigă Walter.

— Ce s-a întîmplat ?

— N-am nimic de mîncare ! Nu ştiam că o să soseşti !

— Dar sper că ai o bucată de pîine.

— N-am nimic. E lipsă.

— Am eu slănină. E acolo, în geanta mea. Restul e în valizele pe care le-am lăsat în Wallstrasse.

— Minunat !

— Bine, dar n-ai pîine.

— Asta nu-i o nenorocire. Mîncăm slănină fără pîine.

— Nu se poate.

— Ba bine că nu, o contrazise el. Dacă am slănină, pot renunţa la pîine.

— Dar eu nu. Cine stă alături ? întrebă ea.

— Habar n-am.

— De cîtă vreme stai aici ?

— De patru luni.
— Şi nu ştii cine stă alături ?
— Nu.
— S-a mai văzut aşa comedie ? O clipă, mă întorc îndată !

După cîteva minute se întoarse şi puse pe masă o jumătate de pîine.

— Aşa, acum avem şi pîine... De altfel, e o femeie simpatică vecina. O cheamă Dörting. Bărbatul ei lucrează la poştă. Fetiţa intră la şcoală la anul.

Walter inspiră adînc şi răsuflă apoi zgomotos. Întrebă maliţios :

— Asta-i tot ce-ai aflat ?

— Bine, măi, tu nici măcar numele acestor oameni nu-l ştiai... Hai, văd că trebuie să-mi tai singură felia. Doamne, cum ai trăit fără mine ?

— Destul de mizerabil, se plînse el.

— Da, da, te cred, replică ea zîmbind.

Radioul cînta în surdină nişte valsuri. Încolo, era linişte în apartament. Şi pe stradă era linişte. Din cînd în cînd, auzeau zgomotul tramvaiului sau un claxon de maşină pe o stradă mai depărtată şi mai umblată. Apoi se lăsa din nou o linişte perfectă.

— Visez, întrebă Aina, sau totul e real ? Sînt într-adevăr la Berlin ? Asta-i într-adevăr casa noastră ?

— Vremea visurilor s-a isprăvit, răspunse Walter. A început vremea împlinirilor... Pentru a realiza punctele de program hotărîtoare ale visurilor noastre la gura căminelor franţuzeşti, cred că avem toate condiţiile.

— Ce fericită sînt !

Noaptea, în timp ce Walter dormea dus, Aina se sculă tiptil şi se furişă în bucătărie. Aprinse lumina şi se mai uită o dată cu atenţie la fiecare obiect. Apoi trecu în odaia de zi, aprinse şi acolo lumina, se aşeză pe un scaun şi privi în jur.

După care, se întoarse şi se ghemui fericită în culcuş.

4

În dimineaţa următoare, Aina îl însoţi pe Walter la Opera de Stat, la deschiderea congresului unificării partidelor.

— Dar trebuie să mai trec neapărat prin Wallstrasse, să-mi aduc valizele şi lăzile.

— Poţi s-o faci. Ia maşina şi ocupă-te de ele. Kurt o să te-ajute.

— Atunci mă duc să-i spun, răspunse Aina şi plecă.

Walter rămase în foaier. Delegaţii soseau pe rînd. Peste tot se formaseră grupuri care discutau. Prietenii şi cunoscuţii se salutau. La bufet se găseau sandvişuri şi cafea fierbinte, iar alături, la un ştand, se vindeau mărci special tipărite cu ocazia unificării partidelor şi cu ştampile speciale, la cererea colecţionarilor.

— Tovarăşe, nu cumva te numeşti Brenten? Walter Brenten?

Un om mai în vîrstă, încărunţit, într-un costum închis, se apropiase de Walter. Acesta îl privi dar nu-l recunoscu.

— Da, eu sînt.

— Walter Brenten, repetă bătrînul tovarăş. Din Hamburg?

Walter nu putu să nu zîmbească la privirea mirată şi plină de bucurie a celuilalt.

— Da, da, eu sînt.

— Mă bucur foarte mult, dragă tovarăşe. Acum, în sfîrşit, pot să mă ţin de cuvînt şi să-ţi transmit salutări de la prietenul dumitale.

Walter îl examină pe bătrînul tovarăş. I se păru cam ciudat. Vorbea încet şi parcă absent. Probabil că era bolnav. Faţa îi era slabă, de-a dreptul osoasă, iar pielea ridată era gălbuie ca a bolnavilor de ficat.

— Mulţumesc, răspunse Walter, dar nu-mi spui şi cine e prietenul care-mi trimite salutări?

— Ba, cum să nu. E tovarăşul Timm. Ernst Timm.

Walter se înfioră. Se uita fix la tovarăşul cel bătrîn, fără să scoată o vorbă. Voia să spună ceva, dar nu putea. Străinul continuă:

— Mi-a vorbit mult despre dumneata, tovarăşe Brenten. „Dacă nu scap cu viaţă de aici, mi-a spus — ştii, asta era atunci cînd fasciştii i-au asasinat pe tovarăşii Thaelmann şi Breitscheid[1] — să-l saluţi din partea mea pe tovarăşul Walter Brenten, dacă ai tu norocul să scapi."

— Ai fost împreună cu el?

— Da. Aproape doi ani am stat în celule alăturate.

— Ernst a ştiut că va veni ziua pe care o trăim astăzi, zise Walter. El a luptat pentru cauza noastră. Pentru ea a suferit şi a murit. Aşa că, oricîte jertfe ne-a costat, e o zi minunată şi mare.

— Adevărat, răspunse bătrînul tovarăş. Însă ar trebui să fim mai tineri cu cîteva decenii. De-am putea să recăpătăm anii pe care ni i-a răpit fascismul.

Cum deschiderea congresului mai întîrzia, ieşiră în Piaţa Operei. Era duminica Paştilor, o adevărată zi de primăvară timpurie. Nu s-ar fi putut alege alta mai frumoasă pentru a pune capăt luptei dintre fraţi, dintre muncitorii germani — luptă care durase treizeci de ani. Paştele, Învierea! Da, era învierea clasei muncitoare germane după lunga noapte amară şi sîngeroasă a fascismului. Era o sărbătoare a bucuriei şi a triumfului, după toţi acei ani de înfrîngeri, suferinţe şi jertfe.

Lîngă tovarăşul cu părul sur, Walter Brenten, deşi avea vreo patruzeci şi cinci de ani, părea tînăr. În jurul lor se aflau sumedenie de veterani încărunţiţi ai mişcării muncitoreşti, dar şi mulţi oameni mai tineri, chiar tineri de tot, care abia în anul acela se alăturaseră mişcării muncitoreşti.

— Pot să-ţi aflu numele, tovarăşe? îl întrebă Walter pe noul său cunoscut.

— Hans Burchardt.

Arătă cu o mişcare a capului spre un grup de tovarăşi, toţi cu părul cărunt. Unul părea foarte zdruncinat şi se sprijinea într-un baston. Dar ochii tuturor străluceau vioi şi toţi vorbeau cu însufleţire. Se salutau zgomotos. Doi delegaţi se îmbrăţişară rîzînd, apoi îşi şterseră ochii.

---

[1] *Rudolf Breitscheid* (1874—1944), conducător antifascist al social-democraţiei germane, luptător pentru unitatea proletariatului german; a fost ucis în lagărul de la Buchenwald.

— Timp de treizeci de ani au luptat unii împotriva celorlalţi, zise Hans Burchardt, căruia de asemenea i se umeziră ochii. Despărţiţi, n-au avut parte decît de înfrîngeri. Au stat în lagăre de concentrare şi în puşcării, unde i-au pierdut pe cei mai buni dintre tovarăşii lor. În sfîrşit! În sfîrşit, s-au regăsit, ne-am regăsit. Noi, muncitorii uniţi, iată victoria. De-acum nu vor mai exista înfrîngeri, ci numai victorii.

Ah, dacă Ernst Timm ar trăi această zi, gîndi Walter. Şi tata. Şi Max Doppler. Toţi tovarăşii de luptă care şi-au dat viaţa pentru această zi.

Tovarăşul Ewald Hoppert se apropie de Walter şi-l trase deoparte. Walter ştia că Hoppert fusese în Franţa de sud în anii exilului şi se alăturase Rezistenţei franceze în timpul ocupaţiei fasciste. Acum era şef de cadre.

— Ai fost numit şeful redacţiei, îi spuse lui Walter. Colegul tău este un tovarăş mai în vîrstă, Wilhelm Krischotzki. Un tovarăş bun, dar care stă prost cu sănătatea ; a stat opt ani în lagăr.

— Bine. Va să zică începem. Dar am nevoie de mai mulţi colaboratori.

— Ca locţiitor ţi se va da un tovarăş foarte capabil, care a fost medic sau a avut de gînd să devină. Se pare că-i un ziarist de prima mînă. Curînd, vei mai primi o serie întreagă de colaboratori.

Se auzi soneria. Walter se uită în jur ca să-l găsească pe tovarăşul Burchardt şi se grăbi spre el.

Sala arhiplină, pavoazată, în care delegaţiile ambelor partide muncitoreşti stăteau alături frăţeşte şi ascultau acordurile puternice ale muzicii lui Beethoven, avea un aspect festiv şi solemn. Cînd Wilhelm Pieck, cu părul argintiu se urcă pe tribună dintr-o parte iar Otto Grotewohl din partea cealaltă, cînd se apropiară unul de altul şi-şi strînseră mîinile, sala izbucni în strigăte de entuziasm. Deasupra lor se aflau portretele lui August Bebel şi Ernst Thaelmann, înconjurate de drapele roşii. Deodată, un cîntec umplu vasta sală. Un glas de la galerie dăduse tonul : „Fraţilor, spre soare, spre libertate..." Alţii continuară : „Fraţilor, în sus, spre lumină". Apoi, tot congresul partidului unit, comunişti şi social-democraţi, multe sute de voci,

bărbaţi, femei, tineri şi bătrîni, cîntau: „Din întunericul trecutului iese la lumină viitorul."

Într-o pauză, Walter fu întîmpinat de un tovarăş care se prezentă astfel:

— Sînt Sager, Fritz Sager. Tovarăşul Hopper mi-a spus că am să lucrez în redacţie împreună cu tine.

— A, tu eşti? Dă-mi voie să-ţi strîng mîna. Acum, că sîntem uniţi, munca o să ne facă o plăcere mai mare.

— Am fost la Buchenwald. Cinci ani. Acolo ajunsesem să colaborăm foarte bine, social-democraţii şi comuniştii.

Lui Walter îi plăcu noul său coleg care era cel puţin cu zece ani mai tînăr decît el, dar părea calm şi chibzuit.

— Ai fost membru al partidului social-democrat?

— Da, am fost în Tineretul socialist.

— O să avem mult de lucru, tovarăşe, zise Walter.

— Minunat! Asta aşteptăm de-atîţia ani.

— Şi cînd începem?

— Tu eşti şeful.

— Marţi dimineaţa, de acord? Apoi seara mă duc la reprezentaţia lui „Nathan"[1].

5

Sosind acasă marţi la prînz, Walter Brenten văzu în mica grădină din faţa casei cîţiva muncitori în halate albastre întinşi la soare.

— Facem o mică baie de soare? le strigă.

— Da. Asta nu costă nimic, răspunse unul dintre ei.

Conducta de apă era deranjată. Aina, care sosise de asemenea tocmai atunci, era dezolată pentru că nu putuse să strîngă din vreme o provizie de apă.

Walter se aşeză la biroul său şi începu să scrie o dare de seamă despre congresul de unificare a partidelor.

Scrisese vreo două ore şi făcuse o bună parte din lucrare cînd aruncă întîmplător o privire pe fereastră. Jos, în grădiniţă, muncitorii mai stăteau întinşi la soare. Nemai-

[1] E vorba de *Nathan Înţeleptul*, dramă clasică de Lessing.

pomenit ! În casă nu era pic de apă. Iar cei de jos erau desigur muncitori de la canalizare sau instalatori. Îşi ţineau şi acuma pauza de prînz ? Se uită la ceas. Era aproape patru. Se putea să-şi prelungească pauza de prînz după bunul lor plac, în detrimentul locatarilor ?

Walter îşi întrerupse munca şi coborî. Unul dintre muncitori clipi spre el cu mîna ridicată ca să-şi apere ochii de soare.

— Bună ziua, tovarăşi.

— 'nă ziua.

— Ia spuneţi-mi, ţineţi pauza de prînz ? Sau aţi terminat munca ?

— Vă interesează ? întrebă unul din muncitori, întorcîndu-se spre Walter.

— Chiar foarte.

— Vă priveşte ?

— Mă priveşte foarte mult.

— Ia spuneţi-ne, în ce măsură vă priveşte ?

— E uşor de spus. Locuiesc în casa asta. După cum ştiţi probabil, conducta de apă e stricată. Mă interesează foarte mult să fie reparată. Acuma înţelegeţi de ce mă priveşte ?

Doi muncitori tineri, probabil încă ucenici, chicoteau. Un muncitor înalt şi voinic se aşeză în capul oaselor şi zise uitîndu-se dintr-o parte la Walter :

— Am să vă explic. Va să zică vă-ntreb : ce se întîmplă cînd într-o maşină se isprăveşte carburantul ? Mai merge ? Sau se opreşte ? Se opreşte, nu-i aşa ? Sau, dacă vreţi : ce se întîmplă dacă un cal trebuie să tragă din greu dar nu primeşte de mîncare ? Cade la pămînt, nu ? Iacă, aveţi răspunsul. Nu vrem să cădem la pămînt, de aceea ne oprim, mai bine zis ne culcăm.

Şi cu asta se culcă la loc.

— Ia mai lăsaţi chicoteala asta stupidă, se răsti tot el la ucenici.

— Dacă v-am înţeles bine, n-aveţi ce mînca ? întrebă Walter.

— Aşa-i, n-avem destul.

— Să vă spun o vorbă. Găsesc că purtarea dumneavoastră este lipsită de simţul răspunderii. Nu vă gîndiţi la locatarii acestei case, care sînt oameni ai muncii ca şi

dumneavoastră ? Din vina dumneavoastră n-au apă nici acum.

— Am să vă spun şi eu ceva, domnule. Muncitorul cel voinic iar se ridică în capul oaselor. Noi, muncitorii, primim salariu ca să ne întreţinem puterea de muncă. Mă înțelegeţi ? Dar dacă vreau să-mi întreţin puterea de muncă, trebuie s-o cheltuiesc numai pînă la nivelul lefii pe care o primesc. Mă înţelegeţi ? Sau poate nu sînteţi versat în economie politică. Salariul pe care-l primesc acum nu ajunge să-mi întreţin puterea de muncă decît dacă nu muncesc mai mult de patru ore pe zi. Mă înţelegeţi ?

Walter simţi că e gata să devină grosolan. Oare tipul se purtase la fel în timpul războiului hitlerist ? Pe vremea aceea, cînd nu era în joc puterea sa de muncă, ci viața, probabil că nu cîrtise şi ascultase orbeşte. Acum, după prăbuşire, cînd el şi cei de-o seamă cu el erau chemaţi să creeze condiţii care să facă imposibilă repetarea celor trecute, acum lua ca pretext întreţinerea puterii sale de muncă.

— Ce-aţi zice dacă fiecare ar gîndi şi ar acţiona la fel ? Am putea avea speranţa să ieşim din mocirla în care ne-au tîrît naziştii ?

— Scumpe domn, din partea mea fiecare poate să facă la fel.

— Unde locuiţi ?

— Eu ? La Lichterfelde. Vreţi să-mi cunoaşteţi adresa ?

— Mergeţi cu tramvaiul sau cu metroul ?

— Cu tramvaiul, dacă vă interesează.

— Ce-aţi zice dacă vatmanul s-ar conduce după principiile dumneavoastră şi ar opri tramvaiul în mijlocul drumului ca să-şi menajeze puterea de muncă suprasolicitată ? Ar trebui să vă-ntoarceţi pe jos acasă. E limpede !

Tăcere.

Unul dintre ucenici pufni în rîs, sări în picioare şi o rupse la fugă.

— Aveţi dreptate, în momentul de faţă se cere neobişnuit de mult din partea muncitorilor, continuă Walter. Dar trăim şi vremuri neobişnuite. Ceea ce construim acum nu este numai reconstruirea a ceea ce a fost distrus, ci şi construirea a ceva nou, e totodată un început. Nu mai construim pentru stăpînii capitalişti de odinioară, ci pentru noi înşine. Pentru toţi oamenii muncii, pentru tot poporul

muncitor. Mentalitatea care se desprinde din cuvintele şi faptele dumneavoastră este asocială, strîmtă şi egoistă. Acţionaţi aşa cum nici cel mai înverşunat duşman al dumneavoastră n-ar putea acţiona mai bine împotriva dumneavoastră. Vedeţi, aşa stă chestiunea şi nu altfel.

Walter se înfierbîntase vorbind. Era tocmai ceea ce voise să evite.

Spre seară, cînd veni vremea să se pregătească să plece la serbarea de încheiere a congresului partidului, Aina îi strigă din bucătărie :

— Poţi să te speli, Walter, este apă.

— Deodată ? ! Cum aşa ? !

— Doi instalatori mai sînt şi acuma în pivniţă şi muncesc.

6

Sub un soare incandescent, între palmieri, la marginea oraşului, privind spre deşertul întins auriu, stă casa bogatului negustor evreu Nathan, un adevărat giuvaier oriental. Aina se simte ca vrăjită, transpusă într-o lume străină, pestriţă, o lume a contradicţiilor violente. Într-o succesiune uluitoare se întîlnesc mahomedani, preoţi, dervişi şi călugări, sultanul şi suita sa, patriarhul şi evreul Nathan, templierul, Daja cea vorbăreaţă şi frumoasa Recha. Walter trăgea din cînd în cînd cu coada ochiului, fără a întoarce capul, la Aina. Din cînd în cînd, mîna ei o caută pe a lui şi o strînge de entuziasm. Apoi stă iar nemişcată.

Copleşită sub impresia spectacolului, Aina mergea tăcută spre casă. Visa cu ochii deschişi la jocul de pe scenă.

Şi gîndurile lui Walter zăboveau asupra piesei lui Lessing. Altădată, miezul libercugetător şi momentul culminant al piesei fusese povestea cu inelul. Dar acum, lucrurile se schimbaseră. Astăzi, povestea despre masacrul evreilor la Gath era pasajul care-i cutremura cel mai mult pe spectatori. Aici se arăta, mai pură şi mai măreaţă, adevărata

omenie a lui Nathan. Astfel, fiecare epocă revalorifică o operă de artă şi-şi recunoaşte problemele în ea.

— Walter, zise Aina, toată cufundată încă în gînduri şi meditaţii, rar am văzut un spectacol atît de frumos şi de emoţionant. Şi este o piesă germană... Cît de aproape se găsesc barbaria şi umanitatea ! Cum poţi să-ţi explici ?

— Despre asta oricît de multe ai spune, tot n-ai ajunge să le spui pe toate, cu-atît mai puţin să le explici, răspunse Walter. Cred că animalicul şi umanul se împletesc pretutindeni, întrebarea este : ce anume reprimi şi ce laşi să se dezvolte ? Dar din punct de vedere social ? Tovarăşul Dimitrov a exprimat ideea înţeleaptă că barbaria fascistă nu-i o specialitate unică şi deosebită a capitalismului monopolist german, ci că imperialiştii din toate ţările, cînd cuţitul le ajunge la os, se folosesc de asemenea mijloace barbare pentru a oprima poporul şi a se mai menţine o bucată de vreme la putere... Reînnoirea democratică a poporului nostru, pe care o dorim şi socială şi morală, va elibera şi favoriza deopotrivă toate forţele umane ale poporului german. Dacă vom reuşi în acelaşi timp să reprimăm şi să învingem toate impulsurile barbare, reacţionare şi antiumane, care, fireşte, mai există, atunci, desigur, şi noi, germanii, vom da poporului nostru şi omenirii întregi opere de artă de talia lui *Nathan*.

— A, de-am reuşi ! strigă Aina.

— Depinde de noi, răspunse Walter. Fiecare să se străduiască să resimtă o dragoste largă, fără prejudecăţi.

CAPITOLUL XVII

1

În sfîrşit, Walter Brenten avea în mînă paşaportul de trecere dintr-o zonă într-alta şi toate formalităţile necesare ca să poată călători de la Berlin la Hamburg fuseseră îndeplinite. În ajunul plecării, era cît pe aci ca o întîmplare să-i amîne călătoria. Otto Wolf, de la sfîrşitul lui 1946 consilier în provincie, fusese acuzat într-o scrisoare anonimă

de a fi colaborat cu Gestapoul pe vremea lui Hitler. Tras la răspundere, Wolf respinsese cu indignare învinuirea. Nu i se întîmplă nimic. Acuzaţiile anonime erau frecvente în anii postbelici; ele erau suspecte. Dar, cum aflase Walter, de cîteva zile Wolf dispăruse fără urmă. Walter se afla la redacţie pentru a discuta cu colaboratorii munca de făcut în zilele cînd va fi absent şi pentru a-şi lua rămas-bun de la ei, cînd Aina îl chemă la telefon.

Îi spusese că Otto Wolf fusese la ea; avusese o înfăţişare de om frămîntat şi-i spusese că vrea să-l vadă urgent pe Walter.

— De ce l-ai lăsat să plece, Aina? strigă Walter enervat. Vin îndată.

— Mi-a spus că se întoarce la ora şase.

— Asta-i bine.

Otto Wolf. Walter puse receptorul la loc şi rămase pe gînduri. Să fi lucrat pentru Gestapo, să fi dat pe mîna călăilor nazişti nişte tovarăşi?

Walter îşi rememoră Praga, Parisul, întîlnirea lor de lîngă Valencia. Peste tot fusese prezent acest cîine poliţist şi această slugă a călăilor fascişti... Iar eu, îşi zise Walter, eu l-am ajutat să se poată strecura din nou în rîndurile noastre... Tot mai sîntem naivi şi încrezători. Pe vremuri, la Paris, cazul lui fusese destul de neclar şi de suspect. Dar nimeni nu l-a cercetat conştiincios. Noi tot mai sîntem prea puţin vigilenţi. Mult prea puţin... Zic „noi", gîndi Walter, dar e vorba de mine.

Se puse îndată în legătură cu tovarăşii de la conducerea partidului şi primi directiva de a se întoarce acasă numai cu puţin înainte de ora şase. Se impunea să fie prudent.

Otto Wolf stătea sub poarta unei case de vizavi şi observa atent strada şi locuinţa lui Walter Brenten. Examina pe fiecare trecător. Dar nu remarcă nimic care să-i trezească neîncrederea. La cel mai mic semn suspect — aşa îşi propusese — avea să dispară. Walter Brenten este un om cumsecade, de loc bănuitor, îşi zise. Şi mă va ajuta.

Dar apoi îl cuprinse îndoiala. Dacă, între timp, a aflat la ce m-am pretat în ultimii ani? Probabil că mă dă afară... Dar a fost şi el în lagăr de concentrare şi ştie bine

ce metode întrebuinţau naziştii ca să-ţi frîngă voinţa... Acuzatorii reci şi impasibili sînt acei tovarăşi care n-au fost niciodată într-o astfel de situaţie...

Tresări. La colţul străzii se iviră trei bărbaţi. Întreţineau o conversaţie animată. Unul rîdea în gura mare. Nu, ăştia nu-s copoi... Copoii nu se îmbracă aşa şi nu vorbesc atît de zgomotos... Dar dacă-i prefăcătorie ? Nu-i slăbi din ochi. Trebuie să fi avut o temă de conversaţie foarte amuzantă, căci dădeau din cap şi rîdeau... Nu erau detectivi.

Să se spovedească lui Brenten ?... Să-i spun tot, ar fi prea mult, îşi zise. Dar dacă vede şi simte că mă gîndesc serios să spăl păcatele trecutului, nu se poate să-mi refuze o mînă de ajutor.

Otto Wolf credea într-adevăr că ar putea îndrepta relele făcute ; cel puţin, căuta să se convingă. În 1945 sperase că se va trage cu buretele peste trecut şi că fiecare o va lua de la început. Se convinse singur că fiecare om avusese momente slabe în anii aceia de nebunie — cum numea el epoca nazistă — şi că astfel îşi are de cărat povara de vinovăţie, fie mai grea, fie mai uşoară. Acum toţi o aruncaseră, aşa că, îşi zicea, n-ar trebui ca unul să-i reproşeze altuia slăbiciunile trecute. Era gata să accepte orice ispăşire — numai una nu : să nu fie închis iarăşi după gratii. Atîta vreme cît nu-l asigura nimeni că nu va fi închis, atîta vreme cît nu i se dădea o şansă să se reabiliteze, avea de gînd să trăiască ilegal în Germania de Vest... De la Walter Brenten spera să ia cu împrumut o sumă mai mare de bani. Afară de asta, dorea ca acesta să devină omul lui de legătură... Doar nu sînt un agent al Gestapoului, îşi zise, sînt o victimă a lui. Acest lucru Walter Brenten, care în fond îl cunoştea, îl va înţelege mai bine decît alţii...

Deodată însă, frica îl cuprinse şi-l zăpăci... Nu, toate astea erau prostii ! Nimeni nu-l va înţelege ! Nimeni nu-l va ierta ! Nici chiar Walter Brenten. Mereu se vor ivi necunoscuţi care-l vor acuza... Pretutindeni se vor ivi răzbunători... Nu-i rămînea altceva de făcut decît să fugă, să dispară, să nu se mai arate... Era un trădător !... Din vina lui, unii tovarăşi căzuseră în mîinile naziştilor şi fuseseră ucişi ! Asta nu se putea ispăşi !... Sînt un nătărău dacă mai sper ceva !... Să fug ! Să fug ! Oriunde ! Indiferent unde, numai să plec ! Să plec !

Mînat de frică, era gata să se repeadă afară şi s-o rupă la fugă, cînd îl zări pe Walter cotind după colţ. Wolf se dădu înapoi şi se ascunse din nou sub poartă. Stătu nemişcat, cu gura întredeschisă, şi-l pîndi cu ochii plini de suspiciune, îi pîndi mersul, mişcările, expresia feţei. În acelaşi timp, supraveghea toată strada... Nimeni nu-l urma pe Brenten ; venea singur... Pasul lui era liniştit... Nici nu se uita în jur, nu arăta nici o nelinişte, părea mai degrabă pierdut în gînduri.

Brenten intră în casă fără să privească în juru-i...

Wolf aşteptă şi mai examină strada cîtva timp.

Nu se arăta nimic suspect.

Lui Walter nu-i veni uşor să se prefacă şi să joace rolul unui om care nu bănuieşte nimic cînd Otto Wolf fu în faţa lui. Acesta arăta buhăit, ochii lui întunecaţi erau neliniştiţi, temători. Încet, aruncînd priviri bănuitoare în jur, îl urmă pe Walter în odaia de zi.

— Eşti iarăşi la Berlin ?

Otto Wolf îl apucă pe Walter de braţ şi-l fixă cu o figură schimonosită :

— Trebuie să mă ajuţi ! Trebuie !... Am greşit, dar nu sînt o canalie. Vreau s-o dreg ! Mă-nţelegi ? S-o dreg !...

— Dar ce-i cu tine ? răspunse Walter ; însă mirarea sa suna cam fals, găsi el însuşi.

Wolf se aşeză, se apucă cu amîndouă mîinile de cap şi începu să se vaite :

— Nu mă-ntreba acum ! Dacă-mi eşti prieten, ajută-mă... Am nevoie de bani ! Sînt lefter !... N-o să-ţi pară rău că m-ai ajutat.

Deodată sări în picioare. Şi Walter auzise paşi în antreu. Privirile lor se întîlniră timp de cîteva clipe. Uşa fu dată în lături, mai mulţi bărbaţi înarmaţi intrară în cameră şi-l înconjurară pe Wolf, care continua să-l fixeze pe Walter.

— A, va să zică aşa ? reuşi să rostească.

Se lăsă arestat fără să opună rezistenţă.

— Ce voia de la tine ? întrebă Aina.

— Bani. Probabil ca să fugă. În Vest, şi-ar fi continuat apoi isprăvile murdare... Vezi, Aina, ăsta a fost *Werwolf* în mijlocul nostru.

— Bine că l-am prins, zise ea.

2

Walter Brenten intrase în oraş trecînd prin Wandsbek, într-un compartiment murdar şi neîncălzit, văzînd numai ruine. Un strat gros de zăpadă acoperea rănile şi spărturile, făcîndu-te să crezi pe-alocurea că ai în faţa ta o ţară pustie acolo unde odinioară fuseseră cartiere compacte, stradă lîngă stradă, casă lîngă casă.

Ce rece, ce sărăcăcios, ce trist era totul ! Ce întunecaţi, ce morocănoşi şi ce lipsiţi de speranţă erau oamenii. Înainte vreme, în zilele de Crăciun, Hamburgul fusese un oraş al luminii şi al bucuriei. Pînă noaptea tîrziu, cerul era roşu de luminile strălucitoare ale Domului şi ale tîrgului de Crăciun, cu căluşeii, cu chioşcurile, cîrciumile şi cu prelungirea sa : localurile de petrecere de la Sankt Pauli. Peste zi, oamenii se înghesuiau pe Mönckebergstrasse şi pe strada cu magazine bine luminate de pe lîngă Alsterul interior. Dacă iarna venea cu zăpadă şi cu ger, tineretul serba Crăciunul pe Alster, cu voie bună, patinorii lunecau peste gheaţa lucioasă, trecînd pe la chioşcurile cu cîrnaţi prăjiţi şi pe la cîrciumi cărora le ziceau „staţii de salvare", pentru că acolo dacă ţi-era frig găseai groguri fierbinţi. Reclamele pestriţe, străzile şi casele împodobite de Crăciun îşi trimiteau reflexele orbitoare pe gheaţa netedă ca oglinda.

Acum oraşul era scufundat sub moloz şi dărîmături. Turnurile ei mîndre, cîte rămăseseră în picioare, se înălţau pierdute printre ruine. Hala mare a Gării Centrale zăcea rănită de moarte, ca sfîşiată de fiare. În sălile reci şi pustii ale gării, cu ferestrele acoperite cu scînduri, oameni indispuşi şedeau la nişte mese murdare şi beau cafea de cicoare din sticle de bere. Vînzători de ziare se tîrau încotoşmănaţi în zdrenţe, ca nişte cerşetori ; aveau privirile aţintite pe duşumea, în căutare de mucuri de ţigări. Şi bărbaţii şi femeile aveau nişte priviri sticloase, indiferente. Nicăieri o privire prietenoasă, nicăieri rîsete. Vorbele sunau aspre şi dure ca şi cum toţi ar fi fost supăraţi unii pe alţii.

Walter îşi căra prin gară cele două valize pline de bunătăţi economisite, şi îşi croi drum printre grupele de speculanţi la negru, pînă la staţia de tramvai.

Se urcă într-un vagon care mergea în direcţia Alsterului exterior. Rămase în picioare pe platformă împreună cu alţi călători. Nimenea nu spunea un cuvînt. Taxatoarea întinse mîna fără să scoată o vorbă. Walter plăti şi primi un bilet. Călătoria continuă în tăcere.

Pe o stradă mai erau cîteva case în picioare dar păreau moarte, vitrinele lor erau stinse, geamurile erau lipite cu carton şi ziare. În şirul de case se căscau goluri mari. Pe lîngă aceste case şi goluri, oamenii se tîrau prin zăpadă ca spre mormintele lor.

Mundsburg[1]. Walter coborî. Tramvaiul îşi continuă drumul uruind pe strada fără case, pustiită. Dar iată, şcoala de arte şi meserii mai era în picioare. Walter salută clădirea frumoasă, ca pe o veche cunoştinţă. În sălile ei de cursuri şi de expoziţii, dusese cîndva, cu mulţi ani în urmă, discuţii pasionate cu adepţii expresionismului şi ai cubismului... Între timp, se scurseseră două decenii.

3

— Băiatul meu ! Dragul meu băiat ! Frieda Brenten îşi îmbrăţişă şi-şi mîngîie fiul întors acasă după treisprezece ani. Iată-te iar acasă ! În sfîrşit, ai venit.

Se lipi de el, îşi puse capul pe pieptul lui.

I se păru că maică-sa se făcuse mai mică. Deşi nu era înalt, Frieda abia-i ajungea la umăr. Dar mică cum era, suportase anii cei grei cu curaj, fără nici un sprijin.

— Ţi s-a rărit părul, şopti maică-sa. Îşi trecu mîinile mici şi moi peste capul lui. Părul tău frumos !

S-a rărit, zice mama, gîndi Walter, dar de fapt e cărunt. Se uita la maică-sa, care privea în sus spre el, fericită. Tare îmbătrînise, sărăcuţa ! Dar ochii îi rămăseseră vioi ca ai unei fetiţe, strălucitori şi tineri. Ei exprimau şi acum vigoare, bucurie şi dragoste de viaţă.

Maică-sa plîngea. Îşi lipise faţa de el şi plîngea. O durere prea mare şi o bucurie prea mare te costă lacrimi. Frieda Brenten nu mai crezuse că va trăi să-şi revadă

---

[1] Arteră a Hamburgului.

feciorul. De nenumărate ori crezuse că Walter pierise. Dar războiul se sfîrşise, ea era în viaţă, fiul ei se întorsese. Era o fericire de nespus.

Curînd însă, conteni plînsul şi, fără nici o tranziţie, după lacrimile de bucurie, urmară întrebări îngrijorate :

— Ai îngheţat ? Ţi-e foame, băiatule ? Dar cum ai călătorit ? E o osteneală înfiorătoare să călătoreşti în ziua de azi. Hai, aşază-te. Încălzeşte-te. Ce vrei să bei ?

— Cafea tare, mamă, zise el ca ceva de la sine înţeles.

— Aşa, aşa ! Poate vrei şi un sandviş cu şuncă, nu ?

— Sigur, mamă, şi sandvişuri cu şuncă.

— Eli are obiceiul să spună : Pune-ţi pofta-n cui, am pierdut războiul.

— Ce război, mamă ? Da, din marele război de jaf Germania s-a întors săracă, cerşetoare. Dar noi, mamă, noi am cîştigat războiul împotriva lui Hitler. De aceea, vom bea cafea veritabilă şi vom mînca sandvişuri cu şuncă. Poftim ! Trase valizele mai aproape, le deschise şi despachetă : cîrnaţi, şuncă, slănină, conserve, unt, cafea, lapte condensat, dulciuri — o întreagă avere. Să începem deci cu cafeaua şi cu sandvişurile cu şuncă !

În timp ce Frieda pregătea gustarea la bucătărie, Walter făcu risipă cu cele cîteva brichete, păzite cu economie de maică-sa, încît soba veche de teracotă torcea de plăcere. În cameră, fiecare lucru era la locul său de odinioară, ca în urmă cu treisprezece ani. Sofaua veche de pluş verde nu se clintise nici cu un centimetru din locul ei de lîngă fereastră. Dulapul combinat, cu partea superioară sculptată, era tot în colţul lui. Chiar şi figurinele ieftine erau la locul lor. Atacurile aeriene trecuseră peste ele fără să le clintească. Jumătate din oraş, jumătate de ţară se făcuseră scrum. Sute de mii de oameni muriseră de o moarte groaznică. Dar sofaua de pluş verde, dulapul combinat, figurinele, fotografiile de la nuntă, pînă şi vasul de marmură cu porumbei albi pe margini — pe care-l dăruise cu mulţi ani în urmă părinţilor săi — toate erau la locul lor. Moartea cea necruţătoare, cu bombele şi incendiile sale, o cruţase pe maică-sa şi micul ei cămin.

Walter se apropie de fereastră.

— Ce mai face Herbert, mamă ? A venit să te vadă ?
— Herbert ? Vine des. Doar nu mă are decît pe mine.
— Cum aşa ? Nu stă la părinţii lui ?
— Nu, băiatule. Nici nu se putea să iasă bine. Dar să ştii că Herbert e un băiat minunat. Ţin la el ca la un al doilea copil.
— E cam moale şi nehotărît.
— Moale ? Poate. Seamănă cu taică-său. Dar nehotărît ? Nu, îşi croieşte drum. Şi-a afirmat voinţa chiar şi împotriva mamei sale. Şi asta nu-i puţin lucru, te rog să mă crezi. Ea l-a blestemat cînd a părăsit casa.
— Trebuie să-mi povesteşti totul, mamă.
Erau atîtea de povestit, nu numai despre Herbert, dar şi despre Paul, despre Willmers, despre Papke, despre toate rudele şi cunoscuţii. Treisprezece ani !...
— Herbert întîi la mine a venit, cînd a sosit la Hamburg. Îl crezusem mort şi deodată îl văd în faţa mea.
— El ţi-a spus că sînt în viaţă ?
— Asta o ştiam mai de mult. Întîi prin radioul ăsta — şi arătă spre aparat. Te-am auzit vorbind de la Moscova. Şi-apoi, ştii prin cine ? Prin şeful fabricii unde-am fost silită să muncesc. Da, prin el. Ascultă : într-o bună zi m-a chemat la el în birou. Mi-am închipuit că s-a întîmplat cine ştie ce. „Doamnă Brenten, aveţi un fiu, Walter“, mă întreabă. „Da, domnule Bollersdorf“, îi răspund. „Este la Moscova ?“ mă întreabă. „Da“, răspund eu. Atunci a făcut ochi mari, s-a gîndit niţel şi m-a întrebat : „Aveţi veşti de la el ?“ „Nu, zic. De ani de zile. Poate că a murit de mult.“ M-a privit iarăşi atît de ciudat şi mi-a spus : „N-a murit, doamnă Brenten. Trăieşte. Vă spun confidenţial, mă-nţelegeţi ? Să nu vorbiţi cu nimeni despre asta. L-am auzit pe fiul dumneavoastră la radio. A transmis şi salutări pentru dumneavoastră, doamnă Brenten.“ Imaginează-ţi, băiatule. Tocmai şeful să-mi transmită salutările tale. De fapt, nu-i prea iubea pe comunişti şi Moscova, ba dimpotrivă. Dar cu mine s-a purtat întotdeauna foarte frumos.
— Şi ce face Herbert ?
— Locuieşte într-o cocioabă, la Dulsberg. Ce face ? Mi se pare că e un fel de conducător al tineretului, are

multe întruniri, ba ici, ba colo. S-a făcut exact ca voi, tatăl tău şi cu tine. Comunist cu trup şi suflet.

Cîte nu erau de povestit! Walter întreba mereu şi maică-sa se tot mira de cîte nu ştia el.

— Da, Paul a căzut prizonier în ultimele săptămîni ale războiului, în Cehoslovacia. L-au prins ruşii. Eli îl aşteaptă de la o zi la alta să vină acasă. Elfriede a fost foarte curajoasă. Arată bine, ai să vezi. Cu oarecare nepăsare şi cu umor a trecut peste toate. Cît despre Matthias şi Mina şi familia Wilmers, au pierit cu toţii.

— Au murit? Toţi?

— Mimi şi cu Hinrich au pierit în casa lor din Rahlstedt, în august, cînd au fost marile atacuri aeriene.

— Dar ginerele lor, acel Merkenthal?

— Ăla trăieşte. Are chiar un post bun. E în senatul sau în parlamentul orăşenesc, nu ştiu exact. Uneori se vorbeşte despre el în ziare.

— Dar ginerele celălalt? Parcă era bancher.

— Ăla e în Elveţia. Nu-i mai place în Germania.

— Dar Papke?

— E un porc-de-cîine.

— Asta nu-i nimic nou, mamă, răspunse Walter zîmbind. Şi cu ce se ocupă acest porc-de-cîine?

— S-a isprăvit cu postul lui de la teatru dar trăieşte bine, ca pensionar al statului, presupun. Afară de asta are şi o crescătorie de cîini. Pe Schlump [1]. Am văzut pivniţa. Scrie pe uşă cu litere mari: „Crescătoria de cîini Paul Papke". Ţi se face milă de bietele animale... Dar mai nefericit dintre toţi este totuşi Ludwig. Cu muierea aia! E şi prea bătrîn şi nu mai poate să lucreze în meseria lui. Sînt nevoiţi să trăiască dintr-o nenorocită de pensie. Mai cîştigă ceva în plus ca paznic de noapte la o bancă.

— Mamă, o viaţă întreagă a fost un fel de paznic de noapte.

— Eu n-aş vorbi aşa, băiatule. E un om nefericit. Nu poţi decît să-l compătimeşti.

---

[1] Arteră în suburbia Eimsbüttel.

4

Walter Brenten se duse să-şi vadă tovarăşii la Casa partidului. Întîlni acolo cîţiva cunoscuţi dintre tovarăşii vechi, dar cei mai mulţi, care aveau în spinare mulţi ani de închisoare sau de lagăr, erau obosiţi, uzaţi, bolnavi. Întrebă de tovarăşa Klara, de Hans Bruhns, de Kurt Hemmberger, de tovarăşul Kurt Hielscher din Brema.

Auzi o cronică a curajului şi a eroismului omenesc. Tovarăşa Klara Peemöller fusese arestată în ultimul an al războiului. Adăpostise la ea acasă prizonieri de război sovietici, evadaţi. După 20 iulie 1944, fusese ucisă în închisoare... Kurt Hemmberger scăpase şi emigrase în Danemarca. În 1940 însă, cînd Danemarca fu ocupată de trupele fasciste, căzuse din nou în mîinile Gestapoului la Copenhaga, fusese condamnat la moarte şi executat... Hans Bruhns zăcuse opt ani într-un lagăr, dar scăpase cu viaţă şi era acum secretar de partid la Kiel... Despre tovarăşul Hielscher din Brema, Walter nu putu afla nimic.

În schimb, despre Peter Kagelmann află de la un tovarăş care locuise ani de zile uşă-n uşă cu el, că fusese omorît de S.S.-işti în ultimele zile ale războiului.

— Se pare că ar fi fost unul dintre-ai noştri, spuse tovarăşul. E greu de crezut, fiindcă era foarte aiurit. E adevărat că nu fusese niciodată alături de nazişti, dar nici prea împotriva lor... Mi-aduc aminte că am avut o dată cu el o discuţie politică — trebuie să fi fost cam prin 1937. Atunci era de părere că trebuie să li se dea o şansă fasciştilor să arate ce sînt în stare, sau să fie lăsaţi să se ducă de rîpă singuri.

— I-au arătat de ce sînt în stare, zise Walter.

— Da, adevărat, încuviinţă tovarăşul. Dar trebuie să recunoşti, nu era un om rău, numai zăpăcit şi cam ciudat. Ei bine, era actor, nu-i aşa ? Şi actorii în general sînt cam săriţi.

Va să zică, Peter murise. Omorît în ultima oră a războiului de către compatrioţi. Deşi trecuse atîta vreme de cînd îl văzuse ultima dată, ştirea îl duru pe Walter. Mi-a fost prieten, gîndi el, şi-i datorez mult.

La Frieda Brenten, îl aştepta cu nerăbdare Herbert Hardekopf. După-masă avea o întrunire de tineret la Veddel, unde trebuia să ia cuvîntul şi se temea că va trebui să plece fără să-l vadă pe Walter.

Pe masa din odaia de zi se afla albumul de fotografii — vechi, după cîte ştia Herbert de vreo cincizeci de ani — în care mătuşă-sa lipise conştiincios fiecare poză a membrilor familiei. Cu timpul, se adăugaseră şi fotografii de oameni de care Frieda Brenten nici măcar nu-şi mai amintea bine, prieteni ai soţului ei, prieteni şi prietene ale lui Walter, vecini şi cunoscuţi, ale căror nume memoria ei nu le reţinuse.

Răsfoind albumul, Herbert contemplă chipul unui bărbat tînăr, cu o ţinută ţanţoşă şi cu o privire de învingător.

— Ei, da, aşa arăta fratele meu, unchiul tău, Otto, cînd avea vreo treizeci de ani. Femeile se dădeau în vînt după el. Dar şi Otto după ele. Arătos tip, nu-i aşa ?

Herbert zîmbi. Unchiul de pe fotografie semăna a chelner, cu o figură de copilandru, fără expresie, dar nu îndrăznea să-i spună mătuşii sale ; nu voia s-o necăjească. Remarcă deci :

— E ca un donjuan.

— Da, asta-i expresia potrivită, răspunse amuzată Frieda Brenten. Un adevărat *donşuan*, chiar aşa... Dar ăsta-ţi place ?

Herbert îl recunoscu pe vărul său Heinrich, fiul unchiului Emil.

— Se pare că-i foarte deştept, continuă Frieda. Şi cred că este, fiindcă a plecat la timp din Germania, undeva, în America de Sud.

— Ştiu, mătuşă, ştiu. Acum trimite adesea pachete. Toate rubedeniile vorbesc despre asta.

— Edmond, în schimb, în care părinţii îşi puseseră atîtea speranţe şi despre care se spunea că e atît de ambiţios şi voia să devină ceva deosebit, a pierit în război.

Frieda continuă să răsfoiască albumul, dar gîndurile ei rămaseră la acest copil pe care-l îndrăgise pe vremuri şi pe care-l crescuse. Ridică ochii de pe album.

— Dar ăştia cine sînt, mătuşă ?

Arătă poza unei femei grase, într-o blană, cu privirea mîndră, lîngă care stătea un bărbat mai în vîrstă dar arătos şi falnic.

— Pe ăştia cred că nici nu-i cunoşti, băiatule. Sînt soţii Willmers. Ea era sora bărbatului meu. Au pierit şi ei în război. În bombardamentul acela de noapte groaznic. Ştii cînd, atunci cînd m-am culcat sub podul canalului. Au pierit în propria lor casă, sub dărîmături.

— Nici pe ăsta nu-l cunosc, mătuşă. Face parte din familie ?

— Gustav Stürck ? Figura Friedei se lumină de un zîmbet. Da, băiatule, e cumnatu-meu, Gustav... O viaţă întreagă n-a făcut decît să-i ajute pe alţii şi cînd a avut el nevoie de ajutor, n-a găsit la nimeni. A fost singur, foarte singur la bătrîneţe. Vecinii l-au găsit în odăiţa pe care o avea în pod, mort de trei zile... Vezi, aşa-i viaţa. Lichelele sînt ridicate în slăvi, dar oamenii buni, care n-au făcut nimic extraordinar, decît că au fost buni cu semenii lor, mor ca nişte cîini.

— Asta de aici arată ca o adevărată cîntăreaţă. Nu cumva e Alice, despre care tata mi-a povestit de multe ori ?

— Da, aşa arăta odinioară, răspunse Frieda. Acum e cît un butoi. Dar tot mai încearcă să zburde prin viaţă ca o fetiţă. Nu vrea să recunoască pur şi simplu că a îmbătrînit şi ea... Dar uită-te la ăsta. A fost cîndva duhul rău al familiei, o satană, un mizerabil... Licheaua se numeşte Paul Papke.

— Ăsta să fie Papke ? Are o înfăţişare destul de interesantă.

— E un porc-de-cîine. Un lăudăros şi un aventurier şi un adevărat demon al înşelăciunii. A făcut mult rău. Şi pe Carl, pe bărbatul meu cu care a fost prieten ani de-a rîndul, l-a înşelat, şi l-a trădat. Pe toţi i-a trădat şi a urmărit mereu avantaje numai pentru el.

În timpul acestor izbucniri ale mătuşii sale, Herbert se uita la fotografia care reprezenta pe un bărbat cu barbişon, ridicînd o halbă de bere, cu un surîs cinic, vanitos şi mîndru, ca un triumfător, părînd să închine cu lumea întreagă.

— Mătuşă, dacă a fost prieten cu... bărbatul tău... înseamnă că trebuie să fi fost comunist, nu-i aşa ?

— Ăsta comunist ? strigă Frieda indignată. Apoi se gîndi şi continuă : Poate că se dădea drept comunist cîndva, nu mai ştiu precis. Dar se dădea drept tot ce vrei ; ţinea întotdeauna cu cei care erau la putere şi erau influenţi, şi de la

care aştepta favoruri. Sub nazişti, în orice caz, a fost nazist, iar pe mine, pe mine a vrut să mă dea pe mîna Gestapoului pentru că-l rugasem să pună o vorbă pentru Carl, care era închis în lagăr. Dar comunist ? Nu, niciodată. E o lichea ordinară, nimic mai mult.

— Mai trăieşte, mătuşă ?

— Oamenii cumsecade au trebuit să moară, dar o lepră ca el trăieşte.

Herbert află în dimineaţa aceea mai mult despre rudele şi cunoscuţii familiilor Hardekopf şi Brenten decît în toţi anii de pînă atunci. Văzu fotografii ale Elfriedei şi ale lui Paul, de pe cînd erau logodiţi. Fotografii ale lui Walter şi Elfriede ca sugaci, ca şcolari, şi multe poze, unele destul de amuzante, ale tatălui lor, ale unchiului său, Carl. Carl Brenten ca soldat în primul război mondial. Ca responsabil cu distracţiile în asociaţia Maienblüte, cu o garoafă imensă la butonieră. Chiar şi fotografii bine păstrate ale părinţilor tatălui său şi ale mătuşii Frieda, bunicii săi, fotografii luate cam pe la 1900 şi care-i arătau pe Johann şi pe Pauline Hardekopf în costume demodate. Bunicul Hardekopf şedea demn, cu barba sa albă şi cu o privire gravă, aproape tristă. Arăta mult mai sever decît soţia sa, deşi mătuşa Frieda îi spunea că maică-sa, adică bunica lui Herbert fusese o femeie mult mai energică decît soţul ei.

Răsfoiau albumul de fotografii ca o carte a vieţii. Oamenii care-i priveau din acele poze, veseli sau siguri de ei, adesea plini de putere într-un mod aproape provocător, erau fie morţi de mult, fie bătrîni şi neputincioşi. Iar tinerii şi copiii, ale căror fotografii împodobeau ultimele pagini, vor fi şi ei priviţi cîndva de nişte ochi încă nenăscuţi, cînd vor fi îmbătrînit sau murit. În cele din urmă, se vor gălbeji şi vor muri şi pozele. Şi cu ele se va stinge orice amintire.

— Ia să lipesc numaidecît fotografia soţiei lui Walter... Aina, ciudat nume, nu-i aşa ? zise Frieda, arătîndu-i lui Herbert poza. O figură simpatică, nu ? Se apucă băiatul de aduce o suedeză în familie... A-i-n-a... Aina Brenten.

— Mătuşă, oare Walter mai vine înainte de masă ?

— Vine sigur, îl linişti Frieda. Azi avem mîncarea sa preferată, găluşte cu fructe şi slănină. Cît e ceasul, Herbert ?

— Aproape unu, mătuşă.
— Trebuie să sosească numaidecît.
Abia isprăvise vorba cînd se auzi soneria. Herbert alergă la uşă.
Îmbrăţişări, rîsete, strîngeri de mînă. Cînd Herbert îl văzuse pe „unchiul" său ultima oară, tocmai începuse să meargă la şcoală.
— Rămîi aici pentru totdeauna? îl întrebă.
— Nu, numai cîteva zile, răspunse Walter.
— Păcat! Am avea nevoie de tine! Aici bate alt vînt decît la Berlin.
— Am remarcat.
— Englezii nu prea ne iubesc.
— Nu cumva asta-i pe bază de reciprocitate?
— Adevărat! Dar devin tot mai abjecţi. Reacţionarii vechi, chiar fasciştii, sînt băgaţi în posturi administrative şi chiar printre autorităţi, în mod sistematic.
— Da, Herbert, războiul s-a terminat, dar lupta de clasă continuă. Cu cît devenim mai tari, cu-atît duşmanul de clasă luptă mai înverşunat. Dar ce face Tineretul German Liber la Hamburg? Am auzit că eşti în prezidiu.
— De fapt, nu sîntem încă o adevărată organizaţie, însă avem de pe acum un grup constant de prieteni. Colaborăm foarte bine cu „şoimii". Deseară avem o întrunire la Veddel. Voi lua şi eu cuvîntul.
— Dar părinţii tăi ce fac?
— Nu prea îi văd. Fiindcă nu mai stau acasă. Mama nu face decît să înjure. Iar tata a îmbătrînit rău de tot.
— Ei au crezut că te-ai prăpădit, nu-i aşa? Ce s-au bucurat probabil, cînd ai apărut deodată.
— La început, da. Dar cînd şi-au dat seama că în Uniunea Sovietică am devenit comunist, s-au îngrozit, mai ales mama. A ţipat şi a fost furioasă. Cînd nu i-am permis să mă tot jignească, mi-a spus o dată — i-am povestit mătuşii Frieda atunci: „Era mai bine dacă rămîneai în Rusia!" Ei, în ziua aceea am plecat şi mi-am căutat o cameră.
— Regreţi că ai devenit comunist, Herbert?
— Să regret? Cum ţi-a venit ideea asta? Abia acum ştiu că viaţa mea are un sens. Sînt fericit şi mîndru. Dar, spune-mi, ce face Viktor?

— Studiază la Moscova.

— Ştiu, sîntem în corespondenţă. Săptămîna trecută am primit o scrisoare de la el. Dar e foarte reţinut în toate. Şi despre sine nu scrie niciodată.

Frieda Brenten intră în odaie.

— Vii deseară la noi ? Avem ceva bun !

— Din păcate, nu se poate, mătuşă Frieda. Grupa noastră organizează un revelion şi vreau să fiu şi eu acolo.

După plecarea lui Herbert, Frieda zise către fiul ei :

— E un băiat minunat. Nu pricep cum ăştia doi au putut să producă un om ca el.

5

Walter pregătise punciul, mama Frieda mai făcuse în ultimul moment o prăjitură, şi acum mica familie era reunită în jurul mesei, pentru prima oară după atîţia ani. Numai Paul lipsea. Eli, în felul ei neglijent, observă :

— A cam meritat lecţia, ce-i drept. Dar mi se pare că-i de-ajuns. Cred că s-a lecuit pentru tot restul vieţii de pofta de a se juca de-a soldatul şi de-a războiul.

— Nu m-aş mira, zise Frieda Brenten, dacă şi el s-ar întoarce comunist şi ţi-ar alerga în fiecare seară la şedinţe şi întruniri. Nici asta n-o să-ţi convină, draga mea.

— Mamă, Paul nu va deveni comunist, răspunse Walter. Între altele, e şi chestie de caracter.

— Nu-l bîrfi. Nu-i dintre cei mai răi.

Sora zîmbi spre frate şi zise :

— Nici o vorbă împotriva lui Paul ; e unul dintre protejaţii mamei. Şi o ştii cum îşi apără puii.

Băiatul Elfriedei şedea la fereastră. Îl chema Peter, ca şi pe Kagelmann. Abia scăpase de a fi înrolat în armată. Dacă avea numai cu un an mai mult, s-ar fi putut să zacă şi el îngropat undeva, în ţărîna unui ogor, ca şi tizul său.

Ce liniştit era ! Avea şaisprezece ani, dar cuminte ca un copil. Walter i se adresă :

— Ei, Peter, îţi place ca ucenic ? După cîte ştiu, înveţi meseria de constructor de vapoare.

Băiatul ridică ochii de pe carte şi răspunse :

— Îmi place foarte mult, unchiule Walter.

— Ştii să construieşti un vapor ? Unul mic, bineînţeles.

— Nu, unchiule Walter, nu ştiu încă.

— Nu găseşti că seamănă mult cu Paul ? îl întrebă Elfriede pe fratele ei.

— Ba da. Cu tine nu prea seamănă.

— Zău, nu poţi să intervii nicăieri ca Paul să fie eliberat mai repede ? îl întrebă Frieda pe Walter. Cred că la Berlin cunoşti oameni importanţi din Rusia.

— Mamă, asta n-ajunge. În astfel de chestiuni, nici ei nu pot face nimic. Încă n-avem un tratat de pace care să reglementeze problema prizonierilor de război.

— Dar în fiecare zi sosesc cîţiva acasă.

— Adevărat. E dovada bunăvoinţei Uniunii Sovietice. Dar nu-i obligată să-i elibereze.

— Dar ce vor să facă ruşii cu atîţia prizonieri ?

— Wehrmachtul fascist a distrus enorm de multe în Rusia, mamă. A ars sate, şi oraşe, şi fabrici. Prizonierii de război trebuie să dea ajutor la reconstruirea celor distruse de ei sau de concetăţenii lor.

— Nu-i strică lui Paul, observă Elfriede laconic. Vorba lui era : dinte pentru dinte. Acum a găsit ce-a căutat.

— Să lăsăm astea, zise mama Brenten. Doar n-o să discutăm politică în ultimele ceasuri ale anului.

Ciocniră paharele, băură, gustară din cozonacul mamei care avea chiar şi umplutură de marmeladă. Eli deschise aparatul de radio. Spre regretul ei, emisiunea de revelion începuse. Se transmitea „Liliacul". Iar baronul von Eisenstein cînta cu o voce topită, creatoare de atmosferă : „Fericit cel ce-a uitat, ce nu poate fi schimbat".

— Da, fericit e cine poate uita.

Frieda Brenten îşi lăsă mîinile în poală şi ascultă. După un răstimp, zise :

— Ce minunat e că vă am aici, din nou în jurul meu. Numai Paul şi Viktor lipsesc. Amîndoi sînt în Rusia şi probabil că unul nu ştie de celălalt.

— Mamă, iar începi cu politica ?

— Uf, fetiţo, lasă prostiile. Sper că am voie să mai spun o vorbă simţită.

I se dădu dreptate rîzînd. Da, avea voie. Trebuia chiar. Walter îi povesti despre Viktor, care intrase la Berlin cu Armata Sovietică şi acum studia fizica la Moscova.

Mama şi Elfriede voiau să afle cît mai multe despre Aina. Şi despre Cat. Mamă-sa nu putea pricepe că între fiul ei şi Cat nu exista nici un fel de duşmănie, ci dimpotrivă, relaţii camaradereşti, şi că faţă de Aina, Cat arăta multă prietenie.

— Lumea şi oamenii, zise ea, s-au schimbat totuşi enorm. De obicei, nu se observă. Dar dacă mă gîndesc la tinereţea mea ! Zău, toate erau altfel. Dacă pe-atunci... dacă cineva s-ar fi despărţit de mine şi ar fi luat pe alta de soţie — nu m-aş mai fi uitat nici la el, nici la ea, nici măcar cu dosul... Dar ce păcat că n-ai putut s-o aduci pe nevastă-ta.

— Ia mai arată-ne o dată fotografia, zise Eli.

Pe stradă se auziră primele pocnitori. Frieda se sperie.

— Ce oameni ! strigă ea indignată. Spuneţi şi voi dacă oamenii nu sînt nebuni ? ! Nu s-au săturat de-atîtea pocnete ? Nu, zău, asta nu mai e lumea mea. Nu mă mai potrivesc.

6

Seara, tîrziu, le mai veni o vizită. Era fostul locatar al Friedei, Ambrust. Voia să-i ureze un an nou fericit. Frieda îi mulţumi şi arătă spre Walter :

— Fiul meu.

— Ce spui ? Ambrust se apropie de Walter. Aţi sosit de la Moscova ?

Îşi strînseră mîna şi Walter zise :

— Mai de mult.

— De ce n-aţi venit mai repede ? La mama dumneavoastră care v-a aşteptat atîţia ani ?

— Lesne de spus ! E mai uşor în ziua de azi să vii de la Moscova la Berlin, decît de la Berlin la Hamburg... Şi apoi, în aceşti doi ani de cînd s-a terminat comedia, am avut atîtea de făcut.

— E adevărat că dincolo, în zona sovietică, toate au un alt aspect ? Unificarea partidelor comunist şi social-democrat e într-adevăr lucru mare. Aici, în zona noastră, se unesc numai ceilalţi — ca să lovească în noi.

— Cine sînt aceşti „noi"? întrebă Walter.

— Noi, comuniştii, răspunse Ambrust.

— Sînteţi membru al partidului comunist ?

— Da. Şi mama dumneavoastră a contribuit nu cu puţin ca să devin.

— Va să zică, sîntem tovarăşi.

— Bineînţeles ! Trebuie să vă tutuiţi, strigă Frieda, care tocmai intrase. Hai să bem pentru asta. Să ştii, Walter, că pe mine n-a vrut să mă tutuiască pentru nimic în lume.

— Vai, Frieda, strigă Ambrust, cum poţi să spui asta ?

Apoi rîseră fiindcă era prima dată că Ambrust îi spunea pe nume.

Mai veniră şi vecinii Friedei, soţii Klasing, ca să ciocnească un pahar cu vecina lor. El era muncitor în port şi avea o statură atletică. Soţia lui, în schimb, era la fel de măruntă ca şi Frieda Brenten. Cînd Klasing află că Walter trăise la Moscova, vru să ştie cum e în Uniunea Sovietică şi cum sînt condiţiile de viaţă.

— În orice caz, trebuie să vă spun, declară el, că din tot ce citesc în ziare, scad cincizeci la sută. Pentru că toţi exagerează şi mint. Dar din cît rămîne, trebuie să fie ceva adevărat, că doar minciuni curate nu se pot scrie.

— De ce nu ? întrebă Walter. Anumite ziare mint întotdeauna cînd scriu despre Uniunea Sovietică.

Şi aşa, cei trei bărbaţi se şi adînciseră în politică, iar Frieda Brenten şi doamna Klasing ascultau atente. Walter le povesti întîi despre Moscova şi Uniunea Sovietică, apoi, la rugămintea lui Ambrust, le vorbi despre reformele realizate în zona de Est, le expuse că prin reforma agrară democratică se lichidase nu numai casta junkerilor, dar se dăduse sutelor de mii de refugiaţi şi de dislocaţi un mijloc de existenţă prin împărţirea pămînturilor. Le relată despre naţionalizarea întreprinderilor mari şi crearea unei industrii naţionalizate. Ca alte măsuri importante, mai aminti reforma învăţămîntului, concedierea profesorilor nazişti şi formarea a

mii de învăţători tineri precum şi deschiderea porţilor universităţilor pentru studenţi din rîndurile muncitorimii şi ţărănimii.

— În cîţiva ani, declară el, vom avea în zona de Est o nouă intelectualitate.

— Şi unde vreţi voi să ajungeţi ? îl întrebă Klasing.

— Noi ? Înţelegeţi prin asta noi, socialiştii din zona de Est, nu-i aşa ? După unirea muncitorimii, vrem unirea Germaniei, răspunse Walter.

— Dar scopul ?

— Scopul ? Socialismul .

— Uşor de spus dar greu de făcut, zise Klasing.

— Adevărat, încuviinţă Walter. Nu va fi uşor. Dar este şi rămîne totuşi scopul mişcării muncitoreşti socialiste.

— Copii ! Copii ! strigă deodată Frieda Brenten. Vorbiţi şi vorbiţi mereu şi uitaţi că vremea trece. Cred că a bătut de mult miezul nopţii !

— Nu te agita, mamă, răspunse Elfriede sec. Ţin deşteptătorul în mînă. Mai sînt opt minute.

— Atunci aduceţi repede băuturica ! strigă Frieda.

— Nu faceţi parte din nici o organizaţie ? îl întrebă Walter pe vecin.

— Cum nu, răspunse Klasing. De douăzeci şi şapte de ani sînt membru al partidului social-democrat.

— Va să zică, socialist.

— Bineînţeles.

— Atunci ştiţi desigur că vor exista războaie atîta vreme cît va exista capitalismul, continuă Walter. Ultimul război cred că încă nu l-aţi uitat.

— O să treacă zeci de ani pînă să-l uităm, zise muncitorul din port. Există destule ruine care ne vor aminti de el multă vreme, chiar dacă i-am uita pe cei morţi.

— Gîndiţi-vă numai, îi aminti Walter. Hamburgul a avut de plîns cincizeci şi cinci de mii de morţi, numai din bombardamente aeriene. Asta reprezintă — am citit ieri într-o revistă — de două ori atîţia morţi ca în războiul din 1870—71. Dar trebuie să vă spun deschis că ascultînd ce vorbesc unii oameni, am impresia că au şi uitat totul : şi cartierele incendiate, şi nenumăraţii morţi în adăposturi, şi moartea prin fosfor, şi ţipetele şi gemetele muribunzilor, şi mirosul

de pucioasă, şi incendiile. Vreţi să se repete toate astea ?... Ca să nu se repete, avem nevoie de unitatea muncitorilor, avem nevoie de socialism. Dar nu numai să vorbim mereu despre idealurile noastre, ci să le şi realizăm.

Frieda Brenten şi Elfriede umpluseră paharele. Toţi se ridicară şi luară un pahar. Pe stradă răsunară pocnitori. Se auziră strigăte : „La mulţi ani, la mulţi ani !"

— În cinstea cui bem ? întrebă Klasing.

— Bem pentru unitatea clasei muncitoare ! răspunse Ambrust. Pentru victoria socialismului !

Ciocniră paharele. Frieda Brenten, cu paharul în mînă adăugă :

— Şi pentru pace ! Să nu se repete niciodată ceea ce am trăit !... Şi pentru întoarcerea grabnică a lui Paul.

— La mulţi ani, mamă ! strigă Walter şi o îmbrăţişă.

7

A doua zi dimineaţa, în prima zi a Anului Nou, cînd Walter se trezi în cămăruţa lui, mama sa era în picioare. O auzi trebăluind în bucătărie.

Va să zică, chiriaşul mamei locuise în camera de alături. Un bun tovarăş, acest Ambrust... Devenise tovarăş aici, în casă... Şi la asta contribuise şi mama, cum spune el... Lui Walter i-ar fi plăcut să-şi ia mama la Berlin, ca să se bucure şi ea de zile frumoase la bătrîneţe.

— Te-ai trezit ? Frieda îşi băgă capul prin crăpătura uşii. Bună dimineaţa, băiatule, şi încă o dată la mulţi ani. Se aplecă peste pat şi-l îmbrăţişă pe „băiatul ei mare". Ştii tu că azi e o zi cu totul specială ?

— Păi sigur, e Anul Nou ! Prima zi a anului 1948.

— Este a suta aniversare a naşterii bunicului tău.

— Într-adevăr, mamă ! A tatălui tău — Johann Hardekopf.

— Fiica lui e acum o femeie bătrînă, iar tu, nepotul lui, te-apropii de-al cincizecilea an. Uite-aşa trece vremea.

— Ce s-ar mira dacă şi-ar vedea Hamburgul lui iubit, astăzi.

— Da, am ajuns departe... Mai stai în pat, îți aduc cafeaua.

„Am ajuns departe..."

Walter își aminti că aproape aceleași vorbe le gîndise cîndva, pe un deal de lîngă Paris... E trist, bunicule, fiii tăi, Otto și Emil, au devenit niște adevărați mic-burghezi. Fiul tău, Ludwig, a ajuns paznic de noapte la bătrînețe. Dar fiul fiului tău, Herbert, a redat libertatea pe vreme de război unor prizonieri socialiști și a fraternizat cu ei. A luptat alături de ostașii Armatei Roșii ca să elibereze atît patria sa cît și a lor de dușmanii poporului. Iar strănepotul tău studiază la Moscova, capitala primului stat socialist. Într-o parte a Germaniei, noi, muncitorii, ne-am unit după o lungă luptă fratricidă, bunicule Hardekopf, și construim împreună un stat al muncitorilor și al țăranilor. Nimic n-a fost zadarnic. Nici o decepție. Nici o înfrîngere. Nici un sacrificiu... Nu doar că totul ar fi fost bine așa cum a fost, nici pe departe ; dar nimic n-a fost în zadar ; sacrificiile au dat roade. Cauza ta, Johann Hardekopf, înaintează și triumfă !

CUPRINSUL

Redactor responsabil : G. MARCUSON
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 27.11.1965. Bun de tipar 24.03.1966. Apărut 1966. Tiraj 15.145 ex. broşate. Hîrtie ziar plan de 50 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 28,92. Coli tipar 32,5. A. nr. 10.277. C.Z. pentru bibliotecile mari 83. C.Z. pentru bibliotecile mici 83 — 31 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 50.939 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

